

Expositio super libros De anima Aristotelis / [Gaietanus de Thienis].

Contributors

Gaietanus de Thienis, -1465.
Aristotle. De anima.

Publication/Creation

Vicenza : H. de Sancto Ursio, 1486.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/p995emm5>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

1
Vic
5
36

Cose 5.d.8.6

Thienis. Vicenza, Henr. de S. Urso, 1486

THIENIS, CAIETANUS DE, Vincentinus, Medicus, Commentaria in Aristotelis libros de anima, cum textu. Quaestiones de sensu agente et Joannis de Gando a quo quaestiones super librum Averrois de substantia orbis. Vincentiae, Henricus de S. Urso, 1486, d. 11. kal. Oct. et 17. kal. Nov. Folio. Got. char., c. sign., 2 col., 67—68 ll., 126 ff. n. n. Mit der Druckermarke des Henricus de S. Urso am Ende (Kristeller 347). Breitrandiges Exemplar, waserfleckig, am

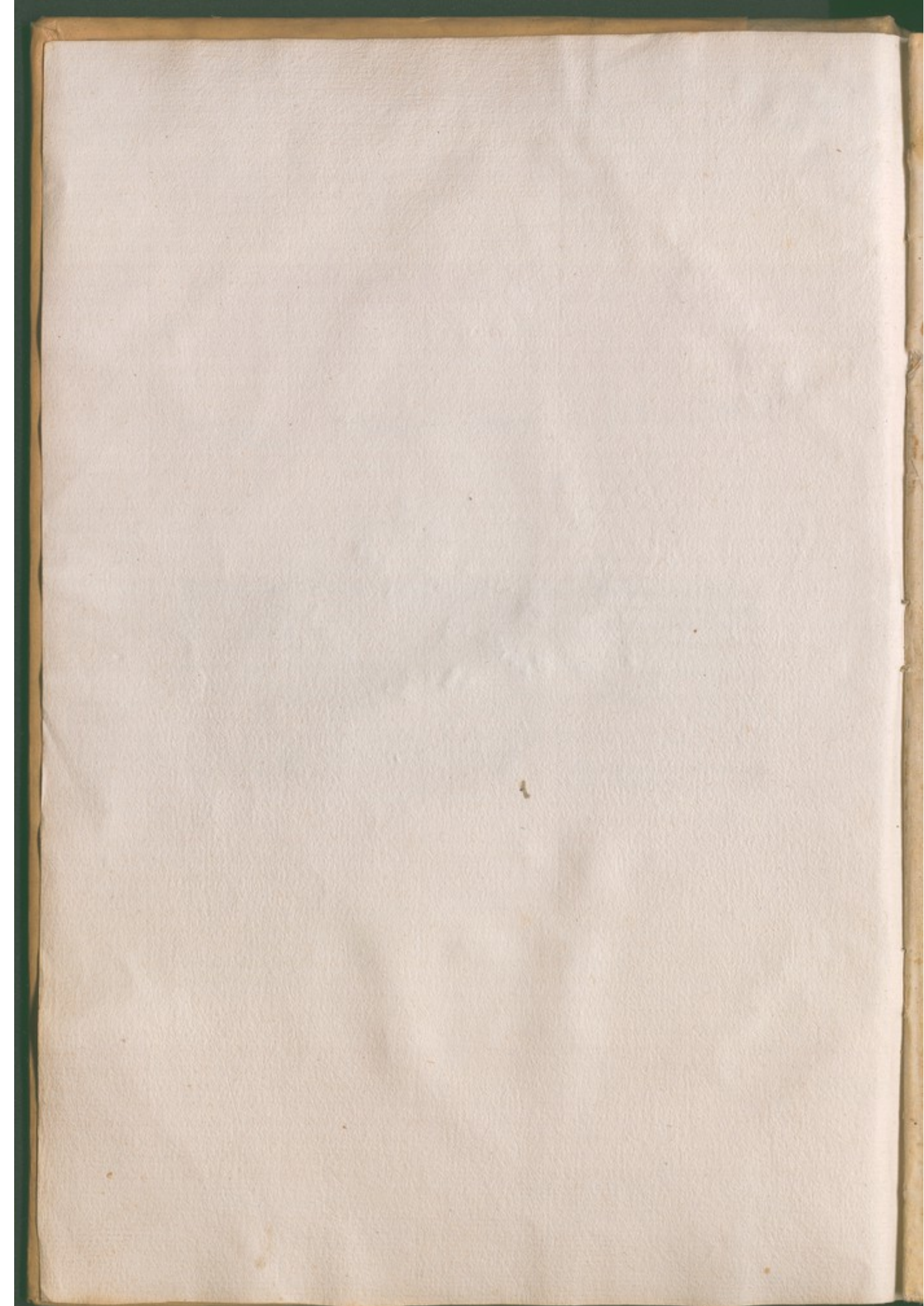
Anfang und Ende einige kleine unbedeutende Wurmstiche, auf Bl. 1 alter Besitzvermerk, einige alte Randnotizen. Halbpergtd. (Vicenza 1486)

Nicht bei Hain. Copinger 617 = 5824 & 5825; Reichling III, S. 200; Proctor 7168, Type 6, 7, 8; Schweiger I, S. 57. Kein Exemplar in den Berliner Bibliotheken. No copy in U. S. A. (according to Winship).

Naturwissenschaftlich und medizinisch interessante Kommentare mit dem Text der Hauptwerke. Sehr seltener Druck des Rigo di Ca Zeno.

complett
126 Bell.
vol. 6 Kanton

Copinger 5824 + 5825
= Reinsing III 200
Pn. 7168
8 V.B. n. White hys.

fis de

Ad unum firs lacum ex lucatis l.

Ad unum firs lacum ex lucatis l.

Liber.

Tituli questionum libri de anima Aristotelis.

Primi capituli primi libri de anima.

Utrum scientia de anima excedat omnes alias scientias excepta scientia diuina in certitudine demonstrationis et nobilitate subiecti.

Utrum accidentia ducant in cognitionem subiecti.

Utrum in omni potissima demonstratione medium sit definitio subiecti aut definitio passionis.

Utrum locus diffiniat solum per formam.

Utrum naturalis diffiniat per materiam.

Primi capituli secundi libri de anima.

Utrum substantia que est genus predicetur de materia et forma.

Utrum definitio assignata de anima sit sufficiens

Secundi capituli secundi libri de anima.

Utrum anima sit tota in toto animato corpore et in qualibet ipsius parte.

Tertii capituli secundi libri de anima.

Utrum potentie anime ab inuicem et ab anima realiter distinguantur.

Utrum vegetatiuum sensituum et intellectuum in homine dicant animas specie distinctas.

Quarti capituli secundi libri de anima.

Utrum nutritiua augmentatiua generatiua sint diuerse potentie anime.

Quinti capituli secundi libri de anima.

Utrum sensus sit virtus passiva.

Sexti capituli secundi libri de anima.

Utrum sensibilia cōta sint sensibilia per se.

Septimi capituli secundi libri de anima.

Utrum lumen sit corpus.

Utrum color sit primum obiectum visus.

Octaui capituli secundi libri de anima.

Utrum sonus sit realiter in aere ut in subiecto.

Utrum sonus sit motus aeris.

Noni capituli secundi libri de anima.

Utrum homo habet peiorem odoratum alijs animalibus.

Utrum odor sit realiter in medio.

Decimi capituli secundi libri de anima.

Utrum humidum sit obiectum cōe tactus et gustus.

Undecimi capituli secundi libri de anima.

Utrum species saporem sint. vij. xl. vij. aut sub alio numero.

Utrum tactus sit plures sensus.

Utrum caro sit organum tactus.

Utrum sensibile positum supra sensum faciat sensationem.

Duodecimi capituli. ij. libri de anima.

Utrum aliquis sensus cognoscat suam propriam sensationem.

Primi capituli tertii libri de anima.

Utrum omne recipiens sit denudatum a natura recepti in specie.

Utrum anima intellectiva sit forma substantialis corporis humani secundum inherentiam et informationem aut solum secundum appropriationem in operando.

Utrum intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiva.

Utrum excellens sensibile corrumpat sensum.

Utrum intellectus possibilis se ipsum intelligere possit.

Secundi capituli tertii libri de anima.

Utrum quidditas siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.

Utrum intentio imaginatiua siue phantasma rei materialis sit principium per se et immediate productuum speciei intelligibilis in intellectu.

Tertii capituli tertii libri de anima.

Utrum ad producendum speciem intelligibilem et actum intelligendi in intellectu possibili preter phantasma sit necessarium ponere intellectum agentem.

Utrum intellectus humanus sit percipiens.

Quarti capituli tertii libri de anima.

Utrum intellectus possit simul plura intelligere diuersis intellectionibus.

Quinti capituli tertii libri de anima.

Utrum intellectus possibilis corpori vnius intelligere possit substantias separatas.

Sexti capituli tertii libri de anima.

Utrum intellectus humanus corpori vnius intelligere possit absque phantasmate.

Septimi capituli tertii libri de anima.

Utrum intellectus speculatiuus et intellectus practicus sit potentie anime realiter distincte.

Octaui capituli tertii libri de anima.

Utrum intellectus vel phantasia sit principalis mouens animal motum secundum locum quasi appetitus vel econuerso.

Noni capituli tertii libri de anima.

Utrum viuens sit aliquando in tempore statum.

Explicit tabula huius libri.

Primus

Incipit expositio clarissimi et celeberrimi philosophi
pbi Bactani Thienensis sup libros de aia Aristote
lis philosophorum principis grecorum sapientissimi.

Ita si sepe numero: ut in libro de ani/
ma 22. omnium quidem subtilissimum
expositionem quasdam tibi edere: que
cu clario: facilio: que redderet. Rem
pfecto laude digna petisti sed longe ipa
rez humeris meis. Itaque cum plerique elegantissimi uiri
qui in philosophando opera presterunt eius libri difficul
tate aperire minime potuerunt: uero: ne tanto honeri
ingenium meum subcumbat. Ad eum itaque diu hesitavi
imprudenter ne agere minus tibi amicissimo dene
gare: an opus tam gracie subire. Sed cum mutaz inter
nos benivolentiam aduicerem malui edaci quondam
liuori me iudicandum exponere quam quicquam de amici
cia nostra diuini uideri. Temptabo itaque per serm
pulosam per hypateticorum uerba fracto remige nau
gare. Et si quid ineptum effluerit: tum rei magnitu
dini: tum etiam tibi qui me ad hoc incitasti ascribere
uelis. Quod si expectationi tue quodammodo speras sa
tis fecero non mihi attribuendum putes: sed veritatis
datori qui ubi uult spirat et mentem illuminat. Accipe
igitur mi frater carissime hunc meum libellum: cuius
te non solum lector: sed celsor constitui. Amen.

Norum bono
rabili
um notitia opinates. Ad
gie aut altera altera: aut fm
certitudine: aut ex eo q me
liorum qd: et mirabiliorum
est propter utraque hec ani
me historiam rationabiliter

utique in primis ponemus.

Et liber qui de anima inscribitur est sextus
in ordine librorum naturalium 22. Diuiditur
autem principaliter in duas partes. scilicet in probe
mum et tractatum: ibi secunda. Incipit
autem questio. Probemur uero tres continet partes
in quarum prima 22. facit auditores beniuolos. In se
cunda eos facit dociles. In tertia uero eos facit atten
tos ibi secunda. Inquirimus autem considerare: ibi ter
tia. Quomodo autem penitus difficiliorum. Et prima
iterum in duas: fm q 22. dupliciter inducit boies in
amorem scientie de anima: primo ex eius nobilitate:
secundo ex eius utilitate: ibi uidet aut. De prima in
tendit ostendere q scientia de anima est oibus alijs sci
tijs naturalibus dignior atque nobilior. Quod argu
it sic. Omnis scientia que alia excedit incertitudine de
monstrationis: aut in nobilitate subiecti: aut in his duo
bus est illa dignior atque nobilior: sed scientia de ani
ma oes alias naturales scientias in his duobus excedit
scilicet certitudine demonstrationis: et nobilitate subie
cti ergo etc. Dicit q Mos opinates altera notitias
scilicet scientificas magis esse de numero bonorum bono
rabiliu altera. scilicet notitias scientificas: aut fm certitudines
scilicet demonstrationis: aut ex eo q melior qd et mirabilio
rum est ex pte subiecti: propter utraque hec. scilicet certi
tudine demonstrationis q nobilitate subiecti aie historiam
rationabiliter utique in primis. scilicet principale ponemus
inter oes ptes scientie naturalis: qd intelligi debet via
nobilitatis: ut dictum est quia via doctrine est secta.
Intelligendum pmo fm comentatorem comento

primo: p declaratione assumpti huius rationis. et pri
mo quo ad maiorem q artes non differunt ad inuicem:
nisi altero illorum duorum modorum. scilicet aut confirmatione
demonstrationis: aut nobilitate subiecti: aut utroque
modo: Vbi gratia: qm geometria excedit astrologiam
per confirmationem demonstrationis. astrologia aut
excedit illam nobilitate subiecti: geometria igitur ut post
patebit certiora huius demonstrationes q astrologia
Sed astrologia que est de corpore celesti nobilior habet
subiectum q geometria que est de linea ut quantitate pti
nua: Deinde quo ad maiorem q manifestum est considera
tibus: qm subiectum huius scientie est nobilior a ijs. et si
militer demonstratio eius est magis firma: sed hoc vi
det indubitanter. Et intelligendum secundum factum Tho
ma q ois scientia speculativa est bona et honorabilis:
quoniam omne illud est bonum quod ponit huius ipsam in
statu perfectionis: scilicet ois scientia est huiusmodi: cum sit perfe
ctio hominis secundum q homo igitur etc. Bonum autem est
duplex: quoddam est quod querit propter alterum: et tale est
bonum laudabile. Bonum enim equum laudamus quia sua
uiter fert ascensorem. Aliud uero est bonum quod qri
tur propter se et tale est bonum honorabile. Et igitur om
nis scientia speculativa propter se ipsam querat sequi quam
libet tale honorabile est. Artes autem mechanice et scientie
practice quia opus extrinsecum ordinant sunt laudabiles tamen
Intelligendum tertio secundum Albertum q una scientia pot
est de melioribus et mirabilioribus rebus altera. Et hec
differet: qm illa scientia est de melioribus altera: que est
de nobilioribus rebus: Alter scientia de corruptibilibus di
citur de melioribus esse scientia de corruptibilibus. Sed
illa est de mirabilioribus q est de rebus huiusmodi: eas altiores et
magis occultas: talia. n. glibet sapiens igitur et admiratur
Intelligendum quarto q scientia de anima hic appella
tur historia et in veteri translatione narratio et non scien
tia: quia scientia propter se est p causas: et in hac ut plurimum
ab effectu procedimus: aut q hec scientia hic tradita est
summatim non pueniendo ad finale et completa determina
tionem omnium que ad animam spectant. Completa autem
in sequentibus scilicet eius libris qui sunt de corpore
animato ex quo patet q anima est hic subiectum: et in
sequentibus libris subiectum est corpus animatum.
Uidet autem ad veritatem omnem cognitio ipsius
multum proficere maxime aut ad naturam est. n.
tanquam principium animalium.
Nunc 22. inducit boies ad amorem scientie de ani
ma ex eius utilitate: et intendit ostendere quomodo scien
tia de anima est utilis ad omnem scientiam: et maxime ad
naturalem. Quod sic declarat. Omne illud est alteri uti
le quod prebet illi inuamentum: scilicet scientia de anima utili
bet alteri scientie prebet inuamentum: et maxime natura
li. ergo etc. Dicitur igitur. Uidet autem et ad vitam
omnem cognitio ipsius multum proficere: maxime autem
ad naturam. scilicet scientia naturalis est. n. anima tanquam prin
cipium animalium. Et intelligendum huius comentatorem
comento secundo: pro declaratione minoris q inua
mentum scientie anime ad alias scientias inuenit tribus
modis. Quorum unus est secundum q est pars illius scien
tie: imo nobilissima partium eius sicut habet disposi
tionem cum scientia naturali. Animalia enim sunt nobi
lissima corporum generabilium et corruptibilium: Anima
autem est nobilior oibus que sunt in animalibus. Se
cundus est q dat pluribus scientiis plura principia ut sci
entie morali. scilicet regendi ciuitates et diuine. Adoralia
enim suscipit ab hac scientia plurimum finem hominis in co
q est homo et scientia sue substantie que sit. Diuina au
tem suscipit ab ea substantia sui subiecti. Idcirco declaratur
quoniam forme abstracte sunt intelligentie: et alia

Liber

multa de dispositionū cōsequentiā intelligentiā in co
q: ē intelligentiā et intellectus. Tertius vero ē com
mune inuenerū et est facere acquirere confirmationē
in primis pīcipijs: quoniam et ea acquiruntur cognitio ca
usarū primarū ppositionū: et cognitio alicuius per suā
causā: est magis firma q̄ sui esse tantū. Tripliciter
ergo sciētia de aīa inuatur ad alias scias. ¶ Primo
mō h̄ q: ē p̄ alicuius eaz et nobilissima. et sic inuatur ad
sciētiā nāz et nō tān inuatur: imo ē necessaria. ¶ Secūdo
mō inuatur ad alias sciētiās tribuēdo eis aliqua pīcipia
p hoc q: aliqua declarata i ea i alijs sciētijs supponūt:
et sic inuatur moralis et diuina: quia moralis accipit ab ea
vltimū finē boni: h̄ q: h̄ q: ē felicitas. Max felicitas cō
sistit aut i speculatiōe substantiarū abstractarū vt vult A. x.
r. Et i. aut cōsistit i copulatiōe intellectus agētis cū intel
lectu possibili: vt velle videt Auerop. 3. d. aīa: et qua
liter cūq: sit: et qmō ista sit: qd sunt sola sciētia de aīa hēt
cōsidere. ¶ Diuina etiā ab ea accipit substantiā sui subie
cti: videlicet substantiās abstractas esse: et ipsas esse intelli
gētes p hoc q: sunt i gradu supiori ad intellectū humanū
q: ē intelligēs et abstractus: et substantiē abstracte sunt su
biectū i. xij. sciētiē diuine. ¶ Tertio mō inuatur inuatur
mēto cōi ad oēs sciētiās: q: notificat cās primorū pīcipi
orū oīz sciētiarū v: intellectū agētē intellectū possibili: et
inrētiōes imaginatas. Cognitio at alicuius p suā causā
ē magis firma q̄ sui cōtū. Et quo patet q: licet cōmē
tator p veritatē intelligat solū sciētiās speculatiuas: decla
rat tñ sciētiā de aīa et ad alias sciētiās vt ille fore. ¶ S. 3.
dicta arguit. h̄ q: nō videt q: hoc scia sit vtilis ad scias
libri p̄bicoz: q: illa q: sunt posteriū nota nō faciūt ad co
gnitiōz prius notorū: s; ea de quibus determinat i libro
p̄bicoz sunt prius nota: q̄ q: notificat i lib. de aīa. igit
et c. ¶ Patet p̄ntia cū maiori: et minor arguit: q: primū li
ber p̄bicoz ē primus via doctrine i ordine librorū natu
raliū: et s; cōmētatorē i eo decalrāt: et ponūt pīcipia
cōia et radices totius aris. ¶ Secūdo arguit: q: non vi
det q: prima pīcipia habeāt cās q: si haberēt cās cū d
mōstratio sit corū quorū ē altera cā. ¶ Secūdo postero
rū tñc prima pīcipia possēt dēmonstrari: dñs falsus: vt
patet p̄ posteriorū: et iij. ¶ Metaphysice. ¶ Respo
det ad p. q: licet effectus sit prius notus: q̄ sua cā: tñ
noticia cāe facit ad noticiā effectus: nō qdē q: ē: sed p̄
qd ē. Sic i proposito noticia de aīa facit ad noticiā corū
de quibus agit i libro p̄bicoz: nō qdē p̄ habitū s; po
sterius accedat. Et p hoc patet ad argū: q: ne p̄da ē
maior. ¶ Ad 2. d. q: p̄ia pīcipia dupliciter possunt
cōsiderari. Vno mō vt sūt qdā entia speculatiua. Alio
modo vt sūt similitudines rerū cū aīa existēt. Si p
mō accipiant sic sunt i intellectu possibili vt i subiecto:
et corū cā effectiua sunt intellectus agēs et inrētiōes imagi
nate. Et pīcipia sic accepta sunt effectus habētes cās
p quas possūt dēmonstrari: vt rō arguebat. S; si accipi
ātur scdo: q: sic sunt similitudines rerū cū aīa existēt
quarū entitē vntus i alia nō ē alia cā: id taliter accepta
dēmonstrari nō possunt: et hoc voluit A. x. p̄. ¶ Posteri
et 4. ¶ Ad hēce. Ad cōsideratiōē colligēt potes ex cō
mentatorē. 3. de aīa. cōmēto. 5. dū dicit q: entia spe
culatiua hēt duplex subiectū: vñ p q: sunt vñ cōtū i
mādo: et illomō cōsiderat: vt quodā speculatiua: aliud
p qd sunt vera: et sic cōsiderat: vt similitudines rerū cū
aīa existēt et c. ¶ Dubitat vtrū sciētia de aīa excedat
oēs alias sciētiās: excepta diuina scia i his duobus. s. in
certitudine dēmonstratiōis et i nobilitate subiecti. ¶ Ar
guīt q: nō. p̄ sic. Sciētiē mathematicē hēt certiores de
monstratiōes q̄ scia de aīa patet cōsequētiā et asump
tū colligat A. cōmētatorē. 2. metaphysice cōmēto. iō. ostēte.
Et nō oīz bolez querere vt modus fidei in nāibus sit sic
modus fidei i mathematico. Dēmonstratiōes enim

mathematice sunt i primo ordine certitudinis et demō
stratiōes naturales sequuntur eas in hoc. ¶ Secūdo
aliqua est pars sciētiē naturalē que ē de nobilitate subie
cto q̄ sciētia de aīa ē et c. p̄ cōsequētiā. Et assumptū ar
guīt: q: subiectū octauū p̄bicoz est prius motor: q: est
nobilitior q̄ aīa q: est subiectū in scia libri de aīa. ¶ Ter
tio scia de aīa excedit sciētiā diuinā incertitudine dēmo
stratiōis et i nobilitate subiecti igit et c. p̄ cōsequētiā. Et
assumptū pbat et h̄ de certitudine dēmonstratiōis: q: illa
dēmonstratiō vt esse certior: que pcedit ex notioribus et
certioribus nobis q̄ illa q: pcedit ex ignotioribus: s; de
monstratiōes facit in scia de aīa. pcedit ex notioribus
et certioribus nobis q̄ facit in scia diuina: igit p̄ cōse
quētiā et maior. Ad idem: Vnde declarat q: dēmonstratiō
nes facit in scia de aīa. pcedit ex obiectis et opatiōibus
potētiarū aīe que sunt sensibilia: et nobis manifestiora
q̄ illa ex q̄b. pcedit dēmonstratiōes facit in scia diuina
que est de abstractis a motu et a materia sensibili tā fin
esse q̄ fin cōsideratiōē. Deinde pbat assumptū quā
tuz ad nobilitatē subiecti qm̄ subiectū scie diuine ē cōs
in quā cōs: et certū est q: aīa ē nobilitior q̄ cōs: vt cōs
quare et c. ¶ In oppositiōē cōmētatoris cōmō h̄ dū dicit
q: scia de aīa superat in his duobus. s. certitudine dēmonstra
tiōis et nobilitate subiecti alias scias p̄ter diuinā: qd
vniuersali d; intelligi p̄ exceptionē: et q: vt esse con
tradictio inter dicta cōmētatoris h̄c et in 2. metaphy
ce cōmēto supius allegato. ¶ Pro responsiōe ad dubiū
p̄mitte dū h̄ q: duplex est certitudo dēmonstratiōis. s. sim
pliciter et q̄ ad nos. Illa dēmonstratiō est certior: simpli
citer q: pcedit ex certioribus simpliciter seu quo ad natu
ram: vt dēmonstratiō propter quid. Illa aut dēmonstra
tiō est certior: quo ad nos que procedit ex nobis certiori
bus vt dēmonstratiō quia procedens ab effectu ad cās
Ad hanc distinctionem innuit cōmētator: 2. metaphy
sice cōmēto allegato dicēs. Certitudo. n. diuersa i ca
dez scia vbiq: s; dēmonstratiōē q: et cū diuersatur
in sciētijs diuersis s; genus. ¶ Premittendū: q:
certitudine simpli vna dēmonstratiō pot esse certior: alia
Vno mō q: procedit ex causis p̄bicoz nō ita resoluibili
bus: et sic dēmonstratiōes scie diuine sunt certissime: q:
procedūt ex cās simpli prius nō vltimus resoluibilis
et h̄ voluit A. x. in p̄bicoz metaphysice dū dicit. Sci
entiarū vnde certissime sunt que maxime p̄p̄ nā que sūt
ex paucioribus certiores sunt ex additiōe dicti: vt aris
metrica: geometrica et c. ¶ Secūdo mō: q: procedit ex
causis notioribus: et sic dēmonstratiōes mathematice
sunt certiores q̄ dēmonstratiōes p̄p̄ qd naturales: q:
causae cū quibus procedūt dēmonstratiōes mathematice sūt
notiores suis effectibus et q̄ ad nos: et q̄ ad nāz vbi in na
turalibus causis sunt solū notiores q̄ ad naturā. Et hoc
vult cōmētator h̄ p̄bicoz cōmēto secūdo: vbi dicit q:
illa que sunt cognita apud res naturales nō sunt illa
que sunt cognita simpli. i. naturalis qd est dñs in ma
thematicis. Illa. n. que sunt cognita simpli illis et sunt
etiā cāe p̄ores i cē sūt cognita apud nos. ¶ Premittē
dū 3. q: subiectus scie ē multiplex. s. materiale formale
adq̄nū et nō adq̄nū. Subiectū mālīc ē illud dū q: scia cō
siderat nō acceptū sub: ōne sub qua de illo cōsiderat: et
sic deus est subiectū octauū p̄bicoz: q: d deo cōsiderat
in octauo p̄bicoz nō vt deus s; vt prius motor. Sub
iectū formale est illud de q: scia cōsiderat sub propia
rōne et sic prius motor: est subiectū octauū p̄bicoz.
Subiectū adequatū est illud qd adequate totā sciaz con
cernit: qualiter corp⁹ mobile dñs subiectū scie naturalis:
Subiectū nō adequatū dñs subiectū de q: solū indetermi
nata p̄e scie cōsiderat quomō prius motor: est subiectū
totius scie naturalis. His p̄missis respo dēt ad dubiū
13. q: scia de aīa oēs alias excepta diuina aliq mō excedit

Primus

In his duobus. scilicet certitudine demonstrationis et nobilitate subiecti. Et declaratur: nam si scia de anima excedit alias scientias in certitudine demonstrationis quod ad nos quod procedit ab effectu ad causam et ex obiectis et operationibus anime ad ipsam animam nunc obiecta et operationes anime sunt nobis notissima: de obiectis est clarum. De operationibus est patet cum in nobis ipsis experiamur: quibus. n. in seipso experiri quod nutritur: quod augetur quod sentitur ita de alijs. Excedit et omnes alias scientias excepta diuina in nobilitate subiecti cum anima sit ens nobilissimum inter de quibus in scientiis consideratur exceptis substantijs abstractis de quibus determinatur in. xij. scilicet diuine. Et Quibus hiis. Rursum ad rationes in oppositum factas. Ad primam diuersi modo respondetur per hoc quod diuersi vario modo ostendunt scientiam de anima in certitudine et nobilitate scientias alias excellere. Et Albertus dicit scientias de anima esse certissimas demonstrationum quoniam anima quod ad nos sit occulta hijs principia: in nihil est manifestus in natura quod fons et origo omnis cognitionis quod est lumen intellectus agentis. Ad illud. n. lumen certitatis quod scit et tunc indicat sciri quod illi pueniens reperit. Proprie hanc demonstrationem scientie de anima dicuntur certissime quod per eas notificatur lumen intellectus agentis quod ex parte eius ueritas et eius intelligibilitas: quod est causa eius cognitionum: et loquendo rursus de certitudine demonstrationis certum est demonstrationes mathematicas superari in certitudine ab illis quod sunt in scientia de anima. Scilicet rursus non sunt locutus de certitudine comitatorum in auctoritate superius allegata. Et Burleus autem dicit auctoritate comitatorum hoc positum debere intelligi colligere. et non diuisione sic videtur quod scientia de anima superat in his duobus simul sumptis: puta confirmatione demonstrationis et nobilitate subiecti omnes alias per diuinam. Et Unde in certitudine demonstrationis scilicet mathematice excedit scientias de anima: non plus proportionabiliter scientia de anima superat mathematicas. scilicet in nobilitate subiecti quod superat in certitudine demonstrationis: et sic absolute in his duobus simul sumptis scientia de anima superat mathematicas. Et inueniuntur scientia alia a diuina quod excedit scientiam de anima in nobilitate subiecti scientias: de anima plus proportionabiliter causa excedit in certitudine demonstrationis et sic dicitur in alijs. Et quod patet intelligi per ordinem dicta comitatorum. Et Si posset dari tertia solutio colligenda ex dictis in dubio. scilicet quod scientie mathematice sunt certiores certitudine simpliciter scientia de anima: imo loquendo de tali certitudine mathematice sunt in primo ordine certitudinis et naturales sequuntur eas: hanc illi primus ordo habet latitudinem et in parte secundum illud scilicet scientia diuina in certitudine quod ad nos scientia de anima excedit mathematicas et alias naturales: et hoc sufficit pro. Et comitatorum. Et Ad 2. rationem rursus quod nobilitas scientie non habet antedicti penes nobilitatem subiecti sui qualitercumque sumptis sed penes nobilitatem sui subiecti adequati vel non adequati formaliter sumptis: sic quod omnia scientia in cuius aliqua parte principali consideratur de aliquo subiecto formaliter sumpto nobiliori quod sit aliquod subiectum formale in alia scientia consideratur. Et illa nobilior nobilitate subiecti: quoniam forte suum subiectum adequatum quantum sit minoris nobilitatis: Et tunc ad argumentum dicitur quod licet primus motor: ut deus. et secundum substantiam sit nobilior quam anima et quam anima intellectiva tamen anima et anima intellectiva: et sic est melior primo motor: ut primus motor sicut nobilior est animare et intelligere quam mouere. primo motum cum primum vita tale sit et non secundum. Et ex hoc sequitur quod subiectum formale scientie de anima est nobilior subiecto formali octauis physicorum quare et cetera. Et Ad tertiam patet ex dictis: quia licet demonstrationes scientie de anima sint certiores quo ad nos quam demonstrationes scientie diuine demonstrationes tamen scientie diuine sunt certiores simpliciter: quod certitudo est absolute maior. Et Similiter scientia diuina habet subiectum formale nobilior: quod anima intellectiva quantum ad eius partem principalior

que traditur in duodecimo metaphysice: in quo consideratur de substantijs abstractis secundum eorum quidditatem et operationes primas quare sequitur quod ipsa est nobilior nobilitate subiecti quam scientia de anima: licet et adequatum subiectum videtur ens ut ens sit minoris nobilitatis. Et Inquirimus autem considerare et cognoscere nam ipsius et substantiam: postea quecumque accidunt circa ipsam: quorum alie proprie passionibus videntur: alie autem communes et aialibus inesse.

Ad id. dicitur. reddit auditor et dociles manifestando ordinem quod in hac scientia est procedendum. Dicitur quod nos inquirimus siue ingrediendo inordinamus per considerare et cognoscere naturam et substantiam ipsius anime: postea vero accidentia et passiones eius quarum quodam videntur esse proprie ipsi anime. quedam vero communes anime et corpori proprie ipsas anime esse copori animato proprie ipsam animam. Intelligendum quod passionibus anime quodam proprie dicuntur et quedam communes: quod quodam videntur esse proprie anime diuersi diuersimode exponunt. Et in metatatorum commento. 3. duas ponit expositiones. Quarum prima est quod ille passionibus sunt proprie anime quas habet anima non indiget corpore: ut sunt passionibus anime concupiscibilis scilicet irasci et gaudere. Et per non indigere corpore intelligitur non indigere alteratione facta in corpore. Et secundum indigere corpore intelligitur alteratio facta in corpore. Unde non oportet quod qui intelligit calcem aut quod refrigeratur. quod non irascitur et quod calcem. et quod tunc oportet ut refrigeretur. Et Secunda expositio comitatorum: quod proprie passionibus anime intelligere debemus illas que proprie anime sunt in anima et secundo in corpore. sicut sunt sensus et imaginatio. Per passionibus anime communes intelligere debemus illas que existunt in anima per corpus sicut vigilare et dormire. Et Albertus vero hec dicta aliquantulum ampliando hac ponit distinctionem: quod accidentibus anime quedam sunt accidentia proprie anime. et quedam per accidentes. Accidentia proprie anime quod casualia sunt habent causas determinatas nec possunt cruciari. id est illis in hac scientia non habet consideratio. Accidentia per se quod habent causas determinatas possunt de anima demonstrari et de illis hic sit inquisitio. Hec autem sunt duplicia quoniam quedam sunt proprie passionibus anime secundum quod ipsa in sua substantia considerantur non concilietur corpore cuiusmodi sunt intellectus voluntas et ratio. Quedam vero sibi et corpori sunt passionibus anime communes in eo quod corpori anima inest: et hec iterum sunt duplicia: quia horum quedam incipiunt ab anima et expleantur per corpus sicut visus auditus: et omnino sensus et vegetatio. Quedam autem incipiunt a corpore et redunt in animam: ut somnus et vigilia que incipiunt a cibi corruptione et efficiuntur ligamentum: aut solutio virium anime: ligamentum quidem quantum ad somnum et solutio quantum ad vigiliam. Et Tertia expositio est sancti Thomae quod dicit quod passionibus anime sunt proprie anime anime: ut intellectus et speculatio. Passionibus vero communes sunt que propter ipsam animam communiter animalibus insunt sicut delectatio: tristitia sensus: et fantasia. Et Quarta expositio est Augustini dicitur: quod licet quidam anima est corpus unita nullam habeat operationem quam non conciet corpus: et que non indigeat organo corporali: aliqua tamen est que huiusmodi organo indiget magis per accidentia: ut intelligere et speculari: et hec dicitur passio anime propria. Aliqua autem que magis per se huius organo indiget: ut concupiscere et irasci et talis dicitur passio communis anime et corpori et esse ipsius coniuncti. Et Quinta expositio ponitur a Burleico que est quod operatio que in sola anima subiective fundatur sicut volitio et intellectio est propria ipsi anime. Operationes vero que simul in anima et corpore fundatur simul dicuntur anime et corpori communes ut ita timor: visio auditio et vniuersaliter omnis formatio Sed de isto mouetur post. dicitur. dubitationem in hoc phemio

Liber.

Tomino autem: et penitus difficillimodum est accipere aliquam fidem de ista. Quia n. sit qstio cois multis alijs: dico autem ea qd est circa substantia: et ea que qd est fortassis alicui videbitur vna qdaz methodus ee de oibus: de qb volum cognoscer substantia: sicut et eorum qd sunt secundum accides propriozum demonstratiodez: qd re qredum utiqz erit methodu ista. Si aut n est vna quedam et communis in ethodus de eo quod qd est amplius difficillius est negociari oportebit enim accipere circa vnumquodqz quis modus.

Nunc autem. sic audientes anteqm ostendo difficultate sciencie aia. Et diuidit i duas ptes qd p ostendit difficultate ee i scia aia ex pte nri nrii cognoscendi: 1o ostendit difficultate ee i cadet ex pte rei scire: ibi Cum aut manifestum. De pma die qd e oio: et pteus difficillimoz accipet ali qua fide de ipsa. f. aia. Ma cu sit vna qstio cois d ea: et mltis alijs: qd de oibus qz sbā ē iuestigada. f. qstio qrit ip su: qd qd ē et ipsa diffinitione forte videbit alicui esse vna quedā cois methodus siue regula: aut via pueniendi ad cognoscendū diffinitiones oiu qru sbām qru: si ē vna via cois ad pbādū passioes de suis subiectis. f. demonstratio. et si sic cēt tūc a nob: erit qredū hēre istā methodū siue viā. Si aut nō fuerit vna methodus cois veniendi diffinitioes oiu qru soām cognoscere itēdm: tūc erit nobis difficultas negociari et iuestigare diffinitionē aie aut alteri difficultas: qm cē vnaquodqz diffinibile oportebit pū accipere qd sit mōus ppa iuestigandi suam diffinitionem.

Cum autem manifestum fuerit vtrum demonstratio aliqua sit aut diuisio: aut aliqua methodus. Adhuc multas habet dubitationes et errores: ex quibus oportet querere: alia enim aliorum principia sicut numerorum et planorum.

Ostendit difficultate ee in scia de aia ex pte rei scire: Et diuidit i duas: qd p facit b: 1o specialr mouet dubitationē d passionibz antine ibi. Dubitationē at habet. Prima i duas: qd p mouet difficultates ptingentes cē aiaz et sua pncipia: 1o mouet aliqz qstioes cōtingentes cē aiaz pparado ea ad alia et illa alia adinuicē: ibi scda. f. omnidādū autē p adhuc quoz fm q: quoz difficultates tūgi nbi 2o. Pprium autē fortassis ibi tertia. Considerādū at ibi qrit. Et vtrū sit similitudo. De pma mouet pma difficultate que ē qd dno qd fuerit manifestū qd via veniendi diffinitiones sit vna et fuerit notū que sit illa via vtrū demonstratio: aut diuisio: aut aliqz alia methodus. f. cōpositio adhuc remanēt multe dubitationes et loca erroris i inueniēdo ppa pncipia rei quā volūtas diffinire ex qbus oqz queret cē diffinitioe: qm alioz diffinitibilū alia sunt ppa pncipia sic alia sunt ppa pncipia nūcroz et alia sūt ppa pncipia planoz: i. supliciez. Et intelligēdū p hz cōmentatore cōito qnto qd mō iueniēdi diffinitiones p qd rex substantie nōificā fuit triplex opinio. Pma fuit Hippocratis dicētis diffinitioes iuestigā p demonstratiōez. Volēbat. n. qd sit oēs passioes d suo subiecto possit: cōcludi p demonstrationē sic et diffinitio de suo diffinito in eo qd diffinitio. Secūda fuit Platōis q voluit oēs diffinitioes p viā diuisiua iuestigari: q arguēdo ois hō ē animal rationale vel irrationale: hz nūbi qd ē hō ē animal rationale qd ē. Et has duas opiniones iprobat d. x. 1o posterior ostendēdo qd p cōmunit pntio pncipij. Tertia fuit d. x. dicētis diffinitioes venari p ppositionē: qd qrit sit intelligēdū post appēbi. Et intelligēdū p hz cōmentatore qd diffinitioes nō cōponūt nisi ex pncipijs ppa q sūt in re. Et q sequi qd dant diffinitioes reales quod plurim negare conant. Primum autem fortassis necessariam est diuidere in quo genex et quid sit: dico autē vtrum

sit aut qualitas aut quantitas aut sit quoddam aliud diuisorum predicamentorum adhuc aut vtrū eorum que sunt impotētia aut magis endelechia sit: vtrum enim non aliquid parum.

Ad mouet scdaz difficultate ostendēdo qd ē difficile cognoscere sbāz aie per cē diffinitionē et p qm ad gēus qd diffinitio est cognoscere in q gēie sit aia: et qd sit: vtrū sit b aliqd et substantia: aut qstias aut qntitas: aut aliud decē pntioez deinde quantum ad differantia qm oqz videt qd differētia conueniat et vtrū aia sit cox que sūt i potētia aut magis sit que dā endelechia. i. actus et hoc. f. qd sit potētia: aut qd sit actus differt non parum hz multū. Et intelligēdū. p qd d. x. di. cit. Primum at fortassis necessariū est diuidere. i. diuisiō p se decrare et cē: q locut fuit dubitative et cā a diuersis diuersimode assignatur. Dicit Alber. qd hō fecit d. x. qd aia nō ē directe i genere sic gēus spēs vtrū diuidū: hz reducti sic pncipia. Aia. n. est actus potētia et actus sunt pncipia generū. Pncipia at genex nō sunt directe in genere: qd est directe in genere ē sub genex: qd qd ē directe i genere ē sub genere et pncipia genex sūt atē genera et non sub ipsis. Et gēdū aut vult qd d. x. hō fecit qd aia nō hz ppa diffinitioe qd sit p gēus et differētia: qd talē diffinitioem habent solum substantie cōpositie sed habet solum diffinitionem per aditamentum sicut accidentia et certe fortissime substantiales que sunt perfectiones matricie in quarum diffinitionibus ponitur proprium subiectum vtrū ppter eius diffinitioem: que infra ponit ab Aristote. in secundo huius dum dicit ipsam esse actū cōpositis pphysici organici et c. Intelligēdū f. dō hz pmetatōe pmeto se xto qd potētia et actus sūt dīe q ptingūt oibz pncipibz et sūt valde oppositē. Vtrū pmetator q potētia et actus sūt dīe entis modales et nō essēciales. qd tūc ens cēt gēus nec possit de eodē vificari qd est lūz. vult ē. qd ens dēfēdū i. x. pntia. p actū et potētiā. vtrū oia generalissima pposita sūt et actu et potētia et sicut spēs et indiuidua. Dicit aut qd nō ē i recta linea pntia hz a latere hz nō sit hoc mō pposita tūc nō ē actus purus qd cō alio cadit i pponēz. Et cū dicit cōmētor q actus et potētia sūt dīe valde oppositē nō itelligit oppōne pna pntia vtrū pntia hz sūt relatiua.

Considerādū autē si pntia sit aut i pntia. Ad mouet terna difficultate dicēns cē pntia vtrū aia sit pntia hz subiectū sic qd i diuersis pntia corpis sint diuerse aie. aut sit i pntia fm subiectū sic qd i toto corpore sūt vna aia. Et intelligēdū hz cōmentatore pmeto. vij. qd circa pntia aie dūc lūcūt opiones. Pna sūt pntia q posuit aiaz cē diuisibilē fm subiectū. Ita qd posuit i eodē aiaz: plures aiaz spēs disticas i pntia tūc dīe. f. hō. dicēdo aiaz intellectū ē ē i cerebro pntia pntia i cor: dē et nūc tūc i epate. et ita de alijs. Alia sūt Ari. pntia i vno aiato vnicā aiaz hz substantia pntia tūc scdaz potētiā et virtutes.

Et vtrū sit simul spēs ois aia aut n. si aut nō sit si mul spēs. vtrū spēs differat aut genere. Nūc qd ē. n. dicētes et qritēs de aia qd nō vtrū pntia virtutē. Ad mouet qritā difficultate dicēns cē pntia vtrū ois aia sit simul spēs. i. eiusdē spēs spālissime aut nō et si nō oēs aie sūt eiusdē spēs spālissime hz aliqz dīe spēs tūc vtrū pntia dēfēdū ē de illis. vtrū dīe spēs sūt aut nō tūc spēs hz etiā genere. Et hāc tūc difficultate qdā antiquoz negligerūt sicut fuit: ploi q dixerūt cēz aie spēs ē ē i corpore ois qre iqrētes et determinātes de aia. de humana solū itēder cōnabāt. et hoc putātes se sūp de ois aia determinā. Et circa dā aliqz dubitātes occurrūt. Pna dubitatio ē qd bīc dicit Ari. se pmo iqrē cognoscē nāz et substantia aie et pntia eius actia et passionē. et oppositū hūi facit i illo suo pntia. cū nāz et substantia aie iuestiget p suas opatiōes q

Primus

quod nos sunt notiores, et hoc ipsum est Ari. assertum infra in principio illius ca. Nec cessari debet. dicitur. Si autem opz dicitur unumquodque ipso. ut quod scilicet aut intellectum aut vegetativum pos ad hoc dicitur quod sit intelligere et quod sentire et vegetare potest. n. potest actus operatus rationem sit et c.

¶ Et quod? Vbi si bñ considerantur vñ Ari. velle huc hodi nē ēē obfudū i scia de aia. s. q. ex obiectis notificent opera tōes et ex operatōibus potēte et ex potētijs aie substantia. et p pñs cognitio aie q ad suā substantiā erit postrema et nō p ma. ¶ Secūda dubitatio ē q Ari. vñ subiectum aduocari. Nā sup? dicit q scia de aia excedit alia nāles i certitudine hic at dicit cā ēē de numero difficilior nō ista repugna re videntur. ¶ Tercia dubitatio est. quia videtur q diffi nitio inuestigetur per diuisionem. cum habito genere in quo est diffinitum oportet ipsam diuidere per differen tias descendendo donec inueniamus genus primum et propriam differentiam. Et hoc videtur voluisse Arist. dum dicit. Primum autem. scilicet necessarium est. di uidere et cetera. ¶ Ad hoc dubium respondetur. ¶ Ad pri mum dicunt quidam q innotitia propter quid prius ha betur notitia de anima quam de suis passionibus cum sit causa earum. et de hac hic loquitur Arist. Sed in notitia quia est e converso. et tali notitia procedit Arist. infra ut dicitur loco supra allegato. ¶ Aliiter dici potest q licet co gnitio anime quo ad suam substantiam sit posterior in ex ecutione est tamen prior in scitione. et hoc vult Aristot. hic. ¶ Ad finem dubium dicitur Burleus q scientia de ani ma est certa et in certa facili et difficilis diversimode. pri mo enim est certa et facilis quantum ad processum quia q procedimus ad operationibus anime nobis certis ad sub stantiam eius. sed est incerta et difficilis quantum ad pro cessum propter quod contra procedimus a substantia a nime nobis occulta ad eius operationes. ¶ Secundo sci entia de anima est certa et facilis quantum ad considerati onem de operationibus anime et ē incerta et difficilis quā tum ad considerationem de substantia anime. ¶ Ioan nes autem Jandonus ad istud dubium taliter respondet vñ q scientia de anima vegetativa et de anima sensitiva est facilis. sed scientia de anima intellectiva est difficilis. ¶ Pri mum sic declaratur. quoniam scientia de forma que est ma gne entitatis et habet operationes cadentes sub sensu est facilis. cum nostra cognitio habeat originem ex sensibus. sed anima vegetativa et sensitiva sunt huiusmodi igitur et cetera ¶ Secundum sic arguitur quia scientia que est de forma que non est perfecta materie. nec habet operationem ca dentem sub sensu est difficilis. sed anima intellectiva ē hu iusmodi igitur et c. Item omne quod cognoscitur a nobis co gnoscitur fin q est in actu. ut colligitur nono metaphysi ce. sed intellectus noster respectu formarum intelligibilium est ens in pura potentia. igitur a se est nobis difficulter co gnoscibilis. Et similiter materia prima que est pura po tentia respectu formarum materialium. est tamen minus difficulter cognoscibilis q intellectus. quia habet operati nem sensibilem ut transmutacionem. unde sicut operatio facit scire formam sic transmutatio materiam. ut ex primo physico colligi potest. ¶ Ad tertium dubium dicitur communiter quod diffinitio inuestigatur per com positionem. scilicet generis cum differentia tanquam per viam principaliter. et ultimate ad illud deseruien tem licet ad illud deseruiat diuisio inchoatiue et secun dario modo tacto in argumento. ¶ Propter dicit Al bertus q via ad sciendum substantiam rei per eius diffi nitionem aut est procedendo ex prioribus per demonstra tionem. sicut dicit hypocras aut ex posterioribus per di uisionem sicut voluit Plato. aut est colligendo diffinien tia per diuisionem et compositionem eorū sicut dicit Ari. ¶ Sed Ioannes Jandonus vult q via venandi diffi

nitiones sit compositio diuisionis cum demonstratione: quoniam postquam diuisimus genus remouimus diff. n. ti: si descendendo inuenire debemus proprium genus pro priam differentiam eius per quorum unionem adinuicē resultat diffinitio oportet: nos v. i demonstratione essen dendo nomen demonstrationis ad omnem rationem fa ciem: fidem. Alodius tamen Alberti magis videt cō formis dictis Aristotelis in secundo posteriorū vbi hāc materiam tractat.

¶ Midandum autem quatenus non latet vtrum vna ratio ipsius est sicut animal: aut fin vñ quod que altera: ut equi canis hominis deiqz. Animal autem vniuersale: aut nihil est: aut posterius est simi

liter autem et si aliqd comune aliud predicetur. ¶ Prosequitur mouendo aliquas quæstiones circa eius anime potētijs operationes: ac etiam obiecta compa rando eas ad inuicem. Et cōtinet duas partes. In qua rum prima facit quod dictum est. In secunda ostendit ac cidentia nos ducere in cognitionem substantie sicut econ tra substantia nos duci in cognitionē suorum accidētū ibi secunda. Videtur autem non solum. ¶ Prima in qua tuor secundum q quatuor quæstiones adducit: ibi se. un / da. Ampli? at si nō mltē ibi 3^a. Et vñ ibi Si at opa 4^a. ¶ D^a p^a dicitur formidādū esse qnēus nos lateat. Vñ sit vna ratio: vel diffi nitio ipsius anime sicut animal idest que sit diffinitio generica: at f^a vñ quod qz: idest secūda vñ quāqz specē aie sit altera diffinitio vñ aliā diffinitio equi canis hominis qz et dci. s. Jouis vel Esculapij. Et qz lo cutus fuerat de animali ut reiciat opinionem. ¶ Platonis subiungit q animal vniuersale si ponat sepe ratum a sin gularibus: ut sicut Plato: aut nihil est aut posterius est: scilicet ipsis particularibus quo ad nostram cognitionē qz oppo ita dicit Plato et sicut est de quolibet alio cōi d^a plu rib^a p^adicabili. ¶ Intelligēdū p qd ista qstio apud diuer sos diversimode introduitur. quidam dicunt quod que stio est vtrum diffinitio anime sit generica aut specifica. et hoc est idem sicut quis quereret vtrum anima sit genus vel species specialissima. Et huc videtur assentire comē tator comento octauo dum dicit. Cum narrat quod ne cesse est dominum huius artis ponere suam consideratio nem in anima vñ incepit demonstrare quo dcm que siuerit diffinitionem anime vñs oportet non ignorare vtrum illa diffinitio sit de numero diffinitionum gene rum aut de numero diffinitionum specierum sicut gno / rauerunt antiqui et cetera. et tunc exponendus est textus vñm est vna ratio ipsius anime sicut animalis quia generica aut secundum vnamquamque animam sit al / tera ratio quia specifica. ut est ratio equi aut canis et cetera. ¶ Albertus autem quæstionem taliter videtur intelligere: scilicet q cauere debemus ne nos lateat vtrum de anima sit danda vna comunis ratio que vniuoce competat om / nibus animalib^a: scilicet vegetabili sensibili: et rationali sicut est diffinitio animalis aut secundum vnamquamqz trium animarum oportet querere propriam rationem si cur alia est propria ratio equi et alia canis et c. Et isto mo do fuit littera introducta. Et dicit q necessarium est inqui rere istud quia vñ post apparet diffinitio communis dā da de anima quod est actus corporis physici organici et c. non est omnino vniuoce sicut diffinitio generica. nec etiā secundum vnamquamqz animam est altera diffinitio. si / cut altera est diffinitio equi et altera canis et c. quia equus et canis diffiniuntur sicut habentia oppositas differentias sed vegetabilis sensibilis et rationalis non sic se habent: s

vna includitur in altera sicut trigonum in tetragono. vnde de vegetabilis includitur in sensibili et sensibilibus in rationali. et ideo dicitur Aristoteli infra q. simile est diffinitio animalis de diffinitio figure. Sed de hoc illic amplius discutiemus. Et intelligendum est q. de expositione illius littere. An mal autem vniuersale et cetera varij reperiuntur modi dicendi. sicut diuerse inueniuntur opiniones de ipsis vniuersalibus. quidam enim negant dari vniuersalia realia. sed omnia dicunt esse terminos communes de pluribus vniuersalibus predicabiles. Et tertium premissum taliter exponunt q. animal vniuersale nihil est quantum ad vniuersale re/ale aut posterius est ipsis particularibus quantum ad vniuersale: quod est terminus de pluribus vniuersalibus predicabilis. Tale enim vniuersale cum causatur a rebus particularibus est posterius ipsis. Alij autem hijs totaliter oppositi dixerunt dari vniuersalia realia totaliter extra intellectum in suis tamen singularibus existentia ut hominem commune et animal commune et ita de alijs. que volebant esse primaria significata terminorum de pluribus vniuersalibus predicabilium. Et hijs tertium Aristoteles. sic intro/ducunt: q. animal vniuersale nihil est quantum ad vniuersale ydeale quod Plato ponebat. cum non dentur talia vniuersalia a suis singularibus separata. aut posterius est ipsis particularibus quantum ad vniuersale conceptuale siue quod est signum de pluribus vniuersalibus predicabile non nulli vero fuerunt inter hos medij qui et si in aliquibus differant. in fundamento tamen principali conuenire videntur. sicut fuerunt Auerops Albertus sanctus Thomas ac etiam Egidius. Nam volunt omnes hijs viri q. eadem res diuersimode sumpta sit singulare et vniuersale. Singulare quidem ut conditionibus indiuiduantibus subiicitur et adesse signatur contrahitur secundum q. dicitur Sor. aut Plato. Vniuersale autem ut secundum se accipitur et a conditionibus materie per intellectum abstrahitur secundum q. dicitur homo aut animal. Et in ista hoc aduertendum ad meliorem doctrinam q. vniuersale sumitur dupliciter. Vno modo pro intentione: Alio modo pro re. Si vniuersale sumatur pro intentione siue sit prima siue secunda notum est q. quodlibet tale vniuersale est posterius rebus particularibus. Et de tali vniuersali loquitur. Commentator. duodecimo metaphysice dicit: Vniuersalia autem apud Aristotelem. sunt collecta ex particularibus ab intellectu qui accipit inter ea similitudinem: et facit ea mentionem vnam. Vniuersale autem sumptum pro re adhuc tripliciter sumi consuevit. Vno modo pro vniuersali in causando: et tale esse prius rebus particularibus est manifestum: secundo modo accipitur pro re finis: et absolute sumpta absq. conditionibus materialibus: et tale vniuersale licet sit idem cum suo particulari realiter ipsum tamen finem suam formalem rationem acceptum est eo naturaliter prius cum ab eo non conuertatur subsistendi consequentia. vnde illa res que est Sor. prior est secundum q. animal vel homo q. secundum q. Sor. Tertio modo accipitur vniuersale pro re: ut stat sub intentione siue primaria siue secundaria: et tale est posterius ipsis particularibus: quia conceptio intellectus que est formale in eo a particularibus rebus causatur. Et de hoc vniuersali loquitur commentator. octavo dum dicit q. ipse. scilicet Aristoteles. non opinatur q. diffinitiones generum et specierum sint diffinitiones rerum vniuersalium existentium extra animam. scilicet separatarum a particularibus ut Plato ponebat: sed sunt diffinitiones rerum particularium extra intellectum. sed intellectus est qui agit in eis

vniuersaliter. Res ergo que facit sub intentione prima vel secunda est vniuersale materialiter in potentia. sed intentio vniuersalis facta per intellectum est formale in ipso vniuersali: per quod habet esse in actu. Et quo patet q. vniuersale sumptum pro intentione totaliter est in intellectu: sed vniuersale acceptum pro re hoc ultimo modo partim est extra intellectum: et partim est in intellectu. Et commentator itaq. omnia que hic dicit Aristoteles. conuertit ad opinionem platonis qui ponebat vniuersalia a particularibus separata: que exemplares formas siue ydeas vocabat: et ea ponebat in mente diuina: aut in orbe signorum: ut in alijs placet. Et ista autem sibi ad duo discrucabant ad generationem et ad scientiam. Ad generationem quidem quia dicebat. agentia particularia solum materias disponere et in materiis dispositis huiusmodi ydeas suorum indiuiduorum substantiales formas producere. Ad scientiam autem: Quia scientia est de incorruptibilibus. cuius igitur indiuidua sunt generabilia et corruptibilia. ydeas autem in generabiles et in corruptibiles sequitur quia de ydeis que dicunt totam suorum quidditatem esse scientia et diffinitio. et non de ipsis indiuiduis nisi per accidentia et secundario. Et tunc dicit commentator: ex ponendo verba Aristoteli q. alia vlt aut nihil est quantum ad vniuersale Platonicum. cum non detur tale vniuersale ad singularibus separatum: aut si est tale ipsum posterius est scilicet notum suis singularibus. cum singularia cognoscantur talibus vniuersalibus penitus ignorans: quod non contingeret si ad eorum quidditatem pertineret: ut est dispositio in materia et forma et omnium horum oppositi plato assererat. Et Albertus vero illam litteram taliter explanat videlicet q. animal vniuersale nihil est quod sit de quiditate particularis et hoc quantum ad vniuersale Platonicum ut patet ex dictis: aut posterius est ipsis particularibus scilicet formaliter sumptum et ut est sub intentione vniuersali abstractum per intellectum. Et Egidius autem inter conceptum genericum et specifi cum talem differentiam ponit vlt. eni q. conceptui specifi co in re correspondet vna natura ut huic conceptui homo in re correspondet humanitas que est vna natura et ita de alijs. Conceptui autem generico dicit non correspondere vnam naturam ut huic conceptui animal non correspondet in re animalitas que sit vna natura sed ei correspondet plures nature multitudinem specierum suarum. Ideo genus non proprie diffinitur sicut species: propter quod dixit Aristoteles septimo phisicorum q. secundum genera non sunt proprie comparationes quia in eis multe latent equiuocationes. Et istud videtur voluisse Themistius dum dixit q. generis quidem conceptus sine hypostasi et tenui singularium similitudine est collectus et intelligi debet ex tenui similitudine id est modica cum minus conueniant species diuerse aut earum indiuidua ex quorum similitudine sumitur conceptus generis quam indiuidua eiusdem speciei ex quorum similitudine sumitur conceptus speciei. Et post subdit q. species natura quedam et forma vult esse. Et secundum hoc Alexander. mentem. Egidius taliter declarat. videlicet animal vniuersale aut nihil est scilicet in re et quantum ad fundamentum cum non dicat vnam naturam aut posterius est scilicet particularibus quantum ad conceptum genericum ab eis abstractum. Sed circa dicta commentatoris est dubitatio. Et primo quia dicit q. diffinitiones dantur solum de rebus particularibus et huius oppositum dicit vij. metaphysice ubi vult q. dantur de rebus vniuersalibus. Et secundo q. si vniuersale et particulare sunt realiter idem quomodo diffinitiones rerum

Prímus

particularium constituentur ex proprijs principijs que sunt in re vt asseruit superius comentator: comento quinto: hoc enim non bene apparet. ¶ Respondetur quod comentator est sic intelligendus. scilicet quod diffinitio/ nes dantur solum de rebus particularibus existentibus tamen extra intellectum vniuersaliter tamen acceptis et intellectus agens est qui agit in eis vniuersaliter ipsa a conditionibus materie abstractendo. non autem datur de vniuersalibus separatis ad modum Platonis. Et hoc Idem voluit Aristotelis loco allegato. quoniam particularia vniuersaliter concepta aut a constitutionibus materie abstracta sunt vniuersalia de quibus vult Aristoteles habere scientiam et dari diffinitiones vt patuit supra. Cum autem dicitur comentator: quod diffinitiones rerum particularium constituantur ex proprijs principijs quem sunt in re. Istud sic habet intelligi. scilicet quod diffinitiones rerum particularium acceptarum vt supra constituuntur ex proprijs principijs quia ex proprio genere et propria differentia que sunt in re diffinita pro quanto sunt idem realiter cum ea saltem quo ad suum materiale. quamuis formaliter et vt habent rationem principij ad inuicem et a re diffinita distinguantur.

¶ Amplius autem si non multe anime sed partes vterum oportet prius querere totam animam aut partes difficile aut et harum determinare quales apte nate altere ad inuicem esse.

¶ Adducit questionem secundam dicens quod dato quod non sint multe anime in eodem animato sed vna tantum secundum substantiam. habens tamen multas partes potentiales et multas vires. tunc est dubitatio a cuius inquisitione incipere debemus. Vtrum prius oporteat querere et inuestigare substantiam anime et postea eius potentias aut e converso. ¶ Et ista dubitatio est difficilis. quia primo videtur quod sit incipiendum a substantia anime cum sit causa suarum potentiarum et sicut res se habet ad ea ita se habet ad cognosci. Secundo metaphysice. Deinde videtur quod sit incipiendum a potentijs quasunt quo ad nos notiores substantia anime et a nobis notioribus est inchoanda doctrina: vt ex problemio libri physicorum colligi potest. Velle autem determinare de his potentijs et videre quales harum potentiarum sunt apte nate esse ad inuicem altere est difficile. ¶ Intelligendum secundum comentatorem comento nono: quod difficile est distinguere et dare differentias inter partes potentiales anime: quia in quibusdam potentijs differentie sunt manifeste sicut inter imaginationem et sensum cum percipiamus aliqua animalia habere sensum que non habent imaginationem: vt animalia imperfecta. ¶ In quibusdam autem latent sicut inter intellectum et imaginationem cum intellectus non sit absque imaginationem seu fantasia: vt infra ostenditur.

¶ Et utrum oportet querere prius partes aut opera ipsarum: vt intelligere aut intellectum: et sensibile an sensitivum. similiter aut et in alijs.

¶ Adducit questionem tertiam que est: dato quod prius inquirere debeamus potentias anime quam eius substantiam vtrum oporteat nos prius querere et inuestigare partes anime potentiales quam opera ipsarum aut et

conuerso: et vtrum prius oporteat querere et intelligere aut intellectum sentire aut sensitivum: et ita de alijs.

¶ Si autem opera prius iterum utique dubitabit aliquis sit obiecta horum prius querendum sicut sensibile sensitivum et intelligibile intellectiuo:

¶ Ad hanc questionem quartam que est: dato quod prius inuestigare debeamus operationes anime quam suas potentias: adhuc dubitabit aliquis cum potentie operentur circa obiecta vtrum prius sit inuestigandum de obiectis potentiarum quam de potentijs aut e converso: vt vtrum prius sit inuestigandum de sensibili aut de sensitivo: de intelligibili aut de intellectiuo. ¶ Intelligendum primo quod Albertus hanc questionem aliter format: vult enim quod operationes ad obiecta comparentur et non potentie et tunc vbi prius per intellectuum et sensitivum potentie intelligebantur hic operationes intelligere deberemus. ¶ Innuat ergo hic Aristotelis modum quo in hac scientia est procedendum. ¶ Incipimus a cognitione obiectorum. et ex illis ad operationes procedimus ex operationibus autem ad potentias: ex potentijs vero substantiam anime inuestigamus. ¶ Intelligendum secundo secundum comentatorem comento decimo: quod in hac inquisitione oportet ire de eis que magis sunt nota apud nos ad ea que sunt latetiora apud nos et in hoc differunt scientie. scientiarum enim in quibusdam ea que sunt magis nota apud nos sunt precedentia vt in mathematicis et in quibusdam e converso: vt in quibusdam que continentur in scientia naturali. ¶ Ad hanc comentator differentiam inter mathematicam scientiam et naturalem quia in mathematicis cause sunt nobis notiores effectibus sed in naturalibus vt plurimum sunt nobis notiores effectus. Et notanter dicit vt in quibusdam que continentur et cetera. quia in naturalibus non semper effectus sunt nobis notiores suis causis sed aliquando contingit oppositum: quoniam color et sonus sunt cause suarum specierum quas producant in medio uel organo sensus et tamen sunt nobis eius notiores vt patet. ¶ Intelligendum tertio. quod Albertus hic assignat duas causas propter quas iste questionum sunt necessarie. Prima est quia in quibusdam natura totius ex nobis magis nota quam suarum potentiarum. et similiter potentia est nobis magis nota quam sua operatio et operatio quam eius obiectum sicut patet in corporibus sensibilibus nam nos prius scimus naturam ignis in toto et per eam adiscimus eius potentiam et operationem et id circa quod operatur. ¶ Quedam autem sunt que sunt nobis occulte quantum ad substantiam et potentias sed illa circa que operantur sunt nobis manifesta et ex illis devenimus in noticiam operationum et ex operationibus in noticiam potentiarum. ex quibus postea manifestatur totum. cuiusmodi sunt aliqua circa que non cadit sensus: vt substantie separate et anima et cetera. ¶ Secunda causa est quia in hijs qui non subiacent sensibus sunt duo genera potentiarum nam quedam sunt active et quedam passive. ¶ In actiuis scimus quod potentia causatur ab effectus forme et operatio non dat speciem sed potius specificatur a forma. sicut operationem lucis dicimus lucere et in talibus rectus ordo doctrine est incipere a forma totius agentis deinde devenire ad potentias operationes ac etiam obiecta. ¶ In passivis vero e ordo nature potius

Liber

contrarius quoniam potentie pass. ue carent specie per se
et obiecta agunt in eas species suas sicut oculus nullam
habet ex se visionis speciem sed est in potentia omnia
visibilia et cum actu videt tunc coloratum ipsum immu-
tar et ei imprimi speciem suam. Et in talibus obiecta
que primo dant speciem operationi et potentiis sunt se-
cundum naturam propria actibus et actus potentis et
potentie que recipiunt speciem obiecti sunt precise toti si-
cut primo est color postea visio. postea visus et deinde ani-
ma sensitiua. Cum igitur vtrumque genus istarum po-
tentiarum in anima inueniatur oportet querere de vtra-
que viarum predictarum in doctrina de anima: sed de
hoc infra qd sit sciendum videbitur.

Adetur autem quid est co-
gnoscere utile esse ad cognoscen-
dum causas antecedentium in sub-
stantijs sicut in mathematicis.
quid rectum: et quid obliquum: et qd
linea: et quid planum ad cognoscen-
dum qd rectis trianguli sunt equales sed econuer-
so Accidentia conferunt magnam partem ad co-
gnoscendum quod qd est.

Sciendum qd sicut substantia nos ducit in co-
gnitionem suorum accidentium. sic acciden-
tia nos ducunt in cognitionem substantie licet
modo altero. Nam cum prius dubitasset vtr-
um in hac scientia sit procedendum a causa ad effectum vel e-
conuerso ostendit vtramque viam vtilem esse. et duo fa-
cit. primo quod dictum est. secundo declarat. Cum enim
habeamus. Et de primo dicit qd cognoscere quod quid est
et ipsam substantiam non solum videtur esse vtile ad co-
gnoscendum causas accidentium ipsius substantijs. et ex
consequenti accidentia substantiarum sicut in mathema-
ticis cognoscere quid rectum et quid obliquum. et quid li-
nea et quid planum id est superficies est vtile ad cogno-
scendum qd angulis rectis anguli trianguli sunt equales
sed etiam contra accidentia conferunt magnam partem
ad cognoscendum quod quid est et ipsam substantiam.
Intelligendum primo quod cognitio quiditatis substan-
tie que habetur per eius diffinitionem nos ducit in co-
gnitionem suorum accidentium propriorum. et contra.
accidentia propria substantie cum fuerint cognita nos
ducunt in cognitionem quiditativam substantie. sed
diuersimode. quia in prima cognitione procedimus
a causa ad effectum: cum principia diffinitiva substantie sint
causae suarum passionum. sed in secunda procedimus econuerso
ab effectu ad causam: ut patet ex dictis. Qualiter autem
ex noticia accidentis diuersimode intelletus in cognitionem
substantie i dubio apparebit. Et intelligendum secundo qd li-
nea et rectum sunt principia trianguli: et p sequeus sunt eae
propter quas habere tres angulos equales duobus rectis in
ipsi triangulo. Ideo dixit A. qd cognoscere qd linea et
quid rectum et. et vtile ad cognoscendum istam passionem. scilicet ha-
bere tres de ipso triangulo.

Et cum habeamus tradere sibi phantasia ob acciden-
tibus aut oibus aut pluribus: et ob substantia habemus
dicere aliqd opte ois. n. demonstrationis principium est
qd quid est.

Declarat quod dixerat: et duo facit. primo h secundo ois/
dit qd debeat esse proprie diffinitiones: ibi Quare sibi qd/
cuque. Et de prima dicit qd cum nos habemus tradere no-
ticia sibi fantasia vel imaginatione ob acciden-
tibus aut pluribus: tunc et de substantia habemus dicere ali-

quid opte. scilicet notificando ea p sua diffinitione. et supple-
du est qd et contra cum habuerimus diffinitione substantie po-
terimus sua accidentia propria notificare. Cuius causa est quia
ipsum quod quid est subiecti est principium omnis demonstra-
tionis. scilicet p qua notificat aliq passio ob subiecto. Et Intelli-
gendum primo secundum commentatorem commento. 2. qd non oia
accidentia ducunt in noticia diffinitionis et substantie rei: quia
non communia sed solum propria: nec sufficit cognoscere solum
unum acciden-
s. proprium ipsius substantie: sed oportet cogno-
scere oia aut plura. Et vbi per accidentia cognita p viam
imaginationis intelligit commentator accidentia propria et
essentialia. Et dicit enim sic. et non parat nobis cognitio
substantie p cognitione accidentia: nisi cum scierimus acci-
dentia propria essentialia aut oia aut plura: tunc enim con-
tingit ut inducamus meliorem diffinitione substantie. Et In-
telligendum secundo. qd p diffinitione qua dicitur. dicitur esse prin-
cipium omnis demonstrationis intelligere debemus diffini-
tione quiditativam subiecti que est causa oium passionum ab eo con-
sequens. Vtrum autem i omni demonstratione potissima talis diffi-
nitio sit medium aut diffinitio passionis post inquirere.

Quare sibi quascunq diffinitiones non contingit
accidentia cognoscere sibi neqz ob ipsis imaginari fa-
cile manifestum est qd dialectice sunt et vane omnes.

Et sciendum qd debent esse debere p ipas nobis appareant cause passio-
num et proprietate rerum diffinitarum. quare secundum quascunq
diffinitiones non contingit cognoscere accidentia. scilicet propria
rei diffinitae neqz de ipsis facile imaginari manifestum est qd
oia tales sunt dicte dialectice et vane. Et intelligendum se-
cundum commentatorem commento. 1. qd ois diffinitio p qua non
cognoscuntur accidentia non diffinitio nisi equo: aut qd i
ea collocat aliqd falsum: aut qd componit ex causis remo-
tis: aut accidentalibus. Et exemplum primi ut homo est animal
rudibile. Et exemplum secundi ut homo est substantia animata se-
nitua. Et exemplum tertii ut homo est animal compositum ex cor-
pore corrente aut sedente et anima rationali. Et dicte plures
dubitationes occurrunt. Et prima est vtrum acciden-
s ducat in cognitionem quod qd est. et ipsius substantie. Et arguit qd
non. Primo sic. Illud quod est principium notificandi acci-
dens non notificat p ipsum acciden-
s. sed substantia est prin-
cipium notificandi acciden-
s. ergo. et. patet. Et consequenter: et
minor colligit in littera vbi dicit qd quod quid est: est prin-
cipium omnis demonstrationis quod qd est autem principaliter
ter ipsius substantie: ut colligit septimo metaphysice: et p
demonstratione notificat passio de subiecto: ut patet ex libro
posteriorum. Maior autem probat qd si illud quod notificat
acciden-
s notificaret p ipsu acciden-
s tunc daret demonstratio
circularis contra d. x. primo Posteriorum. Et Secundo si
acciden-
s duceret in cognitione substantie: tunc sequeretur qd ac-
ciden-
s esset prius non qz substantia: qz nihil notificat ali-
ud nisi sit eo prius notum: ut patet ex primo posteriorum
consequens falsum et contra d. x. vii metaphysice dicen-
te qd substantia est prior accidente natura diffinitione et
tempore. Et Tertio quodcumque aliqua cognoscun-
tur a diuersis virtutibus vnum non confert ad cognitio-
nem alterius: sicut patet de colore et sono: sed substantia et
acciden-
s cognoscuntur a diuersis virtutibus: quia acci-
dens cognoscitur sensu. substantia autem intellectu: ut vi-
debitur secundo huius quare et. Et Quarto eadem sit
principia essendi et cognoscendi. Secundo metaphysi-
ce: sed acciden-
s non est principium essendi substantie:
sed magis contra: ut constat quare et. Et In oppositu
est d. x. in littera. Et Pro dubio premitendum est pri-
mo quod duplicia sunt accidentia. scilicet propria et com-
munia. Et Acciden-
s proprium est quod sequitur deter-
minate ad vnam speciem sic qd non aliam propterca qd

Primus

fuit ex propriis principiis illius speciei, ut se habet
 visibilitas respectu hominis. ¶ Accidens. Vo. comune
 ē quod reperit in diuersis speciebus: sic albedo: nigredo
 et reliqua. ¶ Premittendum secundo quod de substantia du-
 plex potest haberi cognitio, scilicet confusa et distincta. Et confusa
 habet sciēdo quod est substantia vel corpus. Distincta vero
 sciēdo quod est homo vel equus et cetera. ¶ His premis ponant
 conclusiones. Prima conclusio. Accidens cōia nō ducit
 distinctā cognitionē substantie: p̄ q̄ quod ē eōlīter
 differens ad diuersas species substantie nō ducit i di-
 hinctā cognitionē alicuius carū: ex quo nō ē maior ra-
 tio d̄ una q̄ de alia: sed accidētia cōia sunt huius ut su-
 t̄ premissum: quā ē ē ē. ¶ Secūda conclusio. Accidētia
 cōia ducit i cōfusā cognitionē substantie. Ista conclusio
 p̄ud diuersos diuersimode declarat ostēdēdo modū
 in quē ex notitia accidentis cōis intellectus ducit i co-
 gnitionē cōfusā substantie. Quidā. n. dicūt q̄ itell. ctus
 primo itelligit accidēs fantasmat: ut albedinē: aut cali-
 litatē: q̄ ab illo primo mouet. et q̄ tale accidēs ē esse
 tus substantie: que ē eius subiectū: cū effectus natus sit
 iā causam notificare: sequit̄ q̄ intellectus ex notitia il-
 lus accidētis deducit in cognitionē substantie. Alij di-
 cunt q̄ cū aliquod accidēs cōc fantasmat ab illo fantas-
 mate virtute intellectus agētis abstractis species itelli-
 bilis entis p̄ quā intellectus possibilis primo itelligit
 is: quod ē sui primū obiectū: et quia cōceptus entis
 significat substantiā et accidēs: licet p̄ prius significet sub-
 stantiam q̄ accidēs: iō intellectus de cognitione entis
 ducit in cognitionē substantie et accidentis: sed per
 ius substantie quam accidentis quare ex cognitione
 cidentis comunis habita per fantasiam deducitur
 intellectus et noticiā cōfusam substantie. ¶ Nonnulli vtro-
 vumt q̄ sicut virtus extimatiua elicit species itensa/
 s ex sensatio: sicut extimatiua ouis elicit species ini-
 cicie et speciebus figure lupi coloris motus et reliquis.
 Ista intellectus q̄ ē virtus valde nobilior poterit ex
 cipi accidētis prius sensati elicere cōceptū substan-
 tiam non sensate. Quidā alij volunt q̄ fantasma nō rep-
 tat solū accidēs sed aggregatū et accidēs et substantiā
 q̄ ē eius subiectū: q̄ illud ē quod primo mouet et iō
 intasmat et primo intellectu nō ē color sed coloratū et ut
 alijs. Quia igit accidēs i cōcreto ē p̄ cognitū ab in-
 ectu: in quo includit substantiā: cū intellectus illa duo.
 substantiā et accidēs simul et cōfufe vnica itell. ctide
 lexit: poterit sua virtute ite illa distinguere et vtrū
 p̄ p̄ priū cōceptū disticte cōprehēdere: et hoc modo
 runt cognitionē accidētis cōferre ad cognitionem
 stantie. Et cū dicat hic substantiā et accidēs disticte
 rehendū: itelligi debet diuersis cognitionibus: nō
 ē disticte. ut i secūdo premisso et positū fuit. ¶ Ter-
 tiū conclusio. Accidētia p̄pria ducit i distinctā cognitō
 iuitiā substantie sc̄sibilis. ¶ Hec conclusio a Joān-
 s Jandono i diuersis questionibus diuersimode de-
 at. ¶ Primus modus ē supponēdo de mēte comen-
 to 2° de aīa comēto. lxiij. q̄ virtus cogitatio: q̄ ime
 e ministrat intellectu. primo cōprehendit vnica cogni-
 te i diuiduā substantie sicut accidētibus propriis et
 mibus in eo existentibus et non solum accidētia:
 i non solum accidentia: mouentur: sed totum ag-
 gatū ratione tamen accidētis. Cū aut virtus co-
 gitatio sic cōprehendit tale aggregatū p̄ prius nobi
 ē et p̄ fationē potest distinguere inter diuiduā sub-
 stantie et accidētia p̄pria et cōia: et de ipsis diuersas co-
 siones in se p̄ducere: nec ante q̄ faciat talē distincti-
 potest mouere intellectu possibile: facta autē tali di-
 ctione. tūc a fantasinate illius diuiduā substantie. ab-
 bes species vniuersalis sue speciei representatiua ab-
 lectu agente. qua recepta in intellectu possibile in eo

causabit intellectio illius speciei substantie. Iste igitur
 ē primus modus s̄m quē accidēs p̄priū ducit i distinctā
 cognitionē simplicem seu iuitiā substantie sensibi-
 lis. q̄ accidēs p̄priū alicui substantie sensibilis. facit ad h
 q̄ talis substantia diuidualis cogit̄ a cogitatio: q̄ si si-
 ne tali accidēte cogitari nō posset. et p̄ consequens facit
 ad hoc q̄ a cogitatio distinguēte ite indiuiduā substan-
 tie. et accidens tale indiuiduū s̄m se cogit̄. ¶ Hec autē
 substantia diuiduali s̄m se cogit̄. tūc virtute itellec-
 agentis a fantasinate seu itentione imaginata ipsi rep-
 sentatiua existēte in cogitatio cābis species vniuersal-
 sue q̄ditatis specificē vniuersaliter representatiua in itel-
 lectu possibile: q̄ i eo recepta itroducet i ipso intellectu il-
 lius determinate sp̄ci substantie sensibilis: cui illd erat acci-
 dēs p̄priū ducit i distinctā cognitionē iuitiā substantie
 sensibilis. ¶ Secundus modus est premittendo: q̄ si
 cut materia prima est ens in pura potentia respectu for-
 marum indiuidualium tam substantialium q̄ acciden-
 talium: nec potest aliquā formam substantialem recipe-
 re: nisi prius fuerit sufficienter preparata et disposita p̄
 formas accidentales ibi proprias: sic intellectus possibi-
 lis est ens in pura potentia i ordine ad omnes formas
 abstractas: et vniuersales: siue fuerint species substan-
 tiarum siue accidentium: neque potest speciem alicuius
 substantie recipere: nisi prius disponat per species ac-
 cidentium propriarum illi substantie. ¶ Hoc stante
 patet qualiter accidentia propria ducunt in distinctam
 cognitionem simplicem substantie sensibilis. hoc enim
 faciunt pro quanto ipsa cogitata cooperante intellectu
 agente imprimunt in intellectu possibili species itelligi-
 biles ipsorum representatiuas: quibus preparatur in-
 tellectus ad recipiendum speciem intelligibilem illius
 speciei substantie: cui illa sunt propria accidentia me-
 diante qua illa species substantie intelligitur. Confe-
 runt igitur accidentia propria ad cognoscendum deter-
 minatam quidditatem substantie: sicut agens dispositi-
 um confert ad actum ad quem preparat ipsum recep-
 tium. et hoc visus fuit velle comento: comento. ii.
 dum dicit q̄ non preparatur nobis cognitio substan-
 tie per cognitionem accidentium. nisi cum sciuerimus
 accidentia propinqua essentialia aut omnia aut plura.
 ¶ Posset etiam ista conclusio declarari modis simili-
 bus illis qui positi sunt de accidente cōiui. sed ista pro-
 nunc videntur sufficere. Quarta conclusio. Accidentia
 propria dicunt in distinctam cognitionem discursiuā
 substantie abstracte. ¶ Ista conclusio declaratur p̄
 supposito primo: q̄ p̄ accidens proprium non solum i-
 telligo accidens alicui proprium existens in eo ut supe-
 rius dictum fuit: sed extendo etiam ad operationem p̄-
 priam transcendentem in aliud. Hoc dato arguitur sic:
 Illud ducit i cognitionem distinctam discursiuā sub-
 stantie abstracte per quod tanq̄ per medium probatur
 talem substantiā abstractam esse: s̄ per aliquod accidēs
 proprium ut per motum primū vniuersalem et semper
 continuum tamquam per operationem propriam pri-
 mi motoris probatur primum motorem esse ut patet
 ex. viij. phy. quare et cetera. ¶ Patet consequentia cum mi-
 ri et maior declaratur quia cum per primum motum
 cognouerimus primum motorem: et primum motorem
 in eo q̄ primus motor postea per discursum et ratioci-
 niū ex hoc deducimur in cognitionem ipsius secun-
 dum quidditatem et essentiam: ut patet ex. xij. metha-
 physice: quoniam eiusdem est notificare si est et quid ē
 ut. vi. metha physice colligi potest: et secundo postero-
 rum: et simili modo probari posset q̄ accidentia pro-
 pria ducunt in distinctā cognitionem discursiuā substan-
 tie sensibilis: q̄ ex diuersitate operationū arguim⁹ diuersi-
 tate formarū et p̄positō a q̄b⁹ p̄ueniūt. et ex tali opera-

Liber

contrarius quoniam potentie pass.ue carent specie per se
et obiecta agunt in eas species suas sicut oculus nullam
habet et se visionis speciem sed est in potentia omnia
visibilia et cum actu videt tunc coloratum ipsum immu-
tat et ei imprimit speciem suam. Et in talibus obiecta
que primo dant speciem operationi et potentia sunt se-
cundum naturam preiuta actibus et actus potentia et
potentie que recipiunt speciem obiecti sunt preiute toti si-
cut primo est color postea visio. postea visus et deinde ani-
ma sensitua. Cum igitur utrumque genus istarum po-
tentiarum in anima inueniatur oportet querere de vtra-
que viarum predictarum in doctrina de anima: sed de
hoc infra qd sit sentiendū videbitur.

Idetur aut non solū qd
gnoscere utile esse ad cognoscen-
dum causas antecedentium in sub-
stantijs sicut in mathematicis.
quid rectum: et quid obliquum: et qd
linea: et quid planum ad cognoscen-
dum qd rectis trianguli sunt equales sed econuer-
so Accidentia conferunt magnam partem ad co-
gnoscendum quod qd est.

Stenditur qd sicut substantia nos ducit in co-
gnitionem suorum accidentium. sic acciden-
tia nos ducunt in cognitionem substantie licet
modo altero. Nam cum prius dubitasset vtrū
in hac scientia sit procedendum a causa ad effectum vel a
conuerso ostendit vtramque viam vtilem esse. et duo fa-
cit. primo quod dictum est. secundo declarat. Cum enim
habeamus. Et de primo dicit qd cognoscere quod quid ē
et ipsam substantiam non solum videtur esse vtile ad co-
gnoscendum causas accidentium ipsis substantijs. et ex
consequenti accidentia substantiarum sicut in mathema-
ticis cognoscere quid rectum et quid obliquum. et quid li-
nea et quid planum id est superficies est vtile ad cogno-
scendum qd angulis rectis anguli trianguli sunt equales
sed etiam contra accidentia conferunt magnam partem
ad cognoscendum quod quid est et ipsam substantiam.
Intelligendū primo quod cognitio quiditatis substan-
tie que habetur per eius diffinitionem nos ducit in co-
gnitionem suorum accidentium propriorum. et contra.
accidentia propria substantie cum fuerint cognita nos
ducunt in cognitionem quiditativam substantie. sed
diuersimode. quia in prima cognitione procedimus
a causa ad effectum: cum principia diffinitiva substantie sint
causae suarū passionū. sed in secunda procedimus e conuerso
ab effectum ad causam: ut patet ex dictis. Qualiter autem
ex noticia accidentis duentur intellectus in cognitionem
substantie i dubio apparebit. Et intelligendū secūdo qd li-
nea et rectū sunt principia trianguli: et p seque sunt eade
ppter quas habere tres angulos eque duobus rectis in
ipsi triangulo. Ideo dicitur qd cognoscere qd linea et
quid rectū ē. ē vtile ad cognoscendū istā passionē. s. ha-
bere tres de ipso triangulo.

Et n. habeamus tradere sibi phantasia d. accide-
tibus aut oib. aut pluribus: et d. substantia hēm
dicere aliqd optie ois. n. demonstratiōis pncipiū est
qd quid est.

Declarat quod dixerat: et duo facit. primo h. secūdo os-
tendit qd debet esse ppter diffinitiones: ubi Quare sibi qd
cūque. Et de prima dicit qd cū nos habemus tradere no-
ticiā s. phantasia vel imaginationē d. accidentib. s. ppter
oibus aut plurib. tūc et de substantia habemus dicere ali-

quid optie. s. notificando eā p suā diffinitionē. et supplē-
dū ē qd ē cōtra cū habuerimus diffinitionē substantie po-
terimus sua accidentia ppta notificare. Cuius cā ē quia
ipsam quod quid est subiecti ē principium omnis demonstra-
tionis. s. p quā notificat aliq passio d. subiecto. Et Intelli-
gendū primo secūdū cōmētatorē comento. 1. qd nō oia
accidentia ducūt in noticiā diffinitionis et substantie rei: qd
nō cōmunia sed solū ppta: nec sufficit cognoscere solum
unum accidēs. ppta ipsius substantie: sed oportet cogno-
scere oia aut plura. Et vtrū per accidentia cognita p viam
imaginationis intelligit cōmētator accidentia ppta et
essentialia. Et dicit enī sic. et nō pparat nobis cognitio
substantie p cognitionē accidentiū: nisi cū sciuerim acci-
dentia ppta et essentialia aut oia aut plura: tūc enī con-
tinget ut educamus meliōrē diffinitionē substantie. Et In-
telligendū secūdo. qd p diffinitionē quā d. dicit ē p
cipiū omnis demonstrationis intelligere debemus diffini-
tionē quiditativā subiecti que ē cā oium passionū ab eo fluē-
tiū. Vtrū autē i omni demonstratione potissima talis diffi-
nitio sit mediū aut diffinitio passionis post inquirēt.

Quare sibi quasquē diffinitiones nō cōtingūt
accidentia cognoscere s. neq. d. ipsis imaginari fa-
cile manifestū ē qd dialectice sunt et vane omnes.

Et ostendit qd debent esse debent ppter diffinitiones: dicit cau-
tales esse debere qd p ipas nobis appareāt causae passio-
nū et ppteritū rerū diffinitivā. quare secūdū quasquē
diffinitiones nō cōtingūt cognoscere accidentia. s. ppta
rei diffinitivae neq. de ipsis facile imaginari manifestū est qd
oēs tales sunt dicte dialectice et vane. Et intelligendū se-
cūdū cōmētatorē comento. 1. qd oia diffinitio p quā
cognoscunt accidentia nō d. diffinitio nisi equoce: aut qd
ea collocat ali. quod falsum: aut qd cōponit ex causis remi-
tis: aut accidentalibus. Et replū priū ut homo ē animi
rudibile. Et replū secūdi ut homo ē substantia animata
situa. Et replū tertij: ut homo ē animal cōpositū ex co-
pore corrente aut sedente et aia rationali. Et dicitur
dubitationes occurrunt. Et prima ē vtrū accidēs dū
in cognitionē ē quod qd ē. et ipsius substantie. Et arguitur
non. Primo sic. Illud quod ē principium notificandi ac-
cidēs nō notificat p ipsum accidēs. sed substantia ē p
cipiū notificandi: accidēs. ergo. et. patet cōsequentiā
minor: colligit in littera vbi dicit: qd quod quid ē: est p
cipiū omnis demonstrationis quod qd ē autē principia-
ter ipsius substantie: ut colligit septimo metaphysice:
demonstrationē notificat passio de subiecto: ut patet ex lib.
posterior. Ad id autē probat: qd si illud quod notifi-
cat accidēs notificaret p ipsum accidēs tūc daret demonstra-
tionē circularis cōtra d. primo posterior. Et secūdo
accidēs ducet in cognitionē substantie: tūc sequerē qd
accidēs esset prius notū qd substantia: qd nihil notificat
nisi sit eo prius notum: ut patet ex primo posteriori
consequens falsum et contra d. vii metaphysice dū
tē qd substantia est prior accidente natura diffinitionis
tempore. Et tertio quodcumque aliqua cognosce-
tur a diuersis virtutibus vnum non consistit ad cogno-
scendum alterius: sicut patet de colore et sono: sed substantie
accidēs cognoscuntur a diuersis virtutibus: quia ac-
cidēs cognoscitur sensu. substantia autem intellectu: v-
debitur secūdo huius quare et. Et quarto eadem
principia essendi et cognoscendi. Secundo metaphy-
ce: sed accidēs non est principium essendi substantie
sed magis e contra: ut constat quare et. Et in oppo-
sitū est d. in littera. Et pro dubio premitendum est
quod duplicia sunt accidentia. scilicet propria et co-
munia. Et accidēs propriū est quod sequitur de
minute ad vnam speciem sic qd non aliam propterea

Primus

fuit ex propriis principiis illius speciei, ut se habet
risibilitas respectu hominis. Et accidens. Vnde commune
est quod reperitur in diuersis speciebus: sicut albedo: nigredo
et reliqua. Premittitur etiam secundo quod de substantia du-
plex potest haberi cognitio, scilicet confusa et distincta. Et confusa
habetur sciendo quod est substantia vel corpus. Distincta vero
sciendo quod est homo vel equus et cetera. His premissis ponantur
conclusiones. Prima conclusio. Accidentia contra non ducunt
in distinctam cognitionem substantie: propterea quod est equaliter
indifferens ad diuersas species substantie non ducit in di-
stinctam cognitionem alicuius earum: ex quo non est maior ra-
tio de una quam de alia: sed accidentia contra sunt huius ut su-
per premissis: quare et cetera. Secunda conclusio. Accidentia
contra ducunt in confusam cognitionem substantie. Ista conclusio
apud diuersos diuersimode declaratur ostendendo modum
per quem ex notitia accidentis contra intellectus ducitur in co-
gnitionem confusam substantie. Quidam enim dicunt quod intel-
lectus primo intelligit accidentis fantasiam: ut albedinem: aut cali-
ditatem: quia ab illo primo mouetur. et quod tale accidens est effe-
ctus substantie: quod est eius subiectum: cui effectus natus sit
sua causam notificare: sequitur quod intellectus ex notitia il-
lius accidentis deducit in cognitionem substantie. Alii di-
cunt quod cum aliquod accidens contra fantasiam ab illo fantas-
mate virtute intellectus agentis abstractis species intelli-
gibilis entis per quam intellectus possibilis primo intelligit
entis: quod est sua prima obiectum: et quia conceptus entis
significat substantiam et accidens: licet per prius significet sub-
stantiam quam accidens: ideo intellectus de cognitione entis
deducit in cognitionem substantie et accidentis: sed per
prius substantie quam accidentis quare ex cognitione
accidentis communis habita per fantasiam deducitur
intellectus et notitia confusa substantie. Nonnulli vero
ponunt quod sicut virtus estimatiua elicit species intensa-
tas ex sensu: sicut estimatiua ouis elicit species ini-
micie ex speciebus figure lupi coloris motus et reliqua
et cetera. Ita intellectus quod est virtus valde nobilior poterit ex
conceptu accidentis primo sensu elicere conceptum substan-
tie non sensate. Quidam alij volunt quod fantasiam non rep-
sentat solam accidentis sed aggregatum ex accidente et substan-
tia quod est eius subiectum: quod illud est quod primo mouetur et ideo
per fantasiam et primo intellectus non est color: sed coloratum et uia
de alia. Quia igitur accidens in concreto est per cognitum ab in-
tellectu: in quo includitur substantia: cui intellectus illa duo.
scilicet substantiam et accidens simul et confuse vnica intellectu
intelligit: poterit sua virtute iterum illa distinguere et vtrum-
que per prius conceptum disticte comprehendere: et hoc modo
ponunt cognitionem accidentis conferre ad cognitionem
substantie. Et cum dicatur hic substantiam et accidens disticte
comprehendi: intelligi debet diuersa cognitionibus: non
autem disticte: ut in secundo premissis expressum fuit. Tercia
conclusio. Accidentia propria ducunt in distinctam cogniti-
onem diuini substantie sensibilis. Hec conclusio a Thomae
et a Iudone in diuersis questionibus diuersimode de-
claratur. Primus modus est supponendo de mente comen-
tatoris 2º de anima commento. lxxij. quod virtus cogitativa: quod im-
mediate ministrat intellectui primo comprehendit vnica cogni-
tione diuini substantie sensibilis: quod accidentibus propriis et
communibus in eo existentibus et non solum accidentia:
quia non solum accidentia: mouentur: sed totum ag-
gregatum ratione tamen accidentis. Cum autem virtus co-
gitativa sic comprehendit tale aggregatum per prius nobi-
litate et perfectione potest distinguere inter diuini sub-
stantie et accidentia propria et contra: et de ipsis diuersas co-
gnitiones in se producere: nec ante quam faciat tale distincti-
onem potest mouere intellectum possibilem: facta autem tali di-
stinctione. tunc a fantasmatibus illius diuini substantie. ab-
stractis speciebus vniuersalis sue speciei representatiua ab
intellectu agente. quare recepta in intellectu possibili in eo

causabilis intellectio illius speciei substantie. Iste igitur
est primus modus secundum quem accidens proprium ducit in distin-
ctam cognitionem simplicem seu intuitu substantie sensibi-
lis. quod accidens proprium alicuius substantie sensibilis. facit ad hoc
quod talis substantia diuini cogitur a cogitativa. quasi si-
ne tali accidente cogitari non posset. et per consequens facit
ad hoc quod a cogitativa distinguere iterum diuini substan-
tie. et accidentis tale diuini secundum se cogitur. Et hoc autem
substantia diuini secundum se cogitur. tunc virtute intellectu
agentis a fantasmatibus seu intentione imaginata ipsius rep-
resentatiua existere in cogitativa habet species vniuersalis
sue quiditatis specificie vniuersaliter representatiua in intel-
lectu possibili: quod et eo recepta introducit in ipso intellectu il-
lius determinate speciei substantie sensibilis: cuius illud erat acci-
dens proprium ducit in distinctam cognitionem intuitu substantie
sensibilis. Secundus modus est premittendo: quod si
cuius materia prima est ens in pura potentia respectu for-
marum diuini tam substantialium quam accidentium: nec potest aliquam formam substantialem recipere:
nisi prius fuerit sufficienter preparata et disposita per
formas accidentales ibi proprias: sic intellectus possibili-
lis est ens in pura potentia in ordine ad omnes formas
abstractas: et vniuersales: siue fuerint species substan-
tiarum siue accidentium: neque potest speciem alicuius
substantie recipere: nisi prius disponatur per species ac-
cidentium propriarum illi substantie. Hoc stante
patet qualiter accidentia propria ducunt in distinctam
cognitionem simplicem substantie sensibilis. hoc enim
faciunt pro quanto ipsa cogitata cooperante intellectu
agente inprimunt in intellectu possibili species intelli-
gibiles ipsorum representatiuas: quibus preparatur in-
tellectus ad recipiendum speciem intelligibilem illius
speciei substantie: cuius illa sunt propria accidentia me-
diante qua illa species substantie intelligitur. Consequenter
igitur accidentia propria ad cognoscendum deter-
minatam quiditatem substantie: sicut agens dispositi-
um confert ad actum ad quem preparatur ipsum recep-
tium. et hoc videtur fuisse commentatoris commento. iiº
dum dicit quod non preparatur nobis cognitio substan-
tie per cognitionem accidentium. nisi cum sciuerimus
accidentia propria essentialia aut omnia aut plura.
Possit etiam ista conclusio declarari modis simili-
bus illis qui positi sunt de accidente comuni. sed ista pro-
nunc videntur sufficere. Quarta conclusio. Accidentia
propria ducunt in distinctam cognitionem discursiuam
substantie abstracte. Ista conclusio declaratur pre-
supposito primo: quod per accidens proprium non solum in-
telligo accidens alicui proprium existens in eo ut supe-
rius dictum fuit: sed extendo etiam ad operationem pro-
priam transcurrentem in aliud. Hoc dato arguitur sic:
Illud ducit in cognitionem distinctam discursiuam sub-
stantie abstracte per quod tanquam per medium probatur
talem substantiam abstractam esse: scilicet per aliquod accidens
proprium ut per motum primum vniuersalem et semper
continuum tamquam per operationem propriam pri-
mi motoris probatur primum motorem esse ut patet
ex. viij. phisicorum. quare et cetera. Patet consequentia cum mi-
ori et maiori declaratur quia cum per primum motum
cognouerimus primum mobile: et primum motorem
in eo quod primum motor postea per discursum et racio-
nium ex hoc deducitur in cognitionem ipsius secun-
dum quiditatem et essentiam: ut patet ex. xij. metha-
phisicorum: quoniam eiusdem est notificare si est et quid est
ut. vi. methaphisicorum colligi potest: et secundo postero-
rum: et simili modo probari posset quod accidentia pro-
pria ducunt in distinctam cognitionem discursiuam substan-
tie sensibilis: quod ex diuersitate operationum arguitur diuersi-
tate formarum et positorum quod primum. et ex tali opera-

Liber

tione talem formam et tale compositum. Nam sicut transmutatio facit scire materiam: sic operatio formam. Ad rationes principales. Ad primam quod concedunt: quod demonstratio circularis est possibilis: primo in diuersis generibus demonstrationum: ut argumentum ostendit: quod accidentis notificat substantiam demonstratione que est ab effectu ad causam: et substantia notificat accidentis demonstratione per quod que est a causa ad effectum. Secundo in eodem genere demonstrationis: sed in diuersis generibus causarum: ut si demonstraretur sanitas per deambulationem: et e converso. Tercio in eodem genere demonstrationis: et cause: sed respectu diuersorum individuorum: ut si demonstraretur pluuia per vaporem: et e converso: ut oblique erit demonstratio per causam materiale: sed respectu diuersorum vaporum. Quod autem dicitur demonstratio circularis esse impossibile intelligitur in eodem genere demonstrationis et cause: et respectu eiusdem individui. Nec autem responsio non videtur satisfacere: quia demonstrationes non sunt de indiuiduis: sed vniuersalibus perpetuis et impossibilibus aliter se habere: ut vult Alexander primo posteriorum. Unde in demonstratione particulari nulla premissa debet esse singularis: sed vna debet esse minus vniuersalis quam alia. Et si aliquando sumitur altera premissarum singularis illud fit gratia exempli solum ad ostendendum quod premissa in demonstratione particulari nota sunt equalis cōtationis si cut in demonstratione vniuersali. Propter quod alij dicunt Alexander velle quod demonstratio circularis non est possibilis in eodem genere cause. Et cum arguitur illud esse possibile: quod pluuia demonstratur per vaporem et e converso in genere cause materialis: hoc negant: quoniam demonstratio debet esse ex propositionibus ut se ut patet primo posteriorum. Iste autem propositio: ex pluuia sit vapor: aut ex vapore sit pluuia sit per accidentis: sic iste ex ente sit ens: aut ex aere sit aqua: ut patet per Alexander primo physicorum. quare et cetera. Alij autem fuerunt dicentes quod licet aliquo modo demonstratio circularis sit possibilis aut argumentum est: non in circulari perfectione: ad quam requireretur quod si a demonstratur b. et e converso quod hoc fiat eadem intellectui: et quod pro tunc in vtroque processu illud ex quo fit demonstratio sit absolute notius illi intellectui: eo quod demonstratur et constat hoc esse impossibile quod impossibile est quod respectu eiusdem pro vno et eodem instanti a. sit absolute notius b. et e converso. Ex hijs elige illa que tibi melior apparer. Ad secundam potest negari consequentia dicendo: quod non omne quod notificat aliud alicui sit eadem prius motum. Nam species coloris est principium videndi ipsam et in visus non prius cognoscitur species quam color. Et hoc primum modum declarandi tertiam conclusionem possit teneri quod intellectus prius intelligit substantiam quam accidentis ut patet ex dictis. Sed hoc modum possit teneri oppositum. scilicet quod intellectus prius intelligit accidentis quam substantiam sic prius eius specie recipit. Et cum adducit auctoritas Alexander vij. metaphysice: ce quod substantia est prior accidente natura diffinitione et tempore. dicitur quod Alexander vult quod cognitio substantie est prior cognitione accidentis prioritate perfectionis sed non prioritate originis. imo magis e contra. Ad tertiam dicitur quod maior est uera quam ille vires non fuerit inuicem subordinate sed si fuerit inuicem subordinate non oportet nunc autem sensus et intellectus inuicem subordinari in operando: ita quod sensus subordinatur intellectui ut infra patebit. Ideo quicquid sensus potest cognoscere intellectus potest cognoscere sed non conuertitur. Ad quartam patet quomodo habeat intelligi quod dicitur in secundo metaphysice. nam habet sic intelligi quod omnia que sunt principia essendi sunt principia cognoscendi. sed non perititur. Secunda dubitatio est circa illam propositionem Alexander. Omnis enim demonstratio principium est quodquid est. Vtrius in omni potest

finis demonstratione medium sit diffinitio subiecti aut diffinitio passionis. Et quia hec dubitatio magis pertinet ad hoc posteriorum ipsam breuiter expediendo adducam solum opinioniones probabiles que habite sunt circa ipsam. Et incontentio tenet quod solum diffinitio subiecti est medium in potissima demonstratione. quoniam per Alexander primo posteriorum medium in tali demonstratione debet dicere quid et propter quid. et tale est diffinitio subiecti et non passionis. quoniam diffinitio subiecti dicit quid subiecti et propter quid passionis. Et sic dicit hic Alexander quod quid est. scilicet subiecti et principium omnis demonstrationis igitur et cetera. Egidius autem vult quod solum diffinitio passionis sit medium in demonstratione potissima. quia per Alexander hoc posteriorum ratio primi termini id est maioris extremitatis est medium in demonstratione potissima. maior autem extremitas est passio cuius iberecentia ad subiectum demonstratur igitur et cetera. Et ad hanc opinionem videtur declinare. Aliter primo de anima adducens hanc rationem. Medium in demonstratione debet esse medium secundum naturam. scilicet posterius primo et prius secundum. tale autem est diffinitio passionis que est posterior subiecto quod est prius et prior passione que est finis. Subdit tamen quod siue medium sit diffinitio subiecti siue passionis nunquam erit medium in propria demonstratione nisi per talem diffinitionem appareat quid sit passio et cui inest et propter quod causam. Unde priuatio luminis in luna non est sufficiens medium ad demonstrandum perfecte eclipsim de luna. sed requiritur hoc totum videlicet priuatio luminis in luna propter dyametricalem interpositionem terre inter solem et lunam ex motu ipsius in capite vel in cauda draconis infra gradus eclipticos prouenientem. Et quibus videtur velle quod diffinitio passionis quod demonstratur includens omnia genera causarum ipsius est medium in demonstratione potissima. Alij autem plures opinioniones in simul copulauerunt dicentes quod aliquam diffinitio subiecti est medium in demonstratione potissima: ut quoniam prius passio subiecti et eo demonstratur per diffinitionem suam aut quoniam posterior diffinitio subiecti demonstratur per potestatem materiale per formale. Alij autem medium est diffinitio passionis ut dum passio posterior demonstratur de subiecto per passionem priorem. Et alie plures ad hoc inueniuntur passionis. scilicet sequendo viam Albei. Ad rationes oppositas respondetur. Ad primam dicitur quod medium in demonstratione potissima debet dicere quid et propter quod passionis ut ostensum est supra. Ad secundam conceditur quod diffinitio subiecti est principium omnium demonstrationum per quod demonstratur alij passio de illo subiecto et non aliter. sed ex hoc non sequitur quod sit medium in illis demonstrationibus. quia differunt esse principium et esse medium ut patet ex libro posteriorum.

Quidam autem habent et passiones anime vtriusque communes sunt omnes et habetis: an sit aliqua anime propria ipsius h. n. accipere quidem necessarium est: non autem leue uidetur aut plurimorum quidem nullum sine corpore pati neque facere ut irasci cōfideri desiderare et omnino sentire: maxime autem assimilatur proprio intelligere. Si autem et hec fantasia quedam aut non sine phantasia si cōtingit utique nec sine corpore esse. Sic remouet dubitationes circa operationes seu passiones anime. Et diuidit in duas. quia primo hanc dubitationem pertractat. Secundo ostendit naturaliter et dialectice hanc passiones differens diffinire. ibi. Differenter autem diffinitur. Prima iterum in duas. quia primo mouet questionem. hoc soluit. ibi. Vnde autem

Primus.

De prima dicit quod est dubitatio vtrum omnes passio-
nes anime sint communes anime: et corpori an sit aliqua pas-
sio propria ipsi anime que nullo modo a corpore depen-
dentiam habeat: Hoc enim est necessarium accipere et in-
uestigare ad sciendum naturam ipsius anime. et scire hoc
non est leue sed valde difficile. ¶ Videtur autem. Sol-
uit dubitationes et duo facit. Primo quod dictum est so-
lutores declarat. ibi Videtur autem aie p^a i duas q: p^a soluit
secundo ostendit vtilitatem huius inquisitionis ibi Si qui-
dem igitur De prima dicit quod multe sunt anime passio-
nes seu operationes de quibus est manifestum q: corpo-
ri communicantur eo quod non sunt sine actione aut passio-
ne facta in corpore. sicut sunt irasci considerare desiderare et
vniuersaliter sentire. Dubium tamen est. de intelligere
cum videatur esse anime proprium et corpori non comu-
nicari. Verumtamen quia intelligere aut est fantasia aut
non est sine fantasia ideo sine corpore esse non potest.
¶ Intelligendum primo secundum commentatorem co-
mento duodecimo. quod Aristoteles hic intendit duas
questiones de operationibus anime. ¶ Una est vtrum
omnes operationes anime habeant communicationem
cum corpore aut non. ¶ Secunda est dato quod aliqua
operatio anime non communicatur corpori vtrum sit in re-
bus existentibus in corpore aut non. Et post subdit duas
propositiones quarum prima est. Possibile est vt ali-
quod non communicans corpori sit existens in rebus exi-
stentibus in corpore. ¶ Secunda est. Possibile est vt
actio alicuius non communicans corpori sit non existens
in aliquo eorum que sunt in corpore. ¶ Vbi comenta-
tor per actionem communicatam corpori intelligit illam
que indiget corpore vt subiecto vel instrumento in quo
recipitur. Et per non communicatam corpori intelligit
non indigentem corpore illo modo. ¶ Per actionem autem
existentem in rebus que sunt in corpore intelligit illam
que ab obiecto corporeo et in corpore existente dependet
et per oppositam opposito modo. ¶ Prima igitur pro-
positio verificatur de intellectione: qua intelligitur lapis
vel lignum. Illa enim est actio non communicata corpori
quia non indiget corpore: vt obiecto vel instrumento: ex
quo intellectus est potentia non organica: et non mixta
corpori: et est existens in rebus existentibus in corpore:
quia dependet a fantasmatibus corporeo: et in corpore existen-
te vt ab obiecto. ¶ Secunda autem verificatur de intel-
lectione eterna intellectus agentis: qua per propriam sub-
stantiam scipsum intelligit. Illa enim est actio non comu-
nicans corpori: quia intellectus agentis: qui neque est
corpus neque virtus in corpore: vt in tertio ostenditur:
et est non existens in aliqua eorum: que sunt in corpore
idest a nullo corpore: vt ab obiecto dependens: ex quo
a fantasmatibus non dependet. Et quibus patet intellectus
illarum questionum quas mouet commentator: et etiam ca-
rum solutio. ¶ Albertus autem hic pernitentes propo-
sitiones. ¶ Prima est quod aliqua est operatio anime: que
communicatur corpori: patet de visione et alijs huiusmodi
¶ Secunda est quod aliqua est operatio anime que non
communicatur corpori: sed communicatur communicanti cor-
pori: patet de intellectione qua lapis vel lignum intelli-
gitur. Non enim communicatur corpori: quia non recipitur
in corpore: vt in subiecto vel instrumento: sicut recipitur
visio: sed communicatur communicanti corpori: pro quanto
a fantasmatibus dependet. vt ab obiecto: quod est indigen-
s corpore: vt subiecto vel instrumento. ¶ Tertia propo-
sio est quod aliqua operatio non communicatur corpori: ne-
que communicatur communicanti corpori: patet de intel-
lectione: quia anima intelligit se: aut aliquam intelligenti-
am abstractam per species elicita a fantasmatibus non de-
pendente: aut per lumen ab intelligentia sibi influxum:
¶ Et si contra ista adduceretur Aristoteles hic qui velle

videtur quod nulla sit operatio anime: ad quam nullo mo-
do concurrat corpus. Respondetur secundum Auerroem:
quod dictum Aristoteles sic habet moderari: videlicet
quod nulla sit operatio anime noua: vel que sit eius ope-
ratio vt corpori est vnita que aliquo modo a corpore non
dependeat: qualiter non est de intellectione ne eterna intel-
lectionis agentis. Secundu autem Albertu dici potest. Velle q:
anima sine nullo potentia operari: dum corpori est vnita: a qua
non possit prouenire operatio a corpore aliquo modo de-
pendentiam habens. Cum quo etiam concedendum est q:
ab alijs illarum prouenit potest operatio que a corpore nul-
lo modo dependet. vt patet ex dictis. Intelligendum se-
cundo. q: Ari. dicit. q: intelligere. aut est phantasia. aut non
est sine phantasia. capiendo fantasiam p operatione fantas-
tica. Loquitur. n. sub distinctione pp antiquos q dicebant ielle-
ctionem non differre a sensu seu fantasia. et ex istis intelligere
esse fantasiam. q: aduc non est manifesta differentia inter in-
tellectionem et sensum si ista manifestabit. Et ostendit q: ista intelliget
non sit fantasiam. in absq fantasiam esse non potest.

¶ Si quid igitur anime operum aut passionum
proprium: continget utiqz ipsam separari si vero
nullum est proprium non erit utiqz separabilis. sz
sicut recto inquantum reto multa accidunt: vt tan-
gere eneam speram fm punctum: non tamen tan-
git ab hoc separatum. rectum. In separabile eniz
liquidem semper cum quodam corpore est.

¶ Ostendit vtilitatem huius inquisitionis. Dicit q: ex
hoc apparebit an aliqua operatio anime sit abstracta vel
non: et hoc est questio quam homines maxime desiderant
scire de anima. q: ex hoc sciri potest. an anima sit a corpore
separabilis: aut non. Et loquitur conditionaliter quia hoc
magis apparebit in tertio dicens: q: si aliquod opus est
proprium anime: tunc illud opus est separabile idest sepa-
ratum anime competens et corpori non communicatum.
Si vero nullum opus anime sit sibi proprium: tunc il-
lud opus non est separabile. idest separatim anime com-
petens. Et hoc per exemplum declarat: quoniam sicut li-
nea recte multa accidunt. fm q: linea recta est. scilicet fm
esse quod habet in materia naturali. vt tangere eneam spe-
ram fm punctum et tamen linea recta non tangit eneam
speram fm punctum separatim. quin ad illum conta-
ctum concurrat corpus subiectum. quoniam fm esse naturale
nunquam inuenitur absq corpore. ita supple si anima sit
a corpore separabilis habebit operationem aliquam ad quam
non cooperabitur corpus. ¶ Si vero anima non sit a cor-
pore separabilis nulla erit eius operatio ad quam corpus
non concurrat. ¶ Intelligendum primo. q: commenta-
tor commento. xij. mouet dubium contra modum arguē-
di Arist. qui est talis. Si aliqua operatio anime est sibi
propria illa est separabilis. ergo si nulla est sibi propria nil-
la est separabilis. Videtur quod hic modus arguendi non
valeat. quoniam arguitur a destructione antecedentis. ad
destructionem consequentis. et sic arguendo consequen-
tia non tenet. sed committitur fallacia consequentis. ¶ Ad
hoc adducit commentator: responsionem themistij. qui di-
cit q: quando consequens possibile est esse cum anteceden-
te. idest accipitur vt possibile vel contingens sequi ex an-
tecedente: tunc licet arguere a destructione antecedentis
ad destructionem consequentis. vt si hoc visibile est ani-
mal. possibile est vt si homo. sed hoc visibile non est ani-
mal. ergo impossibile est vt si homo. Sed quando in p-
positionibus hypoteticis continuatis consequens necessa-
rio sequitur ad antecedens: tunc oportet arguere a destru-
ctione consequentis inferendo destructionem anteceden-
tis. Argumentum autem Ari. est in propositionibus existē-
tibus in dispo- ne prima. q: et c. ¶ Hec in solutio non est
sufficere. q: ista pdicionalis. Si aliqua operatio est ppa aie

Liber

illa est separabilis: aut est vera: aut non: si sic consequens sequitur de necessitate ex antecedente et per consequens oportet arguere a destructione consequentis ad destructionem antecedentis. si non tunc assumptum Arist. erit falsum. Ideo aliter respondet Egidius dicens q. quādo conditionalis est ex terminis convertibilibus. tūc utroque modo possumus arguere ut patet. et sic est in proposito. quia ista convertuntur operatio anime propria et operatio anime inseparabilis: quare et c. Et intelligendum secundū: secundū comētorē q. cū Arist. dicit q. linea recta non contingit cūeam speram separata a corpore. loquitur de contactu vero et naturali non de contactu mathematico. Et differunt isti contactus. quia in mathematicis que se tangunt continuantur et habent ultimū idē: Sed in naturalibus quibus ultima se tangentium sunt simul. sunt tamen diversa propter diversitatem formarū substantialiū diversa ultima sibi determinantium.

¶ Videntur autē et aīe passionē oēs cū corpore ēē: ira: mansuetudo: timor et misericordia: cōfidentia: adhuc gaudium: et amare: et odire: simul enim his patit aliqd corpus. Indicat autē hoc aduris qd et manifestis passionibus cōcideribus nihil exacerbari. aut timere aliquando: aut et parvis et debilib⁹ moveri quā accēdat corpus: et si sic se habeat quā irascitur ad hoc autē magis hoc manifestū. nullo. n. fribili imminente. in passionibus sunt his aliquid timentes.

¶ Hic declarat A. q. oēs passioēs aīe aliquo mō corpori cōmunicari l. vna sit magis cōmunicata altera. cū ad aliq. exi. gas physica alteratio et mor⁹ local. sic i. passionib⁹ aīe cōcupiscibilis. Ad aliquam vero erigitur solum alatio spiritalis. ut in alteratione sensus. Et dividitur in duas. quia primo facit hoc secundo infert duo correlaria. ibi secunda. Si autem sic. De prima dicit. q. omnes operationes et passiones anime videntur esse cum corpore. qd maxime patet in passionibus anime concupiscibilis. sicut sunt ira mansuetudo timor misericordia. et reliqua huiusmodi que non sunt absq. motu locali cordis dilatationis et constrictionis. et absq. physica alteratione: quod p. per signum. quia secundum q. homines sunt diversarum cōplexionum et differenter alterationem incurrunt in his passionibus differenter se habent: Sunt enim quidam q. fortibus et manifestis periculis supervenientibus nihil p. uocantur ad iram propter eorum flegmaticam complexionem frigidam et humidam ineptam ebullitioni. et alii in talibus nihil timent sicut qui multum sanguinis habēt et corda calida. Alii autem aliqui a parvis et debilib⁹ causis supervenientibus cito incitantur ad iram ut dum corpus est facilliter irascibile et fere ita dispositum ut in colericis accidit habentibus corda calida et sanguinem leuem. qui facile sursum mouetur. Et ad hoc hoc ē magis manifestum in his qui sunt timentes. quando nulla est causa timoris ut accidit in melancholicis qui sunt frigidi et siccipanci spiritus et modici caloris in corde in quibus propter vapores melancholicos nigros ascendētes fantasmatā. apparente terribilib⁹ sunt iducētes timorē.

¶ Si autem sic se habet manifestum quoniam passionum rationes in materia sunt quare termini tales. ut irasci motus. quidem talis corporis: aut partis: aut potentie ab hoc et gratia huius.

¶ Infert duo correlaria ibi secundum. Et propter hoc. ¶ Primum correlarium est. q. ex quo omnes passiones anime communicantur corpori. et ad eas cooperatur corpus manifestum est q. omnes hūc diffiniri p. corpus et p. materia: ut sibi diffiniantur. ira. dicemus q. est motus talis

corporis aut partis: ut cordis vel sanguinis aut talis potentie scilicet irascibilis. ad hoc quia ab apparenti parvipensione et gratia huius quia propter appetitum doloris in contrario. Sed propter appetitum pene in vindictam. ¶ Intelligendum q. i. hac diffinitione ire explicatur plures cause ipsius. ¶ Primo causa materialis. cum dicitur motus talis corporis quando sanguis accensus est partis: scilicet cordis quoniam ira i. cor primo mouetur constrigendo dum homo conturbatur: et postea dilatando dum querit punitionem: vel huius potentie: scilicet irascibilis pro quanto tali corpori vel parti existit unita. ¶ Secundo causa efficiens dum dicitur ab hoc: scilicet apparenti parvipensione. nam tunc aliquis irascitur dum videt se apparenter parvipendi. ¶ Tercio causa finalis dum dicitur gratia huius: quia propter appetitum pene in vindictam

Et propter hoc igitur iam pbifici est considerare de anima: aut omni huiusmodi.

¶ Secundum correlarium. Ad pbificum pertinet considerare de anima. Probatur ad eundem pertinet considerare operationem et illud cuius est operatio. sed passiones predicte sunt operationes anime et de illis considerat pbificus. ergo et de anima habet considerare. ¶ Itē ad naturalem pertinet considerare de passionibus quia in eorum diffinitionibus ponitur materia: ut patebit secundo huius igitur et cetera. ¶ Videndum est ergo utrum omnis anima sit actus et perfectio materie: aut non. Si sic naturalis habet considerare de omni anima si non naturalis habet considerare de omni anima que est huius scilicet perfectio materie. ¶ Intelligendum primo A. x. dicere: aut omni aut huius propter intelligentias super celestes: que a quibusdam dicuntur esse anime celorum de quibus quo ad propter quid et finem earum substantias non habet pbificus se intrinsecere: sed solum quo ad quia est et per comparisonem ad motum ex quo non sunt perfectiones materie aut corporis. nec finem esse: nec finem earum primas operationes. ¶ Intelligendum scō q. anima dupliciter potest diffiniri. Vno modo per intrinsecam tantum et talis diffinitio pertinet ad diuinum. Alio modo per extrinsecam ut per proprium subiectum aut per operationes eius: et talis diffinitio pertinet ad naturalem: ut in secundo huius patebit. ¶ Hic cadunt aliquę dubitationes.

¶ Prima dubitatio est quia A. x. videtur sibi contrarius. Nam superius in illa parte. Inquirimus autem. dixit q. passionum anime quedam sunt proprie et quedam communes. hic autem velle videtur omnes esse communes. Ar. guit enim sic: si aliqua operatio esset propria anime maxie est intelligere: sed intelligere non est operatio ei propria: quia intelligere aut est fantasia aut non est sine fantasia cum ergo fantasia sit operatio organica: non poterit fieri intelligere nisi corpus aliquo modo concurrat. ¶ Secunda dubitatio est q. si solum forme et operationes que sunt perfectiones materie sunt physice considerationis: ut hic inuit A. x. tunc sequeretur q. de intellectu non haberet pbific⁹ considerare vel se intrinsecere cum nullius corporis sit actus ut dicit A. x. in 3. huius et neq. sit virtus in corpore ut ibidē Auerois asserit: consequens autē est falsum ut p. 3. ¶ Respondet ad primā q. dupliciter aliqua operatio dicitur cōis aut propria. Vno mō illa operatio dicitur propria anime que in sola anima subiective recipitur: et illa communis anime et corpori que in composito recipitur: ut in subiecto. ppinquo: et hoc modo concessit A. x. superius aliquā operationem anime esse propriam: et aliquam communē. ¶ Alio mō dicitur aliqua operatio anime propria ad quam nullo modo concurrat corpus: sicut corpori tāq. subiectū ut organū aut tāq. obiectū. Et illa appellat cōis ad quā corpus siue corporum aliquo modo illoz modoz cōcurrit: et hoc mō vult hic Aristoteles nullam operationem anime esse propriam. q. ad intelligere de quo maxime videtur: q. si

Primus

operatio anime p[ro]p[ri]a tanq[ua]m obiectum concurrir fantas-
ma: quod est corpus siue corporeum et extensione organi
virtutis sensitue interioris extensum: et hoc intelligi debet
de anima et corpore est vnita. De anima autem intellecti-
ua secundum se accepta: s[ecundu]m Aueroy[m] aliter esset dicen-
dum, vt patebit in tertio huius. Et similiter post separa-
tionem eius a corpore secundu[m] catholicam fidem: tunc enim i-
telligit per species aut habitus in eo conseruatos: aut per
lumen ab intelligentia sibi inuisum absque concursu ali-
cuius corporei: vt alibi habet inquiri. Ad secundam du-
bitationem Aueroy[m] diceret q[uo]d licet intellectus non sit p[er]-
fectio materie quo ad esse sicut alie forme materiales: et ta-
men quo ad suam operationem prima[m]: et hoc sufficit vt d[icitu]r
ipso quo ad quid consideret p[er]physicus. Et si ideas autem ca-
tholica diceret ipsum esse perfectionem corporis per in-
formationem et quo ad esse: et non solum quo ad operari:
et q[uo]d est abstractus abstractione opposita extensioni et edu-
cationi de potentia materie et non aliter.

Differenter aut diffinitur p[er]physicus et dialeti-
cus unumq[ue]q[ue] ipso[rum] vt iram q[uo]d est hic
q[uo]d est appetitum rec[on]tristationis: aut ali-
quid huiusmodi ille autem feruorem sanguinis aut ali-
quid circa cor: horu[m] autem alius q[uo]d assignat materi-
am alius vero speciem et rationem.

Et descendit dyalecticum et p[er]physicum differenter se habet
in diffiniendo has anime passiones: et duo facit: quia pri-
mo ponit hanc differentiam: secundo separat naturalem
ab alijs artificibus: ibi secunda. Aut non est aliquis.
Prima in tres q[uo]d primo ponit differentiam illam: secun-
do ostendit diffinitionem naturalem esse magis comple-
tam diffinitione dyalectica: tertio distinguit diuersa gene-
ra diffinitionum: vt appareat que illaru[m] sit naturalis: ibi
secunda. Ratio quidem enim: ibi tertia. Sicut domus
De prima dicit q[uo]d p[er]physicus et dyalecticus diuersimode dif-
finient vnaquaq[ue] harum anime passionum. Vnde si des-
beat diffiniri ira dicit dyalecticus ipsam esse appetitum re-
contristationis et doloris in contrario. Naturalis autem
dicit eam esse feruorem sanguinis aut spiritus circa cor:
et naturalis sic diffiniendo diffinit per materiam: dyalecti-
cus vero per formam. Et intelligendum s[ecundu]m comentato-
rem commento. xvi. q[uo]d naturales diffinunt a disputatorib[us]
siue loycis in modo diffiniendi: quonia[m] disputatores diffi-
nendo dicunt formam tantum: naturales vero dicunt ma-
teriam: nam cum naturalis sit artifex realis considerat for-
mam s[ecundu]m esse reale et vt habet esse in materia: Ideo cam
per materiam diffinit: dyalecticus vero quia est artifex ra-
tionalis diffinit accipiendo solum rationem et formam abs-
que hoc q[uo]d in talibus diffinitionibus ponat materiam.

Ratio q[uo]d est hec species rei necesse est hanc esse
in materia alijsmodi si erit.

Declarat diffinitionem naturalem esse magis completam
diffinitione dyalectica: cum enim dixerit dyalecticum diffi-
nere per formam tantum et naturalem per materiam: sub-
dit q[uo]d ratio siue quidditas exprimens per diffinitionem est
species rei id est forma que est in re et in materia: et ne-
cesse est hanc si erit esse in huius materia id est in materia
sibi proportionata: et quia sicut aliquid se habet ad esse
ita ad cognosci et diffiniri. Ideo diffinitio de forma q[uo]d est
in materia nunquam erit perfecta nisi i co[m]ponat materia.

Sicut domus ratio quid quedam talis: q[uo]d co-
operimentum prohibens corruptiones auctis ym-
bribus et caumatibus: hec autem dicit lateres et la-
pides et ligna alia vero in his specie p[ro]p[ri]a ista que igitur
naturalis haru[m] vtriusq[ue] circa materiam rationem
ut ignoras autque circa rationem somnu[m] aut ma-

gis q[uo]d est ex vtriusq[ue] illor[um] at quis vterque:

Distingunt diuersa genera diffinitionum: vt ostendat
que est naturalis et que no[n] dicitur: q[uo]d est vna diffinitio domi-
data solum per formam quod est cooperimentum probi-
bens corruptiones a ventis humilibus et caumatibus.
Alia est que dicit solum materiam: vt q[uo]d domus est lapi-
des lateres et ligna. Tertia vero est que dicit speciem et for-
mam in his. i. in tali materia. q[uo]d lapidibus lateribus et lignis
et propter ista. i. propter talem finem. s. vt prohibeat cor-
ruptiones et c. Et tunc querit Ari. que istarum diffini-
tionum est naturalis. aut illa que dicit materiam tantum:
aut illa que dicit tantum formam. aut magis illa que dicit
vtriusq[ue]. scilicet tam materiam q[uam] formam. Et respondet
Ari. dicens q[uo]d vtriusq[ue] id est vtriusq[ue] diffinitionu[m] dicentium
materiam est naturalis. siue dicat materiam tantum. siue
materiam et formam diffinitio autem dicens solum formam
non est naturalis. Et intelligendum primo s[ecundu]m Egidiu[m]
q[uo]d Ari. illam diffinitionem appellat formalem que est de-
monstrationis principium et que imponit alijs necessitate[m]
illam vero materialem que est demonstrationis conclusio
et cui necessitas imponitur. Cum ergo finis imponat ne-
cessitatem agenti et agens forme et forma materie. sequitur
q[uo]d diffinitio data per causam finalem efficientem et forma-
lem. est formalis respectu diffinitionis date per materiam
quare Ari. loquendo de diffinitionibus non distinguit i-
ter finem et formam. et omnes datas per illas causas ap-
pellat formales. vnde appetitus vindicte est finis ire. et p[ro]-
hibere corruptiones a ventis et c. est finis ipsius domus et
tamen ab Aristote. dicuntur diffinitiones formales dicitur
etiam posse q[uo]d ille diffinitiones sunt formales q[uo]d dan-
tur per formam licet etiam dentur per finem quonia[m] for-
ma et finis coincidunt in idem vt patet per Aristote. s[ecundu]m p[er]p[hi]-
sico. Et intelligendum secundo secundu[m] comentato-
rem commento. xvi. q[uo]d qui accipit materiam in diffinitio-
ne et dimittit formam in diffinitione diminute accipit. qui
autem accipit formam et dimittit materiam extimatur q[uo]d di-
mittat aliquid non necessarium. sed non est ita. quonia[m]
forma debet accipi in diffinitionibus secundum dispositio-
nes in quibus existit. Philosophus ergo qui diffinit per
materiam et formam melius diffinit q[uam] loycus qui diffinit
per formam tantum tamen diffinitio loyci per formam ta-
tum est perfectior naturali que est per solum materiam.
Vnde vt secundo posteriorum habetur triplex est diffini-
tio. Vna que est principium demonstrationis et hec dicit
formam tantum. Alia est que est con[clusio] demonstrationis et
hec dicit tantum materiam. Tertia vero que est tota demo[n]-
stratio positione differens et hec dicit vtriusq[ue].

Aut non est aliquis qui circa passiones materie
non separabiles: sed p[er]physicus circa omnes quecum-
q[ue] huius corporis et huius materie opera et passio-
nes sunt circa quascunq[ue] autem non huius alius vt
de quibusdam quidem artifex est si contingat vt i-
structor aut medicus non separabilium quidem in
quantum autem non talis corporis passiones sed
ex restrictione mathematicis secundum aurem q[uo]d
omnino sepeperat primus philosophus.

Sperat naturalem ab alijs artificibus in modo co[n]-
siderandi de passionibus seu formis. et tria facit. Primo
q[uo]d dicitur est. Secundo q[uo]d disgressionem fecerat reuertit
ad principale propositum. Tertio continuat dicta dicen-
dis ostendendo qualiter de anima sit inquirendum. ibi
secunda. Sed redeundum: ibi tertia Intendentes autem
De prima dicit q[uo]d no[n] est aliquis q[uo]d consideret passiones et
operationes corporis p[er]physici inseparabiles ab eo inqua-
tum inseparabiles sunt nisi naturalis qui considerat om-
b

Liber.

nes passionis materie naturalis. fz q. sunt passionis ei⁹ a principio q. est natura. Passiones autē que insunt corpori naturali inseparabiliter fz q. inseparabiles sunt non q. de p principii q. est natura et ex necessitate. Sed p. arte et voluntate et contingenter considerat artifex mechanicus sicut instructor. i. carpentarius et medicus. s. cyrrugicus: qui considerat formā instrumenti manualis. Sed passioes nō separabiles a corpore naturali fz esse: fz solum fm diffinitionē considerat mathematicus. Ea autē que sunt separata a corpore seu materia tam fm considerationē q. fm esse considerat primus philosophus. ¶ Intelligendum q. naturalis differt ab artifice pratico mathematico et diuino in considerando quoniam naturalis considerat inseparabilia a corpore naturali et fm esse et diffinitionē sicut formā carnis aut ossis et fm q. sunt in corpore naturali a principio q. est natura. Artificer autem practicus considerat passionē a corpore naturali inseparabiles ut supra que ei insunt non a natura sed p. arte aut voluntate sicut formā domus aut alterius rei artificialis. Ad abstrahendum considerat formas et passionis inseparabiles a materia naturali fm esse separabiles tamē fm diffinitionē sicut sunt linea et superficies et reliqua huius: in quorū diffinitionibus fm q. de ipso considerat mathematicus non cadit materia sensibilis sed solum intelligibilis. Unde quis mathematicus abstrahat a materia sensibili i. non tamē abstrahat a materia intelligibili: nō. n. considerat circulum absq. semicirculis qui sūt partes eius quantitativē: et ex consequenti materia intelligibilis et quantitas de qua ē geometria respectu suarum passionum dicitur materia intelligibilis. Diuinus vero considerat abstracta a materia sensibiliū secundū esse q. fm diffinitionē et etiā a materia intelligibili: sicut deū et alias intelligentias separatas licet cum hoc consideret etiā materialia fm quiditates eorum.

Sed redeūduz ē vnde venit sermo. dicebam⁹ autem q. passionis anime nō separabiles a physica materia aialiu inquantū tales existunt furoz et timor: et n. sicut linea et planum.

¶ Reuertitur ad principale propositū dicens q. passioes anime de quibus fiebat sermo inseparabiles a materia physica animalium fz q. inseparabiles sunt sicut furoz et timor: idest sunt inseparabiles tam fm esse q. fm diffinitionem et non sicut linea et planū. i. superficies: hoc est nō sūt inseparabiles solū fz esse nō aut fz diffinitionem.

Antecedentes autem de anima necesse est simul dubitantes de quibus dubitare oportet: p. trāsēntes primorum oppositiones comprehendere quicūq. de ipsa aliquid enunciarunt: vt bene quidez dicta accipiamus: si vō aliquid nō bene vereamur. Principiū autē questionis apponere que maxime videt ipsi inesse fm naturam. Animatum igitur ab ianl mato in duobus maxime differre videtur: motu et sensu: accipimus autem et a progenioribus fere hec duo de anima.

¶ Continū ut se ad tractum dicens q. nos intēdētes de minimare de aia necesse est sūt dubitantes. i. dubia mouētes de quibus dubijs abundare o. per trāsēntes priorū anti quorum opinionones cōprehendere quicūq. aliquid d. ipa anima enunciauerūt: vt si qua fuerint ab eis benedicta d. anima ea accipiamus. Si vero aliquid non bene illud vereamur et renuamus. ¶ Ad hoc occurrunt aliqua dubia. ¶ Primū dubium est vtrum locus diffinitur solum per formam. Arguit q. non. p. sic. ¶ Ille qui diffinit per materiam non diffinit solum per formam: sed locus est hui⁹ igit. ¶ patet consequentia et maior: minor autem arguit

quia locus diffinit si logisimum per propositiones que sunt eius materia et similiter demonstrationem per prima vera et immediata: et ita d. alijs: quare. ¶ Secundo qui diffinit p. cōpositū ex materia et forma non diffinit p. solā formā: fz dyalecticus est huiusmodi cū diffinit hominē p. animal rationale et animal est quid cōpositum ex materia et forma q. re. ¶ Tertio q. diffinit per genus et differentia nō diffinit solum per formā cū genus dicat materiam et d. forma: fz locus est hui⁹ igit. ¶ Quarto si locus diffinitur solū per formā tūc non posset diffinire cōposita ex materia et forma consequens falsum et patet consequentia q. forma non predicatur de illo cuius est forma saltem in recto et diffinitio debet hoc modo de suo diffinito predicari: q. re. ¶ In oppositū est. ¶ In hac questione i. ueniuntur plures modi dicendi. ¶ Primus est Alberti ponentis talē diffinitionem de forma q. dupliciter sumit. Vno modo p. altera parte cōpositi que materiam ifor/ mat et perficit. Alio modo sumitur pro re sumpta sub quibuscūq. suis formalibus rationibus seu intentionibus cōmuni bus ab ea abstractis et forma diffinit sic sumpta est eadē res cū toto diffinito sumpta tamē sub ratione priorū et notiorū: vt fm q. ipotat cōceptū sui generis aut cōceptū sue d. partes. n. diffinitionis sunt forme. Vnde licet genus fm q. est pars speciei se habeat vt materia vt tamē dicitur tū se habeat vt forma et ē forma generalis et differentia d. forma p. p. ia. ¶ Tunc dicit q. locus nō diffinit p. formā p. modo sumptā vt probāt aliquę rationes super⁹ adducite. fz diffinit p. formā sumptā secūdo modo. s. p. genus et differentia. ¶ Sed tunc est dubiū quia cū metaphysicus ē diffinit p. genus et differentia tūc inter eos non erit differentia in diffiniendo. ¶ Respondet q. licet tā metaphysicus q. locus diffinit hominē p. aial rationale. differenter. n. considerat illam diffinitionē: quoniam metaphysicus considerat illā vt dicit quiditātē diffinit. locus vō vt est instrumentū ducēs intellectū innotitiam diffinit et considerat partes diffinitionis i. ordine ad intentiones secundas vt fm q. vna est genus et altera differentia. ¶ Secundus modus quē ponit Joannes Jandonus i. quibuscūq. suis questionibus vbi vult q. locus diffinit p. formā verā ipsius cōpositi: fz tū nō diffinit p. eā vt habeat rationē p. p. i. vt sub ea speculatur tota res cōposita q. vt sic habet rationē totius et ipotatur p. genus et differentia. Vnde fm cū forma substantialis dicit totā quiditātē cōpositi et mō nō est pars quiditatis ei⁹ fz solum ē differentia quiditātē p. quāto est subiectum in quo forma fundat et subsistat. ¶ Tertius modus fuit aliquorū dicentium q. tā naturalis q. locus potest diffinire per formā in et p. materiam in: et q. d. x. solum posuit differentias inter eos quāto ad diffiniendū anime passioes volēs q. dyalecticus illas diffinit solū p. formā physicus autem p. materiam: qd. patet p. verba d. x. dum dicit. Differenter autem diffinitur physicus et dyalecticus vniūquodque iporū. s. anime passionū vt irā. ¶ Quicūq. tamē sit mihi videt q. locus diffiniendo entia rationis aliquando diffinit p. materiam vt primū argumentū ostendit. sed diffiniendo entia realia diffinit solum per formā q. diffinit ea solū p. genus differentiam. Quare autem diffinitio data per genus et differentiam dicatur formalis tantum apparuit in questione q. liter diuersi id diuersimode exponunt. Ad rationes ad p. mam patet. ¶ Ad fm fm Albertus patet q. aial vt animal dicit totū solū sub simplici formali ratione acceptā. vnde oēs intentiones quinq. vniuersalium sunt simplices ex cepta intentione speciei. Secundum Joannem Jandonū aial dicit solam formā animalis: acceptā tamē vt habet rationē totius et sic quomodocūq. sumatur animal: vt aial aut est sub intentione generis: aut vt dicit solū quiditātē habentem rationem totius dicit solam formam et nō cōpositū ex materia et forma: licet tamē illa res que est animal

secundus

fit composita ex anima et corpore et non sit simplex. Et per idem patet responsio ad rationes sequentes. ¶ Secundo dubium est: utrum naturalis diffiniatur per materiam? Arguitur quod non: primo sic. Si naturalis diffiniatur per materiam: aut ergo per materiam intelligibilem: aut per materiam sensibilem per sufficientem divisionem. non per materiam intelligibilem: quia per illam diffinitur mathematicus: nec per materiam sensibilem: quia materia sensibilis est aggregatum ex materia et qualitatibus sensibilibus. Ideo si talis materia poneretur in diffinitione naturali: tunc substantia naturalis diffiniretur per aliquod accidens et ex consequenti per additamentum contra Ari. vij. me. thaphysice. Et patet consequentia. quia illa diffinitio dicitur dari per additamentum in qua ponitur aliquid quod est extra genus diffinitum. ¶ Secundo si naturalis diffiniretur per materiam: tunc que non habent materiam non possent diffiniri a naturali: consequens falsum: quia corpora celestia possunt diffiniri a naturali cum sint mobilia et sensibilia: et tamen non habent materiam: ut in pluribus locis asserit commentator. ¶ Tertio multe sunt diffinitiones naturales in quibus non ponitur materia ergo etc. patet consequentia et assumptum arguitur de diffinitione nature posita in se. unde philosophorum: quod est principium et causa mouendi: et quiescendi ergo etc. Et de diffinitione motus posita in tertio. quod est actus entis in potentia etc. Et de diffinitione temporis posita in quarto. quod est numerus motus etc. et pluribus talibus. ¶ Et confirmatur: quod materia diffinitur a naturali: quod est illud ex quo primo fit aliquid cum insit: et tamen non diffinitur per materiam. quia tunc idem diffiniretur per seipsum quare etc. ¶ Quarto illud quod ponitur in diffinitione rei naturalis debet esse notius ea cum diffinitio debeat ut notifficet diffinitum. ¶ Sexto philosophorum. sed materia non est notior re naturali: quia non quo ad nos: cum sit nobis re occultum propter eius potentiam. ut patet ex primo philosophorum neque etiam quo ad naturam cum sit minoris nobilitatis quam res naturales ut patet quare etc. ¶ In oppositum est Aristoteles. ¶ Ad dubium dicitur communiter quod naturalis diffinitur per materiam sensibilem. Quod sic argui potest. quia per illud diffinitur naturalis quod est proprium subiecti forme naturalis. sed illud est materia sensibilis ergo etc. patet contra cum minori et maiori est euidentius quod per illud distinguitur naturalis ab artificibus in diffiniendo. ¶ Secundo per illud diffinitur naturalis quod est principium essendi et cognoscendi rerum naturalium. et per quod distinguitur ab omnibus alijs. scilicet materia sensibilis est huius quare etc. ¶ Sciendum quod materia sensibilis potest capi dupliciter. Vno modo per materiam informantem qualitatibus sensibilibus. Alio modo largius per quodcumque per se et proprio diffinibili habente naturalem habitudinem ad motum vel quietem. ¶ Sciendum etiam quod naturalem diffinire per materiam sensibilem potest intelligi dupliciter. Vno modo quod materia sensibilis expresse ponatur in sua diffinitione. Alio modo quod materia sensibilis debeat intelligi per suam diffinitionem per quandam considerationem propinquam. Et tunc dicitur quod licet naturalis ut plurimum diffinitur per materiam sensibilem primo modo et secundum expressionem. non tamen semper. ut plura argumenta conuincunt. Sed tamen naturalis semper diffinitur rem naturalem per materiam sensibilem secundo modo aut secundum expressionem aut secundum quandam proximam considerationem. Et ratio est quia res naturalis ut sic includit aptitudinem ad motum et ideo debet diffiniri per subiectum motus et tale est materia sensibilis secundo modo. Et dicitur aut secundum proximam considerationem. quod licet in diffinitione naturali non semper ponatur expresse materia sensibilis. tamen datur intelligi ex propinquo ut patet in diffinitione temporis in qua per motum statim datur intelligi mobile

et ita de alijs. ¶ Quod autem hoc sit verum ostenditur inducitur. Nam rerum que a naturali diffiniuntur. quedam sunt substantie et quedam sunt accidentia. Et substantiarum quedam sunt perpetue ut corpora celestia. et talia sunt substantia motus circularis. Quedam autem sunt generabiles et corruptibiles. et harum quedam sunt simplices sicut materia et forma et quedam compositae ex illis. et constat quod materia est subiectum receptuum motus extendendo motum ad transmutationem substantialem. Et similiter substantia composita est subiectum motus vel quietis. quare hec omnia habent diffiniri per tale subiectum et ex consequenti per materiam sensibilem secundo modo sumptam cum per ipsam cognoscantur et distinguantur ab omnibus alijs. ¶ Similiter forma substantialis habet diffiniri per tale subiectum cum sit materia eius propinqua. Et ideo dicendum est de accidentibus per se et proprijs rerum naturalium sicut dicit Aristoteles. d. ira. et reliquis huiusmodi. ¶ Et per hoc respondetur ad rationes. Ad primam patet quod modo naturalis diffinitur per materiam sensibilem. Et cum postea inferatur quod substantia naturalis diffiniretur per additamentum. quidam hoc concedunt nec aliter diffinitur naturalis quoniam diffinitio quidditativa pertinet ad methaphysicum. Alij negant consequentiam dicentes quod materia sensibilis secundo modo est de intrinseca ratione substantie naturalis. nec omnis diffinitio que est per rem aliterius predicamentum est per additamentum. sed ultra hoc oportet quod non sit de primo intellectu diffinitum. quod non est in proposito. Ad secundum patet quod corpora celestia habent materiam sensibilem secundo modo sumptam vel ipsam sunt talis materia. Ad tertium patet quod per omnes illas diffinitiones datur ex propinquo intelligi mobile quod est materia sensibilis sumpta secundo modo. et hoc sufficit ut dicitur in questione. Et ad confirmationem dicitur quod non inuenitur aliquid accipi in sua diffinitione. modo tamen notiori quam ipsum diffiniatur. ¶ Ad quartam dicitur quod licet materia prima non sit notior re naturali tamen materia secunda est bene ea notior et per talem diffinitur naturalis. non autem per materiam primam immo materia simpliciter prima. ut sic non est de eius consideratione sed methaphysici neque enim considerant formam simpliciter. sed in ordine ad materiam sensibilem motum et transmutationem quare non diffinitur per formam simpliciter sumptam. sed si diffinitur per formam hoc est cum inclusione materie. Unde ut dicit Aristoteles. in secundo philosophorum consideratio naturalis de forma est sicut consideratio de simo quare etc.

Et sic fit finis huius problematis ad laudem omnipotentis Dei Amen.

Finis expositionis Baictani super problematum primi libri de anima.

Liber.

Edicunt enim quidam et maxime: et primo esse animam id quod est mouens: existimantes autem quod non mouetur ipsum non contingere mouere: alterum eorum que mouentur animam sic arbitrati sunt esse. vnde Democritus quidem ignem quemdam aut calorem esse dicit ipsam. In finitis igitur existentibus figuris et atomis que sunt speciei rotunde ignee et animam dicit: ut in aere moto que vocantur decisiones que videntur per portas in radijs: quarum omne semen elementa dicit Democritus totius nature: similiter autem Leucippus horum animam sphericam animam propter id quod maxime possunt penetrare per omne huiusmodi figure et mouere reliqua quam moueantur et ipsa arbitantes animam esse efficiens in animam motum.

Et vnde et viuendi terminum esse respirationem. Constringente enim eo quod corpora continet et extrudente figuras prebentes animalibus motum ex eo quod non est ipsas quiescere nullatenus auxilium fieri de foris ingredientibus alijs huiusmodi in respirando. prohibere enim has et que sunt animabus disgregari simul prohibens et constringens et comprimens et viuere autem quod diu possunt hoc facere.

Videtur autem et a pythagoricis dictum. eandem habere intelligentiam. Dixerunt enim quidam ipsorum animam esse que sunt in aere decisiones: alij autem has mouens. de his autem dictum est propter id quod continue videntur moueri: et si sit tranquillitas nimia. In idem autem feruntur et quicunque dicunt animam esse quid se ipsum mouens videntur autem omnes hoc existimasse motum maxime proprium esse anime: et alia quidem omnia moueri propter animam: ipsam autem a se ipsa: propter nihil videre mouens quod non moueat et ipsum.

Similiter autem et Anaxagoras animam dicit esse mouentem. et si alius alius dicit quod omne mouet intellectus: non tamen penitus sicut Democritus: ille quidem enim dicit simpliciter idem esse animam et intellectum: vix enim esse quod videtur. vnde bene facere Homerum quod Hector iacet aliud sapiens. non itaque videtur intellectus tanquam potentia quedam que circa veritatem sed idem dicit animam et intellectum.

Anaxagoras autem minus certificatus de ipsa. Multo tamen quidem enim causam eius quod bene et recte dicit esse intellectum. aliqui autem intellectum hunc esse animam. In omnibus enim ipsum inesse animalibus magnis et paruis et honorabilibus et inhonorabilibus. non videtur autem secundum prudentiam dictus intellectus omnibus similiter animalibus inesse: sed neque omnibus hominibus.

Quicunque igitur immoueri enimum aspexerunt: hi quidem maxime motum opinati sunt animam esse. Quicunque autem ad cognoscere et sentire ea que sunt: isti dicunt animam esse principia alij quidem facientes plura hec: alij vero vnum

hoc sicut Empedocles quidem ex elementis omnibus esse: et vnumquodque eorum animam dicens sicut terram quidem terra cognoscimus: aquam autem aqua: ethere autem ethera: sed ignem igne manifestum est: concordia autem concordiam discordia autem discordiam.

Eodem autem modo et Plato in timæo animam ex elementis facit cognosci enim simile similes res autem ex principijs esse: similiter autem et in his que sunt de philosophia dicta determinatum est. ipsum quidem animal ex ipsa vnius idea et ex prima longitudine et latitudine et altitudine alia autem simili modo.

Adhuc autem et aliter intellectum quidem vnius scientiam autem duo singulariter autem ad vnius plani autem numerum ad opinionem: sensum vero eum qui firmi. hi quidem enim numerum species et principia entium dicebant: sunt autem ex elementis. Iudicant enim res alie, quidem intellectus: alie vero scientia: alie autem opinio: anime vero sensus: species autem numeri hi res.

Quoniam autem et montium videbatur anima esse et cognoscituum siquidem complexi sunt et ex utrisque enunciantes animam esse numerum mouentem se ipsum. differunt autem et de principijs que et quot sunt. Maxime quidem corpore facientes et incorporea. his autem nascentes et ab utrisque principia referentes. differunt autem et circa multitudinem: hi quidem vnum: illi vero plura dicunt.

Consequenter autem his et animam assignant motuum enim secundum naturam primorum existimauerunt non irrationabiliter. vnde quibusdam visus est ignem esse: etenim hic in partibus subtilissimus est: et maxime elementorum incorporeum adhuc autem mouetur quia et mouet alia primo.

Democritus autem dulcius dixit enuncians vtrumque horum: animam quidem enim et intellectum idem. Istud autem primorum et indiuisibilium corporum esse: motuum autem propter subtilitatem partium et figurarum. Figurarum autem nobilissimam que spherica dicit: hoc autem intellectum esse et ignem. Anaxagoras autem videtur quidem alterum dicere animam et intellectum ut diximus prius. utitur autem utrisque sicut vna natura: veruntamen ponit intellectum principium maxime omnium solum: quia dicit ipsum eorum que sunt simplicem esse et immistum et purum: assignat autem vtrumque eidem principio et cognoscere et mouere dicens intellectum omne.

Et idem autem Tales ex quibus minimis motuum alij animam opinari si idem dixit lapide animam habere quam ferrum mouet Diogenes autem sic et alij quodam aere hunc opinans omnium subtilissimum esse et principium et per hoc cognoscere et mouere animam finem quod principium et hoc siqua cognoscere finem vero quod subtilissimum est motuum esse. Eracritus autem principium esse

secundus

dicit siquidem vaporem ex quo alia constituit et in corporalissimum autem et fluens semper. Quod vero mouetur motu cognosci: in motu autem esse que sunt et ille arbitratus est et multi. Similiter autem his et Alcmeon opinari visus est et anima: dicit. n. ipsam immortalem propter hoc quod assimilatur immortalibus: hoc autem inesse ipsi tamquam mote semper. Adoueri enim et diuina omnia continue semper lunam: solem: astra: et celum totum magis autem rudium et aquam quidam enunciauerunt: ut Hippo. suaderi. n. visi sunt ex genitura: quoniam omnium humida est: et namque arguit sanguinem dicentes esse animam quoniam genitura non est sanguis: hanc autem esse primam animam: alij autem sanguine quemadmodum Critias ipsum sentire anime magis proprium opinantes hoc autem esse per nam sanguinis. Omnia. n. elementa propter terram iudicem acceperunt: hanc enim nulli protulerunt: nisi si aliquis dixerit animam esse et omnibus elementis: aut omnia

diffiniunt autem omnes animam tribus ut est dicere: motu: sensu: et in corporeo horum autem unumquodque reducitur ad principia: unde et in cognoscendo diffinites ipsam: aut elementum: aut ex elementis faciunt: dicentes similiter inuicem preter unum. Dicit. n. simile cognosci simili: quoniam. n. anima omnia cognoscit constituunt ea ex omnibus principijs. Quicquid que quidem igitur unam aliquam dicunt causam: ut elementum unum et animam: unum ponunt: ut ignem: aut aerem: plura vero dicentes principia: et animam plura dicunt. Anaxagoras autem solum impassibile dicit intellectum et comune nihil nulli aliorum habere: huiusmodi autem quum sit quomodo cognoscit: et propter quam causam: neque ille dixit: neque per ea ex his que dicta sunt conspicuum est. Quicquid que autem contrarietates faciunt i principijs et animam ex prijs constituunt. Quicquidque autem alterum prius: ut calidum: aut frigidum: aut aliud huiusmodi aliud: animam sibi unum aliquid horum ponit: unum et nobis consequit: qui quidem calidum dicentes quod propter hoc: et vivere nominatum est qui autem frigidum per respirationem: et refrigerationem vocari animam. Tradita quidem de anima et per quas causas dicunt sic hec sunt. Considerandum autem primum quidam de motu. Fortassis autem non solum falsum est substantiam ipsius huiusmodi esse qualem aiunt dicentes animam esse quod est se ipsum mouens aut possibile mouere: sed unum quoddam et impossibilem inesse ipsi motum: quod quidem igitur non necesse sit mouens et ipsum moueri dictum est prius. Dupliciter enim mouetur omne: aut. n. secundum alterum: aut secundum se ipsum. secundum autem alterum dicimus quocumque mouetur et esse in eo quod mouetur: ut naute: non. n. similiter mouentur nauti. Nec quidem enim secundum se ipsam mouetur illi autem ex esse in eo quod mouetur.

Manifestum autem in partibus est propius quidem enim motus pedum ambulatio: hoc autem et hominum est: non inest autem nautis tunc. Dupliciter autem utique dicto moueri nunc intendimus de anima si per se ipsam mouetur et participat motu. Quatuor autem motus quum sint loci mutationis: alterationis augmenti: et de clementi: aut secundum unum horum mouebitur: aut secundum plures: aut omnes. Si vero mouetur non secundum accedens natura inest motus ipsi: si autem hoc: et locus. omnes enim dicti motus in loco sunt.

Si autem est substantia anime mouere se ipsam non secundum accedens moueri ipsi inest sicut albo et tricolori: mouent. n. et hec sunt accedens: cui. n. hec sunt mouetur illud corpus: unde non est locus ipsorum: anime autem erit siquidem natura motu participat.

Amplius autem: et si natura mouetur et violentia mouetur: et si violentia et natura: eodem autem modo se habet et de quiete: in quod enim mouet natura et in hoc quiescit natura: in quod autem quiescit in hoc violentia: quales autem violenti violenti motus anime erunt et quietes: neque fingere violentibus facile est reddere. Amplius autem siquidem sursum mouebitur ignis erit. si vero deorsum in terra. Motum. n. corporum motus huiusmodi autem ratio et demedijs.

Noniam autem videtur mouere corpus rationabile est his mouere motibus quibus et ipsa mouetur. si autem hoc et conuertentibus dicere verum quod secundum

quod corpus mouetur hoc et ipsa. corpus autem mouetur secundum loci mutationem: quare et anima mutabitur secundum corpus: aut tota: aut secundum partes translata. Si autem hoc contingit et exiit iterum ingredi: ad hoc autem sequitur resurgere mortua animalium. Adotum autem secundum accedens si ab altero moueatur depelletur enim utique violentia animal: non oportet autem cui a se ipso moueri inest in substantia hoc ab alio moueri nisi secundum accedens: sicut neque quidem igitur secundum se bonum: aut propter se ipsum: hoc quidem propter aliud esse: hoc autem alterius causa. Animam autem maxime dicit aliquis utique a sensibilibus moueri siquidem mouetur: at vero et si mouet ipsa se ipsam et ipsa mouebitur utique: quare quoniam omnis motus ex distantia est eius quod mouetur secundum quod mouetur: et anima utique distabit a substantia ipsius secundum se ipsam nisi secundum accedens se moueat: sed est motus ipsius substantie per se.

Quidam autem et mouere animam dicunt corpus in quo est sicut ipsa mouetur: ut Democritus similiter dicens Philippo comediarum Dial. colo: ait. n. Bedalu fecisse mobile lignum venerem infundens argentum fusile. Sibi autem et democritus dicit: motas enim inquit in diuisibiles supas: per id quod apte nate sunt nusquam manere contrahere et mo

Liber.

uere corpus omne: nos autem interrogabimus si
 et quiescere facit hoc idē. quomodo autē faciat dif-
 ficile aut impossibile dicere. omnino autem non
 sic videtur anima mouere animal sed per volunta-
 tem quandam et intellectum. **E**odem autē mo-
 do et Timeus physiologizat animam mouere cor-
 pus in eo enim quod est moueri ipsam: et corpus mo-
 uet propter id quod complexa est ad ipsum: consti-
 tutam enim ex elementis: et dispartitam secundū
 armonicos numeros quatenus cum naturalē
 sensum armonie habeat: et ut omne feratur secun-
 dum consonantes motus aspectu rectum in circu-
 lum reflexit: et diuidens ex vno in duos circulos
 dupliciter coordinantes. Iterum vnum diuisit
 in septem circulos tanquam essent celi motus ani-
 me motus. **P**rimū quidem igitur non be-
 ne dicitur animam magnitudinem esse. eam enī
 que omnis talem esse vult qualis est aliquando
 vocatus intellectus. Non enim velut sensitua
 est neque ut desideratiua harum enim motus nō
 circulatio est. **I**ntellectus autem vnus et con-
 tinuus est sicut intelligentia autem sicut intelli-
 gibilis. Nec autem eo quod consequenter vnum sicut
 numerus: sed non sicut magnitudo: propter quod
 quidem neque intellectus sit continuus: sed haud
 impartibilis aut non: sicut magnitudo aliqua con-
 tinuus est. Qualiter enim intelliget magnitudo
 cum sit quamlibet partium ipsius parte autem
 aut secundum magnitudinem aut secundum pun-
 ctum si oportet et hoc dicere partem. siquidem igitur
 secundum punctum hec autem infinita: mani-
 festum est quoniam nequaquam pertransibit.
 Si vero secundum magnitudinem multotiens
 et infinities intelliget idem videtur autem et semel
 contingens. si autem sufficiens quamlibet parti-
 um tangere quid oportet circulo moueri: aut et
 omnino magnitudinem habere. **S**i autem ne-
 cessarius est intelligere tangentem toto circulo
 quis est partibus tactus amplius quomodo intel-
 liget partibile impartibili: aut impartibile parti-
 bili. necessarium autem intellectum esse circulum
 hunc. **I**ntellectus quidem enim motus intelligē-
 tia: circuli autem circulatio. si igitur intelligentia
 circulatio et intellectus utique erit circulus cum
 huiusmodi circulatio intelligentia sit: semper au-
 tem aliquid intelliget siquidem perpetua circula-
 tio. **P**racticarum quidem enim intelligentiarum
 termini sunt: omnes enim alterius causa sunt: spe-
 culatiue autem rationibus terminantur similiter
 Ratio autem omnis diffinitio est aut demonstra-
 tio. Demonstrationes vero et a principio sunt: et
 habent quodammodo finem syllogismum aut con-
 clusionem. si autem non concludantur sed non
 reflectuntur iterum in principium accipientes se-
 per medium et extremitatem recte procedunt: sed
 circulatio iterum in principium reflectit. **D**iffini-

tionēs autem omnes finite sunt amplius autem si
 eadem circulatio multotiens est operabit multo-
 tiens intelligere idem. **A**dbuc autem intelligentia
 assimilatur cuidam quieti et statui magis quam mo-
 tui: eodem modo et syllogismus. **A**mplius autē
 quā dicim⁹ armoniā i duo respiciētes maxie qdēz
 propria magnitudinū i habētib⁹ motū et positionē
 et cōpositionē ipsoz quz sic pgruat vt nullū cōge-
 nēū pretermittat. hic autē et eoz q miscenr ratio-
 nē neutro qdē igit mō rationabile ē. cōpositio autē
 partiū corporis mltū uestigabilis ē mltē. n. cōpo-
 sitioēs ptiū et mltipliciter sūt. cui⁹ igit et quō con-
 gruit accipe itellectū cōpositionē eē: aut et sensiti-
 uū et appetitiuū. **S**imiliter autē et icōueniens et
 rationē misionis: eē aiaz. nō. n. eandē hēt rationē
 cōmissio elenētōz s; quā caro: et s; quā os. **A**cci-
 det igit mltas aias habere et s; oē corpus: siquidē
 oia ex elemētis cōmissis sūt: cōmissiois aut ratio ar-
 monia et aia. **I**nuestigabit autē hoc utiqz aliqs
 ab **E**mpedocle vnūquodqz. n. hoz ratioē quadā
 dicit eē: vtz igit hec ratio aia ē. aut magis alterū
 aliqd quz sit i pti⁹. **A**mpli⁹ autē vtz cōcordia cu-
 iuslibet misionis causa aut ei⁹ q s; rationē: et hoc
 vtz ratio ē: aut aliqd pter rationē. **N**ec qdē igitur
 habēt huiusmōi dubitatioēs. si vō altēz ē a mi-
 sione aia: qd igit similis carnis esse iterini⁹ et ali-
 is pti⁹ aialis. **A**dbuc at siqdē nō vnaqueqz ptiū
 hēt aiaz: et si nō ē aia ratio cōpositionis qd ē ppf
 qd corrupit aia deficiente. **Q**uōd qdē igit nō ar-
 moniā possibile ē eē aiaz neqz circulariter moueri
 manifestū est ex dictis. s; aut accōs moueri sicut
 diximus est et mouere se ipaz: vt moueri qdēz in
 quo ē hoc aut moueri ab aia: aliter aut nō est possi-
 bile moueri s; locū ipsā. **R**ationabilius autē du-
 bitabit utiqz aliqs d ipā tanq̄ que mouet i huius-
 mōi cōsideras dicim⁹. n. aiaz trīstari gaudef cōsi-
 derf timere. ampli⁹ aut irasci et sentif et itelligere.
 hec aut oia motus eē vident: vñ opinabif aliqs
 ipsā moueri. **H**oc aut nō ē necesse: si. n. et maxie
 gaudef: aut dolere: aut itelligere mor⁹ sūt: et vnū
 quodqz moueri aliqd. moueri aut ē ab aia vt ira-
 sci aut timere i eo quod corpus quodamō mouet. **I**n-
 telliger aut forsitā huiusmōi ē altēz aliqd. **H**oz
 aut accidūt alia qdē s; loci: mutationē quorundam
 modoz: alia aut s; alterationē. qualia aut et quō al-
 terius rationis ē. **D**icet aut: irasci aiaz simile ē
 et si aliqs dicat eā texef et edificaf. **A**ideli⁹ aut est
 fortassis si dicet aiaz misereri: aut addiscef: aut itel-
 ligere: sed hōiez aia: hoc aut nō tanq̄ motu in illa
 existēte: s; aliqn qdēz vsqz ad illā: aliqn aut ab illa
 vt sensus qdēz ab his: remniscentia vō ab illa: mo-
 tus qdem sunt in sensibilib⁹ organis aut getes.
Intellect⁹ aut videt i fieri substantia qdā existēs
 et nō corrupi. maxie at corrupet utiqz ab ea q ei senio-
 rilitate. nūc at fortassis quēadmi⁹ i sensitiuis ac-
 cidit. **S**i. n. accipiat senior oculū iuuenēz videbit

secundus

utiq; sicut et iuuenis: quare seniu non est i sustinendo aliquid aiaz: s; i quo sic i ebrietatib; et ifirmitatibus. **I**ntelligere autem et considerare marcescunt alio quodam interius corrupto. ipsum autem impossibile est intelligere autem aut mare et odire non sunt illius passiones: sed h; hntis illi fm q; illi h; quare et h; corrupto n; memoriae n; amat. n. n. illi erat s; coif q; qd obstruunt e: intellect; at fortassis diuinu aliquid et ipassibile: qd qd igitur non possibile moueri animam manifestum est ex his. si autem penitus non mouetur manifestu quonia neq; a se ipsa. **A**mplius autem his que dicta sunt in rationibus dicere animam esse numeru mouentem se ipsum insunt. n. his impossibilia primo quidem ex ipso moueri accedentia. propria at ex eo q; dicunt ipsam esse numerum. Quomodo. n. o; intelligere unitate mota: et a quo et quo ipartibile et idifferere existet. si naq; e mota et mobilis differre o; **A**mplius autem quoniam dicunt lineam motam facere planum: punctu autem lineam: et unitatum motus lineae erunt. punctus. n. est unitas positionem habens. numerus at anime iam alicui est et positionem habet. Amplius autem a numero si auferat quis numeru: aut unitate relinquitur alius numerus. plante autem et animalium multa diuisa viuunt. et videntur eandem animam habere. **V**idebitur autem utiq; nihil differre dicere unitates aut corpora parua. Et namq; ex democriti speris si fiant puncta maneat autem solum quantitas erit aliquid in ipso: hoc quidem mouens: illud autem quod mouetur sicut in continuo. non. n. propter hoc quod e magnitudine differre: aut paruitate accedit quod dictu e. s; q; quantu. vnde necesse e aliquid esse motiu unitatum. Si autem in aiali mouens anima et in numero: quare non mouens et quod mouetur e anima: s; mouens solu. **C**ontingit autem hanc unitatem quodammodo esse. oportet enim quandam inesse ipsi differentiam ad alias. puncti autem solitarij que utiq; differentia erit nisi positio. Siquidem igitur sunt altere in corpore unitates et puncta: in eodem erunt unitates: obtinebit enim locum puncti: et tamen quid prohibet in eodem esse si duo sunt et infinitas quorum enim locus indiuisibilis est et ipsa. **S**i autem in corpore puncta numerus anime: aut si quis eorum que in corpore punctorum numerus anima: quare si non omnia habent animam corpora puncta enim in omnibus videntur esse infinita. Amplius autem quomodo possibile est separari puncta et absolui a corporibus nisi diuidantur lineae in puncta. **A**ccidit autem sicut diximus si quidem idem dicere corpus quoddam subtilium partium ipsam ponentibus. sic autem sicut Democritus moueri dicit ab anima proprium inconueniens. Siquidem enim est anima in omni eo quod sentit corpore: necesse est in eodem duo esse corpora si corpus aliquod anima. Numerum au-

tem dicentibus in vno puncto: puncta multa: et omne corpus animam habere nisi quidam numerus differens fiat: et alius ab his qui in corpore punctorum. **A**cciditq; animal moueri a numero: sicut et democritum diximus ipsum mouere. Quid est enim differre dicere speras paruas: aut unitates magnas: aut omnino unitates ferri. utrobique enim est necesse moueri animal in eo quod mouentur ipse. **C**omplectentibus igitur in vnum numerum et motum hec quidem accidunt et multa alia huiusmodi. Non enim solum diffinitione anime huiusmodi impossibile esse: sed et accidens. Manifestum autem si quis argumentauerit ex ratione hac reddere passiones et opera: ut cogitationes: sensus: leticias: tristitias: et quaecunq; alia huiusmodi. sicut enim diximus prius: neq; diuinare facile est ex ipsis. **T**ribus autem modis traditis secunum quos diffiniunt animam. Alij quidem motu enunciauerunt maxime in mouendo se ipsas. Alij autem corpus subtilissimum: aut incorporealisimum aliorum. **H**ec autem quas dubitationes et subcontrarietates habent praeteriuimus fere relinquatur autem considerare qualiter dicitur ex elementis ipsam esse dicunt. enim quatenus sentiat ea que sunt et vni quodq; cognoscat. **N**ecessarium autem est accidere multa impossibilia ratio ni ponunt. n. cognoscere simile simili: tanquam ac si animam res ponentes: non sunt autem hec sola: multa vero et alia. magis autem fortassis infinita numero que sunt ex his. **E**x quibus quidem igitur est vni quodq; horum cognoscere animam et sentire: sed compositum non cognoscet: neq; sentiet: ut quid est deus: aut homo: aut caro: aut os. similiter autem quodlibet aliud compositorum. Non enim quolibet modo se habetia elementa horum vni quodq; s; rone quadam et positioe: quae admotus dicit Empedocles: os et terra. q; hum; coaptata i amplis diffusionibus duas ex octo partibus sortita e: quattuor autem vulcano dederunt: ossa autem alba facta sunt: nihil igitur profectus elementa i aia esse nisi et rationes ierunt et positio. **C**ognoscet. n. vni quodq; simile. os autem aut hoicem nihil: nisi et hec inerunt. hoc autem quod impossibile sit nihil o; dicere quis. n. dubitabit si inerit i anima lapis aut ho. similiter autem bonum et non bonu: eode modo et de alijs. **A**mplius at quia multipl; dicat id quod e: significat. n. aliud quid e hoc aliquid: aliud quantitate: aut qualitate: aut et quoddam aliud diuisorij predicamentorij: vix et oibus erit aia aut non: s; non videtur coia oium elementa esse. Si igitur quaecunq; substantiarum sunt ex his solu. quomodo igitur cognoscet et aliorum vni quodq; aut dicit vni cuiusq; generis elementa esse et principia propria ex quib; aiam constare. erit ergo qualitas et quantitas et substantia: s; impossibile e: ex quantitate elementis substantiam esse et non quantitatem. dicentibus itaque ex oibus hec et huiusmodi alia accidunt

Liber

¶ Hoc autem latuit sic opinantes. si vero ex ele-
mentis animam facere oportet: nihil oportet ex om-
nibus. sufficiens enim est altera pars contraricta-
tis seipsam diiudicare et oppositam. Recto enim
et ipsum est obliquum cognoscimus. Iuxta enim
vtrorumque canon est recto: obliquum autem neque
superius: neque recti. Et in toto autem quiden

¶ Ad idem autem et in plantis anima principium quoddam esse hanc nescimus communicant et animalia et plantae et ipsa quidem separatur a sensibili principio. sensum autem nullum sine hac habet.

secundus

Incipit expositio Bactani super secundum de anima
Aristotelis.

ne quidem ^{a prioribus}
^{tradita sunt}
de anima dicta sunt. Iterum autem
tanquam ex principio redeamus:
tentantes determinare quid est aīa
et que utique erit communissima

ratio ipsius.

¶ Istāquā Aristō. in primolibro determinauit de
 anima: Fini opinionēs antiquorū: nunc de ea de-
 terminat secundum opinionem propriā. ¶ Di-
 uiditur autē hic liber secundus in quatuor tractatus.
 In quorum primo Aristoteles inuestigat diffinitiones
 animę. ¶ In secundo determinat de eius potentij: ostē-
 dendo qualiter ab eis fumantur diuersi gradus animato-
 rum. ¶ In tertio determinat de potentia vegetatiua a q̄
 sumitur primus gradus animatorum. scilicet vegetatiuū
 In quarto determinat de potentia sensitīua a qua sumit̃
 secundus gradus animatorū: videlicet sensitīuus. ¶ In
 duobus autē tractatibus libri tertij: in quo complur
 sermo de anima determinatur de potentia intellectiua: et de
 potentia secundum locum motiua: a quibus alij duo gra-
 dus animatorum sumuntur. scilicet intellectuus: et secun-
 dum locum motiuum. Secundus tractatus incipit ibi
 Potentiarum autē animę. Tertius: ibi. ¶ Necessari-
 um autē debentem. Quartus: ibi Determinatis autē
 his. ¶ Prim⁹ tractatus continet duo capitula: in quorū
 primo inuestigatur diffinitio communissima ipsius animę
 In secundo inuestigatur diffinitio eius ppria: ibi. Pro-
 priam autē certissimē. ¶ Primum capitulum diuiditur
 in duas partes. In quarum prima Aristoteles continuat
 se ad pcedentia pmittendo intentionem suam. In
 secunda psequitur de intento: ibi Dicimus vtrique. De
 prima dicit q̄: que de anima tradita sunt ab antiquis sunt
 dicta scilicet a nobis in primo libro. Nunc autē redea-
 mus ad determinandum de anima itaq̄m ex principio
 et ac si nihil de ea sit dictum ab antiquis: quod contineat
 veritatem: tentantes ostendere quid ipsa sit: et que sit eius
 ratio idest diffinitio communissima. ¶ Intelligendum se-
 cundum conuentionem commento primo q̄ in tractando de
 anima primo debemus inuenire diffinitionem que ē ma-
 gis vniuersalis omnibus partibus eius cognitio. enim
 vniuersalis semper debet pcedere propriam. Sicut et
 q̄ anima communiter sumpta est nobis prius nota quam
 aliquę species eius: ita oportet prius assignare diffinitio-
 nem animę communissimam nobis notiorē q̄ assignet
 diffinitio propria alicuius suarū specierū.

Terciusus itaque vnus quoddam genus eorū que sunt substantiam. huius autē aliud quidem est sicut materia que secundū se quidem non est hoc aliquid aliud autem formam ⁊ speciem secundū quam iam dicitur hoc aliquid: ⁊ tertiam que est ex his. Est autem materia quedam potentia. species autem est endelechia: ⁊ hoc dupliciter: hoc qui dē sicut sciētia: illud autē sicut considerare.

Tercio pfecto de iis: q. duo facit: x. pmo inuestigar ptes ponendas i diffinitione aie p via visiois: scdo ex dictis illis concludit: ibi necesse e ergo. ¶ Prima ad huc in duas: q. primo inuestigar ptes ponendas in diffinitione loco generis secundo inuestigar ptes ponendas in ea loco dicit ibi. ¶ Substantie autem maxime. ¶ De prima Ari. ponit tres diffinitiones: fm q. ira ponunt in diffinitione aie ex pte generis se tenentia. videlicet actus substantialis prima. ¶ Prima diuisio e entis i. x. p. ed. camenta: puta substā

hā quantitatē q̄litate ⁊ c. ex qua vult hēre q̄ aia ē substantia. ¶ Secunda ē diuisio substantie in materiam ⁊ formā ⁊ p̄positū: q̄ mā nō ē b̄ aliqd. i. ēs actu p̄ se. s̄ cōfusi pura potentia. f̄ forma autē illud per quod aliquid ē hoc aliquid. s. ipsū in diuiduū: ⁊ c̄l endelechia. i. actus s̄ iue perfectio. Tertiū est cōpositū ex his: ⁊ ex ista vult habere quod anima est actus. ¶ Tertia est diuisio actus in primum ⁊ secundum: vnde forma que est principij operationis est actus primus: sed operatio ab ea p̄ueniens est actus secundus: sicut scientia est actus primus respectu considerationis: ⁊ cōsideratio actus secundus. Ex ista vult habere q̄ anima est actus primus nō secundus.

¶ Intelligendum primo finem. Egidium: q. in diffinitionibus sustinetur: copositas: q. non sunt per additameta: materialia se habet ut genus: et formale ut dicitur: ut patet in hac diffinitione hominis animal rationale in qua animal est materiale: et est genus: et rationale est formale: et est differentia contra autem et in diffinitionibus formarum substantialium et accidentium: que sunt per additamentum et per aliquid: quod est extra essentiam distincti ut puta per ipsum substantiam: quoniam in talibus formale se habet ut genus: materialia vero ut differentia. Unde si diffinitur finitas: q. est cavitatis nati: cavitatis que est formale pro genere ponitur et natus qui est materialis pro differentia. quoniam licet omnis finitas sit cavitatis: non tamen omnis cavitatis est finitas. sed solum illa que reperitur in naso. et talis est diffinitio inuestiganda de anima: ut apparebit. ¶ Intelligendum secundo: finis commentato: rem commento secundo: q. est quasi manifestum: q. anima collocatur in genere substantiali. Et subditur

Ponere enim animā accidens est in opinabile: fin q̄
dat nobis prima cognitio naturalis. qm̄ ad sensum perci-
pimus aliquas operationes ab anima provenientes: que
ad nullum accidens possunt reduci tanquam ad causā
sufficientem principalem: sicut sunt nutritio augmentatio &
omnem diametrum sensatio: & reliqua huiusmodi. **P**ro-
feca dicit. **P**rimam enim q̄ substantia est nobilior acci-
dente: & q̄ aia est nobilior oibus accidentib⁹ cūctis⁹. **E**t
post accedit. **Q**uā autē ē forma ē. & cū hoc ē substantia nūc
stī: ē. n. q̄ comprehendit sensu. **E**st autē substantia: quia est
pars substantie: & similiter pars huius substantie cum
aufertur: aufertur individui substantia. **E**x quibus
colliguntur due rationes ad probandum q̄ anima non
est accidens. **P**rima est. illud quod est nobilior om-
nibus accidentibus non est accidens: sed anima est no-
bilior omnibus accidentibus igitur. **S**ecunda ratio illū
quod est pars substantie non est accidens: sed anima est
pars substantie igitur. **P**ars consequentia ē maior. quia
substantia non fit ex non substantiis p̄ uno **P**hysico: &
mīdo: arguitur quia anima est pars compositi animati
que cum aufertur: ipsum animatum aufertur. quare &c.

¶ Et nota q^d Commentator dicit q^d anima comprehendit sensu quod verum est per accidentia aut quia habet habitudinem ad aliquid per se sensibile: vt phantasma quantum ad intellectum: aut quia habet operationem sensibilem: quantum ad vegetatiuam et sensitiuam. Potest etiam verificari per se saltem de anima materiali ponendo eam propriam speciem multiplicare: vt quidam posuerunt de qualibet forma substantiali perficiente materiam quod tamen non creditur. ¶ Intelligendum tertio q^d forma dicitur forma pro quanto materiam informat. dicitur aut species pro quanto dat indiuiduum specificum esse. ¶ Intelligendum quarto q^d commentator per actum primum intelligit formam actus crescentem sed non operantem. ¶ Per actum autem secundum intelligit formam actus operantem sed de hoc latius infra commento quinto

¶ Substantie autem maxime videntur esse cor-
pora

Liber

¶ Inquirunt particulas ponendas in diffinitione anime ex parte differentie se tenentes. et duo facit. primo hoc. secundo probat quod anima non est corpus. ibi. Quoniam autem est corpus. **¶** Prima in tres sicut tres particulas inuestigat. ibi secunda. Et horum physica. ibi. Tertia. **¶** Physicorum autem. **¶** De prima dicitur quod de numero substantiarum corpora maximè videntur esse substantie. **¶** Intelligendum quod hoc dictum Aristoteles diuersimode exponi consuevit. **¶** Dicit sanctus Thomas quod Aristoteles hic comparat substantias corporeas substantias incorporeas et quod substantie corporee sint magis substantie secundum famositatem et apparentiam sensualem quam substantie incorporee. quoniam substantie corporee percipiuntur per sensum quod non contingit de substantiis incorporeis sicut sunt intelligentie celestes. non tamen sunt magis substantie secundum veritatem immo est e converso quod substantie abstracte ex quo sunt maioris nobilitatis et perfectionis quam substantie corporee sunt eis magis substantie. **¶** Propterea dicit Aristoteles. videtur. et non dixit sunt. **¶** Burleus autem vult quod ibi comparantur substantie compositae ad materiam et formam inque prius diuisa fuit substantia. et quod Aristoteles intendebat quod ex illis tribus substantia composita est magis substantia secundum famositatem et apparentiam secundum sensum: licet scilicet veritate forma substantialis sit magis substantia: cum sit perfectior materia et etiam substantia composita. **¶** Et hoc fuit mens commentatoris commento tertio: et prima colligit in principio commentum dum dicit. Cum demonstrauit nobis: scilicet. A. et. numerum substantiarum: incipit declarare nobis quod carum sit magis digna ut habeat hoc nomen. scilicet. substantia. **¶** Secunda pars colligitur ibi dum dicit quod corpora composita habent hoc nomen substantia magis proprie secundum quod est magis famosum. **¶** Tertia vero pars non habet hic expresse sed colligitur infra commento. vij. dum dicitur: hec enim nomina vnum et ens: licet predicantur pluribus modis: tamen prima perfectio in omnibus istis. scilicet. modis entis et vnius. scilicet. forma materia magis digna est ut habeat hoc nomen vnum et ens quas illud quod est congregatum ex materia et forma. **¶** Congregatum enim non dicitur vnum nisi per unitatem existentem in forma. materia enim non est hoc nisi per formam. **¶** Idem vult commento. viij. et. liij. physicoz commento 4. et 8. methaphysice.

¶ Et horum physica: hec enim aliorum principia.

¶ Ad inuestigandum aliam particulam dicens quod de numero corporum corpora physica. idest naturalia sunt maxime substantie: et maius quam corpora artificialia: quod probat: quia corpora naturalia sunt principia corporum artificialium. cum ergo corpora artificialia sint substantie solum ratione corporum naturalium que sunt eorum principia: sequitur quod corpora naturalia sunt eis magis substantie. **¶** Intelligendum secundum **¶** Egidium quod corpora naturalia. sunt magis substantie propter duas causas. **¶** Prima est quam Aristoteles tangit in littera. scilicet quia corpora naturalia sunt principia artificialium nam sicut ars presupponit naturam ita corpus artificialiale presupponit corpus naturale. sic cultellus ferrum. quare magis substantia erit ferrum quam cultellus. **¶** Secunda causa est quia forme artificiales sunt accidentia ut habetur secundo physicoz et tota substantia rerum artificialium est eorum materia corpora autem naturalia non solum sunt substantie ratione materie. sed etiam ratione forme. ergo sunt magis substantie.

¶ Physicorum autem: alia quidam habent vitam: alia autem non habent. vitam autem habere dicimus id quod per se ipsum alimentum et augmentum et decrementum: quia omne corpus physicum

participans vitam substantia erit: substantia autem sic sic ut composita.

¶ Inquirunt tertiam particulam dicens quod corporum naturalium. alia habent vitam et alia non habent vitam. Vitam autem habentia sunt que per seipsa habent alimentum idest nutritionem augmentum et decrementum. ex quo infertur quod cum corpora naturalia sint magis substantie quam artificialia et inter ea connumerantur corpora habentia vitam. quod omne corpus physicum habens vitam est substantia non quidem simplex sed composita. **¶** Intelligendum primo quod per primam particulam in qua dicebatur quod corpora videntur esse maxime substantie vult habere Aristoteles quod anima est actus corporis. **¶** Per secundam vero ubi dicebatur quod corpora physica sunt maxime substantie: vult habere quod anima est actus corporis non cuiuscumque sed physici. **¶** Per tertiam autem ubi dicebatur quod corporum physicorum quedam habent vitam: et quedam non vult habere quod anima est actus corporis physici non cuiuscumque sed vitam habentis. **¶** Intelligendum secundo Aristoteles dicere quod illud corpus habet vitam quod per seipsum habet alimentum: et cetera. Et commentator dicit essentialiter: quia per habere alimentum et. per seipsum vel essentialiter: intelligere debemus a principio intrinseco Animata enim ab intrinseco nutriuntur augentur et. quia ab anima cum calore naturali. que sunt eis intrinseca: quod dicitur ad differentiam quorundam inanimatorum: que ab intrinseco augeri videntur: licet in parte et per solam iuxta positionem: sicut lapides et reliqua huiusmodi. Unde commentator commento tertio sic dicit. **¶** Et dicit essentialiter: quia inuenitur extra viuum aliquid quod assumitur augmentato et diminuto et non est viuum.

¶ Quoniam autem est corporis et huiusmodi vitam habens: neque utique erit corpus anima. non est enim eorum que in subiecto corpus: magis autem sicut subiectum et materia est.

¶ Ad probandum quod anima non est corpus dicens. quod cum aliquid sit corpus: quod non est corpus simpliciter sed habens vitam: quod oportet esse tale per principium existens in eo quod est anima quod quidem principium in alijs corporibus vitam continentibus non inuenitur. Ex quo sequitur quod anima non est corpus: quod sic arguitur. Nullum corpus est in subiecto sed magis est aliorum subiectum sed anima est in subiecto: quod est subiectum in corpore viventis in quo operatur ergo anima non est corpus.

¶ Intelligendum secundum **¶** Commentatorem commento quarto quod Aristoteles non probat quod anima non sit materia: quia hoc est per se notum. Ex quo vltius potest sic argui: anima est substantia et non materia neque composita. ergo est forma substantialis. **¶** Dubitatur vtrum substantia que est genus predicatur de materia et de forma. Arguitur quod non. **¶** Primo nullum genus predicatur de suis principijs: sed materia et forma sunt principia predicamentis substantie. ergo et. patet consequentia et maior: quod principia generis non sunt in genere sed ante genus: et per consequens de ipsis non predicatur genus. minor etiam est nota: quia materia et forma sunt principia substantie compositae. **¶** Secundo genus est quoddam totum. ergo non predicatur nisi de toto. Si ergo substantia que est genus predicatur de materia et forma: cum etiam predicatur de substantia composita: sequitur vnum totum esse plura tota. **¶** Tertio licet analogia secundum magis perfectum et minus perfectum non tollat rationem generis: tamen analogia secundum causam et causatum tollit rationem generis: sed substantia que predicatur de materia et de forma predicatur de illis secundum causam et causatum: cum materia non sit in actu et substantia: nisi per formam secundum commentatorem: ergo et.

secundus

¶ Propter has rationes dicit Egidius q substantia generica non predicatur de materia & de forma in recto cum non sit per se in genere substantie sed solum per reductionem tanq illius principia sicut punctus & unitas se habent ad genus quantitas. Unde non dicitur Aristoteles q materia vel forma sit substantia: sed dicit q sunt ipsius substantie quod verum est: quia sunt illius principia. Si ergo substantia predicatur de materia & de forma illa est analogica: & non substantia predicamentalis. ¶ Hanc opinionem asserit Albertus dicens q diuisio substantie in materiam formam & compositum est diuisio analogica in suos modos. Et idem tenet Bualterius Burleus volens q per se existere & subsistere accidentibus sit modus omnium que sunt per se de genere substantie: sed materia & forma non per se existunt: igitur etc. ¶ Alij tamen moderniores tenuerunt q non solum substantie per se existentes sunt per se de genere substantie: sed etiam forma substantialis: dicentes vterius q deus & materia prima sunt principia predicamenti substantie: quod non requirit compositionem ex materia & forma: sed ex actu & potentia quali compositione forma substantialis est composita. ¶ Et ex hoc possunt solui due prime rationes superius adducte. ¶ Ad tertiam si argueretur de forma & composito sicut de forma & materia arguebatur: dicunt quod substantia non predicatur de forma & composito secundum causam & causatum: sed secundum prius & posterius: & ad istud tendunt dicta commentatoris. ¶ Sed sine dubio ista responsio non est sufficiens: q vult commentator q si cut forma est causa q materia est ens actu & substantia: q ita est causa q compositum est ens actu & substantia: & p consequens substantia predicatur de forma & composito secundum causam & causatum: sicut predicatur de materia & forma: quare sequitur cum compositum sit per se in genere q forma in illo genere non est per se collocanda: patet itaq q prima opinio est verior & magis tenenda.

¶ Necessesse est ergo animam substantiam esse sicut speciem corporis physici potentia vitam habentis. Substantiam autem actus huiusmodi igitur corporis actus

¶ Concludit ex dictis diffinitionem anime: & duo facit: Primo hoc: Secundo ostendit eam esse convenienter assignatam: ibi vniuersaliter quidem igitur. ¶ Prima in duas quia primo concludit diffinitionem anime. Secundo eam declarat ibi. Hoc autem dicitur dupliciter. ¶ De prima dicit q cum ita sit ut dictum est superius necesse est ergo animam esse substantiam sicut speciem id est formam corporis physici habentis vitam in potentia. Unde anima est substantia que est actus cum non sit materia neq compositum & est actus talis corporis scilicet physici habentis vitam in potentia. ¶ Intelligendum primo secundum commentatorem commento quarto q forma substantialis & forma accidentalis in hoc conueniunt q ambe sunt in subiecto: & propter hoc quidam crediderunt omnem formam esse accidentem. quia omnis forma est in subiecto: sed errauerunt. Et est duplex differentia inter formam substantialem & formam accidentalem. ¶ Prima est quia accidentem non est pars substantie compositae. sed forma substantialis est pars substantie compositae. ¶ Secunda differentia est quia esse in subiecto dicitur equivoce de forma substantiali & accidente. quoniam subiectum accidentis est compositum ex materia & forma & est aliquid existens in actu non indigens in suo esse accidente: subiectum autem forme est materia que non est actu nisi per formam & ea indiget ut sit in actu. & maxime primum subiectum quod non denudatur a forma omnino. ¶ Intelligendum secundo quod commentator per habens vitam

in potentia intelligit habens formam per quam est in potentia ad operationes vitales. & sic corpus positum in diffinitione anime est corpus compositum ex anima & corpore. nec inconuenit idem diuersimode sumptum diffinire se ipsum. ¶ Egidius autem per habens vitam in potentia intelligit corpus quod est subiectum anime: quod licet habeat actu vitam capiendū pro actu primo seu pro esse viuientis non tamen ponitur in diffinitione anime: ut habet actu vitam sic sumptam sed ut de se est in potentia ad eam. Et est etiam tale corpus in potentia ad vitam sumptam pro actu secundo. scilicet pro operatione vitali cum non semper actu operetur huiusmodi operationes que sibi se secundo debentur & anime principaliter.

¶ Sic autem dicitur dupliciter: alius quidem sicut scientia alius quidem sicut considerare manifestum est igitur quod sicut scientia inexistere eniz alaz & son & vigilia est proportionale autem vigilia quidem ipsi considerare: somnus autem ipsi habere & non operari.

¶ Sic declarat diuisionem & diuiditur in duas. quia primo facit hoc. secundo remouet dubium ibi. Unde non oportet. ¶ Prima in tres quia primo declarat diffinitionem quantum ad id quod se tenet ex parte anime: & qd ponitur loco generis. Secundo quantum ad id quod se tenet ex parte corporis & quod ponitur loco differentie. Tertio concludit hanc diffinitionem anime esse communis simam. ibi secunda. Tale autem quodcumque ibi tertia. Si autem aliquod comune. ¶ De prima ostendit Aristoteles qualis actus sit anima dicens. quod cum duplex sit actus. Vnus sicut scientia & actus primus. Alius sicut considerare & est actus secundus manifestum est q anima est actus sicut scientia: id est primus & non secundus cuiusmodi sunt operationes ab ea prouenientes: sicut somnus & vigilia que in existunt corpori animato p ipsam animam. Harum tamen operationum quedam est simul scientie secundum quam quis habens non operatur sicut somnus in quo fit vacatio ab operationibus sensus & motus. Quedam autem est similis ipsi considerare: sicut vigilia in qua sensus sunt in exercitio & membra motiua. in eodem tamen scientia est prius via generationis q considerare & vniuersaliter actus primus q actus secundus: Ex quo patet q anima est actus primus corporis physici potentia vitam habentis. ¶ Intelligendum secundum commentatorem commento quinto q cum prius sit animam esse in corpore animato q operari saltem via generationis q anima qua quis habens non operatur est actus primus. Et enim actus primus prima perfectio a qua non prouenit actio que innata est prouenire. Anima autem operans est actus secundus cui actus secundus sit postrema perfectio a qua prouenit actio que innata est prouenire sicut est de scientia in ordine ad actum considerandi. Quia ergo ad hoc q corpus sit animatum oportet eam operantem esse. Ideo benedictum est q anima secundum esse physicum quod requirit in corpore naturali est actus primus & non secundus. Et q dictum est q non oportet animam esse semper operantem & in postrema perfectione. intelligi debet quantum ad sensum & voluntarium motum. non autem quantum ad nutritionem quia anima nutritiua in animatis semper inuenitur in postrema perfectione. nisi quis ponat q sunt quedam animalia q aliquando non nutriuntur. sicut rane magne & quidam serpentes que non thesaurizant. & tota bycine in lapidibus latet. Unde si hoc ponatur tunc perfectio siue actus dicitur vniuersaliter anima nutritiua & sensitiva. si vero si dicitur equivoce siue analogice & sufficit ut diffinitio inuestigata sit pueniens ad eam.

Liber

¶ Sed tunc dubitatur primo si anima nutritiva semper sit in actu, secundo quomodo respectu eius describi debeat actus primus. **¶** Secundo quod videtur quod secundum descriptionem superius datam de actu primo quod anima sensitiva actu operans non sit anima quod tunc non est actus primus: ut patet ex illa descriptione: quare et cetera. **¶** Ad primum dici posset quod actus primus respectu anime nutritive sic posset describi quod est prima perfectio: a qua aliqua actio non puenit: puta nutritio futura aut possibilis ab ea produci: nec inconueniret eandem formam dici actum primum respectu operantis, si eadem et actum secundum respectu scientis ut constaret. **¶** Ad secundum dici posset quod illa anima fuit actus primus quod sufficit per diffinitionem vel quod intelligitur in actu vel aptitudine. **¶** Intelligendum secundum albertum quod anima in hyeme in cauernis latens: et non thesaurigantia sicut sunt visigiles et alia plura: quibus non sumant cibum ab extra: tunc tamen nutriuntur ex humiditate plegmatica viscosa in eis congregata tempore estiuo: in quo voratiora redduntur propter calorem eorum debilem ex calore coactis vigorari: vide ab eo quod pulcherrima dicitur.

¶ Tale autem quodcumque organicum. organa autem plantarum partes sunt: sed penitus simplices ut folium fructiferi cooperimentum: fructiferum autem fructus. radices vero orisimiles sunt utraqque enim trahunt alimentum.

¶ Declarat quale corpus physicum sit illud cuius anima est actus dicens tale esse corpus organicum: et quod hoc est manifestum in animalibus et latet in plantis: scilicet ostendit partes plantarum de quibus minus videtur. cum sint simplices et homogenee: et animalium eterogenee organicas esse et ad diuersa opera a natura esse ordinatas. Unde solum ordinatum est ut sit cooperimentum fructiferi. i. partis in qua fructiferum autem factum est grana fructus. et radices similes ori in animalibus trahunt nutrimentum. medulla autem cordis per portionem. cito de sanguine. **¶** Intelligendum quod non est tanta distinctio organorum in plantis sicut in animalibus. quia anima perfectionis sunt plurimum operationum perfectionum et magis differentium productiva: propter quod indiget pluribus organis et magis diuersis quam plante. **¶** Plante et ex simili causa indigent partibus organicis: quibus non indigent corpora animalia: et tu hoc totum declara.

¶ Si autem aliquod commune in omni animato. Potest dicere: erit utriusque actus primus corporis organici physici.

¶ Ostendit diffinitionem datam omni anime conuenire dicens quod si aliqua sit diffinitio communis anime maxime erit ista: quod est actus primus substantialis corporis physici organici. scilicet habitus vivus in potentia. et sic superaddita est una particula quod deficiebat in eius diffinitione ad eius complementum. videlicet organici. **¶** Intelligendum secundum commentatorem: pimento septimo. quod Aristoteles dixit sub conditione excusando se a dubitatione quod accidit in partibus anime fere de putat equiuocationem ut post declarabitur. ideo dixit quod si fuerit cessu quod anima habeat sermonem vltimem comprehendentem omnes partes eius ille sermo erit iste hoc commentator.

¶ Unde non oportet querere si vnum est anima et corpus: sicut neque cera et figura neque finino vniuscuiusque materia et id cuius est materia. hoc enim vnum et esse quod multipliciter dicantur quod proprie est actus.

¶ Remouet vnam dubitationem dicens quod non oportet querere neque dubitare utrum ex anima et corpore fiat vnum: sicut neque quodendum est utrum ex cera et figura fiat vnum. et vltius ex forma et materia cuius illa deest forma. Nam cum ens et vnum multipliciter dicantur illud quod proprie et vere est ens: et vnum est forma.

¶ Intelligendum quod hanc partem aliter introducit Albertus

et alius pmentator: et plures eius sequentes. Albertus vult Aristoteles dicere quod non est dubitandum utrum anima sit idem quod corpus sicut nec est dubitandum an figura sit idem quod cera: que tamen ad invicem sunt magis propinqua: quia forma et materia nunquam coincidunt in eandem rem. Unde cum ens et vnum secundum analogiam dicantur de substantia et accidente: et substantia diuidatur in materiam et formam et compositum. inter hec tria nihil est primo et proprie ens nisi forma: quia materia non habet esse actu nisi a forma: similiter compositum. Ideo impossibile est quod forma sit materia: et quod anima sit corpus. materia enim non est ad dandum esse sicut forma: sed solum ad subsistentandum esse et indiuiduandum: quorum nullum est principaliter esse. **¶** Commentator autem dicit Aristoteles velle quod non est querendum nec dubitandum utrum anima et corpus fiant vnum: siue constituent vnum sicut de cera et figura.

¶ Et egidius hoc declarando dicit quod cum queritur utrum ex anima et corpore fiat vnum. Questio potest tripliciter intelligi. Primo quantum ad modum vniionis. Et tunc dicitur quod sicut agens coniungitur passio: secundum eius virtutem actiuam a qua egreditur operari: quod vnum et idem est agentis et patientis terminus physicorum: sic forma vnitur materie secundum essentiam. et anima corpori a qua egreditur esse quod est vnum: et idem forme et materie et anime et corporis: quare ex anima et corpore per talem vniionem secundum essentiam fit vnum esse: quod est ipsum compositum animatum. Secundo potest intelligi questio quantum ad causam extrinsecam: et tunc dicendum est quod motor qui producit animam in corpore cum vnitur corpori: et facit vnum ex eis: et hi duo modi non sunt ad propositum Aristoteles.

¶ Tertio potest questio intelligi quantum ad causas intrinsecas: videlicet utrum sit aliqua causa intrinseca corpori animato alia ab anima et corpore que vniat animam corpori.

¶ Et huic questioni Aristoteles respondet dicens quod non debemus querere aliquam talem causam: aut aliud simile que vniat animam corpori. et que se habeat ut ligamentum ligans et coniungens vnum eorum reliquo. Ideo frustra esset querere tales questiones: cum non sit aliquod intermedium inter animam et corpus vniens ea ad invicem: sed ex hoc solum quod anima est actus et corpus quid in potentia: ideo ex eis fit vnum. **¶** Sed contra hoc aliqui instant: quoniam prime qualitates et dispositiones corpus preparantes ut recipiat animam sunt quoddam medium per quod anima corpori vnitur. **¶** Propterea dicunt Aristoteles velle quod inutile esset querere: utrum ex anima et corpore fiat vnum quoniam scito quod anima est forma substantialis: et corpus animatum est materia sua propria statim sicutur ex doctrina primi physicorum: et primi de generatione. que istam procedit quod anima corpori vnitur: et ex eis fit vnum.

¶ Posset tamen responderi quod egidius intelligit de causa principali: et essentiali corpori animato et non tantum preparatiua: ut sunt ille dispositiones. **¶** Intelligendum secundum commentatorem commento septimo: quod si materia et forma esset ut in composito existentia in actu. tunc compositum non diceretur vnum nisi sicut dicitur de rebus quod sunt vnum secundum contactum et ligamentum. **¶** Ex quo haberi potest quod ex pluribus existentibus in actu non fit proprie vnum. sed oportet vnum esse in actu et alterum in potentia. ut ex eis fiat vere vnum compositum tamen non dicitur ens aut vnum proprie nisi per formam. quare forma est magis digna habere hoc nomen ens et vnum quam congregatum: a multo magis quam materia que est ens in potentia: nec est hoc scilicet existens in actu nisi per formam. Sed contra quod est perfectius est magis ens. sed compositum est perfectius forma. cum ultra perfectionem forme addat perfectionem materie. **¶** Et sic quod est vnum per se est magis vnum quam quod est vnum in alio. sed compositum est vnum

secundus

per se quia seorsum existit: et forma est una in alio quatuor: et
Responsio patet intelligenti.

Universaliter quidem igitur dictum est quid sit
anima: est. n. substantia que secundum rationem
hoc autem est quod quid erat esse huiusmodi cor
poris: sicut si aliquod organorum physicum

esset corpus: ut dolabra. erat quidem enim dolabra esse
substantia ipsius et anima hec: diuisa autem hac non utique
amplius dolabra erit: sed autem equiuoce: nunc autem
est dolabra non autem huiusmodi corporis quicquid est
esse et ratio anima: sed physici huiusmodi corpo
ris habentis in se ipso principium motus et statum.

¶ Ostendit diffinitionem anime esse convenienter assi
gnatam. ¶ Primo ex parte generis. scilicet ex parte diffi
rentie ibi: Est autem non abiciens animam. ¶ Secundo in du
as secundum quod dupliciter declarat vniuersaliter animam esse ac
tum primum substantiale ibi: ¶ Considerare autem in parti
bus. ¶ De prima dicitur quod vniuersaliter dictum est quod anima
est per diffinitionem eius communissimam et quod est substantia se
cundum rationem. id est a qua sumitur ratio. et quod quid erat
esse. id est quidditas siue essentia corporis animati. Et quod
anima sit actus substantialis primus corporis animati a quo
sumit specificum esse et diffinitionem declarat Aristoteles. per ex
emplum in artificialibus. quod sunt quo ad nos notiora quam
naturalia. dicens quod sicut si dolabra que est corpus artifici
ale esset corpus naturale. tunc forma dolabra esset forma
eius substantialis. quod probatur. quia. remota sua forma
non amplius erit dolabra nisi forte equiuoce. quod non
esset nisi illa forma esset substantia. ¶ Illud enim per cu
ius remotionem remouetur substantia est substantia. sic
quia anima est forma corporis naturalis sequitur quod ipsa est
forma eius substantialis. et per consequens actus eius sub
stantialis primus. ¶ Nunc autem quia dolabra est corpus arti
ficiale forma eius non est forma substantialis. quia forma sub
stantialis et vltima anima non est forma nisi corporis naturalis ha
bentis in se principium motus et status. Ideo non oportet quod
remota forma dolabra remoueat dolabra. quantum ad id quod
de substantia participat nec oportet quod remota forma artificiali secu
ris remoueat ferrum: quod est tota eius substantia: et ita de reliquis. Et
quod per vniuersaliter anima est actus substantiale primus corporis
animati. eo quod vniuersaliter ipsa remota a corpore anima
to ipsum remouetur secundum nomen et diffinitionem. ¶ In
telligendum secundum commentatorem commento octauo. quod differen
tia est inter formas naturales et artificiales quoniam naturales
sunt substantie et artificiales sunt accidentia. ¶ Ex hac dif
ferentia plures alie sequuntur. ¶ Prima est quod compositum
artificiale non est substantia nisi secundum materiam
que est tota eius substantia. sed compositum naturale est sub
stantia secundum materiam et formam. ¶ Secunda differentia est quod
cum auferatur forma artificialis non propter hoc auferit sua ma
teria. ut cum remouetur forma securis non propter hoc remoue
tur ferrum: Ideo tunc dicitur remanere securio: scilicet secundum
sua substantia licet non remaneat ut quod artificiale. sed cum
remouetur forma naturalis remouetur eius materia scilicet
propria et non remanet aliquid nisi equiuoce. ¶ Tertia dif
ferentia est quod cum auferit forma naturalis tunc auferitur indi
uiduum substantie et amittit nomen et diffinitionem. quia tunc au
feruntur genus et differentia. ut si auferatur anima sensitua a
carne non remanet caro nisi forte equiuoce. sed remota
forma artificiali remanet indiuiduum substantie nomine et dif
finitione ut remota acutis securis adhuc remanet ferrum
et etiam dicitur remanere securio. quia nomen rei artificialis pri
mo significat materiam: et secundario compositum. et contra
nomen rei naturalis primo significat formam et compositum
secundario. quia sicut compositum naturale non est in actu nisi
per formam et eius materia habet esse per suam formam: sic com

positum artificiale non est in actu nisi per suam materiam et si
militer eius forma. quia ipsa est accidens: et accidens capit
esse a suo subiecto. Deinde subdit commentator quod indui
dum substantie non est hoc. scilicet aliquis in actu nisi per
suam formam. cum eius materia sit ens in pura potentia: et in
diuiduum artificiale non est hoc aliquid in actu scilicet substan
tiale nisi per suam materiam que est substantia naturalis composi
ta: non autem per suam formam cum illa sit accidens.

¶ Considerare autem in partibus oportet quod dictum
est. Si. n. esset oculus animalis anima utique ipsius vi
sus esset: hic. n. substantia est oculi que est secundum
rationem. oculus autem materia visus est quo deficiet
te non est adhuc oculus nisi equiuoce: sicut lapide
us aut depictus. Oportet igitur accipere quod est
in parte in toto vivente corpore. proportionaliter
namque se habet: sicut pars ad partem totus sensus
ad totum corpus sensitivum secundum quod huiusmodi.

¶ Idem ostendit per partes ipsius anime: quoniam eadem
proportio partis anime ad partem corporis et totius anime
ad totum corpus: sed ita se habet pars anime ad partem corpo
ris quod ipsa est eius actus substantialis primus ergo cetera
probatur minor. quod dato quod oculus esset animal et quod visus
esset anima eius: tunc visus esset forma substantialis oculi
dans sibi diffinitionem et specificum esse: quod patet quia re
moto visu non amplius remanet oculus nisi forte equiuo
ce: sicut lapideus vel depictus. ergo sequitur quod oculus ha
bet esse per visum tantumque per eius formam substantialem et actum
primum: et ita est de toto corpore in ordine ad totam animam: pa
tet igitur quod anima est actus substantialis primus. ¶ Sed
hic posset quis dubitare: quia videtur quod non oportet remo
to visu non remanere oculum. quoniam visus est accidens oculi
quia potentia eius visiva: sed non oportet remoto accidente
quod non remaneat substantia que est eius subiectum: sicut non
oportet quod remoto auditu non remaneat auris: igitur etc.

¶ Ad istud potest dupliciter responderi. ¶ Primo quod
Aristoteles supponit quod oculus sit animal: et quod visus sit anima
eius: et ubi sic esset indubie ad remotionem visus sequeretur
remotio oculi: sicut dicebat de forma dolabra: et dolabra
dato quod esset corpus naturale. ¶ Secundo dici potest quod
oculus potest dupliciter considerari. ¶ Uno modo secun
dum substantiam suam. ¶ Alio modo ut est membrum organi
cum et officiale. Si consideretur primo modo non oportet re
moto visu oculum remoueri: et hoc probatur argumentum. Si
autem secundo modo bene oportet quod oculus ut membrum
visuum includat naturalem potentiam ad videndum: cum anima non
possit esse immediatum principium operationis: quare remo
ta visiva potentia non remanebit oculus inquantum est mem
brum organicum et officiale.

¶ Est autem non obijciens animam potentia ens ut vi
uat sed quod habens. Semen autem et fructus poten
tia huiusmodi corpus est. sicut quidem igitur icisio et
visio sic et vigilantia actus: ut autem visus et poten
tia organi anima. corpus autem quod potentia sed sicut
oculus pupilla et visus et ibi anima et corpus anima.

¶ Ostendit diffinitionem positam esse sufficientem ex parte
corporis positi in ea scilicet habentis vitam et potentiam osten
dendo tale corpus esse in potentia ad vitam pro actu secun
do: quia ad operationes vitales non autem pro actu primo
Et diuiditur in duas: quia primo facit hoc: secundo isert
quid ex predicta diffinitione sit manifestum: et quid imma
nifestum ibi. Quod quidem igitur. De prima dicitur quod quod
dictum est quod anima est actus corporis habentis vitam in
potentia: quod tale corpus cuius actus est anima non est abij
ciens animam sed corpus animatum actu habens animam
est tamen potentia ens ut viuat. id est ut exerceret operatio

Libet

nes vitales. Semen autem animatum et fructus plantarum non solum sunt in potentia ad opera: sed etiam ad animas. Ideo non sunt corpora actu animata sed solum potentia: quare nec eorum actus est anima. Et quia fecerat mentio nem de operationibus et potentijs. Dicitur quod sicut incisio est operatio gladii et visio oculi sic vigilantia est operatio a nime sensitiva: et sicut visus est potentia organi: sic anima est potentia corporis et ipsum corpus animatum est illud quod est in potentia ad operationes: habens tamen animam et actum primum. Unde sicut oculus est pupilla et visus: sic animal est anima et corpus: quod intelligendum est in predicatione causa li. id est ex anima et corpore. Et intelligendum quod differētia est inter corpus animatum et semen in habendo vitam in potentia seu in essendo in potentia ad operationes vitales: quoniam semen est in potentia remota ad operationes vitales: et in potentia abiciente actu et forma que debet esse illarum principium: videlicet animam. Ideo est in potentia tam ad actum primum quam secundum. vite: et propterea non est actu animatum. Sed corpus animatum est in potentia propinqua ad operationes vitales: quia licet non operetur habet tamen animam et formam que debet esse illarum principium. Ideo illius anima dicitur esse actus. Corpus igitur cuius anima est actus non habet vitam in potentia remota: nec caret anima que est primum principium vite: sed habet vitam in potentia propinqua: quia habet animam que est principium operationum vitalium. Et per vigilantiam non intelligit Aristoteles vigilantiam proprie sumptam: sed operationes anime sensitivae que ut plurimum in vigilia exercentur. Et si quis instaret quod corpus animatum nunquam sit in potentia ad operationes vitales: cum semper exerceat eas. Respondet dicitur quod licet sit in actu respectu illarum quas facit tamen respectu fiendarum: aut fieri possibile est in potentia.

Quod quidem igitur non sit anima separabilis corpore: aut partes quedam ipsius si partibiles apta nata est: non immanifestum est: quarundam enim actus partium ipsarum: at vero secundum quasdam nihil prohibet propter id quod nullius corporis sunt actus. Amplius autem immanifestum si sit corporis actus anima sicut nauta navis. Figuraliter quidem igitur sic determinetur et describatur de anima.

Nunc infertur quid ex predicta diffinitione sit manifestum: et quid immanifestum: dicens quod ex predicta diffinitione est manifestum quod anima non est separabilis a corpore: aut saltem aliquae partes eius: sive potentie. Sunt enim aliquae partes eius de quibus est manifestum: quod sunt perfectiones corporis: et quod sunt a corpore inseparabiles: licet etiam aliquae eius partes: de quibus posset aliter videri quod sint a corpore separabiles. propter id quod nullius corporis sunt actus. Sed utraque anima vniat corpori per inherentiā et informationem aut non: sed solum ut motor mobili et nauta navi: ut plato opinabatur hic in manifestum: nec ex predicta diffinitione et eius manifestatōne est hoc sufficienter et exquisitè determinatum. Deinde de epiloga dicitur quod anima sic figuraliter. id est superficialiter et in univocali describatur et definitur. donec in sequentibus eius definitio magis propria et sufficiens inveniat. nam semper communia debent precedere propria et specialia. Et intelligendum quod anima secundum aliquas suas partes est a corpore inseparabilis. ex eo quod sunt organice et perfectiones materie sicut anima seu potentia vegetativa sensitiva et secundum locum motuam. aliqua tamen pars sive potentia anime ut intellectiva. que quia nullius corporis tanquam organi est actus dicitur a corpore separari sic quod nec illa potentia est in organo corporeo. nec operatio eius: et secundum fidem licet homine vivente anima eius intellectiva suum corpus informat et eius operatio ab aliquo corporeo ut ab obiecto dependat. ut

men post mortem eius remanet anima a corpore nullo modo dependens. nec in essendo nec in operando. sed de hoc latius in tertio dicitur. Et intelligendum etiam quod licet sit aliquantulum manifestum quod anima corpori vniatur per informationem saltem illa que est perfectio materie et non solum ut motor. quia tamen in sequentibus hoc magis manifestabitur. ideo dicitur hic esse immanifestum. **Dubatur verum diffinitio assignata de anima sit sufficiens.** Arguitur quod non primo. Illud quod est potentia passiva non est actus. cum de ratione potentie passive sit passivitas vero agere sed anima est potentia passiva saltem sensitiva et intellectiva ergo etc. Secundo quod est accidentis non est actus substantialis. sed anima est accidentis cum adveniat enim in actu. scilicet corpori organico physico igitur etc. Tertio actus secundus non est actus primus cum distinguatur secundum commentatorem. sed anima est actus secundus cum ab ea semper proveniat actio scilicet nutritio. quoniam cessatio huius actionis est mors. ut vult commentator. octavo quod est actus corporis organici igitur actus materie non est actus corporis cum materia non sit corpus: sed anima est huiusmodi: quod est forma substantialis et omnis forma substantialis est perfectio materie quare etc.

Quinto illud quod est actus corporis physici est forma naturalis et per consequens natura sed anima non est natura cum ex opposito distinguatur igitur etcetera. Sexto aliqua est anima que non est actus corporis organici igitur etcetera. patet consequentia et assumptum arguitur de anima que est in carne. que est corpus homogeneum et non organicum. Septimo quod est actus corporis habentis vitam in actu non est actus corporis habentis vitam in potentia cum idem respectu eiusdem non sit in actu et in potentia. sed anima est actus corporis habentis vitam in actu. scilicet corporis actu viventis ut notum est ergo etc. Respondet quod diffinitio investigata de anima est sufficiens tanquam definitio eius communis. quia competit anime convertibiliter. et ipsam univocaliter notificat et per eam distinguit a quolibet alio. Unde per actum distinguitur a materia que est pura potentia. Per substantialem distinguitur univocaliter ab accidentibus et specialiter a ipsis potentijs naturalibus: que sunt accidentales. Per primum distinguitur ab operationibus suis que sunt actus secundi. Vel secundum commentatorem a se ipsa ut operatur quia anima diffinitur ut anima ab animando dicta et non ut operatur. Per corporis distinguitur ab habitibus intellectualibus qui sunt actus anime et non corporis: et tamen sunt actus primi respectu operationum ab eis provenientium. Per physici distinguitur a formis artificialibus que sunt actus primi in ordine ad actiones earum sed non sunt actus corporis physici sed artificialis. Per organici distinguitur a formis substantialibus corporum inanimatorum que dicuntur actus materie et non corporis organici: immo nec corporis quia non requirunt distinctionem partium organicarum secundum completionem compositionem figuram etcetera. in suo subiecto sicut facit anima propter eius nobilitatem. et diversitatem operationum que per unam partem fieri non possent. Unde visio non posset fieri per pedem. nec ambulatio per oculum. Ideo anima dicta est actus corporis et non materie. et est de alijs formis substantialis. Per potentia vitam habentis distinguitur a forma substantiali cadaucris. quod est organicum saltem secundum similitudinem. sed non est habens vitam id est operationes vitales in potentia scilicet propinqua. ut habet illud corpus cuius actus est anima quare etcetera. Et ex his solvi possunt argumenta superius adducta. Ad primum dicitur quod non inconuenit idem esse potentiam passivam et actum respectu diversorum. sicut anima est potentia passiva respectu eorum que recipit. et actus respectu corporis quod informat. Ad secundum dicitur quod anima non advenit enim in actu substantiale

secundus

ultimo quod requireret ad hoc quod esset accidens: Ad tertium patet ut supra. Ad quartum dicitur quod est actus materie ut subiecti rationi et corpus ut subiecti proprii. Ad quintum dicitur quod anima natura large capiendus scilicet per principium motus ut quicquid. sed non est natura stricto pro principio motus ad unam differentiam tantum. Ad sextum dicunt quidam quod diffinitio data debet intelligi de anima totali que non est pars alterius et non de anima partiali. Vel dici possit quod omnis anima est indivisibilis secundum se et quod eadem quod est in carne est in osse et in nervo et in toto corpore organico sed de hoc infra. Vel dici posset quod anima que est in carne est actus partialis totius corporis quod est organicus. Ad septimum dicitur quod licet corpus animatum habeat vitam in actu capiendum pro actu primo: habet tamen vitam in potentia pro actu secundo: et sic capitur in diffinitione.

Noniam autem ex intrinsecis quod est certius autem sit quod et secundum rationem notius temptandum est iterum sic agredi de ipsa non enim secundum quod diffinitivam rationem ostendere sicut

plures terminorum dicunt sed et causam inesse: et demonstrare. nunc autem sicut conclusiones rationes terminorum sunt ut quod est tetragonis multum equale altera per telongiori orthogonium esse equilaterale talis autem terminus ratio conclusio: dicens autem quoniam tetragonis minus est medie inventio rei causam dedit.

Postquam Aristoteles in superiori capitulo inuestigavit diffinitionem communem anime: nunc in isto capitulo persequitur inuestigando diffinitionem eius propriam. Et dividit in duas partes: quia primo continuando se ad precedentia premitit modum quo in hac inuestigatione est procedendum secundo persequitur. ibi. Dicamus ergo quod principium accipientes. De prima dicitur quod de numero incertorum illud quod sit nobis certum: sit certum nobis per aliquid certius eo et nobis notius secundum rationem: id est diffinitionem. Cum ergo ita sit et iam inuestigauimus diffinitionem communem anime que dicit solum quid est anima. et eam non perfecte notificat: ideo iterum est a nobis tentandum aggredi de ipsa anima inuestigando propriam diffinitionem vniuersam partium eius que dicitur propter quid ipsius et eam complere declarat: quod fiet perducendo ex posterioribus ipsis nobis notioribus. Vnde perfecta diffinitio non solum debet dicere quid est ipsum diffinitum: sicut plures inveniunt diffinitiones: sed oportet ipsam dicere causam inesse. et demonstrare: id est propriam causam diffinitum: per quam ei insunt passionibus: et de ipso demonstrat. Et quia mentionem fecerat de diffinitionibus dicendo aliquam dicere solum quid est diffinitum et aliquam dicere propter quid. ostendit per exemplum in mathematicis tales dari diffinitiones: et quod dicens quid est conclusio demonstrationis. Dicens autem propter quid est demonstrationis principium: ut si querat quid est tetragonum? et dicatur quod est orthogonium equilaterale equale. figure altera parte longiori hec diffinitio est dicens: solum quid est demonstrationis conclusio. Si autem dicatur quod est inventio rei medie: tunc assignabitur diffinitio: dicens. propter quod diffinitionis precedentis: et que est demonstrationis principium. Vnde quod quadratum sit inventio rei medie: id est figura resultans ex ductu aliquius linee in seipsam que est medium proportionale inter duas lineas extremas: ex quo ductu vnius in aliam resultat. quadrangulus est causa quod quadratum sit eque quadrangulo: ut post apparebit. Ex quo innuit videtur quod diffinitio anime communis dicens solum

quid demonstrari poterit per diffinitionem eius propriam inuestigandam: dicentem propter quid a priori quibus prius aliter ut via diuisiva fuerit inuestigata: ut patuit in capitulo precedenti. Intelligendum primo secundum commentatorem comento. xij. quod ad perfectam cognitionem anime non sufficit diffinitio inuestigata: quia illa notificat animam solum in genere. sed requiritur alia hic inuestiganda que notificat quamlibet partem eius in speciali. Vnde sic dicitur. Oportet quod sermo diffinitionis perfecte non demonstrat genus rei tantum: sicut faciunt plures diffinitiones: sed sermo diffinitionis debet demonstrare causam rei propriam propriam quam existentem in eorum: scilicet formam non genus. Vnde ut communiter aiunt triplex est diffinitio. Una dicens solum quid. Alia dicens propter quod et tertia dicens quid: et propter quod ex duabus primis composita. Prima est conclusio demonstrationis proprie dicitur: et secunda est eius principium et est perfectior prima. Tertia est tota demonstrationis positio differens perfectior precedentibus: harum exemplum ex littera colligere potes. Intelligendum secundo quod in comento duodecimo apud plures in una parte eius invenitur transpositio que ut plurimum sic iacet. Et ista diffinitio quam modo querimus est similis diffinitionibus: que sunt quasi conclusio demonstrationis. Diffinitio autem vniuersaliter predicta est similis diffinitionibus que sunt quasi demonstratio. Id est transpositio: ubi ponitur quasi conclusio demonstrationis: debet poni quasi demonstratio et converso: et quia ita fit patet per commentum sequens: ubi commentator sic dicit. Cum notificauit diffinitionem anime vniuersaliter: et notificauit quantum dant tales diffinitiones de cognitione rei: et quod diminute faciunt cognoscere non perfecte cum sint vniuersales non accipientes causam. Propter quod quasi conclusio demonstrationis: et quod diffinitio querenda in una quaque partium anime est similis diffinitionibus propriis que sunt quasi principia demonstrationis et cetera. Addebat vltimus Commentator in comento. xx. dicens quod Aristoteles non intendebat quod illa diffinitio inducta in anima est conclusio demonstrationis: sed intendebat quod est ex genere istarum diffinitionum: scilicet que sunt conclusio demonstrationis: secundum quod tales diffinitiones sunt vniuersales: et ideo dicitur. sunt quasi conclusiones. Ille enim diffinitiones aut sunt conclusiones aut sunt similes diffinitionibus que sunt conclusiones. Neque intendebat etiam quod diffinitio querenda hic in una quaque partium anime est ex diffinitionibus que sunt quasi principium demonstrationis: ita quod sint manifeste per se quia sunt ignote apud nos: et via ad cognoscendum eas est ex posterioribus sicut dicitur. sed intendebat quod est ex genere illarum diffinitionum. scilicet que sunt principium demonstrationis: tales enim diffinitiones aut sunt principium demonstrationis aut sunt similes diffinitionibus que sunt quasi principium demonstrationis et cetera. Vult igitur commentator quod diffinitio anime vniuersalis non est conclusio demonstrationis proprie: quia diffinitio per quam concluditur: non est per se nota de diffinitio. est tamen similis illis quia diffinitio per quam concluditur est per causam propriam et immediatam et similiter diffinitio eius propria non est principium demonstrationis proprie quia non est per se nota de diffinitione. est tamen similis illis per quantum est per causam propriam et immediatam in genere cause finalis. Intelligendum tertio quod egius duplicem assignat causam que diffinitio communis dicitur quia. et propria propter quid. Prima est quia diffinitio communis est imperfectior quam diffinitio propria. Secunda est quia passionibus anime non possunt demonstrari de ea per diffinitionem communem nisi de demonstratione quia cum dicat causam remotam ipsum et demonstratio que est per causam remotam est demonstratio quia primo posteriorum. Per diffinitionem autem

propter cum dicat causam propinquam: et immedia-
tam ipsarum possunt demonstrari propter quod quatuor: et.
¶ Et hoc videtur assignat causam quare diffinitio co-
munis dicitur conclusio demonstrationis: diffinitio au-
tem propria dicitur principium supponendo unum quod vi-
detur velle commentator. scilicet quod Aristoteles non inuestiget
hic unam diffinitionem propriam cum animam conuerti
bilem. sed quod inuestiget quatuor diffinitiones particula-
res quatuor speciebus anime proprias: scilicet vegetati-
ue quod est primum principium vegetandi: sensitue quod est
primum principium sentiendi. secundum locum motiue
quod est primum principium secundum locum mouendi
et intellectus. siue quod est primum principium intelligendi:
hoc sante patet quod diffinitio communis non potest conclu-
dere affirmatiue aliquam diffinitionem propriarum cum
dicat causam remotam respectu earum et per causam re-
motam non contingit demonstrare: affirmatiue: sed tan-
tum negatiue. primo posteriorum. Unde non sequitur
hoc est actus primus substantialis et. ergo est primum
principium sentiendi et. ut patet. Valet tamen negatiue
hoc non est actus primus substantialis corporis physici
et. ergo non est primum principium sentiendi et ita de
alijs per quamlibet autem diffinitionum propriarum potest
concludi affirmatiue diffinitio communis ut constat. Et
ergo causa proprie fit illa ex qua sequitur aliud affirmati-
ue et non tantum negatiue: et principium et conclusio de-
monstrationis non dicantur proprie nisi de principio et
conclusionem demonstrationis affirmatiue sequitur propo-
sitiu: videlicet quod diffinitio communis est demonstrationis
conclusio: et diffinitio propria est demonstrationis princi-
pium. ¶ Intelligendum quarto pro noticia littere. quod
orthogonum debemus intelligere figuram quatuor an-
gulorum rectorum nam dicitur ab orthos grece latine re-
ctum et gonos angulus. Et hoc est duplex. quoddam est
equilaterale. id est quatuor equalium laterum et appellatur
equilaterale siue quadratum. Aliud est quatuor laterum
inequalium sic videlicet quod omnia latera immediata sunt
inequalia. et appellatur figura altera parte longior: siue
quadrangulus. Si quis ergo vellet probare quod quadratum est
equale quadrangulo. hoc probaret per hoc quod quadratum
est inuentio rei medie. id est figura inuenta siue resultans
ex ductu alicuius linee in se ipsam que est medium pro-
portionale: inter duas lineas extremas: ex quarum du-
ctu unius in alteram resultat quadrangulus sicut in nu-
meris hoc clarius apparet quod numerus quadratus est e-
qualis quadrangulo. quando quadratus resultat ex numero
medio proportionali in se ipsum ducto. et quadratus re-
sultat ex ductu unius extremi in alterum extremum. Sit
igitur tres linee inaequales ad invicem proportionales sic
quod qualis est proportio maioris ad mediam. talis est pro-
portio medie ad minorem et sic prima vt. viii. secunda vt
quatuor. Tertia vero vt duo. tunc quadratum resultans
ex ductu linee vt quatuor in se ipsam id est ex quatuor li-
neis vt quatuor: erit equale quadrangulo resultanti ex
ductu linee vt duo in lineam. vt. viii. id est ex duabus li-
neis vt duo et duabus lineis vt octo. sicut numerus qua-
dratus qui resultat ex ductu numeri quaternarii in se ip-
sum est equalis numero quadrangulo qui resultat ex ductu
numeri binarii in numerum octenarium. quia uterque
est vt. xvi. vnde arguat omne resultans ex medio propor-
tionali inter duo extrema ducto in se ipsum est equale re-
sultanti ex ductu extremi in extremum. sed quadratum
resultat ex medio proportionali inter duo extrema ducto
in se ipsum et quadrangulus resultat ex ductu extremi in
extremum igitur et. Et hec esset demonstratio per causas
et propter quod in quarum prima diffinitio quadrati que
dicit solum quidem conclusio. et alia que dicit causam et
propter quod est principium. Et similiter est in diffinitio

nibus anime quod diffinitio eius communis est demonstrabilis
propter quod per diffinitionem propriam: quare sequitur quod
diffinitio cois est demonstratio conclusio. propria vero est principium
demonstrationis. Et quia quod dictum est de diffinitionibus
quadrati non potest plene intelligi nisi ad geometriam
fiat recursus. ¶ Signetur figura quadrangularis cuius
maior linea sit. b. b. et minor sit. b. c. tunc addatur minor
maiori: et constitatur linea recta. a. b. d. supra quam du-
catur semicirculus et a puncto. b. ducatur linea. b. c. usque
ad circumferentiam semicirculi. tunc vt probatum est in
vi. geometrie linea. b. c. est medium proportionale inter
lineam. a. b. et. d. siue. b. c. sed vt ibidem probatur quo-
modo sunt tres linee proportionales illud quod resultat
ex ductu prime in tertiam est equale ei quod resultat ex du-
ctu medie in se ipsam. ergo quadratum. b. f. g. fit ex du-
ctu. b. c. linee proportionaliter medie in se ipsam et equa-
le quadrangulo. b. g. quod fit ex ductu. a. b. linee maio-
ris in lineam. b. d. siue. b. c. minoris. quare et.

Jicamus igitur principium accipientes
intentionis determinari animatum ab i
animato in viuendo. multipliciter autem
ipso viuere dicto et si unum aliquod ho-
rum insit solum viuere ipsum dicimus vt intel-
lectus et secundus motus et status secundum locum
Adhuc autem motus secundum alimentum et
decrementum et augmentum.

¶ Prosequitur inuestigando diffinitionem anime pro-
prie. et duo facit. primo hoc: secundo comparat poten-
tias anime ad animam et ad invicem mouendo dubita-
tiones: ibi dicitur autem unumquodque. ¶ Prima in qua-
tuor: quia primo ostendit per quid animatus ab inanima-
to distinguitur enumerando diuersa opera vite: a quibus
diuersi gradus seu modi animatoz sumuntur. Secun-
do ostendit quod vegetabilia habent vitam. Tercio ostendit
quod vegetatiuus potest separari ab alijs gradibus viuendi-
um: sed non contra in mortalibus: et per hoc dat intel-
ligere ita esse de sensitiuo respectu secundum locum mo-
tiui: et secundum locum motiui respectu intellectui. Quar-
to ostendit quod vegetatiua potentia est: qua omnia vegeta-
bilia participant secundum quod huius: ibi secunda. Unde
et vegetabilia: ibi tertia. Separari autem hoc. ibi quarta
Vegetatiua autem dicimus. ¶ De prima dicit quod nos
accipientes principium intentionis nostre dicimus. id est
ab hoc incipiamus dicere quod intendimus quod animatus
distinguitur ab inanimato in viuendo. id est per hoc quod
habet aliquod opus vite. ¶ Nam cum viuere multiplici-
ter dicatur. id est diuersa sint opera vite: cum eorum ali-
quod inest alicui. Ipsum viuere dicimus et esse animatum
et non inanimatum. Opera autem vite per que diuersi
modi viuentium sumuntur sunt quatuor: quorum primus
est intellectus siue intellectio: secundum est sensus siue se-
nsatio: tertius est motus siue status secundum locum: quartus
est motus secundum alimentum augmentum et decremen-
tum. ¶ Intelligendum quod viuere capitur dupliciter. Vno
modo pro actu primo: et sic est idem quod anima secundum
quem modum dicitur quod viuere viuentibus est esse et in
de longitudine et breuitate vite quod generatio est prima par-
ticipatio anime nutritiue in calido naturali: vita autem est
eius permansio. Licet Albertus dicat quod viuere sumptum
pro esse ipsius viuentis sit actus essentialis anime quem
continue influit corpori viuo: et qui supponitur vt funda-
mentum omni operi suo. ¶ Secundo modo accipitur
viuere pro actu secundo ipsius viuentis seu pro operatio-
ne vitali ab anima proveniente: et sic est idem quod nutrire
sentire intelligere et. Ad propositum licet animatum
distinguitur ab inanimato per viuere primo modo di-

secundus

etiam nobis: tamen est notius quod distinguatur per vi-
uere dictum secundo modo: quia manifestiores sunt nobis
operationes anime q̄ ipsa aia. Et q̄ operationes ille s̄
quatuor generum: vt enumerat Aristo. in littera. Ideo
dicuntur quatuor esse anime secundū speciem subalter-
nam et principales eius potentie inanimatis diuersis a q̄
bus quatuor gradus animatoz sumunt. Dñd ab anima
vegetatiua potentia et operatione sumitur vegetatiuum.
quod inuenitur in omnibus viuētibus. mortalibus: et ē
primus gradus. ¶ Ab anima sensitua potentia et ope-
ratione sumit sensitiuum. quod inuenitur in omnibus anima-
libus. et est gradus secundus. Ab anima secundū locū
motiua potentia et operatione sumitur secundū locū mo-
tiuū. quod inuenitur solus in animalibus pfectis. et ē ter-
tius gradus. Ab anima intellectiua potentia et operatiōe
sumit intellectiuum quod in solis hominibus reperit. et ē quar-
tus gradus. Et isti gradus se hñt sicut iclusus et iclusus
et sicut magis vniuersale et minus vniuersale. sic q̄ vbi-
cūq̄ ē sensitiuum ē vegetatiuum. et nō puerit. et vbiq̄q̄ est
s̄m locū motiuū. est sensitiuum i mortalibus: et nō cōuertit.
Et vbiq̄q̄ ē intellectiui i mortalibus ē s̄m locū motiuū
et nō cōuertit. sed de his amplius i sequētib⁹.

¶ Unde et vegetabilia omnia videntur viuere
videntur autem in se ipsis habentia potentiam et
principium huiusmodi per quod augmentum et
decrementum suscipiunt secundum contrarios lo-
cos non enim sursum quidem augeatur deorsum
autem non sed similiter in vtroque et penitus que
cumque aluntur et viuunt in fine quousq̄ possint
accipere alimentum.

¶ Ostendit si vegetabilia hñt vitā. Arguēdo sic. Dia-
que in se ipsis habet principii p quod augent et diminu-
untur scdm loca contraria habent vitā. s̄ omnia vegeta-
bilia sunt huiusmodi. patz cōsequētia. et maior. q̄a inani-
mata nō mouent s̄m p̄p̄ia naturā nisi ad vñ locū: tñi
nō declarā. quia vegetabilia oia augent vel diminuunt
sursum et deorsū: et scdm omne differētiā positionis.
Ideo hñt vitā et viuunt donec possint accipere alimen-
tum. ¶ Intelligēdū secundū comentatorē comēto. xiiij.
q̄ augmentatio diminutio et similiter nutritio attribuit
aie et nō corpori inanimato simplici aut mixto: quia hoc nō
habēt nisi virtutē vt moueant ad vñ locū tantū vt leue
sursum et graue deorsū. et illi motus sūt ad loca contra-
ria. quare et.

¶ Separari. at hoc ab alijs possibile ē. Alia autē
ab hoc impossibile i reb⁹ mortalibus manifestū est
at i his que vegetat neq̄. n. una ē i ipsis potētia
alia anime viuere qdēz igit p̄ hoc principii ē i oī-
bus viuētibus Animal at p̄p̄ primū et nāq̄ q̄ non
mouent neq̄ mutātia locū habētia aut s̄m aialia
dicimus et nō viuere solū vident at i huiusmodi
multa ē aialii manētia at cū sint natura habēt so-
lū s̄m sensitiuum at tactus primo ictū oībus sicut
at vegetatiui potest separari a tactu et ab oī sensu
sicut et tactus ab alijs sensibus.

¶ Ostendit vegetatiui separari ab alijs potētijs aie et
nō cōuerso i mortalibus quoniam i plātis iuenit solum
potētia vegetatiua p quā viuunt et q̄ ē principii viuēdi om-
nibus viuētibus mortalibus animal autē ē animal p sen-
sum primū q̄ ē sensus tactus. Et inueniunt aliq̄ animalia
que licet habent sensus nō tamē mouent scdm locū. sic sūt
animalia imperfecta et paria affixa. Tactus ergo q̄ ē pri-
mus sensus pot ab alijs separari et nō cōuerso sicut ve-
getatiui pot ab alijs aie potētijs separari et nō cōuerso

¶ Intelligēdū scdm comētorē comēto. xv. q̄ q̄ cor-
pora supercelestia manifeste videntur moueri et intelligere:
sed nō nutrire neq̄ sentire. Ideo dicit Aristo. in rebus
mortalibus. Dicit ergo Ari. i mortalibus vt pseruaret se
a corporib⁹ celestibus: que licet sint animata. nō habēt ta-
men d potētijs aie nisi intellectiua et motiua seu desidera-
tiua nō at vegetatiua vñ scdm locū: et p corp⁹ celeste intelligit.
aggatū ex eibe et intelligētia. Et q̄ vel ē vt q̄ intelligētia
mouet celū sit aia vt dea hic loq̄. Ari. sic aia intellectiua et
maxime scdm opionē Auctoz. Et i fine comēti assu-
gnat comētor: causā q̄re Aristo. plātis nō attribuit nisi
potētiā vegetatiua. hoc enī facit vt cōtradicat dicentib⁹
plātis in ē somnus et vigilia q̄a hoc ē falsū: quoniam som-
nus et vigilia nō sunt operationes aie vegetatiue sed sen-
siue. ¶ Intelligēdū scdm comētorē comēto. xvi. q̄ hoc nomē animal dicit de eo quod habet principii
sensus: in eo quod habet principii sensus: et nō i quantū
habet principii motus i loco. et eius signū ē spōgia ma-
ris et multa ex habētib⁹ testā que habēt sensū et tamen
non mouent scdm locū. et dicunt animalia nō tantū viuā
Comētor: tamē nō negaret q̄ moueant se dilatando: et
cōstringendo. sed vult q̄ nō moueant d loco ad locū et ta-
men sentiunt: quia si pungant retrahūt se hoc autē fuit
quia imperfecta sunt et habent nutrimentū coniunctū: ideo
nō egent alijs sensibus a tactu vt querāt nutrimentū a lon-
ge sicut oportuit i animalibus pfectis que habent nutri-
mentū remotū ab eis.

¶ Vegetatiui at dicim⁹ partē huiusmodi aie qua
et vegetabilia picipiāt aialia at oia vident tādē
sensus hñtia. ¶ Propterquā at cāz vtrūq̄ horū q̄
accidit posterius dicim⁹ nūc at i tātu dictū sit so-
lū q̄ ē aia horū que dicta sunt principii et his dter-
minata ē negatiuo sensitiuo intellectiue et motu.

¶ Declarat q̄ potētia vegetatiua ē qua vegetabilia oia
participant. dicens q̄ sicut omne animal habet sensus ta-
ctus. Ita omne vegetabile habet potētiā vegetatiua. cau-
se autē horū inferius ostendēt. ¶ Hunc autē i tantū dictū
sit q̄ anima ē principii horū que dicta sunt. et eis determi-
nat seu diffinit. s. vegetatiuo sensitiuo scdm locū motiue et
intellectiue. ¶ Intelligēdū q̄ Aristo. hic p opera anime
que sunt nobis notiora q̄ substantia anime inuestigauit
diffinitionē ipsius p̄p̄ia que ē q̄ anima ē principii sci-
licet primū ad differētiā suar potētiar vegetandi sen-
tiendi scdm locū mouēdi et intelligēdi. et p hāc possumus
pcedere a priori dmonstrā sic arguēdo. omne p̄mū principii
vegetandi sentiendi ē. ē actus p̄m⁹ substantialis ē. s. ois
aia ē p̄mū principii ē. ¶ S̄z hic dubitat primo. q̄a si videt
q̄ hoc sit diffinitio aie p̄p̄ia seu special: q̄a ē ita cois sicut
precedens. Nā quicūq̄ cōuertuntur cū eodē tertio con-
uertunt inter se: sed ambe diffinitiones anime cōuertunt
cū anima communiter sumpta ergo cōuertunt inter se qua-
re et. ¶ S̄z do dubitat quia videt q̄ diffinitio p̄p̄ia pos-
sit dmonstrari a priori et dmonstratione propter qd p̄ dif-
finitionē cōmūne. quoniam diffinitio cois ē prius inesse
q̄ propria et ē causa ipsius propinqua cū prius sit animā
esse actū corporis et. q̄z q̄ sit principii vegetandi sentiendi
et. Et ex hoc q̄ aia ē actus in corpore igit et. ¶ Res-
pondet ad primū q̄ licet ille due diffinitiones cōuertā-
tur: prima tamē dicitur cōmūnis. q̄ notificat animā so-
lum in genere: alia vero dicitur propria q̄ per eā distin-
cte notificantur diuersae partes aie p suas proprias ope-
rationes vel passionēs. sic q̄ ex ea haberi possunt particu-
lares diffinitio nes p̄māz specier aie: vtq̄ anima vegeta-
tiua ē primū principii vegetandi. Anima sensitiua ē pri-
mū principii sentiendi. Anima secundū locū motiua: est
primū principii secundū locū mouēdi. Anima intellecti-
ua ē primū principii intelligēdi. Nec inuestigant hic so-

Liber

lum ille diffinitiones particulares: ut vult Egidius: sed investigatur principaliter vna diffinitio propria cui aia cō-
meritabilis in qua ille quatuor: particularis includunt. Vñ
si in totali diffinitione li teneat copulatiue: tūc esset ag-
gregatū ex illis quatuor diffinitionibus particularibus
si autē teneat disiunctim: vt debet teneri ē vna diffinitio
cui aia cōuertibilis. ¶ Ad secundā dicunt quidā q: qā
causae sunt sibi iuicem causae: vt secūdo ¶ Physicorū colligi-
tur: cū diffinitio cōmūnis sit data p materiā: propria autē
p finem q: vtrūq: diffinitio potest sumi vt cā respectu al-
terius: ē sic vtrūq: potest a priori: et propter qd aliā dmo-
strare. ¶ Dicit in possit q: quia finis est causa causarū
et diffinitio data per causam necessitatem aliam dicit for-
malis respectu diffinitionis data per causam necessitatem
et contra diffinitio data p causam necessitatem dicit ma-
terialis: Ideo simpliciter et absolute dicimus q: diffini-
tio propria dicit propter quid respectu diffinitionis cōmū-
nis: et eam a priori demonstrat: et nō dicimus econuerso
sicut causa magis et p prius dicit de forma q: d materia.
cū forma sit pfectio: materia et nobilior: quare et.

¶ At rū at vnumque horū ē aia aut pars aie et
si pars vtrūq: qdē sic vt sit semp abilis ratione soluz
aut i loco De quādā at horū nō ē difficile videre
quedā aut dubitationē hnt.

¶ Hic mouet duas dubitationes: et diuidit in duas par-
tes: qā primo mouet et soluit has dubitationes: secundo
ostendit quomodo per diffinitionem propriā possit diffi-
nitio cōis demonstrari: vel q: diffinitioni pprie super ad-
denda: ē diffinitio cōis: vt cōpletor diffinitio habeatur:
ibi: Quonā quo viuunt et sentiunt. ¶ Prima cōi-
nit duas partes: qā primo mouet dubitationes: secundo
soluit ibi Sicut. n. i plātis. ¶ De prima Aristo. mouet
duas dubitationes d potentijs aie. ¶ Prima ē vtrū
quodq: horū principiorū et harū potentiarū aie: sicut sunt
vegetatiuū sensitiuū. et sit alia. scilicet tota aut pars eius
potentialis. Et si sit pars tūc ē secunda dubitatio: scilicet
vtrū vnaqueq: earū sit separabilis ab alijs ratione solum
et diffinitione aut nō: sed etiā loco et subiecto: vt Plato di-
cebat: q ponebat nutritiuū i epate irascibile in corde: et in
tellectiuū i cerebro. Et subdit q: d gbusdā harū potentiarū
nō ē difficile videre q: nō separant loco et subiecto i eodē
animato: sicut nutritiuū et augmentatiuū i plāta. et sensit-
iuū et fin locū motuū i animali pfecto. Sed alique sunt d
gbus est dubitū: sicut de intellectiuū et sensitiuū. Quidē enī
dicunt intellectū ē sensum in homine: et ab eo nō distin-
gui. Alij autē ponunt intellectū esse virtutē abstractam: et
sensum esse virtutē fundatā i organo: et p cōsequēs ab in-
tellectu esse distinctū.

¶ Sicut enī i plātis quedā diuisa vidētur et viuē-
tia separata ab iuicē tāquā existēte i his aia actu q-
dē una i vnaquaq: plāta potētia at pluribus. Sic
videm⁹ et circa alias differētias aie acciderē vt in
entomis decisis et enī fin vtrūq: ptium debet et
motum fin locū si at sensum et phantasiā et appeti-
tū vbi qdē. n. ssa est et tristitia et letitia ē vbi at hec
sunt ex necessitate desiderium est.

¶ Soluit secundā dubitationē: ex cuius solutiōe habebit
solutio ad primā. quonā scio: quomō separant: vel non
separant huiusmodi potētie sciri poterit: vtrū vnaqueq:
earū sit tota aia: scilicet secundū virtutē vñ nō: s: pot⁹ pars
eius. Et diuidit i duas partes: qā primo ostendit quomō
potētie aie nō separant ab iuicē. secundo ostendit quomō
ab iuicē separant: ibi Quod autē ratio altere. ¶ Prima
ad huc duas: qā primo ostendit que sint ille potētie de q

bus ē manifestū q: nō separant secundū subiectū i eodē
viuēte. Secundo ostendit que sint ille de qbus hoc est du-
biū: ibi. De intellectu autem. De prima dicit q: i plantis
et animalib⁹ imperfectis non separant potētie aie loco et
subiecto. ¶ Probatur primo de plantis quā potētie sunt
nutritiuū augmentatiuū et generatiuū. Ille enī potētie in
plantis nō distinguunt secundū subiectū: ita q: vna iuēt
at i vna parte plāte: et nō alia: sed sunt simul i tota plāta
habente vñ animā i actu: plures autē i potētia. Qd
pater: qā si diuidat plāta et partes diuise plantenē: ille
nutrient augēbuntur: et sibi simile generabūt: quod non
esset nisi omnes ille potētie simul in tota plāta iuērentur.
Ideo arguit d animalibus imperfectis: sicut sūt ento-
mia siue anulosa. partes. n. corū diuise remanent sensus
habētes et motū secundū locū qā si pugnātur se cōtrahūt
¶ Vbiq: autē est sensus ibi est delectatio aut tristitia: et d
lectatio et tristitia nō possunt esse absq: phantasia et appeti-
tū. Cū ē sensus motus secundū locū phantasia et appetitus i-
ueniantur i vna quaq: partiū animalū anulosi decisi sequi-
tur has omnes potēties simul esse i animali: et non esse
diffinitas secundū subiectū. Intelligendū prius q: duplices
sunt potētie aie. Quēdā vniuersales que iuēniunt i to-
to animato: sicut sunt ille a gbus sumunt quatuor: grad⁹
animatoz. et quedā particulares que solū i determinata
parte iuēniūt. vt sensus exteriores ppter tactū: et interiores
ppter phantasiā imperfectā. ¶ Ad ppositū hic loquitur Ar.
de potentijs vniuersalibus dū dicit eas nō distinguī secū-
dū subiectū: et nō de particularib⁹ q: illa hnt subiecta distin-
cta vt p. Intelligendū secundo fm comentatores comēto
xx. q: duplex est phantasia scilicet perfecta et imperfecta.
¶ Perfecta reperitur in animali pfecto i quo habet dier-
minatā organū. scilicet primū ventriculū cerebri: hec eo-
gnoscat i absentia sensibilia. Imperfecta aut iuēnit etiā in
animalib⁹ imperfectis nō habēs organū determinatū: s: ē spā-
ta p totū vbi ē sensus et de hac loq: hic Ar: et be: nō cōpre-
hendit nisi i pscntia sensibilia et apud imitationē sensus
exterioris secundū cōuenientiam aut discōuenientiam cū dele-
ctatione aut tristitia. ¶ Intelligendū tertio: q: cū dicit
Aristo. q aialia imperfecta habent motū secundū locū hoc
debet intelligi q: mouent i loco motu dilatiōis aut cōstricti-
ōis. nō tū mouentur secundū locū. i. d loco ad locū motu
pgressiuo. qā hic motus arguit tertius gradū animatoz
scilicet secundū locū motuū: i quo nō sunt illa aialia.

¶ De intellectu at et prospectiuā potētia nihil ad
huc manifestū ē s: videt gen⁹ alterz aie ē et hoc
solū cōtingere separi sicut ppetuū a corruptibili Re-
lique at ptes aie manifestū ē ex his q: nō sepabiles
sunt sicut qdā dicunt.

¶ Declarat que sint ille potētie anime de quibus du-
biū est an sint ab alijs separabiles. dices quod de intel-
lectu scilicet agente et de potentia perspectiuā. idest specu-
latiuā quia de intellectu possibilia non est adhuc manifestū
an sit ab alijs potentijs anime separabiles scilicet vege-
tatiuā sensitiuā et. et infra ostendit. ¶ Sed tamen hoc
genus potentiā anime videtur esse alterum a predictis
eis. et hoc solum genus videtur contingere separari ab
alijs potentijs anime sicut perpetuum a corruptibili.

¶ Relique autem anime vires siue potētie de quibus
est dictum manifestum est quod non sunt ab inuicem se-
parabiles secundum subiectum in eodem viuentē vt qui-
dam dicit v: plonici. neq: etiā a corpore possūt separari
¶ Intelligendū primo secundum commentatores comēto
xxi. q: si disposino intellect⁹ sit talis. s. vt dicit Ari.
q: sit alteri generis ab alijs potentijs aie necesse est vt ille
solus iter oēs virtutes aie sit possibilia vt abstracta a cor

secundus

potere et non corrumpatur per suam corruptionem quemadmodum dicitur in abstractis: et hoc est cum quibus copulatur cum illo et quod si copulatur cum illo igitur quod intellectus est virtus abstracta si organica et cetera aie potencie sunt organice. ipse est separatus ab illis. i. non afflicti organico secum potest etiam separari a corpore ex quo est perpetuus et corpus corruptibile. sed cetera aie vires quod organice sunt non possunt separari a corpore nec etiam ad invicem separantur. Plato dicebat. quod in eodem viuo ubi cumque est sensum et vegetativum. et ubique est sensus et appetitus concupiscibilis ut superius dicebatur et non tantum in corde. Intelligendum secundo secundum commentatorem in commento. xxij. quod manifestum est ex sermonibus predictis in diffinitione aie quod alie partes anime non sunt abstracte declaratum est. n. in una quaque earum quod est perfectio naturalis corporis organici. Imperfectio enim est finis et complementum perfecti finis autem non separatur a finito vi de necessitate et ut ille partes anime sunt non abstracte. Alie ergo anime ab intellectiva et sue potencie quod sunt perfectio nec corporis educte de eius potencie ab eo separari non possunt. sed corrumpuntur ad illius corruptionem.

Quod autem ratione altere manifestum est sensui enim esse et opinatio alterum siquidem et sentire ab ipso opinari similiter autem rationum unum quodque que dicta sunt.

Hic ostendit qualiter potencie anime sunt ad invicem separabiles. Et dividit in duas. quod primo ostendit quod tales potencie et si in eodem non separantur subiecto. separantur tamen secundum diffinitionem et essentialiter. Secundo ostendit quod in diversis separantur non tantum diffinitione sed etiam subiecto ubi quod autem quibusdam. De prima dicitur quod huiusmodi anime potencie sunt ad invicem altere ratione. i. diffinitione quod essentialiter distinguantur manifestum est. quoniam earum principales operationes sunt diversae. nam sensui et opinatio. i. intellectui est alterum esse. i. altera diffinitio. sicut sentire est alterum ab opinari. et similiter est de una quaque aliarum potenciarum dictarum. scilicet quod ab invicem distinguuntur sicut corporis opera sunt diversa. Intelligendum secundum commentatorem in commento. xxij. quod est manifestum per se quod omnes iste virtutes sunt diversae secundum sensum. i. secundum operationes earum sensibiles et intentionem idest diffinitionem. et per consequens essentialiter. nam diffinitio sumitur a forma. igitur que habent diffinitiones diversas formaliter distinguuntur et per consequens essentialiter quod ergo potencie anime diversas habent diffinitiones sequitur quod ad invicem essentialiter distinguuntur et ex consequenti ab ipsa anima. quod que sunt essentialiter eadem inter se. Et quod potencie anime habeant diversas diffinitiones per quod distinguantur per quod habent operationes diversas per quas diffiniuntur ut ostensum est. et potencie distinguuntur per actus: et actus per obiecta ut postea patebit.

Quod autem quibusdam animalium omnia in finit beati quibusdam vero quedam horum alteris autem unum solum: hoc autem facit differentiam animalium. propter quam autem causam sit factum in posterius intendendum est. similiter autem et circa sensus accidit: alia quidem habent omnes: alia vero quosdam: quedam vero unum maxime necessarium factum.

Ostendit quod hoc principales anime potencie i. anime diversis non solum ratione. sed etiam loco et subiecto separantur. dicens quedam esse animalia in quibus hoc omnes potencie inveniuntur sicut sunt homines in quibus inveniuntur vegetativum sensitivum secundum locum motuum et intellectum et quedam sunt in quibus quedam inveniuntur sed non omnes.

nos. nam in brutis perfectio inveniuntur tres scilicet vegetativa sensitiva et secundum locum motiva. sed in imperfectis inveniuntur due tantum. scilicet vegetativa et sensitiva. et quedam sunt animata ut plante in quibus una sola reperitur anime potentia. scilicet vegetativa. Et hoc facit differentiam in animalibus. quod que habent plures earum sunt alijs perfectiora. propter quam autem causam sit talis diversitas i. si ne tertij huius posterius videbitur. Et eodem modo contingit de sensibus exterioribus quod quedam animalia habent omnes ut animalia perfecta: quedam aliquos sed non omnes. ut talpa: quod non videt secundum motorem. et quedam habent unum tantum maxime necessarium ut spogiam maris. scilicet tactum. Intelligendum quod quattuor principales potencie anime de quibus dictum est sunt genera sub se species habentia. Unde sub vegetativa ponuntur nutritiva augmentativa et generativa. Sub sensitiva apprehensiva appetitiva et in loco motiva. Sub secundum locum motiva: motiva de loco ad locum: desiderativa et fugitiva. Sub intellectiva intellectus agens intellectus possibilis et voluntas. Dubitatur an anima sit tota in toto animato corpore et in qualibet ipsius parte. Arguitur quod non. quod sit tota anima est in aliquibus parte corporis animati: tunc facta divisione partium alicuius corporis animati: que post divisionem remaneant vivit: sequitur quod nota anima remanet in utraque partium divisionem: et sic unum animatum numero est multa animalia numero: prius falsum: et probatur prius: quod in illo animato autem divisionem est solum una anima: autem facta divisionem illa remanet in utraque illarum medietatum: aut oportet ut in aliquibus earum animarum de novo generari: sed non potest dici quod in aliqua vel in utraque illarum medietatum anima de novo generetur: quod tunc per se solum motum localem posset anima generari: quod est falsum. et sequitur quod anima illius totius animati remanet in utraque illarum medietatum: cum ergo illa sit una numero constituit unum animalium numero. et certum est pro illa sunt duo animate numero. ergo et. In oppositum arguitur. anima est in toto corpore animato et in qualibet eius parte: et si nihil eius est in aliqua parte: si non sit in omnibus alijs. et si anima videtur nota et maior quod quilibet pars corporis animati est anima: quod non est nisi haberet in se animam: minor probatur: quod si anima sit aliquid eius esset in una parte: si quod non esset in alia: tunc anima esset divisibilis: autem in partes qualitativas: aut in partes quantitativas. Non in partes qualitativas. quod tunc haberet partes divisionem rationis et non esset simplicis essentie contra auctorem secundum principiorum. nec in partes quantitativas: quod tunc partes anime i. nutritive ita bene fluere et reflueret sicut partes materie: sic anima non magis maneret idem nec augeret magis secundum formam quam secundum materiam. Ari. 2. de generat. 2. Item in qualibet parte corporis animati reperitur operatio immanens anime. scilicet nutritio augmentatio et. et ipsa anima tenet prius. quod operatio immanens non separatur ab illo cuius est operatio quare et. In hac questione plures inveniuntur modi dicendi. Unus est recitatus a philosopho in commento. 2. 2. regum in commento. 2. 2. quoniam inveniuntur videtur Albertus. 2. de anima capitulo. vii. quod anima per essentiam est tantum in corde vel illi proportionata: si in viventibus non habentibus cor a quo est fons vite et caloris: quo anima sustentatur et operatur in corpore. In alijs autem partibus est per se virtutes quas illi influunt ex corde mediante spiritu: et quibus in eis operatur operationes illis convenientes. Et per se adducit hoc modum Aristotelem. tertium ab eo positum in libro de motu animalium: ubi dicitur: Etristimandum autem constare animal quemadmodum civitate bene legibus rectam. In civitate enim cum semel stabilitus fuerit ordo nihil opus est separato monacho quem oporteat esse per singula eorum quod sunt: sed ipse quilibet facit quod ipsius est ordinatum. et sic hoc post hoc propter consuetudinem in animalibus autem idem hoc propter naturam sit: et quod nati sunt unum quodque sic constare facere proprium opus: ut nihil opus sit in uno quodque esse animarum sed in quodam.

principio corporis existere ipsa: alia qdē vivere eo q ad na-
ta sunt: facit aut op^o p^o p^o nāz. Ari. igitur vocat sicut quē
dā monarchiā ipsā aie essētiā q singulis mēbris ordinat p
p^o p^o op^o p^o p^o vireo qā eis istuit: et ipsa p sui essētiā cordis
arce inhabitat: sicut monarchus i medio ciuitatis: cuius n
essētiā s3 po^o tū ad ciuitatis extrema pueit. Et s3 op^o p^o
onē istā instat p^o bādo q: aia p cēntiā ē i q3 parte corpo-
ris aiati. p^o p^o q: aia nō dat eē alicui corpori nisi s3 m q
ci vni: s3 aia dat eē cuius parti corporis. q aia ē in q3 pte
corporis. Sedo aia non opat nisi vbi ē. s3 operatōes aie
apparet i q3 parte corporis: q aia ē in qualibz parte co-
poris. Tercio potētia rei nō separatur ab essētiā. cū se hē
ant sicut subiectū et propria passio: s3 i q3 pte corporis aia
ti ē po^o aie vt p3. q in q3libet parte ipsius ē aie esse^a et non
tū i corde. iij. oē cōpositū qd ē vere vnu ē: vnu p vnu for-
mā vt p3 p cōmētariō: s3 ex oibus partibz quāntitatis cor-
poris aiati cōstituit cōpositū: qd ē vere vnu. q illaz oium
ē vna forma: et talis nō videt eē nisi aia. q. et. Et p^o p^o
ter hec et alia plura fuit alius modus dicēdi quē i se q^o dū
cēna: et cum recitat plūsqz cōmētariō: iij. o. tegni cōmē-
tarij. d. q aia s3 m q: est forma corporis nō vniū toti corpori
mediate aliq corporis parte: nec mediātibus suis poten-
tijs: s3 immediate vniū toti corpori et cuiusqz sue parti: qm aia
est forma totius corporis et cuiusqz sue partis: et forma ime-
diatē vniū sue mae: vt oīfuz est i an dicitis: saltez loquen-
de mā. p^o p^o s3 p^o p^o p^o q: vt ē i p^o p^o s3. Et q aia sit vniū
cuiusqz parti corporis dans illi eē et spēs sicut p^o p^o ipsaz
forma: o3 necessario q aia p cēntiā sit i q3 parte corporis
altr ex oibus partibus corporis nō s3 cret vna nisi p cōgrega-
tōez sicut dom^o: et p3 aia q3 hēret formā diuersas a q3
s3 m eē et spēs diuersificaretur. Verū tū pcedēdū ē q: ipsa
principalis ē i corde vel parte pportionali. sicut i loco ex
q ex hānū principale oīuz suaz vniū istm. s3 spiritū et ca-
lorē: et per hoc possent dicta Ari. moderari. S3 p hāc viā
ad huc posset istari: q: si aia p essētiā eē i q3 te corpis: cui
sue virtutes sue potētie ab invicē et ab aia specificē distin-
cte ponātur cōsequi essētiā aie sicut sue p^o p^o passioes sta-
tim seq vt q ipse sint vbiqz repit cēntiā aie: sed ipsa aie
essētiā ē in q3libet corporis parte. q oēs virtutes ei^o erūt
i q3libet corporis parte et sic visiva potētia et auditiva erūt i
pede: et ita de alijs qd falsū vī. Et nō dēnt qdā q potētie
organice de qbus dicitur ē nō immediate sūdātur i cēntiā aie
s3 i cōposito ex aia et organo deputato ad illius operatiōez
Et alij cōcedūt totū ad qd argumētū deducit q: potētia
visiva est i pede et. et nō seq vltimus q ibi sit s3 ultra. licz
ibi aial nō possit videre. q: nō ē adta nata illic operari. p^o
ter defectū dispositiōis q ad illa operationez sūt regite.
Et ex quibus vltimus rīdo ad argumētū principale cū
dī q: si vbiqz in corpore viuente est i aia s3 cēntiā: tūc
diuiso aliquo aiato in ptes viciētes vniū aiātū numero eē
plura aiata numero. Et Negat p^o p^o q: si teneamus aiaz
hēre partes quāntitatis ex vna aia i actu p diuisione sūt
plures i actu q partes illi^o que prius erant in potētia effi-
ciunt in actu. Si aut teneamus q: q3 aia s3 cōm se sit indi-
uisibilis nō hīs partes quāntitatis vt melius vī ad sal-
uandū vnitatē numerale corporis aiati et cōtinuitatē mo-
tus augmētī. tūc dicere possumus q: aia illa s3 cōm cē indi-
duale corruptī p talē diuisione. et due indiuidualr genera-
tur in pibus illis licet cēntiā sit eadē q pri^o nec istud icō-
uenit. s3 incōueniēs eē q: p motū locale solū aliq aia indi-
dualis generaret in mā m q prius non fuerit sedz essētiā.

Quoniam aut quo viuim^o et scim^o dupl^r
sicut quo scim^o. dicim^o at hoc qdē sciaz.
illud aut aiaz. Etrogz. n. hoz dicimur
scire s3 p^o q quo sanamur: altr qdē scitas
ē aliud aut pte quadā corporis: aut et toto hoz aut
sciaz q sanitas forma et spēs qdā et rō: vt act^o s3 s3

priuoz hec qdē scīentifici illa vō sanabil^r. vī. u. i pati-
ente et disposito actiuoz inesse actus.

Nunc demonstrat diffinitōez aie cōez p p^o p^o. Et duo
facit. p^o p^o hoc. sedo ex dictis infert et pbat aliqz p^o p^o
fiones ibi. Et p^o p^o b3 b3. Et p^o p^o i duos q: p^o
mo facit demonstratiōem. sedo cū declarat ibi. Tripl^r. n.
dicta. Et de p^o p^o hēret talē rōez. Quoniam q3 duoz vtro
q3 dicimur eē aliqz vel operari. illud q primo dicimur eē
aut operari tale vel tale est forma. et aliud ē materia. s3 aia
et corpore viuimus sentimus s3 m locū mouemur et intelli-
gimus. et primo aia q3 corpore. q aia ē forma corporis vi-
uentis. Et māifestū q mēdū p qd pcedit i hac demonstra-
tōe ē q aia ē primū p^o p^o quo viuimus a scimus. et. qd ē
diffinitio aie p^o p^o. Et cōclusio aut ē q aia ē forma corporis
viuentis. s3 actus corporis physici et. qd ē diffinitio aie
cōis. De hac demonstratiōe h modo pcedit. Ari. q: primo
ponit declaratiōem maioris dicens. s3 vno sicut forma et al-
tero sicut mā. Sicut quo scimus dī duobus modis. sicut
duobus dicimur scire. quoz altr est scia et altr aia: et si
māliet q sanamur dī de duobus qz vnu ē sanitas et al-
ter ē pars aliq corporis vel totū corpus. et vtrobiqz vnu
est forma et altr mā. nā scia et sanitas sūt forme et actus s3
sciptoz. scia qdē scīentifici. i. aie i qua scia recipit et sani-
tas corporis sanabilis. qm actus actiuoz semp sūt et reci-
piunt in passo disposito ad eoz receptōez. Et dēnt Ari.
ponit minores ibi.

Alia at hoc quo viuim^o et sentimus et mouemur
et intelligimus primo.

Dicens q aia est p^o p^o q viuimus sentimus s3 m lo-
cū mouet et intelligim^o. Deinde infert cōclusionē cū dī.

Quare rō vtiqz qdā erit. et spēs s3 nō vt mate-
ria et vt subiectum.

Dicens q aia se h3 vt rō. et species. i. forma sue actus
corporis et nō sicut materia sue subiectū. Et intelligendū
q licet nos dicamur scientes scia et aia et s3 m s3 itate et cor-
pore hoc in est differenter. nā scimus scia formāl^r et primo
aia aut māliet et scōdario. p quāto i se sciam h3. S3 s3
mutatē formāl^r et p^o s3 m dicimur. corpore aut māliet et se-
cūdario p hoc q h3 in se sanitatē. Ita in pposito viuim^o
sentimus et. opera vite exerceamus aia et corpore. aia tan-
quā principio. actio illoz et tāqz p principio. actio illoz
et tāquā actu: et forma corporis viuētis in quo exerceat:
corpore aut tanqz subiecto in q recipiatur. Et sed hīc est
dubū vtr subiectū forme coagat et aliq mō actus pcurrat
ad forme opatōez. Et ad hoc rīdet Etgid^o dicens q om-
ne qd agit. agit s3 m q est in actu. et q actus principaliter dī
de forma. ideo forma principalr dī ager. q aut mā nō est
in actu nisi p formam cui coniungitur iō materia non est
rō agendi nisi ex p^o p^o. Et q ipsa habeat aliquo modo rati-
onem agendi. patet ex hoc q actus actiuozum non sunt nī
si in patiente disposito et propria. Non habet esse nisi in
propria materia. Quare sicut propria materia requi-
ritur ad esse proprie forme ita requiritur ad suum operari
et ita ad suam opatōez aliquo modo coagit. Et tūc tam
rūso esset distinguēdo de materia q capis dupl^r. Vno
modo pro materia p^o ab omni forma abstracta. de qua
loq^r Ari. cum dicit q oīum generabilitū et corruptibilitū
est vna materia: et quia hec nullo mō est vna i actu nullo
modo ad opationem actus pcurrit. Et alio modo capitur
materia pro materia secunda aggregata ex aliq forma
substāciali vel accidentali potētiā ad aliam et talis q: ali-
quo mō ē in actu b3 coagitat forme opatōez et de hac lo-
quitur Ari. cū dicit q: et alia et alia species est alia et alia mā.
Et tripliciter. n. dicta substācia sicut dixim^o: qua-
rū hec qdē spēs illud aut materia aliud aut ex vtrif
q3 hoz at materia qdē potētia: spēs aut actus: po-

secundus

flera ex vtriusq; aiatur nō corpus ē act⁹ aīe s; ipsa cor-
poris cuiusdam.

¶ Hic declarat suam rōem ostēdēdo eam valere. Mā di-
ctū fuit q; viuum⁹ ē sēim⁹ ē ē aīa ē corpe ē ex hoc nō seq-
bat magis q; anima cēt actus corporis q; cōuerfo. Ideo
subdu q; q; anima viuum⁹ ē sēim⁹ ē ē anima vt specie
ē. forma: corpe ē tūq; materia: iō aīa ē actus corporis
ē non cōuerfo. Aīa sūptū āt declarat pōicta supius: q; sub
stantia dicitur tripliciter: de materia de forma de pposito
ex vtriusq; ē istoz materia ē potentia passiva ē receptiua:
specie vō ē actus: ppositum ē ex vtriusq;. Cum ergo aīa
sit substantia ē nō sit sicut materia neq; cōpositum ex vtrius-
q; q; anima est in subiecto: nō nullum corū ē in subiecto
ergo reliquū q; anima est actus ē forma corporis: ē non
cōuerfo. Intelligendum q; q; aiatur ex aliqbus sit vñ
o; q; vñm illoz sit forma alterius: q; ergo ex aīa ē cor-
poris sit vere vñm: o; q; aīa sit forma corporis vñ cōuerfo:
s; corpus non est forma anime ergo tē. Et notant addit
Aīa. i. diffinitioe propria aīe p^m vicēdo q; ē p^m p^m
q; viuum⁹. tē. ppter naturales eius potētiās: qbus non
principali s; infirmiter ē sēdario viuum⁹ sēim⁹ ē tē.
¶ Intelligendū sēdo q; cōmētator: totā hāc partē alr itro-
ducit. Vult. n. q; Ari. hic reuertat itē ad pōictū q; ani-
ma ē act⁹ substantia: ē qd hoc pbat p duas demonstratiōes
q; p^a dicit ē tū: tponit p mēto. xxiij. ē talis. Aīa q;
aliqua actio ppetit alicui rōne duoz cōtūū in co: necesse ē
vt vñ illoz sit forma ē alter: mā: s; opatōes vitales ppe-
tūt corpori aiatur rōne aīe ē corporis cōtūū in illo. s; necesse
ē alter illoz ē forma alter vero materia. Deinde sub
illo fillo accipit aliā sic arguendo. Quicūq; enti attribuit
actio pp materia ē forma pncipalius attribuit pp formam
q; pp materia: s; corpori aiatur attribuit actio pp aīa ē cō-
pus ē pncipal. us pp aīa q; pp corpus. s; aīa est forma ē
corpus materia. Sēdo demonstratiōe pōit p mēto. xxiij.
quā dicit cōmētator: dicere cāz ē tē. q; nō dicit solū q; ita est
s; ē cām illius. ē hoc expōit causā pcedētis improbādo
aīa ē forma substantia. Et arguit sic: S; substantia est
materia forma vel ppositū s; aīa ē substantia. s; ipsa ē mā for-
ma vñ ppositū: s; nō ē materia q; ipsa ē ens in pō. ē aīa
nō ē ens in pō s; in actu: nec etiā ppositū aiatur q; ppositū
aiatur ē i potētia p corp⁹ seu materia: ē i actu p aīa. s; re-
lingit q; aīa ē actus ē forma substantialis corporis: ē nō cor-
pus aīe: q; aīa nō ē in actu p corpus: s; cōuerfo corpus ē
i actu p aīa: ē illud p qd aliqd ē in actu ē actus illius. Et
hec demonstratiō dat cām ē cē: q; nō solū pbat q; aīa ē ac-
tus corporis s; cū b dat cām illius. s; q; corpus est in actu
per animam.

¶ Et pp hoc bñ opinātur qb⁹ videtur neque
sine corpore esse neq; corpus aliqd aīa: corp⁹ qui
dem. n. non est corporis āt aliqd ē

¶ Infert ex pmissis duas cōclusiones: ibi sēda. Et pp
hoc bñ i cor⁹. ¶ De p^a infert hāc cōclusionē q; illi bñ opi-
nati sūt qbus visū ē q; aīa nō sit corpus neq; sit sine cor⁹.
Mō. n. ē corpus q; nō ē mā siue subiectū: s; ē aliqd corpo-
ris: q; ē actus ipsius.

¶ Et propē hoc incorpore huiusmodi ē nō sicut
piores ad corpus aptabant ipsā nihil diffiniētes i
quo ē quali ē vere cū nō videat accipe q; s; ptingēs
sic aut sit ē fm rōnez. Anusculuq; n. act⁹ i potē-
tia cōtūū: ē i propria materia apt⁹ natus ē fieri q;
qdē igit act⁹ ē qdam: rō pōit bñ ē ē huiusmodi
materiā ex his.

¶ Infert sēda cōclusionē q; ē: q; aīa ē in corpore huiusmo-
di. s; pphico organico: ē nō sicut piores philosophi d aīa

loquebant ipsā ad aptētes ad corpus ē dicētes eā corpori
vñi nihil tū dēminātes i q; q; corpe cēt: ē vñ ē istud sic
nos dicimus q; aīa nō vñ accipe qd cūq; corpus ptingēs:
ē i diffēter: s; dēminatū: ē b ē rōnabile: q; vñuscul⁹
q; actus: natus ē fieri in ppta ē dēminatū materia: q;
re o; q; aīa ē dēminatū corpore recipiatur. Deū cūlo
gādo pcludit q; manifestū ē ex his q; aīa ē act⁹ ē rō hūis
ē in pō. b⁹. s. vñ. ¶ Intelligēdū p q; aīa ē actus agen-
tis materic: ē ppositū agētis qdē tanq; ipsā pducētis. ma-
terie aut siue corporis q; ē pfectio illius. ppositū vō q; ip-
sū in actu pstituit. ¶ Intelligēdū sēdo s; cōmētatorē p mē-
to. xxiij. q; diffinitioes demonstratiue inate sūt dare cās o/
um que sunt in diffinitio: ē si diffinitio non est talis non
ē diffinitio supple. q; sūt tota demonstratiōe ppositione diffē-
t. ¶ Proppter qd aduerte q; triplex ē diffinitio. Quēdā est
solū pclusio: ē qdā ē solū pncipium demonstratiōis: ē que-
dā est tota demonstratiō virtualiter. ¶ In pposito diffini-
tio vñis aīe ē sicut pclusio demonstratiōis. ē diffinitio ppta
ē sicut pncipium: ē diffinitio aggregata ex eis ē virtua-
liter tota demonstratiō diffēres solū ppositione. i. ordine ter-
minoz: vt dicēdo q; aīa ē actus substantialis prius corpis
pphico organici potētia vitam habētis pp ē p mēto pnci-
pium vegetandi sentiendi fm locum mouendi ē intelli-
gendi.

¶ Potētiāz aut aīe q; dicte sūt alijs qui-
dem in sūt omnes: alijs vero quedāz ha-
rū: qbusdā vero vna sola: potētiāz vero
dicimus vegetatiuū appetitiuū: sēfiti-
uū motiū fm locū ē intellectiū.

¶ Hic est sēdus tractatus in quo dēminatur de po-
tētiāz aīe ē de gradib⁹ aiatur q; ibi ipsas sumūtur: pncēf
vñiū capitulū: quod diuiditur in duas partes: in quarz
prima cōparat potētiāz aīe ad se inuicē: In sēda ostēdit
quō se habeat diffinitio data de aīa ad singulas partes ei⁹
ibi dēmonstratū igit est qm. ¶ Prima in duas. q; primo
enumerat potētiāz: sēdo ostēdit quomō se cōsequatur:
ibi Inest aut plantis. ¶ De prima dicit q; potētiāz aīe
q; supra noīate qbusdā insūt oēs sicut hoībus: qbusdā qdā
harū sicut alijs aīalibus: qbusdā aut vna sola sicut plātis.
Et tunc manifestat qd intendat p potētiāz aīe: enumerā-
do. v. pncipales aīe potētiāz dicētes: q; ipse itelligit per
potētiāz aīe sicut vegetatiū sensitiuū appetitiuū motiū
fm locū ē intellectiū. ¶ Intelligēdū fm cōmētatorē cō-
mēto. xxiij. q; Arist. nō voluit incipere loq in vnaquāz
virtuti aīe icēpit p numerare eas ē ē q; quedā aīalia hūit
pprie qdādam cāz fm q; artifex pōit subiectū sue artis. ē
post subdit: Artifex. n. pōt demonstrare subiectū sue arti-
nec species eius. Vult igit cōmētator: q; sicut i libro pph-
ficz non pbat motū ē nec motum localem esse: s; ipōit
tur. ē ita in scia de aīa nō pbat q; aīa sit. neq; qd aīa vege-
tatiua sit aut qd aliq eius potētia sit. s; supponūtur ē tan-
q; subiecta aut species subiecti istius scientie. q; nullus ar-
tifer pbat suū subiectū ē aut partes eius subiectiūas qd
debet intelligi a priori. a posteriori aut nō incōuenit et ali-
quem confirmare suū subiectum ēē. Vnde Auicenna
in sermo naturalium per operationes anime probat ip-
sam esse.

¶ Inest aut plantis vegetatiuū solum: alteris aut
hoc ē sensitiuū: s; aut sensitiuū: ē appetitiuū: ē ap-
petitus qdē. n. desiderii ē ira ē volūtas sūt.

¶ Ostendit quomodo potētiāz anime sēcōsequantur ē
ad inuicē se habeāt. Et diuiditur in duas. q; p facit hoc
de vegetatiū sensitiuū ē appetitiuū. Sēdo de sēdm lo-
cū motiū ē intellectiū ibi. Quibusdā aut. ¶ Prima
i duas. q; primo facit qd dictum ē. Sēdo qd oēs hās sensu

Liber

h3 appetitū: ibi. aīalia autē De prima dicit qđ plātia icti sō
lā vegetatiū alteris aut aīatis. sicut aīalibus icti vegeta/
tiūm ē sēfuitiūm ē si icti eis sēfuitiūm icti etiā appeti/
tiū. Vnde vegetatiū separari pōt a sēfuitiū. sed sēfuiti/
tiū nō pōt separari ab appetitū. Vnde subdit qđ appe/
titiū sunt sicut dēfideriū ira ē voluntas: ¶ Intelligē/
dū qđ vbi nra trāfatio. h3 volūtas trāfatio pmetatoris
h3 voluptas. ē ita pōt pmetator pmeto. xvij. ē sic sūmēdo
p3 q. vbi cūq3 ē sēfuitiū ē appetitū h3 oīa ei3 mēbra. qm
vbi cūq3 ē sēfuitiū dēfideriū. i. appetitū cōcupiscibilis seu
cōplacētia i. psequendo cōueniens ē ira. i. appetitus ira
scibilis seu displicētia in fuga dīcōueniens ē volup/
tas seu delectatio ē similiter tristitia. ¶ Ex quibus patet
primo quare Ari. superius numerat solū quattuor prin/
cipales potentias nō ponēdo appetitū. hic autē addidit
appetitū. Nā cū est q3 supius enumerat solū illas po/
tentias a quibus sūmuntur dīuersi gradus aīatorū quas o3
ad inuicē se hēre taliter q. pcedēs sūt magis vltis q3 sequēs
ē ab ea supponat ē nō cō. Hic autē enumerat appetitū
vt ostendat q. nō sic se habeat ad sēfuitiū ē p pns q. nō
pstituat gradū aīatorū ab eo dīfīctum. ¶ Patet scđo
q. hic nō capīt ira p ebullēdo sanguinis circa cor. q3 bec si
inueniūt nisi in aīalibus pfectis. s3 capīt cōiter. s. p dīplicē/
tia. ¶ Si autē in textu ponat voluntas tunc dicere possu/
mus Ari. diuidere appetitū aīalem i tres. duos sēfuitiūf
s. cōcupiscibilē ē irascibilē. ē tertium intellectiūm v3 vo/
luntatē. ¶ Intelligēdū scđo q. cōmentator p appetitū
intelligit appetitū cibi. Vñ appetitus dī de dēfiderio ira
ē voluntate. ē q. nō erat manifestum q. oē hīs sēfuiti h3
appetitū iō Ari. hoc pbat. Pdeset tū hic dubitari q3 dicit
est qđ in oī hūte sēfuiti inueniūt appetitū. vñ plātī sūt etiā
appetitū. Ad qđ respondet qđ duplex ē appetitus in gene/
re. s. naturalis q. segē formam naturālī impressā sicut ap/
petitus grauis ad cē deorsū ē talis inueniūt in oī corpo/
re naturālī. ¶ Alius est appetitus aīalis q. sequit formā
apprehensam. ē cognitionem. Et hic itē ē duplex. q. q/
dā sequitur cognitionē sēfuiti ē appellat appetitus sēfui/
tiū. q. diuidit iū cōcupiscibilē ē irascibilē. ē hic inue/
nitur solū i aīali. Alius ē sequēs cognitionē intellectus ē
appellatur volūtas ē hic inueniūt solū in hoībus. ¶ Ad
ppositum applicando dī q. plante nō hūt nisi appetitū
naturālē in quo cōuenit cū inaiatō: s3 omne hīs sēfuiti
h3 appetitū aīalem q̄lis nō inueniūt i aliq inaiatō. Appe/
titus igit aīalis p qđ dīfīnguīt aīatum ab inaiatō icti
aīalibus ē non plantis.

¶ Animalia autem omnia habent vnum sensus
tactus cui autem sensus inest: huic ē letitia ē tristi/
tia: ē dulce ē triste: quibus hic ē concupiscentia: dī/
lectabilis enim appetitus hec.

¶ Probat qđ pmetat: videlicet q. omne hīs sēfuiti
h3 appetitū ē q. oē hīs sēfuiti h3 tactum. Ideo pbat
quod omne hīs tactum h3 appetitū. Et diuidit in tres si/
cut tres facit rationes: ibi secunda. Adhuc alimēti: ibi ter/
tia Sapor: vero. ¶ De prima dicit q. oīa aīalia hūt tactū
cui autē inest tactus icti letitia ē tristitia. cui autē hec in sūt i
est cōcupiscentia ē p pns appetitus cū cōcupiscentia sūt ap/
petitus rei delectabilis. Intelligēdū sūm pmetator ē cō/
mēto. xvij. q. necesse est: vt omne aīal habeat sēfuiti per/
quem cōueniens apphēdat ē dīcōueniens ex nutrimen/
tis vt expellat nociuū ē attrahat inuatiū ē pueniens sibi
ē nature sue. ē hoc fuit q. nutrimentum eius non existit po/
tentia i pluribus rebus sicut est in plantis: ē ideo plante
non indigent sēfuiti quo dīfīnguāt cibum. Necesse er/
go fuit aīalibus habere sēfuiti tactus ē nō plātis. q3 aīalia
sūt valde nobilia ē idigēt nutrimento multū pfecto qđ pote/
tia inueniūt i paucis rebus iō pauci reb3 pnt nutriri ē mul/
tis ledi. plātē aut q3 ignobiles sūt plurib3 rebus pnt nutriri

et a paucis ledi.

¶ Adhuc aut alimēti sensus habet tactus. n. alimē/
ti sēfuiti. siccis. n. ē humidis ē calidis ē frigidis alūf
oīa viuētia: horum autē sēfuiti tactus. s3 aliorū sē/
fuitiū sūm accēs nihil enim i alimētū cōfert sōnus
neq3 color neq3 odoratus: humor aut vnum aliq
ē tangibilis. Esuries aut ē sitis cōcupiscentia ē
esuries q. calidi ē siccis: sitis aut frididi ē humidis.

¶ Idem probat secundam rationem q. omne hīs sēfuiti
tactus h3 sēfuiti alimēti. sed cūcūq3 inest sēfuiti alimen/
ti inest esuries ē sitis ē per pns appetitus ē cōcupiscentia
alimēti igitur ē. Ad tactū sūt sēfuiti alimēti pbat Ari.
q3 oīa viuētia nutriunt calidis frigidis humidis: ē siccis
quorū est sēfuiti tactus. alimēti ergo debet sūm respectu
tangibilium q̄litatum. alia autē sēfuiti p accidens faciūt
ad nutrimentū sicut sōnus color ē odoratus. i. odor. Sa/
por aut si aliquid cōfert ad nutrimentum. hoc ē p quanto ē
quoddā tangibilium. Quod aut esuries ē sitis sunt appe/
titus probat Ari. ex suis descriptionibus qm esuries ē ap/
petitus calidi ē siccis. sitis vero frididi ē humidis. ¶ In/
telligēdum primo sūm cōmentator ē cōmento. xvij. q.
omne viuū non nutritur nisi p calidū frigidū humidū
ē siccū. cum nutrimentum ē loco eius quod dissoluitur
ex elementis ex quibus componitur necesse vt sēfuiti nu/
trimenti sūt sēfuiti qui innatus ē pprehēdere has qualita/
tes. ē iste ē sēfuiti tactus. ¶ Sed q3 si nutritio esset per
se calido ē fridido ē. tunc calidū ē frididū ē. essent
obiecta per se potentie nutritiue. psequens falsum ē q3 sūt
per se obiecta sēfuiti tactus. ¶ Itē nutrimentum ē per se
obiectum potentie nutritiue. ergo non calidū frididū ē.

¶ Respondetur q. calidū frididū ē. absolute sūm i
pta sunt obiecta tactus. s3 respectu in ordine ad debitam
mixtionem sunt obiecta virtutis nutritiue. q3 aīatū cum sūm
mixtū nō pōt imēdiatē nutriri ex simplicis. Et vltius cū
dī q. nutrimentū ē obiectū virtutis nutritiue. s3 nō calidū
ē. negat psequētia: sicut nō sequitur visibile ē obiectum
visus ergo non color quoniam color est obiectum visus
absolutum ē visibile respectu: sicut calidū frididū
ē. debite cōmixtū est obiectum absolutū potentie nutriti/
ue ē alimēti est obiectū eius respectu cū includat res/
pectū ad potētā nutritiū. ¶ Intelligēdo scđo sūm Alb.
q. fames ē appetitū calidi ē siccis calidi gdem penetrātis ē
adiuatiō digestiū ē alteratiū cibi: cū oīs digestio calido
pccidatur. siccis autem. i. constantia ex quo pars deperdi/
ta debite restat. ¶ Sitis vero est appetitus frididi hu/
midis: humidis gdem q3 cū siccis p famē dēfideratum nō sit
per se ad mēbra fluxibile neq3 receptibile forme membri
p humidū secū admixtum vebatur ad mēbra ē reddat hū/
formabile frididi vero q3 si cū hoc humido ēēt calidū: tunc
calidū consumeret partē humidū. ē dīminueretur iuna/
mentum vebēdi siccū. Ad dīctā tamen dicunt descriptio/
nes illas intelligi debere cōparatiue. s. q. fames est appeti/
tus calidi ē siccis respectu eius qđ appetitur p sūm: ē ecō/
tra sitis est appetitus frididi ē humidis. respectu eius quod
appetit per tamē. De his autē plura ad aliū ptinet locū.

¶ Sapor vero vt delectamētū horū ē certifican/
dū aut de his posterius ē nūc aut in tantū dictū sit
q. aīalibus habētibus tactū ē appetitus inest. De
fantasia autē immanifestū posterius aut intēdendū
dum est.

¶ Quibusdā vō adhuc inest ē sūm locū motiūz
alteris aut intellectiū ē intellectus vt hominibus
ē si aliqđ alterū huiusmōi ē aut ē honorabilis.

¶ Probat idem per tertiam rationē arguendo sic. Omne

secundus

te in eodē viuēte in animatū existente vna in essentia vt
hīs gustum hīs appetitum. ergo omne habens tactum hīs
appetitum. p3 consequentia q: gustus est quidā tactus. as
sumptum declarat. q: sapor qui est obiectum gustus ē qd
dā delectamentum eoz. que appetunt per famem vel si-
tim: qd non essent nisi omne habens gustum haberet ap-
petitum. De his aut obiectis gustus ē tactus ē potentijs
certificandum est postremo in capitulis proprijs. Pro
nunc autem sufficiat pbatū fuisse omne hīs tactū habere
appetitum. De phantasia autem q̄ter se hēat ad potenti-
as alias imānifestum ē: sed de hoc postremo determina-
bitur: quare ē ē. ¶ Intelligendū fm cōmentatōē cōmen-
to. xvij. q. sapor si existit in cibo: fm q: est cibus est vnū
modū res tāgibiliū: ē sensus gustus est aliquis tactus.
¶ Prima pars patet quia sapor sumitur dupliciter. Vno
modo pro qualitate scda resultante ex p̄mis: sicut si dul-
cedo amaritudo ē. ē sic est obiectum gustus pfecti reperi
solum i rad ce. lingue: ē sic sapor ē vnus modū ē. quia
omne sic gustabile ē tangibile ē non cōuertitur. Alio mō
sumitur sapor: p puenientia vel disconuenientia alimēti:
ē sic est obiectū gustus imperfecti imēdiatē deferuentis po-
tentie nutritiue cuiusmodi gustus reperitur etiam in ali-
bus perfectis: ē sic etiā sapor est vnus modū: rēz tangi-
bilitū: de quo hic loq̄r p̄metator. ¶ Scda pars p3 q: vbi-
cunq; reperit gustus reperit tactus: non ē. ¶ Intelli-
gendū scdo fm eundem q: iste sensus. s. gustus existit in
omni aliā sicut sensus tactus cū sit quasi spēs eius. ¶ Pri-
ma pars p3 capiendo gustū p sensu perceptiō cōueniētiē
ē disconuenientia in nutritiō. nō aut p3o gustu pfecto dif-
ferentia differentias sapor. Scda pars ē est nota
q: sicut calidū nutritiū nō est spēs calidi sed q̄si species:
sic gustus nō est spēs tactus s. q̄si spēs. ¶ Intelligendū
tertio fm cōmentatōē p̄meto eodē q: sapor existit in ci-
bo fm q: est cibus: tñ p̄mē q̄litates existunt in eo p̄mo ē
essentialiter. Alius signum ē q: cū animal desiderat cibū
nō desiderat nisi calidū frigidū ē. ē. nō desiderat dulce ē
amarum nisi fm q: cōiungunt cū istis qualitatibz p̄mis
¶ Aliā ergo principaliter appetit calidū frigidū ē. vt
sunt debite p̄mixta pro nutritiōe. saporosum aut scda
rō pro quanto cōiungitur illis: ē facit illa delectabilia.
¶ Iō subdit q: p̄mē q̄litates sūt cause sapor: ē sapor ē cau-
sa pp quā aial vtitur cibo: pp delectatōez p̄mētiā cum co-
¶ P̄mē igit q̄litates sūt cāse inesse sapor: s. saporos
sunt cause vt calidū frigidū ē. appetit ē vel rennan-
tur. vñ appetit dulce ē rennuis amarum. ¶ Intelligendū
4. q: dicit q: de phantasia ē imānifestum: cū tñ superi-
dixit q: omne hīs sensum hīs phantasia: ibi igit locutus
fuit de phantasia imperfecta. hic vero loquit de phantasia p-
fecta. ¶ Ambusdā aut. Sūdit q̄m fm locum motiūm
ē intellectum se habeant ad alias potētiās dicēdo: q: q:
busdā aialibus p̄ter vegetatiū sensitiū ē appetitūm
inest fm locum motiū: ita q: alie potētie p̄ntab eo sepa-
rari: nō cōuertit. ē alijs etiam p̄ter p̄dicta inest etiam i-
tellectus vel intellectiū: vt hōibus ē alijs si fuerit aliud
hīs intellectū sicut homo aut etiam honorabilis hōie.
¶ Intelligendū q: p intellectum hōie abilius hōie in-
telligit intelligentias. aut corpora super celestia qd potē-
tijs aie habent intellectiā ē desideratiā. Del fm Al.
hoc dicit propter platonicos q dixerūt demones ē anima
lia intellectualia homine nobiliora i regione aeris abitan-
tia. ¶ Dubitat vtrum potētie aie ab inuicem ē ab ani-
ma realiter distinguantur. ¶ Ad partem negatiuā ar-
guitur p̄mo q: potētie aie non sunt ab inuicem realiter
distincte. Secundo q: nō distinguantur ab essētia anime.
¶ Pro p̄mo arguitur multipliciter. P̄mo sic ille po-
tentie non sunt realiter distincte quarum est idem obiectū
sed potētie anime sunt huius igit ē. patet consequen-

tia cum maiori ē minor probatur q: idem est obiectum po-
tentie nutritiue augmentatiue ē generatiue. s. alimentum
vt post patet. Similiter idē ē obiectū sensus ē intelle-
ctus. s. vlc. qm obiectū visus nō ē hoc visibile vt illud sed
visibile in communi ē tale ē vlc. ē sicut est in alijs. etiā idē
est obiectum visus tui ē visus mei vt p3 ē idē est obiectū
intellectus ē voluntatis. cū nihil sit nobilē quin illud sit
intelligibile ē contra q̄re ē ē. ¶ Secundo si potētie ani-
me realiter distinguerētur hoc ēē q: hērent actū distinctos
vt velle vt Ari. supra vbi dicit q: sensitiū est alter ab o-
pinatiū q: sentire est alter ab opinari. Sed arguo q: nō
q: tunc actus diuersi specie non possent puenire ab eadez
potētia in spē neca diuersis potētijs in spē possit pue-
nire idem actus spē. p̄mē salum q: ab eadem potētia visi-
ua puenit visio albi ē visio nigri que sunt actus distincti
spē. sicut a visu hōis ē a visu aīis qui differunt spē pue-
nit visio albi vnus speciei q̄re ē ē. ¶ Pro secundo argu-
itur sic. Idē est principū cēndi operandi. s. aia p suā ef-
ficientia ē principū cēndi corporis animati. s. aia p suam
essentiā ē principū opadi eiusdem. s. illud qd ē p̄mēti-
pium opadi ē potētia vt p3. ergo aia p suā cēntiā ē potē-
tia. ē per consequens cēntia. aie nō distinguit realr ab aia
¶ Secundo si potētia aie distinguerentur realr ab aia
tunc ēēt accidentia eius vt cōiter ponit. Sed arguo q:
non q: nullū accidēs ē differentia essentialis alicuius sub-
stantie vt p3. s. potētie anime sūt dīe substantie essentia-
les: vt sensitiū alias ē ratiocinatum hōie quare ē ē.
¶ In oppositū vt ēē mēl Ari. p q̄ ille cōclusiōes teneat
¶ P̄mo q: potētie aie sunt ab inuicē realr distincte. p.
bat multiplici. p̄io sic. Nulla potētia actiua totalr ē potētia
passiua totalr si realr idē. s. aliq potētia aie ē totalr actiua
vt potētia vegetatiua. ē aliq ē totalr passiua. vt potētia igit
ē ē. Scdo si oēs potētie aie ēēt realiter idē. tūc vna de-
structa opotēbit oēs alias destrui. p̄mē salum. q: stat visū
destrui remanentibus alijs aie potētijs: vt auditum ē ita
de alijs quare ē ē. Terno illa realiter distinguunt quozum
vnus est nobilior alio. s. potētiā aie vna ē nobilior alia
igit ē ē. p3 p̄mē ē maior ē minor: declarat. qm ex nobilita-
te actum arguit nobilitas potētiā. ¶ Sed vna potētia
aie h: actū nobiliorē alia igitur ē ē. vñ perfectiores sūt ac-
tus potētiarum cognoscitiuarum qz non cognoscitiuar
ē inter potētiās cognoscitiuas perfectior ē actū intellectus
qz sensus. ē sensus interioris qz exterioris ē inter sensus
interiores perfectior ē actus cogitatiue. Inter autem sensus
exterioris perfectior ē actū ipsi visus q: spiritualior ē alijs
¶ Inter actus potētie vegetatiue perfectior ē generatio.
idē infra appellat opus viuētiū nālistimum vt viuētia
sūt. q̄re inter potētiās aie vegetatiue perfectior reputat po-
generatiua. s. de his infra. ¶ Quarto illa realiter distin-
guntur quoz vnu ē organicū ē reliquum non. vel si ani-
ma sunt organica requirunt diuersa organa i operando s.
potētie anime sunt huius vt patet. quare ē ē. Secūda cō-
clusio potētie anime sunt realiter distincte ab omni ani-
ma. probatur p̄mo sic. illa sunt realiter distincta que sūt
in diuersis predicamentis. sed anima ē sue potētie sunt
huiusmodi. s. ē ē. patet consequentia ē maior ē minor de-
claratur. quoniam aia est in predicamento substantie per
Ari. ē p̄metatorē supra eius autē potētie sūt ip̄edicamē-
to qualitatis. sunt. n. eius virtutes vel idoneitates natu-
rales quibus erit in opus scdm Simpliciū ē Albertum.
¶ Est autē tales ēē nāles potētiās de secunda spē q̄litates
ē p̄prietates q̄sdā ab aīe essentia fluētes q̄re ē ē. ¶ Scdo
si potētie aie ēēt realr idē cū ipsa aia tunc essent eodem
inter se. p̄mē salum vt p3 ex dictis ē pbat p̄mē. q: quocū-
qz sunt eadē vni numero sunt eadez inter se. ¶ Tercio il-
la nō sunt idē realr quozum vno multiplicato reliquū re-
manet in vnum non multiplicatum: s. d potētie aie sūt mē-

patet et post ostenditur igitur et c. Quarto sicut se habet potentia materie ad materiam, ita se habet potentia formae ad formam per convenientes similitudines, sed in materia est potentia distincta ab eius essentia tam absoluta quam respectiva, ut patet ex doctrina primi philosophi, ergo i forma substantiali, ita est duplex potentia quarum una est naturalis potentia vel ipotentia de se habet qualitatem et altera est respectus siue ordo ad operationem, cum igitur anima sit forma substantialis sequitur in anima esse tales potentias ab ea realiter distinctas quare et c. Sed hic cadunt duo dubia. Primum est quomodo potentie anime fluant ab eius essentia. Secundum est qualiter distinguantur ab invicem per actus et per obiecta. Ad primum innuit, ad primum respondetur quod potentie anime fluant ab essentia anime non proprie et per motum sicut aqua fluit ex vase aut calor ab igne in calefactibile sed i proprie pro quanto potentie anime dependent ab anima tanquam sua per se causa non quidem formali vel efficiente sed materiali et subiectiva sicut proprie passiones fluere dicuntur a sua subiectis. Vtrum autem potentie anime dependent ab anima tanquam a sua causa finali, bona est inquisitio in qua diverfi variopinantur. Nam vult Joannes de Jandono quod sic cum anima sit perfectio suis potentis et agens principaliter seu respectu suarum operationum: potentie anime sunt solum agentia seu recipientia secundaria et velut instrumenta anime in operando deservientia. Qualiter autem Burleus oppositum asserit, quod finis licet sit prior in intentione est tamen posterior in esse et executione, anima autem non est posterior suis potentis sed prior ut patet, similiter operationes anime sunt eius finis licet sint imperfectiores ea quare et c. Ad secundum dicitur quod potentie anime distinguuntur per sua prima obiecta formaliter sumpta et per actus suos respectu illorum maxime quantum ad nostram cognitionem: unde quia color et sonus sunt prima obiecta formalia visus et auditus: et videre et audire sunt actus eorum respectu illorum obiectorum: cum color et sonus videre et audire distinguantur specie ex hoc cognoscimus quod visus et auditus distinguuntur specie. Et preter hanc regulam affirmativam est alia negativa ex qua arguitur distinctio numeralis aut specifica potentiarum: unde sequitur hic actus producitur ab hac potentia et non ab illa, ergo numeraliter distinguuntur. Similiter sequitur hic actus est productibilis ab hac potentia et sibi similis in specie non est productibilis ab illa ergo potentie ille specie distinguuntur. Vnde autem potentie anime realiter distinguuntur: propter realem distinctionem suorum actuum: tanquam suorum finium propriorum: ita quod distinctio actuum sit secundum esse causa realis distinctionis ipsarum potentiarum alibi inquirendum est: et specialiter in secundo philosophorum: ubi de causalitate finis tractatur, et ea que illic declarantur superponantur ad prius. Ex quibus respondetur ad argumenta principalia. Ad primum de obiecto potentie nutritive et c. dicitur quod ille potentie habent idem obiectum materialiter sumptum sed non formaliter ut post ostenditur. Si non est idem primum obiectum intellectus et sensus, quod primum obiectum intellectus est ens: quod non est primum obiectum sensus: sed aliquid inferioris: visus esset tuus et visus meus quod non distinguuntur specie non distinguuntur per obiecta: sed per actus negative numero distinguuntur: ut ostensum fuit in questione. De intellectu autem et voluntate dicunt quidam quod habent diversa obiecta prima: quoniam ens transcendenter sumptum est primum obiectum intellectus: sed primum obiectum voluntatis est appetibile quod est inferius ad ens. Et si quis velle tenere quod omne ens est appetibile dicere posset quod intellectus et voluntas habent idem obiectum materialiter, sed non formaliter: quoniam ens utrumque est primum obiectum intellectus, sed ut bonum primum obiectum voluntatis: et hoc sufficit ut distinguantur per obiecta. Ad secundum cum dicitur quod si potentie anime

me et c. conceditur: et cum postea arguitur quod non quod tunc actus distincti specie non possent provenire ab eadem potentia in specie, concedo respectu sui obiecti primi formaliter sumpti et non aliter, unde videre et videre ut sic non distinguuntur specie, sed videre album et videre nigrum distinguuntur specie: sed isti actus non sumuntur respectu visibilibus suis propriis rationibus, sed respectu albi et nigri que sunt obiecta visus secundaria et non prima. De visu autem hominis et de visu canis an differat specie: videtur dicendum quod sic licet habeant actus similes et obiecta eadem vel similia: quod sufficit quod sunt animarum specie diversa: hic tamen sit sermo principaliter de distinctione potentiarum eadem anime deservientium, quod de deservientibus animabus diversis notum est quod distinguuntur. Ad tertium conceditur quod anima per essentiam suam est potentia que est principaliter operans et remota: et quod hoc non sufficit ad opus cum substantia propter eius perfectionem non posse operari absque instrumento. Ideoque per essentiam anime oportet ponere naturales eius virtutes ipsam consequentes sibi in operando deservientes instrumentaliter quas potentias anime absolutas vocamus: et hoc dictum est ab anima realiter esse distinctas: et preter has ponende sunt etiam potentie respectue que in aduentu actuum corrumpuntur. Aliiter idem actus numero post eius corruptionem posset regenerari contra Aristoteli, secundo de generatione et corruptione et patet consequentia quod si obiectum agens esse idem et passum idem ut in sensatione, si ergo potentia respectiva esset eadem: quod sit esset idem ut vult commentator, et metaphysice. Ad quantum negatur quod potentie anime sint differentie essentialis substantiarum: sed tamen quod differentie essentialis substantiarum multoties non habent nomina imposita: ideo nominantur nominibus accidentibus propriorum illis substantijs: et sic est in proposito de sensibus: quare et c.

Manifestum igitur est quoniam eodem modo una utique erit ratio anime et figura neque enim ibi figura est preterea triangulorum et figuras que consequenter sunt neque hic anima preter predictas est sicut autem utique et in figuris ratio quod communis que convenit quidem omnibus propriis, autem nullius erit figure similiter enim et in dictis animalibus.

Et ostendit qualiter se habeat distinctio anime ad partes seu species ipsius anime. Et dividitur in duas, quod primo facit quod dictum est adducendo exemplum in distinctione figure, secundo ex similitudine anime ad figuram ostendit species principales anime ad invicem consequenter se habere secundum prius et posterius, et secundum includens et inclusum, ibi secunda. Similiter autem se habet. Primum iterum in duas, quod ostendit quomodo se habeat distinctio anime ad species suas, secundo ex hoc reprehendit platonem, ibi unde ridiculosum. De prima dicit quod manifestum est quod de modo una est distinctio anime sic una est distinctio figure. Unde in figuris non est aliqua figura preter triangulum et alias que ipsum consequuntur, ita in animalibus non est aliqua anima preter vegetativam sensitivam et c. Ideo sicut in figuris est dare distinctionem conanuncem que convenit omnibus figure, et cuilibet sue speciei, sic quod nullius carnis est propria, ita in predictis animalibus se habebit, quod danda est distinctio communis omnibus animalibus que nulli eorum erit propria. Intellegendum secundum commentatorem primo, xxx, quod distinctio anime et similiter figure non est equivoeca neque univoca, sed est dicta multipliciter siue analogica, sicut genus acceptum in ea, scilicet perfectio siue actus. Unde primo non est equivoeca, quod tunc distinctio naturalis et mathematica essent philosophice, propter equivocationem consequens fal-

Secundus

sim. Deinde non est uniuoca: quia tunc aut omnes aie cōuenirent in unū nomen et eandem rationem: eque pmo sicut omnes species aialie eque pmo conueniunt in rōne aialitatis: aut omnes cōuenirent in eandē essentia specificam: sicut omnes homines cōueniunt in humanitate quorū virūq; est falsum: quoniam non oēs anime conueniunt eque pmo in diffinitione anime cū dicatur de illis sūm prius et posterius, per prius enī dicit de vegetatiua qz sensitua via originis et cōmunitatis: l3 contra sit via perfectionis: et prius de sensitua qz de intellectua eodem modo. Similiter nō omnes aie concurrunt in eandē essentia specificā sicut faciūt indiuidua solo numero dīa: quia vegetatiua et sensitua non solū numero differūt: sed specie et etiā genere subalterno. Est igitur talis diffinitio anloga sicut sūb hoc noia cōs unū actus et potentia: dicta de pluribus vno noie et vna rōne: sed inequaliter et non pure vniuocē sicut species vel genus: nec pure equoq; sicut quod dicitur de pluribus vno noie et diuersis rōnibus sicut canis.

¶ Unde ridiculū est querere cōmunē rationem et in his et in alteris que nullius erit eorū que sūt p priā ratio: neq; sūm p priā et indiuiduam species dimitteutes huiusmodi.

¶ Et hīc que dicit accedit ad increpandū Platonē qui dabat diffinitōes de vniuersalibus quas dicebat pcula ribus nō conuenire: et dicit q; ridiculosū est querere diffinitōem cōm in his. s. aīabus et alteris ab ipis que diffinitio nullius eorū erit que sunt p priā. i. spālia: ut Plato ponebat: neq; etiam ad pfecte diffinendū sufficit assignare diffinitōem p priā et speciei indiuidue conuenientes dimittendo diffinitōem cōmunē, vtrāq; ergo inuestigare debemus et cōmunē omni inferiori conuenientē et nulli eorū p priā et sūm vniūquodq; speciem p priā et speciale.

¶ Intelligendū q; quia diffinitio et diffinitio cōuertuntur et de quo non p dicitur diffinitio nō p dicitur diffinitio cum Plato p osuerit vīa de quib; a singularibus sepa de qd dicebat esse scientiam et dandas esse diffinitōes cum talia vniuersalia de singularibus non predicantur scībat ad opiniōem Platonis diffinitione aīas vniuersales singularibus non cōuenire. Hūc aut oppugnat A. x. dicēs non esse aīam pter particularēs. i. a picularibus sepa neq; figurā et. et per psequens oīa diffinitio que cōpetit aie uel figure vniuersaliter sūp: cōpetit etiam suis picularibus: cū de illis uerificet et diffinitio. vnde diffinitōes l3 pncipaliter denf de vniuersalibus: secundario tamē cōpetūt particularibus.

¶ Similiter aut se habent ei qd de figuris est et que sūm animā sūt. Semper enī in eo qd est consequenter est potentia qd prius est in figuris et inanimatis: ut tetragono trigonū est: in sensituo autē vegetatiuum.

¶ Nūc ex similitudine aie ad figurā ostendit q; pncipales spēs aie ad inuicē consequenter se habēt et sūt ordinate sūm prius et posterius includēs ac etiā inclusum: et cōtinet duas ptes. in pma facit qd dictū est. in secūda declarat quod dixerat causam assignando ibi ppter quam aut causam. pma itē in duas: quia pmo facit h. sc. cūdo infert concludiū ibi Quare et sūm. De pma dicit q; sic se habet in aīabus sicut in figuris: nam in virisq; semper in eo qd est consequenter et posterius est potentia. i. virtualiter id qd est prius. vnde in tetragono qd est posterius trigono est virtualiter trigonū. q; quot angulos habet trigonū h3 tetragonū et plures. Et similiter in sensituo est virtualiter vegetatiuum: quia quicq; pot vegetatiuum pot sensituum et adhuc plus. et ita de alijs intelligendū q;

A. x. vult et hoc habere vna rationē contra Platonem sumptam ex dictis ab eo: nā ipse dicebat q; figuris et numeris non cōspondebat idea quia psequenter se hāt et ordinate vna post aliud sic q; prius est causa posterioris et in eo virtualiter inclusum: et hoc putabat sufficere vt illis haberet scientia et diffinitio: ita arguit A. x. Quia aie sic ordinate se hāt q; in sensituo includit vegetatiuum et nō cōuerfor: et in sūm locū motiuo vegetatiuum et sensituum et nō ecōtra: et sic de intellectu sequit q; in eis non est danda idea sepa: et p psequēs nec diffinitio cōmunis que non cōpetat picularibus aīabus.

¶ Quare et sūm vniūquodq; querendum quid sit vniūcūq; ut que plate: ut que hominis: ut que bestie

¶ Infert ex dictis q; quia sensituum sic addit supra vegetatiuum aliquid p priā et speciale et vnus gradus aīatoz sūp aliā cū semper posterior addit supra priorē et ex h3 includit et est eo minus cōmunis: ideo nō sufficit inuictu galle diffinitōem aie cōmunē tantū: sed sūm vniūquodq; id est vniūq; gradū aīatoz o3 querere diuisim et diffinitōem p priā et specialem: ut que sit diffinitio anime plante. s. q; est pma pncipiū vegetandi aut bestie. s. q; est pma pncipiū sentiendi: aut hoīs quod est pma pncipiū intelligendi: et hoc fiet inuestigando diffinitōem aie p priā in qua ille includunt: ut visum ē sūp. Dubitatur quia A. x. videtur hic assignare solū tres gradū aīatoz. s. plantā: bestia: et hominē: et tamen dicebantur eē sūperius quatuor. Quē tantū tres sūt aie in genere. qz tres sūt gradus aīatoz. p3 psequētia et assumptū similiter quia aīa cōter sūp pmo diuidit in vegetatiuum sensituum et intellectuū. Rūdet q; in oibus adinuicē ordinatis in quibus inueniunt extrema o3 q; inter illa assignet mediu: in spēsbus aut que sūt adinuicē ordinate inueniuntur extrema: quonā aie intellectua est sūp ius extremū in nobilitate: et aīa vegetatiua est extremū infimū. et in hoc diffinitio: quia aīa intellectua recipit formā imaterialē imaterialiter: et aīa vegetatiua recipit formā materialē materialiter ideo opōner dare aīam mediā inter illas in pfectiōe que in vna conditiōe cōueniat cum vna illarū aīarū et in alia cū alia: et hoc est aīa sensitua que recipit formā imaterialē quia spūaliter: sed materialiter quia cū cōditionibus materie. s. hic et nūc. Tres ergo sūt anime quaz vna facit vegetatiuum: alia sensituum: et alia intellectuū. Et q; sensituum nō sūt in indiuisibili sed magnā habet latitudinem cuius extremū impfectius cōmider b; uis impfectio que h3 sentiant non tamen mouent de loco ad locū. extremum aut pfectius cōmider b; uis pfectis mobilibus de loco ad locū: ideo respectu sensitui duo sumunt gradus aīatoz. s. sensituum infimū et vltra hoc sūm locū motiuū. A. x. g. cnumerauit duos gradus extremos et per mediā duos alios modos medios ei cōmidentes. Ex quibus sequit et quatuor fore aīatoz gradus et quatuor aīas sūm spēm: a quib; sumuntur et diuidendo aīam sensitua in duas spēs. s. sensituum tantū: et sūm locū motiuū. Ex quibus patet respōsio ad argumenta.

¶ Rōpter quā autem causam consequenter sic se habent considerandū est. Sine enī vegetatiuo sensituum nō est. a sensituo autem separat vegetatiuum in plantis.

¶ psequit ostendendo qualiter partes et potētie aie habent adinuicē ordinē prioris et posterioris merito: cui ab eis sumunt quatuor aīatoz gradus: in quorū pmo ponuntur plante que de potētijs aie non habent nisi vegetatiua: in secūdo sūt bruta impfecta que vltra vegetatiua habent sensitua. in tertio sūt bruta perfecta que vltra illa duo habent motiua sūm locū. in quarto et vltimo sūt homines

qui ultra illa tria enumerata habet etiam intellectum. Secundo ergo gradus includit primum et non e converso: et similiter tertius se habet ad secundum et quartus ad tertium. Et secundum hoc dividit hec pars in quatuor secundum quod de predictis quatuor gradibus determinat. Secunda ibi. Item enim. tertia ibi. Et sensitivorum. quarta ibi. Ultimum autem. De prima dicitur quod cum dictum sit anima secundum diversitatem specierum esse ad invicem consequenter se habentia propter quam causam hoc considerat et qualiter hoc fiat est a nobis vicerius considerandum. Et declarando primum gradum animarum dicitur quod sensitivum non est sine vegetativum: quoniam vegetativum ordinatur ad conservandum esse naturale viventis et in mortalibus est sustentaculum vite. sed vegetativum bene est sine sensitivum ut patet in plantis. Plante ergo sunt in primo gradu animarum.

Item autem sine quidem eo quod potest tangere aliorum sensuum neque visus est: tactus autem sine alijs est. Multa enim animalium neque visum neque auditum habent neque odoratus sensum.

Declarat secundum gradum dicens quod in animalibus sine tactu non potest esse aliquis aliorum sensuum: sed tactus bene potest esse sine alijs. unde inveniunt multa animalia non habentia visum auditum sine olfactu que tamen habent tactum: sicut sunt animalia imperfecta carentia motu secundum locum: et hec sunt in secundo gradu animarum. Intelligentium quod sensus tactus est necessarius animalibus quia est sensus percipiendi ea que pertinent ad conservandam vitam et ex quibus anima componitur et nutritur. Animalia autem sensibilia non conferuntur ad hoc nisi per accidens: ideo alij sensus non sunt necessarii animalibus. Et hoc dicitur in littera non enim meretur gustus: commentator tamen comento. xxxi. ipsum enim rat dicens. Multa enim animalia carent visu auditu odoratu et gustu. et statim post dubitat se dicens. Et iste locus indiget consideratione. certum est enim quod gustus est unus modorum tactus secundum quod dicitur superius. deinde solam tripliciter dicens. Sed si aliquid animal nutritur. Prima solutio est quod non omne animal habet gustum. unde animalia que non nutriuntur per sapida sed solum per calida frigida humida et sicca: ut sunt animalia imperfecta non habent gustum distinctum a tactu quoniam ad illa percipienda sufficit tactus. Illa vero que nutriuntur per sapida bene habent gustum distinctum a tactu per quem illa percipere possunt. Ad id adducit per distinctionem superius posita de duplici gustu: ut patet. Secunda solutio est quod omne animal habet gustum: sed non omne animal habet gustum distinctum a tactu in fine. Ille gustus dicitur distinctus a tactu in fine qui potest percipere sapida vel insipida absque hoc quod tactus percipiat calidum vel frigidum. sed ille gustus dicitur non distinctus et qui non potest percipere sapida vel insipida sed solum percipit convenientem vel inconvenientem in nutrimento percipiendo calidum vel frigidum. et hic est idem cum tactu realiter sed restringitur ad qualitates nutritivas et de hoc debet intelligi. Item dicitur quod omne animal habet gustum: et quod gustus est quidam tactus. Tertia solutio est tenendo quod omne animal habet tactum sed non omne animal habet gustum. unde animal habens os per quod sumit alimentum habet gustum. sed animal attrahens nutrimentum per radices ut sponsa maris non habet gustum.

Et sensitivorum autem alia quidem habent secundum locum motum: alia vero non habent.

Declarat tertium gradum dicens quod sensitivorum aliqua habent motum secundum locum et aliqua non. Animalia ergo perfecta que habent motum secundum locum sunt in tertio gradu. Ad id dubitatur de vermibus an sint in tertio gradu viventium. et arguitur quod sic quia moventur secundum locum. Respondetur breviter dicendo quod sunt in secundo et similiter serpentes et cetera animalia que repunt: quoniam motus eorum componitur ex dilatione et constrictione et est motus in loco: sed non est motus de loco ad locum sicut est progressivus: quod requiritur ad hoc quod esset in tertio.

Ultimum autem et minimum rationem et intellectum ut homo aut huiusmodi aliud. Quibus enim igitur rationatio corruptibilium his et reliqua omnia: quibus autem illorum unumquodque non omnibus rationatio: sed quibusdam quidem neque imaginatio: alia autem hac sola vivunt. De speculativo autem intellectu alia ratio est. Quod quidem igitur de horum unumquodque ratio hec propriissima anima. et de anima manifestum est.

Declarat quartum gradum dicens quod ultimum via generationis non autem perfectionis et minimum: quia indivisibile in species et paucioribus adveniens est rationatum et intellectum. unde corporibus quibuscumque corruptibilibus inest rationatio: in sunt et reliqua et non converuntur imo sunt quedam animalia que non solum non habent intellectum imo neque imaginationem. et aliqua que videntur sola imaginatione in opibus suis absque virtute altiori quoniam non habent. De speculativo autem intellectu altera ratio est quod de imaginatione cum ab invicem differant ut infra ostendetur. Deinde epilogat d. esse manifestum quod hec est propriissima ratio de anima et de uno quorum horum. i. primum suum. s. actus primus corporis et. quo per vivit sentit secundum locum movetur et intelligitur. Intelligentium primum secundum commentatorem comento. xxxi. quod quibuscumque corruptibilibus inest rationatio: reliqua vero animalia adit corruptibilia ut perscrutaretur a corporibus celestibus quod de virtutibus anima non habet nisi concupiscentiam. i. desiderativam virtutem et intellectum. et hoc capiendum corpus celeste pro aggregato ex intelligentia et orbe. nam corpora celestia quia sunt incorruptibilia non indigent potentia vegetativa. et quia intelligunt ea que sunt secundum se intelligibilia non indigent sensu. boles autem quia corruptibiles sunt et intelligunt ea que sunt intelligibilia per aliam dependentiam ad sensum: ideo oibus alijs anima potentius indiget tanquam paratoris et instrumenti intellectui deservientibus in opando qui est ultima perfectio interius in operatione nature et. Intelligentium secundo quod per imaginationem seu fantasiam quam dicitur non esse in quolibet animalis intelligentis fantasiam perfectam: imperfecta autem in quolibet invenitur ut superius dicitur. Intelligentium tertio secundum commentatorem comento eo de quod intellectus speculativus de quo est hic sermo: est extrinseca ista natura. s. anima. certum est enim quod neque est anima neque pars anime et inuit nobilitate eius et diversitate ad alias partes.

Primum dicitur est enim quod ex natura superioris nature anime et. ubi quidam dicit quod per intellectum speculativum intelligitur intellectum intelligentiarum. Sed potest dictum commentatoris exponi etiam de intellectu humano qui potest dici extra naturam anime quia non est anima informans corpus sicut anime: sed appropriat et in opando et effectoris nature ut post ostendetur. Dubitat vix vegetativum sensitivum et intellectum in boie dicitur animas species distinctas sicut faciunt in animalibus diversis. Arguitur quod sic. plus differunt nutritio et sensatio et sicut sensatio et intellectio in boie quod due nutritioes in plantis diversarum specierum. sed due nutritioes in plantis diversarum specierum specie distinguunt et arguitur animas species distinctas. nutritio et sensatio in boie et sicut sensatio et intellectio species distinguunt et arguitur animas species distinctas. patet prima. et maior et minor anima est non quia nutritioes factas in plantis diversarum specierum restant per se diversarum specierum quod non esset nisi differrent specie et provenirent ab animalibus distinctis specie. Secundo fortes et eius caro sunt individua substantie diversarum specierum: quia nec fortes et caro: nec caro fortis est bo. et habet formas diversarum specierum. sed forma fortis est anima intellectiva eius et forma sue carnis est anima vegetativa. vegetativum et intellectum in forte dicitur animas species distinctas. et sicut argui posset de sensitivo repto in nervo. arguitur et. quod sunt individua diversis gradibus animarum distinguunt species ut inuitur. Item in ista sed os et nervus fortis sunt in distinctis gradibus animarum.

Secundus

ga os ē in vegetatiuo ⁊ nervus in sensitivo vt cōstat, q̄ di-
tinguitur specie. ⁊ p̄sequens cū sint aīata sequit̄ q̄ habet
aīas distinctas specie quare ⁊c. Quarto si i boīe n̄ cēt
nisi vna aīa scđm essentia q̄ cēt in qualibet pte ei⁹ q̄ntitati-
na, tunc sequerē q̄ aīa intellectiva cēt in pede. ⁊ aīa sensi-
tiva cēt in offe vel carne: ex quo cadē aīa numero cēt ve-
getatiua sensitiva ⁊ intellectiva, p̄is falsum. q̄ tunc pes
posset intelligere. q̄ in se posset habere intellectū ⁊ si
miller os vel caro sentire, quia in se posset habere sensa-
tione: aliter frustra in offe vel carne esset aīa sensitiva. q̄
re ⁊c. In oppositiū est dñs Albertus q̄ ponit in vno
aīato esse tñ vna aīam scđm essentia, plurificatam tñ se-
cundū vires ⁊ potestates ei⁹ vt sup̄ius fuit ostensum de in-
tentioe dñs. in libro de motu animalū. Et pōt argui
rōe sic. Si in eodem aīato essent plures aīe specie distin-
cte cum quibet earū cōstitueret indiuiduū in p̄pria specie
sequeret q̄ vñ aīatum numero cēt plura aīata specie di-
stincta, p̄sequens ē impossibile: quia tñ idē indiuiduū esset
p̄ se in diuersis sp̄ibus specialissimis eiusdē p̄dicamenti:
⁊ sic disparte opposita simul de eodē verificarentur: qd̄ est
inconcipiens. In hac mā plures inveniunt pōnes. Idu-
ma fuit quorūdā qui posuerūt in eodem cōposito substan-
tiali tot esse formas substantiales quot sūt p̄dicata de eo qd̄
dicitur p̄dicabilia quāz quāda generaues esse dixerunt
vt forma p̄ quā est substantia vel corpus. Alia vō specia-
licā vel indiuidualē vt forma p̄ quā est in tali sp̄e vel tale i
diuiduū ⁊ sic in boīe cēt aīe plures magis coēs ⁊ min⁹
vt aīa per quā est corpus aīatū ⁊ aīa p̄ quā est corp⁹ sensi-
tiuū siue aīat ⁊ aīa p̄ quā est hō ⁊ istis superadditur aīa in-
diuidualis per quā est hic hō ⁊ sones vel plato ⁊ cetera.

Secunda pō fuit alioz qui dixerūt in plantis vnicā cē
aīam. s. vegetatiuā. in brutis autē duas. s. vegetatiuā ⁊ sen-
sitivā ⁊ in hoībus tres v3 vegetatiuā sensitivā ⁊ intellecti-
uam sic q̄ in mortalibus aīa sensitiva p̄supponit vegetati-
uam ⁊ intellectiva sensitivam ⁊ non econtra sicut tetrago-
nus p̄supponit trigonū ⁊ quaternarius ternariū ⁊ nō cō-
uertitur. Tertia pō tenet q̄ in plantis est solū vna aīa
s. vegetatiua. ⁊ in brutis imperfectis est solū vna aīa que
est vegetatiua ⁊ sensitiva. p̄pter eius imperfectionē. sed in
brutis perfectis est solū vna aīa que est forma totius. ⁊
illa est sensitiva ⁊ non vegetatiua: p̄ter illā in eis sūt aīe
plures vegetatiue specie differētes quāz quilibet est for-
ma partis sicut aīa carnis aīa ossis aīa nervi ⁊ cetera. Et
ex hoc apparet quō caro os nervus ⁊ cetera ab invicē spe-
cifice essentialiter distinguūt. in boīe autē p̄ter tales for-
mas partium ponit alias duas formas que sūt forme to-
tius. s. sensitivā eductam de potentia matricē ⁊ intellecti-
uam in qua plures diversificari sūt. quia quidam ponūt
cā creati de nouo ⁊ numeraliter multiplicari. Alij autem
insequentes Anaxagorā tertio de aīa ponit eam vnicā in
oībus hoībus ingenerabilem ⁊ incorruptibilem. Quarta
pō est dñi Alberti ⁊ plurimū alioz q̄ in quolibet aīato ē tan-
tum vna aīa que habet plures virtutes quoniam quicquid
pōt aīa imperfecta ⁊ magis vniuersalis. pōt aīa p̄fectior
⁊ minus vniuersalis ⁊ cum hoc excellentius ⁊ plus. vnde
quicquid pōt aīa vegetatiua pōt aīa sensitiva ⁊ excellenti⁹
quia p̄fectior est nutritio augmentatio ⁊ generatio facta
ab aīa sensitiva brutū facta ab aīa vegetatiua plante ⁊ cū
hoc aīa sensitiva bruti pot sentire qd̄ nō pōt aīa vegetatiua
plante. Et similiter dicatur de aīa intellectiva respectu aīe
sensitivae. Et ex hoc p̄ qualiter in sensitivo est in potentia
vegetatiuum ⁊ intellectivo sensitivum loquendo de mor-
talibus ⁊ non econtra sicut in tetragono trigonū vt supe-
rius dicit dñs. Et quibus argumenta superius adducta
solui possunt. Ad primum concedo q̄ nutritio ⁊ sen-
satio in boīe plus differunt q̄z due nutritiones plantaz
differētiuz specie differunt sp̄e ⁊ arguunt aīas distinctas

sp̄e. sed negolyterius consequentiam cum arguitur q̄ nu-
tricio ⁊ sensatio in boīe arguunt aīas specie distinctas.
hoc enim non sequitur in eodē aīato sicut sequitur in ani-
matis diuersis. sed solum sequitur q̄ potentie quibus sūt
ille operationes in boīe specie distinguuntur: ⁊ hoc cōcedit̄.

Ad secundū dicitur q̄ caro forma nō est per se in aliq̄
specie p̄dicamenti substantie cum non sit per se extēnsa:
sed reducitur ad speciem sui totius tanquā eius principiū
materiale. Et vltimus dici potest q̄ hec noīa caro os ⁊c.
sunt cōnotatiua determinataz complexionū naturalium ⁊
non pure substantia. aliter caro esset os cum p̄tē eadē
aīa sit in vtriusq̄. Ad tertiu dicitur q̄ illa que sūt in di-
stinctis gradibus animatoz distinguuntur specie si fuerint
animata totalia. sed si fuerint partes eiusdē animati to-
talis hoc non oportet: vt patet ex dictis. nam eadē anima
est in carne ⁊ offe foris ⁊ similiter in nervo ⁊ tamen ner-
vus est sensitivus ⁊ non caro vel os. quia in nervo est po-
tentia sensitiva ⁊ non in carne vel offe. Vel dici posset
q̄ caro est sensitiva quia habet animam ⁊ potentiam sensi-
tivam non tamen potest sentire. p̄pter defectum dispositio-
num que pro sensatione sūt requisite. Ad quartum p̄
ex dictis quare autē pes nō intelligat videbitur infra.

Necessariū autē est debere de his p̄curatio-
nem facere: accipe vñ quodq̄ eoz quid ē: **P**ro-
stea sic de bitis: aut de alijs inuestigare: si autē opz
dicere quid vñ quodq̄ iploz: vt quid intellectiuū:
⁊ sensitivū: aut vegetatiuū: **P**rius ad hoc dicendū
qd̄ sit intelligere: ⁊ quid sentire. **P**rius: ea. n. potē-
tijs actus ⁊ operationes sūt ratione sūt: si autē sic:
aut his p̄ oīa opposita oī cōsiderare de illis vtiq̄
Primū oportebit determinare propter eandē
causam vt de alimēto ⁊ sensibili: ⁊ intelligibili.

Iste est tertius tractatus huius libri in quo determinat̄
de primo gradu viuētium. s. vegetatiuo. **E**ontinet autē
duo capitula: in quoz p̄mo ponitur ordo quo est p̄ceden-
dū in determinando de gradibus viuētū cū hoc quedā
declarando de potētia vegetatiua. in secūdo determinat̄
de vegetatiuo ostēdendo que sint eius potentie operationes
ac etiā obiecta vt ex his sciat̄ substantie aīe vegetatiue que
est eius principale principū: ibi secundū capitulū. qm̄ autem
eadē potētia. **P**rimū ca. p̄tinet duas p̄ces. q̄a p̄mo ostendit
quo ordine sit p̄cedendū in determinando de vegetatiuo ⁊
alijs modis viuētū. secūdo quedā pambula declarat̄
de potētia vegetatiua ibi: q̄re p̄mo de alimēto. **D**e p̄ria
dicit q̄ debent facere p̄curatiōe de his. s. vegetatiuo
sensitivo ⁊c. necessariū ē pus accipe qd̄ sit vñ quodq̄ eoz:
postea aut inuestigare de habitis. i. p̄ter se hābitus ⁊ ali-
is ad ea spectantib⁹. ⁊ si oporteat dicere d vno quoz ipoz
qd̄ sit vt qd̄ sit intellectiuū sensitivū aut vegetatiuū. prius
dicendū ē quid sit intelligere qd̄ sentire ⁊ vegetare quo-
niā actus. i. operationes sūt priores potētijs sūt rōne. i. diffi-
nitionē ⁊ quo ad nostrā cognitiōe. ⁊ si oporteat determi-
nare de actibus prius oportebit nos p̄fidere de opposi-
tis. i. obiectis. p̄pter eandē cām ga obiecta sūt priora acti-
bus sūt rōnem sicut sūt alimēta sensibilia ⁊ intelligibilia

Intelligendū p̄mo q̄ p̄m. comento. xxiiij. exponit il-
lam p̄curatiōem de habitis dicens q̄ debemus p̄curari p̄
mo quid est intellectus ⁊ quid est sensus ⁊ deinde post hoc
p̄curari de vnicuiq̄ contingentibus in vtriusq̄ illarum
virtutum vniuersalibus ⁊ p̄p̄ijs. verbi grā vix virtus
intelligibilia possit abstrahi aut non. **D**ebemus ergo pri-
us p̄curari de viribus aīe quid vnaqueq̄ sit ⁊ postea
de contingentibus siue consequentibus eas: quoz quedā
sunt coīa vt vix intellectus sit separabilis aut mixtus ⁊ vix
sensus sit actiuus aut passivus. ⁊ quedā sūt p̄pria vt vñ

Liber

distans percipere sui obiectum q̄ faciat tactus et tactum magis materialiter recipere q̄ aliquis alter sensus et c. De beatus etiam p̄scrutari de alijs q̄ de organo ipsarū potentiarū. Intelligendū secūdo s̄m p̄m. cōnecto eodē q̄ via pueniendi in cognitionē substantie aīe et suarū virtutū est ire ex eis que sunt magis nota apud nos: et sunt posteriora inesse ad ea que sunt magis nota apud naturam q̄ sūt priora inesse. Vult ergo q̄ quia potētie aīe sunt nobis notiores sua substantia et actus potentiarū ipsīs potentijis et obiecta actibus q̄ primo incipiamus a cognitione obiectoꝝ sicut sunt alimentum sensibile intelligibile: et ex illis procedamus in cognitionē operationū. s. sentire vel intelligere. postea in cognitionē potentiarū: ut sensus intellectus et c. et ultimo in cognitionem aīe s̄m substantiā suā. et appellat A. obiecta opposita quia opponūt sicut actiū et passiū: ut inquit p̄m. Hic sūt duo dubia. Prīmū quia A. dicit q̄ primo oꝝ scire quid sit vnaqueq̄ potentiarū aīe: et postea de consuetudinibus et alijs. Deinde dicit q̄ prius oꝝ cognoscere actus q̄ potentias: et obiecta q̄ actus mō ista repugnare videntur. Secundū dubiū quia non videt q̄ potētie cognoscant p̄ actus tanquā p̄ noticiā s̄m rōne seu diffinitionem: et s̄m actus per obiecta. Prīmū quia ea que sunt priora in cognitione seu diffinitione. sed potētie sūt priores in esse suis actibus. ergo et c. Item ab eadē potētia pueniūt actus distincti specie: ut ab intellectu intellectu de equo et intellectu de lapide: et a potentijis specie distinctis pueniūt actus eiusdē speciei: ut a visu hominū et a visu equi que differūt specie cū sint formarū diuersarū sp̄s pueniūt visiones albi eiusdē sp̄s. ergo potētie si cognoscunt nec distinguuntur per actū. Secūdo arguit de actibus q̄ non distinguuntur nec distinguuntur p̄ obiecta: qm̄ obiecta sunt effectus ipsoꝝ actū. ergo obiecta habent magis diffiniri per actus q̄ e converso. p̄ p̄ia et assūptū p̄batur de alimento quod patit et transmutat a virtute vegetatiua. et p̄ p̄ia ab ea causat. Item eiusdē obiecti sunt diuersi actus in specie ut sensatiōis sensu exteriori et interiori: et ad eundē actum diuersa obiecta concurrūt sicut ad actū visus nutrimenti sensibile intelligibile. quare et c.

Ad p̄mū rōnem cōter q̄ in noticiā p̄pter qd prius op̄z scire quid sit vnaqueq̄ virtus aīe q̄ cognoscere op̄tōes et c. sed in noticiā q̄ est cōuerso. et hoc est absolute quo ad nos prior. Vel dicit p̄m q̄ in dictis A. nō est repugnantiā: q̄a potētie aīe nō continue cōpant ad idem: sed ad diuersa: quoniam primo cōparant ad accidentia que ipsas consequuntur: postea vō ad actus et obiecta. igit et c. Ad secūdū d̄r q̄ p̄ p̄ia potētie sunt priores actibus in genere cūe efficientis. tñ actus sunt priores potentijis in genere cause finalis. cū ergo sint eis notiores saltē quo ad nos poterūt ea notificare et diffinire. Et s̄m dicendū ē de obiectis respectu actū. Sed tñ aduerte q̄ potētie aīe sunt duplices. nā quedam sūt actiue in sua obiecta: ut potētie vegetatiue a quibus alimentū transmutat. et obiecta harū potentiarū sunt p̄p̄inqua: ut chylus sanguis: aut humiditas secunda respectu earū et suoz actū sunt effectus. Alię aut sūt passiue respectu suoz obiectoꝝ: ut potētie sensitiue et obiecta illarū potentiarū respectu actū suoz nō sūt effectus: s̄z cūe in duplici genere cause videlz efficientis et finalis. Sed tñ est dubiū q̄ p̄m. dicit q̄ debemus p̄cedere ex posterioribus in esse: modo talia obiecta potentiarū passiuarū non sunt posteriora in esse suis actibus. sed potētie color ē prius in actu q̄ visio et sic de alijs. Item p̄m. obiecta appellat passiva quod non esset nisi oēs potētie aīe essent actiue in sua obiecta. quare et c. Hic simul respondet q̄ obiectum potētie dupliciter sumitur: videlz absolute et respectiue. obiectū absolute sumptum nō semp̄ est posterius in esse suo actu nec semp̄ est passivum a sua potētia ut arguitur est de colore respectu actus videndi. Sed obiectū re-

spectiue sumptū bene est posterius in esse ipso actu et passivum a potētia. Vnde visibile in actu ut iacet sub relatione ad visionem seu potētiā visuā est posterius in esse ipsa visione et quodāmodo quid passivum a visuā potētia. Vt tutius dici pōt q̄ cū dicit p̄m. q̄ in hac scientia p̄cedimus ex posterioribus in esse hoc intelligendū est ut plurimum sed non semper. et cū obiecta appellat passiva intelligi debet non de oibus sed de obiectis potētiarū aīe vegetatiue vnde infra ostendit A. et declarat p̄m. q̄ sensus patit a sensibili et intellectus ab intelligibili. igitur et c. Et cū postea arguitur de distinctione potētiarū p̄ actus et actū per obiecta dictum est supra quō potētie distinguūt affirmitate per suos primos actus: et actus p̄ sua prima obiecta formaliter supra. et quō etiam distinguūt negatiue in diuinaliter et specificiter quare et illuc habeatur recursus.

Ad tñ ponit Burleus distinctionē talē de potētijs aīe q̄ repiunt in triplici differentia. Quēdā enī sūt dispate opposite ut auditus et visus: et iste distinguuntur affirmatiue per actus. et actus per obiecta. Quēdā sunt inuicē subordinate sicut sensus exterior et interior: et hec distinguuntur affirmatiue p̄ suos primos actus et sua p̄ia obiecta formaliter supra. Vnde quia sensibile est p̄m obiectū sensus cōis et nō est p̄m obiectū visus sed visibile. ideo sensus cōis et visus distinguūt. Alię aut sūt potētie ex diuerso genere se habentes sicut appēnsiua et appetitiua et sicut intellectus et volūtas et tñ si adequent vna in appbēdendo et altera in appetendo nō distinguunt p̄ obiecta q̄ habebūt idē p̄m obiectū re et rōne. Sed si appbēnsiua in appbēdendo excedat appetitiuā in appetendo: tñ distinguūt per obiecta ut in eadē dicebat de alijs. et hoc q̄ ad nostrā cognitionē q̄a essentialiter et intrinsicē distinguūt per suas differentias essentialēs. Et ex his p̄z responsio ad obiecta.

Quare primū de alimentoz generatione dicendum est vegetatiua enim aīa et alijs inest prima et maxime cōis potētia est aīe s̄m quam inest viuere omnibus: cuius sunt opera generare vti. Naturalissimū enī op̄z viuētibz est quecūq̄ perfecta et non orbatā: aut generationē spontaneā habent: facere aliter quāle ipsum animal quidem animal. planta autem plantam: quatenus ipso semper et diuino et immortali esse participant s̄m q̄ possunt oīa enī illud appetūt et illi causa agūt oīa quecūq̄ agunt s̄m naturam

Declarat quedam pambula p̄tinentia ad potētiā vegetatiuā. et cōnect duas partes. q̄a p̄mō ostendit q̄ generare sibi s̄m inest viuētibz p̄ potētiā vegetatiuā. secundo ostendit q̄ aīa est cū corporis viuētis in triplici genere cause ibi: Est aut aīa viuētis. Prīmū itē in duas. q̄a p̄mō facit quod dicitur est. secundo quia mentionē fecerat de fine ponit vñā distinctionē de ipso ibi: Id aut in quod cuius cū De p̄mā dicit continuando se ad p̄cedentia q̄ quia p̄mō dicendū est de obiectis et actibus q̄ de potētijs et potētia vegetatiua ē prior ceteris et magis cōis. ideo p̄mō est dicendū a nobis de alimento quod est eius obiectum et de generatione que est eius op̄atio. Ad vegetatiuā potētiā sit ceteris prior et cōior p̄z. quia s̄m cū inest viuere oibus viuētibz et eius op̄a sunt vti alimento quantū ad nutritionē et augmentationē et generare. Ad aut generare sit opus vegetatiue potētie. p̄batur: quia illud opus qd est naturalissimū in viuētibz s̄m q̄ sunt viuētia perfecta et non orbatā neq̄ generationē habentia inest viuētibz p̄ potētiā vegetatiuā. sed generare est b̄. igit et c. p̄z p̄ia cū maior. q̄a sicut sola potētia vegetatiua est cōis oibus

Secundus

viuentibus inquantū viuentia sunt: sic opa eius: et p con
sequens illud opus qd est naturalissimū et pfectissimū in
opa cōta que insunt viuentibus et. inest eis per potentias
vegetatiuā. minor et tū est nota. nā cū res sint opatōes cō
munes viuentiū. s. nutritio augmentatio et sibi simul ge
neratio: ut q aial generat aial: et planta plantā et. pfectio
est inter eas generatio. Et tūc subditur. s. finem ppter quē
aiata sibi simile generant et tributa est eis virtus generati
ua dicens hoc esse quatenus pncipent ipso tempore esse dino
et inortalis sūm q possunt. i. ut assimilentur in pmanencia
eternis. ga corporibus supcelestibus ut eis possibile fuit.
Dicit enim naturalia hāc finē appetūt et agūt illius gratia
quicqd agūt. Intelligendū pmo sūm Alber. tria cō opa
vegetatiue virtutis. s. nutritio augmentatio et generatio
et ita spēs vegetatiue potentie illis conespōdentes. s. nu
tritiua augmentatiua et generatiua. Nutritiua aut po
tentiā dedit natura viuentibus ut possint longo tpe cōser
uari. Nam cū continue calor naturalis eorū suū humidus
resoluatur et fiat in eis partiū deperditio nisi p nutritiua fieret
deperditū restauratio viuens paret. Dedit augmentati
uam: quia viuens pducit in parua quantitate ut possit de
bitam quantitatem attingere requisitā ad opationes pficien
das. Dedit etiā generatiuā ut viuens ex quo i indiuiduo
ppetuari nō pōt salte ppetuari in specie. Et quo p3 q
cōparando has opationes ad inuicem via cōmunitatis na
turalior est nutritio q augmentatio. ga nutritio inest
oi viuenti et tempore qdū ei insit. Augmentatio aut solum
in tpe determinato. et similis mō augmentatio est naturali
or q3 generatio: quia oi viuenti aliqū inest augmentatio nō
autem generatio. Sed econuerso est via perfectionis. ga
generatio est pfectior augmentatione et augmentatio nutri
tione. nam generatio ē rōne forme et in cōseruatōe spe
ciei ordinat. nutritio autē et augmentatio sunt rōne mate
rie et ordinant ad indiuidui cōseruationē. Si uer in au
gmentatione sit partialis generatio sicut in nutritione:
et cū hoc plurius q3 sit resolutū. ppter qd puenitur ad inte
gram quantitatem merito cuius pte. puenient opationes
sensitiue aut intellectiue. Et parit ē dicendū si cōparentur
opationes vegetatiue ad opationes sensitiue aut intellecti
ue. potentie. q opationes sensitiue et intellectiue s3 sunt mi
nus cōca q3 opationes vegetatiue: sunt tū perfectiores ga
ordinantur in finē nobiliorē et p eos viuens magis assi
milatur pmo pncipio: et ita sūt naturaliores ad modum lo
quendi et. hic. De istis tū non loquitur hic. sed solus
de opationibus aie cōbus oibus viuentibus pfectis et.
ut p3 ex dictis. Intelligendū secūdo q dupliciter capis
generatio. Vno mō cōter p sibi filis. pductione qualiter
ignis dī ex straminibus ignē sibi filium generare: et talis
nō sumitur hic. Secūdo mō ppter p pductione sibi filis
ex sua substantia et hoc cōpōt solis aiatis: et hoc modo hic
sumit generatio. Intelligendū 3 sūm pñ. cōmēto. 34
p expōne illius partiū textus. Quicq3 pfecta et nō o: ba
ta et. q generatio sibi filis ab aiato sit tribus itantib3 cō
dinombus. Quā pma ē q illud aiatum sit pfectū. i. ba
bens debitū tempus: et ppter defectū hui3 cōdinōis pue
ri nō generant. Secūda ē q illud aiatum nō sit o: batū si
ue occasionatū. i. nō habeat aliqū defectū in aliquo natu
rali pncipio regitō ad generationē. Et ppter h3 p dūdis
defectū cunuchi et valde frigidū gnāre nō pōt. Tertia ē q
illud aiatum nō habeat generationē spontaneā. i. sit geni
tū per se et nō equoce et a casu seu p accidens sicut genūa p
putrefactionē que nō pōt sibi filie generare. hec aut filius
dinariē dicatur genūa sponte. Nā sicut dū aliq3 ex se fac
aliquid et nō ab aliquo interioi coactus illud sponte dicit
facere. sic genita per putrefactionē: quia nō habens gene
rans extrinsecū pncipiar: sed sufficit ad illud virtus cele.

stis cū dispōne materie dicitur esse genita sponte. Intelli
gendū quarto sūm pñ. cōdē cōmēto q ista virtus. s. gene
ratiua existit in viuo: ut generabile et corruptibile cōcent
cū sempiterno sūm suū posse. Sollicitudo enī dīna cū non
potuerit facere ipsum pmanere sūm indiuiduū inserta ē ei
in dando ei virtutē qua pōt pmanere in specie et. Ad ac
tū repugnare videt q dicit pñ. 11. metaphysice: vbi di
xit q deus nihil intelligit extra se. vilesceat enī intellectus
dīnus si intelligeret singularia: q ergo deus nō cognos
cit singularia: ut q de illis nō beat sollicitudinē neq3 mi
sericordiā cū ista psupponat cognitionē eius circa qd ha
benda est misericordia sine sollicitudo. Rūdet q sic vi
sus nihil ē color materialiter et subiectiue: ut quantitate et
substantia que color subiectiue: quo p pñ est sensibile cōe
et reliquū p accidens: sicut deus nihil cognoscit terminatiue
et pmo in se. quia tū oia alia sue essentie subiectiue et in ea
reclucet. ideo cognoscendo se oia alia materialiter et sub
iectiue cognoscit. Cū ergo dicit pñ. q intellectus dīnus
nihil intelligit extra se: debet intelligi terminatiue et p spe
cie receptas ab eis: q tūc esset in potentia et vilesceat.
Dexti p pñā essentia se intelligendo oia alia cognoscit
mō quo dicitur. ideo pōt de illis sollicitus esse et misericor
diam habere.

Ad autem quid causa sit dupliciter est: hoc qui
dem cuius illud vō quo. quoniam igitur cōmunica
re non possunt: ideo semper et diuina continuatōe
ppter id quod nihil contingit corruptibiliū idem:
et vñū numero permanere sūm q potest participa
re vñū quodq3 sic communicat hoc quidem ma
gis: illud vō minus: et permanet non idem: sed ut
idem: numero quidem non vñū: specie autem
vñū.

Donit distinctionē de fine dicens q illud cuius cā sit
aliquid. i. finis: dī dupliciter: quoniam aliquis ē finis gra
tia cuius et aliq3 ē finis quo. Vbi grā. in ppositio cē pper
tūū ē finis grā cuius agūt oia que sūt sūm naturā. sed cor
pora celestia in qbus puenit pmanencia ppetua aut dispo
sitiō pmanencie ppetue sūt finis que sūt ille actōes eorū
que sūt sūm naturā. sūt enī corpa celestia finis quo: qā sūt
in quibus ē finis grā cuius. s. esse ppetuū. cū ergo genera
bilia et corruptibilia nō pōt cadē numero semp pmanere
nō pōt sūm idē pmanencia numerale pncipare esse dīno et imor
tali. pncipant itaq3 illa sūm q sūt eis possibile. s. sūm idem
pmanencia specificā: qūis quedā corruptibilia ipso cē ppetuo
participet magis. Et quedā pncipet minus. Permanet
ergo quodāmodo cadē et quodāmodo nō. pmanet enī ea
dem specie: et ita ut cadem. sed nō pmanet cadē numero

Intelligendū sūm pñ. cōmēto. xxxv. p expōitōe illi3
partis: hoc quidem magis: illud vero minus. q p magis
et minus intendit generatiuū et nō generatiuū. Vnde
tam generatiuū q3 nō generatiuū participat diuino esse et
ppetuo. Et qā vtrūq3 pmanet sūm speciem: magis tamen
generatiuū q3 nō generatiuū. quia generatiuū h3 semp
hoc. est enī semp sūm specie. sed nō generatiuū nō h3 semp
esse sūm speciem. sed in maiori parte temporis et in pluri
bus subiectis. vnde inuenitur animal genitum per putre
factionē: cui simile in specie nō potest ex semine. et nō sp
inuenitur aliquod animal de illa specie: sed solum ut pluri
mum. quare et.

Et autem anima viuentis corporis cā
et pncipiū. hec autem multipliciter di
citur: attamen anima sūm determinatos
tres modos causa dicitur. Et enī vnde motus causa
est: et cuius causer: et sicut substantia animato p cor

por anima causa.

Quia supius dixerat a. x. actiū generationis esse a potentia siue aia vegetatiua. ideo ostendit hic animā esse cāz corpore aiat in triplici genere cause. Et cōtinet duas ptes: in quaz prima facit hoc. in secūda ex dictis remouet quosdā antiquoz errores: ibi Empedocles aut. Prima adducit in duas. quia pmo pmitit intentū. secūdo declarat ibi Quod quidē igit. De pma dicit q. aia est causa corpis viuētis et pncipiū. Et h. hoc multipliciter dicant q. qdrupliciter: aut aia est cāz pncipiū corpore viuētis h. tres modos causaz determinatos. s. in secūdo physicoz. Vbi aia est cāz vnde est pncipiū motus corpore viuētis. i. efficiens: et cuius cāz id est causa finalis. et sicut substantia. i. sicut substantia. i. causa formalis. Intelligendū fm p. m. commento. x. vj. q. cū dicit q. aia est causa agens motū corpore aiat per motū possunt intelligere motū in loco et generatione: non quidē illius in quo est sed alterius ei sitis in specie et motū in augmento et diminutione: quia aia est causa agens istos tres motus in aiat. Aia etiam ē causa finalis eius: quia corpus ē ppter aiam tanquā ppter finē sicut materia finaliter ordinat in formā et est causa ei⁹ formalis quia habet esse per eam.

Quod quidē igitur sit sicut substantia manifestum est. Causa enī ipsius esse omnibus substantia est: viuere autē viuētibus est esse: causa autē et pncipiū hōz anima. Amplius autem eius q. potētia ratio actus est.

Declarat qd dicit et pmo q. aia est causa formalis corpore aiat ppter duas rōnes: quaz prima ē. Illud q. qd aliquid est ens est eius forma. sed corpus viuū est ens per aiam. ergo aia ē forma corpore viuētis. p. p. cū maiori et minori pbat. quia aia est causa ipsius viuere. sed viuēt viuētibus est esse. ergo aia est cāz esse viuētū et per consequens corpus viuū est ens per aiam. Secūda rō est hec. Aia est actus entis in potētia. sed actus entis in potētia est forma entis in potētia. quare cē.

Manifestū autem est q. cuius gratia aia cāz sicut enī intellectus gratia huius facit: eodē modo et natura: et hoc est ipsius finis huiusmodi autē in animalibus anima et fm naturā. Omnia enī physica corpora aie instrumenta sunt sicut animalium sic et plantaz tanquā gratia anime existentis. Dupliciter dicit q. cuius gratia ē: et q. cuius: et q. quo. Scdo declarat q. anima sit cāz finalis corpore animati. quia illud ppter quod natura facit corp⁹ aiatum est eius causa finalis. sed pp animam natura facit corp⁹ aiatum. ergo et cetera. patet psequētiā et declaratur maior. q. sicut intellectus practicus non opatur nisi ppter aliquid et illud propter quod operatur est finis artis et eorum que gratia illius fiunt. sic natura nō agit nisi pp aliquid et illud pp qd agit est finis nāe. et illoz que ppter illud fiūt a natura. qre si natura facit corpus aiatum ppter aliquid. illud ppter qd sit corpus aiatū est finis ipsius. minor autē pbat. s. q. natura faciat aiatā ppter aiam et nō solū aiatā sed etiā oīa alia corpora naturalia: quoniam oīa corpora naturalia siue aia siue inaiata siue sint corpora aiatū siue plantaz sūt instra aie et sunt ppter animā. sed oē qd ordinat in aliud tanq. instrū ipsius: ordinat in illud tanquā in finē. ergo cē. Et tūc subdū distinctionē de fine supius positā q. duplex est finis. s. finis gratia cuius et finis quo: finis gra cuius corpore ē aia q. corpus ē. ppter aiam. sed finis quo id est in quo est finis gratia cuius est corpus aiatum.

At vō et vnde pncipiū qui fm locū motus aia est: non omnibus autē viuētibus inest potētia hec

Est autē alteratio et augmentum fm animā. scilicet enī quedam alteratio esse videt: Nihil autē sentit qd non habet animā. Similiter autē et de augmento et decremento se habet. nihil enī decrementum patitur neq. augmentat physice nisi alatur. alit at nihil quod nō coicet vita.

Tertio declarat q. aia sit cāz efficiēs motū qui sunt in corpore aiatū vt sūt aiatā dicens. q. aia est cāz vnde pncipiū motus fm locū nō tū in oībus aiatis: sed in qbusdā vt p. Et q. sit cāz agens alterationis pbat p hoc q. sensus i. sentire videt quedā alterationē h. esse ab aia ex quo nihil sentit nisi q. aiam h. q. aut aia sit cāz agens augmenti et decrementi. sicut p. hoc q. nihil anget aut diminuēt naturā nisi aia. i. nutrit et nihil nutrit nisi viuāt et habeat aiam. ergo isti motus sunt ab aia. Intelligendū pmo q. cū a. x. dicit q. oīa corpora naturalia sunt instra aie p corpora naturalia intelligere debemus oīa corpora generabilia et corruptibilia tanquā instra aie p quanto a natura ad ipsam ordinant et in eius vltū vel operationē transcūt vel sūt apta nata transire. Vnde elementa ordinat administrat et corp⁹ pductionē et mixta inaiata ordinant in plantis et corp⁹ nutritionē. Plante autē in aiatā bnta cū viuāt eis et nutriant. Aiatā autē bnta consiliū in hōie ordinant. et corpus humanū in animā intellectuā. Vbi ergo corpora generabilia et corruptibilia tanquā instra ordinant in aiaz humanā sicut finē corp⁹ gra cui⁹. Aduerte tū fm p. m. q. aliter corp⁹ corpus qd ē altera ps ad aiam et aliter corp⁹ cōpletū et constitutū ex corp⁹ et aia. nā corpus qd ē altera ps cōpatur ad aiam sicut ad finē gratia cuius. sed corpus cōpletū cōparatur ad aiam sicut finis eius quo. i. in quo ē aia que ē finis gratia cuius. vnde sic dicit p. m. in fine cōmēnti. 37. Illud enī pp qd lucet aliquid: et ita ē pporcio aie ad corpus. et alius ē illud cuius ē hoc ppter quod lucet aliquid: et ita ē pporcio aie ad aiatū. dicimus cniz q. aia et corpus vtrūq. nō sunt nisi ppter aiatū. Aliter tū dicit q. aia ē finis quo corp⁹ aiatū: q. aia ē illud q. corp⁹ aiatū ē id qd est cāz sit eius forma substantialis. sed esse ppetuū est finis corpore aiatū gratia cuius tantū: cū nō sit p illud: sed gratia illius agat quicqd agit. Intelligendūz scdo fm p. m. eodē cōmēnto qd a. x. declarauit etiā cāz. s. animā cē cām mouentē fm oēs modos motū existētes i aia to siue veros siue existimatos cē motus. et p existimatos cē motus intendit alterationē attributā sensibus siue sensationē. Vbi tū dubitat. quia sensatio nō ē effectiue ab aia sensitua sed solū ad obiecto ex quo sensus ē vtr⁹ passiua: vt infra patebit. Ad hoc dupliciter ridet Burleus. Primo q. a. x. et p. m. non volūt q. imutatio sensus sit ab aia: nec volūt q. sit vā alteratio sed loquūt sub cōdiuē. s. q. si sensatio ēē verus motus vt antiq. dixerūt tūc cē alteratio et cē effectiue ab aia: et hoc videt nō inuere ex pte verba p. m. dū dicit. Et alteratio attributa sensibus sicut qdā reputant si concederimus cā esse motū erit p animā. Sc. cūdo ridet dicēdo q. ad hoc q. fiat sensatio iquirūt duo. s. imutatio sensus ab obiecto et q. spēs sensibilis deferat ad organū quantū ad primū nō concurrat aia. sed bene qntū ad secundū. sed de hoc latius infra.

Empedocles autē non bene dixit hoc addēs augmentū accidere plantis: deorsum quidē radicem mittentibus ppter id q. terra sic fertur fm naturā sursum autē ppter ignem. Similiter enī neq. sursum aut deorsū bene accipit. Non enī idem oībus sursum: et deorsum omni. sed sicut caput animalū sic radices plantaz sunt: si congruit instrumenta vi

Secundus

cere altera et eadem operibus.

Increpat antiquos asserentes augmentationem non esse ab animo: sed ab aliquo elementari principio. Et continet duas partes: quod primo increpat Empedoclem: secundo alios dicentes augmentationis principium esse ignem: ibi videtur. *Prima in duas: quod primo ponit opinionem Empedoclis et eam improbat per unam rationem: secundo per aliam: ibi adhuc videtur.* De prima ponit opinionem Empedoclis dicentis augmentationem non fieri ab anima: sed per motum elementorum ingredientium compositionem viventis. Unde dicebat plantas augeri deorsum: et hoc quod partes graue ut terra et aqua mouentur deorsum naturaliter: et radices earum augeri autem sursum propter ignem et aerem: et ramos sursum moueri secundum naturam: et hoc dixit non bene. *Primo ex hoc quod non bene accepit sursum et deorsum in plantis: quoniam in plantis non accipitur sursum et deorsum sicut in toto universo et secundum motum naturale grauium et leuium: ut ipse opinabatur. Nec radices sunt deorsum et rami sursum in eis: sed magis contra radices sunt sursum et rami deorsum. Quod sic arguitur. Ita se habent radices in plantis sicut caput in animalibus. et sunt eiusdem nature. quoniam ex diuersitate et convenientia operationum arguitur diuersitas insensibilis: sed ad consilium operationem ordinantur radices in plantis et caput in animalibus. sed ad nutrimenti assumptionem. ergo etc. sed in animalibus caput est sursum et pars opposita deorsum. ergo in plantis radices sunt sursum earum et rami sunt deorsum.*

Adhuc autem quis est continens in contraria que feruntur ignem et terram? Distrahuntur enim nisi aliquid sit prohibens. Si vero erit hoc est anima et causa alimenti et augmenti:

Improbat positionem Empedoclis per aliam rationem et formaliter sic secundum Averroem commento. 37. suppleto litteram 22. admissio quod Empedocles dicebat. scilicet in plantis esse sursum et deorsum: sicut in mundo adhuc oportebit ponere aliam esse principium augmenti et non potentia elementorum: quod sic arguitur. Nam nos videmus quod eadem pars viuens uno quelibet pars organica sensibilis tempore augmenti simul augetur in sursum et deorsum. Aut ergo illa pars est unica aut non. Si sit unica ergo per unam formam: et sic unica eius forma mouebit sursum et deorsum. et hoc non potest esse forma elementi neque in simplici neque in mixto cum ipsa moueat ad unam tantum. Unde intentum si moueat per naturam elementi existens in eo mouebitur semper secundum naturam elementi per dominantis. oportebit ergo quod sit forma mixti. et talis in corpore alio non est nisi anima. quare etc. Si autem illa pars habeat partes diuersas quare una moueat sursum et alia deorsum? a formis diuersis. aut ille erit simplices habentes formas diuersas: aut erit compositae in quibus diuersa simplicia dominabuntur. Et si ita est tunc queritur quid detinet illa simplicia puta ignem terram etc. ne separentur et dissoluantur tendendo in propria loca. certe si ita esset: cito separentur nisi aliquid prohiberet. cum ergo non videantur separentur: necesse est illis esse aliquid prohibens detinens eas. et hoc non potest esse nisi anima in corpore viuente. ergo anima est illa que regit corpus viuente et efficit motum proprium ei. Et ergo augmentatio sit de illis sequitur augmentationem et reliqua huiusmodi esse ab anima ut superius dicebatur et non a natura elementari ut Empedocles opinabatur. *Intelligendum quod alibi hic facit tres rationes per opinionem Empedoclis. Prima est talis. Si augmentatio fieret ab anima hoc esset contra nutrimentum ad singula membra ex quibus augmentarentur ut patet. hoc autem falsum. quia tunc augmentatio esset motus violentus et non intentus a natura: quod manifeste falsum est. et patet per philosophum. quia manifeste tractus est violentus ut vult 2. vii. philosophus. Secunda ratio. elementa remanent in mixto secundum substantiam. ergo cum retineant suos motus*

naturales: et per philosophum ignis ascendit in corpore viuente et terra descendit et per hos motus erunt causa augmentationis. Tertia quia in omni alio parte inferiores habent nutrimentum grossius et terrestre. superiores vero subtilius: et calidius quod non esset nisi si eret augmentatio per ascensum elementorum leuium et descensum elementorum grauium. Et ex consiliis eadem dicebat quod in sensibus partes inferiores maiores nutriuntur quam superiores. et in malis: rarius magis ingrossant partes inferiores quam superiores. Et philosophus accidit in iuuenibus et viris. nam in partibus plus abundat nutrimentum terrestre vel aqueum: in secundis vero subtile vel igneum. quare etc. *Idem autem respondet quod augmentatio nutritio sunt ab anima principaliter et non ab elementis: ut sunt grauius vel leuius. concedendum est in grauitate et leuitate nutrimentum maliter et disponit aliquo modo concurrere ad augmentationem et ut magis hoc patet quam illa nutritio vel augeretur: cum nutrimentum leue sit magis partem sursum moueri quam deorsum: graue autem deorsum quam sursum. Ad primam ergo rationem negatur quod augmentatio sit motus violentus et quod nutrimentum violentum trahatur ad membra. quoniam si tractus quod sit ab extrinseco principio sit violentus tractus in qui sita. Vnde intrinseca tracto et sibi naturali non est violentus. Unde sicut ferrum naturaliter mouetur ad magnetem per virtutem quam magnes in se habet in eo sive forme convenientem per quod dicitur ferrum trahi ad magnetem: sicut nutrimentum passum ab anima in membris per virtutem receptam mouetur ad ipsam et dicitur attrahi secundum naturam. Ad secundam patet quod elementa sunt materia in corpore viuente et sic non possunt esse principale principium motuum ei. propter hoc. sed tale est anima que est eius formale principium. Ad tertiam dicitur quod non est verum quod omnes partes graues descendunt et leues ascendunt et nutrimento: sicut neque in corpore viuente sunt omnes partes graues deorsum et leues sursum: quoniam in capite sunt ossa valde grauius et in tibiis est caro multum leuior: et ita patet esse de partibus nutrimenti. Si uerumque partes graues in corpore alio sunt mixte cum partibus leuius sursum vel deorsum secundum extrinsecum operationem ipsius: quod non est si principaliter a natura elementari et non ratione anime sic disponerentur.*

Unde autem quibusdam ignis natura simpliciter causa augmenti et alimenti esse et nanque ipsius videtur solum corporum et elementorum quod alitur et augmentatur. unde et in plantis et in animalibus putabitur utique quis hoc esse: quod operatur.

Nam increpat opinionem dicentium principium nutritionis augmenti esse solum ignem. et continet duas partes. quia primo ponit opinionem cum sua ratione. secundo ostendit quod veritas: et quod falsitas: hec opinio continetur ibi. hoc autem cum causa. De prima dicitur quod philosophus videtur quod natura ignis simpliciter. id est principaliter sit causa alimenti. id est nutritionis et augmenti. Et eorum ratio fuit quia solus ignis de numero corporum et elementorum videtur maxime apparere esse illud quod alitur et augmentatur cum omnia alia corpora alterentur et conuertantur in sui substantiam. et propter hoc videtur quod in plantis et animalibus ignis sit illud quod talia operatur. scilicet nutritionem et augmentum. *Intelligendum per quod isti differunt a precedenti opinione in duobus. Primo quod precedentis opinio ponit plura elementa esse principia augmenti: isti vero solum ignem. secundo quia illa dicebant elementa quantum grauius vel leuius esse principium augmenti isti autem volunt ignem esse principium augmenti in quantum est actiuus et alteratiuus. Intelligendum secundo secundum philosophum commento. 21. quod isti arguebantur ex duabus affirmatiuis in secunda figura: quoniam sic arguebatur. Illud est principium augmenti et nutritionis quod nutrit et auget conuertendo omnia in sui naturam sed ignis nutritur et auget conuertendo omnia in sui naturam quod ignis est principium augmenti et nutritionis. minor patet. quia si cut caro sibi opposita alteratur et transmutatur in sui substantiam et ex hoc redditur quantitas maioris quam prius. sic ignis sibi appositum alteratur et ex eo nutritur et maioratur. Intelligendum tertio quod Albertus supradidit duas rationes. Pro opinione istorum quibus probatur quod ignis nutritur et auget. Prima est*

Liber

talio. Illud in quo sit deperdit restauratio et maiore prius quam fuerint deperdit nutritur et augmentatur. sed ignis est huiusmodi: aliter cito periret: cum continetur partes eius materiales ab eo exulent tendendo superius. Item. Secunda ratio. Illud corpus quod est porosum vel posse nutriri et augmentari: cum ista fiat per ingressum alterius corporis ad intra poros corporis augmentabilis. sed ignis est corpus maxime porosum propter inmensam eius siccitatem et spissitatem. Item. Quibus facile respondet ad primam negando quod de illud nutriatur. et in quo sit deperdit restauratio. et hoc enim non sufficit ad propriam nutritionem et augmentationem: sed ultra hoc oportet fieri secundum quodlibet partem et quod nutrimentum ingrediat ad singulas partes nutriti vel augeri. sic quod quilibet pars nutriatur et augatur. taliter autem non fit in igne. sed materia eius propter quam infusatur et in igne conuertitur ex quo prius iuxta partem vel continuato resultat ignis maior quam prius. quare in proprio et non per intus summptionem sed per solam iuxta partem summptionem nutriti et augmentari debet. Ad secundam negat quod ignis sit porosus. Item sit perspicuus et siccus. et vide de hoc sed alibi.

¶ Hoc autem et eius causa quidem quodammodo est: non tamen simpliciter causa. sed magis anima. ignis enim augmentum infinitum est quousque fuerit combustibile. Natura autem constantium omnium terminus est ratio magnitudinis aut augmenti. hoc autem est anima: sed non ignis: et rationis magis quam materie.

¶ Hic declarat quid veritatis et quid falsitatis hec opinio contineat. et vide. Item. Ignis est causa augmentatio: sed non est causa principalis. Ex quo sequitur quod hec opinio habet aliquam veritatem et aliquid falsitatis. Veritatem habet in hoc quod ponit ignem esse causam augmenti. Falsitatem habet in hoc quod ponit ignem esse principale causam ipsius. per ignem intelligendo naturalem calorem: quoniam naturalis calor non est principalis causa augmentationis sed instrumentalis: cum autem principalis est anima. Dicit ergo quod ignis est causa quodammodo. id est instrumentalis sed non est causa simpliciter principalis sed magis anima est huiusmodi. Et quod ignis non sit causa principalis augmentationis declarat. Item. per hanc rationem. Ignis recipit augmentum in infinitum quousque fuerit combustibile. et si ignis sit principale principium augmentationis semper augebit in quantum habebit alimentum in quod agat et ita motus augmentationis non esset finitus et terminatus ad aliquam quantitatem certam in natura. sed hoc est falsum quoniam motus augmentationis cuiusvis augmentabilis est terminatus in natura. Omnis enim natura constantium determinata est ratio et terminus magnitudinis et augmenti: et per consequens motus augmentationis non est ab igne principaliter licet. Et subdit. Item. quod terminus et ratio magnitudinis et augmenti sunt attribuende anime et non igni et vniuersaliter foris et non in se agentis instrumentali. Intelligendum secundum primam. Item. per explicationem ultime partis quod alterare alimentum secundum quod est aliter in attribuit igni. sed ista alteratio secundum quod habet terminum debet attribui alteri virtuti coniuncte cum igne. scilicet anime: sicut molificare ferrum secundum quod est molificare attribuitur igni. sed secundum quod ista molificatio habet terminum notum in vnoquoque instrumenti attribuitur virtuti artis. Circa hanc partem dubitatur quia. Item. hic dicit quod augmentum ignis est in infinitum per appositionem combustibilium: et per consequens non est dare maximum ignem. Et post statim subdit dicens: quod omnium naturarum constantium est determinata ratio et terminus magnitudinis et augmenti. Et ergo ignis sit constantis per naturam: sequitur quod habet certum terminum in augmento. et per consequens erit dare maximum ignem: quod prius dicto repugnat. Hic potest responderi dupliciter. Prius secundum doctrinam primam. dicendo quod cum dicitur quod ignis crescit in infinitum: non vult quod ignis possit maiori ultra omnes

quantitatem finitam quia hoc est impossibile. sed intendit quod ignis per appositionem combustibilium secundum magnam proportionem potest crescere ultra omnem quantitatem corporis viventis et corporis vere augmentabilis. et hoc sufficit per rationem suam ad probandum quod in corpore vivo augmentum non est ab igne principaliter. Cum autem postea dicit quod omnium natura constantium et intelligi debet illa propositio solum de corporibus animatis de quibus. Item. habet sermone: quod patet per verba primam. sic dicens. Et intendit per terminum et mensuram ultimam naturalia que inveniuntur in quantitativis corporum augmentabilium. Item. etiam concedere ret primam. vel patet ex dictis eius alibi quod tales ultimi termini in magnitudine et paritate sunt assignandi in corporibus inanimatis. sed de his ad alium locum spectat inuestigare.

Secundo potest responderi secundum Egidium dicendo quod licet ignis non possit augeri in infinitum propter defectum defectum materie: quia non datur infinita materia creata bilis. et ex ordine vniuersi. quia licet aliqui regnent stelle eius augmentatiue. aliqui regnent stelle eius corruptiue si putat tentes ipsum adeo multum implicari quod alia corrumperet et periret sui naturam. si ex parte sue forme non repugnat ipsi neque gerit in infinitum cum sit corpus homogeneum: quod non habet de se terminum neque figuram neque organa ad diuersa opera deputata. Sed non est sic de corpore viuenti: quod cum sit organici et terminatum termino proprio et figuratum secundum exigentiam operationum anime: ex parte sibi repugnat quod tuncque crescere: imo habet terminum quem transire potest. Ex quo patet quod in viuenti augmentum non est principaliter ab igne: sed ab illo quod est causa terminationis eius in quantitate et tale non est ignis ex quo sue nature non repugnat crescere in infinitum vel ultra omnem quantitatem corporis augmentabilis. sed tale est anima que requirit organa sic finita ut in operationes sibi debitas creat. Sicut enim in arte terminatio in quantitate rei artificialis. producta non est ab instrumentis artificis: vel securi vel malleo. sed est ab artifice quod est principale operans in factione domus vel alterius artificialis. Ideo enim talia vel ista domus producta est quia artifex tale vel tantum facere preconcepit.

¶ Noniam autem eadem est potentia vegetatiua et generatiua: de alimento necessarium est de terminare primum. Sepatur enim ab alijs

potentis opere hoc.

¶ Istud est secundum capitulum tertium tractatus in quo specialiter determinatur de vegetatiua secundum ordinem prius dictum. et continetur tres partes: In quarum prima determinatur de obiecto potentie vegetatiue. In secunda de actibus. In tertia de potentia ibi secunda. Quando autem nihil in tertia. Quare huiusmodi anime. Prima in duas: quia primo ponitur intentum. secundo persequitur ibi. Videtur autem. De prima dicit quod quia eadem potentia anime. scilicet vegetatiua est vegetatiua id est nutritiua et generatiua et supplet augmentatiua cum hec omnes operationes circa alimentum habeant fieri: ideo necessarium est primo determinare de alimento tanquam de obiecto huius potentie. Nam hec potentia vegetatiua separatur ab alijs. scilicet sensitiua secundum locum motus et. opere hoc. quod est circa alimentum cum ipsa circa alimentum operetur et non aliter. Intelligendum primo quod cum dicitur. Item. quod eadem potentia anime est nutritiua generatiua et. intelligendum est secundum genus vel quantum ad substantiam anime a qua fluunt: non autem secundum speciem. Intelligendum secundum secundam. commento. Item. quod subiectum id est obiectum potentie nutritiue augmentatiue et generatiue idem est. scilicet alimentum. Sed dubitatur quia potentia quarum sunt diuersi actus habent diuersa obiecta. sed hanc potentiam sunt diuersi actus. ergo habent diuersa obiecta et per consequens non est idem obiectum earum. patet prima cum minori. quia non

Secundus

ut generare augere sunt diuersi actus in specie. et maior est nota ex dictis superius: quia aliter actus non distinguerentur per obiecta. Respondetur quod licet in arte vel scia est duplex obiectum. scilicet materiale et formale et distinctio artium vel scientiarum non est per obiectum materiale cum in illo diuersae artes vel scientie coincidere possint sed est obiectum formale: Ita est in potentia alicuius. nam lignum est obiectum materiale artis domificatoriae et artis statificae. aliter tamen transit in usum unius artis et aliter alterius et penes illud sumitur formale in tali obiecto. Unde eo videtur domificator ut habet respectum ad formam statuae. Similiter tam arithmeticus quam musicus considerat de numero. sed differenter. quia arithmeticus considerat de eo absolute sumpto. Mathematicus vero considerat de eo ut est sonorus. Patet itaque quod ars domificatoria non distinguitur ab arte statifica plignum quod est capax obiectum materiale cum de eodem possint considerare. sed per obiecta capax formalia: et ex hoc quod ut est lignum habens respectum ad formam statuae. et ita de alijs. Sic est de potentia alicuius vegetatiue que ponitur tres a comento. Note quod habent unum obiectum materiale. scilicet alimentum. et per illud non distinguuntur nec operationes earum: habent tamen diuersa obiecta formalia in ordine ad diuersos fines per quos distinguuntur. Propter quod aduertendum quod potentia nutritia data est animato ut per ipsam debito tempore conferretur. Idem in numero ut superius dicebatur. nam cum continue in ea fiat resolutio nisi per nutritionem fieret ex nutrimento deperditum restauratio cito periret. Alimentum ergo ut est quid id est nutritiuum et restauratiuum est obiectum formale potentie nutritiue. Augmentatiuum autem potentia data est viuiculis ad debitam quantitatem perducatur. hoc autem non fieret nisi plus restauraretur fuerit dissolutum. ergo alimentum in quantum est augmentatiuum est obiectum formale augmentatiue. Generatiua vero potentia ordinatur ad conseruationem individui finem esse specificum. et hoc fit per alimentum quod superfluit ex eo quod transit in nutritionem et augmentum dum in se men conuertitur et sequestratur et mittitur in locum generationis. Quare alimentum ut superfluum modo predicto et generatiuum dicitur formale obiectum generatiue. Quia igitur alimentum ut nutritiuum non est alimentum ut augmentatiuum et cetera. sequitur illas potentias esse distinctas et actus earum.

¶ Videtur autem esse alimentum contrarium contrarium: non omne autem omni. Sed quaecumque contrariorum non solum generationem habent ex inuicem: sed et augmentum. Sunt enim multa ex inuicem: sed non omnia augentur: ut sanum ex laborate. Videtur neque illa eodem modo ad inuicem esse alimentum. Sed aqua quidem igni alimentum est: ignis autem non alit aquam. In simplicibus quidem igitur corporibus hoc esse videtur maxime: aliud quidem alimentum: aliud quod aliud.

¶ Prosequitur determinando de alimento. et primo ponit id quod apparet primo aspectu de alimento. secundo circa illud mouet dubitationem. ibi Dubitationem autem. De primo dicitur quod quibusdam videtur alimentum esse contrarium alio. sed tamen non omne contrarium alteri est illi alimentum. sed illorum contrariorum unum est alimentum alteri quorum unum non solum potest ex alio generari sed ex eo quo potest augmentari. Unde sanum et infirmum sunt contraria et unum sit ex altero et tamen nullum eorum est alimentum alterius: quia nullum eorum potest alterum augmentare: quoniam sola contraria substantie sunt illa quorum unum augeat aliud et est illi alimentum. Et adhuc hoc non recipitur vniuersimodum in contrariis substantiis quod utrumque sit alterius alimentum: quoniam aqua et ignis contrariatur

et aqua est alimentum ignis: sed ignis non est alimentum aque. Unde in corporibus simplicibus maxime videtur quod unum contrariorum sit alimentum: ut aqua vel aer. alterum vero quod alitur: ut ignis. Intellegendum primo quod hoc dicitur. ponat illud quod communiter apparet de alimento: alit qui tamen ex hoc trahunt duas conditiones alimentis: quod prima est ut sit contrarium alio. secunda est ut sit aptum illud nutrire et augere. Intellegendum secundo secundum aliter. quod hoc quas non sit verum alimentum ignis cum nihil vere alatur nisi alatum: tamen causa propter quam antiqui dicebant quod aqua alit ignem et non e contra est vera: si adaptetur ad veram alimentum et verum alitum quoniam causam tale assignabat. Dicebant enim quod alimentum debet esse humidum ut facilius patiat ab eo quod alitur et in eius specie transmutaretur. id autem quod alit debet esse actiuum in alimentum. et ei restitutum que maxime sunt per calidum et siccum. quia ergo aer et aqua sunt humida et facillime passibilia. ignis autem est calidus valde et siccus: quare multum actiuus et restitutus: ideo dicebant inter corpora simplicia aerem vel aquam esse alimentum ignis. Vnde et illud quod alitur. Pariter si ad alimentum verum et actiuum hoc ad aptum: patebit alimentum pati et in alit naturam conuenire: et non e contra ex consimilibus causis.

¶ Dubitationem autem habet. Dicunt enim hi quidem simile ali simili: sicut et augeri. Alijs autem sicut diximus contrarium videtur ali contrarium contrarium tanquam impassibile sit simile a simili alimentum mutari et decoqui. Adutatio autem omnis in contrarium aut in medium.

¶ Mouet dubitationem circa id quod primo aspectu videtur de alimento. et continet duas partes: quia primo mouet arguit ad utrumque partem. secundo soluit ibi Adhuc autem. Dubitatio quam mouet est ista. Utque alimentum sit simile nutritibili: aut ei contrarium. et arguit ad utramque partem. et primo ponit rationem propter quam aliqui dixerunt quod alimentum est simile et non contrarium alio que est hoc. Simile alit suum simile et augmentat ipsum. contrarium vero transmutat et non alit. igitur alimentum est simile nutritibili et non contrarium. Deinde ponit rationem propter quam alij dixerunt quod alimentum est contrarium et non simile nutritibili que est ista. Nihil transmutatur a suo simili. sed omne quod transmutatur: transmutatur a suo contrario. sed alimentum transmutatur a nutritibili. ergo ei contrarium. patet sequentia cum motu ex quo alimentum conuertitur in substantiam nutritibilem: quod esse non potest nisi ab eo transmutetur et decoquatur. maius autem est nota. quia omnis transmutatio est de contrario in contrarium aut medium. et sic est ad medium est ad contrarium cum utriusque extremorum contrarietur: et per consequens sequitur quod forma que inducitur in alimento a nutritibili est contraria forme alimentis. sed ipsa est similis forme nutritibili. igitur forma nutritibilis est contraria forme alimentis. et per consequens nutrimentum est contrarium nutritibili.

¶ Adhuc autem patitur aliquid alimentum ab eo quod alitur: sed non hic ab alimento sicut nec instructor a materia. Sed ab illo hoc. instructor autem imitatur solum in actum ex ocio. Utque autem sit alimentum quod ultimo aduenit aut quod primo habet differentiam. Si vero utrumque: sed hoc quidem non coartum: illud coctum. utrobique utriusque coniungit alimentum dicere. In quantum enim non coctum contrarium contrarium alitur: in quantum coctum: simile simili. Quare manifestum quod dicunt quodammodo utriusque et recte et non recte.

¶ Resoluit hanc dubitationem primo premitit quodam quod valet ad solutionem predictae dubitationis: quod est quod non equaliter patitur alimentum a nutritibili:

et nutritibile ab alimento: imo alimentum patet a nutritibile conuertitur in substantiam eius. Nec oportet semper quod agens patiat a patiente eo modo quo patiens patitur ab agente ut ostendit de carpentario et ligno in quod agit. Lignum enim patitur a carpentario: sed carpentarius non patitur a ligno nisi dicamus transmutationem que ex ocio ad operationem esse passionem. Deinde ponit solutionem dubitationis que consistit in isto quod alimentum in principio est dissimile et contrarium nutritibili. In fine autem est simile et non contrarium ei. Unde alimentum dicitur de eo quod est coctum, alimentum coctum et digestum est simile nutritibili, sed alimentum non coctum indigestum est ei dissimile et contrarium. Ex quo patet quod opinio prius dicta habet aliquam veritatem et aliquid falsitatis: nam illa que ponit quod alimentum est simile: in hoc verum dicit, sed dicit falsum in hoc quod ponit alimentum nullo modo esse contrarium nutritibili, et contra est de opinione huius contraria. Intelligendum primo quod in commento xxxv. dupliciter introducit hanc partem: adhuc autem versus ad solutionem dubitationis. Idem imo ut continetur cum parte immediate precedente: et sit remotio dubitationis qua quis facere posset contra opinionem dicentem quod alimentum est contrarium alito, quoniam si ita esset tunc vitrumque patretur a reliquo et transmutaretur in reliquum. hoc autem est falsum: quia alitum non transmutatur in alimentum. Ad quam dubitationem respondetur quod nutrimentum patitur ab alito et ab eo substantialiter transmutatur, sed alitum non patitur eodem modo ab alimento. Nec oportet quod ab eo patiat agens eodem modo quo patiens patitur ab agente: sicut dictum est de ligno et carpentario. Secundo in hanc partem introducit ut continetur: et ponit quoddam vnde valens ad solutionem dubitationis prout in qua modo prius exposita fuit, et huius magis adhibet in. ut patet in antiqua translatione. Intelligendum secundo secundum in commento eodem quod nutrimentum dicitur duobus modis. Uno modo dicitur nutrimentum de illo quod adhuc non digeritur nec transmutatur in substantiam nutritibilem, et tale est nutrimentum in potentia, scilicet ad formam nutritibilem. Alio modo dicitur de eo quod est digestum: et transmutatur in naturam nutritibilem: et tale est nutrimentum in actu, scilicet per formam nutritibilem.

Quoniam autem nihil alitur non principium vite animatum utique erit corpus: quod alitur in quantum animatum, quare et alimentum ad vitam est: non secundum accidentia.

Ad determinandum de actibus potentie vegetative. Et dividitur in tres sicut tres sunt eius actus, quoniam in prima determinat de nutritione, in secunda de augmentatione, in tertia de generatione. In secunda. Et est autem alter ibi tertia. Et generationis autem. De prima dicitur quod quia nihil alitur seu nutritur nisi habens vitam cum solum corpus animatum sit habens vitam. Corpus autem est illud quod alitur in quantum est animatum. Et quia nutritio fit per conversionem nutrimenti in substantiam aliti sequitur ipsum alimentum esse aliquid animatum, scilicet in potentia passiva, et hoc per se sibi competit in quantum tale et non per accidentia. Intelligendum secundum in commento xlvj. quod corpus non nutrit nisi secundum quod habet animam: non secundum quod est corpus: quia tunc omne corpus nutritur. Post subdit. Ista igitur actio attribuitur anime essentialiter et non accidentaliter: et partis anime substantia: cui attribuitur ista actio non est nisi virtus que inata est habere istam actionem. Cum igitur cognovimus hanc actionem proprie tunc cognoscimus substantiam istius virtutis proprie: et capit substantiam large pro essentiali: et per virtutem intelligit potentiam vegetativam.

Est autem alter alimentum et in augmentato eodem secundum enim quod quantum aliquod animatum est augmentatum. secundum autem quod hoc aliquid et substantia alimentum est. Saluat enim substantiam et versus ad hoc

est quousque alatur.

Determinat de augmentatione dicens quod est alter et esse et altera ratio seu diffinitio ipsi alimentum ut est nutritivum et ut est augmentativum. nam nutritivum alitur: et alter augmentat, quoniam secundum quod alimentum est aliquid quantum est animatum augmentativum. secundum autem quod est hoc aliquid et substantia est congrua nutritioni. Alimenti enim saluat substantiam nutriti donec nutritum possit sumere alimentum eo alatur. Intelligendum secundum in commento xlvj. quod aliquid esse nutritivum aut nutritivum aliud est ab esse augmentativum. Aliter dicitur secundum quod conservat substantiam rei nutritibilem ne corrumpatur, dat enim ei aliquid loco dissoluti, et ideo permanet in esse dum nutritur, et cum cessat nutrimentum corrumpitur. Est vero augmentativum secundum quod perficit quantitatem eius naturalem: quod diminuitur in principio propter necessitatem. Ex differentia ergo quam habet alimentum in eo quod alitur et in eo quod augmentatur: ut quantum potest patet quid est nutritio et quid augmentatio: ut quod nutritio est conversio nutrimenti in substantiam aliam, sed augmentatio est deductio viventis de minori quantitate ad quantitatem maiorem.

Et generationis autem factum naturam quod alitur sed quale id quod alitur: nam enim est ipsa substantia generat autem nihil ipsum se ipsum: sed saluat.

Determinat de generatione dicens quod factum generationis, scilicet potentia vegetativa non est eius quod alitur, sed talis quale est illud quod alitur, quoniam potentia generativa non est principium generationis illius quod alitur seu illius in quo est: sed alterius quod est tale quale est illud in quo est et sibi simile in specie. Et quia ut patet quia substantia quod alitur et que generat est, quod autem generat non est: quare nihil generat seipsum: sed aliquid bene saluat et nutrit ipsum ideo potentia vegetativa in potest nutrire et saluare illud in quo est. Intelligendum secundum in libro et Egidium quod quantum ad alitur quid alimentum convertitur in alitum: et quantum ad aliquid transit in semen. Illud quod convertitur in alitum: facit ad individuum conservationem, sed illud quod transit in semen: facit ad conservandum speciem. Semen ergo est superfluum alimentum quia est superfluum inditum: duo in quo est, sed non est superfluum speciei ad cuius conservationem ordinatur: quare semen non ordinatur ad generationem illius in quo est sed alterius similis sibi in specie. Et ex hoc patet quare tunc dicitur superfluum ultimum alimentum, est enim superfluum quia fit ex parte nutrimenti que superfluit ultra illam que transit in nutritionem et augmentum: et est velle per generationem et est velle alimentum: quia alimentum velle digestionem digesti, sed de hoc amplius alibi.

Quare huiusmodi anime principium potentia est possibilis. Suscipiens ipsam in quod est huiusmodi alimentum autem preparat operationem, unde prima tum alimentum non potest esse. Quoniam autem sunt tria quod alitur: et quo alitur: et alens. Alens qui dicitur est prima anima, quod vero alitur est habens hanc corpus quo vero alitur: alimentum.

Nunc determinat de potentia vegetativa, et dividitur in duas secundum quod dupliciter notificat tam ibi secunda. Quoniam autem a fine. De prima notificat potentiam vegetativam per actum nutritionis dicens quod potentia vegetativa quod est principium in ista immutabile anime vegetabilis est potentia que potest saluare habens cum secundum quod habet. Alimenti autem preparat operationem: id est materiam preparat operationi huius potentie. Unde prius alimentum non potest esse id est diu inesse durare. Deinde subdit tria concurrentia ad nutritionem scilicet alens quod alatur: et quo alatur. Alens est prima anima et magis dicitur, scilicet vegetativa et et

Secundus

potentia quod alitur est corpus animatum: et quo alit est nutrimentum. **I**ntelligendum secundum primum commento. xxxviii. q. iste actiones. scilicet an ne vegetatiue sunt diuerse secundum diuersitatem suorum finium licet subiectum sit idem. scilicet nutrimentum. Et est necesse ut iste actiones sint attributae alicui virtuti anime. et cum ita sit necesse est ut hoc principium anime. scilicet virtus nutritiua sit virtus que potest conservare ens in sua forma secundum dispositionem etc. Et ex quo legitur quod diuersitas istarum operationum non est ex diuersitate sui obiecti malis: sed ex diuersitate suorum finium. propter quod et suorum obiectorum formalium superiorum. Unde quia nutritio augmentatio et generatio habent fines diuerfos: ideo distinguuntur. nam finis nutritio est restauratio deperditi: et finis augmentatio est augmentatio quantitatis perfecte. finis vero generatio est peruenio speciei.

Quonia autem a fine appellari omnia iusta est. finis autem est generasse quale ipsum erit utique prima anima generatiuum quale ipsum

Describit seu notificat potentiam vegetatiuam per actum generationis. et diuidit in duas quia primo facit hoc. secundo distinguat de agentibus concurrentibus ad nutritiones: ibi. Est autem quo alit. De prima dicitur quod quia iustum est omnia a fine denotare et finis potentie vegetatiue est generare: ideo prima anima vel potentia. scilicet vegetatiua est generatiuum talis animi quale est ipsum in quo est anima vel potentia. **I**ntelligendum ut superius dicebatur quod tres sunt actus potentie vegetatiue. scilicet nutritio augmentatio et generatio et secundus est perfectior primo et finalior: et tertius primo et secundo. Unde sicut potentia nutritiua ordinatur in augmentatiuam et ambe in generatiuam sic est de actibus ipsarum que sunt ab anima principaliter et a suis potentijs instrumentaliter secundario: et propterea simul loquitur anima de anima de potentia. Sed tunc posset quis dubitare quare anima diffinitur potentiam vegetatiuam ab ope nutriendi et ab ope generandi et non diffinitur ipsam ab ope augmandi: cum in augmentatio sit operatio perfectior et finalior nutritione. Respondetur quod cum aliqui potentia habet plures operationes si diffinitur per unam et non per aliam hoc est duplici causa potest contingere. Prima si una illarum operationum inest illi inseparabiliter et alteri non. Secunda si una illarum operationum est ceteris perfectior et finalior: propter primam causam diffinita est potentia vegetatiua per nutritionem que illi inseparabiliter inest et non per augmentationem que aliqui non inest. Propter secundam causam diffinita est per generationem que est ceteris perfectior et finalior: ut dictum est: non per augmentationem. quare etc.

Est autem quo alitur dupliciter sicut et quo gubernatur et manus et themon. hoc quidem mouens et motum illud autem mouens solus. De autem alimentum necessarium est decoqui. operatur autem decoctionem calidum. Unde omne alimentum habent calorem figuralem iter qui dem igitur alimentum quid sit dictum est. Certificandum autem est posterius de ipso in propriis rationibus.

Distinguit de agentibus concurrentibus ad nutritionem dicens quod sicut illud quo gubernatur nauis est duplex. scilicet manus et themon. et manus est mouens non motum. themon autem est mouens motum. sic duplex est principium quo aliquid aliud. scilicet anima que est mouens principale et non motum et calidum naturale: quod est mouens motum et instrumentale. Et quod calidum sit instrumentale in operando circa alimentum probatur anima. quia omne alimentum necessarium est decoqui si debet transire in operationem alimentis. sed non potest decoqui nisi a calore: ut patet. ergo necesse est omne alimentum habere calorem. postea epilogat dicens: quod figuratim et superficialiter sic dictum sit quid sit alimentum. posterius autem certificandum est de ipso in propriis rationibus. **I**ntelligendum secundum primum commento. id quod declaratum est hic quod anima nutritiua est primum mouens in cibo: et quod agit in cibo per calorem per quem fit digestio. **U**trum autem operetur quod moueat et non moueatur a

primo motore: hoc declaratum est in sermonibus vltimis. id est octavo physico. declaratum est enim illic quod omnis primus motor si fuerit corporalis componitur ex motore non moto et motor moto secundum quod componuntur res ex materia et forma. Nam ista propter omnia primus motor corporalis componitur etc. non est vera nisi in motu locali. Unde in motu alterationis non quod primum alterans corporeum primo alteret se: et ita componatur ex alterante non alterato et ex alterante alterato: sicut in motu locali omnia primus motor corporalis mouet se. et ideo componitur ex mouente non moto et ex mouente moto. Et igitur motus perueniens ab anima nutritiua in nutrimentum sit motus alterationis non videtur quod per illam propositionem que non est vera nisi in motu locali possit declarari quod primum mouens in alteratione non moueatur: et quod alter sit mouens motum. **P**roterea exemplum anima de manu et themone est in motu locali: quare non videtur esse ad propositionem cuius hic sit sermo de motu alterationis. **A**d hoc respondetur primum dupliciter. Primo declarando aliter quod actus nutritiui complet per duos motores: quorum unus est immobilis et alius mouens motus assumit pro manifesto quod propter quod alterans nutrimentum est corpus calidum et viterius quod ipsum non sufficit ad causandum actionem alterationis: terminatam. nisi sit illic aliqua virtus que non est corpus sed in corpore. Et ex hoc sequitur quod corpus quod est primum alterans corporeum componitur ex alterante: quod non alteratur. scilicet anima: et ex alterante alterato. scilicet ex naturali calore. et sic patet qualiter actio nutrimenti completur per motorem non motum: et per motorem motum. Et secundum hanc responsionem non indigemus illa propositione declarata in octavo physico. scilicet omnia primus motor corporalis componitur etc. **A**lter respondetur primum declarando quod in actu nutriendi est talis duplex motor. scilicet non motus et motus in se quando illud quod in principio dicebatur de propositione declarata in octavo physico: dicendo quod calor naturalis si alterat cibum nisi primo moueatur in loco: quoniam motus localis antecedit alios motus et maxime motum alterationis terminatum: quo scilicet res aliquando alteratur et aliquando non: ut est in proposito. Unde si spiritus generatur in corde debet alterare nutrimentum distans ab eo oportet quod prius transmittatur ad ipsum quod fiet per motum localem. Spiritus enim non solum alterat sed attrahit et expellit cibum. quia ergo hic motus alterationis presupponit motum localem: patet quod propositio anima octavo physico: que est de motu locali erit conueniens ad propositum declarandum. quia si corpus quod alterat prius mouetur localiter aut a se aut ab alio. Si a se: ergo componitur ex motore etc. Si ab alio cum non sit procedere in istum: erit deuenire ad primum motorem corporeum: qui mouet se motu locali: qui etiam est primus motor corporeus in motu nutritionis. et talis componitur ex motore non moto et motore moto. quare etc. **A**d illud autem quod dicebatur de exemplo dicitur primum. quod exemplum est largit acceptum: quoniam manus non est primus motor in gubernatione nauis sed gubernator. et potest dici motor non motus: non quia non moueatur. sed quia non mouetur a motore extra in se. Nec inconuenit ad declarandum aliquid in motu alterationis adducere exemplum in motu locali.

Intelligendum secundum primum. eodem commento per propositionem illius partis. Certificandum autem est posterius de ipso in propriis rationibus quod sermo de nutrimento et augmento non perficitur nisi in pluribus libris. In libro autem de generatione et corruptione determinatur est motus augmenti et diminutionis. In meteoris autem determinati sunt modi colorum et modi actionum ut decoqui et assari. et etiam in hoc libro declaratur est primum motor in illis moribus. et in libro de animalibus determinatum est quod sit in ista istius virtutis in vno quod animi

et quomodo completur actio per ipsam in vnoquoque eorum et per quot membra etc. Multum igitur patet quod in multis libris natura rationis determinat de nutrimento et augmento: sed diversimode quoniam de illis determinat in libro de generatione et corruptione per comparationem ad motum ostendendo quod nutritio et augmentatio est verus motus vel mutatio. In libro de anima per comparationem ad animam ostendendo quod sunt principaliter ab anima et non ab aliquo elemento. In libro meteororum per comparationem ad calorem naturalem ostendendo secundum diversos modos caloris diversas fieri digestiones: ut elixationem assationem etc. In libro autem de animalibus determinat de illis per comparationem ad membra ostendendo nutritionem et augmentationem esse per membra tanquam infra deservientia anime in operando: et quot sunt illa membra et qualiter proportionantur in tali operatione. Alii autem per proprias rationes intelligunt librum de nutrimento et nutritio. In quo dicitur Aristoteles tradidisse per proprias rationes de ipso alimento. sed hic liber ad nos nondum pervenit. Dubium est utrum nutritiva augmentativa et generativa sint diversae potentiae anime. Arguitur quod non. Primo ille potentie sunt eadem et non diversae quare est idem actus. sed nutritiva et generativa est idem actus. ergo etc. per propria et maiorem et citius minor autem declarat quoniam sicut nutritiva equi generat carnem vel os de alio ex nutrimento sic facit virtus generativa. ut per propria etc. Secundo nutritiva et augmentativa sunt eadem potentia. ergo etc. per propria et assumptum per bar: quia eadem potentia que generat plus de carne quod facit rursus potest generare tantum per se et minus. sed generatio plus est augmentativa: generando autem tantum per se aut minus est nutritiva. ergo etc. 3° ad id facit ista Aristoteles. dicit in principio huius capitulo quod eadem potentia anime est nutritiva et generativa. In oppositum arguitur quia ille potentie sunt diversae que habent operationes diversas. sed nutritiva augmentativa et generativa sunt huiusmodi: cum operatio nutritiva sit convertere nutrimentum in substantiam nutritivam: et operatio augmentativa sit deducere ipsam ad debitam quantitatem et operatio generativa sit sibi sibi generare: ut superius fuit ostensum. quare etc. Pro quoniam dicendum quod potentia nutritiva augmentativa et generativa etiam in eodem vivente sunt potentie ab invice specie distinctae: quod probatur potest et argumeto fieri adducto. Sed per ultimum declarationem sciendum quod dupliciter sumitur virtus generativa. Uno modo per virtutem quod anime que est in corpore vivente que ex superfluo nutrimento modo superius ostendo generat semen. et hoc solum in animalibus perfectis habet organum determinatum. scilicet membra generativa. Alio modo sumitur virtus generativa per virtutem quandam in semine producta a virtute generativa per modo accepta que speciali nomine dicitur virtus formativa per quem semen in non sit formaliter animatum est omnia membra in potentia activa. et est productum talis animatum quale est illud a quo fuit semen deductum si transmutat ad locum debitum per generationem cum debitis circumstantiis. Hoc solum declarat primo quod nutritiva et augmentativa sunt virtutes diversae ex qua duplici differentia inter eas reperitur ut hic refert Albertus. Prima differentia est quia nutritiva generat substantiam et inducit formam nutritivam in materia nutrimenti. sed augmentativa generat quantitatem viventi convenientem ad debitas operationes. vel solum post nutrimenti conversionem membra extendit ad maiores dimensiones. Secunda differentia est quia nutritiva quantum est de se equum nutritum in omni diametrum: vel si inaequaliter magis nutritum secundum latitudinem. sed augmentativa magis augmentat secundum longitudinem secundum quam maxime attendit corporis magnitudo. Tertia differentia est quia augmentativa videtur fortiori calido quam nutritiva: quoniam augmentativa habet extendere membra dura: sicut ossa cartilaginea etc. et facere nutrimentum penetrare ad ipsa ad que fortius requirit calidum quam ad convertere nutrimentum in substantiam nutritivam est opus nu-

tritive: ut satis est notum. Quarta differentia est quia nutritiva semper nutrit deperditum restaurando. augmentativa autem non semper augmentat. sed habita convenienti quantitate que per augmentativam in tali vivente intendebatur quod ante mortem contingit cessare augmentativa ab opere suo. Sicut posset ostendi quod nutritiva a generativa que est in corpore vivente: quoniam nutritiva immediate inducit animam in materia nutritiva. Generativa autem que est in vivente immediate inducit formam seminis que non est in anima in materia nutrimenti. Differet etiam a virtute formativa que est in semine. quia virtus nutritiva est subiectiva in corpore animato: sed virtus formativa non. Secundo virtus nutritiva non producit animam: per se existens eiusdem speciei cum nutritio. unde virtus nutritiva equi non producit equum: sed producat carnem vel os. virtus formativa sic. quoniam virtus formativa seminis equi non solum producit carnem vel os sed equum totalem. Et ex hoc solvuntur rationes ante oppositum adductae. Ad primam per de generatione quod distinguuntur a nutritiva. et similiter formativa que est in semine habet operationem diversam a nutritiva. scilicet producit individuum totale etc. Ad secundam de quod virtus nutritiva transmutat nutrimentum in substantiam nutritivam. tunc tempore augmenti per solam conversionem nutrimenti nunquam fieret augmentatio nisi membra extenderent secundum partes antiquas et novas: quod sit per virtutem augmentativam. et quo per has partes esse distinctas. Ad auctoritatem autem Aristoteles dicitur fuisse in principio capitulo qualiter intelligi habet. quare etc.

Terminatis autem his dicamus contra et sensu. Sensus autem in moveri aliquid et pati accidit: sicut dictum est. Videtur enim quedam alteratio esse. Autem autem quidam et simile a simili pati. Hoc autem quomodo possibile aut impossibile: dictum est in universalibus omnibus de agere et pati.

¶ Iste est quartus tractatus huius secundi continens. xj. capitula. in quorum primo determinat universaliter de potentia sensitiva. in secundo ibi dicendum autem est. Determinatur de sensibili sensibili videri. in tertio ibi dicitur quid est. De terminat specialiter de visibili et visu et suis actibus. in quarto ibi dicitur quid est prima. Determinatur eodem modo de auditibili et auditu. in quinto ibi de odore autem et olfactibili. Determinat sicut de odore et olfactu. in sexto ibi de gustabili autem. Simili modo determinat de gustabili et gustu. in septimo ibi de tangibili autem. Determinat pariter de tangibili et tactu. in octavo ibi de potestate autem. Declarat quedam coia de sensibus particularibus. in nono ibi dicitur autem non sit sensus. Ponit numerum et sufficientiam sensuum particularium. in decimo ibi dicitur autem sensitivus. Determinat de sensu communi. in undecimo ibi dicitur autem duobus. Determinat de phantasia. Ex quibus omnibus debetur sufficienter determinatio de secundo quod adu animarum videtur de sensibus. Primum capitulum dividit in duas partes: in quarum prima ostendit quod sensus est potentia passiva. in secunda ponit distinctionem de potentia et actu ibi dividendum autem. Primum in tres: quia probatur quod sensus est potentia passiva. Secundo ostenditur quod sensus dicitur duobus modis et similiter sentire scilicet in actu et in potentia. Tertio declaratur modus secundum quem sensus in potentia efficiatur in actu ibi secunda. Quoniam autem sentire ibi tertia. Primum quidem intelligitur. Primum in duas secundum quod tripliciter ostendit sensum esse potentiam passivam ibi secunda. Habet autem dubitationem. De prima dicit quod determinatis his que dicta de vegetativo dicantur communiter de omni sensu quod sensus id est sentire accidit sibi in ipso moveri aliquid et pati: ut dictum est. libro philosophiae corporum. Ex quo videtur quod sentire sit alteratio quedam. et ex hoc sequitur quod sensus sit virtus passiva cum omni illa potentia sit virtus

passiva cuius operatio in ea recipitur cum suo pati et alterari. Et quia locutus fuerat de passioe: subdit quod ad autem si sit a fili pati. quod quod sit possibile vel impossibile dictum est in roib. vltimus de agere et pati positus in p de gnatione et inferius ostendit. Intellegendum secundum primum. comento. li. q. sentire sit per aliquam passionem et motum in sensibus a sensibilibus non per actionem sensum in sensibilibus. Hoc enim est primum considerandum de sensu. scilicet ut sit numeratus in virtutibus actibus aut passivis. Vult igitur primum. q. sensus passivus a sensibilibus et quod non agat in sensibilibus: cuius oppositum dicitur per philosophum. per philosophum. necesse est fieri extra mutando. et hoc est principium considerandum in sensu quod est potentia passiva.

Constat autem dubitationes propter quid sensuum ipsorum non sit sensus: et quare sine his que sunt extra non faciunt sensum in emite igne et terra et alijs elementis: quorum est sensus per se aut secundum accidentia. Ad id ad idem igitur est quod sensum non est actu sed potentia tantum. unde non sentiunt: sicut combustibile non comburitur ipsum a seipso sine combustione. combureret enim seipsum et nihil indigeret actu igne etc.

Secundo probatur sensus esse potentia passiva per solutionem duarum dubitationum: quare prima est quare sensus non est sensus ita quod sensus sentiat seipsum. Secunda est quare sensus non sentiunt sine extrinsecis sensibilibus cum habeant sensibilia eis coniecta sicut sunt ignis et terra et alia elementa in suis organo: necesse est enim que sunt sensibilia per se aut secundum accidentia ipso. Has dubitationes soluit dicens manifestum esse sensum non esse in actu de se: sed in potentia tantum. ideo sensus non sentiunt seipsum neque aliud non currere exteriori sensibilibus a quo moueantur et ad actum ducentur: sicut combustibile non comburitur a seipso non currere extrinsecis combustione. aliter combureret combustibile igne non comburent: quod non est verum. Ex hac solutione patet expressum quod sensus est potentia passiva. Intellegendum prout secundum primum. comento. li. q. sensum quod attribuitur in sua compone vnicuique elementorum: et illa sunt sensibilia. Vult itaque primum. ut de sensu et sensato quod attribuitur organo sensus appropriat secundum dominum aliquid quatuor elementorum. Unde in organo visus passivus. in organo auditus aer in organo olfactus ignis. in organo gustus et tactus terra. Cum igitur illa elementa sint sensibilia tunc remanet secunda dubitatio superius mota quare sensus non sentit elementorum: quod dicitur in suo organo: ut visus aqua. et ita de alijs. hoc dubitatio infra soluetur magis complete. ubi assignabitur causa quare sensibile positum supra sensum non facit sensationem. Et similitur prima enuacuabitur in ca. de sensu ceteri ubi ostendit quod nulla potentia organica est supra se conuersiva. Intellegendum secundo secundum primum. comento. per allegato quod sensus non est virtutibus actibus que agunt ex se absque eo quod indigeant in actione que puenit ab eis motore extrinseco. sed ex virtutibus passivis que indigent motore extrinseco: et ideo non sentiunt ex se quemadmodum combustibile non comburitur ex se absque motore extrinseco. scilicet igne. Et quemadmodum combustibile si est combustibile ex se tunc possibile esset ut combureret sine igne extrinseco in actu. sic sensus si sentirent ex se secundum se sunt virtutes actives: tunc possibile esset ut sentirent absque extrinseco. Et de hoc scire quod non est prima dicitur quia virtutes actives differunt ab inactives et est principium considerationis de intellectu et de alijs virtutibus. Virtus autem nutritiva manifestum est ex predictis quod est virtutibus actibus. Eloquentum est dicitur. Sed dubitatur circa textum per quod dicitur quod elementa sunt sensibilia per se. hoc autem videtur falsum. quia sunt substantie et substantia est sensibilibus per accidens: ut patebit in sequenti ca. Secundo quod dicitur videtur velle quod si sensus est potentia activa quod sentiret se aut sentiret non concurrere sensibili extrinseco. hoc in sequenti non videtur valere. quia combustibile est in potentia activa ad co-

burendum et tamen non comburit se nec potest comburere extrinseco combustibili deficiente. Respondetur ad primum quod aliquid est sensibile per se et dupliciter. Vno modo quod per se agit in sensum et isto modo elementa non sunt sensibilia per se. sed solum sensibilia per se et coia ut in sequenti ca. apparebit. Alio modo quia est per se subiectum alicuius quod per se agit in sensum: et sic elementa dicuntur sensibilia per se. ideo notat dicitur dicitur. loquens de elementis quod eorum est sensus per se aut secundum accidentia his etc. Ad secundum dicitur quod si ab aliquo non potest puenire actio aliqua nisi concurrat extra in seculum hoc contingit propter alteram duarum causarum. Prima si actio illa transeat in materiam exteriori. secunda si illud cuius dicitur illa actio non sit in potentia activa respectu illius: sed solum passiva. Ex hoc patet quod si sensus esset in potentia activa respectu sensationis cum sensatione recipiat in eo et non transeat in obiectum extrinsecum quod necessario sensus sentiret et non concurrere extrinseco: quia neque tanquam actio neque tanquam passio. Exemplum autem quod adducit non est simile: quoniam combustibile si recipitur in combustione sicut sensatio in sensuum. sed in extrinsecum transit. quare etc.

Quia autem sentire dicimus dupliciter. potentia enim audiens et videns audire et videre dicimus: et si forte dormiens: et quid iam operans dupliciter utique dicitur et sensus. hic quidem sicut potentia: ille vero sicut actu. similiter autem et sentire quodque potentia ens: et quod actu.

Ostendit quod sensus dicitur duobus modis: scilicet sentire. scilicet in actu et in potentia. vnde dormiens dicitur videns et audiens in potentia. sed actu operans dicitur videns vel audiens in actu et sensus non operans dicitur sensus in potentia respectu sentire. sed sensus actualiter sentiens dicitur sensus in actu. Intellegendum secundum primum. comento. li. q. q. est videns in obscuro est videns in potentia. sed illa potentia est per se: per se actus quod potentia que est in visu dormientis. vterque igitur utroque est in potentia per se ad actum videndi. sed in per se per se est ille qui est in obscuro quia facilius potest videre cum non indigeat nisi lumine ut vidat. sed dormiens indiget lumine et ex per se actio.

Primum quidem igitur tanquam sit idem pati et moueri: et agere et mouere dicimus. et namque motus est actus quidam: imperfectus tamen sicut in alteris dicitur est. Ad id autem patitur et mouetur ab actio et actu etc. unde est quidem tanquam a simili pati: est autem ut a dissimili sicut diximus. patitur quidem enim quid dissimile: passum autem simile est.

Ostendit quoque sensus in potentia efficiat sensus in actu per mittendo per declaratis 3° physicorum quod idem motus est agere et pati mouere et moueri respectu duorum. motus enim est actus imperfectus qui est a motore immobili. et secundum quod est a motore dicitur mouere et agere. et secundum quod est immobili est moueri et pati. Sensus igitur hic modo reducitur ad potentiam ad actum quod vult transmutari ab obiecto sensibili in eo imprimente speciem suam et permutare ipsum de potentia sentiendi ad actum sentiendi: vnde omnia que patiuntur ab aliquo tunc in actu mouentur. et id quod patitur quodammodo patitur a simili et quodammodo a dissimili. nam passum dicitur patitur est dissimile agenti. sed postquam passum est simile est illi. Intellegendum per quod primum. textum comento. li. q. translatiois antiquae aliter introducit. vult enim dicitur ostendere dicitur esse inter sensum esse potentiam actiuam et ipsum esse potentiam passiuam. et ponit duam differentias inter esse actiuum et esse passiuum. Prima quia esse passiuum est esse in actu imperfecto per mixtum cum potentia. Sed esse actiuum est esse in actu perfecto. Secunda quia passiuum secundum quod passiuum non habet esse nisi ab actu: quia si actu non esset: non esset passiuum. sed actiuum habet esse ex se. Intellegendum secundo secundum comento. quod passiuum antequam patiatur est contrarium agenti: et dum patitur est admittitum

et simile et contrario. non enim cessat dum mouetur corrupti in
eo parum contrarij et fieri pars similis etc.

C Dicendum autem de potentia et de actu nunc
enim simpliciter dicimus que habemus de ipsis.
Est quidem enim sicut sciens aliquid: sicut si dica
mus hominem quoniam homo scienti et habentibus
scientiam. Est autem sicut iam dicimus scientem
habentem gramaticam. Utrique autem horum non eo
dem modo possibilis est. Sed hic quidem quoniam
genus huius et materia est. Ille autem quia volens
possibilis est considerare nisi aliquid prohibeat exteri.

C Ponit distinctionem de potentijs et actu. Et diuiditur in
tres: quia primo ponit distinctionem potentie. secundo ponit
distinctionem ipsius pati de quo prius fuit locutus. tertio
facit summam eorum que dicit in hoc capitulo de potentia et
pati ibi secunda. Non est autem simpliciter ibi tertia. Nunc autem
tanti. Prima in duas quia primo ponit distinctionem
potentie. secundo declarat differentiam inter membra distin
ctionis ibi. Jam autem considerans. De prima dicit id
videndum esse de potentia et actu: de quibus nunc simpliciter
id est vniuersaliter dicamus ut proposito spectat quod dupliciter
aliquid dicitur in potentia puta sciens vel aliud tale. Vno
modo dicitur sciens in potentia sicut ignorans et carens habitu
scientifico qui ideo dicitur potentia sciens quia est de numero ho
minum qui ordinantur in scientiam. Alio modo dicitur sciens in
potentia homo habens habitum scie puta gramatice: sed non posside
rans per se. et isti non sunt eodem modo in potentia. Nam ignorans
dicitur in potentia sciens: quia genus suum. scilicet genus hominis est huius
scilicet hominis sciam et est materia scie receptiva. sed alius sic est poten
tia sciens quia cum vult potest considerare nisi aliud exteriorem pro
hibeat.

C Jam autem considerans actu ens per se et pro
prie sciens hanc litteram a. Ambo quidem igitur pri
mi secundum potentiam scientes sunt. sed hic quidem per
doctrinam alteratus est: et multotiens ex contrario
mutatus habitu. hic autem ex eo quod habent sen
sum aut gramaticam non agere aut in agere alio modo.

C Declarat differentiam inter scientem in potentia primo modo
et secundo modo dicens. quod actu considerans per habitum scie que
habet in hanc litteram a in grammatilibus est actu et proprie sciens
sed ambo primi. scilicet ignorans et habens habitum. non considerans sunt
scientes solum in potentia sed differentes quoniam ignorans non efficit
actu sciens nisi sit alteratus per doctrinam et sciam quam acce
pit et multotiens mutat? ex habitu scie acqisite. sed habens
habitu et non considerans non alteratur per doctrinam neque sciam ac
cipit. et efficitur considerans: sed solum mutat de non agere in age
re et de non considerare in considerare per habitum quem prius habebat
et hoc est alio modo mutari ab illo quo mutat ignorans in habens
acqisitione. Intelligendum secundum comentatorem cometo. lvi. quod
sciens grammatice considerans in ea est sciens secundum ultimam per
fectionem et tale dicimus sciens in rei veritate. ex quo sequitur
primo quod sciens in actu non est magis perfecte sciens quam sciens in
bitu tantum. secundum omnia. non operatio unita perfectioni modo se habet quod dicitur
est absque operatione. Segit secundo quod sicut duplex est potentia. scilicet re
motiva sicut ignorantia et propinqua sicut habitus habitus et non consi
derantis: ita duplex est actus sive perfectio. vbi actus primus et
actus secundus sive perfectio prima et perfectio ultima. secundum omnia
est prima perfectio. sed operari ab ea pueniens est perfectio ultima
vel videtur superius secundum. forma non operans est prima perfectio. scilicet
operatio unita est perfectio ultima. Intelligendum secundo secundum
secundum. eodem cometo quod ignorans mutabitur ex potentia in actum
cum alterabitur per doctrinam et mutabitur multotiens ex habitu
ad disponentem sciam et ex disponente sciam ad habitum quousque habitus
fit firmus et fixus. Et intendit per bitum formam scie: et per dispo
nentem sciam ignorantiam. Vbi aduerte quod duplex est ignorantia. scilicet

negatiua et disponsio. prima iuenit in non habentibus bitum scie ne
errorem illi oppositum. secunda autem iuenitur in habentibus erro
rem scientie: quare etc.

C Non est autem simpliciter neque agere neque pa
ti: sed aliud quidem corruptio que a contrario: ali
ud autem salus magis est quam potentia ab eo quod
est actus. Et simili sic: sicut potentia se habet ad actum
speculans enim fit habens scientiam quod vere non
est alterari. in ipsum enim additio est et in actum:
aut alterum genus alterationis est.

C Ponit distinctionem ipsius pati et innetres partes. In
prima facit quod dicitur est. in secunda ostendit quod transiens de igno
rantia ad bitum scie non vere alteratur sive patitur sicut nec transiens de
habitu ad actum considerandi. in tertia quod dicitur sunt in bitum quod spe
cant ad intellectum adaptat ad ea que spectant ad sensum ibi. secun
da. Vbi non bene ibi tertia. Sensum autem. De prima dicit quod
neque agere neque pati est simpliciter in vno modo tantum sed multipliciter.
Vbi vno modo dicitur pati de passione corruptiva: quia quod patitur a
suo principio accreditur forma aliqua cum obiecto forme illi. Scie
Allo modo dicitur de passione perfectiva que est salus et receptio alicuius
perfectio absque deperditione alteri? ab aliquo ente in actu non
est sed sicut illi in quo fit receptio sicut potentia se habet ad actum
Vbi speculans per bitum quem prius habuit non vere alteratur neque
patitur primo modo cum non transmutetur a principio aliud dependendo sed
solum accipit et sicut per deductum in actum considerandi. aut si patitur est
alter? genus passionis corruptiva que est salus et receptio alicuius
perfectio forme illi. Intelligendum per secundum cometo. lvi. quod
hoc nomen passio non significat eandem intentionem simpliciter
sed quodammodo passio que est corruptio patientis a principio a quo patitur
passio calidi a frigido et humiditatis siccitatis. cum. n. calidum agit in fri
gidum corruptum frigidum et fit calidum. Alia autem est passio que est
cuiusmodi eius quod est in potentia et ab eo quod est in actu. et huius duplex
est quia vel est euasio a non esse ad perfectionem prima sicut in puero
qui non habet bitum aut est euasio a prima perfectione in hanc sicut dum
bitum formam prius non operans postea operatur: et nulla istarum est vera
passio sed solum passio per modo supra. Intelligendum hoc quod licet
potentia et actus opponantur relative: cum dicitur actus. quod actus est
mutat potentiam quod est illi pueniens et proportionatus. quod. n. aliter
ornat et perficit sicut actus se habet ad potentiam illi est conue
niens et proportionabile.

C Unde non bene habet dicere sapientem cum
sapiat alterari: sicut neque edificatorem cum edi
ficat. In actum quidem igitur ducens ex poten
tia ente secundum intelligere et sapere non doctrinam: sed
alteram habere denominationem iustum esse. Ex
potentia autem ente addiscens et accipiens scien
tiam ab actu ente et didascalico: aut neque pati dicens
dum sicut dictum est: aut duos esse modos altera
tionis: et eam que in priuatiuas dispositiones mu
tationem: et eam que in habitus et naturam.

C Ostendit quod transiens de ignorantia ad bitum scie non vere alteratur
seu patitur. d. quod non bene dicitur sapientem alterari cum sapiat et ad ha
bitum scie transmutetur: sicut non bene dicitur edificatorem alterari dum
permutatur ad actum edificandi. Sicut ille qui prius habuit bitum scie sed
fuit oblitus. si iterum ex se veniat in actum secundum intelligere aut scire
non dicitur doctrinari: sed iustus est talis mutationem aliam denota
tionem habens. scilicet rememoratio. sed ille qui ex ignorantia accepit
sciam a bitum aliquo actu ente et didascalico. i. magistro bene secundum doc
trinatorem mutat: sed videtur dicitur est non vere patitur seu alteratur. Aut
italia pati dicatur: tunc duos modos alterationis ponamus. scilicet alie
rationem que est mutatio in disponentes priuatiuas que si sunt propria
positiua: et hec est alteratio perfectiua: et alterationem que est
in habitum et naturam id est in formam habentem contra
rium posituum: et hec est alteratio corruptiua.

Intelligendū circa illam partē. Accipiens scientiā ab aliquo actu ente et didascōlo q̄ dupl̄r aliquis pōt acq̄rere sciām aliquā. vno modo magistro docente ipsum et p̄ doctrinā. alio modo lumine intellectus agentis et p̄ intētiōnem et quocūq̄z acquirat semper acquirat cā ab aliquo ente actu tali quale est addiscens in potentia. et hoc formalit̄ et virtualit̄. vnde magister ē formalit̄r actu talis p̄ habitū sciē quē h̄t. Intellectus autē agens est actualis solū virtualit̄r p̄ quanto in virtute luminis eius sunt nobis manifesta. omnia p̄ncipia per se nota in quibus virtualit̄r continent̄ oēs p̄sonas. Et h̄t in vtrāq̄z acquisitionē fiat eo dē modo p̄cessus de p̄ncipiis ad conclusionē et ens in potentia reducitur ad actū ab aliquo ente actu: q̄ tñ hoc ē magis manifestū in acquisitionē sciē per doctrinā: ideo solum de illa ex. dedit exemplū. Idē tñ dubitat p̄ q̄a exēplū de edificatore nō videt cōueniens quoniam edificare ē agere. sed recipere scientiā est quoddā pati. ideo nō sequitur edificator dū edificat nō alteratur nec patit̄. q̄ nec recipies sciām patitur vel alterat̄. Sed quia qd̄ h̄c d̄r videtur cōtrariari ei qd̄ sup̄ius dicebatur vbi assererat ex. illum q̄ agnoscit habitū sciē esse alteratū per doctrinā et multoties mutātū ex hab̄ in contrario. Tertio q̄a videt̄ q̄ aliqua acq̄sitiō sciē sit vera alteratio et passio corruptiua vti q̄si aliquis habuerit habitū cōtinentiā et p̄ rōnes ad oppositū factas acq̄sitiū h̄t habitū scientifi cōtinentiā illi et erroneū amittit.

Ridet ad primā q̄ h̄t exēplū nō sit oīno sile: tamen in hoc est accipienda similitudo: qd̄ sicut edificator dū trāsit ad actū edificandi nihil deperdit: sic nec acquirēs habitū sciē merito h̄t aut transiens ad actū considerādū p̄pterea nullus illorū vere patit̄ aut alteratur. Ad scdm̄ dicitur q̄ d̄r. vult h̄c q̄ acquirēs sciām nō alterat̄ alterationē corruptiua. sup̄ius aut̄ vult q̄ alteratur ip̄sope et p̄fectiue et ista nō repugnant. Ad tertiu d̄r q̄ transiens de ignorantia negatiōis ad sciām nihil deperdit. transiens autē de ignorantia dispositiōis bene pōt aliquid deperdere sed tñ illa nō erit passio. p̄p̄ia sed ip̄sope et corruptiua. Ad hoc enī q̄ esset passio. p̄p̄ie corruptiua plus requireretur q̄ q̄ forma habitū corruptatur. regreteretur enī q̄ corrupta forma adueniente que sit illi contraria et incōpossibilis q̄n tum ad simul esse in eodem subiecto qualiter nō est de habitibus duorū. Sed d̄r. nā duo d̄r. p̄p̄ia p̄t simul esse in eodē intel̄ lectu nec sunt opposit̄a quantum ad esse in sil: sed solum quantum ad representationē et quantum ad cor: assensus cum idem intellectus non possit simul duobus assentire neq̄z habitus vtrius corrupti habitū falsū: sed si i aduentu vnius corruptiū alter hoc ē ex alia cā. s. p̄pter defectū. cōseruantis: vti quia intellectus ip̄suz respuit nec s̄m ip̄m amplius considerat: sed eius oppositū firmū adberet. quare habitus ille continue ad euancē scientiā tendit donec ex toto amibetur.

C Sensitiui autem prima quidem potentia mutatio sit a generante. cū autem generatum est habet iam sicut scia: et sentire. quod aut s̄m actum similiter dicit ipsi considerare. Differt autē quia butusmodi actiua opationis extra sūt visibile et audibile. Similiter autē et reliqua sensibilia.

C Adaptat ad sensum que dicta erant circa scientiam et intellectum: et continet duas partes quia primo ostendit q̄ si cut circa intellectum est dare primam perfectionem et secundam: ita p̄porcionabiliter circa sensum: ponendo tamen differentiam inter mouens intellectum de prima in perfectione in secundam et mouens ipsum sensum. Secundo dat cām illius differentie ibi Causa autem. De prima dicit q̄ prima mutatio sensitiui per quam acquirat primam perfectionem est a generante ipsum tribuente ei virtutem sensi

tiuiam. sed cum sensitiuum generatū est habet sicut scientiam: ita q̄ potentia sensitiua est primus actus sensitiui sicut scientia est primus actus intellectiui. Sentire vō qd̄ est s̄m actum dicitur similiter ipsi considerare. quia sicut considerare est actus secundus scientis: ita sentire est actus secundus ipsius sentientis. Est tamen differentia in hoc q̄a que mouent sensum de prima perfectione in secundā videlicet operationem sunt ei extrinseca: vti visibile audibile et reliqua sensibilia. sed que mouent habentem habitū ad actum considerandi sunt intrinseca sibi. Intelligendum primo s̄m comentatore comento. l. ix. q. prima transmutatio sentientis que est similis transmutationi hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est transmutatio q̄ fit per agens: quod educit virtutes sensitiuas de potentia materie generantis animal et non a sensibilibus: et innuit differentiam inter primam perfectionem factam in sensu et ultimam. Opinatur enī q̄ prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente: vti declaratur in libro animalium. Secunda autem perfectio sit a sensibilibus. vult itaq̄z comentator q̄ prima perfectio sensus sit virtus sensitiua que tribuitur animali ab intelligentia agente aut tan q̄z ab agente vniuersali: aut quia tribuitur a virtute formatiua que est in femine: vti declaratur in libro de animalibus: que ideo appellatur intelligentia agens quia occulte et mirabiliter operatur in productione animalis sicut intelligentia. Secunda autem perfectio sensus est species sensibilibus vel sensatio que tribuitur animali a sensibilibus. Intelligendū secundo s̄m comentatorem comento eodem q̄ prima perfectio sensus differtur a scientia scientis quando non considerat actū in hoc q̄ mouens primam perfectionem in sensu et extrahens eam in secundam sunt extrinseca sensata vti visibilia. sed mouens scientem de prima perfectione in secundā est aliquid copulatum cum anima copulatione in esse. Illud ergo quod deducit sensum ad actum sentiendi est sensibile extrinsecum imprimendo sensui speciem suā sed illud quod mouet intellectum possibilem habentē habitum ad actum considerandi est aliquid copulatum anime s̄m esse vti declarabitur in parte immediate sequenti.

C Causa aut quoniam singularium quidem s̄m actus sensus: scientia autem vniuersaliū. hec enim i ipsa quodammodo sunt omnia. vnde intelligere ipsa est cum velit. Sentire autem non est in ipsa. Nec cessariū est autem esse sensibile. Similiter autem et hoc se habet in scientijs sensibilibus: et p̄pter eādem causam quia sensibilia singularia sunt: et exterioꝝ. Sed de his quidem certificare tempus fiet et in rursū.

C Declarat causam quare mouens sensum in secundam perfectionem est extrinsecum: mouens autem intellectum est intrinsecum dicens q̄ causa est. quia operatio sensus ē circa singularia que sunt illi extrinseca. sed scientia que est operatio intellectus est circa vniuersalia que sunt quodāmodo in ipsa anima. propter quod anima habituata pōt intelligere quodcūq̄z voluerit. sed sensus siue anima nō potest sentire quodcūq̄z voluerit: cum ad actum sentiendi oportet sensibile presens esse. Vnde etiam in scientijs sensibilibus propter consimilem causam idem contingit scilicet q̄ anima non potest de illis scientiam habere nisi in eorum presentia: sed de his certificare tempus fiet in posterum. q̄ in sequentibus huius libri. Intelligendum primo secundum comentatorem comento. l. ix. q. sensus in actu non mouetur nisi motu qui dicitur comprehendere a rebus particularibus sensibilibus. et iste sūt extra animam Intellectus autē mouet ad ultimā p̄fectionē a rebus visibilibus et iste sūt i anima. Et dicit et iste q̄s sūt i anima q̄ post declarabit

q̄ ea que sūt de p̄ma p̄fectione intellectus sūt quasi sensibi-
lia de p̄ma p̄fectione sensus. s. in hoc q̄ambo mouent
et sunt intentiones imaginabiles et ille sūt vniuersales po-
tentia l̄ non actu: et ideo dicit et isti quasi sūt in aia a non
dicit sūt: quia intentio vltio nō aia ab intentione imagina-
ta. Et quibus p̄ q̄ sensus mouet ad actū sentiendi a sen-
sibilibus: et per consequens q̄ nō oportet dare sensum
actū in intrinsecū aia cuius oppositū aliqui ponūt. Intel-
lectus aut mouet ad actū considerandi siue intelligendi
tanquā a motore p̄pinq̄o a rebus vniuersalibus l̄ mo-
tor p̄ncipalis intellectus possibilis sit intellectus agēs vt
post ostendit. Patet vterius q̄ vniuersalia que mo-
uent intellectū ad vltimā p̄fectionē sūt intentiones ima-
ginatę: que quia nō sunt actu vles sicut species intelli-
gibiles que sūt abstracte sed solū potentia: cū et ipsis lumie
intellectus agentis abstractant spēs intelligibiles actu vni-
uersales. ideo nō sunt in aia. s. intellectiva sed sūt quasi in
aia q̄a sūt in sensu interiori intellectui de seruiente ad actū
intelligendi. Et ex hoc p̄ q̄ mouentia intellectū ad postre-
mā p̄fectionē sunt copulata cū anima copulatione in esse
quoniam sūt esse vniunt aie sensitiue. et ista sūt intentiones
imaginabiles ut dictū est. Intelligendū secūdo q̄ com-
tator mouet dubitationem circa illud q̄ dictū est sensibile
mouere actū sentiendi. illud enī non apparet vix: q̄a esse
ctus spūalis debet habere agens spūale cū effectus assimi-
letur agentī. sed sensatio est spūalis forma sensibilis ma-
terialis. quare tē. Ad hoc ponit comentator duas r̄-
siones. Prima est q̄ sensatio est spūalis non rōne agen-
tis sed rōne materie in qua recipit: quia enim recipitur i
sensu qui est spūalis vnde sic dicit. Et p̄t aliquis dicere
q̄ sensibilia nō mouent sensus illo modo quo existūt extra
aiam. mouent enī sensus sū q̄ sunt intentiones cū in ma-
teria non sint intentiones in actu sed in potentia. Se-
cūda responsio est q̄ sensibile pducit sensationē tanquam
agens instrumentale: et q̄d est dare agens spūale extrinse-
cū a sensibus aialū a sensibilibus p̄ncipaliter pducēs sen-
sationē et ab illo caput sensatio suam spūalitatem sicut enī
fuit necesse in intellectu quoniam phantasma quia ē mate-
riale nō p̄t vigore p̄prio pducere in intellectu possibili
speciē abstracta. quare ōz ad illius pductionē concurrer
intellectū agentem qui est abstractus. Ap̄. aut hoc tacuit
in sensu quia latet cū sit virtus organica et magis appa-
ret in intellectu qui est virtus abstracta. Vnde comenta-
tor eodē commento r̄nuendo p̄mā responsionē sic dicit.
Et non p̄t aliquis dicere q̄ ista diuersitas accidat p̄p̄
diuersitatem subiecti ita q̄ sūt intentiones p̄pter mate-
riam spūale que est sensus non p̄pter motorem extrinse-
cū. Ad id est enī existimare q̄ causa in diuersitate mate-
rie est diuersitas formaz: non q̄ diuersitas materie sit cā
diuersitatis formaz. et cū ita sit necesse est ponere motorem
extrinsecū in sensibus aialū a sensibilib⁹ sicut fuit necesse
in intellectu. Vltio est igit q̄ si concederimus q̄ diuersi-
tas formaz ē causa diuersitatis materie q̄ necesse erit mo-
tori extrinse cū esse. sed Ap̄. tacuit hoc in sensu quia latet
et apparet in intellectu et tu debes hoc p̄siderat q̄si idiget
p̄scrutatione. Et quibus verbis apparet comentatores
non ponere sensum agentem inexistentez aie sensitiue vt
aliqui dicūt cū voluisse sed potius extrinsecū a sensib⁹ que
plures putant esse quendam intelligentiam speciez sensi-
bilū et sensationū p̄ncipaliter producti. nā sicut dicit enī
de intellectu agente respectu speciez intelligibilū et intel-
lectionem.

Cū autem tantum sit diffinitū: quoniam cū
non simpliciter sit q̄d potentia dicitur. Sed aliud
quidem sicut si dicamus puez posse militare. Ali-

ud autem sicut in etate existentem sic habent sen-
sitium.

Cū facit summā eoz que dicta sūt de potentia et de part
ostendendo qualiter se habeant ad sensum. Et continet
duas p̄ces. quia p̄mo reassumit que dicta sunt de potentia
secūdo de alterari seu pati ibi Quoniam aut innotata. De
p̄ma dicit q̄ nūc si tū dictū de potentia quod non dicit sim-
pliciter et vno modo sed multipliciter. quoniam aliquid
dicitur in potentia p̄pinq̄a sicut in etate p̄fectus habēs
artem militie et non opans sū cam est in potentia ad mi-
litandū. Sic similiter est de sensitio q̄d aliquando est in
potentia remota ad sentire aliquando p̄pinq̄a ut supius
dicebatur. Animal enī est in potentia remota ad sentire. sed animal
actu nō operans sū sensum est in potentia p̄pinq̄a.

Cū quoniam aut innotata est ipsoz differen-
tia determinatū est aut de his quoniam altera et quo
modo altera. vti autem necesse est ipsa pati et alte-
rari tanquā p̄p̄is nominibus. Sensitiuū autem
potentia est: quale iam actu sensibile sicut dictum
est. Patitur quidē igitur non simile eno: passum
autem assimilatum est: et est quale illud.

Cū reassumit quod dictū fuit de pati et alterari ipsoz
sensus dicens q̄ alteratio seu passio que fit in sensu nō ha-
bet propriū nomen impositū tamen ē altera ab alteratione
et passione p̄pria et corruptiua. et iam ostensum est supra q̄
sunt altera et quō sūt altera. Nūc aut determinando d̄ sen-
su necesse est vti ipso pati et alterari sensus ac si ista sint p̄-
pria noia ipsoz. Et tunc describendo sensitium dicit ipso
essetale in potentia quale est sensibile in actu vt prius est
ostensum. Vnde sensitium dū patit a sensibili nō est simi-
le illi: sed postq̄ passum est assimilatum est tale quale est il-
lud. Intelligendū q̄ sensitium anteq̄ recipiat speciē et
intentionē quam in eo imprimat forma sensibilis non ē si-
mile illi sed potius dissimile: sed postq̄ recipit eam factū
est simile ei. ideo dicit q̄ sensitium est tale in potentia q̄le
est sensibile in actu. et nō dicit q̄ sensitium est potentia sen-
sibile in actu: nam sensitium nō recipit sensibile: ideo non
efficit sensibile sed recipit intentionē sensibilis per quaz
efficit simile illi et tale quale est illud. vnde si color recipit
in visu et non intentio coloris: tūc idē esset esse coloris in
aia et extra aiam. sed esse coloris extra aiam nō est comp̄-
hensio. ergo esse coloris in aia siue in visu nō ē comp̄-
hensio: q̄d tamē est falsum. Et hoc ponit p̄m. comēto. l̄ij
sub talibus verbis: Manifestū est igit ex hoc q̄d dixim⁹
q̄ sciens simpliciter est illud q̄d est in potentia ad intentio-
nem quā determinauimus de potentia p̄ intentionem rei
sensibilis in p̄fectione. i. illud q̄d innatū est perfici p̄ intē-
siones rez sensibilū: nō per ipsas res sensibiles: et si non
tūc esse coloris in visu et in corpore esset idē. et si ita esset tūc
esse eius in visu nō ē comp̄hensio. Et ideo dicit est illud
quod est in potentia sicut sensatum in p̄fectione: et non d̄
rit illud q̄d est in potentia sensatū: quoniam si ita esset tūc
idē esset esse coloris in visu et in sua materia. Dubitat
vix sensus sit virtus passiva. Arguit q̄ non quatuor rō-
nibus hic inductis ab Alberto ex intentione alioz. Pri-
ma rō. quāz aliqua sic se habent q̄ vni est supius et aliud
inferius in ordine nature. si inferius sū oēs sui potēti-
as est actiui: ōz q̄ etiam supius sū oēs sui potēti-
as sit actiui: cū supioris magis stragere q̄ inferioris. sed ani-
ma sensitiva in ordine nature est supior: q̄ vegetatiua et
vegetatiua oēs suas potēti-
as habet actiua vt patuit su-
pra. ergo aia sensitiva oēs suas potēti-
as habet actiua et
p̄ consequens nullus sensus est virtus passiva. Secun-
da rō. Inferius q̄d est materiale non agūt in supius q̄d ē

Secundus

sensituum vegetabilium est sicut instrumentum: et sensituum formalis, sed forma sensibilis est inferior et materialis respectu actus sensitui, et actus sensitui est superior et formalis. ergo forma sensibilis non agit in actum sensituum nec in suas potestas, et per consequens nulla potentia sensitiva est passiva quod si esset passiva maxime esset a forma sensibilis. Tertia ratio quilibet sensus indicat de suo sensibili, proprio et non decipit circa ipsum, sed iudicare est quedam actio, ergo quilibet sensus est actiuus: et sic nullus erit passiuus. Quarta ratio est experientia quibusdam accipit quoniam oculi mestratarum mulierum insidunt aere et specula, et oculi basilisci spargunt venenum et visu interficiunt, quod non fieret nisi visus ageret in aerem, et in obiectum extrinsecum, quare et cetera. Ad oppositum sunt Aristoteles et comētor. Ideo questione sciendum quod circa ipsas varias reperimus modi dicendi. Quidam ponunt quod quilibet sensus est passiuus et quod est nullus est actiuus, scilicet respectu sensationis exterioris additae vltimae formae sensibilis cum specie ab eo producta esse agentia sufficientia ad producendum sensationem. Alii dixerunt quod quilibet sensus sit passiuus respectu sui actus in eo hoc est actiuus imaginatus formae sensibilis solui ipsi inere specie suam in organo sensus qua impressa tunc sensus elicit sui actum et sic ipsum deducit ad actuale sensationem.

Non nulli autem respectu cuiuslibet generis sensibilibus duos sensus posuerunt inexistentes actus sensitui, videlicet actum sensationis tunc, et aliter receptum eiusdemque ut visus actiuum et visus passiuum et ita de ceteris, quarum opinionum que sit magis tenenda: vide in questione mea satis plura quae super hoc feci. Comētor tamen supponit aliam opinionem tenentem quod non erit totum assertum sed ipsam sub dubio derelinquit quod fuit quod sit dandus unus motor spirituales extrinsecus a sensibus et alius a sensibilibus qui sit causa productiva speciei sensibilis et sensationis, et hic videtur esse quedam intelligentia, nam cum specie sensibilis et sensatio sint effectus spirituales non poterunt produci nisi vigore alicuius agentis spiritualis, talis autem non videtur esse nisi qui dictus est, quare et cetera. Quia autem opinio non subtiliter impugnatur Albertus dicit non esse necessarium unum esse cum multitudinis quae est in multis non solum rationem sed solum rationes equivoecas, sed esse spirituale forme sensibilis non una ratione inuenitur in omnibus cum una sit spiritualis alia. Unde quantitas tangibilis scilicet esse materiale inuenitur in medio et organo, sed qualitas visibilis solum secundum esse intentionale vel spirituale et quae habet idem medium sicut visibilia audibilia et cetera non habent ipsum secundum unam naturam sed secundum diuersas ut infra patebit, et spiritualis habet esse coloris in medio quod sonus et odor. Propterea videtur non assertum vel assertum colores sonos autem assertum vel assertum in parte et odores ex toto ut patet experientia. Vnde sensibile quod sentit per medium extrinsecum secundum aliud esse est in corpore sensibili, et secundum aliud in medio vel organo quoniam in corpore sensibili est secundum esse materiale et in medio vel organo secundum esse spirituale quod in multis pluribus sensibus est unus ratio. Et si queratur quid tribuit sensibilibus tale esse spirituale. Respondetur quod hec est fama quod sit fatuū et querere quod tribuat lucem quod luceat solum actum cum hic sit, proprius eius esse actus. Vnde forma sensibilis secundum esse materiale, producit a generante, sed secundum esse spirituale secundum quod habet esse sensibile se ipsam generat in medio vel organo sensus, cum ipsa sit per se causa sui esse sensibilis in secundo modo dicto, id per se. Tenendo itaque omnem sensum esse virtutem passiuam respondetur rationibus ad oppositum huiusmodi superius adductis. Ad primam concedo quod anima sensibilis est superior et nobilior vegetabilis et tamen non oportet quod si vegetabilis sit actiuus quod sensibilis non sit passiva quod sensibilis non patitur a vegetabili. Vnde cum patitur sensibilis et agere vegetabilis sunt diuersae rationes non ordinantur in natura sensibilis et vegetabilis secundum agere et pati: sed magis per hoc quod vbiusque est vegetabilium in

sicut motor principalis. Vnde nutritiva generat carnem quae est medium in tactu, et generatiua producit organa sensibus deservientia quare et cetera. Ad secundam respondet Albertus quod forma sensibilis non agit in actum sensituum, sed in organum suum, tamen non inducunt quod minus perfectum agat in magis perfectum. Ad tertiam dicit quod licet quilibet sensus sit passiuus, tamen per formam sensibilis existentem in ipso per quam sit in actu agere potest sicut habet habitum potest considerare. Et si quis vellet tenere sensus esse pure passiuum respectu sui proprie cognitionis dicere posset quod sensus non aliter inducat de sensibili nisi quod ipsum cognoscit: et talis cognitio respectu eius est passio et non actio. Ad quartam patet quod visus non insit speculum neque venenat aerem, sed talia sunt a vaporibus qui per oculos egrediuntur et ab ipsis resoluntur cum sint iter ceteras partes aialis porosiores et passibiliores.

Secundum autem est solum unum quodque sensum de sensibilibus, primo dicitur autem sensibile tripliciter quorum duo quidem dicimus per se sentiri, unum autem secundum accidens. Quorum autem aliud quidem proprium est, aliud autem commune omnium.

Primum est secundum capitulum huius quarti tractatus in quo Aristoteles determinat de sensibili vniuersaliter. Et continet duas partes. Quia primo ponit vnam distinctionem de ipso sensibili, secundum declarat membra ipsius ibi. De prima continuando ad precedentia, dicitur per dicendum esse secundum unum, quodque sensum de sensibilibus. Sensibile autem est triplex, et illorum duo sunt sensibilia per se, et tertium est sensibile per accidens, et duorum sensibilibus per se: aliud vniuersaliusque est proprium aliud vero commune omnium. Intelligentia quod hec diuisio sic potest reduci ad binariam. Omne sensibile autem est sensibile per se aut per accidens. Si per se iterum dupliciter quod autem est, sensibile proprium: autem est sensibile commune.

Primo autem proprium quidem quod non contingit alteri sensui sentiri: et circa quod non contingit errare ut visus coloris: et auditus soni: et gustus humoris. Tactus autem plures habet differentias: scilicet unusquisque iudicat de his, et non decipit visus quoniam color, neque auditus quoniam sonus, scilicet quidem coloratur autem vbi: aut quid sonans, huiusmodi quidem igitur dicuntur propria vniuersaliusque.

Declarat membra diuisionis. Et coniunctures partes. Quia primo ostendit quid est sensibile proprium. Secundo quod est sensibile commune. Tertio quid est sensibile per accidens: ibi facit. Quia autem, ibi tertia. Secundum accidens autem de prima dicitur describendo sensibile proprium quod est illud quod non contingit alteri sensui sentiri, scilicet vno tantum, loquendo de exteriori, et circa quod non contingit sensum illius perceptum errare, unde color a solo visu est perceptibilis et sonus a solo auditu et odor a solo olfactu, et sapor a solo gustu. Qualitates autem tangibiles quae a solo tactu sunt perceptibiles plures differentias habent vnicum nomen si habentes, et circa hec sensibilia sensus particularis non errat sed unusquisque recte indicat de suo sensibili proprio, et non decipitur visus de colore quoniam color neque auditus de sono quoniam sonus et ita de reliquis. Errat autem circa differentiam horum sensibilibus ut errat visus circa coloratum quid est aut vbi est, et auditus circa sonum quod sit aut vbi, et consistit de alijs. Ista igitur sensibilia quae dicta sunt sunt propria sensibilia sensui exteriori. Intelligentia primo secundum comētorum comito, scilicet, quod unusquisque sensum iudicat suum sensatum proprium et non errat in eo in maiori parte. Visus, nam non errat in colore, utrum sit albus vel niger, neque auditus in voce, utrum sit gravis aut acuta,

sed illi sensus errant in comprehendendo differentias idui
duos istos sensibilis. Verbi gra in comprehendendo istud
albu quod e nix. aut differentias locorum illoz. verbi gra
ut comprehendat qd istud albu e superius aut inferius. Ad
sumus igit dicere copulando tertuz cu consisto in pposito
tria quorum primum e q sensus exterior no decipit circa
obiectum ppter ppter ppter a adequatu vt visus qm color e.
Secm e q sensus exterior no errat circa sensibile pro
ptm no adequatu in maiori pte vt visus. vtrū color sit
albedo vt nigredo. Errat in qnz ppter defectuz alicu
trium conditionu ad rectum iudiciu de spet coeientis sub
primo obiecto regitaz. que sit debita approximatio obie
cti. debita dispositio medij. et debita organi dispositio. Vn
ppter defectum pte albu visum a longe iudicat nigrū. et
ppter defectuz secunde album visuz per vtrū viride in
dicatur viride. Et propter defectū tertie itericus oia exte
rius ab eo visa iudicat atrini coloris. Quāvis Alber
tus dicit q in nullo horz iudicioz sensus exterioris sit er
ror. quoniam sensus exterior no iudicat de sensibili fm esse
reale siue materiale qd hz in corpe sensibili. quia vt sic no
hz esse sensibile. sed solū fm esse intentionale aut spirituale
qd hz in medio vto organo sensus. Vn licet color visus
ab iterico i corpe sensibili sit albedo. in oculo tamen habz
esse alteratū ad circūritatē. ideo talis iudicat sicut est i rei
veritate. sed hoc opinio communiter no tenet. Tertium
est q sensus exterior illis etiam conditionibz stantibus fre
quenter decipit circa differentias sui sensibilis proprii.
vt quid e coloratu aut vbi e. Intelligendum sed fm
comentatores i expositione illius partis textus. Sed quid
coloratu est aut vbi e. q. d. x. non intendebat q sensus
comprehendit essentias rez sicut quidaz extimauerūt. hoc
enim e alterius potētie que dicit intellectus sed intende
bat q sensus cu hoc comprehendit sua sensibilia propria
comprehendit intentiones indiuiduales diuersas in generi
bus et speciebus. Comprehendit igitur intentiones huius bo
minis indiuidualis et intentione huius equi indiuidua
lis et vniuersaliter intentione vniuersalisz de ce predica
mentoz indiuidualiz et hoc videtur esse propriū sensib
hois. Vnde dicit d. x. in libro de sensu et sensato q sen
sus alioz aialium no sunt sicut sensus hois: aut sile huius
sermoni. Et ista intentio indiuidualis est illa quā distin
git virtus cogitativa a forma imaginatiua: et expoliat ea
ab eis que sunt adiuncta cu ea ex istis sensibilibz coibus et
propriis: et reponit ea in memoratiua: et hoc eadem est illa
quam comprehendit imaginatiua. sed imaginatiua compre
hendit eam coniunctam istis sensibilibz licet eis compreben
sio. i. cogitativa virtutis sit magis spiritalis: vt alibi de
terminatum est. Ex quibus dictis tria elici possunt.
Primum est differentia sensus ad intellectum qm intel
lectus comprehendit essentias rez vniuersaliter et abstracte:
sensus comprehendit solum indiuidualiter et signate. Se
cundū est differentia inter sensus hominis et sensus alio
rum aialium cōster loquendo de sensu. Nam sensus ho
minis cognoscunt differentias indiuiduales oium de ce
predicamentoz vt fortem: cum hac quantitate cu hoc co
lor: cum hac paternitate: et reliquis huiusmodi. Sensus
aut est brutoz et aliquas differentias indiuiduales cogno
scat no tū oium predicamentorum: vnde no cognoscūt
differentias indiuiduales substantie: aut relationis: aut
alias plures. Tertium est inter cogitativam humanā
et imaginatiuam. nā cogitativa humana cognoscit inten
tionem indiuiduale non sensatam p sensum exteriorē et
eam distinguit a forma imaginata prius cognita per sen
sum exteriorē: et expoliat intentionem indiuidualem a
sensibilibz propriis et coibus et adiunctis. Idem n.
cogitativa cognoscere fortem: vt hic homo no apprehen
dendo eum: cum hac quantitate aut cum hoc colore: et ita

de reliquis et intentionez indiuiduale taliter expoliatam
reponit in memoratiua. Imaginatiua autem intentione
indiuidualem non pot taliter expoliare: sz semp dū ea co
prehendit cum sensibilibz et adiunctis ipsaz comprehendit.
Ex quo sequitur q comprehendit cogitativa e magis spi
ritualis: q imaginatiua: qm licet cogitativa no possit nisi
singulariter cognoscere: cum paucioribus tamen conditio
nibus potest cognoscere q aliqua alia virtus sensitiua.
Cōmunia aut: motus: quies: numerus: figura
magnitudo huiusmodi enim nullius vnus sūt pro
pria: sz coia omibz. Tactu. n. motus aliqz sensibi
lis et visu p se quidē igit sūt sensibilia bec sz accidēs.
Qstendit q sunt sensibilia coia dices q sensibilia coia
sunt motus quies numerus figura et magnitudo. bec. n.
nullius sensus sūt propria. sed oibus his accidit q sit coia.
Vnde motus est sensibilia a tactu et visu et na de alijs: et
bec sunt sensibilia per se. Intelligendū p fm comen
tatorē d. m. lxxij. q. d. x. no intendit q vniquodqz istoz
quinqz est cōe vniuersalisz sensuz: vt intellectus. Bemistius
et fm qd apparet. sed tria coz. i. motus et quies et nume
rus sūt coia oibus. figura aut et quantitas sūt coia tactui
et visui tm. Quidā tamen dicunt q oia sensibilia coia
sunt comprehendibilia ab oibus sensibz: et q hoc vult d. x.
vt dixit Bemistius. Sed motus quies et numerus sunt
comprehensibilia distincte ab oibus sensibus. figura autē
et magnitudo sunt comprehendibilia distincte soluz a visu et
tactu et confuse ab alijs tribus sensibz. Intelligendum
secundo sz comentatorē d. m. eodē: q sensibilia bec. i. pro
pria et cōmunia sunt attributa sensibz essentialiter vt ma
nifestuz est. no. n. possumus attribuerē comprehendenti
sensuz eis alio modo ab eo fm quez sunt sensus: et pax
post subdit. Ista eniz sūt comprehendibilia sensuum: fm q
sunt sensus no fm q sūt aliqui sensus. Vult igitur comen
tator q sensibilia propria et cōmunia sunt sensibilia per se:
q sunt sensibilia a sensibz inquantū sensus: et no vt aliq
sensus modo inferius declarando. Idē dubitat pio
circa textuz: vtrū quinqz et no plura sint sensibilia coia. i.
motus quies et. Et pio arguit q non oia illa sunt sensi
bilia coia: q omne sensibile cōmine e sensibile per se sen
su exteriori: sed non omnia illa sunt huiusmodi. igit. et.
Idem ostia cum maiore et d. x. et comentatorē hic. et mi
nor probat q licet de magnitudine et figura illud posset
saluari: non tamen videt posse saluari de numero qui ex
indiuisibilibz constituit: que a sensu exteriori non compre
henduntur: similiter nec de motu de quo non habemus
nisi mutatum esse: quod ponitur indiuisibilis et a forto
ri nec de quiete que est priuatio et non ens. Vnde ar
guitur q sint plura illis p perspectionis: qui ponit ea eē
decem et nouē. Secundo dubitatur circa comētū. q. m
eo vt. contradictio. Nā dicit in fine comen q sensibilia
coia sunt sensibilia a sensibus. fm q sunt sensus. Et ex b
sequitur q oia sensibilia coia sunt sensibilia ab oibus sen
sibilibz: q vt habet primo posterior: fm q ipsuz presup
ponit de omni: et de oī includit vniuersaliter subiecto
rum et tempoz et tamen in principio d. m. dicitur expresse
oppositum huius. i. aliqua sensibilia cōmunia esse solum
comprehensibilia a duobus sensibus contra Bemistius
Respondet ad primū q plura illis quinqz sunt sensibi
lia cōmunia: sed d. x. hic solum determinat de illis que
sunt necessario subiecta immutationis sensibilibz propo
rum necessitate propinqua aut remota. Vnde necesse
est magnitudinem et figuram vtrū color. vt visum inu
ter: magnitudinem quidem necessitate propinqua et in
mediate. figuram vero necessitate remota q mediante ma
gnitudinem. Et sibi se habet motus respectu soni: cu so
nus necessario in motu fundatur: et eodem modo motus

Secundus

et quies se hnt respectu alioz sensibilibus pprioz cuz ipa
necessario in eodem subiec. o vniunt cum motu vel cum
quiete. et snt omne subiectu sensibilibus ppri est vnum vl
multa. vñ per numez et vnitatem intelligere debemus.
Alia vero sensibilia comunia no necessario vniunt sen-
sibilibus propriis ad hoc vt inuicet. sicut similitudo dissi-
militudo. pulchritudo et turpitudine et reliqua huiusmodi.
Non nulli autem hec alia ad illa quinqz reducunt. Sed cuz
dicif postea q numerus motus et quies no sunt p se sen-
sibilia sensu exteriori. dico q sentiunt p se sensu exteriori
cu concursu tri sensus interioris. Vnde pluralitas et disti-
ctio non cõprehendunt sensu nisi concurrat interior. snt
neqz motus. ad cui cognitione o cognoscere pñ et po-
sterius sibi inuicem succedentia qd no sit nisi pcurrat memo-
ratiua et altera virtus interior cognoscitiua: id est de ge-
te. Et tunc est dicere sensum exteriorem cõprehende-
re vñ vel multa motus vel quies qz ipm cõprehendere
vñtatem vel numez motu vel quiete. Vñ aut sit ca-
dem causa qua tam sensibilia ppria qz comunia sint sensi-
bilia p se aut alia et alia post apparet. Ad fm dicitur
q cu ponit comentator q sensibilia comunia sentiuntur a
sensibus inquantu sensus no plus voluit nisi q sensibilia
comunia sentiunt a sensibus p naturã comune oibz aut
pluribus sensibus oium aut plurium aliauz specie diffe-
rentiã et non sentiunt a sensibz vt aliqui sensus vel alie
vt hois tñ. lz tamen p naturam magis comune sentiunt
motus ges et numerus qz magnitudo et figura. qñ mo-
tus quies et numerus sentiunt per naturã comune oibz
sensibus. sed magnitudo et figura sentiunt per naturam
comune solum visui et tactui. Et per hoc q dicif q non
sentiuntur a sensibz vt aliqui sensus differunt sensibilia
comunia ab intentionibus individualibz que sentiuntur
a sensibz vt aliqui sensus vt patet in commento sequenti.

**Secundum accidens aut dicitur sensibile: vt si
album sit.** Vñ snt filius: fm accidens etenim hoc
sentitur: quoniam accidit alio hoc qd sentit. vnde
nihil patitur fm q huiusmodi est a sensibili. sensibi-
lium aut fm se proprie propria sensibilia sunt: et ad
que substantia acta nata est vnusquisqz sensus.

Nunc ostendit quid sit sensibile per accidens dicens
q sensibile p accidens est illud quod accidit sensibili p se
vt dñari filius dicitur sensibile per accidens qui accidit al-
bo qd est sensibile per se. dato q dñari filius sit albus. vñ
a sensibili per accidens vt sic nihil patitur sensus. Et sub-
dit q sensibile p se sensibilia ppria snt p sensibilia. sen-
sibilia aut comunia sunt secundo sensibilia. et mediante
sensibilibus propriis. Vñ p sensibilia ppria vnusquisqz
sensus particularis substantia apta nata est notificari et dis-
tingui. vt in psequendo patebit. Intelligendū q com-
mentator cometo. lxv. mouet duas dubitationes. Prima co-
tra hoc qd dictū est de sensibilibus per accidens: quia si
sensibile per accidens est illud qd accidit sensibili per se cu
sensibilia comunia vt motus figura et c. accidunt sensibi-
libus propriis que sunt sensibilia per se. sequif q sensibi-
lia comunia sunt sensibilia p accidens. Secunda dubi-
tatio mouet contra id qd dictum est de sensibilibus comu-
nibus q sunt sensibilia p se: qz si sensibilia comunia sunt
sensibilia per se. quia sentiunt ab omnibus sensibus. cu
intentiones individuales sentiunt ab oibus sensibus: se-
quitur q intentiones individuales snt sensibilia p se. pñ
falsum. qz nec sunt sensibilia ppria nec comunia. Ad
dubitationes soluit comentator dicens. Et possumus di-
cere in hoc duos sermones quoz vnus ē q ista comuni-
catio magis videt necessaria inesse propriis sensibilibz.
Verbi gratia quantitatis. Color. n. no denudat ab ea et

similiter calor et frigus que appropriant tactui. color. n. si
est necesse: vt sit i Socrate aut Platone. neqz necessita-
te. ppinqua neqz remota. Est igit tanta comunicatio
sensibilibz comuni cu propriis q sunt necessario subiec-
ta imitationis eoz: siue ad hoc vt inuicent vt supius diceba-
tur. Vñ nisi color esset i magnitudine imitare no posset. et
propter hoc sensibilia comunia snt sensibilia per se. lz no
est ita comunicatio indiuiduoz substantie cu accidentibus
propriis. Nā licet accidentia propria p suo esse natura
li requirāt substantiã no tamen de se ea indiget ad hoc vt
inueniant. Dato. n. q color est in quantitate absqz substantia.
vt in sacramento altaris cõtingit. nihilominus mediū
immutaret et organū pp qd substantia est solū sensibilibz
accidens. et p hoc soluit dubitatio pria. Post subdit sol-
uendo dubitatio ne scdam. Et est sensibilia comunia vt d-
clarabit. sunt propria sensui comuni quoadmodū ista snt
ppria vnicuiqz sensum et cõprehensio intentionis indiuidua-
lis licet sit actio sensus comunis. et ideo plures indigent
in cõprehensione intentionis individualis vñ pluribus
vno sensu. vt vñtur medici in sciendo vitã eius q cõtima-
tur habere repletionem venarū. tamē videt q ista actio ē
sensus comunis. no scdm q est sensus comunis. sed scdm
q est sensus alicuius animalis. Verbi grã aialia i
telligentia. Ille igit est etiam alius modus modoz fm
accidens. scdm q accidit sensibus cõprehendere diffe-
rentias indiuiduaz fm q sunt indiuidua no scdm q sunt
sensus simplices. lz scdm q sunt humani et precipue dis-
ferentie substantiales. videtur. n. q cõprehensio inten-
tionum indiuidualiz substantiaz de quibus intellectus con-
siderat est ppria sensibus hominū. Vult itaqz comen-
tator q sensibilia comunia sunt sensibilia p se. quia snt sen-
sibilia a sensu comuni scdm q sensus comunis. i. a sensu
comuni sumpto seu p naturã comuncm oibus aut plu-
ribus sensibus omnium vel plurium animaliz vt supe-
rius dicebat. Differentie autem indiuiduales et maxime sub-
stantiales dicuntur sentiri per accidens. quia non sentiunt
a sensu inquantum sensum simpliciter. sed in quantu sen-
sus animalis intelligentis. cum solum sensus humani p-
pter cogitatuaz que ē intellectui valde propinqua possit
cõprehendere intentiones indiuiduales decem predica-
mentoz. Dubitatur vñ sensibilia cõia snt sensibilia p
se. Arguit q non. Primo. Quod est sensibile per aliud
non est sensibile p se. sed quodlibet sensibile commune ē
sensibile p aliud. i. p sensibile proprium secū coniunctum
igitur et c. Secūdo si sensibilia comunia essent sensibi-
lia per se aut per se primo: aut p se. non primo. Non p se
primo qz illa sunt sensibilia propria vt dicit comentator.
Nec per se non primo: qz tunc essent eadem essentialiter
cum sensibilibz propriis que sunt sensibilia per se primo.

Tertio omne sensibile per se potest propriam speciem
imprimere in sensum. qz vt dicit A. x. in littera a sensibi-
li per accidens vt sic non patet sensus: ergo per opposi-
tum a sensibili per se debet pari posse sensus. sed sensibi-
le commune non potest propriã speciem multiplicare vt vi-
detur manifestus de motu et quiete et numero: quare et c.
Quarto arguit specialiter de quiete: qz sicut se habet pri-
uatio sensibilibz propriis ad sensibile proprium: sic se habet
priuatio sensibilibz communis ad sensibile commune per
conuenientem similitudinē. sed priuatio sensibilibz propriis
est sensibilibz solū per accidens. ab eo sensu a quo sensibile
propriū est sensibile per se. ergo et priuatio sensibilibz cõis
sed quies est priuatio motus qui est sensibile commune: qua-
re et c. patet consequentia et maior: et minor habebitur infra
ab A. x. vbi ostendit q tenebra silētium et huiusmo di sunt
sensibilia solū per accidens. In oppositū ē A. x. i littera
et comentator qui assignauit duos modos fm quos sensi-
bilia comunia snt sensibilia p se opposito duobz modis

quibus aliquid dicitur sensibile per accidens. Unde dupliciter aliquid est sensibile per accidens. Primo quia non sensibile secundum se sed accidentaliter coniungitur sensibili per prius sic quod non est necessario suum subiectum in mutatione necessitate propinqua vel remota: et sic individua substantie ut fontes vel plato sunt sensibilia per accidens. Secundo modo aliquid dicitur sensibile per accidens quia est sensibile a sensibus non ut sensus sed ut sensus aliquid ut bonis tamen et sic differentie individuales sunt sensibiles per accidens. Et duobus modis his opposita sensibilia contra sunt sensibilia per se. Primo quod sunt necessario subiecta in mutatione sensibilibus propriis. Secundo quod sunt sensibilia a sensibus secundum quod sensus et non ut aliqui sensus. Sed tunc posset aliquis dubitare quomodo sensibilia propria sunt sensibilia per se et unum eadem sit causa essendi sensibile per se in sensibilibus propriis et communibus. Et quantum ad hoc inveniuntur varii modidicendi. Sanctus Thomas dicit quod quia sentire consistit in pati et alterari ipsius sensus: illud quod facit differentiam in tali alteratione est sensibile per se: quod autem in tali alteratione nullam differentiam facit esse sensibile per accidens. In alteratione autem sensus dupliciter aliquid potest facere differentiam. Uno modo quantum ad speciem que sensui imprimitur: et sic sensibilia propria faciunt differentiam circa alterationem sensus: quia aliam speciem imprimunt color: et aliam sonus: et ita de alijs. Alio modo potest aliquid facere differentiam circa alterationem sensus non quantum ad speciem sed solum quantum ad modum actionis: et isto modo sensibilia contra faciunt differentiam in alteratione sensus: quoniam aliter alteratur sensus a sensibili proprio secundum quod est in magnitudine maiori vel minori motu vel quiescente unius figure vel alterius: et ita de alijs. Et quibus sequitur quod est una generalis ratio omnibus sensibilibus per se: quare sunt talia. scilicet facere differentiam circa alterationem sensus. licet differant in rationibus spiritualibus sensibilibus propria a contrariis: ut statim declaratum fuit. Deinde via plerique solet morderi. Primo quia color: contactus motui aut nihil imprimitur in visu nisi quod imprimitur sine motu aut contra imprimitur aliquid aliud. Si nihil tunc motus nullam facit diversitatem circa talem inmutationem. si aliquid illud non potest esse nisi species motus propria distincta a specie propria coloris et per consequens non solum sensibilia propria diversificant alterationem sensus quantum ad speciem sed etiam sensibilia communia contra positionem. Secundo visus cognoscit colore magnitudinem figuram et motum per cognitiones diversas ut videtur manifestum. sed cognitiones sic diverse non producunt per unam speciem ut notum videtur. ergo producantur per diversas: et primo sequitur quod omnia illa sensibilia sine propria sine communia sunt species propriae. Et pro isto facit auctoritas Augustini in primo libro de civitate dei. Quod autem non sit sensus: ubi loquens de sensibilibus contrariis dicit quod omnia hec motu quodam sentimus. Ad hec similia potest responderi. Ad primum dicendo quod color motus eadem speciem imprimunt in sensu quam imprimeret dato quod quiesceret. sed eam imprimunt alio modo: et hoc facit diversitatem circa illam inmutationem. Unde dum color quiescit imprimunt speciem suam continue in eadem parte oculi. sed dum movetur eam imprimunt successive in partibus diversis. et sic aliter seu secundum alias eas sigillat oculum dum coniungitur uni figure. et aliter dum coniungitur alteri. ita de alijs. Ad secundum concedo quod visus diversis cognitionibus cognoscit colore motum et. sed tamen omnes ille sunt mediante sola specie coloris que deferunt ad omnes illas cognitiones ordine quodam: quod per prius secundum naturam concurrat ad cognitionem coloris: et per posterius ad cognitionem sensibilibus coniunctorum coloris. Ad auctoritatem Augustini concedo quod sensibilia contra cognoscunt motum

facto in sensu. si ille non sit a sensibilibus communibus per suas species: si sit per speciem sensibilibus propriam cui coniunguntur. Egidius autem tenet quod non solum sensibilia propria agunt in sensum. sed etiam sensibilia contra quoniam sunt propria materia sensibilibus propriis: et propria materia coagit cum sua forma: licet actio sit principaliter a forma: et secundario a materia. sed tamen sensibilia contra non producant proprias species: quod non habent: sed illas easdem producant quas producant sensibilia propria quibus unum tur modo iam dicto. et hoc nititur declarare per rationes quas pro nunc brevitatis causa relinquo. et sic omne quod est productum speciei sensibilibus in organo sensus est sensibile per se. et hoc faciunt tamen sensibilia propria contra. licet differenter. Albericus autem quem Johannes de Blandano isequitur vel le videtur quod omne sensibile per se sit productum propriis speciebus in organo sensus: et quod hoc dicat sensibile per se cui non puto ex toto esse assentiendum quod non video quam speciem habeat motus: cum de ipso non sit simul nisi mutatum esse quod est indubitabile: et de quiete qui est motus prius ipsemet asserunt ab ipsa veritate coacti quod propriam speciem non habent. Numerus est qui ex unitatibus in diversis sensibilibus est compositus specie propria multiplicare si poterit: quare magis tutum apparet primam vel secundam positionem unitari quam illam: nisi quis auctoritati tanti viri minus afficeretur. Rationator vero comento. licet visus est tenuisse unam esse causam omnibus sensibilibus per se quod sunt talia alia a predictis. scilicet quod sunt sensibilia a sensibus secundum quod sunt sensus et non secundum quod sunt aliqui sensus: quod tamen indifferenter intelligi habet de sensibilibus contrariis et propriis: quoniam sensibilia contra a sensibus particularibus secundum quod sunt sensus contra et per naturam generis sensus: ut supra expositum fuit. sed sensibilia sunt sensibilia a sensibus particularibus: secundum quod sunt sensus particularis et per naturam speciei sensus: ut color est sensibile a visu ut visus et non solum a visu hominis. sed etiam equi et canis: et ita de alijs: et sic se habet sonus respectu auditus: et pariter dicendum est alijs. Et hoc etiam voluit commentator comento. licet dum dicit. Et etiam sensibilia contra ut declarabitur sunt propria sensui communi. scilicet sensui universali sumpto: quem admodum ista. scilicet sensibilia propria sunt propria unicuique sensui. Idem habuit respondet ad rationes ante oppositum factas. Ad prima concedo quod illud quod est sensibile per aliud formaliter non est sensibile per se. sed sensibile contra non est huiusmodi cum secundum naturam suam sit sensibile: tamen sentitur per aliud effectum. scilicet per speciem sensibilibus propriam secundum coniunctum que primo ordine nature facit coniunctionem sensibilibus propriis et secundario sensibilibus contrariis. Ideo sensibilia propria sunt primo sensibilia: et sensibilia communia secundario: ut dicit commentator in fine comenti. licet. Ad secundam potest quod sensibilia communia sunt sensibilia per se secundo: et negatur consequentia cum inferitur quod essent eadem essentialiter cum sensibilibus propriis: que sunt sensibilia per se primo: quoniam si sensibilia propria sunt primo sensibilia primitate principationis: non tamen sunt primo sensibilia primitate contrariis: quod tamen requireret si illa prima deberet valere. Et si queratur quod est obiectum primo sensibile primitate contrariis. Respondetur quod illud non habet unum simplex nomen sed potest circumscribi: quod est forma per se nata diversificare alterationem sensus: et tunc concedo quod sensibile contra est essentialiter idem quod forma per se nata et. Ad tertiam negatur quod omne sensibile per se sit productum speciei sensus: sed sufficit quod producat speciem vel diversificet per se actionem eius in sensu: quod de sensibili per accidens non contingit. Ad quartam negatur maior si omnia sunt huiusmodi intelligat: quoniam cause ex quibus aliquid dicitur per se sensibile competunt quieti: et si tenebre vel silentio: ut patet ex dictis.

Secundus

Alius quidem est visus: hoc est visibile: visibile autem est color quidem. et quod vere est dicere. inominatur autem existit ens: manifestum autem erit ingredientibus maxie visibile. n. est color. hoc autem est in eo quod fin se visibile. fin se autem non ratione: sed quoniam in seipso habet causam essendi visibile.

¶ Illud est tertium capitulum quarti tractatus in quo dicitur de determinat de visibili et visu et continet duas partes: i. quod prima determinat de colore et de his que requirunt ad hunc quod videatur. In secunda determinat de visibilibus inominatis: ibi non omnia autem. Prima pars dividitur in tres. In prima dicitur de colore. In secunda de dyaphano. In tertia de lumine: ibi secunda. Et igitur aliquid dyaphani. ibi tertia. Et unum autem. Prima in duas quod: in prima ostendit quid est visibile. In secunda quid est color: et est visibilis: ibi dicitur. n. color. De prima dicitur quod visibile est illud cuius tanquam proprii obiecti est visus. Visibile autem est color. et aliud inominatur: de quo manifestum erit posterius. Color enim est visibilis ex eo quod est visibilis secundum se non quod visibilitas sit in diffinitione eius: sed quoniam color habet in se causam visibilitatis. In intelligendum primo finem comitatorum comento. lvi. quod visibilium quoddam est color: et quoddam est sibi simile: quod est ex rebus que videntur in obscuro: et tale non habet nomen commune color: nec habet nomen simplex commune omnibus talibus. sed appellatur nomine composito: quod est sicut genus corporum: et dicunt illa quod videntur in obscuro: et non in lumine: ut est quod lita visibilia: que est in testa conche marie ericata. et alia huiusmodi. Et quo sequitur quod multiplicia sunt propria visus obiecta non prima. Unum quidem quod tantum videtur in lumine. et color. et aliud quod tantum videtur in obscuro. ut qualitas visibilis qua in nocte quercus putrida: noctiluca. et reliqua huiusmodi lucere videntur. Aliud autem est quod in obscuro: quod in lumine visu comprehenditur. ut lux in corpore lucido existens. Et ex hoc ulterius sequitur quod illa que visibilia inominata appellantur non per candorem qualitatem numero. sed per diversas in lumine coloratas apparent et in obscuro lucentia. verum autem illa qualitas per quam visibilia inominata in obscuro lucere videntur. sit lux opacata minus tamen quam in corpore colorato: nec ita pura sicut in sole vel igne: aut sit qualitas secunda diffinitionis speciei non tamen a colore. sed etiam a luce vel lumine. bona est speculatio de qua infra tangetur. Intelligendo secundum secundum comitatorum quod ista propositio color est visibilis est per se non quidem in primo modo dicendi per se. in quo predicatur est de essentia subiecti diffinitionis ipsum. sed in secundo modo in quo subiectum ponitur in diffinitione predicati: quoniam color est causa seu includit causas visibilitatis sicut subiectum sue proprie passionis.

¶ Omnis n. color movens est eius quod finem actus dyaphani: et hec est ipsius natura. Unde quidem non est visibile sine lumine. sed omnis cuiuslibet color in lumine visibile. Propter quod de lumine primo dicendum est.

¶ Ostendit quid est color: ut est visibilis: dicens quod omnis color est motus dyaphani secundum actus. i. actualiter illuminati: et hec est eius natura: propter quod non est visibilis color absque lumine. sed omnis cuiuslibet sit color: tamen in lumine potest videri: quare de lumine est primo dictum. i. primo quod de visibili inominato. Intelligendum quod comitatorum comento. lvi. movet dubitationem super hoc quod dicitur d. quod color non est visibilis absque lumine que est quod aut per illud d. vult quod colores in obscuro sunt in

actu: et quod si lux requiritur in videndo eos: hoc non est nisi si propter medium: ut dyaphanum in potentia fiat dyaphanum in actu: aut vult quod lux sit necessaria in videndo colores propter duo. scilicet ut color sit qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu: et ut dyaphanum in potentia fiat dyaphanum in actu. Hec ergo est questio: videtur lux sit necessaria in videndo colores solus propter medium: ut per lumen disponatur ad recipiendum speciem coloris: aut sit necessaria non solum propter illud. sed etiam ut colores qui in obscuro sunt solus in potentia ad movendum deducantur ad actum per formam aliquam a luce receptam.

Ad hanc dubitationem ponit comentator opinionem Avenpace qui dicit quod lux non requiritur ad visionem coloris: ut dyaphanum in potentia fiat in actu pro receptione coloris seu specierum eius. sed ut colores qui in obscuro sunt in potentia fiant in actu modo premissis. Et quod non sit necesse esse actu illuminatum dyaphanum. ut a colore moveatur Avenpace sic arguebat. Visus illuminatio est aliquid coloris: cum color non sit nisi admixtio corporis lucidi cum corpore dyaphano. sed nihil recipit colorem sed quod habet colorem: quod nihil recipit aliquid nisi sed quod caret illo. ergo dyaphanum non recipit colorem sed quod est actu illuminatum. et per istos non est necesse ipsum esse illuminatum ut moveatur a colore. Et cum dicitur d. quod color est motus dyaphani finem actum. non exponitur Avenpace. i. actualiter illuminatum. sed quod color est motus dyaphani de potentia ad actum. Deinde arguit comentator probando Avenpace quantum ad duo. Primum dicitur quod dyaphanum illuminatum non movetur a colore: postea asserat quod lux tribuit coloris formam per quam movetur. Contra primum arguit per rationes Alexandri. Videmus. n. quod multoties parietes et terra colorantur colore plantarum apud transitum nubium super eas: quod esse non posset: nisi aer medius tali colore coloraretur cum non fiat actio in distans nisi per medium. sed aer pro tunc est actu illuminatus. ergo et. Et respondendo ad argumentum Avenpace cuius dicitur quod recipit a colorem deesse absque colore: quod recipiens debet esse nudatum a natura recepti. hoc concedatur: imo hoc propositum est per se manifestum. quod nihil recipit se autem est causa alicuius in recipiendi ipsius: et ea videtur d. in receptione spirituali quod materialiter. recipiens enim ut recipiens non habet aliquid de specie recepti. Et si in recipiendi aliquo invenitur aliquid de specie recepti: illud non erit cum illius receptionis: unde remissa caliditas non est causa receptionis caliditatis intensioris in proprio subiecto. Sed cum dicit Avenpace quod illuminatio est aliquid coloris: hoc negat comentator. d. quod licet color causetur a corpore lucido: tamen differt ab eo essentia et diffinitione. Color. n. est ultimum dyaphani terminatum. i. comixtum cum opaco terrestri. Unde ex comixtione lucidi ignei cum dyaphano aereo vel aqueo et opaco terrestri duz elementa veniunt ad mixturam coloris: causat. in cuius productione lux sit habet tanquam formale: et dyaphanitas opacitati permixta velud materiale: propter quod colorata corpora sunt visus terminata. Ideo color debet esse ultimum non quod tamen sit in extremo dyaphani terminatum. sed quod tamen in extremo videtur et movetur. lux autem est complementum dyaphani non terminatum. i. non comixtum cum opaco terrestri. Et hic non distinguit comentator lumen a luce. sed lumen lucem appellat quod dicitur complementum dyaphani non terminatum: quia finem omnem partem tamen centrale quod extremalem movet et potest videri. lux autem si fuerit in corpore spisse substantie terminat visum: ut patet in luce solari. sed si fuerit in corpore raro: visum non terminat: ut patet de luce ignis in propria sphaera. Vtrum autem lux et lumen essentialiter differant: post apparebit. Patet igitur quod licet recipiens colorem deesse nudatum a colore non tamen esse nudatum a lumine. sed magis oportet ipsum lumen habere. Contra secundum

arguit comentator. *Ma* *Ax.* accipit pro prin^o q^o color ē visibilis p se: et q^o hoc propositio color est visibilis ē ppositio essentialis in qua subiectū est cā predicatū: sicut dicens q^o homo nō est visibilis: non qd^o predicatū sit causa subiecti sicut in illa homo ē rationalis. Et ex hoc sequit^r q^o lux nihil tribuit colori: per qd^o moueat et sentiat^r: qm^o si ita esset tunc comparatio visibilitatis ad colorem nō esset prima et essentialis, sed secūda et accidentalis. s. median te bitu sibi dato a luce ei aduentitio et accidentali: p^ois falsum: et cōtra *Ax.* vt par^o antefuit ostensum. et hoc voluit *Ax.* cum dixit colores nō esse visibiles absq^z lumine. s. q^o lumē requiritur ad disponendum susceptiuū coloris: sed non vt faciat colores in actu: cum ipsi de se sint visibiles. Vnde cum *Ax.* cōparauit lucem intellectui agentis: et colores vniuersalibus in potentia: dum dixit q^o ita se bz intellect^o agens ad vniuersalia sicut lux ad colores. Istō exemplum non est simile oīo et acceptam ē large similitudo: qm^o exemplū non requiritur verificatio sed manifestatio.

Et in hoc est similitudo q^o sicut vniuersale in potentia siue phantasma non mouet intellectū possibilē in absq^z p^o sentia intellectus agentis: sic color non mouet dyaphanū absq^z presentia lucis. sed in alio ē dissimilitudo: quoniam intellectus agens facit vniuersalia actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: vt ostenditur in tertio. Lux autem nō facit colores actu visibiles et potentia visibilibus vt fuit ostensum. Sed circa dicta comentatoris dubitatur q^o videtur q^o lux sit necessario ad videndū colores propter ipsos colores et nō propter medium: qd^o probatur p^o signum: quoniam si color in obscuro ponatur et oculus in lumine non videbitur color. Si autem e contra oculus sit in obscuro et color in lumine: tunc videbitur color quod esse nō potest nisi q^o est necessarius non propter medium s^z propter colores. Aduc respondet tenendo comentatorem: q^o causa illius diuersitatis non ē illa que tangitur in argumēto. s. causa est q^o species immediate seu de p^orio a forma materiali decisa participat multū de materialitate ideo non potest recipi nisi in medio multum illuminato.

Illa autem que mediate et a remotis multiplicatur est ultimum spiritualis cum spiritualior forma producat^r a minus materiali q^z a magis materiali: quā recipi potest in medio minus illuminato. Si ergo color sit in obscuro non potest suam speciem in illo producere quia color si sit in actu. sed solum ex mediū in dispositione: quare nec speciem multiplicabit in medium distans illuminatū in quo ponitur oculus cum distans non agat in distans nisi agendo in inter medium. Sed si color ponatur in medio illuminato in eo suam speciem cābit: et illa multiplicabit aliam speciem ea spiritaliorem minori indigentem medij illuminatione in medium remissius illuminatum: et sic p^oter vsq^z ad oculum: quare tunc videbit^r color.

¶ Est igitur aliquid dyaphanū. Dyaphanū aut^o dico: qd^o est quidez visibile: non aut^o fm se visibile: vt si simpliciter est dicere. s. propter extraneū colorem: huiusmodi aut^o est aer et aqua: et multa soli doz: non. n. fm q^o aqua: neq^z secūduz q^o aer dyaphanū est. s. qm^o est natura eadez in his vtriq^z: et imperpetuo superius corpore.

¶ Determinat de dyaphano. d. dyaphanum esse illud qd^o est visibile non per se et fm propriū colorem. sed per accidens et p^o colorem extraneū: huiusmodi autem sunt aer et aqua et plura de numero corporū: sicut cristallū et vitrum: et reliqua huiusmodi. Vn aqua non est dyaphana fm q^o est aqua: neq^z aer secūduz q^o aer. sed bec omnia sunt dyaphana per quandam naturam cōm in istis rep tam: et in corpore supercelesti. Intelligendū q^o corp^o dyaphanum: siue perspicuum est corpus quod ē luminis

receptiuum. Et alium quoddā est priū siue trāsparens non terminā visum vt aer vel aqua. quoddā autem est non transparenz terminans visū: vt si fuerit lucidum et spisse substantie: aut coloratū: vt vitrum viride vel azurinum. *Ax.* aut^o hic loquitur de dyaphano primo sumpto qd^o est propriū mediū videndi. et non de dyaphano secundo modo dicto. Et sicut comentator comento. lxxvii. dū dicit q^o dyaphanum innatū est recipere colores: eūz nullum propriū habeat in se: et hoc intelligi d^z realiter vel intentionaliter. Intelligendū secundo fm Alber. q^o corpa supercelestia: vt ignis aer aqua: sunt dyaphana per quandā naturā cōm innominatam in illis rep tam: q^o non est pure vniuersa nec pure equiuoca. sed fm prius et posterius dicta. per prius. n. dicitur de supercelestibus: tanq^z de causa et posterius de inferioribus tanq^z de causatio. Ideo dicit comentator in de substantia orbis. q^o quicqd^o est hic et ibi est quasi equiuoc.

¶ Amen aut^o est huiusmodi act^o dyaphani fm q^o dyaphoni potentia aut^o in quo hec est et tenebra lumē autem: vt color est dyaphani: secūduz q^o actu dyaphanum ab igne aut huiusmodi: vt q^o sursum corpus. Et. n. hic aliquid inest vnum: et idem.

¶ Determinat de lumine. Et diuiditur in duas partes quia p^orio ostendit quid sit lumē. Secundo remouet quasdam falsas opiones de ipso: ibi Quid igit^r est dyaphanū De prima dicit q^o lumē est actus dyaphani fm qd^o est dyaphanū. s. actu. Vn dyaphanū in potentia est illud in quo est hoc. s. dyaphanitas et tenebra: lumē autem est vt color dyaphani: qd^o est fm actum. i. actu illuminatum ab igne aut corpore supercelesti: quibus inest luciditas per vnam naturam illis cōcātam. Intelligendū primo secundū comentatorem comento. lxx. q^o dyaphanū aliquādo est in actu: aliquando est in potentia: tunc est in actu quando est actu illuminatum: q^o lumē est quasi forma respectu dyaphanitas: et dyaphanitas quasi materia. Tūc est in potentia quādo illa natura cōis dyaphanitas ē cū obscuritate: tūc. n. est priuata lucē et est in potētia ad ipsū sicut materia dicitur esse in actu per formas dum eam bz et in potentia ad ipsā anteq^z habeat eam. Vnde lumē est sicut color dyaphani sicut. n. color est actus dyaphani terminati. ita lux vel lumē est actus dyaphani non terminati. Intelligendū sō. secundū comentatorem eodem comento: q^o natura dyaphanitas: que ē i corp^o celesti semper associat^r ei qd^o facit eā i actu. s. illuminatā. Iō nunq^z i uenitur celū dyaphanū i potētia sicut cōtingit de corporib^z q^o sunt hic inferi: q^o qnq^z sunt illuminata et qnq^z nō. q^o lucidū qnq^z ē eis p^orio: et qnq^z nō. s. illa natura celestis semp ē illuminata: q^o lucidū sp^o ē ei p^orio. Intelligendū tertio. q^o priū celi qdā sūt dyaphāe vt orbis: et qdā lucide: vt sūt stelle q^o sūt p^orio de hoc orbis suoz. Sic ergo ē vna nā cōis: p^o quā orbis celestes aer et aq^o dyaphana dicūt: ita ē vna natura cōis: p^o quā p^orie stellate et ignis luciditate p^o pāt seu lucida noian^r. Vtrū aut^o stelle alie a sole. p^opriā habent lucē: aut oē lumē a sole recipiūt n^o hic s. alibi bz igni.

¶ Quidē igit^r dyaphanū: Et quid lumē dictum est: q^o neq^z ignis est: neq^z oīo corpus neq^z desluxus corporis illius: effert. n. vtrq^z aliquod corpus: et sic si ignis aut huiusmodi alicuius p^ontia i dyaphano: neq^z. n. possibile duo corpora in eodez eē. Vnde dicitur aut^o lumē contrarium esse tenebre: est aut^o tenebra priuatio huius bitus ex dyaphano: quare palam q^o huius p^ontia lumē est.

¶ Remouet falsas opiones de lumine. Et p^oter duas p^oter q^o p^o facit b: sō assignat cāz cuiusdā dicit^r sup^o: ibi Et si aut^o

Secundus

coloris. *¶* Præterea i. duas: scilicet q. duas rationes facit ad improbandum illam opinionem: i. i. scilicet. Et in fine Empedocles. De prima adducte ratione prius d. tres opiniones antiquæ de lumine i. q. b. errant. Prima fuit quidam q. ponebat tres species ignis. scilicet carbonem flammam et lumen. Secunda fuit Empedocles ponens lumen esse corpus potius de celo ad terram. Tertia fuit Democriti dicentis lumen esse quasdam decisiones corporum atomalium defluentium a corpore lucido. Ad quolibet autem harum opinionum sequetur lumen esse corpus: ideo contra omnes probatur. *¶* A. q. lumen non sit corpus dupliciter. Et primo se continuando ad precedentia dicitur quod dictum est quid sit diaphanum: et quod sit lumen. Sed nunc probatur q. lumen non est ignis neque oino corpus neque defluxus corporis arguendo sic. Si lumen esset ignis vel corpus aut defluxus corporis potius lumen esset corpus. sed impossibile est lumen esse corpus ergo etc. patet prima cum maiori ex dictis. et probatur minor quia si lumen esset corpus cum lumen sit illud cum corpore diaphano tunc duo corpora essent simul per penetrationem. prius est impossibile. *¶* Illud ex quo sequitur quod est lumen esse corpus. Quod autem lumen sit simul cum corpore diaphano: probatur. quia lumen est actus et forma siue habitus in corpore diaphano: modo forma est simul cum eo cuius est forma. Et q. lumen sit forma ipsius diaphani: probatur. quia tenebra et lumen oppositum privatione. sed tenebra habet fieri circa diaphanum cum sit privatio luminis in diaphano. ergo et lumen habet fieri in diaphano et recipit tanquam habitus eius. et patet prima quia privatio opposita habet fieri circa idem.

¶ Et non recte Empedocles. nam si aliquis alius sic dicit q. feratur lumen et extendatur in medio terre: et continetur. Nos autem lateat. hoc enim est et extra eam que in ratione veritate: et extra ea que videtur. In parvo enim spacio lateret nos. Ab oriente autem in occidentem lateret magna quid est questio.

¶ Præterea secundam rationem probantem q. lumen non sit corpus dicentem q. non recte dicit Empedocles: neque alius aliter si dicit sicut ipse. scilicet q. lumen sit corpus: et q. per aduentum solis super emissa nos feratur lumen. i. loca iter moueat et extendatur in spacio medio inter terram et cœles: corpus siue celum. nam ubi sic esset tunc ois illuminatio esset motus localis: aut saltem non fieret absque motu locali. sed ois motus localis sit in tempore. ergo ois illuminatio fieret in tempore. prius falsum quia illuminatio fit subito et instanti siue luminis multiplicatio fit subito et in instanti: ut patet ad sensum. Et quia Empedocles ad hanc rationem respondebat: concedendo q. ois illuminatio sit in tempore: sed tamen multoties lateat non propter motus velocitatem seu ipsius breuitatem. Præterea responsione remouet. *¶* A. d. q. hoc est extra eam veritatem que est in ratione et extra illud: quod apparet ad sensum. quia q. successio motus facti in paruo spacio propter eius velocitatem aut paruitatem ipsius ipsum mensuramus nos lateat hoc possibile est. sed q. successio motus facti per maximam spacia: ut est ab oriente in occidentem nos lateat propter causam assignatam. Est quidem multum magna questio seu dubitatio et potius impossibile. Intellegendum q. lumen multiplicari in tempore et successiue. et hoc nos lateat est extra sensum: quia ad sensum apparet oppositum. Est etiam extra veritatem que est in ratione. quia et si illud accideret posset dum illuminatio fieret per spacium breue. non tamen lateret dum fieret per maximum spacium: ut est ab oriente in occidentem sicut est in soni multiplicatione. nam quia sonus successiue producit licet dum multiplicatur per spacium paruum videatur subito multiplicari. dum tamen ad longum auditur distantiam apparet successiue multiplicari. Unde si quis a longe percussit arborem pluries: faciat sonum: cuius videtur itus secundum quod prius sonus audiat: et ex hoc euidenter apparet generatione soni fieri successiue. Ita in proposito esset de lumine si eius multiplicatio fieret successiue. Ex quibus patet Empedocle in duobus errasse. primo in hoc quod dixit lumen esse corpus secundo in hoc quod dixit luminis multiplicationem in tempore fieri.

¶ Est autem in coloris susceptuum q. sine colore: soni autem absorum: sine colore autem absorum: sine colore autem diaphanum. et inuisibile autem quod vix videtur: ut quod tenebrosus est: huiusmodi autem diaphanum quidem est: non quum sit actu diaphanum sed cum potentia. Eadem enim natura quandoque quidem tenebra: quandoque autem lumen est.

¶ Assignat causam cuiusdam dicti superius ubi dixerat q. color est motus diaphani finem actum dicentem q. susceptuum coloris est quod est sine colore: et susceptuum soni. Et quod est sine sono. quia ergo diaphanum est de se sine colore: ideo non potest recipere omnem colorem et est inuisibile per se per proprium colorem: ex quo non habet aut vix videtur id est per accidens: ut tenebrosus et sicut privatio. Et diaphanum non est visibile per accidens. ut privatio: dum est in actu per lumen quia tunc habet habitum per quem videtur: sed dum est diaphanum in potentia seu tenebrosus. unde eadem natura est quandoque tenebra id est priuata lumine: et quandoque lumen id est habens habitum luminis: ut diaphanitas aeris vel alterius talis. Intellegendum q. aliquid potest dici visibile per accidens dupliciter. Uno modo quia non videtur per proprium et naturalem eius colorem: sed extraneum et aduentitium. et sic dicitur superius. *¶* A. diaphanum illuminatum esse inuisibile per se: et esse visibile solum per accidens. Secundo modo aliquid dicitur visibile per accidens quia est priuatio oppositum alicui visibili proprio quod est visibile per se: sic medium actu illuminatum non est visibile per accidens. sed dum est tenebrosus et diaphanum in potentia. Unde idem sensus habet cognoscere habitum et priuationem si ubi oppositum: ut auditus est soni et silentii. soni per se et silentii per accidens. Per auditum enim indicamus sonum dum audimus ab eo actualiter inuitatur. silentium vero dum non inuitatur ab eo. Et similiter est de visu quod per cipit lumen dum ab eo mouetur. Iudicat autem tenebrarum dum a lumine non inuitatur stantibus alijs ad hoc requisitis: et sic visus comprehendit lumen per se: tenebrarum autem per accidens. Utrum autem tales priuationes solo sensu exteriori cognoscantur aut concurrente sensu interiori infra ostendetur ubi de isto loco tractabitur. Intellegendum secundo finem primi. commento. lxxj. q. natura diaphanitatis in corporibus generabilibus et corruptibilibus recipit vtriusque dispositionem: sic q. aliquando inuenitur obscura: et aliquando illuminata. et huiusmodi natura in corporibus celestibus semper est illuminata: et nunquam recipit obscuritatem: Et si quis obijciat de luna que tempore eclipsis obscuratur et magis et minus illuminatur finem diuersitatem finem eius ad solem. Ad hoc dupliciter respondet commentator. Primo q. si teneamus q. luna sit pure diaphana et non lucida illud quod dictum est habet veritatem de omnibus corporibus celestibus preter quod de luna: ita q. oportet excipere lunam. Secundo respondet q. illud quod dictum est debet intelligi solum de diaphanis prius non habentibus luciditatem. Luna autem sicut ex illis duabus naturis. i. diaphanitate et luciditate. et loquitur primo. dubitatur propter duas opiniones: luna prima ponit q. nullum corpus celeste habet propriam lucem nisi sol. et q. cetera alia sunt pure diaphana et a sole lumen recipiunt. et huic deservit responsio prima. Alia ponit q. astra habent lucem propriam: tamen remissam non bene perceptibile sensu. et q. amplius lumen recipiunt a sole per quod manifeste videntur: et huic adhaeret tertia

secunda: quoniam tunc luna haberet naturam lucidi ratio-
ne proprie lucis et diaphani prout a sole illuminaretur.
et propter defectum huius luminis in toto vel parte fieret
eius obsecratio aut in lumine diminutio propter presen-
tiam vero ipsius fieret lune totalis vel maior illuminatio.

Dubatur utrum lumen sit corpus. Arguitur quod sic. Primo
motus: omne quod movetur localiter est corpus. vi. physicoz
sed lumen movetur localiter descendendo a sole ad nos:
dum sol ascendit supra emisperiū nostrū: ut patet ad sensū
ergo et c. Secundo omne quod figuratur est corpus: cum fi-
guratio non inveniatur nisi in corpore. sed lumen figuratur
ut patet per quintā proportionem perspective. Incidentia radio-
sa per angulā foramina transcurrentes in obiectis corporibus
rotundari et c. ergo et c. Tertio omne quod generat corpus: est cor-
pus cum effectus debeat sue cause proportionari. sed lumen ge-
nerat corpus: ut patet in speculis concavis cōvexis a quo
bus lumen reflecti ad aliquod facilius cōvexibile gene-
rat ignē. quare et c. Quarto omne quod refrangit et refle-
ctitur est corpus: cum iste sint corporis proprietates. sed lumen
est utriusque modi ut patet tertio metaboz et per perspective. er-
go et c. Ad oppositū est Alexander in textu. Dico primo viden-
dū est quid sit lux: lumen et color et qualiter differant. Se-
cundo est respondendū ad questionem. Pro primo dicen-
dū quod lux est qualitas visiva proprie inmutativa existens in cor-
pore lucido non dependens ab alio in fieri et cōservari. et si
fuerit pura: eius subiectū non habet cum opaco terrestri cō-
mitionē: ut est qualitas visibilis aut solis aut ignis. Lu-
men autem est qualitas a luce decessa: et in diaphano multipli-
cata: quod de se lucē non habet neque colorem notabilis in-
tentionis: ut in aere aut alio huiusmodi lucido in fieri et cō-
servari dependens. color autem est qualitas secunda mixti-
onem consequens elementoz et actionē et passionem quali-
tati primā et debitam cōmitionē lucidi ignei cum dia-
phano aereo aquo et opaco terrestri: ut superius dicebatur.
Ex quo sequitur quod lumen est species lucis representativa ab ea
specifice differens sicut species coloris specifice differt a co-
lore: quāvis inter species qualitativis sensibilis soli lumini
cōpetit sentiri. Sequitur ulterius quod color specifice
differt tam a luce quā a lumine. Unde Alexander describens lumen
dicit quod est actus diaphani: sicut quod est actus diaphani.
Et in de sensu et sensato describendo colorem dicit quod est extremitas
perspicui in corpore terminato. Et primo inquit superius quod lumen
est actus diaphani non imitatus. color autem est actus diaphani imitatus
et hec est cōis philosophantiū sententia in proposito. Alij
vero alias opiniones nisi sunt habuisse. Nam vult Alber-
tus: quod lux et lumen non differant essentialiter: sed solū quā-
tum ad modū essendi. Unde sicut cum eadem forma est in
corpore lucido et in medio et organo. sed sicut esse diversa et
sicut hoc varias recipit denominationes. Dicitur enim lux
ut est in suo principali subiecto ut sole vel igne. et dicitur
lumen ut est recepta in aliquo diaphano non habente de
se lucem: ut aere vel aqua et huiusmodi. Lumen dicitur ra-
dius ut sicut rectum incessum multiplicatur. Splendor vero
appellatur ut ab aliquo obstaculo sensibilibus et manifeste
refrangitur: ut a speculo marmore vel cretoso et polito:
aut aliquo tali. Et similiter dicit de colore et specie eius quod
non differunt essentialiter. sed quolibet forma per se sensibilis
in corpore sensibili habet esse materiale siue reale et scilicet
multiplicat vel generat in medio seu organo sensus sicut esse
intentionale vel spirituale. Vult etiam quod color quantum
ad suum formale non sit nisi lumen quod insinuat ad extre-
mitatem perspicui siue diaphani terminati. Ideo color si
habet esse formaliter nisi in extremo: ex quo ad profundum
corporis terminati non insinuat lumen et in tenebra non
est formaliter color in corpore colorato: sed solum quantum
ad eius materiam que est ex eius mixtione calidi frigidi

humidi et siccī. Vbi autem corpus esset perspicuum siue dia-
phanum sicut totum sic quod non sit terminatum per cōmitionem
nem opaci terrestri et in profundo recipiat lumen et non tan-
tum in extremo tale corpus illuminati appellaretur et non per
proprie coloratum quāvis quandoque ex lumine color: causetur
opaco terrestri et non cōcurrente sed perspicuo ex eius de-
finitate lumen frangente vel reflectente: ut in iride apparet.

Et quibus velle videtur quod lumen et color non differunt
essentialiter: sed solum sicut esse. et similiter color non habet
species contrarias nisi sicut esse. Et per istud vide que scribit
secundo physicoz tractatu. ii. ca. iij. vbi sic dicit. Lux que est
vna in essentia sicut quod est in aere et in corpore termina-
to: et tamen in aere est lumen et in corpore terminato est co-
lor albus vel viridis vel niger sicut diversitatem corporis
terminati: et in omni corpore terminato est vna essentia lu-
cis: non tamen est vnus color propter diversitatem eius esse
quod habet in diversitate speciei. et propter hoc dicit Alexander quod
lux est color: bipositus: et bipositus omnium colorum est vna:
et id quod est formale est in omnibus coloribus vnus. sed
tamen quia recipiens diversimode recipit esse lucis varia-
tur. et ideo diversificantur colores: et hoc modo loquendo
vna est essentia formalis contrarietatis colorum albi et nigri
et propter esse diversum efficiuntur species contrarie colorum
et c. Egidius autem tenuit in proposito colorem esse lucē
opacitatem extinctam siue obumbratam. et hanc voluit per
manere in corpore colorato posito in obscuro et esse per to-
tum corpus coloratum: non tantum in extremitate et per va-
riam proportionem lucis ad opacū dicit varias species co-
lorum causari. Unde vbi multum sit de luce et parum de opa-
co resultat albedo: et vbi cōverso fuerit. s. multum de opa-
co et parum de luce resultat nigredo. Vbi autem medio modo
fuerit medius cōmixtus color. et indubie sicut hanc viā color non
differt essentialiter a luce vel lumine. sed accidentaliter tan-
tum: nec habet species essentialiter distinctas sed solum ac-
cidentaliter: ut est dictum est manifestum. Pro secundo
autem ista conclusio teneatur quod lumen non est corpus et pos-
set per rationibus positum ab Alexander in littera que dimittunt
et quo superius habite sunt. vna tamen alia adducit que
est talis. Si lumen esset corpus aut de genere substantie:
aut de genere quantitatis per sufficientem divisionē. non
de genere substantie: quia tunc substantia esset per se sensi-
bilis cum lumen sit per se visibile. Quis falsum et cōtra Alexander
supra. Nec enim est corpus de genere quantitatis: quoniam
tunc omnia corpora naturalia essent illuminata cum omnia
habcant in se quantitatem corpoream. Quis falsum quoniam
tunc aer et istens in camera obscurissima esset illuminatus:
quod implicat contradictionem. Ad rationes. Ad pri-
mam cum dicitur quod omne quod movetur localiter est cor-
pus. Conceditur si movetur per se. sed negatur quod lumen
moveatur localiter a sole ad nos quando sol oritur: quia
tunc accidens transiret de subiecto in subiectum. Unde
imaginari debemus quod lux que est in sole generat lumen in
corpore sibi contiguo: et illud lumen generat aliud in cor-
pore sibi immediato. et sic consequenter usque ad terram
et talis luminis multiplicatio vnus ex altero fit subito quā-
tum est ex parte luminis cum lumini nihil sit contrarium:
et non successiue neque per motum localem. Et dico notan-
ter quantum est ex parte luminis: quia licet lumen sit ex sui
natura subito multiplicabitur: et aliquando subito ad cer-
tam distantiam multiplicetur: sicut si luminosum sit in cen-
tro duarum parasidum sicut circūferentias se contingen-
tium: quarum vna incipiet ab altera superelenuari eque di-
stanter: tamen contingit ipsum successiue multiplicari pro-
pter varias causas: ut quia luminosum successiue presen-
tatur medio illuminabili: aut quia obstaculum successiue
renouetur: aut quia medium successiue subtiliatur: si-
ue disponitur ad eius receptionem. Et ita de alijs.

Secundus

Ideo concedere habemus qd qd cito aliqua pars solis est supra orizonte nollt tam cito totū mediū illuminat: quod sufficit illuminare: lz postea per ascensū partis maioris si at illuminatio maior ad distantia maiorē. Unde aliud est lumen successiue multiplicari & successiue intendi. & stat lumen subito multiplicari & successiue intendi. & hoc voluit *Ax.* contra *Empedoclem*. Ad secundam cū dicitur qd oē qd figurat ē corpus vtz ē si p se figurat. vbi aut figurat p accidens illud nō oē. lumen aut per accidens figuratur. aliquid fm figuratiōe lucidi ipsum multiplicantis. vnd lumen fm figuratiōe impedimento deducto. pducit lumen fm figuratiōe spēcā. Aliquā figurat fm figuratiōe subiecti: in q recipit quia oē accidens extensū ad extensioē subiecti si cut est lumen figurat fm figuratiōe ipsius. Aliquando vō figurat fm figuratiōe loci p quā transit: quare radii transiens p foramen triāgulare si in parua distantia post foramen ab obstaculo reflectat incidentiā triāgulare causabit: quāuis si a remotio talis fieret reflectio incidentiā causaret rotunda: & eo maior quo remotius fieret p foramen. *Au* / *lam* hōz vide a spectantiū qd nō pnter ad hunc locum

Ad tertiam cū dicit qd oē qd generat corpus: est corpus. cōceditur si ē generatō principalis: aliter nō oportet. lumen āt nō concurrat ad gnationē ignis vel alterius corporis tāqz agens principalis: qd illud nō ē corpus luminosū: sed solū vt agens instrale. Ad quartā cū dicit qd frangi & reflecti nō cōpōt nisi corpi. vtz ē ppter: tū metaphorice & similitudinariē cōpōtū alteri a corpe. & sic cōpōtū luminī. nā corpus dicit frangi qm in plures ptes diuidit. radius aut transtiens p media diuersa in raritate & densitate nō est diuisus in ptes. dicit frangi a spectantiū qd nō seruat rectū iectū sed aut diuersis a perpendiculari aut ad ipsam se cōuertit ppter qd res maiores aut minores iudicant qz si videret p mediū vniforme. quare denarius positus in vase pleno aq maior appareret. Si fr corpus velociter motū inueniat obstaculū qd idē corpus numero quod mouebat ad obstaculū appropinquando postea remouet plus elongando. sed dū reflectit radius ab obstaculo nō est idē radius numero incidēs & suis obstaculū & reflectus ab eo. sed ē alius numero lz genitus a priori. De his tamen alibi habenda est speculatio.

On omnia autē visibilia sunt in lumine: sed solū vnus cuiusqz ppter color. Que enim in lumine quidē non vident. in tenebris autem faciūt sensum: vt que ignea vident & lucentia. non autem notata sunt vno nomine vt quercus putride: cornu: capita pisciū: & oculi. Sed nulli eoz videtur ppter color ppter quā causam hec videntur alia ratio.

Hic determinat de visibilibus innotariis. & continz duas ptes. qd pmo facit qd dictū est. secūdo ex dictis: respōdet *Democritū*: ibi secūda. Nō enī bene. *Prima* iterū in duas: qd pmo facit qd dictū est. secūdo facit sumā eoz que dicta sūt ibi. Nūc aut in tantū. De pma dicit qd nō omnia visibilia sūt visibilia in lumine. sed solū vnus cuiusqz ppter color: supple ē visibilia in lumine tantū. quedā autē sūt visibilia que nō videt in lumine. in tenebris aut videt vt que apparent ignea siue lucētia. & hec non sūt nominata vno nomine sicut sūt patredines quercus: cornu: capita: quorū dā pisciū: squāmē: oculi. & nullus eoz ppter color videt in tenebris: ppter quā aut causā hec cōtingāt alia rō est ptenens ad libz de sensu & sensatō. & non hic.

Intelligendum primo qd ista visibilia quercus putrida cornu &c. dicuntur visibilia innotata quia non habent vnū nomen simplex ipsis adequate conueniens. & ista non sūt colorata tantū vt illa que solū videntur in lumine neqz

suscitata tantū vt sol vel ignis. sed sūt colorata & lucida. & ratione coloris vident in luce & nō in tenebris & rōe lucis vident in tenebris & non in lumine. ideo hūc in se diuersas qd litates visibiles vt superius dicebatur. Et si queratur de causa huius diuersitatis lz *Ax.* dicat cū ad hūc locum nō spectare. Dicit pōt qd rōne coloris videntur in luce nō in obscuro sicut cetera colorata: qd color indiget fori lu & si dicit mediū inmutare. sed ratione lucis in obscuro videntur. quia lux illa mediū sufficit inmutare & organū visus. Nō autem videntur in lumine. quia vt dicit *pm.* comēto. lxxij In eis est parum de natura lucidi que latet veniente luce maiori. ppter eius paucitatem sicut accidit in lucibus pūis cum foribus. Unde maius lumen obscurat minus. & propterea in die stelle nō vident que tū vident in nocte quoniam motus maiores impedūt minores vt in multis potest videri. Intelligendū secūdo fm *pm.* qd natura coloris ē a natura lucis & lucidi: quoniam lux est visibilis p se ita qd non indiget alio disponente mediū ad receptionē suarum specier. sed ipsa mediū illuminat & ipm illuminādo in eo suā speciem causat cū lumen sit species lucis. color autē est visibilis mediante luce: quia lux requiritur ad visionē coloris ad disponendū mediū vt recipiat speciem eius.

Nūc autem in tantū manifestū sit: quoniam qd quidem in lumine videtur color est. Unde non videtur sine lumine: hoc enī erat ipsi coloris esse. motū esse fm actum diaphanitatis autem diaphani lumen est. Signū aut huius manifestum. si quis enī ponat habens colorem sup ipsum visum nō videtur. Sed color mouet diaphanū puta aerem. ab hoc autem iam continuo existente mouetur quod sensitū est.

Recolligit determinata dicens qd nūc intantū dictū sit qd illud qd videt in lumine est color. vnde color non videtur absqz lumine. & hoc est ē ipsi coloris & naturale. s. ipsū esse motū diaphani fm actū. actus aut diaphani est lumen. et signū huius. s. qd color sit naturaliter motus diaphani fm actū: nec aliud possit mouere nisi moueat. diaphanū illūminatū ē qd si qd ponat coloratū immediate sup visū nō videtur. quia inter coloratū & visum nō erit mediū illūminatū quod a colore moueat. ergo si color debet videri: oē qd moueat mediū illūminatū puta aerē vel aliqd tale & mediū motū a colore mouebit vtrūqz ipm sensitū siue organū visus cū quo beat cōtinuitatē. i. medianonem.

Non enī bene dicit hoc *Democritus* opinat si esset vacuū qd mediū. pspici vtrūqz certe: & si formica esset in celo. hoc enī impossibile. est patiente aliquid sensitū sit ipsi videre. ab ipso igitur videtur colore impossibile est. Relinquitur autem qd a medio quare necesse ē aliquod esse medium. Vacuo autem facto non aliquid certe. Sed oīno nihil videtur ppter quā quidē igitur causam colorem necesse est in lumine videri dictū est. Igit aut in vtrūqz videtur & in tenebris & in lumine & hoc ex necessitate. Diaphanū enī ab hoc lucidū sit.

Hic *Ax.* respōdet *Democritū*. & duo facit. *Primo* b. secūdo ostendit qd sicut in colore & visu oē mediū si color debet visu inmutare & qd visibile positū supra visū nō facit sensationē: ita ē in alio sensu ibi. Eadē aut rō. De pma qd *Democritus* nō bñ dicit in b qd opinat qd si ēēt vacuū unū visibile & visu qd ipm mediū videret: & qd p vacuū videret formicā dato qd ēēt celo. b. n. ē impossibile: qd videre sit ipso visu patiente aliqd a visibili. sed impossibile est visum immediate pati a colore. ergo oē qd visus immediate patitur

a medio. et p'p'ia necesse ē aliqd esse mediū inter visibile
et visū: qd in cōditū parat a visibili et agit in visu. Vacuo
autē existente inter colorē et visum nō agit color in mediū
neqz mediū in visum. quare tūc nūllū oīno videbit. Pro
pter quā autē causam necesse sit colorē videri in lumine di-
ctū est supra. Ignis autē in vtriusqz v'f. s. in lumine et in te-
nebra: et hoc accidit ex necessitate qd ab igne dyaphanū sit
lucidū. Intelligendū p'mo fm p'm. comēto. lxxij. q. ad
visionē tria necessario cōcurrūt. s. movens nō motū et illd
est color. et motū nō movens: et illud ē visus. et movens
motum: et illud est mediū inter colorē et visum quod
mouetur a colorē et movet visum. Ex quo sequitur qd
per vacuum nō posset visus videri: qd vacuum nō posset
movere neqz moveri. et idē est intelligendū in sensatione
alioz sensuū. vnde p' tangens p'm. intelligit movēs: et per
tactu intelligit motū. Intelligendū secūdo o q' p'm. movet
dubitationē 3 d'x. nā posset aliq' putare d'x. velle q' in
visione regit mediū: qd color distat a visu. et tūc posset sic
arguere i'visiōe regit mediū qd color distat a visu. q' si co-
lor imediate pōret supra visu posset videri: qd tūc nō re-
queret mediū ex quo color nō distaret a visu. Huc res-
pondet p'm. q' d'x. non intēdit pbare qd visus idēz me-
dio: quia color distat a visu. sed intēdit pbare q' visus nō
pōt videri colorē distincte si inter vtrūqz sit vacuū. Ad
quod pbandū accipit q' nō videt nisi per mediū: et illud
arguit ex duobus signis: quorum vnu est q' color positus
super oculo non videtur. aliud est q' color non videtur:
sine lumine et lumen non est nisi in diaphano. ergo inter
visū et colorē oportz esse diaphanū illuminatū. mediū cr-
go nō requiritur ex pte visus in se: sed ex pte visibilis nō po-
tēris imutare visu nisi p'us imutet mediū et cā huius in se
rūis ostēdit. Intelligendū tertio fm p'm. q' ignis videt
in obscuro et in luce abobus: qd congregatū ē in eis vtrūqz
s. quia facit mediū diaphanū in actu fm qd ē lucidus et mo-
vet ipm fm qd ē color in corpore. Ad vult p'm. q' in igne sit
lux et color. sed q' eius lux supplet vices coloris p' quanto
imutat diaphanū illuminatū.

Eadē autem ratio ē de sono et de odore. nihil
enī ipsoz tangens sensitivū facit sensum. Sed ab
odore quidē et sono media mouente: ab hoc autem
sensitivū vtrūqz. Tū autem sup ipsum sensitivū
aliquis apponit odorans aut sonans: neqz vnu sen-
sum facit. De tactu autem et gustu habet se simi-
liter. nō autem videt ppter quā at cām posterius
erit manifestū. Ad mediū sono quidē aer est. Odo-
ri autē innominatū. Cōmunis enī quedā passio est
ab aere et aqua: sicut diaphanū coloris. sic est haberi
odorē quod ē in vtriusqz his. Vident enī animalia
aquatica habere odoris sensum. sed homo quidē et
et pedibus ambulantiū quēcūque respirant ipsoz i-
bilis sunt odorare nisi respirantia: Causa autem
his posterius dicitur.

Respondet q' sicut inter visibile et visum oportet esse me-
diū si visibile debet videri: et q' color positus sup oculo
non videt. sic cōiungit in sensibilibus alioz sensuū: dicēs
q' eadē ratio est de sono et de odore: sicut de colore q' nullū
eoz tangēs sensitivū facit sensū. sed ab odore et sono
p'io movetur mediū et a medijs motis postea movens sensitivū
sed cū super sensitivū ponatur odor aut sonus nulla fiet se-
satio. et similiter ē in tactu et in gustu lz nō videat et causa
ppter quam non ita videtur de tactu et gustu erit posteri-
us manifesta in capitulis suis. Ad mediū autem sono ē aer. sed
mediū odorē innotatū et est quedā natura cōmunis aeri

et aque rōne cuius amb o sunt media odoris: sicut diaphan-
tas est natura cōis pluribus corporibus que sūt media ipi
coloris. et q' non solū aer sed etiā aqua sit mediū odoris pbat
d'x. quia nō solū aialia que sunt in acre odorāt: sed etiam
aialia aquatica differēt tū. quia aialia aquatica odorant
non respirando. sed hō et alia aialia pedibus ambulantiā
quēcūqz respirant nō possunt odorare nisi respirando: et
causa huius posterius dicitur in capitulo de odore. In-
telligendū p'mo q' quia gustandi et tangendo non re-
quiritur mediū extrinsecū notabilis quātatis sicut in sen-
tiendo p' alios sensus. ideo videt q' illis sensibus sine me-
dio sentiamus. sed tamen non est ita: quia vt infra ostē-
detur requiritur mediū intrinsecū. s. caro. Intelligendū
secūdo fm p'm. comēto. lxxv. q' mediū in voce est aer
non aqua: quia animalia que sunt in aqua non sentiūt nisi
per voces cadētes in acre extra aquam. Apparet enim q'
vox non sit ex p'cussione corporū in aqua. cōverso de odo-
re. Vult igit p'm. q' sonus nō habet esse realiter nisi in se-
re ex cuius refractione causatur lz species soni possit p' aquā
multiplicari p' quas poterit in aqua sentiari cōtra autem ē
de odore qui pōt esse realiter non solū in acre sed etiā in
aqua. Sed cōtra videt q' sonus possit cāri ex p'cussione
corporū in aqua sicut p'cutiendo cū remō lapidē exilientēz
in fundo aque. aut alio tali mō. Vult q' in aqua potest
cāri sonus tanquā in cōtinente: sed nō tanquā in subiecto
imo semp erit ibi aer in quo sonus fundabit. et hoc voluit
p'm. Intelligendū tertio fm p'm. eodē comēto q' sicut
aer et aqua non recipiūt colorē nisi rōne nature cōis que ē
in eis. s. diaphanitatē. sic aer et aqua nō recipiūt odorē nisi
si rōne cuiusdā alterius nature cōmunis que ē in eis: et il-
la nō habet nomen: tamen videtur q' sit hūiditas. vnde si
cut color habet duplex esse. s. naturā qd habet in diapha-
no terminatū: et extraneū quod habet in diaphano nō ter-
minatū. sic odor habet esse naturā in hūido saporabili
et habet esse extraneū in hūido non saporabili: sicut sūt
aer et aqua. et sicut diaphanū recipit colorē fm q' in se nul-
lum habet colorē: sic illa natura cōmunis aeri et aque re-
cipit odorē fm q' in se nullum habet odorē. Dubi-
tatur vtrū color sit primū obiectum visus. Arguit q' non
ga oē primū obiectum alicuius potentie comprehendit in se
oia obiecta per se non p'ima cūsdē potentie. sed color nō
comprehendit in se oia per se visibilia quia nō lucē neqz lu-
men neqz sensibilia cōmunia que oia sunt per se visibilia
ergo et c. Pro questione p'mittendū p'mo q' color multi-
pliciter sumitur. Vno modo sumitur p'p'ie pro actu dia-
phanū terminatū. et sic sumitur hic ab d'x. et in de sensu et
sensato dū dicit q' color est extremitas perspicui in cor-
pore terminatū. Secūdo sumitur color cōiter p' actu dia-
phanū sine terminatū sine interminatū. et sic extendit se vlt-
ra colorē p'p'ie dictū ad lucem et lumen: quod lz directe p-
cedens a luminoso non videat sed sit species tantū: tamē
reflexū habet rationē obiecti visibilis: vt ad experientiam
sepe videmus et taliter sumpsit colorē d'x. in libro d' sen-
su et sensato dū dicit q' oia corpora colore p'cipant. Se-
cūdo p'mittendū q' aliquid esse primū obiectū alicuius po-
tentie cognoscitū est dupliciter. Vno modo q' sit primū
p'p'itate p'ncipalitatis: et hoc est illud quod est nobiliss
inter omnia per se cognita ab illa potentia. Secundo mo-
do q' sit primum p'p'itate cōmunitatis: et hoc est illud
quod continet in se adquate omnia per se cognita ab illa
potentia. Ad p'p'itatem ponantur iste conclusiones.
Prima conclusio. Lux solis est primum obiectum vi-
sus p'p'itate p'ncipalitatis. patet: quia est nobilior inter
omnia per se visibilia. Secunda conclusio. Color pro-
p'ie sumptus nullo modo est primum obiectum visus. pa-
ter: quia nec p'p'itate p'ncipalitatis nec p'p'itate cōmunitatis qd
non continet in se lucē neqz lumen que sūt per se visibilia

Secundus

Tertia conclusio color cōter sumptus non ē primū ob
iectum visus p̄mitate cōtatis. p̄: quia nō cōtinet sensibi/
lia cōta que sūt per se visibilia. Quarta conclusio. Co/
lor cōter sumptus est p̄mū obiectū visus p̄p̄mū p̄mitate cō/
munitatis. p̄: q̄a cōtinet adēquate oīa p̄p̄ie p̄ se visibi/
lia sine oīa a solo visu per se cognoscibilia loquēdo de sen/
sibus exterioribus. Quinta conclusio. f. oīa ap̄ia na/
ta dīversificare p̄ se alterationē. visus ē p̄mū obiectū vi/
sus absolute p̄mitate cōtatis. p̄: quia talis forma adēqua/
te comprehendit in se oīa per se visibilia tā p̄p̄ia q̄ cōmu/
nia: ut notū est ex dictis sup̄ius. et per hoc solū ratio ad/
oppositū adducta. quare et.

Unc autē p̄mū de sono et olfactu deter/
minem. Est autē duplex sonus. hic qui/
dem enim actu quidam: alī autē potētia.
Alia enim non dicimus habere sonū: ut spongiā:
lanam: pilos. Quedam autē habēt vt es et que/
runcz plana et lenia sūt: quoniam possunt sonare.
Hoc autē est ipsius mediū: et auditus facere sonum
actu.

¶ Istud est quartū capitulū huius quarti tractatus i quo
dix. determinatur de sono et auditu. et continet duas p̄tes
p̄ncipales: in quaz p̄ma determinat de sono in vniuer/
sali. in secūda determinat in sp̄ali de quadā specie soni: q̄
dī vor ibi dix. aut sonus. ¶ Prima in tres. quia p̄mo
determinat de generatione soni. secūdo de medio audien/
di soni. tertio de differentiis soni. ibi secūda Vacuū enī
ibi tertia Dix. aut. ¶ Prima p̄s adhuc diuidit in quoz p̄tes
¶ In p̄ma ponit quēdā distinctionē soni. in secūda enumerat
illa que requirūt ad generationē soni. in tertia declaratur
qualia debent esse p̄cūtiens et p̄cūsum vt causēt notabilis
sonus. in quarta ostendit q̄d sit mediū audiēdi sonū. in q̄nta
determinat de sono reflexo q̄ dicitur echon ibi secūda f. it
aut. ibi tertia Sicut autē diximus. ibi q̄nta Amplius audif
aut. ibi q̄nta Echon aut. De p̄ma dicit p̄mo determinā/
dū esse de sono et olfactu: p̄us tamen de sono q̄z de olfactu
et tūc ponit distinctionē soni q̄ duplex est sonus. f. son⁹ in
actu et sonus in potētia. Unde corp⁹ quēdā habēt so/
nū et quēdā nullo mō hnt sonū neqz actiua neqz passiva. si/
cut corpora mollia velut sūt sp̄gia lana et reliq̄. Et cor/
p⁹ hnt sonū quēdā habēt sonū in potētia actiua vt es:
et reliqua corpora dura plana et lenia que ex hoc solo dicitur
hnt sonū q̄a pnt sonare. i. sonū efficere. quēdā autē habent
in se sonū in actu et formalit et hoc realiter vel intēctionali/
vt mediū et auditus. iō dicit q̄ mediū et auditus ē facere so/
nū in actu. i. bnt in se sonū actu faciū. Intelligendū f. m
p̄m. comēto. lxxvij. q̄. Dix. vt ordinare considerationē
de virtutibus sensus f. m nobilitatē nō f. m naturā. iō p̄po/
suit sermone de visu alijs sensib⁹: deinde de auditu deinde
de de odoratu. Autēna autē f. rū factū in. vij. nālū. ga. oz/
dinant sensus f. m naturā et nō f. m p̄fectionē p̄mo de mī/
nādo de mētū q̄ ē nālū p̄ter ceteris: l̄z mālū et īp̄fectior
et postea de gustu et sic p̄nter. Dubitat vtz corp⁹ molle
possit sonū cāre. Arguit q̄ sic. q̄a sonū scindēdo pannuz
q̄ ē corpus molle cātur sonus vt ad exp̄ientā p̄. In op/
positū ē Dix. in l̄ra et arguit rōne. q̄a ad causandū sonū re/
grit expulsiō et fractio aeris q̄ corpus molle efficere nō pōt
q̄re et. Rīdet q̄ corpus molle nō pōt p̄ se facere sonū nō
bilis intēctōis. et hoc vult Dix. p̄ accidēs nō facere pōt: vt
in casu argumētū p̄ quāto ad scissionē pāni seq̄t velox mo/
tus p̄tiū aeris in sequētiū pāni ne dēt vacuū se collidētū
et frangētū. Et tali q̄ refractōe p̄tiū aeris ad inīcē p̄ se f.
quif sonus. sed ex scissōe pāni solū p̄ accidēs. q̄re et.

¶ Sit autem f. m actum semper sonus alicuius ad
aliquid et in aliquo. ¶ De percussio enī est faciens vn

de impossibile est cū sit vnum facere sonū. Alterz. n.
est verberans: et quod verberatur. Quare sonans
ad aliquid sonat. tangit enī aliquid: quom autē ictu
tangit sonat: Ictus autē nō fit sine motu.

¶ Enumerat illa que regūt ad gnationē soni vel vt plu/
rimū p̄currūt dicēs q̄ son⁹ q̄ sit f. m actu sp̄ ē alie. f. ver/
beratis ad aliqd. f. verberatū: et in aliquo. f. medio verberan/
tis et verberati. Vbi percussio ē facere sonū et impossibile est cū
sit vnu tantū fieri sonū: quoniam oz alie: cē verberans et al/
terz q̄d verberat p̄pter q̄d sonans ad aliqd sonat. f. ad ver/
beratū quoniam ictu tāgit ipm et cū verberatū ictu tangit a ver/
berante sonat. Ictus autē nō fit sine motu. et vt supplet p̄m.
motus nō fit sine medio. igit ad generationē soni tria oz
cōcurrere. f. p̄cūtiens: p̄cūsum: et mediū. Dubitat p̄mo vtz
sp̄ ad generationē soni oporteat illa tria cōcurrere. f. p̄cū/
tiens: p̄cūsum: et mediū. Arguit q̄ nō. q̄a si vga sonat
ducat p̄ aerē cābit sonus et tū ibi nō inueniūt nisi duo. f.
vga et aer. Rīdet q̄ in casu argumētū cātur sonus: quia
p̄tes aeris velociter insequētes virgā ne dēt vacuū ad inī/
cem se p̄cūtiūt et collidūt et cōgregate post virgā ei resistūt
in eius reflexione et refrangūt ab ea et in eis sit sonus: sic
aer ille fractus et cōgregatus ac etiā rep̄cussus supplet vi/
ces duoz. f. p̄cūti et mediū. Dubitat secūdo q̄re Dix.
de mīat de gnāōe alioz sensibilia sicut dīminat d̄ gnāōe
soni. Rīdet q̄ aliq̄ sensibilia hnt ē p̄manēs et sūt p̄ verā
rationē. Unde de generationē qualitātū p̄maz que sūt qua/
litates elementoz p̄ncipaliter dēminat in libro de genera/
tōe et corruptōe. De generatione q̄ coloris odoris et sar/
poris: q̄a sūt qualitates secūde resultatē ex p̄mis dēminat
in libro de sensu et sensato. De gnāōe autē soni q̄a non est
p̄manēs et sit p̄ motū locale nō sūt cōueniens in aliquo il/
loz locoz determinare: sed magis in hoc loco.

¶ Sicut autem diximus non cōtangentiū ictus
est. Nullū enim sonū faciūt p̄li: et si percutiūtur l̄z
es: et quēcunqz lenia et cōcaua sūt. es quidē quoniam
lene est. cōcaua autem ex rep̄cussione faciunt mul/
tos post ictus p̄mū in potētia exire q̄d motū est.

¶ Ostendit qualia debēt ē p̄cūtiens et p̄cūsum vtiat nō/
bilis sonus dicēs q̄ sicut dixim⁹ nō ex ictu quoz. āqz cor/
p⁹ indifferent sit sonus: q̄a p̄li si ad inīcē p̄cūtiunt non
faciūt sonū sed es et quēqz corpora dura et lenia. i. plana et cō/
caua si p̄cūtiunt faciūt sonū. Unde es q̄n ē lene. i. planuz
multū aerē refrāgendo facit sonū. Corpora autē cōcaua rep/
cūtiendo aerē et faciēdo in eo multos ictus post p̄mū ipso
aere ineri⁹ moto nō potēti exire in eo vehemētē sonū idu/
cūt. Intelligendū f. f. m p̄m. comēto. lxxvij. q̄. p̄cūsum
ex quo sit sonus ex duob⁹ modis aut lene duz sicut cupiū
aut cōcauū. Sonus igit sit a leni p̄p̄ expulsiōe aeris ap̄
p̄cūsiōe a p̄ibus eius eq̄līter. post subdū q̄ ita ē d̄ sono
in hac intēctōe sicut ē de reflexione radioz que sonit ap/
paret in corpibus duris: q̄a equalit existit in eis q̄p̄ con/
gregat in eis vna actio: vt hoīes qui attrahūt ponderosū
A corpibus autē cōcauis p̄pter reflexionē aeris in eis fre/
quēter: q̄a nō pōt aer exire ab eis. et sic expellit sicut expel/
lit pilā p̄iete. Corpora igit plana equalit expellendo aerē
bene sonāt. Corpora autē aspa faciūt plures p̄rtas acti et ex/
pulsiones ex quib⁹ nō sit vna actio: ideo nō bene sonant.
Et in hne est simile sicut in luminis reflexione: quod si a
corpore terfo et polito reflectatur et sit notabilis splēdor. p̄/
pter vnionem radioz in reflectorū quibus vna actio at/
tribuitur sicut dū plures hoīes trahūt idē pōderosū. Vbi
hoīes reflectio fiet a corpore aspo et incōtātus splēdor non
fietet p̄pter separationē radioz et reflectoz: vt patet ad sensū

Libet

Intelligendū secūdo sūm dñi. Eodē comento q̄ sonus non fit in aere ita q̄ aer qui expellitur a pcutiente mouet q̄ se singulariter donec pueniat ad auditū. Sed debes scire q̄ illud quod fit in aere de percussione corporis ad inuicē est simile et quod fit in aqua quādo lapis piciatur in aqua de circulatione. s. quia fit in aere apud pcutientem figura spherica aut ppe sphericam: cuius centz est locus percussiois per expulsiōem aeris ab illo loco equaliter aut ppe. Et signū eius est q̄ possibile est audiri in quolibet pūcto aeris cuius remotio a pcutiente est eadem: et est remotio naturalis actus a cuius remotione nō audiri pōt illa vox: id ois percussio habet speram terminatam: et sic est de odor et de colore. s. quia mouet aerē ex oibus partib⁹ sūm istaz figuram specificā. Idcirco itaqz q̄ sicut si quis piciat lapidē in aqua ille facit circūlū in aqua circa se. et ille circūl⁹ facit aliū maiorem et sic vltra vsqz ad certam distantiam. Sic in generatione soni aer expellitur circulariter circa locum percussiois: et ille aer circulariter expulsus expellit aliū circa se faciendo circūlū maiorem: et sic vltra vsqz ad distantiam determinatā. Cuius signū est: quia omnis audit circulariter circa locū percussiois. Et similiter dicendū est de oibus alijs sonis sensibilibus q̄ multiplicāntur realit: quia vel intentionaliter sūm sphericam figuram. Et cōtradictio q̄ essent duo equaliter vociferantes in distantia moderata vterqz aliū audiret: qd̄ nō est si sonus sūm tales circulationes multiplicarent: quoniam cū circulatōes ille fierent a terminis oppositis in terminos oppositos cū puenirent ad punctū mediā distantie se impediret: nec ad punctū mediā distantie se impedirent nec vterius procedere possent. Ad hoc dicit quidam q̄ circulatione ille possent se non impedire et vterius procedere ppter ea q̄ in puncto medio vna posset alteram supersequi. Aliiter dicit pōt q̄ dato q̄ ille circulationes se impediant in pūcto medio: ex hoc tamen non sequit q̄ sonus qui est in vna nō possit audiri in loco in quo alia incipit: q̄ alia illaz circulationū non possit sonū causare in aere in quo est alia: nec conuerso. in sonus vnius pōt suam speciem multiplicare per aerem alterius vsqz ad auditū et conuerso. quia l3 sonus realis requirat motū in aere sibi subiecto et determinatus sonus determinatū motum. species tamen soni in aere quiescente: vel aliter moto potest multiplicari. Imaginabif ergo q̄ a corpore sonante generetur sonus in aere ab eo refracto. et q̄ ab illo sono multiplicat spēs eius ad aerem distantiorē nō refractū ab eodem sonante sic q̄ licet vbiqz est sonus sit species soni: tamen ad aliquā distantiam puenit spēs soni ad quā non puenit sonus.

Amplius auditur in aere et in aqua. sed minus in aqua: non est autem soni ppter aer neqz aqua. Sed oportet firmoz fieri repercussionem ad inuicem: et aere. Hoc autem fit cū permaneat percussus aer: et non soluat. vnde si velociter et fortiter pcutiatur: sonat. Oportet enī preoccupare motum ferientis fracturam aeris: sicut si congregationē aut cumū lapilloz pcutiat aliquis latū velociter.

Declarat qd̄ est mediū audiēdi sonū dicens q̄ son⁹ auditur in aere et in aqua. sed minus in aqua. q̄a est grossior et nō receptiua soni realis sed solū intentionalis. sed neqz aer neqz aqua ē ppter effectiū soni. sed o3 ad soni causationem fieri percussione firmoz. i. corporū duroz ad inuicem et ad aerē. et hoc fit cū aer percussus pmaneat. s. resistendo expellenti ipm et nō soluat. facilius ei cedendo. Vnde si aer velociter et fortiter pcutiatur sonat. i. sonū recipit quoniam o3 motū ferientis preoccupare. i. puenire fracturam aeris. et hoc accidit sicut si aliquid velociter latū pcutiat cumū lapilloz. Intelligendū pmo q̄ ad pcuti-

erionem soni oportet motū corp⁹ oris pcutientis esse ita velocem q̄ anticipet aeris fracturam ita q̄ aer pcutiatur: ita fortiter antequā soluat. et cedat. vnde vñ corpus posset ita plane poni super aliud q̄ aer cederet et diuideret absqz violentia et tūc nō fieret sonus. Intelligendū secūdo q̄ simile est de corporibus se pcutientibus et facientibus tonū sicut de cumulo lapidū qui nō est natus bene sonare. nam si fortiter pcutiatur facit sonū quia tūc aer velociter et cum violētia refrangitur. sed si motu lento id faciat q̄ tūc acri nulla violentia inferetur nullus generabitur son⁹. Dubitat vtz sonus sit realiter in aere vt in subiecto. Ar guitur q̄ nō. quia idem nō est subiectū alicuius qualitatis sensibiles et mediū sentiēdi eam vt videtur manifestum. sed aer est mediū audiēdi sonū vt dicit A. p. in littera. g. nō est eius subiectū. Ad oppositū est A. p. et pñ. An tequam respondetur. ad hoc quēsitum pmo videndus ē modus quo sonus generatur. et sūm q̄ colligitur ab A. p. i. lra: Sonas vt plurimū generat cōcurrentibus duobus corporibus duris se inuicem pcutientib⁹ sūm suplicie nō bilis quantitas et motu veloci et impetuoso ex quo aer indus fortiter et violentier pellit et refrangit. et p talem violentiam aeris fractionē tanquā per dispositionē ppter quā a pcutiente et percusso in tali aere quedam sensibilis q̄itas pducitur pceptibilis p auditū que cōter sonus vocatur. Et sūm qd̄ dicit A. p. ad soni pductionem o3 quatuor concurrere percussiones. Prima ē percussio corporis pcutientis secūda ē percussio corporis percussī. et ex ista secūda causantur due alie. tertia quā a percusso pcutit aer sibi p̄ximus. et q̄ta quā ille aer p̄us percussus pcutit aliū aerē. Cū aut sunt tales percussiones tūc necesse ē vt aliqua p̄ aeris media inf pcutiens et percussum constingat et vniatur resistendo et in illa sit sonus. Vnde quia aer est facilius rarefactibilis et cōdensabilis est mō idonea ad soni receptionē: qd̄ nō cōtin/gu de igne ppter eius subtilitatem: nec de aqua et terra ppter eaz grossitātē. Quod oportet corpora sonū causantia esse dura. p3 quia mollia ad inuicē percussa non sonent. Ideo dicit A. p. q̄ o3 firmoz percussiones fieri ad inuicem et ad aerē. Qd̄ oportet illa se pcutere sūm supliciem notabilis quantitas p3. quia si sūm valde parua supliciem fiat contactus sonus non fiet. ppter ea dicit A. p. infra. Non igitur sicut dictum est omne sonat qd̄ verberat et verberans vt si obijciat. Acus acut sonat. quod etiā oportet percussiones illas ēē veloces manifestū est. quoniam si lente essent nō fieret sonus. et quantū ad percussiones corporū cōstitutū dicit A. p. Oportet enī preoccupare motū ferientis fracturam aeris. qd̄ aut oportet aerē fortiter pcuti et infrangi per signū pōt ostendi: quia corpora que in sua cōpositione multū habent de subtili aereo melius sonant: quia talia sūt tremētia et ex hoc aerem melius refrangūt maxime si sūt erint concava vt cāpana. Et ex hoc apparet quare aurum argentum et ea sunt corpora valde sonora. stagnū autē et plumbū surdū habent sonū. nam prima plus habet d subtili aereo. secūda vō de aqueo. et simile ē de lapidibus et lignis. vnde fagus optime sonat quoniam multū habet aeris constantie et siccitatis. Bussus aut nō sic sonat: quia plus habet de grosso terrestri. Et ideo loquēs de aere in quo sit sonus dicit. Vnde si velociter et fortiter pcutiatur sonat. cū cautela tñ dicit sūm supra sonū vt plurimū sit causari. quia nō incōueniret ipm fieret non concurrente nisi vno corpore duro: imo etiā absqz concursu alicuius corporis duri: l3 hoc fiat rariū: aut ppter mictionem alterationis cū motu locali: vt in sono tonitruī. aut ppter magnam mot⁹ velocitatem sicut accidit in statu ventoz et tempestatibus maris: in quibus ex collisione partium aeris ad inuicem aut aque sonus causatur. Et scias vt dictum est supra q̄ si pcutiatur fundus aque et illic sonus generetur non in aq̄ sed in aere subiectiue fundat: cuius signū sunt ampulle ad

Secundus

neque superficie eleuate. Et ex hoc patet responsio ad que situm. s. q. sonus realiter est in aere sicut in subiecto. et non in corporibus sonantibus licet ab illis sit effectiue. qd patet quia nisi sonus esset realiter in aere tunc eius perceptio non impediretur vel inuaretur per ventum: ut est manifestum de colore qui non habet esse in medio nisi intentionali. sequens falsum q. expetitur q. si ventus veniat a loco soni verus audiri melius sentitur. si autem contra sentitur deterius et hoc est quia sonus realiter est in aere ut in subiecto. Ad rationes autem in oppositum dicitur q. non conuenit idem corpus esse in subiectum alicuius qualitatis sensibilis et medium sentiendi eam secundum partes diuersas. Vnde non ito- to aere est sonus realiter ut superius fuit ostensum. s. prope corpora sonantia habet esse sonus realiter et ad longinquo rem distantiam intentionaliter multiplicatur etc.

Echbon autem fit cum ab aere vno facto propter vas determinans et prohibens diffunditer autem aer repellitur sicut spera. Videatur autem semper fieri echbon: s. certus: q. accidit in sano: sicut et in lumine: et eim lumen semper repercutitur: neq. n. fieret penitus lumen: s. tenebra extra solem: s. non sic repercutitur: sicut ab aqua aut aere: aut ab aliquo alio lenium. Quare tenebram facit: quia lumen determinamus.

Nunc ostendit qualiter generatur sonus reflexus qui appellatur echbon. dicitur q. echbon fit cum ab aere vno. i. continuo fracto propter vas. i. obstaculum cœuum determinans et prohibens aerem iterum. i. ulterius diffundi siue per tendi iterum aer ille repellitur sicut spera. Videtur autem semper fieri echbon sed non certus. i. manifestus. q. accidit in sono sicut in lumine. Non lumen semper repercutitur siue reflectitur quia si non semper reflecteret lumen: tunc extra locum ad quem pertingunt radij solis incidentes nullibi fieret lumen sed tenebra qd non contingit. Non tamen semper repercutitur ab aqua aut ere aut ab aliquo de numero corporum leuium idem planities. sed supple aliqui debiliter repercutitur. et tunc facit tenebram qua terminamus lumen. Intelligendum primo secundum comitatorum comento. lxx. q. simile est de reflectione circulationum factarum in aqua et factarum in aere. Nam si lapis piciat in aqua facit circa se circulos modo dicto superius q. si anteq. copiat inueniant obstaculum qd prohibeat eorum vultuore. postea tunc reflectent ab obstaculo versus locum in quo prius cecidit lapis motu opposito motui p. sic sicut si aliquod corpus solidum pcutiat aliud in aere et faciat sonum sicut in illo aere fractione in modum circuloz sic q. a corpore sonante fiet fractio circularis in aere illi contiguo et ab illo primo circulo fiet secundus circulus maior priori in aere sequente. et sic vltius continue per elongando a corpore sonante. et si contingat q. anteq. finiant tales aeris circulationes per q. in eo pducitur sonus successiue secundum successionem illarum circulationum seu circularium fractionum q. obuenit alicui obstaculo solido et concavo habenti aerem diu retentum ad modum vasis. ut domui antique in habitate. aut puteo antiquo profundo aut cauernis montium etc. tunc illi circuli aeris ab illo obstaculo reflectentur versus locum prime percussiois et iterato refrangent secundum similes circulationes per motu priori oppositum factas. ex qua reflectione reflecta causabit sonus secundus. p. silis et fiet talis reflectio sicut reflectit pila ad parietem plecta. q. siluando se cundum comitatore intelligi d. non q. idem aer continue p impellat et postea repellatur sicut cadit est pila in p. motu et in secundo. q. hoc dicitur repugnat. s. q. sicut pila dum reflectitur mouet motu silis p. motu. sic aer secundum consimile fractionem et figuracionem prius impellitur et postea reflectit: et

ex hoc contingit q. ille sonus secundus qui dicitur echbon est similis primo. unde cum dicitur q. echbon fit cum ab aere vno etc. per aerem vnum intelligere debemus aerem terminatum et inclusum in corpore a quo continetur et prohibetur ab exitu siue ab ulteriori processu. et illud est obstaculum reflectens ut patet ex dictis. et hoc est alia expositio huius prius ab illa que prius posita fuit. Et quibus euidenter colligi potest comitatores velle q. sonus echbon est alius numero a sono ipso precedente cui assimilatur quoniam sicut motus quo aer primo mouetur versus obstaculum non est idem motus numero cum motu secundo quo obstaculo reflectit. imo illi motus sunt oppositi et reflecti. inter quos necessario cadit quies media. et octauo physicoz colligitur. sic nec sonus primus qui consequitur motu primu erit idem numero cum secundo sono qui se- cundus motu consequitur: nec cum eo continuabit. s. erunt diuersi soni q. vnus scilicet quod ad alium cum pausatione inter media. Vnde autem sint eiusdem speciei vel non ad prius non est opus determinare. Et hoc qd dicit comitator verus est quia echbon est realis. vnde de tali intelligendus est dum dicitur q. echbon est iteratio soni conservando suam figuram. Et quod dum auditur echbon auditur idem sonus iteratus. i. similis quasi respondens prius. Sed quando echbon est intentionaliter dicitur. nam tunc echbon est idem sonus numero cum prius auditus. contingit. n. eundem sonum numero ab eodem audiri bis prius recte et postea reflecte. et dum audit reflecte est echbon intentionaliter. sicut etiam idem visibile potest ab eodem vidente videri duabus visionibus. vna recte et alia reflecta mediante speculo aut aliquo tali. Et q. simile patet in sono sic declarat. quia ponamus q. fiat fortis sonus intra cauernam montis vel aliud tale. sic tunc q. circulationes aeris in quo est sonus exclusiue terminent ad illam cauernam ita q. non prederent ulterius dato q. illic nullum esset obstaculum. tunc non fiet repercussio illi aeris ab obstaculo ut motus est. et sic non causabitur sonus reflexus sed solum rectus. species tamen illius soni recti ab obstaculo reflectent versus locum prime percussiois. Ideo homo illic existens illum sonum bis audiet. prius per species recte multiplicatas. deinde per illas species ab obstaculo reflectas. et sic illi erit echbon intentionaliter in quo precise sonus primus audietur. Intelligendus secundo q. simile est de reflectione soni et de reflectione luminis. nam reflectio luminis aliquando est fortis et ut si reflectat lumen ab ere vel marmore terro et polito et ex tali reflectione causat quidam splendor ita lucidus sicut locus quem aspicit sol. Aliquando autem talis reflectio est debilis ut si fiat ab aere vel ab alio reflectente debiliter. et ex tali reflectione fit umbra in qua est lumen diminutum. aliter in ea non possemus videre. unde lumen intensum terminat ad locum umbræ. Similiter est in soni reflectione q. aliquando fit fortis reflectio ex forti aeris percussione. et tunc fit echbon manifestus. Aliquando autem fit debilis sic q. non percipitur echbon. s. solum sonus ex recta fractione causatus. Et dicit comitator qd licet sonus secundum figuram speciem pducatur. Illa tamen figura non est precise specieratio. quoniam sonus fortis et maiorem distantiam multiplicatur et audit secundum differentiam positionis ad quam tendit aeris impulsio siue refractione quam secundum positionem oppositam illi. sicut si corpus speciei haberet vnam medietatem lucidam et aliam opacam si multiplicaret lumen specierat circa se. sed intentius et ad distantiam longinquiorē ad latius prius lucide quam prius opposite. quare multiplicatio illa non esset perfecte specieratio.

Vacuum enim recte dicitur proprius audiendi: videtur. n. esse vacuum aer: hoc autem est faciens audire cum moueatur continuus et vnus: s. p. id qd frangibilis est non sonat nisi leue sit qd p. cutit: tunc aut vnus fit: simul enim propter planum: vnu enim

est lenis planum. sonatius quidem igitur: quod motum unius artis continuitate usque auditus.

Quod determinat de medio audiendi sonus. Et dividitur in duas. quod primo determinat de huiusmodi medio. ostendendo quomodo inuenit a sono. In secunda idem facit de organo ipsius auditus: ibi scilicet. Auditus autem conaturalis.

De prima dicit quod vacuus. i. aer ab antiquis sic appellatus recte dicitur. proprium medium audiendi sonus. aer. n. videtur esse vacuus quia non est visibilis: et aer est faciens audire cum moueatur continuus et vnus qui per hoc quod frangitur. i. facit diuisibilis non sonat nisi corpus quod in eo percutitur sit lenis. i. planum: tunc enim fit in eo vnus sonus quia simul sit. propter planum. i. quia superficies est plana. nam planum. i. superficies corporis lenis est vnus. Et quod quod superficies corporis percussus est vna et regularis omnis percussio aeris vna: percussione simul et vniformiter refringitur et sonus fit sonus. Ideo dicitur A. x. quod sonatus corpus est quod est motus vnus aeris conaturalitate usque ad auditus.

Intelligendum primo secundum commentatorem comento. lxxij. quod necesse est in faciendo sonum quod percussus sit lenis. quia vnus sonus non fit nisi ab vno motu qui corpus percussus fuerit lenis. tunc ergo motus qui sit in aere sit ab vna percussione. qui in simul expelluntur partes aeris a superficie eius quam superficies rei lenis est vna quapropter et percussio erit vna quod propter et sonus erit vnus. superficies autem aspera non est vna sed plures superficies: quapropter percussio erit plures. quapropter non fiet illic vnus sonus omnino propter diuersitatem et vniformitatem earum. et quod vna earum non sufficit in faciendo sonum nec omnes in simul sunt vna percussio. comento. lxxij. et satis clare ex dictis superius.

Secundo intelligendum secundum commentatorem comento. lxxij. quod necesse est ex hoc quod declarauimus ut agens sonum sit motus vnus aerem motu vno continuo quousque perveniat ad audiri. Et intendit per hoc quod dicitur vnus non vnus. propter distinctionem ab alijs partibus aeris. sed vnus. propter vnus motum continuus. Ex dictis A. x. ibi sonatum quidem igitur. et commentator hic putat aliqui eos velle quod si sonus debet audiri oportet quod aer frangatur et quod sonus producat motu continuo a corpore sonante usque ad auditum. quod ego verum esse non puto. quoniam sonus campanae nullo flante vento ad tantam distantiam auditur ad quantam non sufficeret campana aerem mouere.

Voluerunt ergo A. x. quod commentator ex dictis eorum nullus esse vna proprium medium audiendi sonum sicut aer quia nullum aliud est quod sit ita natum frangi motu continuo ad longinquam distantiam. et usque ad auditum sicut ipse sed in voluerunt quod hoc sit necessarium. Vel dicatur et melius quod ipsi voluerunt quod necesse est aerem motum continuo moueri usque ad auditum non simpliciter ut sonus audiat. sed ut sonus audiat. sicut et dixerunt oportere corpus percussus esse planum ut fiat sonus quod non est verum simpliciter. sed solum ut bonum. sicut intensus fiat sonus.

Auditus autem conaturalis est aeri: propter id autem quod in aere est: motu exteriori quod infra mouetur: propter quod quidem non ubique audit aial: neque ubique transit aer. Non enim ubique habet aerem mouenda pars aialum. sicut pupilla humidum.

Nunc ostendit quomodo organum auditus a sono immutetur. Et dividit in duas quia si facit quod dictus est. scilicet ostendit quomodo sit aer exterior. aer interior et percussio auri contentus qui est organum audiendi ibi. Per se quidem igitur. De prima dicit quod auditus est conaturalis aeri. i. huiusmodi conaturalis sive corpus aeris a dominio. propter organum. et propter id quod sonus est in aere exteriori motu quod est intra. i. aer conaturalis in concavo auri existens ab illo aere exteriori in motu mouetur. propter quod non ubique audit aial neque ubique

netrat aer exterior. quod non ubique pars mouenda a sono: et ipsum aialum huiusmodi aerem conaturalis sicut humidum quod est in pupilla non est ubique in aiali. sed solum in parte determinata. scilicet in oculo. Intelligendum propter secundum commentatorem comento. lxxij. quod sensus auditus copulatur cum sono. quod in eo existit aer continuus cum aer extrinseco. quod si non esset ibi sentiret. Post subdit. Et quod necesse est ut in hoc sensu sit aer continuus cum aer extrinseco in quo cadit percussio. ideo aial non potest audire in omni loco. sed in locis in quibus nihil dividit inter aerem percussus et aerem in sensu auditus neque ex omni membro proprio audit. sed ex omni. membro in quo transit aer: scilicet auri. Adhuc post subdit. Et sicut est dispositio videntur in coparatione ad humorum glacialis. scilicet quod visio non aperitur nisi per membra in quo est humor dyaphanus aptus ad recipiendum colores. Verbi gratia humor glacialis etc. Ex quibus verbis apparet commentatorem velle quod sicut organum tactus et gustus est de natura terre et organum olfactus de natura ignis et organum visus de natura aque. sic organum auditus est de natura aeris: et appellatur aer conaturalis: non quod sit aer sed quod est corpus aerum a dominio. et est a quibus subtili pellicula circumdatum miringa vocata: quod huiusmodi conaturalitatem cum nervo ad concavum auri a cerebro transmissus. Albertus tamen vult quod organum auditus non sit talis aer. sed potius nervus per concavum auri et passus. Intelligendum secundum Albertum. quod licet auri non sit organum auditus. tamen deseruit auditui. Et fecit natura lacera auri dura ut percussus ab aere in quo est sonus bene percipiant organum auditus. Et fecit eius foramen tortuosum ut aer interior prohibeatur exire et corpora extrinseca ingredi prohibeantur. que auditus organum consumpere possent. vel saltem auditum impedire. Fecit et natura per aures purgationem capitis a quidam superfluitate colerica. que sui caliditate et siccitate auditus tympanum et lacera auri in siccitate et duritie huiusmodi conservare. ut illic melior fiat impressio soni: sicut pellis tympani et chorde musicorum melius sonat extense quam remolue.

Per se quidem igitur insonabilis aer propter id quod facile cessabilis est. Lix vero prohibeatur defluere huiusmodi motus sonus est. Hic autem est in auri bus edificatus: cum hoc quod immobilitas sit: quatenus certe sentiat omnes differentias motus. Propter hoc autem et in aqua auditus: quoniam non ingreditur ad ipsum conaturalis aerem. Sed neque in auri propter reflectiones ipsius. Cum autem hoc accidat: non audit. Neque si miringa: sicut que in pupilla pellis laborat.

Ostendit qualis sit aer exterior: qui est medium auditus: et qualis sit interior: qui est auditus organum. et dividitur in duas. quod primo facit hoc. secundo ostendit per signum quod aer conaturalis huiusmodi motus sibi proprium. ibi signum. De prima dicit quod aer exterior per se est insonabilis propter id quod facile est cessibilis. scilicet facit est diuisibilis. sed cum prohibeatur defluere humor motus sonus est. i. in humor motus fit sonus tanquam in materia semi-propinqua. huiusmodi aer qui est in auribus edificatus est. scilicet in auribus cum hoc quod immobilis est quatenus certe sentimus. i. ut sentiamus omnes differentias motus sive sonorum consequentium motus factos in aere exteriori. Et propter hoc quod auditus per tales aerem edificatum in auribus: accidit quod auditus in aqua. quoniam non ingreditur aqua ad ipsum aerem conaturalis destruedo ipsum. immo neque ingreditur aqua in aures propter reflectiones id est tortuositates auri: vel repulsionem factas ab aere conaturali motu continue motu ei proprio. sed cum accidat aqua ingreditur in auri non audit aial neque etiam audit si miringa laborat. sicut non videt si laborat sensum infirmum pellis que est

Secundus

in pupilla. Intelligendū primo scdm comentatorem co-
mentis. lxxij. q. sicut aer exterior non habet ex se aliquē
sonum ut possit oēm sonū recipere: sic aer cōnaturalis q
est in auribus nō habet aliquē motum ut possit sentire p
fecte oēs modos motus factos in aere extrinseco. Juxta
qd advertendū est q. sicut organū tactus nō ē denudatū
simpliciter ab oibus qualitatib⁹ tangibilib⁹. sed solū ab
excellentijs quas habet percipere. sic organū auditus nō ē
denudatū ab omni i. oī cū habeat motū sibi propriū. ut
dicit comentator in commento sequenti. ē tamē denudatum
ab omni motu simili motui facto in aere exteriori. et hoc
sufficit ut oēs illos motus possit percipere. et hec est intentio
comentatoris hic. Intelligendū scdo q. sicut homo amit-
teret visum si ppter infirmitatē pellis pupille amitteret
humidū aquē oculi qd ē organū visus. sic homo amit-
teret auditū si perderet aerem cōnaturalem ppter fractio-
nez miringe pūctis ipm ex introitu aque vel aeris ipe-
tuose moti aut alio modo. Comentator tū per miringaz
intelligit pelliculam cooperiētem cerebrū: et tenendo aerē
cōnaturalem esse organum auditus. qd hic dicitur est fa-
ctis notū. qm ut dicit comentator animal carēs istis instru-
mentis caret istis sensibus. Sed tenendo viā Alberti q.
organum audit⁹ sit nerv⁹ cū pāsus ad pcam auri hoc ē
difficilius. Attamen dici potest q. ad auditū requiritur talis
aer. q. licet nō sit organū auditus ipse tū auditus ē adeo
cōnaturalis aeri q. nō pōt immediate moveri. nisi a sono vī
eius spē in huius. i. aere ab aere exteriori pducta. Idē
semus ē dicere mediū quodaz modo q. organū audi-
tus est aer cōnaturalis quia aggregatū ex miringa pellicu-
la auditui descēdente et corpore aereo in ea incluso. sed
tū non sit auditio nisi in nervo per illā pelliculam disse-
minato scdm partem q. cū illo nervo cōtinuatur sicut ocu-
lus est organū visus: et tū non sit visio nisi i humore gla-
ciali saltem inchoatū qd dico ppter illos q. volunt q. vi-
sio pfiat i crinitatē nervoz opicoz a cerebro ad oculos
descendentium. h. de hoc alibi est ingrendū.

¶ Sed signum est audiēdi: aut non sonare sem-
per aurem sicut cornu. Semp. n. quodaz proprio
motu aer movetur in auribus: h. sonus extraneus:
et non proprius ē. et propter hoc dnt audire vacuo
et sonanti: q. audimus in hūte determinatū aere. ¶
Probat per signū q. aer cōnaturalis h. quēdā mo-
tū. p. p. dicens q. signū est audiēdi aut nō audiēdi
per talem aerem cōnaturalem p. p. motū motu p. p. no
aurem sonare sicut cornu. i. supposita manu vel alio den-
so vel duro. quod accidit qm semper aer cōnaturalis q. ē
in auribus movetur qdam motu proprio: sonus tū quem
percipimus ē extraneus huic aeri et nō proprius. cum sit
subiectus i aere q. est ante ipm et non in eo. Et propter h.
dicunt antiqui nos audire vacuo. i. aere exteriori tanqz
medio et sonanti. i. aere intraneo quē sonantium dicebāt
tanqz organo. qm audimus habentes talē determinatum
aerem organicū in cōcauo auri. Intelligendū q. si
manus superponat auri auditur sonus ad modum cor-
nu. qd accidit q. aer cōnaturalis continuo movetur motu
inundationis: aut a natura sua aut a colore naturali auri.
ut dicit Albertus. q. continuo agit aerem qui est i au-
re ante s. qui p. b. itus exire ab obstaculo repercussit i la-
teribus auris et in eo fit sonus. Comentator: tamen comē-
to. lxxij. aliter introducit hāc partem. Dicit enī q. d. x.
hic probet per signū q. datur talis aer organicus in cōca-
uo auri p. signum est hoc q. habentes auditum acutum
semper audiunt quēdā tinnitū in auribus ut medici di-
cunt. sicut fit dum q. apponit cornu ad aurem. talis autē
tinnitus nō potest esse nisi in aere qui est in aure. Et

causa eius est quia aer qui est i aure semper movet motu
proprio. ad quem motus sequitur ille tinnitus. et quia ille
motus est p. p. illi aeri cōnaturalis. et distinctus a moti-
bus exterioribus qui sūt extranei ipi organo auditus. Jō
iste motus organi auditus non impedit motus fiendos
in eo a motibus et sonis exterioribus. Dubitatur vtrū
sonus sit motus aeris. et videtur q. sic per d. x. in l. i. d. i.
centem q. cum p. b. beatur aer diff. lucere huius motus so-
nus est. In oppositū arguitur q. nullum sensibile p.
p. nūm est cōc. ut patuit supra. sed sonus est sensibile p.
p. nūm auditus: et motus aeris ē sensibile cōmune. ergo et.
Item illa non sunt idem quoz non sunt eodem differen-
tie. sed sonus: et motus sunt huiusmodi. igit. et. Idet. cō-
sequens cum maiori. et mi. nō declarat. quia differentie
soni sunt acutum et grave. differentie aut motus sunt ve-
lor et tardum: modo acutum et grave nō sunt veloci et tar-
dum. sed ex eis causant. Unde ex velocitate motus aeris
causatur acutum in sono et ex tarditate motus aeris causa-
tur grave in sono. Et quo patet q. sonus non ē mot⁹ ae-
ris. sed ex eo causatur et p. p. nūm d. x. habet intelligi i p.
dicatione causali: ut patuit circa litteram. Et tamē aduc-
tendum q. alie qualitates sensibiles q. sunt permanentes
licet p. ducant per motū: nō tamen habent esse completū
nisi post motum quē terminant. et p. p. terea remanēt i sub-
iecto motu cessante. sonus aut q. est successivus a motu
dependēs non tantū in fieri. sed etiam in cōservari absqz
motu esse non pōt: imo sicut mediante motu aeris. p. d.
citur sonus in aere modo super⁹ posito. sic dum motus
ille deficit sonus deficere necesse est. qm cōcomitatur fo-
nus motum illuz sicut p. p. passio suum subiectū. Et q.
vltius sequit q. sonus nō solum habet partes quāta-
tinas sūt exilentes i quas dividitur ad divisionem aeris
moti. sed etiam h. p. tēs sibi invicem succedentes que non
sunt simul in q. dividitur ad divisionē temporis ipsū
mensurantis. et ille copulatur ad eūdem terminūz comu-
nem ad quem copulantur partes motus qui est suūz lin-
mediatum subiectum scilicet admutatur esse: sicut partes
loci copulantur ad eundē terminūz cōmune ad quēz
copulantur partes corporis locati. Vel possumus dicere
q. copulantur ad p. p. nūm indivisibile quod vocari potest
sonatus esse. Et ex hoc etiam patet q. idēz sonus numero
potest simul a diversis audiri. q. licet sonus non possit ēē
absqz motu. tamen species soni per mediū q. cōcena potest
multiplicari. neqz opz sonum realiter pervenire vsqz ad
auditum ut superius dicebat. quare ab eodēz sono pote-
runt diverse species multiplicari per partes aeris distin-
ctas ad varios auditus. et per cōsequēs idēz sonus simul
a diversis poterit audiri. Et si obijciat probando q. non
oportet sonum audiri per speciem ab eo multiplicatā. q.
si auditus esset vbi est sonus realiter perciperet ipsum et
tamen non perciperet per speciem eius. q. obiectū et
species non sūt simul. Idēz dicitur q. auditus non sen-
tiet sonum sibi immediatū quia sensibile positū supra sen-
sum non sentitur. sed sentiet sonum distantes per species
multiplicatā per mediū auditui immediatum. neqz incon-
venit spēm vniūz soni esse sūt cum alio sono.

¶ Trum aut sonanti verberans: aut qd
verberat: aut vtrunqz modo aut altero
Est. n. sonus motus possibilis moveri
hoc modo: quo quidēz saltantia a lenibus cum ali-
quis traxerit. Nō igitur sicut dictum est. Omne
sonat qd verberatur: et verberas: ut si obijciat acus
acui: sed opz qd percutitur regulare esse: ut aer subi-
to diffiliat et moveatur.

¶ Nunc determinat de differentijs soni. Et duo facit.

quis primo mouet vnam dubitationem et soluit, secundo
psequitur de intento. ibi secunda differentia aut sonantium.

De prima mouet hac dubitationem. Vtrum verberans sit
illud quod sonat: aut quod verberatur. Et soluit dicendo quod aut
vtrunq; scilicet sonat in eo altero. quoniam verberans sonat ac-
rem impellendo. verberatum autem ipsum detinendo et resilire
faciendo. Ideo subdit quod sonus est motus possibilis mo-
ueri hoc in quo quidem mouentur saltantia a leuib; cum
aliquis traherit. id est fortiter percussit corpora lenia. Unde
sicut dictum est non omne quod verberatur aut verberat so-
nat. ut si obiciatur acus acui non sonat. sed quod ut fiat sonus
quod percussit regulare esse. ut aer subito dissiliet et mouea-
tur. Intelligendum primo secundum commentatores comen-
to. lxxxv. quod quodammodo motus reperiatur casualiter. id est saltantius
attribuitur percussioni secundum agens et percussio secundum subie-
ctum: ita sonus qui est motus aeris tali modo attribuitur per-
cussioni et percussio. Et per hoc non vult commentator quod percus-
sum sit subiectus. id est materia soni. sed intendit quod percussum
se habet sicut subiectum siue passus respectu percussoris ad
quam sequitur sonus. Intelligendum secundo quod ut dictum est
supra. ad hoc quod fiat sonus sonus est ipsum percussus plures
habere conditiones. Prima est quod sit durum. Secunda est
quod sit planum vel coeuanum. Tertia est quod sit lenis et regulare.
Quarta est quod in sui compositione habet multum de subtili aere
Quando hec omnia concurrunt ex parte percussoris. tunc si ad ipsum
percussorem impellat aerem soni et impetuoso motu percussus
ipsum detinebit non permittendo ipsum ulterius transire et fa-
ciat ipsum saltare et resilire. et aer sic saltans et resiliens inten-
sum et notabilem recipit sonum.

Differentie aut sonantium in sono secundum actum
ostenduntur: sicut enim non videntur colores sine lumine:
sic neque sine sono acutum et graue.

Determinat de differentiis soni. Et diuidit in tres. pri-
mo ostendit qualiter sint accipienda differentie sonantium et so-
norum. Secundo ostendit quod nomina sonantium et sonorum sunt
accipienda a nominibus quantitatibus tangibilium. Tercio ostendit
quod differentie sonantium et sonorum habent similitudines
cum differentiis tangibilibus. ibi secunda. Nec autem dicitur
tunc. Ibi tertia. Et videntur similitudines. De prima dicit
quod differentie sonantium sicut sunt acutum et graue ostenduntur
in sono secundum actum. quoniam sicut non
videntur colores sine lumine. sic neque sine sono sentiuntur
acutum et graue. Intelligendum secundum commentatores comen-
to. lxxxvi. quod quodammodo differentie colorum non comprehen-
duntur sine essentia coloris in actu et illud erit apud pre-
sentiam lucis. sic acutum et graue in sono quod sunt prime dif-
ferentie soni non comprehenduntur sine essentia soni in actu.
Ex quo patet quod per sonum in actu non solum cognoscimus
acutum et graue secundum quod conceptum corporibus sonantibus.
sed etiam secundum quod sunt differentie soni. Unde dicimus
illam chordam esse acutam quod facit sonum acutum. et illam gra-
uem quia facit sonum graue. et sicut non cognoscimus alium
quem colorum esse albedinem aut nigredinem nisi ille color
sit et visum inuenerit. sic non cognoscimus acutem aut gra-
uitatem soni nisi sit sonus acutus aut grauis inuenerit au-
ditum.

Nec autem dicuntur secundum methaphoram ab illis que
tangunt. Acutum enim mouet sensum in paucis tem-
poribus multum. graue autem in multis temporibus paucum. Neque
tamen velox est acutus: graue autem tardum: sed fit hoc qui-
dem propter velocitatem huius motus: illud autem pro-
pter tarditatem.

Ostendit quod nomina sonantium et sonorum sumuntur a nomi-
nibus quantitatibus tangibilium. dicens quod hec scilicet differentie

sonorum dicuntur secundum methaphoram. id est similitudinem ab illis
que tanguntur id est a quantitatibus tangibilibus: quoniam sicut
in tactu acutum est quod mouet in paucis temporibus multum. et
graue quod in multis temporibus mouet paucum. si est in audi-
tu. Sed tamen velox non est acutum: neque tardum est gra-
ue. sed acutum fit propter velocitatem huius motus. et graue fit
propter eius tarditatem. Intelligendum quod acutus et graue
autem sunt ex vno motu: aut ex pluribus motibus. Si fiat
ex vno motu. tunc ad hoc quod sonus sit acutus. oportet esse
velocem. ad hoc autem quod sit grauis oportet motum esse tardum.
et hoc est illud quod vult Alexander. Unde quod velox et tardum sunt
duo motus acutum et graue sunt differentie soni. sicut so-
nus non est motus sed cadit ex motu. sic acutum et graue non
sunt velox et tardum. sed causantur ex eis. Vbi autem acutum
et graue fiat ex pluribus motibus. tunc ut sonus sit
acutus. requiritur motus esse spissus: ut autem sit grauis reg-
ratur motus esse rarus. Unde ad experientiam patet quod chorda
bene tensa. quod plures facit motus in aere et magis spissos
sonum facit acutorem si percutiat quod si est male tensa. quoniam
dum est male tensa pauciores et rariore facit motus et mi-
nus aerem resiliat. et ex istis sonum magis grauem facit.

Et videtur similitudines habere circa tactum cum
acuto et hebeti. Acutus enim quasi pungi: hebes qua-
si pellitur propter id quod mouet hoc quidem in paucis: illud in
multo. Quare accidit hoc quidem velox: illud autem
tardum esse. De sono igitur sic determinatum sit.

Decarat quod differentie sonorum siue sonantium habent
similitudinem cum differentiis tangibilibus dicens quod differ-
entie sonorum videntur habere similitudinem cum acuto et hebeti
que sunt circa tactum. Unde acutum tactu est quod pungi. he-
bes vero est quod pellitur. propter hoc quod acutus mouet in paucis tem-
poribus multum: hebes vero in multis temporibus mouet paucum:
quare accidit hoc quidem. scilicet acutum esse velox: illud autem
scilicet hebes esse tardum. et quod ut supra ostensum est acutum
in sono. sequitur motum velocem: et graue motum tardum
oportet aliquam esse similitudinem inter differentias sonorum
et differentias quantitatibus tangibilium. et sic fit determinatum
tuum de sono in vniuersali. Intelligendum per quod ea que
dicuntur de differentiis sonorum non dicuntur acutus. nisi quod
facit sonum acutum neque dicitur graue nisi quod facit sonum
graue. Et ideo de his indistincte siue indifferenter dicitur.
dicta intelligi debent. Intelligendum secundum secundum methaphoram
bertum quod acutum in tangibilibus non proprie dicitur ve-
lox et hebes siue graue non proprie dicitur tardum. quia
tardum et velox sunt proprietates motus. et acutum et gra-
ue non sunt motus sed acuto attribuitur velox propter ve-
locitatem sui motus in penetrando id quod tangit. et hebeti
seu graui attribuitur tardum propter tarditatem sui motus in pe-
netrando in tactum. et in hoc acutum et graue in sonantibus ha-
bent similitudinem cum acuto et graui in quantitatibus tangi-
bilibus. quoniam illum sonum acutum in recurre qui
multum pungi velociter penetrando in auditum. et illud
dicimus grauem qui pellitur sicut si lassatus sit. Unde sonus
acutus in paucis penetrat ad auditum. Sonus autem grauis
vix pungi in multis temporibus. quare accidit acuto esse ve-
lox. graui autem tardum. Et subdit quod acutum est sonans
in aere constricto moto fortiter quare penetrando ledit au-
ditum. sed graue est in multis aere lente pulso: ideo non le-
dit auditum. et hoc clare patet in fistulis sonantibus in quibus
que sunt striciores acute sonant. que vero sunt ampliores
sonant grauius et c.

De autem sonis quidam est aiat: in ani-
matum enim nullum vocat: sed secundum simi-

Secundus

itudinem dicis vocare ut tibia: et lira: et quaecumque alia in aiatoy extensionem hnt et melodiam et locutionem. Assimulatur. n. quia et vox hoc habet.

¶ Nunc determinat in spali de voce inuestigando eius diffinitionem. Et diuidit in duas. q. p. inquit particulas ponendas in diffinitione vocis. Secundo ex dictis illam concludit. ibi secunda. Quare percussio p. r. i. a. quattuor. q. p. primo ostendit q. vox est sonus factus ab aia. Secundo q. est sonus aeris respirati. Tercio q. ille aer est respiratus in his partibus. i. circa has partes q. circa cor et pulmonem. Quarto q. ille aer sic respiratus p. c. utitur ad vocalem arteriam in vocis productione. ibi scda. Adulsa aut aialium. Ibi tertia. Vox aut sonus. Ibi quarta. Organum aut respirantis. De prima dicit q. vox est quida sonus corporis animati. s. solus qd non est nisi q. est ab anima. Unde nullum inanimatum p. p. vocat. i. facit vocem. et si aliqd in aiatoy dicitur vocare. hoc est improprie. et fm similitudinem ad vocem aiatoy. sicut tibia et lira et reliqua huiusmodi dicuntur vocare quia faciunt sonum habentem extensionem melodiam et locutionem improprie fm q. assimilant voci quia p. p. hoc habet. Intelligendū q. vox in tribus differt ab alijs simplicibz sonis. p. r. i. a. est quia vox habet extensionem. Nam cum fiat ab aia respirante aere et ipm retinet ad vocis formationem et dearticulationem non cito trāsit. sed habet quadam p. t.ensionem fm aie appetitum. sonus aut simplex non sic extenditur sed labit cito. Secundum est q. vox hz melodiam a consonantia. simplex autē sonus cū ex simplicibz. fiat melodiam que confurgit ex diuersitate et debita p. p.ositione sonoy in acutē et grauitate habere non pot. Tertium est q. vox hz locutionē. i. diffinitionem et interruptionē in partibus propter varias aeris repercussiones ex q. d.iffinitione hz vox q. sit locutio siue oratio. hoc aut in simplici sono non reperitur. Et quia ista tria scdm similitudinem in sonis tibi et lire reperiunt ideo improprie ista vocare dicunt. Vñ comētator comēto. lxxvij. dicit. et ista instrumenta. s. tibia et lira in vociferando sunt similia aialibus. Nec. n. tria. s. extensio melos et locutio existunt in aial in veritate. in istis vero per similitudinem.

¶ Adulsa aut animalū vocem non hnt: vt que sūt sine sanguine et sanguinem hntium pisces. hoc rationabiliter. si quidem aeris motus sonus est. Sz qui dicitur vocare vt qui in Achelo sonant brachij aut quodam altero huiusmodi.

¶ Ostendit q. vox sit ex percussione aeris respirati quod patet per hoc q. vocē non habet nisi respirantia vñ multa sunt aialium que vocem non habent vt illa que sunt sine sanguine. et aliqua de numero habentium sanguine. vt pisces vocem non habent et hoc rōnabiliter si quidem pio quia sonus qui ē vox est motus. i. ex motu aeris. s. respirati. sed pisces qui dicuntur vocare: vt illi qui sunt in acheloe flumine sonant brachis aut quoddam alio instrumento. Intelligendū q. sicut per p. t.em precedētes hntur q. vox ē ab aia per hoc q. sola animata habent vocem. sic p. hanc partem habet q. vox est respirati aeris. p. hoc q. sola aialia respirantia habent vocem. et q. pisces non respirant ideo non habent vocem. Et si quis istaret de piscibus q. sūt in acheloe flumine q. videntur vociferare dicit A. p. q. nō vociferant sed faciunt sonū similem voci percussione aeris exteriorē brachis suis vel alio instrumento. quia forte nato ex sufflando superfluitatem in cerebro generatam sicut facit homo in sternutatioe. Vnde dicit comētator: in fine comēti q. sonus talium piscū non dicitur vociferatio nisi equivoce. cū non inueniantur in eo illa tria genera que sūt

neuma. i. melodia et ybrach. i. extensio littere aut similia his. quia syllabe et dictiones. i. locutio. Et Albertus dicit q. inueniuntur multa aialia cantantia. nō per aerē respiratum sed percussione aeris exteriorē cū dyfragma te seu parte pectorali sicut sunt grilli et cicade. Vnde dicit se experimento p. b. asse grillos p. magnū tempus cātasse post suoy caput amputationē qd arguit eos non cantare p. partē in qua ē caput. s. a dyfragma.

¶ Vox aut sonus aialis est: et non qualibet parte Sz qm omne sonat verberante aliquo: et aliquid in aliquo. Hoc aut est aer: rationabiliter vtiq. vocabuntur hec sola quēcūq. suscipiunt aera. Jam. n. aere respirato vititur natura in duo opera: sicut lingua et in gustum et in locutionē. Quoy quidem gustus necessarius est: vnde qm pluribus inest. interpretatō aut est pp bene esse. Sic est supra: et ad calorem interiorē tanquā necessarius. Causa aut in alteris dicta: et ad vocem vt sit bene.

¶ Ostendit q. vox ē sonus aeris respirati et attracti non ad quilibet partem s. ad cor et pulmonem dicit q. vox est sonus animalis. s. respirantis et aerē attrahentis nō in q. libet parte id est ad qualibet partē. s. supple ad cor et pulmonē. vnde omne qd sonat. sonat verberante aliquo et ad aliquid et in aliquo. s. aere: quare rōnabiliter hec sola vocabuntur quēcūq. suscipiunt siue attrahunt aera. Vnde natura vititur respirato aere in duo opa sicut lingua vititur in duo opera. s. in gustum et locutionē quoy quidem gustus est quid necessarium pp qd pluribz inest. Interpretatio aut id est locutio est pp bene esse. Sic et spiritus idem aere respirato vititur natura in duo opera: quoy vnum est necessarium et est ad calorem interiorē et cor euentandū: cuius causa dicta est in alteris. q. in libro de inspiratione et respiratioe. aliud ē ad voces faciendam quod nō est necessarium aiali sed facit ad bene esse. Intelligendū p. fm comētato rem comēto. lxxvij. q. impossibile ē inuenire aial sonum nisi habeat mēbrū ex quo mēbro fiat p. t.ies et p. c. s. u. s. et aerē quem mittat in illud mēbrū: et extrahat ab ipo et qd illud mēbrū habeat figuram et quantitatem et sit ut terminatum. Vñ necesse est vt aialia vociferantia in rei veritate sint aialia que recipiunt aerē in interioribz suis et extrahunt ipm. In istis. n. inueniunt illa tria ex quibz sit vox in rei veritate. Et ex illis velle videt p. m. q. aialia vociferantia debent habere tres cōditiōes. p. r. i. a. q. possint attrahere aerē intra se et eundē expellere. Secūda q. aer attractus in eius expulsiōe refrangat a p. uenite et percussio reperitur in mēbro attrahente aerem et expellente. Tercia q. mēbrum in quo d. s. fieri vox sit determinate q. n. titatis et figure et sic verberat in p. d. uctiōe vocis ē pulmo. et verberatū est canna et id i quo sit vberatio ē aer: q. uis Egidius p. vberatio intelligat aiam. Intelligendū scdo q. n. gustus neq. locutio sūt necessaria aiali. q. aliqua sūt aialia vt multū ipsecta que neq. gustus neq. locutioez habent. q. m. pluribz aialibus inest gustus q. locutio. Ideo gustus dicit esse magis necessarius aiali. locutio aut magis facit ad bene esse. Intelligendū terio q. sex sūt instrumenta p. c. uerentia ad vocis formationē. s. labia dentes lingua. palatū guttur includēdo cānaz pulmōis et guttur et pulmo sūt simpliciter necessaria ad voces. et alia quatuor faciūt ad bene esse. s. ad locutionē p. t. guttur et pulmōē reguntur lingua et palatū et labia et dentes faciunt ab hñ esse. s. ad magis distincte et dearticulate loquēdum. Dubitat vtz locutio sit naturalis homini. Arguit q. sic q. pio politicoz dicit q. natura dedit homini in locutioez siue fmo nez. et hic dicit qd natura vñ lingua in duo opa. s. gustus

et locutiones. s. qd inest homini a natura est illi naturale. er
go et c. In oppositum est qd scribit p perperinias: vbi
dicit qd sicut nec littere omnib⁹ eedez. ita nec voces. Vult
ergo qd littere et voces sunt ad placitum et per p^{ri}mo loqui erit
ad placitum et non a natura. Hinc ridet Egidius dicens
qd aliquid in suo vniuersali est naturale: quod in specialiter
sumptum est ad placitum. sicut punire fures est naturale. s. p
punire ena per suspendium vel detruncationem est ad placitum
nam naturalia sunt eadez apud oes. que vero sunt ad pla
cium diuersificantur. mo apud oes puniunt fures licet non
apud oes puniunt eodem mo. Sic in pposito loqui est
naturale homini. qd quilibet homo hz naturalem inclina
tionem et loquitur et per sermonem alteri exprimat qd mente
percipit. sed qd talis expressio fiat p bec verba vel illa hoc est
ad placitum. Ideo cuiuslibet homini inest loqui qd natura
le est. s. non cuiuslibet homini inest loqui hoc ydroma vel il
lud qd loqui hoc ydroma vel illud non est naturale. s. ad pla
cium: et per hoc soluta sunt argumenta. Et si quis vellet
dicere posset qd sicut vox addit supra sonum quidam sar
ticularum fractionis aeris in quo fit vox factam in cana
pulmoni sic locutio addit supra vocem quandam dearticu
lationem etfigurationem ipsius ad placitum factam cu lin
gua. et sic locutio licet quantum ad suum materiale qd est vox
fit naturalis. in quo ad suum formale qd est dearticulatio
figuratio ad placitum facta non est naturalis.

Organus autem respirationis vocalis arteria est
cuius autem causa hec pars est pulmo hac. n. parte pl⁹
hnt calorem pedibus gradientia alijs. indiget autem
respiratione: et circa cor locus primus. Unde ne
cesse est interi⁹ respirante ingredi aerem.

Distendit qd aer respiratus siue attractus in pductione
vocis percutit ab aia siue pulmone ad vocalem arteriam. di
cens qd organum respirationis est vocalis arteria et pulmo est
illa pars aia: cuius causa est ipsa vocalis arteria qm aialia pe
dibus gradientia hac parte idest circa hanc partem. que est pul
mo plus habet plus calorem alijs aialibus. Vbi locus
primus q indiget respiratione idest attractione aeris est cir
ca cor. cui scilicet appropinquat pulmo. quare necesse est
aerem ingredi iterum ad illum calorem cōtemperandum
ipso aiali respirante. Intelligendū fm comentatorem
cometo. lxxix. qd ppter calorem cordis indiget aial hoc. s.
an belitu ad imittendum aerem frigidum pus ad refregi
randum. et ppter calorem pulmonis. Secundo indiget vt
extrahat ipsum et hoc quod dixi necessarius est. Prima
cim necessitas in anbelitu est ad imittendum aerem frigidum
secunda ad extrahendum. Prima autem est ppter cor et scda
ppter pulmonem: qm nisi est calor pulmonis non indigeret
aial ad extrahendum aerem frequenter quare et c. Et post sub
dit si igitur prius desiderat ad extrahendum aerem calidum et fa
ctum inuilez ad suum refrigerium tunc motus est. s. aeris
dum expellit non est ex pectore tantum vt opinat Balien⁹
sed etia est ex pulmone. Patet igitur qd motus anbelitus
est principalit⁹ ad refrigerandum calorem cordis: qd est mem
brum alijs calidus et qd pulmo est ppe cor. ideo secunda
rio indiget refrigeratione p ipm anbelitum. Primus
maxime fit per attractionem aeris frigidi et scdm p expul
sionem aeris calidi. Et vult comentator qd motus anbeli
tus non est solus ex pectore vt opinatus est Balienus sed
ad ipsum etiam pulmo concurrat.

Quare percussio respirati aeris ab anima que
est in his partibus ad uocalem arteriam vox est.

Concludit ex dictis diffinitionem vocis. Et diuiditur
in duas. qd primo facit hoc. scdo declarat vel addit vna
particulam ad cōplendum diffinitionem vocis ibi. Non
enim omnis. De prius dicti qd vox est percussio respirati

aeris ab aia que in his partibus idest que circa has partes
scilicet cor et pulmones aerem respirat et attrahit que per
cussio aeris sic respirati fit ad uocalem arteriam. i. cannam
pulmonis. et debet intelligi ista ppositio in predicatione ca
liqua vox non est percussio sed fit ex tali percussione. In
telligendum qd aer attrahit seu respirat p os et cannam pul
monis ad pulmonem et cor. et postea per eandem viam expel
litur et retrahitur. et tunc sic expellit percutitur ad voca
lem arteriam et vox in eo causatur. Vbi per hoc qd dicitur qd
vox est percussio aeris respirati. differt vox a sono aial. a
facto cum aere non respiraio. vt percussio vnam manum
cuqz aia. Et per hoc qd dicitur ab aia differt a sono inanimata
toz. Et per hoc qd dicitur in his partibus datur intelligi me
bris percussio. Et per hoc qd dicitur ad vocalem arteriam
datur intelligi membrum percussus. Et p particulam autem que
statim addit. s. cu imaginatione et appetitu ad aliquid si
gnificandum differt vox a sono factis ab aia in aere respi
rato non precedente imaginatione et appetitu per talem so
num aliquid significandi qui non sunt voces sicut tussio sibi
luis et reliqua huiusmodi.

Non enim omnis aialis sonus vox est: sicut dixi
mus. Et n. et lingua sonare: et sicut tussientes. sed
oz aiaz esse verberas: et cum imaginatione aliqua
Significatiuus. n. quidam sonus est vox: et non re
spirati aeris sicut tussio: s. isto verberat cu qui est i
arteria ad ipsam. Signus autem est non posse voca
re respirante: neqz expirante: s. detinentez. mouet
eiz isto retinens. Manifestum autem est qd pisces sin
voce. non enim hnt guttur: hanc autem prem non hnt:
quia non recipiunt aerem: neqz respirant. Sz qui
dicunt sic: peccant: pp quam igitur causam altera
ratio est.

Addit particulam cōplene vocis diffinitionem. Iste
aliqui velint qd declarat illam ab aia dicens qd si percussio
aeris respirati dz esse vox oz qd fiat ab aia. vt aia idest cuqz
imaginatione et appetitu ad aliquid significandum. Vbi non
omnis sonus aialis est vox sicut diximus. qm est. i. contin
git hominem sonare lingua aut facere sicut tussientes non
precedente imaginatione et c. et tunc talis sonus non erit
vox. s. si dz esse vox oportet verberas esse aiatum. et id fa
cere cum imaginatione aliqua precedente qm vox est qui
dam sonus significatiuus et non est solus aeris respirati absqz
imaginatione sicut tussio. s. aia dū vult vociferare vntur
isto aere respirato et verberat illum qui est in arteria ad ipaz
Et signū qd vox fiat cum imaginatione et c. est non posse vo
care respirantem. i. attrahentem aerem neqz expirantem
idest emittentem. s. solum detinentem ipm. qm retinens ae
rem isto retento mouet eum ad vocis formationem. Et quo
manifestum est qd pisces sunt sine voce qm non hz guttur
quod est instrumentum requisitum ad vocem. et hanc prem
non habet quia non recipiunt aerem neqz respirant. Vbi
qui dicunt pisces respirare peccat. pp quā autem causam
pisces non respirant altera rō est no pertinens ad hunc li
brum s. ad libz de animalib⁹. Intelligendum primo
secundum comentatorem cometo. lxxx. qd necesse est in essen
do vocem vt percussio habeat aiam imaginatiuam. quia
non omnis sonus fact⁹ ab aiali est vox. vt sonus qui fit
sine voluntate. i. appetitu apud tussim et apud motū lingue
Sed vox est sonus qui fit cum imaginatione et voluntate
idest appetitu et post subdit qd ista. s. vox cōpletur duabus
virtutibus aie. qz vna est cōcupiscibilis. et altera imagi
natiua. Et quo patet qd cōpleta diffinitio vocis erit ista.
Vox est percussio respirati aeris ab aia que est in his par
tibus ad vocalem arteriam: cuqz imaginatione et appetitu ad

Secundus

aliquid significandum. Intelligendum sō secundum comētorēz eodem comēto q̄ primū mouens in voce est aīa imaginatiua & cōcupiscibilis. & iō vor est sonus illius primū mouētis & nō est sonus mouētis acrimanbelatuz scilicet tanq̄z primū mouētis nō est sonus vt sonus qui sit apud tūssis s̄ motus in voce. s. primū est aliud ab isto mouente. quod. s. imēdiate mouet acrim expellendo licz nō moueat nisi p̄ ipm. Et per hoc nō vult aliud comētor: nisi q̄ p̄ter mēbū expulsiuū aeris qd̄ est primūz mouēs imēdiate in anbelatū & aliud mouēs in voce quod est primū. s. virtus imaginatiua & appetitiua que mouet mēbū expulsiuū ad expellendū. Intelligendū tertio s̄m comētorēz q̄ nōs nō possumus vociferare dum spiramus aut expiramus. i. attrahimus aut emittimus aerē. mouens cū in anbelatu instrumēto nō vti alio i. il/ la bora ab instrumēto p̄te motionis in percussione que facit sonum sed impossibile est vt vnum vno instrumēto vtiat in diuersis actionib⁹ in vna bora. Et post subdit q̄ nōs nō mouemus acrim motu vocis per hoc mēbū q̄ i spirat & expirat nisi q̄ includerim⁹ ipm anbelatū & reddi derimus ipm. s. mēbūz ociosum ab ista actione que ē anbelitus q̄a ergo cāna pulmonis & pulmo sūt instrumēta d̄ seruiciū ad anbelatū aīe & vocem. & vni nō pōt vti si mul eodē instrumēto p̄ diuersis actionib⁹ sequit q̄ quādo aīa vti talī mēbūz pro anbelatu pro tūc nō pōt vti eo pro voce nec econuerso. Dubitat vix oīs vor sit sonus significatiuus vt dicit in littera. Arguit q̄ nō p̄ Boetū in diuisionib⁹ dicentem q̄ aliqua vor. est significatiua & aliqua non. Rōndetur q̄ du/ lex est significatio vocis scilicet naturalis & ad placitū. Naturalis est que inest voci per se & bec itēz est duplex. Quedā essentialis q̄ vor seipsa representat. Et quedā accidentalis q̄ vor significat aliquid extra se sicut risus gaudiūz & gemit⁹ tristitia. Et hec est eadem apud oēs saltē essentialis. Vñ si proferta tur vna vor ipa in q̄tūz est quedā qualitas sensibilis sui ipsius representatiua nō hādo respectū ad eius signifi/ catum consimile p̄ceptum de se in quolibet audire gene/ rabit. Significatio ad placitūz inest voci ab extra ex i/ positione & hec nō est eadē apud oēs. Vnde hec vor hō apud quosdam significat hominē & apud alios nō signi/ ficat hominē. s. beluam. Dicit ergo ad dubiūz q̄ omnia vor est sonus significatiuus aliquod illoz modoz q̄a q̄n canq̄z aīa p̄ducit vocem p̄ ipam intendit aliquid signifi/ care. & aliquando ipsamet vti si dicam⁹ capio hoc nomen hō p̄ subiecto tē. aliq̄t intendit significare suūz signifi/ catum naturale accidentale. vt dum p̄ducit risum vlt̄ plo ratiū ad significandū lenitiāz vlt̄ tristitiā. Et aliquādo intendit significare suū significatiū ad placitū. vt si di camus ille hō quē vides ē sapiēs. vel bene indutus tē. Ad boetium autē dicitur q̄ aut voluit q̄ aliqua vor est significatiua alicui⁹ extra se & aliquādo non. Aut q̄ acce pit vocem large p̄ omni sono. p̄ducto ab ore aīalis qua/ liter nō sumitur in p̄posito. quare tē.

Et odore autē & olfactibili minus bene d̄ terminabile est dictis. Non. n. manife/ stum est quale quid sit odor: sicut sonus: aut visibile vtrum lūmē. Causa autē est: q̄ sensum hunc nō habemus certum: s̄ peiorem multis aīa lib⁹. P̄raue cūz odorat hō. Et nihil odorat odora bilitū sū leticiā & tristitiā. sic n̄ exite certo eo qd̄ se timus. Rationabile autē sic: & fortes oculis colorez sentire: & n̄ p̄ manifestas iphis esse differētiāz ce/ loz nisi terrentium: & nō terrentium: sic autē & odo res hominum genus.

¶ Istud est quintum capi⁹. huius tractatus in quo de/ terminat de odore & olfactu. Diuiditur autē in tres p̄tes In quaz p̄ia determinat de obiecto olfactus. In secun da de medio. In tertia de orgāo. Secūda ibi. est autē olfa ctus. Tertia ibi. Est autē odor. P̄ia in duas. q̄ p̄io ondu q̄ est difficile bñ determinare de odore & suis specie bus. Secūdo docet qualē spēs odorū sumi debeant. ibi Videtur. n. De p̄ia dicit q̄ de odore & olfactibili mi/ nus bñ est determinabile a nobis dictis sensibilibus. s. colore & sono. q̄n nō ē nobis manifestum quale quid sit odor: sicut nobis manifestus ē sonus. & sicut nobis māife stum est visibile vix sit lūmē vel color. Et autē est q̄ sen/ sum hunc nō hēmus certum. s̄ peiorem multis aīalibus p̄raue. n. odorat hō: & nihil odorat odorabilitū sine leticiāz & tristitiā. i. nisi excellentia que p̄cipit cū leticiā & tristitiā. sicut. i. tanq̄z nō exisente certo eo q̄ sentim⁹ idē odoram⁹. Ad autē est rationabile. q̄n sicut fontes oculis. i. habētē oculos duos vt pisces accidit sentire colorez & ipis per manifestus nō est differētiāz colorū nisi terrentium & si terrentiū. sic boium generatio sentit odores. Intelli/ gendum p̄ s̄m comētorēz comēto. lxxxij. q̄ cā p̄p quaz intellectus difficile cōprehēdit differētiāz odorū est quia iste sensus. s. olfactus debilitē cōprehēdit differētiāz odo rum sensibiles. Et cōprehēdit. n. differētiāz rex sensibi/ lium a sensu ē cā in cōprehensione eaz ab intellectu. & iō qui caret sensu. s. aliquo a natuitate caret intellectu illius generis sensibilium & idē dicit in p̄ posterior. Intelli gendū scdo secūduz comētorēz q̄ multa aīalia videntur cognoscere suā nutritiā p̄ differētiāz odorū sicut nos per saporem. & nō in hoc tū excedunt nos illa aīalia. s. in comprehendendo eas. s. drās odorū. sed in cōprehē dendo eas a remoto spatio. Intelligendū tertio q̄ ex applicatione sensibilis multū pueniētis ad sensum cātur leticiā. Et applicatione autē multū disconueniētis ad sensū cātur tristitiā. Et applicatione vero modicū cōueniētis & disconueniētis neq̄ leticiā neq̄ tristitiā cātur. tūz ergo homo per olfactum nō p̄cipiat odores nisi cum leticiā vel tristitiā sequitur q̄ per olfactū nō p̄cipit nisi excellentes & valde intensos odores. Vñ intensos odores & bñ redo lentes p̄cipit cum delectatione. ferentes autē cum tristitiā remissos vero & inter hos medios nō p̄cipit. Id̄ d̄ p̄te rea dicit d̄x. q̄ bñmus sensum olfactus incertū & p̄uūz q̄ nō p̄cipit odores nisi cum leticiā aut tristitiā. i. nisi ex tremos seu valde intensos. Intelligendū p̄uūz q̄ cā dicit d̄x. q̄ aīalia habentē oculos duos sicut pisces nō cōprehēdit differētiāz colorū nisi terrentiūz & nō terē tium. Istō diuersimode cōsuevit expōi Egidius p̄ colo res terrentes & nō terētes intelligit colorez extremos. Mā sicut pisces qui hāt oculos duos in quibus difficul ter ip̄nitur spēs sensibilis nō vidēt nisi colorez extre mos. i. extensos & fortiter mouētes. sic hō q̄ habet malā olfactum p̄p nīmā frigiditatem & humiditatem sui organi ipedientis bonā imutationē ab odore nō p̄cipit nisi extre mos & excellentes odores. Comētor autē p̄m. lxxxij per colorez terrentes & nō terrentes intelligit pueniētis & inconueniētis. s. multū & in idē redit. Albertus vō p̄ colorez terrentes intelligit colorez excellentes quos illa aīalia cum terrore vident. Et per colorez nō terrentes intelligit colorez illis aptos. quos illa aīalia p̄p malitiam sui visus vidēt absq̄ terrore. Causa autē quare aīalia aq̄/ tica excellentia visibilia vident cum terrore s̄m Albertus est ista. quonā talia aīalia hāt oculos valde humidos hu miditate aliena. cū ergo intense albuū vel lūcidum ad ta/ lem oculum spēm suā multiplicat. illa humiditas mouet & discurrit in oculo & spēm albedinis vel lucis intense re ceptam diffundit & diuariat siue ingrossat. p̄p qd̄ repre/ sentat illud visui magne & mōstruose q̄ntitatis & ex hoc cū

terore videtur. Et ex filii causa contingit qd si homini ex sono excitato subito lumen candele obijciatur ei videntur esse sicut lumen coruscantis vel magni incendij et scdm visum terribitur. Ma humiditas indigesta in sono i ei oculis multiplicata ex subito luminis aduenu p oculos diffundit idem operabit qd operari dicebatur humiditas ex tranca in oculis piscin multiplicata. Sed hic dubitatur virum homo habeat peioris odoratus alijs aialib. Arguit qd no. Idcirco ille odoratus est melior alijs qui plures species odor cognoscit. Et odoratus hois est huius respectu odoratum aliorum aialium. ergo te. patet pna et maior minor declaratur. qm ho per suu odoratum cognoscit oes species odoratus qz odoratus hominis no posset cognoscere retine homo no posset de illa scientia habere: vt patet supra ex dictis per pna. et sic daret aliqua res que est hois natura ignota: qd est falsu. Patet ergo qd odoratus hois cognoscit oes species odoratus quas bruta cognoscunt. sed cum hoc ho per suu odoratum multas species odoratus cognoscit quas bruta aialia non possunt cognoscere: sicut sunt odores delectabiles sicut se vt flores et aliorum b. qm istas cognoscere est p pna hois: vt vult A. in libro de sensu et sensato. igitur te. Secundo illa potentia est perfectior et melior que est nobilioris aie et habet organum melius dispositu ad operandu alijs partibus. sed odoratus hois est potentia nobilioris aie qz potentia aliorum aialium: vt p3 et h3 organum melius dispositu: qd p3 bas. qd quanto recipiens est magis denudatu ab eo qd d3 recipere: tanto est melius dispositu ad illius receptionem. ideo dicitur A. qd receptiuu soni d3 esse absouu et receptiuu coloris d3 esse absouu. sed pna subiectu odoratus est calidum et siccum vt post ostendetur. qd quanto organum olfactus est magis frigidu et humidu: tanto est magis passiuu ab odore et illud receptiuu. sed ho b3 organum olfactus frigidu et humidu ceteris aialibus vt post ostendetur. qd habet ipm melius dispositu vt ab odore patiatur. quare te. In oppositu est A. Ad dubiu respondetur pmitendo p de intentione A. in de sensu et sensato qd duplex est odor. Quidam enim est odor sicut se delectabilis: et quidam est delectabilis per accidens. Ille odor est sicut se delectabilis qui est delectabilis non p hoc qd sit nutrimento conuictus. et talem odorem solus ho percipit qd fecit. puida natura vt per ipm ei succurratur ne cadat in egritudines reumaticas in quas facilius apertus est cadere alijs aialibus. ppter ipsum habere cerebrum magis alijs in respectu ad molem totius corporis et frigidu et humidu saltu quantitate. Ille vero odor est delectabilis p accidens qui ex hoc delectabilis qd conuictus est nutrimento cuius ostendit conuictu qd est delectabile. et hos odores cognoscit per olfactu non solu hoies: sed etia bruta et aliq bruta melius qz hoies: qd p3 in canibus venaticis: qui per odorem insequuntur feram: qd homo no possit facere. et vultures et tigris per magnam distantiam inueniunt escam: qd facere hois no est concessum. Et hec omnia clare ostendunt animalia illa percipere illos odores sub gradibus valde remissis sub quibus ab homine nullo modo possent sentiri: quod etiam ad odores sicut se delectabiles extendendum est. s. qd aliquod brutum comprehendit per se et distincte aliquem odorem nutrimentalem sub gradu adeo remisso qd homo per suu odoratum nullu odorem sub eodem gradu existentem comprehendere posset. Et p proportionabiliter dicendum est de odore tristali: ex quibus alia expositio adduci posset ad illud quod A. dicit cu voluit qd homo non odorat nisi cum delectatione et tristitia. Tenendo tamen cum dictis prius qd aliqua bruta melius et distinctius odorant nutrimentales odores qz faciat homo odores quoscunqz. tamen homo longe melius olfacit odores sicut se delectabiles vel tristabiles qz nutrimentales odores. Tunc enim dictum A. sic exponitur videlicet qd ho

mo non odorat scilicet certe et perfecte nisi cum delectatione et tristitia. Idem nisi odores sicut se delectabiles vel tristabiles. Odores autem nutrimentales non recte neqz perfecte odorant: nisi comparando ad ipsos saporos vt post ostendetur. Et quibus tandem patet responsio ad dubium scilicet qd homo multis animalibus peioris habet olfactum: cuius causa communiter talis assignatur. quoniam homo habet maius cerebrum alijs animalibus frigidius et humidius modo quo dictum est. habet etiam carunculas mamillares que sunt organum olfactus cerebri valde propinquas et quasi conuictas propter que a cerebro ipso organo olfactus magna frigiditas et humiditas communis: et multo plus in homine qz in alijs animalibus: et ex consequenti per hanc excessiuam frigiditatem et humiditatem. multo plus indisponitur organum olfactus in homine vt bene patitur ab odore. nam cum odor fundetur in calido et sicco: oportet vt organum olfactus si debet esse bene passibile ab odore et sibi proportionale non est multum frigidum et humidum. quia ex hoc redderetur minus receptiuu odori vt communiter dicitur. Cum ergo in homine sit frigiditas et humiditas qz in alijs animalibus: vt declaratum est. sequitur in homine organum olfactus esse deterius dispositum: et ex consequenti hominem habere olfactum peioris. et contra animalia que habent cerebrum sic cum siue non multum frigidum et humidum: melius odorant. Ad quod facit qd cerebrum est multum frigidum et humidum ingrossantur humiditates et opulantur vici siue costringuntur per quas debet odor ad sensum olfactus penetrare. ppter quod redditur illud animal deterius olfactus. Et tunc ad rationes. Ad primam negatur maior quoniam homo per odoratum plures species odoratus cognoscit: illas tamen quas canis seu vultur cognoscit: perfecte cognoscit. quia homo cognoscit solum gradus intentionis et ex primo illa autem bruta percipiunt odores sub gradibus valde remissis et ex maiori distantia: et hoc est perfectius olfacere. Ad secundam dicit qd odoratus hominis est essentialiter perfectior qz odoratus aliorum animalium. sed red dicitur accidentaliter deterius: quantum ad operandum propter maiorem sui organi indispositionem: vel minus bonam dispositionem p operatione olfactus. Et dicitur vltima qd organum olfactus non habet recipere caliditatem et siccitatem sed odorem vel speciem cuius: et ideo non oportet ipsum esse denudatum a caliditate vel siccitate sed ab odore. vix tamen est minus calidum et siccum qz subiectu odoratus.

Adetur enim et analogia habere ad gustu et similiter species humorum cum his que sunt odoribus. Sed certior habemus gustu propter id quod ipse quida tactus est. huc autem habet homo sensum certissimu. In alijs enim deficit ab aialibus multis. Secundum autem tactu differenter certificatur: unde et prudentissimu animalium est. Si quid autem in genere hominum sicut sensum ingeniosos esse: et non ingeniosos sicut aialium aut nullu. Quia enim carne inepti mente. molles autem carne bene apti.

Ad hoc docet sumere species ipsorum odorum. et diuidi in tres. quia primo ostendit qd differentie siue species odorum habent similitudinem cum speciebus saporum: cu hoc declarando qd species saporum sunt nobis certe. secundo docet sumere species odorum nobis incertas sicut differentias siue species saporum nobis certas. tertio ostendit qualis odoratus est odorabilis et non odorabilis: ibi secunda. Est autem humor. ibi tertia. Adhuc autem sicut. De prima dicit qd odoratus videtur habere analogiam. i. similitudinem ad gustu. et sicut species

Secundus

hñor. i. sapor videtur hñe similitudinē cū his spēsibus que sūt odoris. Sed nos habemus certiorē gustum q̄z olfactum p̄p id q̄ gustus est qdā tactus. hñc autē sensus. s. tactu hñbz certissimū vnde hñi alijs sensib⁹. s. visu auditu & olfactu deficiat a multis animalibus. sed fin tactum differēter certificatur ab eis: quia tactum hebet certiorē alijs animalibus. vnde homo est prudentissimū animalium: cuius signum est. quia in genere hominum fin hunc sensum dicimus homines esse ingeniosos vel nō ingeniosos. fin autem nullum alium sensum a tactu iudicamus de ingenio hominis. homines enī duri carne: inepti iunt mente. molles autē carne: bene apti mente sunt. Intelligendū p̄mo fin p̄m. comento. lxxxiij. q̄. 13 iste sensus. s. tactus sit p̄fectior in homine q̄z in alijs animalibus: tamen non sequitur ex hoc vt sit in alijs sensibus p̄fectior: imo diminuitur in eis a multis animalibus. Et sic vult p̄m. q̄. homo omnia alia animalia in tactu & gustu qui est quidam tactus excedit. sed in alijs sensibus a multis animalibus exceditur. Ex quo patet q̄ in parte falsa sunt carmina metri ficatoris qui dicit. Mos sus auditu: linx visu: simia gustu. Vultur odoratu: p̄celit aranea tactu. Et quantū ad illud quod dicitur de aranea dicit Albertus illud vtz non esse q̄a nihil spisse pellis frigide complexionis & viscosam habens humiditatem vt est aranea excellit tactu: sed potius ipsū quasi stupidū habet: quod patet experimento: q̄a si lento igne tangatur non cito sentit. Et ad motū illorū qui dicunt araneam excellere tactu ex hoc signo: q̄a ad magnam distantiam sentit vermiculos tangentes fila rēctis suis: qd non nisi ex bonitate tactus videtur accidere. Respondet dicens q̄ aranea non sentit tactu illos vermiculos sed sentit motum sui rēctis in parte vbi est: quia mota pte illius rēctis a verme: totum rēcte mouetur cum sit contrā: quo motu percepto ex naturali instinctu mouetur ad capiendum vermiculos vt nutriatur ex eis. Intelligendum secūdo fin p̄m. q̄. propter bonitatem istius. s. tactus est homo subtilior & discretior omnibus animalibus fin q̄. complexio cōueniens illi bonitati istius sensus cōuenit discretioni intellectus. Et signū cōuenientie cōplexionis istius sensus ad complexionē intellectus est: quod etiā in genere hominū quando iste sensus facit bonus: tunc homo erit discretus & ecōuerso. Et bonitas discretionis nō videtur consequi bonitatem aliorū sensuum. homo enī boni visus potest esse indiscretus. & similiter boni auditus. sed boni tactus semper videtur esse discretus. Vult p̄m. q̄. quia homo habet meliorem complexionē alijs animalibus temperationē & magis redactam ad medium: q̄. ideo habet meliorem tactum cū tactus consistat in mediocritate qualitatum tangibilium: vt post ostendetur. Et quia eadē complexio que facit ad bonitatem tactus: facit ad bonitatem prudentie & discretionis. sequitur sicut homo est melioris tactus alijs animalibus: ita est maioris prudentie et discretionis. Et q̄. complexio faciens ad bonitatem tactus: facit ad bonitatem discretionis intellectus declarat hoc si gno. quia in specie hominū ille qui habet meliorem tactū: habet meliorem intellectū: & ecōtra. Sed quia bonitas alterius sensus stat cū disemperamento cōplexionis: q̄a bono disemperatus potest esse boni visus aut auditus ex quo alij sensus non consistūt in mediocritate qualitatum p̄m. ideo ex bonitate alterius sensus a tactu: nō sequitur bonitas discretionis & intellectus. Sed circa ista dubitatur. primo vtz ex bonitate tactus possimus arguere bonitatem intellectus. Secūdo vtz ex mollicie carnis possimus arguere temperantiā complexionis: & ex consequēti bonitatem tactus & intellectus. Tertiū vtz ex bonitate alterius sensu a tactu possimus arguere bonitatem intellectus. Contra primū dictum arguitur. quia quādo aliquis sensus est materialior: tanto est minus deseruiens intellectui qui est immaterialis. sed tactus est materialior alijs

sensibus. ergo vel nūllū vel minus alijs sensibus intellectui deserui. quare ex eius bonitate non potest argui bonitas intellectus. Contra secūdū dictum arguitur. q̄a si mollicies carnis argueret bonitatem tactus & intellectus cum mulieres habent carnes molliores viris: tunc essent eis prudentiores & meliores intellectus. consequētia falsum & contra. 12. p̄mo polit. cor. dicentē. consiliū pueri ē imperfectum: mulieris autem inualidū. Contra tertiū arguitur p̄mo q̄. ex bonitate visus magis argui possit bonitas intellectus q̄z ex bonitate tactus: quia visus plures rerum differēcias nobis ostendit. p̄mo metaphisice. Secūdo idem videtur de auditu cum sit sensus discipline: vt colligitur loco allegato. Respondetur ad primū tenendū ea que dicta sunt q̄. bonitas tactus arguit bonitatem intellectus quia arguit temperantiā complexionis & corpus temperatum est bene dispositum vt deseruiat anime ad operandum fin prudentiam & intellectum. q̄re rē.

Immo dicit Albertus q̄. aliqui possunt habere complexionem adeo temperatam & equalem q̄. videbunt quidam dij terrestres quasi omnia per seipsos intelligentes esse. Et huius bonie cōplexionis signa sunt tenuitas vnguiū & subtilitas capilloz. hec enim arguit spiritus cordis ēē subtilis & lucidos: qui venientes ad cerebrū optime deseruiunt virtutibus animalibus: ex quaz bonis operationib⁹ prudens & ingeniosus efficitur homo: nisi per inertiam destruat aptitudinem sue nature. Ad secūdū dicit q̄. carnes mulier. p̄prie non sunt molles: sed lasse. Vel possumus dicere q̄. duplex est mollicies. Quodaz que sequitur temperantiā & debitā cōmixtionē humiditatis cum sicco: et hoc magis reperitur in viris. Alia est que sequitur abundantiam flegmatis: & hoc arguit complexionem siigidam & humidam & non bonitatem tactus seu mentis: & talis inuenitur in mulieribus. Ad tertiū conceditur q̄. dicitur in plurimū cognitionem deducitur intellectus per visum & auditum q̄z per tactum. sed ex hoc non sequitur q̄. per bonitatem visus vel auditus magis debeamus arguere bonitatem intellectus q̄z per bonitatem tactus: q̄a nō ex hoc dicitur intellectus melior: quia plura intelligit: sed quia de his que intelligit potest melius iudicare: & per discursum veritatem inquirere. sed quilibet habens bonum tactum hoc potest facere. p̄pter temperantiā complexionis: vt patet ex dictis. Non autem quilibet habens bonū visum bonum auditū rē. ergo ex bonitate alterius sensus a tactu non possumus arguere bonitatem intellectus sicut ex bonitate tactus.

¶ Est autem sicut humor hic quidem dulcis: ille vero amarus: sic & odores sunt. Sed alia quidē hñt p̄porcionabiliter odorem & humorem. Dico autem dulcem odorem & dulcem humorem: alia vero contrarium. Similiter autem & acer & austerus et acutus: & pinguis est odor. Sed sicut diximus propter id quod non multum permixti sūt odores sicut humores: ab his acceperūt nomina fin similitudinem rerum: Dulcis quidem enim a croco et melle: acer autem a thimo & huiusmodi. Eodem autem modo & in alijs.

¶ Sic docet sumere species odorum fin species saporū dicens q̄. sicut humor idest sapor est hic quidam dulcis: ille vero amarus: sic sunt & odores scilicet hic dulcis et ille amarus. Sed tamen est differentia inter saporē & odorē in hoc q̄. aliqua corpora habent p̄porcionabiliter odorē & saporē: vt dulcem odorem & dulcem saporē. & ita de amaro intelligatur. Aliqua vero corpora habent contrariū s. odorē dulce & saporē amaro vel ecōuerso. & sic se habent dulce & amaro q̄. dicitur odorē & nō solū saporē. sicut est

odor acer et austerus et acutus et pinguis: q sunt medij odo
res. et hi aliquando pporcionantur saporibus et aliquado
contrariantur: ut dictum e de dulce et amaro: que dicunt
odores vel saporis extremos. sed sicut diximus ppter id
q non multum pmanifesti sunt nobis odores sicut humo
res idest saporis: odores acceperunt nomina ab his. f. sa
poribus fm corz similitudinem. f. odor cum saporibz. na
dulcis odor dicitur a croco et melle que habent saporē dul
cem. pporcionatum suo odorē. acer autem a thimo herba
vel alio huiusmodi. et eodem modo est in alijs. Adic du
bitatur primo: qa et quo saporis sunt nobis notiores odo
ribus debuit Az. prius determinare qz de odoribus: cu
ius tamen contrarium fecit. Secundo dubitatur quare
aliquando odor pporcionatur sapor in eodem corpore: et
aliquando contrariatur. Ad primū dicunt quidam q
odor in confuso est nobis magis notus qz sapor: imo ali
qz per odorē de sapore indicamus. sed in notitia distincta
nobis magis est notus sapor qz odor: ppterca sumimus
species odorū fm speciem saporum: ut vult hic Az. aliter
dicūt alij q Az. hic determinat de sensibus et sensibilibz
fm ordinem nobilitatis. Et quia odor est qualitas perfe
ctior qz sapor: sicut odoratus est perfectior gustu. ideo et c.

Ad secundū dicit Egidius q sapor fundatur in humi
do aqueo grosso aliquantū digesto. odor vero in secco ac
reo subtili aliquantū contēperato. quando ergo humidū
aqueum est bene digestum subtile aerē est bene contēpe
ratum: ibi erit dulcis sapor et dulcis odor: et quando oppo
sito modo se habent ibi erit sapor amarus et odor amarus
sed si humidū aqueū sit bene digestum et subtile aerē non
sit bene contēperatū aut eoduerso: tunc non pporcionabit
odor sapor. et pariter dicendū est de saporibus et odoribz
medijs. hec tamen specialius inquiri habent. i. in libro de
sensu et sensato.

Adhuc autē sicut auditus et vnusquisqz sensuū
hic quidem audibilis et non audibilis: ille vō visibi
lis et non visibilis: et olfactus odorabilis et non odo
rabilis. Non odorabile autem aliud quidem fm id
quod omnino impossibile est habere odorem: aliō
vō pū habens et prauū. Similiter autem et nō gu
stable dicitur.

Et ostendit q odoratus est odorabilis et non odorabilis
dicens q vnusquisqz sensuū est oppositorz. vnde sicut au
ditus est audibilis et non audibilis: et visus visibilis et nō
visibilis. sic olfactus est odorabilis et non odorabilis. non
odorabile autem tripliciter dicitur. primo modo q impossi
bile est habere odorem ut celum aut elementū purz. secun
do modo q habet paruū odorem seu remissum. tertio mō
q habet prauū odorem ut fenidum. et similiter tripliciter di
citur non gustabile. et ita de alijs. Intelligendum fm
pm. comento. lxxxvi. q vnusquisqz sensum comprehendē
dit suum sensibile ppiū et eius priuationē. Verbi gra
tia quia auditus comprehendit audibile et non audibile et c.
vult pm. q quia eadem potentia est oppositorum q eodez
sensu sentiamus suum sensibile ppiū et eius priuatio
nem. Vnde eoipso q nihil audimus indicamus silentiū
siue inaudibile: quod nullum habet sonum. et dum remus
se audimus: percipimus inaudibile quod prauū habet so
num. et dum prane audimus: percipimus inaudibile qd
prauū habet sonum. et sic in alijs. Sed hic est dubium: q
percipere silentium non videtur esse auditus sed alterius
virtutis superioris cum hoc fiat per discursum. Item
nullus sensus exterior sentit nisi dum imutatur cum senti
re consistat in quodam pati. sed tempore silentij auditus a
nullo imutatur. ergo tūc non sentit et per consequens nō sen
tit silentiū. Respondet q in veritate auditus nō sentit

silentiū neqz visus tenebrā: ut argumēta pdicta ostendūt
et dicta auctoz que istud videntur ostendere sic habent mode
rari v3 q aial concurrente auditu silentiū indicat et cōcur
rente visu indicat tenebrā et c. Illud tamen iudiciū sit per
discursum virtutis superioris sic arguendo. Sum in dispo
sitione in qua audirem sonū si hic fieret. sed non audio. et
go hic non su sonus. et per consequens silentiū. et simili mō
dicatur in alijs. talem aut discursum cū veritate non pōt
facere surdus: sed solū habens audiū. ergo talis cognitio
silentij acquirit cū concursu audiū.

Et autem olfactus per medium aut aerē
aut aquam: et nanqz aquatica vident odor
rem sentire. Similiter et quecumqz cū san
guine et sine sanguine sicut et que in aere. Et enim
horz quedam a longe occurrunt ad alimentū: que
ab odore mouentur

Adic Az. determinat de medio sensus olfactus. et diui
dit in duas: quia primo ostendit qd est medium in olfactu
secundo mouet vnam questionem ibi Vnde et dubiū. De
pma dicit q olfactus est p mediū ut aerem aut aquam. na
aialia aquatica videntur sentire odorem in aqua siue huc
runt cū sanguine siue sine sanguine sicut et aialia que sūt in
aere sentiūt odorem in aere. Lūis signū est q quedā aia
liū que sunt in aere que ab odore mouentur a longe currūt
ad alimentū per odoratum: sicut apes ut dicit comentator

Dubitatur vix odor sit realiter in medio. f. aere vel aq
Arguitur q sic. Primo illud qd multiplicatur successiue
per mediū multiplicatur in eo realiter. sed odor successiue
multiplicatur per mediū. igit. et patet consequentia cū mi
nor. quia si vnum corpus incipiat fetere prius sentietur
odor de ppe qz in distantia remotiori. et maior est nota q
multiplicatio spūalis sit subito: ut patet in multiplicatione
speciei coloris vel lūmis. quare et c. Secundo illud cui
multiplicatio ipedit per ventos multiplicat realiter. odor
est h. quare et c. p3 pma et maior. qa multiplicatio spūi colo
ris quia ē spiritualis non ipeditur per ventos. minor p3 ad
expientā. nam si qd fuerit ppingor loco vnde fiat ventus
et corpus odoriferz distantia minus bene percipiet odor
qz si esset e contra: quod non esset nisi quia ventus odoris
multiplicationē h3 ipeditur vel adiunare. quare et c. In
oppositū arguit p3m. comento. lxxxvi. dicentē q sicut
color habet duplex esse. f. esse in corpore colorato et hoc ē esse
corpale. et esse in dyaphano et hoc ē esse spūale. ita odor h3
duplex esse. f. in corpore odorabili et esse in medio: et hoc
ē esse corpale. f. in corpore odorabili: et illud spūale. f. in medio
et illud nāle. f. pma: et hoc extraneū siue auenticiū. f. secundū
Et pfirmat q in nullo simplici elemēto sūt qūates secun
de resultates ex mīxtiōe et actōe et passiōe qualitātū pma
sed odor et sapor sūt qūates secūde. q nō sūt in aere vel aq
sed solū in corpibus mīxtis. Ideo dixi supra pm. comēto
lxxxvi. q p3m. quod ē in odoribus et saporibus: quia nō
iueniū odor nisi in habente saporem: ut declaratiū est in de
sensu et sensato. et p3m. sequit q sicut sapor ē passio mīxti
ita et odor. In hac dubitatōe iueniū plures modi dicē
di. Vnus ē imitatus ab Auicenna sexto naturalium q
odor nullo mō h3 esse spiritualiter in medio: f. d. solū reali
non qa odor realis sit in aere vel aqua ut in subiecto: f. so
lū ex hoc q a corpore odorabili resoluūtur qdā sumi subtile
cōiter dicti sumales euaporationes in gbus est odor realis
qui medio se imiscet. et ex his puenientibus vsqz ad olfā
cū odor sentit. Et pp hoc dixi Az. in de sensu et sensato
odorem esse sumalem euaporationem. Adic autēz modus
p se multa adducit expimenta. Primo ē q pomū odo
riferz diu odorati corrugat et lenius efficit qd nō ē nisi p
extractionē partiū subtilium ab eo in quibus est odor.

Secundus

Secundum est q. sunt plura corpora quorum odor senti non potest nisi igni fuerint exposta a quo subtilentur et in fumos conuertantur qui ad olfactum odorem deponant sicut funtibus sulfur et reliqua huiusmodi.

Tertium est de cecris qui a canibus fugati dum ad locum perueniunt in quo appetunt quiescere faciunt plures saltus ut fumus ab eis exalans intercipiatur ne per olfactum a canibus repantur: et hoc faciunt ex instinctu nature.

Quartum est q. odores ventos inficiunt animalia quod non fieret nisi cum substantia ventu deponatur. Hanc opinionem improbat pñ. pñ. lxxxvij. duab. rōib. Prima est quia vultures et tygrides per sensum odoris veniunt per gurgenia miliaria ad locum suum: quod accidit in terra grecoz. propter cadauera illic mortua. et tamen non per totum illud spacium fuerunt multiplicati fumi habentes odorem illoz: cadauerum: quia superius ostensum est q. multiplicatio forme sensibilis sit in figuram spicam. modo si illa corpora fuissent conuersa in ignem cuius raritas est maxima non potuissent circulariter totum illud spacium implere: et tñ per totum illud spacium fuisset perceptus odor illoz: cadauerum: ergo alicubi poterat percipi odor ille ubi non erat fumus ab illis cadaueribus resolutus. quare sequitur q. i aliqua parte medij est odor intentionaliter solum et non realiter.

Secunda ratio est: quia dum resolutur fumalis euaporatio a corpore odorifero aut aer cedit: aut non. non est dicendum q. cedat per totum spacium qd est inter corp⁹ odorifer⁹ et odoratum: ut patet ad sensum. ergo si per totum illud spacium esset fumus: tñ sequeretur q. duo corpora essent simul in penetrationem. s. fumus et aer. consequens impossibile. quare sequitur q. cum per totum illud spacium possit odor sentiri q. alicubi est odor spiritualis solum absq. tali fumo. Alius autem est modus respondendi commentatoris qui vult q. odor habeat esse reale in corpore odorifero: in medio autem ut in aere vel aqua solum esse spirituale. Concederet etiam commentator. q. a corpore odorifero possunt fumi resoluti et immisci medio ei propinquo. in quibus est odor realis: imo aliquid est corpus cui⁹ odor sentiri non potest absq. tali euaporatione: ut de thure et similibus dicebatur. sed non est necesse fieri talem euaporationem ut odor sentiat: ut patet dum corpus odoriferum sentitur in aqua frigida. Et si fiat euaporatio a corpore odorifero ab illis fumis in quibus est odor realis multiplicabuntur species odoris ad partem medij distantiorē absq. tali fumali euaporatione per quas illic poterit odor sentiri. Et hoc patet q. euaporatio non est necessaria ad sensationem odoris: sed facit ad hoc ut melius sentiat et ad maiorem distantiam. Et si igitur odor alicubi realiter solum in corpore odorifero. alicubi solum spiritualiter ut in parte medij. remota a corpore odorifero: alicubi partim realiter et partim spiritualiter ut in aggregato ex parte medij et fumali euaporatione prope corpus odoriferum et forte non est remotum q. odor vnius fumi multiplicet speciem suam per alium fumum: sicut sonus qui est in vna pte aeris multiplicat speciem suam per aerem in quo est alius sonus. et illi videtur Albertus assensire volens fumalem euaporationem aliquando habere medij rationem. Et ex his facili solui possunt experimenta Auenne si quis bene intueatur. Et ex eodem fundamento solui possunt rationes principales: quoniam successio in multiplicatione odoris: et eius impedimentum per ventos est ratione fumalium euaporatorum in quibus est odor realis que successiue a corpore odorabili resoluuntur: et non ratione specierum odoris sicut est de sono et speciebus ab eo multiplicatis.

Unde et dubium videtur. Si omnia quidem que sub odore sunt: similiter odorant. Homo aut spirans odorat: non respirans autem sed expirans

aut retinens spiritum non odorat neq. a longe neq. prope neq. si in nasum intus apponatur. et hoc quidem in ipso positum quo sentitur in sensibile esse omnibus comune est. Sed sine respiratioe non sentire proprium est hominum. Ad manifestum autem est tentantibus. Quare sanguinem non habentia quoniam non respirant atq. vtiq. quendam sensum habent preter eos qui dicti sunt.

Ad hoc vnum dubium q. cū aliqua animalia odorē respirando et aliqua non. et illa que odorant respirando sentiunt odorem per odoratum. Vtrum illa que odorant non respirando sentiunt odorem per aliquem aliū sensum ab odorato. et diuiditur in tres partes. in prima mouet dubium. in secunda arguit ad partem oppositam. in tertia soluit ibi secunda. Sed impossibile est. ibi tertia videtur autē bonis. De prima dicit q. videt dubium. Si omnia quidem similiter odorant id est percipiunt odorem per cōsimilem sensum ut per odoratum. Et arguit q. non quia bono senti odorē dum est respirans. non respirans autē id est attrahens spiritum id est aerem. sed expirans id est expellens aut retinens non odorat neq. a longe neq. a prope: neq. si intus in nasum ponatur odorabile. et hoc quidem positum in ipso quo sentitur in sensibile esse est commune omnibus sensibus. Sed non sentire scilicet odorem sine respiratione est proprium hominum. Ad manifestum est autem hoc tentantibus et experientibus in seipsis: quare sanguinem non habentia quoniam non respirant alterā quendam sensum habent: quo scilicet sentiunt odorem preter eos qui dicti sunt: videlicet visum auditum et olfactum.

Dubatur vtr sit proprium homini non sentire odorem sine respiratione. Dicit Albertus q. hoc est proprium homini: quia competit omni homini sed non competit soli homini sed etiam pluribus alijs animalibus respirantibus. Egidius autem vult q. illud sit proprium homini: quia competit omni homini et soli: propter quod dicit q. aliqua sunt animalia que non indigent respiratione neq. vti odorant: neq. vti bene odorant ut carentia sanguine que habent organum olfactus valde discooperitum. Aliqua sunt que non indigent respiratione ut odorant simpliciter: sed vti bene odorant. ut animalia alia ab homine que non habent organum olfactus penitus discooperitum nec penitus discooperitum sicut anbelantia. Aliqua vti sunt que indigent respiratione non solum ut bene odorant sed simpliciter ut odorant. et hec sunt homines quibus solum hoc competit quia habent organum olfactus totaliter coopertum. Et si queratur quare homo habet plus olfactus coopertum q. aliud animal dicit hoc esse ex magnitudine sui cerebri pñ. habentis de frigiditate et humiditate ex quibus humiditates ingrossantur replentes et opilantes vias olfactus: qd non ita contingit in alijs animalibus. Albertus autem vult q. animalia que non sentiunt odorem nisi respirando habent quandam pelliculam organum olfactus coopertam que de se motum non habet. propter ea indigent attractione aeris per quez illa pellicula aperitur: ut species sensibilis ad olfactum ingredi possit.

Sed impossibile est siquidem odorem sentiunt odorabilis enim sensus et mali odoramenti et boni odoramenti olfactus est. Amplius autem et corrumpti videtur a fortibus odoribus: ex quibus homo corrumptur ut sulphure et huiusmodi. Olfactus qui dem igitur habere necessariū est: sed non respiratio. Arguit ad partem affirmatiuam probando duab. rationibus q. omnia odorantia sentiunt odorem per odoratum

Et quia immediate ante argutum fuerat per alium sensum sentire odorem non respirantia q̄ per odoratum. dicit illud esse impossibile siquidem odorem sentiunt. s. q̄ sentiunt per alium sensum ab odoratu: quoniam olfactus est sensus et mali odoramentis boni odoramenti. Amplius anima/ lia non respirantia videntur corrumpi a fortibus odorib⁹ ex quibus homo corrumpitur: ut sulfurex huius. ergo necesse est non respirantia habere olfactum per quem senti/ ant fortes odores sicut respirantia. Intellegendum q̄ vnusquisq̄ sensus exterior: habet suum proprium sensibile et corrumpitur ab excellentijs eius. quia ergo tam respira/ tia q̄ non respirantia sentiunt odores qui est proprium ob/ lectum olfactus: sequitur q̄ vtraq̄ sentiunt ipsum per olfa/ ctum. et in hoc stat ratio prima. Et quia fortes odores qui corrumpunt hominem vel simpliciter vel fm olfactu: etiā corrumpunt animalia nō respirantia: oportet animalia nō respirantia olfactum habere et super hoc radicatur ratio se/ cunda.

¶ Videtur autem hominibus differre hoc sensi/ tium ad ea que aliorū animalium sicut oculi ad ea que duorum oculorū sunt. Nec quidem enim ha/ bent phragma: et sicut velamen palpebras: quas ali/ quis non mouens neq̄ retrahens non videt. fortia at oculis nihil huiusmodi habent: sed morvidet que fiunt in lucido. Sic igitur et coloratum alijs quidē sine operculo est sicut oculis. Alijs vō aerem reci/ pientibus habere cooperimentum: quod respira/ tibus discooperitur ampliatis venis et poris. et p/ pter hoc respirantia non odorant in aqua. Necessa/ riū enim odorem pati respirantia. hoc autem face/ re in humido est impossibile.

¶ Soluit dubium per quoddam simile dicens q̄ hoc sen/ sitiuū olfactus videtur differre in hominibus ad ea sensi/ tiva olfactus que sunt in aliquibus aliorū animalium. s. non respirantibus: sicut oculi hominū videntur differri ad ea organa visiva que sunt aialium durorum oculorū. hoc qui/ dem. s. oculi hominū habent fragma. i. coopimentum et pal/ pebras sicut velamen quas aliquis non mouens neq̄ ar/ trahens non videt. forma autem oculis nihil huius habet/ s. cooperimentorum sed mor vident que sunt in lucido. Sic igitur et sensitiuū et odoratiuū. i. organum odoratus alijs quidē aialibus. s. non respirantibus sine operculo ē sicut oculis. alij vō aialibus aerem recipientibus. i. res/ pirantibus sicut sūt boies necesse est habere coopimentū quod ipsis respirantibus discooperitur ampliatis venis et poris. i. vijs ad olfactum transcutibus per aeris ingres/ sum. Et ppter hoc respirantia non odorant in aqua quia necessarium est respirantia pati odorem scilicet respira/ do et hoc ea facere in humido est impossibile. In hoc ergo stat solutio dubij q̄ lz aliqua aialia sentiunt odorem respira/ do et aliqua non: hoc non arguit q̄ sentiunt odore hoc vel illa per alium sensum q̄ per olfactum: sed solum ex illo se/ quif q̄ hūc organū olfactus diuersimode dispositū sicut co/ tingit etiā de organo visus. Intellegendū q̄ p̄m. comē/ to. c. mouet dubiū circa hanc similitudinē: quoniam non vi/ det hūc organū olfactu coopertū ita se habet ad habentia ipsum discooperitū sicut se habent hūc organū oculos velatos ad ea que habent ipsos nō velatos. quia si ita se haberent tūc cū ha/ bentia oculos velatos inchozē visum habent q̄ nō habē/ tia ipsos velatos: sequeretur q̄ habentia olfactu coopertum essent melioris olfactus q̄ hūc ipsū discooperitū qd m̄ ē sal/ sum. Rñdē b̄cūier q̄ d̄x. nō adducit illā similitudinē quantū ad bonitatē vel malitiā sensus sed solū quo ad or/

gani dispoñē. et quantū ad hoc q̄ sicut habentia oculos ve/ latos nō vidēt nisi velamina remoucant. hūc autē eos si/ velatos talia remotioe nō indigent. sic hūc olfactu coop/ tū nō sentiūt odore nisi discooperiant: et hoc fit per respira/ tionē. sed hūc ipsū discooperitū remotioe coopimentū non/ egerit: et p̄ p̄ns neq̄ respiratioe ad hoc vt sentiat odorem.

¶ Est at odor sicut hūc hūdi. Odoratiuū autem sensitiuum potentia huiusmodi est.

¶ Hic determinat de organo olfactus di. q̄ odor: ē sicut si/ cut sapor hūdi. odoratiuū autē ē sensitiuū. i. organū odora/ tus ē potentia h⁹. i. est tale in potētia qualis ē odor: i. actu/ sicut vlr oē passiuū ē tale in potētia q̄le ē sūi actiuū i actu.

Intellegendū fm p̄m. comēto. c. q̄ odor attribuitur abūdantie p̄ns sicce in odorabili sicut sapor: attribuit abū/ dantie p̄ns hūide in gustabili. nā ad gnationē odor: et sa/ por: in mixto q̄mō: elementa cōcurrūt: differēt in. ga cali/ dū et frigidū et siccū in p̄ductioe sapor: sūt agentia tantum sed hūmidū ē actiuū et passiuū: nō qdēq̄ sed solū aquoz grossum. ideo hūidū aquū in mixto ē p̄p̄tū saporis sub/ lectū. sed in gnatioe odoris calidū frigidū et hūmidū sūt so/ lū agentia. sicut vō ē actiuū et passiuū: nō qdēlibet sed sicut ignē subtile q̄re siccū ignē in mixto ē p̄p̄tū subiectū odo/ ris. et hoc intendit comētor: per sua vba. quarecē.

¶ Stabile autem est quoddam tangibile: et hoc est causa quare non sit sensibile p̄ me/ dium extraneum corpus. Neq̄ enim ta/ ctus est corpus in quo est humor: quod est quid gu/ stabile in humido sicut materia. hoc autē quiddaz tangibile.

¶ Hoc ē sēxtū ca. h⁹ tractatus in quo determinat de gusta/ bili et gustu. et cōtinet tres p̄ces. in q̄z p̄ma determinat d̄ me/ dio gustus. i. secūda de obiecto. i. tertia de organo. secūda/ tibi. Sicut aut visus. ibi ita d̄m aut hūidū. p̄ma i du/ as: q̄a p̄mo d̄x. adducit duas cās p̄p̄as gustabile ē quod dā tangibile. secūdo eas declarat ibi d̄m et si in aq̄. De p̄ma dicit q̄ gustabile ē qdā tangibile et h⁹ hoc ē vna cā. quia gustabile nō sit sensibile. i. nō sentit p̄ corpus extraneum tanquā p̄mediū. neq̄. n. tactus. s. sentit p̄mediū cōtēcū: s̄/ abo hī sensus sentiūt tangēdo: qd nō ē de sensibus alijs. Secūda cā ē: q̄a oē corpus in q̄ ē sapor: q̄ ē qdā gustabile h̄z ipsum in hūido sicut in sua mā. p̄p̄a. hoc aut hūidū ē qd dā tangibile. Intellegendū fm p̄m. comēto. c. i. q̄ corp⁹ in quo existit sapor: nō ē gustabile nisi fm q̄ ille sapor: exi/ stit in co hūore cui⁹ p̄p̄ortio ad illū saporē ē sicut p̄p̄ortio m̄ac ad formā. et iō iste sensus. s. gust⁹ nō p̄p̄hendit saporē nisi p̄p̄hēdat hūore cū sit impossibile vt denudet ab eo et p̄p̄/ bendere ē aliqd tāgere. vñ iste sensus. s. gust⁹ vt aliq̄ ta/ ctus. Sed statū dulat. vtrq̄ gust⁹ sit qdā tactus vt sepe dī/ cūt d̄x. et p̄m. Arguit q̄ nō. q̄a si gust⁹ eēt qdā tact⁹: tūc gustus eēt idē cū tactu. et sic nō eēt nisi q̄mō: sensus ex/ teriores. p̄ns falsū. et p̄z p̄ns: sicut segf hō ē qdā aial. q̄ ē idē cū aiali. et ita de alijs. vno mō. p̄ sensu alimēti. alio mō pro/ sensu discretiui saporis. si p̄ mō capiat: sic gustus repit in quolibet aiali: sic ē idē realiter cū tactu: nō m̄ cū co conuer/ titur: q̄a nō quilibet tactus ē gustus sed solū tactus partis deputate ad discernendū nutrimentū cōueniēs vel discon/ ueniens. et iō gustus sic sūptus nō ē absolute tact⁹ sed ē qdā tactus: q̄a est tactus contractus et determinatus tam ex/ pte obiecti q̄z ex pte organi. qm̄ talis gustus vt sic nō h̄z cō/ prehendere omne tangibile. sed solum tangibile nutrime/ tale nec reperitur per totum organum tactus: sed solum i parte eius vt dictū ē. Si aut capiat gustus pro illo qui de saporibus indicat: dicendum est tale non inueniri in quoli/ bet animali: sed solū in aiali p̄fecto. et hīc differt specificē et

Secundus

formaliter a tactu negz est tactus. potest tamen dici quidā tactus tribus de causis. prima est quia sentit tangendo sicut tactus. secunda est quia gustabile est quoddam tangibile materialiter: quoniam sapor qui est obiectum gustabile est in humido ut in subiecto qd est quoddam tangibile. tertia quia gustus est quidam tactus materialiter. est enim in tactu lingue ut in subiecto et fundamento et non alibi. Et ex hoc respondetur ad argumentum negando illam consequentiam. gustus est quidam tactus. ergo est tactus: quia gustus secundo modo sumptus non dicitur quidam tactus quia sit pars eius subiectina sed solum ex causis nunc de claratio.

¶ Unde si in aqua essemus sentiremus utiqz appositum dulce. Non autem esset tunc nobis sensus per medium sed in eo quod miscetur humido sicut in potu. Color autem non sic videtur eo qd miscetur de fluxionibus ut quidem igitur medium nihil est ut autem color visibilis: sic gustabile humor ē. Nihil autem facit humoris sensum sine humiditate: sed habet actu aut potentia humiditatem ut falsū bene enī liquidū ipsum est et liquefactū lingue.

¶ Hic declarat causas quare gustabile est quoddam tangibile. et primo primam que fuit qd gustabile sentitur: non per medium extraneū sed tangendo dicēna. qd nos esse mus in aqua utiqz sentiremus dulce appositū ei et tunc nō esset nobis sensus illius dulcis per mediū extrinsecū: sed sentiremus dulce in eo quod miscetur humido a quo per ueniendo secum vsqz ad gustum sicut in potu. Color autem non sic videtur in eo qd miscetur medio: negz in defluxionibus. i. per defluxiones. Et quidem igitur mediū nihil est. i. inquantum ad medium non est comparatio inter visum et gustum. quia visus requirit mediū extrinsecū: gustus autem non. sed quantum ad rationem obiecti et comparatio: quia sicut color est quid visibile. sic humor id est sapor est quid gustabile. Postea declarat causam secundam que fuit qd sapor est in humido sicut in propria materia: quod est quoddam tangibile dicēna qd nihil facit sensū humoris id est saporis sine humiditate. sed omne tale habet humiditatem aut actu aut potentia propinqua ut falsum. ipsum enim est bene liquidum id est facilius humectabile et liquefacibile et liquefactū lingue. Intelligendū primo sūm Albertum qd h3 gustus non habeat mediū extrinsecū: habet tamen duplex medium intrinsecū. Unum quod non est pars animalis: et est humiditas saluialis in ore et lingua existens. Aliud est quod est pars animalis et est extremitas lingue et faucis in qua diffusi sunt nervi buccinati. Primum mediū nō ē necessariū sicut secundū: sed facit ad bene esse gustus p quanto partes corporis saporosi permittit humiditati saluiali subleuantur et fluide efficiunt ut per se ipsas possint ad gustum penetrare. Intelligendū secundo sūm comentatorem comento. c. ij. qd nihil recipit sensus saporis qui dicitur gustus nisi sapor sit in humore: et humor est in saporoso aut in actu aut in potentia. Verbi gratia: falsum quod est humidum in potentia propinqua velociter dissoluitur et dissoluit humores qui sunt in lingua. et ideo preparauit naturam saluam in ore: et preparauit branchos in homine ad congregandum istam humiditatem ut ea mediante gustaretur sicca. unde dicimus qd sapor non est sapor in actu. s. quantum ad immutadū nisi in corpore humido in actu.

¶ Sicut autem visus visibilis est et inuisibilis: tenebra autem inuisibilis est: indicat autem et ipsam visus. Adhuc autem valde splendidū est. etenim hoc inuisibile est alio qd modo a tenebra. Sicut autem et auditus

soniqz et silentij: quorum aliud audibile: aliud non audibile et magni soni: sicut visus est splendidū. Si cut enim paruus sonus inaudibilis quodammodo sic et magnus et violentus. Inuisibile autem aliud quidem omnino dicitur sicut et in alijs impossibile aliud autem quāuis aptum natum non habet: aut prauē: sicut quod sine pedibus est et sine gradu dicitur. Sic autem gustus gustabilis quidem et non gustabilis. hoc autem est paruū. aut prauū habens humorem: aut corruptiū gustus.

¶ Nunc determinat de obiecto gustus. et diuiditur in duas: quia primo determinat de obiecto gustus absolute. secundo ut est quidam tactus: ubi videtur autem principium. De prima dicit qd sicut visus est visibilis quoniam tenebra est inuisibilis et ipsum inducat visus adhuc sensus est valde splendidū: quod est inuisibile h3 alio modo qd tenebra. Similiter auditus est soni et silentij: quorum aliud est audibile. s. sonus: aliud inaudibile. i. silentium. Et etiā auditus magni soni sicut visus et splendidū. et sicut paruus sonus est quodammodo inaudibilis. sic et magnus et violentus sonus est inaudibilis. Inuisibile autem aliud quidem dicitur sicut et in alijs: qd omnino impossibile ē videri. Aliud autem qd quāuis aptum natum sit videri: non tamen habet. s. qd bene videatur aut prauē videtur. Unde inuisibile dicitur multipliciter sicut qd sine pedibus et quod sine gressu dicitur multipliciter. Sic autem gustus ē gustabilis et non gustabilis. hoc autem. s. non gustabile ē habens paruū humorem. i. saporem: aut prauū aut gustū corruptiū. Intelligendū qd tripliciter aliquid dicitur sine pedibus vel sine gressu. primo modo quia non ē natū habere pedes aut gressum sicut lapsus. secundo quia licet sit natum habere pedes seu gressum non habet ut homo carens pedibus. Tercio modo quia h3 habeat pedes et gressum habet tamen male: ut habens debiles aut tortos pedes. Sic in proposito non gustabile dicitur tripliciter. primo quia non potest gustari propter carentiam saporis. et sic elementum purum est non gustabile. secundo qd debilitat et prauē gustatur propter remissionem sui saporis. tertio qd non potest bene gustari propter intensiōem et fortitudinē sui saporis rōne cuius ē gustus corruptiū.

¶ Videtur autem principium esse potabile et nō potabile. gustus enim quidam tactus: S3 hoc quidem ut prauū et corruptiū gustus: illud sūm naturā. Est autem comune tactus et gustus potabile.

¶ Determinat de obiecto gustus ut est quidam tactus dicens qd videtur autem principium. s. immutationis gustus esse potabile. gustus qd ē enī ambo. s. percipit. sed hoc quidem scibile non potabile ut prauū et corruptiū gustus. Illud autem scilicet potabile sūm naturam id est ut naturale et conueniens. Est autem potabile id est humidum saporosum commune tactus et gustus. Hic dubitatur vtrū humidum sit obiectum commune tactus et gustus. Ar/ guitur qd non. quia potentie distinguuntur per actus: actus per obiecta. et per consequens potentie distincte habent actus et distincta obiecta. sed tactus et gustus sunt potentie distincte: ut supra dictum est. et infra ostendetur. ergo habent actus distinctos et obiecta distincta. sed hūidū ē ppriū obiectum tactus: ut post apparebit. ergo non est obiectum gustus: semper loquendo de gustu perfecto qui indicat de saporibus. In oppositum videtur hic Ar. et comentator supra comento. c. j. ubi dicit qd gustus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem cum sit impossibile ut denudetur ab eo. et. Ad hanc dubitationem dicit Egidius premitendo primo qd sicut determinata forma

per suo esse requirit determinatam materiam: sic per suo operari propter quod agere habet principaliter attribuitur forme: secundario tamen attribuitur materie: quia ergo humiditas est proprium subiectum saporis quod requiritur sapor non solum ut sit sed ut agat in gustum: sequitur quod habet agere in gustum principaliter competat sapor: secundario tamen competit humiditas secundum quod est saporis subiectum. Et quo ulterius patet quod humiditas est obiectum eodem gustui et tactui: et quod per se sentitur ab utroque quodammodo differenter: quoniam tactus sentit humiditatem primo et principaliter, gustus autem secundario, per quanto est saporis subiectus. Sed in dubio hec sententia non apparet nisi vera, unde contra eam arguitur primo sic. Nullum sensibile proprium unius sensus exterioris sentitur per se ab alio sensu exteriori sed solum per accidens: ut sepe dicitur, sed humiditas est proprium sensibile tactus, ergo. Secundo omne sensibile per se a pluribus sensibus exterioribus est sensibile eodem ut patet supra ergo si humiditas per se sentiretur a gustui cum etiam per se sentitur a tactui: sequeretur quod esset sensibile eodem, consequens falsum, ergo. Ideo aliter respondere dicendo quod humiditas per se sentitur a tactui: et per accidens a gustui. Et ad dictum dicitur hic dico quod per potabile non intellexit humiditatem: ut opinatur Egidius, sed intellexit humidum saporem: et hoc per diversas qualitates sensibiles est commune tactui et gustui: quia ita fit patet per commentatorem commentum. c. iij. in expositione illius partis sic dicentem. Et potabile est commune tactui et gustui scilicet quia secundum humiditatem que est in eo est tangibile et secundum saporem est gustabile. Ad commentatorem cum dicit quod gustus non comprehendit saporem nisi comprehendat humorem: verum est materialiter et ratione tactus qui est eius subiectum: quare post subdit commentator. Et comprehendere humorem est aliquod tangere, unde iste sensus scilicet gustus est alius tactus scilicet materialiter. Sicut igitur est ex parte obiecti: ita est ex parte actus et ex parte potentie: cum ista invicem proportionentur. Sapor autem qui est proprium obiectum gustus non est in quolibet tangibili: sed solum in humido commixto: ita quod omnis sapor est in aliquo tangibili et non convertitur: sic omne gustare presupponit tangere et non convertitur, unde impossibile est gustum sentire saporem quin tactus qui est eius subiectum sentiat humidum: quod est subiectum illius saporis. Et similiter omnis gustus est in aliquo tactui et non convertitur, et sicut prius natura est humidum quod sapor: sic prius natura est tangere quod gustare: et tactus quod gustus. Propter quod sciendum quod licet tactus et gustus lingue habent unum organum materialiter, quia tamen sunt potentie distincte in illo organo habent diversas dispositiones facientes illud plura organa formaliter, et sicut tactus est materia gustus sic dispositio tactus est materialis respectu dispositionis gustus: quia tamen dispositio gustus non est in quo libet nervo: sicut dispositio tactus sed solum in nervo lingue, ideo licet in quolibet nervo sit tactus: non tamen in quolibet est gustus: sed solum in nervo lingue. Ad argumentum autem super quo Egidius fundari videtur si sic argueretur. Illud quod necessario est subiectum immutatio aliter sensibile proprium est sensibile per se a se: su cuius illud dicitur sensibile proprium, sed humiditas est necessario subiectum saporis qui est sensibile proprium gustus, ergo. patet consequentia et minor, maior autem colligitur de intentione commentatoris supra ubi posuit duas causas, quare sensibilia communia sunt sensibilia per se, quia sunt necessario subiecta immutationis sensibilibus per priorum. Respondetur dicendo quod maior non est universaliter vera: quoniam magnitudo est necessario subiectum immutationis soni vel odoris: et tamen non per se sentitur ab auditu vel olfactu: quorum illa sunt sensibilia propria

cum solum sentiantur per se a visu et tactu per commentatorem. Sic in proposito dicitur quod sufficit quod humiditas per se sentiat a tactu qui est subiectum gustus. Et ex his patet clarior quod supra quomodo gustabile est quoddam tangibile et gustus est quidam tactus, et qualiter principium immutationis gustus sit potabile sine humidum saporosum, quare et c.

Noniam autem humidum quidem est gustabile: necesse sensitivum ipsius neque humidum esse actu neque impossibile fieri humidum. Patitur enim aliquid gustus a gustabili secundum quod gustabile est. Necesse est ergo humectatum fore quod possibile humectari saluatum: non humidum autem sensitivum gustativum. Signum autem neque siccam existentem lingua sentire neque multum humidum. Sic enim tactus fit primi humidi: sicut cum aliquis qui ante gustavit fortem humorem gustet alterum: et ut laborantibus amara omnia videntur propter id quod lingua plena humido di humiditate sentit.

De determinat de organo gustus, et dividitur in duas partes, quia primo ostendit quale debeat esse huius organum: secundo distinguit species saporis: ibi Species autem humorum. De prima dicit quod quia gustabile est humidum: sic quod oportet organum gustus pati ab humiditate que est proprium subiectum saporis si debeat pati a sapore, ideo necesse est organum gustus non esse actu humidum de se tali humiditate saporosa ut possit omnes recipere neque impossibile fieri humidum tali humiditate. Nam gustus patitur aliquid a gustabili secundum quod gustabile est, ideo necessarius est organum gustus fore humectatum humido potabili post passionem: quod ante passionem possibile erat ab eo humectari. Ipsum autem sensitivum gustativum saluatum in sua naturali dispositione necessarium esse non humidum tali humiditate. Signum autem, si quod organum gustus non debet esse humidum humiditate potabili neque possibile humectari tali humiditate et lingua ex se sentem siccam non sentire saporem, quia non potest recipere eius humiditatem neque lingua multum humidam contingit sentire: quia hic, si lingua existente multum humida sit tactus primi humidi, i. sensatio tactus illius preme humiditatis multum que impedit receptionem seu sensationem tactus aliam humiditatem et ex consequenti gustationem saporis aliam humiditatem cum gustus non possit sentire aliquem saporem nisi tactus in quo est gustus sentiat humiditatem illius saporis. Unde in tali multa humiditate lingue accidit sicut accidit cum aliquis ante gustavit fortem humorem, i. saporem statim gustet alterum saporis: tunc enim per primum saporis impeditur a perceptione secundi saporis. Et sicut etiam accidit laborantibus febre colerica: quibus omnia que gustant videntur amara, propter id quod sentiunt lingua plena huius humiditate, scilicet amara. Intellegendum primo quod sicut organum auditus habet aliquem motum sibi proprium per quem in quia dissimilis est motibus exterioribus non impeditur a perceptione illorum, sic lingua habet aliquam humiditatem sibi naturalem: que quia dissimilis est humiditatibus exterioribus non impedit linguam a receptione aliam humiditatem. Patet ergo quod lingua debet esse saluata in sua naturali humiditate non multum sicca nec multum humida, quia a multa siccitate reddetur indispota ad patiendum ab humiditatibus et saporibus. Et similiter per multam humiditatem impediretur modo quo dictum est quia fortius sensibile impedit minus siue debilius. Etiam secundum Albertum: nimia humiditas lingue non sinit sapores in eam penetrare, sed potius eos lavat a lingua et abstergit: propter quod in patientibus descensum

Secundus

phlegmaticis aequi ad os omnia insipidi saporis apparer. Intelligenti scdo fm pmi. comento. c. iij. q. q. g. n. s. t. r. i. e. aliq. saporis et sua lingua fuerit humecta in humore ac cidentali: tunc no. coprehendet humore saporis p. p. i. u. m. ni si admixtum cum qualitate illius primi humoris. et sic ac- cidet necessario vt non comprehendat saporis: quia non co- p. b. e. n. d. i. t. m. a. t. e. r. i. a. m. s. a. p. o. r. i. s. i. n. d. i. s. p. o. s. i. t. i. o. n. e. i. l. l. a. f. m. q. u. a. d. e. s. t. m. a. t. e. r. i. a. i. l. l. i. u. s. s. a. p. o. r. i. s. h. o. c. e. s. t. q. d. p. r. i. u. s. d. i. c. e. b. a. t. u. r. q. d. b. a. b. e. l. l. i. n. g. u. a. m. v. a. l. d. e. h. u. m. i. d. a. m. h. u. m. i. d. i. t. a. t. e. c. e. r. r. a. n. e. a. s. i. a. d. i. u. e. n. t. / e. t. s. a. p. o. r. a. l. i. q. u. i. s. n. o. s. e. n. t. i. e. t. i. l. l. a. q. u. i. a. n. o. s. e. n. t. i. e. t. d. i. s. t. i. n. c. t. e. h. u. m. i. d. i. t. a. t. e. m. q. u. e. e. s. t. p. r. o. p. r. i. a. m. a. t. e. r. i. a. i. l. l. i. u. s. s. a. p. o. r. i. s. s. e. d. a. u. t. n. o. n. s. e. n. t. i. e. t. a. u. t. c. o. n. f. u. s. e. s. i. m. u. l. c. u. a. l. i. a. h. u. m. i. d. i. t. a. t. e.

Species autem humorum sicut et in coloribus simplices quidem contrarie sunt: sicut dulces ama- rum. Habere autem sunt cum hac quidem pigue cum illa vo saluti: media autem horum erit acris: et aniseta et ponticum et acutum sere enim he videntur esse humorum differentie. Quare gustatiui est potentia huiusmodi: gustabile est factiui actu huius.

Distiguat species saporum dicens q. species saporum si- cut et in coloribus simplices quidem et contrarie sunt sicut dulce et amarum. habere quidem bis. i. consequenter ha- bentes ad istas sunt cum hac quidem. s. dulci pigue. c. n. z. illa vero. s. amaro salum. media autem horum. s. dulcis et pin- guis ex vno latere et amari et salis ex altero sunt: acris et au- sterum et ponticum et acutum. Sere enim he videntur esse humorum idest saporum differentie siue species. Et tunc ex dictis infert quare gustatiui idest organum gustus e potentia huius idest isti saporis cum sit in potentia passi- ua ad eos. sed ipsi saporis siue gustabile est factiui huius s. organi gustus actu idest in actu: organum enim reducitur a gustabili de potentia ad actum. Dubitatur vtrum spe- cies saporum sint septem vel octo vel sub alio numero. et similiter vtrum dulcedo et amaritudo sint species extreme et omnes alie sint medie inter eas: vt d. x. et Comentator hic asserunt. In qua dubitatione tres reperiuntur famo- se positiones. Prima fuit d. x. quam Comentator et Albertus ac plures alij insequuntur q. dulcedo et amaritu- do sunt saporis extremi simplices et maxime contrarii: et q. omnes alij sunt medij ex ipsis extremis compositi sub gradibus remissis sicut albedo et nigredo in genere colo- rum sunt colores extremi et omnes alij medij ex extremis sub gradibus remissis compositi. Et Comentator enaerat q. n. q. saporis medios inter dulcedinem et amaritudinem. s. pinguium: qui est magis propinquus dulcedini: et salum qui est magis propinquus amaro. et inter pinguem et sal- sum posuit tres s. s. licet acutum stipticum et acetosum d. x. inter pinguem et salum ponit quatuor s. licet acrem au- sterum ponticum et acutum. Albertus autem ponit q. n. q. s. stipticum et ponticum: quos dicit magis appropinquare dulcedini: et acrem et acutum et acetosum quos dicit magis appropinquare amaro. Secunda posuio fuit Valien. q. posuit nouem species saporum extremas dixit non ee sa- poris dulcem et amarum. sed acutum et ponticum cuius fundamentum fuit quoniam calidum et frigidum diversi- mode se habentia ad humidum passum a siccum sunt. cause ipsorum saporum. ergo fm excessum caloris supra frigus vel eonuerso. aut eorum temperamentum habent distin- gui species saporum. In comparatione tamen admittit. nem humidum cum siccum siue ad modum substantie mixti i se saporis habentis. Et ex hoc fundamento potest colli- gi numerus specierum saporum: et que sint extreme: et que medie: Nam omne saporum aut est calidum in complexi- one: aut frigidum: aut temperatum. Si est calidum hoc

tripliciter: quia aut est subtilis substantie: aut grosse: aut mediocrius. si est calidum subtilis substantie: eius sapor est acutus: et hic sapor est extremus ex latere caliditatis. si est calidum grosse substantie: eius sapor est amarus. si est car- lidum mediocrius substantie: eius sapor est salus. Si au- tem corpus saporosum fuerit frigidum: iterum tripliciter. aut subtilis substantie: aut grosse: aut medie. Si frigidus subtilis substantie: tunc eius sapor est acetosus. si frigidus grosse substantie: eius sapor erit ponticus. Et hic est ali- us sapor extremus maximum consequens dominium fri- giditatis. Si frigidum mediocrius substantie: eius sapo. e. stipticus. Si vero corpus habuerit complexionis tempe- ramentum: aut est subtile: aut grossum: aut medius. si sub- tile sapor eius est victuosus. si grossum est dulcis. si medi- ocre: est insipidus. Et licet hec posuio sit satis apparens: co- mentator tamen conuicio. c. v. ipsam nititur imprecbare

Primo quia fm istam positionem nunquam idem sa- por in specie sequeretur aliquando dominium caloris: et t. aliquando dominium frigoris: vt patet. consequens ta- men est falsum. ergo et c. Quod consequens sit falsum: p- batur. quia sicut albedo aliquando sequitur caliditatem. et aliquando frigiditatem: sic dulcedo et similiter amaritudo et ita de alijs. Vnde in quibusdam fructibus antequam maturecant inuenitur amaritudo et illa sequitur frigidita- tem: et in rebus combustis inuenitur amaritudo: et illa se- quitur caliditatem. Similiter in quibusdam fructibus im- maturis inuenitur dulcedo quauis sint frigide aut insipi- di qui postea per complementum digestionis efficiuntur amari. et quedam sunt calida in quibus apparet dulcedo si- cut mel et reliqua talia. Secundo arguit comentator: ibi Et signum eius q. isti saporis. Sicut corpus non trans- fertur de albedine in nigredinem vel eonuerso nisi per aliquem aliorum colorum. et non semper sit talis transmuta- tio per omnes alios colores: nec semper per eundem: s. arguimus q. albedo et nigredo sunt colores extremi: et q. omnes alij sunt inter eos. sic dum fructus plantarum tras- feruntur de amaritudine ad dulcedinem transferuntur p- alios saporis fm q. pertinet illam amaro vel illi dulci quod non fieret nisi dulcedo et amaritudo essent saporis extre- mi et omnes alij medij inter eos. Terno ibi. Et si concesserimus. Arguit comentator contra experientiam super qua substantias est Valienus. qui dicit omne amarum esse calidum: quia omne amarum inducit calorem in cor- pore hominis: et ita de alijs. quoniam licet concesserimus sic esse respectu corporis hominis: vt dixit Valienus. ex hoc non sequitur tamen sit esse ex natura aeris: et ex parte ipsorum saporum: quia aliquid est calidum respectu homi- nis: quod est frigidum respectu leonis. et aliquid est frigi- dum respectu hominis: quod respectu alterius animalis est calidum. et per consequens non debemus simpliciter asserere hunc saporis vel illum esse calidum vel frigidum quia taliter operatur in corpore hominis. Et quo vite- rius concludit comentator quod videtur q. sapor magis sequatur humiditatem et siccitatem q. caliditatem et frigi- ditatem. quare necesse est opinari aliquam complexionem terminatam ex qua sit amaritudo et aliam ex qua sit dulce- do: et q. iste due complexionis sunt contrarie fm hoc mo- dum. Tertio posuio est Auicenne qui in omnibus vi- detur conuenire cum Valieno preter q. in sapore insipi- do. quoniam insipidum dicitur quod nullum habet sapo- rem: vt aqua. et p. p. t. e. a. ponit solum octo species saporu- quarum tres sequitur manifestum dominium caloris: et ille calor qui est in extremo caloris est acutus sicut sapor z. ibi c. r. o. post eum in calore sequitur amarus: et post ama- rum salus. Tres autem alie sequuntur manifestum

Liber

dominū frigidū. et ille q est in extremo frigiditas ē pon-
ticus: vt fapor: fructus marime crudi post cū in sapore se-
quitur stipticus: et post stiptici acetosus cōmunis acetosi-
tati crescit et acetositate aceti. Inter has sex sūt alie due me-
die. s. dulcis et pinguis. sed dulcis olus attinet calor qz pi-
guis. Et sustinendo Galienū et Auicennā respondetur
ad rationē Auerrois. Ad primā dico q: amaritudo sp-
sequitur caliditate et dulcedo temperamentū vel parū ab
eo p calorem declinat. et nego q: illi fructus imminuti sūt
amari imo sūt pontici vel stiptici. et de alijs nego q: sint
dulces possunt tamen ēē insipidi: aut ppter abundantiaz
humidi aquei autem ppter grossitū substantie eoz impe-
diunt impressionem in gustū. Ad secundā dicit q: il-
la rō bene arguit q: dulcedo et amaritudo non sūt sapores
immediati et q: habent multa media. sed ex hoc non sequit
q: sint simpliciter extremi. Ad tertiā fm Galienū
facilius est responsio: q: ipse posuit complexionem homi-
nis tēperate esse mediū in vniuersa substantia. et per con-
sequens in ordine ad illam cetera habent graduari et mē-
surari sic q: omne qd calefacit hominē est absolutū calidū
denominandū: et quod infrigidat frigidū. et ita de alijs
et cetera.

Et tangibili autē et tactu eadem ratio. Si-
eni tactus non est vnus sensus: sed plures
necessarij et tangibilia sensibilia plura ēē.
Habent autem dubitationem vtz plures sint aut
vnus: et quidem est sensitiuum tangibile vtz caro
et in alijs pporcionales: aut non. Sed hoc quidem
est medium: primum autem sensitiuū aliud quod
dam est intus.

¶ Istud est septimū capitulū huius tractatus in quo de
terminatur de tangibili et tactu. Continet autem hoc capi-
tulū tres partes. in quaz pma determinatur de tactu et ei-
organo. in secūda de medio. in tertiā de obiecto: ibi secun-
da. Dubitabit autē quis. ibi tertiā Tangibiles quidē igit.
¶ Prima adhuc in duas: quia pmo mouet duas dubitatio-
nes. secūdo de illis psequitur ibi Quid eteni sensus. De
pma dicit q: eadem ratio est de tangibili et tactu: q: si tactus
non est vnus sensus sed plures: necessariū est tangibilia
et sensibilia plura ēē. et supple si: tactus est vnus tangibile
est vnus et cōuerso. Et tūc mouet dubitationes. di. habet
autem dubitationem vtz plures sint tactus aut vnus. Et
qd est sensitiuum tangibile. Dtz caro in habentibus carnē
et in alijs animalibus non habentibus carnē pporciona-
lem carnī aut non. sed hoc quidem. s. caro vel pporciona-
le carnī est mediū. ¶ Prīmū autem sensitiuum siue organum
tactus et aliud quoddā intus. s. neruus vel pporcionale
neruo. Intelligendum primo fm pñ. comento. cxi. q.
vtz tangibile sit vnū aut plura: vno est dubiū sicut est de
tactu et sermo in eis idem est. et inuit per hoc cām propter
quam later hoc in hoc sensu et nō later in alijs sensib. De
illis enī quia manifestū fuit q: sensibile eoz est vnū in gene-
re sicut color: sonus et odor. Fuit etiā manifestū eos ēē vnū
in genere puta visu auditum et olfactū. In hoc autē sensu. s.
tactu quia ignoratū fuit de suis sensibilibus. s. q: sint vnū
in genere. fuit etiā ignoratū de suo sensu. s. q: sit vnus.

Intelligendū secūdo q: aliqua aīalia habent sanguinē
et aliqua non: sed habent humiditātē pporcionalem san-
guini. habentia sanguinē: habent carnē et neruū. sed ha-
bentia humiditatem pporcionālē: habēt pporcionale car-
nē et neruū. et ideo loquitur A. sub diffinitione.

¶ Omnis eteni sensus vnus contrarietatis esse
videtur: vt visus albi et nigri: auditus grauis et acu-
ti gustus amariz dulcis. In tangibili autem multe

sunt contrarietates: calidū et frigidū: humidū
siccum: durum molle: et aliorū que cumq: sunt huius
modi. Habet autem solutionem quandam ad hāc
dubitationem: et q: in alijs sensibus sunt contrarie-
tates plures: vt in voce non solum acumen et graui-
tas. sed et magnitudo et paruitas: et asperitas vocis
et similia alia. Sūt autem circa colorem differētie
huiusmodi altere. sed q: sit vnū subiectum: sicut au-
ditum sonus: sic tactui non est manifestum.

¶ Prosequitur de dubitationibus supius notis. et diui-
dit in tres. quia pmo arguit ad vnā partē dubitatiois pri-
me. secūdo pertractat dubitationē secundā: cuius solutio
est necessaria ad solutionē primę dubitatiois. tertio innuit
solutionē primę dubitatiois ibi secūda Dtz autē. ibi terna
Demonstrat autē. De prima sic arguit Quid sensus vnus
vident esse vnus frictus: vt visus albi et nigri: auditus
graui et acuti: gustus amariz dulcis. sed tactus nō ē vnus
contrarietatis sed pluriū: qd pbat. quia in tangibilibus
plures insūt contrarietates: vt calidū humidū frigidū et
sicū dūz molle. et cōtrarietates aliorū: quicūq: sūt huius si-
cut graui leui asperi lenis. ergo et. Ad hanc autem
rationē adducebant aliq: quandā solutionē dicentes q: in
alijs sensibus sūt plures cōtrarietates quāuis qlibet eoz
sit vnus vt in voce nō solū sunt acumen et grauitas: sed etiā
magnitudo et paruitas et lenitas et asperitas vocis et alia ista
vt claritas et obscuritas. Similiter circa odorē sunt huius-
modi differētie altere a p̄dictis. s. qz albi et nigri: vt intē-
sum remissum pulchrum turpe et c. et tūc supplendū est q:
simili modo et in tactu sūt plures cōtrarietates et hoc non
sequitur vt nō sit vnus. Ad hanc solutionē remouēdo di-
cit A. q: nō est manifestū q: sit vnū subiectum. i. gen^o ob-
iectum tactui sicut sonus auditui. q. dicat q: s. vnus sensus
plures cōueniant contrarietati: hoc nō tollit illius vni-
tatem dūmodo omnes ille habeant vnum primum ge-
nus quod sit obiectum illius sensus sicut color: visus. et so-
nus auditus. Sed q: omnes contrarietates tactus habe-
ant tale genus non videtur neq: est manifestum. p̄p̄ica
apparet q: tactus non sit vnus. Intelligendum primo
fm pñ. comento. cxij. q. si fuerit declaratum q: sensus ta-
ctus est in carne: ita q: portio carnis ad ipsum sit sicut pro-
portio oculi ad visum. manifestum est q: sensus tactus est
vna virtus: quoniam vnum instrumentum non est nisi vni-
us virtutis. Si autem fuerit declaratum q: ista virtus fue-
rit plures vna. necesse est vt caro sit quasi medium et vt nō
sit quasi instrumentum. Sed hic dubitatur quare seq̄
caro est instrumentum tactus. ergo tactus est vnus et ta-
men non sequitur neruus est instrumentum tactus. ergo
tactus est vnus cum fm comentatorem anteccedens sit ve-
ram et consequens falsum: et tamen videtur q: si prima cō-
sequentia valeat q: secūda debeat valere: quoniam me-
diū per quod tenet prima consequentia fm comentatōrē
est: quia vnum instrumentum non est nisi vnius virtutis
modo tantam vnitatem videtur habere neruus sicut caro

Respondetur negando q: tanta vnitās sit in neruo si-
cut in carne: quoniam caro est vna materialiter et formaliter
per vnicam complexionem per quam est caro. sed ner-
uus licet sit vnum materialiter: est tamen plura formaliter
quia vltra complexionem per quam est neruus habet plu-
res dispositiones tactinas distinctas specificē fm nomen
tactuum specie distinctorum in ipso existentium quibus in-
strumentaliter deservit in operando. Sed adhuc possz
aliquis arguere q: non solum in neruo sed etiam in carne
sunt tales diuersę dispositiones: quoniam sicut est de me-
dio extrinseco ita vt ēē de medio intrinseco: sed in medio
extrinseco diuersę sunt dispositiones ad recipiendum spe-

Secundus

Species sensibilibus diversorum sensuum ergo in medio intrinseco similiter erit. et per consequens ex quo secundum commentatorem alius est tactus calidi et frigidi et alius humiditatis et siccitatis sequitur quod in carne alia erit dispositio per quam recipit species unius contrarietatis. et alia per quam recipit species alterius contrarietatis. quare etc. Tota deductio patet cum maiori. et minori colligitur de mente Aristotelis. qui vult quod actus rationis dyaphanitatis sit receptivum specierum odoris. et ita de alijs. Hinc respondetur negando maiorem. nec est simile in hoc de medio extrinseco. et de medio intrinseco quia media extrinseca non sunt principaliter propter naturas. sed per naturas superadditas in quibus diversificantur ut tangebatur arguendo. sed medium intrinsecum videlicet caro est principaliter propter tactus conservationem ut possit eo mediante alias vilia proficere. qui et nociva fugere. et est medium secundum proprias naturas. Ideo caro secundum eius propriam complexionem est receptiva speciem omnium tangibilium qualitatum. quare etc. Intelligendum secundo secundum commentatorem comitio. c. viij. quod Aristoteles intendit hic per subiectum contrarietatum genus quod dividitur in hoc contraria. et hoc quod dixit manifestum est. necesse est enim si posuerimus quod unus sensus comprehendat multos modos contrarietatis ut genus subiectum illis modis sit unum quoniam necesse est aliquid esse commune illi multitudini quod comprehendatur ab illo uno sensu. Et si non erit hic aliquid per quod ille sensus poterit dici unus. quoniam unus sensus non est unus nisi per unam intentionem. Quilibet unus sensus debet habere unum genus quod sit suum proprium obiectum adequate comprehendens omnia contraria ab illo sensu proprie cognoscibilia. et quia non est unum genus adequate comprehendens omnia contraria proprie tangibilia. ideo tactus non est unus. Sed contra arguitur sic non plus differunt quattuor qualitates prime tangibiles quod caliditas et frigiditas. sed caliditas et frigiditas correspondet unum genus adequate illis cōe ergo etiam quattuor qualitatibus primis tangibilibus. patet consequentia cum maiori ex quo humiditas minus repugnat caliditati quod frigiditas et similiter siccitas. et ideo dicendum est de ipsis respectu frigiditatis. minor etiam patet. quia aliter respectu caliditatis et frigiditatis non daretur unicus tactus cuius oppositum vult commentator. quod multiplicat sensus tactus secundum multiplicationem primarum contrarietatum qualitatum proprie tangibilium et generum illis adequate correspondentium. Item minus convenient lux et color proprie sumptus quod quattuor qualitates prime. sed lux et color competit tale genus. aliter visus non esset unus sensus. ergo etc. Ad primum respondetur quod caliditas et humiditas plus differunt quantum ad immutandum organum tactus quod caliditas et frigiditas. quia caliditas et humiditas requirunt in illo diversas dispositiones ut supra ostensum est. et non caliditas et frigiditas. et hoc sufficit ut caliditas et frigiditas possit unum genus proximum correspondere et non in omnibus quattuor. Ad secundum dicitur similiter quod licet lux et color plus differant essentialiter quod qualitates prime. minus tamen differunt quantum ad immutandum medium et organum. quia color immutat mediante luce. sed caliditas non immutat mediante siccitate. ergo etc. Unde si quis diceret quod est unum genus adequate correspondens quattuor qualitibus primis. et quod illud est inominatum. Contra cullebet generi uno ad plura contraria correspondet tantum una prima contrarietas per Aristotelem. primo physicorum. sed illi communi precise ad quattuor qualitates primas non correspondet tantum una prima contrarietas. sed due quare

nulla est ad aliam reducibilis. ergo illud commune non est genus. Et similia argumenta et solutiones adduci possunt dato quod ponerentur plures tactus quod duo. et plura proprie tangibilia quod quattuor prime qualitates. Intelligendum tertio secundum commentatorem eodem contento quod necesse est si tactus est una virtus ut modis contrariis quos comprehendit sit unum genus subiectum eis quod dicitur de eis univoce: ut sonus qui dicitur de modis sonorum et color de modis colorum. sed contraria tactus non videntur habere genus quod dicitur de eis nisi equivoce. quale cum quod dicitur de calido et frigido gravi et levi non dicitur nisi pure equivoce. Et illud quod dicitur est de equivoce ratione reperitur in hoc nomine quale quod dicitur de sapore et colore frigore et calore et odore. omnia enim hec nominata sunt in predicamento qualitatis. et grave et leve est in predicamento substantie. et ideo necesse est ut virtus comprehendens contrarietatem que est in gravi et levi non sit virtus comprehendens contrarietates que est in calido et frigido. ergo etc. Et quibus apparet velle quod propter duos tactus correspondentes duabus contrarietationibus qualitatum primarum datur tertius correspondens gravi et levi. sed de hoc infra. Et cum dicit quod grave et leve sunt in substantia forte illud dixit. quia putant quod gravitas et levis essent forme substantiales elementorum ut tenuit in libro celi et mundi. De secundum Albertum grave et leve oriuntur a raro et denso que super substantiam non addunt nisi quandam formam in partibus materie.

Utrum autem est sensitivum intus: an non: si mor caro: nullum videtur esse signum fieri seu suum simul cum tactu. Et enim nunc si aliquis circa carnem extenderit pellem: hinc faciens. similiter se sum mor tactum insinuat: et tamen constat quod non est in hoc sensitivum. Si autem et cum naturale sunt: citius utique pertingerit sensus.

Hic pertractat dubitationem secundam et continet tres partes. In prima soluit rationem illorum qui dixerunt quod caro est instrumentum tactus. In secunda ostendit quod carum esse nobis continuam facit in proposito difficultatem. In tertio soluit dubitationem ostendendo quod caro est medium in tactu et non instrumentum vel organum. ibi secunda. Propter quod talis pars. Ibi tertia. Et acere quidem. De prima dicit quod utrum sensitivum tactus est intus scilicet nervus aut non sed mor caro nullum videtur esse signum fieri sensum tangibilis simul cum tactu id est statim cum tangit carnem quoniam dato quod nunc aliquis circa carnem extenderit pelliculam aliquam faciens ymē id est cooperimentum similiter infirmum mor sensum tactus id est per contactum tangibilis ad illam pelliculam statim sit sensus. et tamen constat quod sensitivum id est organum tactus non est in hoc cooperimento. Et si quis instaret dicendo quod non est simile quia caro est nobis continua et illa pellicula discontinua dicitur Aristoteles. hoc non obstat quia dato quod illa pellicula fieret nobis conaturalis et continua sicut caro tunc non esset organum tactus et tamen statim ea tacta fieret sensus. sed tunc per eam citius pertingeret sensus id est melius fieret quod fiat dum est distantia. Intelligendum quod non sequitur statim tacta carne sit sensatio tactus. ergo caro est organum tactus. sed magis sequitur oppositum quia ut dicit Aristoteles. supra hoc est commune omni sensui quod sensibile superpositum organo citius non facit sensationem.

Propter quod talis pars coloris videtur sic se habere sicut si circulariter nobis actus natus esset aer videremur uno quodam sentire: et sonum et odorem et colorem. et unus quidem sensus esset auditus

2. visus: et olfactus. Nunc autem quoniam determinatum est per quod sunt motus manifesta sunt predicta sensitiva altera esse in tactu autem hoc quidem nunc in manifestum est.

Declarat quod carnem esse nobis continuam facti diffinitionem in cognoscendo. Vtrum ipsa sit organum vel medium tactus. et ex consequenti vtrum tactus sit vnus vel plures. dicitur propter quod id est propter ea que dicta sunt talis pars corporis videlicet caro videtur sic se habere. sicut si aer circulariter esset nobis aptus natus id est naturaliter continuatus tunc enim videretur vno quodam scilicet organo. quia aere sentire et sonum et odorem et colorem et videretur vnus quidem sensus esse auditus et visus et olfactus. Nunc autem quoniam illud propter quod tanquam propter medium sunt motus predictorum sensuum est determinatum et distinctum a nobis. manifestum sunt predicta sensitiva illorum sensuum esse altera et similiter sensus illos. In tactu autem quia medium eius est nobis continuum. hoc quidem nunc in manifestum est quoniam caro videtur esse organum tactus. et ex hoc tactus videtur esse vnus et non plures.

Ex aere quidem enim aut aqua impossibile est constare animatum corpus: oportet enim firmum esse. Relinquitur autem mixtum ex terra: et ex his esse vt vniuersaliter caro et proportionale. Quare necessarium est et corpus esse: quod medium tactui aptum natum per quod fiant sensus eorum sunt plures. Solut hanc dubitationem secundam ostendendo quod caro est medium in tactu et non organum. sed eius organum est intus vt puta nervus sub carne existens. Et dicitur quod ex aere quidem aut aqua impossibile est constare animatum corpus scilicet tanquam ex parte quantitativa oportet eis ipsum esse firmum et constans. quare relinquitur ipsum esse mixtum ex terra et ex his. scilicet aere et aqua et vniuersaliter est caro vt proportionale ei quare necessarium est et corpus esse quod est medium tactui. quod est aptum natum nobis. id est naturaliter continuatum per quod fiant sensus. scilicet tactus cum sit plures. Intelligendum quod in hoc fiat solutio quod medium in tactu est nobis coniunctum sed tale non potest esse nisi caro vel proportionale. ergo et. Causa autem quare medium in tactu est nobis coniunctum est vt melius et efficacius sentiamus excellentias tangibilium que habent corrumpere non solum tactum sed etiam animal: quod non contingit de excellentiis sensibilibus aliorum sensuum. Ideo sensus alij non indigerunt medio intrinseco.

Et ex eadem causa tactus non fuit in vna parte animalis tantum sed per totum disseminatus vt per quamlibet partem possemus corruptiua sentire et ea fugere.

Demonstrat autem quod plures sint qui in lingua tactus. Omnia enim tangibilia sentit lingua secundum eandem partem et humorem. Siquidem igitur et alia caro sentiret humorem: videretur vnus et idem esse sensus gustus et tactus: nunc autem sunt duo propter id quod non conuertitur.

Solut primam dubitationem dicens quod tactus qui est in lingua demonstrat quod sunt plures tactus. quoniam animal sentit omnia tangibilia secundum eandem partem scilicet linguam et humorem id est saporem. si quidem igitur et alia caro sentiret humorem id est saporem videretur vnus et idem sensus esse gustus et tactus. nunc autem sunt duo id est videntur esse duo propter id quod non conuertitur. Nam secundum omnem partem secundum quam sentit animal tangibilia sentit tangibilia et non conuerso. Sicut ergo indi-

camus tactum in lingua esse differentem a gustu propter differentiam obiectorum quamuis conueniant in organo. ita in omnibus partibus corporis debemus iudicare tactus diuersos propter differentiam tangibilium quibus in organo non diuersificantur. cum per omnem partem quod percipimus calidum et frigidum percipimus humidum et siccum ceteras tangibiles qualitates et conuerso. Intelligendum quod quod alicubi est tactus vbi non est gustus. ideo tactus videtur esse alius a gustu. Causa tamen que est alia est quod contrarietas gustus et tactus. Causa a contrarietatibus tangibilium sic quod plures sunt prius contrarietates tangibilium quam nulla est ad alteram reducibilis et quibus plura genera correspondet est ea quod tactus sunt plures. Dubitatur prius vtrum tactus sit plures sensus. Arguitur quod non. quod tunc plures essent sensus exteriores quod quinquaginta contra. Ap. infra. Item vnum instrumentum non est nisi vnus virtutis per commentorem. sed tactus habet tantum vnum instrumentum. huc illud ponatur caro sine nervis sine aliud. ergo et. In oppositum videtur esse. Ap. et expressius commentator et sere oia expositorum in isto conueniunt quod in eodem alicui sunt plures tactus specie diffinit. sed de numero non concordant. Sciendum est ergo quod quidam posuerunt tantum vnam potentiam tactus ipsam tamen dixerunt cum diuersis dispositionibus sui organi diuersas contrarietates tangibilium cognoscere. et scilicet hoc saluabatur tamen aliquo modo esse vnam. scilicet quantum ad potentiam aliquo modo esse plures. scilicet quantum ad organi dispositiones. ex quo sustentabatur omnes auctoritates tactum esse vnum aut plures inuenientes. Alij autem posuerunt tantum duas potentias tactus iuxta numerum qualitatum partium maxime dicentes vterius oia alia tangibilia esse sensibilia oia vel reducibilia ad ea vel ad primas qualitates quas solas dicit esse propria tactus obiecta. Vbi graue et lenere reducunt ad motum sine quo non percipiunt asperum et lenere ad figuram durum et molle ad siccum et humidum. ad quod asperum et lenere etiam reduci possunt vt ponit Albertus. Auctor vero tertium tactum addere videtur. scilicet percipiunt grauius et lenius. Et Albertus insequendo Auicennam addit quartum percipiunt dissolutionis continuitatis ex verbere continuentis aut alio modo tali et sibi oppositae consolidationis. Vnde enim oia dicit esse primo tangibilia et non per aliquam priorem naturam. Addit etiam quintum quo. scilicet percipiunt delectatio que est in venerio. sed hic non est vniuersalis sicut priore se partis determinate. Nonnulli vero addunt sextum tactum quo. scilicet percipiunt conuenientiam et disconuenientiam in cibo et potu siue delectatio et sibi opposita displicentia qui si daretur esset particularis. Vnde tamen dari negat Albertus volens cibum et potum non per alios tactus sentiri quod eos qui sunt calidi frigidi et humidi et siccus. Et quibus pater quid sit dandum ad dubitationem. Ad argumenta vero ad primam cum dicitur. Ap. sensus exteriores esse tantum quinquaginta. hoc intellexit eos distinguendo solum in organorum distinctione et non formaliter. quia sic sunt plures. Ad secundum pater ex dictis superius. Dubitat scilicet vtrum caro sit organum tactus. Arguitur quod sic. Prius illud est organum tactus quod pars animalis existens habet copulationem magis redactam ad medium cum in tali mediocritate qualitatum firmus tactus consistat. cum enim non possit ab eis absolui debet medium optinere vt excellentias percipere possit. sed copula carnis est magis ad medium redacta quam nervi aut alterius talis quod possit ponere organum tactus vt patet. ergo et. Secundo si caro non esset instrumentum tactus sed medium: tunc prius imitaretur caro quod tactus. et per prius non statim tacta carne sentiremus cum oppositum videmus in experientia. Tertio nos tangimus secundum quamlibet parte ergo secundum quamlibet partes debet esse organum tactus. si nihil est quod magis diffundatur per totum corpus animalis quam caro. igitur et. Quarto si:

Secundus

caro non esset organus tactus. hoc maxie esset asserendum ex signo dato ab A. quod est q. statim tacta carne sentimus et sensibile posuit supra sensum non sentitur. Sed dato isto filr argui posset quod nervus non esset organum tactus q. nervo immediate tacto sit sensus. vt pz si p. g. quare et. Ad idem adduci potest auctoritas A. in libro de animalibus et Avicene sexto naturalium. In op. positum est hic A. qui vult q. caro sit medium in tactu. et non organum. s. illud est in se sub carne et illud est nervus vt commentator exp. In hac dubitatione due principales inuicem se posuiones. Una est Avicene tenentis q. caro nervosa est organum tactus et non nervus simpliciter. ad quas sustinendam motus fuit rōibus superius inductis. Alia est quas A. et commentator hic tenent quod nervus et non caro est organum tactus. Caro autem est medium. Et Albertus ad huius dubitationis declarationem dicit q. p. carnem intelligi d. id quid ver. caro est vel simile ei. Sile autem carni tripl. accipi dicit. Primo modo dicitur si. m. le can. q. d. loco carnis i. animalibus carentib. sanguine Secundo modo dicitur simile carni quod h. cōplonem similit. cōplexioni carnis siue vicinā cuiusmodi dicant. eē dentes. et dētes alijs ossibus diutius crescunt et i. senio quandoq. extracti restaurant q. d. non accidunt ex alio nisi q. in complexionē carni vicini existunt: que sola iter par tes animalis p. totam vitam ex nutrimento restaurata illuere et effluere videt. Tercio modo dicitur simile carni quod car ni ē valde cōmixtum sicut de quibusdam nervis cōtingit p. q. d. in cōplone carni assimilant quomodocūq. accipit simile carni potest esse medium tactu. Vñ dētes sunt me dium in tactu. Et filr. nervi carni mixti plus hnt rōnem medij q. organi. Ex quib. solvuntur argumenta in oppo situm tactu. Ad primū dicit q. nervus h. cōplonē ipa tiorē et pfectionē q. caro et magis p. portionatā i. opera tione tactu. Ad secundū dicit q. caro prius imutat a tangibili q. tactus prioritate causalitatis. s. non priorita te tēporis. vt declarat cōm. in lectiōe sequenti. Ad ter tium dicit q. mediu intrinsecu i. tactu plus d. diffundi p. corpus q. tactus et illud ē caro. Ad quā dicit Albertus q. si tangant nervi p. pinqui cerebro a quo oriunt qui car ni non sunt mixti. q. tales sunt simplr. organū tactus non fiet sensus. s. si tangant nervi carni mixti. q. tales medij rationi habet fiet sensus. Alij dicit q. quocūq. nervo ta cro sit sensus. s. nō i. pte p. xima. q. illa se habet vt mediu s. in pte distante. Vñ caro solum h. medij rōi. nervus autem hoc q. est organū medij etiā lo. potest supplere. Ad auctoritatem aut A. in libro de animalibus dicit cōm. tator cōm. c. viij. q. sermo A. hic ē cōtrariis ser mon eius in libro de animalibus. Vñ ille sermo fuit fin ei appa ruit ille. s. q. scit de mēbris animalium illo tempore. tūc enim adhuc nesciebat nervos. Ideo ille dicit q. instrum tum tactus ē caro. s. sermo quē ponit hic dat instrumēta esse illis animalib. intra carnē. et hoc conuenit ei quod post apparuit p. anotomy. s. q. nervi habent introitū in tactu et motu. quod igitur scit hic. A. ratione apparui post sequentibus cum sensu.

Abstrahit autem aliquis: si omne corp. profundum habet. hec autem est tertia magnitudo: quorū autem cor. porū medi um est aliq. corpus non contingit ipsa ad inuicem se tangere. humidum autem non est sine corpore neq. humectum: s. necesse est aqua esse: aut ha bere aquam: que non tangunt ad inuicem in aqua nisi sicca extrema sint: necesse est aqua habere medium: quo repleta sint vltima: si autem hoc ve rum: impossibile est tangere aliquid aliud in aqua

Eodem autem modo est in aere. similiter se habet aer ad ea que sunt in ipso. et aqua ad ea que sunt in aqua. later autem magis nos: sicut et que sunt in aqua animalia si humectum tangit humectum.

Hic determinat de medio tact. Et diuiditur in duas q. p. d. de medio extrinsecu et p. accide. scdō d. me dio intrinsecu et per se ibi secunda. Minimo aut. Prima itē in duas. q. prima probat q. ad tactu cōcurrit mediu extrinsecu. scdō q. d. ad hoc cōpat tactu ad alios sen sus ibi. Vtrūq. oīum. De p. d. dicit q. dubitabit aut quis. s. si tactus fiat per mediu extrinsecu. Ad hoc autē declarandū accipit q. omne corpus h. profundu. hec aut scilicet. p. funditas ē tertia magnitudo quorūcūq. aut duo rum cor. porū mediu est aliquod corpus non cōtingit ipsa ad inuicem se tangere. s. immediate. humidu aut nō est sūi corpore neq. humectū. sed necesse ē aquam esse aut habere aqua que vero ad inuicem tāgunt in aqua nisi sint sicca extrema necesse ē aqua habere medium quo repleta sunt vltima. Si aut hoc ver. est impossibile ē vnum corpus tan gere aliud siue medio in aqua. Et eodē modo ē in aere. si militer enim se habet aer ad ea que sunt in ipso et aqua ad ea que sunt in aqua. Latet aut magis nos q. humectū tan git humectum. i. q. inter cor. pora se tangēta in aere sit me dium q. de tangētib. se in aqua. sicut animalia que sūt in aqua supple magis nos latent p. ipius spēsitudine q. animalia que sūt i. aere. Intelligendū p. q. in hoc stat rō A. inter omnia cor. pora se tangēta i. aqua mediat aqua. et inter oīa se tangēta i. aere mediat aer. ergo oīs tactus sit p. medium extrinsecu. patet consequētia quia oīs tact. sit in aere vel aqua. et assumptū filr. p. scdō pte. quia ita se habet aer ad ea que sunt in aere sicut aqua ad ea que sūt in aqua. Sed p. p. d. p. batur. q. inter oīa cor. pora se tangēta in aqua reperit humiditas media. s. humiditas non ē sine cor pore. q. rē. Et per hūidū intelligit A. corpus hūis p. p. am hūiditatem. p. hūicē vero q. d. hūiditate aliena si ue extranea ē rotatum siue sup. fūis. Intelligendū se cundo q. dicit A. q. tangēta se in aqua necesse est ha bere aqua media: nisi extrema cor. sint sicca. Exponit al bertus. l. q. extrema cor. non sūt sicca vt ad experientiam patet. Et gidiū aut exponit nisi extrema cor. sint sicca p. p. approximationē cor. p. facta: ad inuicē in aere. tūc cum s. essent i. aqua mediat i. aer vt p. r. neq. posset in gredi aqua inter ea p. p. t. cōmitionē ad inuicē et stricturnam: et tūc extrema illo. viderent sicca q. s. uis eēt humida v. humecta humiditate aere. q. humiditas ae rea p. p. acris subtilitatem nō est ita sensibilis sicut humidi tas aqua s. vbi fiat cōiunctio cor. porū in aq. tūc necesse est humiditate aqueā mediare. Intelligendū tertio q. A. et cōm. tator: hic vident inuere q. est impossibile duo cor. pora dura ad inuicē immediate se tangere i. aere vel in aqua que p. positio sic moderari d. q. impossibile est duo cor. pora dura discontinua ad inuicē immediate se tangere scdū sup. fūies extrinsecas in aere vel in aq. Et dicitur dura q. liquida bene p. it immediate se tangere. Et dicitur discontinua. q. continua immediate se tangunt. sicut medie tates virge seminuue et semimotuue. Et dicit s. m. sup. fūies quia i. p. sicū immediate potest tāgere planu. s. m. p. ctum Et illa p. positio sit intellecta. p. batur. quia si non esset ve ra datur oppositum q. sit possibile duo cor. pora dura dis continua et. Et ponatur in esse q. duo cor. pora dura dis continua s. m. sup. fūies. Vtrūq. gratia planas ad inuicē immediate se tangunt in aere vt duo lapidee et incipiat tūc vnus ab altero sup. leuari. et tūc quero vtrū imedia te post hoc aer circūstans replebit totū spaciū q. d. erit me dium inter lapideos vtrūq. ad certū cor. vel non. si sic dabit motus in non tempore ex quo subito totū spaciū p. trahit.

Si non tunc daretur vacuum medium inter illos lapides
et utrumque illorum est impossibile etc. Si quis tamen vellet oppo-
situm sustinere ad hoc argumentum dicere posset. quod illud
spacium subito replebitur non per motum sed per subita
mutationem. sicut si nato vacuo terra in eo posita non mo-
ueretur. sed subito mutaretur per defectum resistencie. Aliiter di-
cunt alij quod infinita velocitate mouebitur aliqua pars illius
aeris versus centrum. imaginantes quod quanto aliquis pars aeris est
propinquo: velocius ad certum terminum tanto tardius. cuius igitur
in infinitum propinquo sit aliqua pars aeris sequitur quod infinita
velocitate mouebitur aliqua pars aeris et etiam totus aer cathe-
gorematice. quod quicunque velocitate mouebitur pars mouebi-
tur totum. Sed contra viam istam et comitatoris arguitur
primo. quia ea data sequitur quod graue stabit sursum non ipeditur
per tempus et non descendet quod est inconueniens. et probatur
per sequentia. quod ponatur quod super terra sit vnus lapis planus
qui sit. b. et in aere sit vnus alius illi dyametraliter sup-
positus qui sit. a. sic quod. a. descendat versus. b. et tunc in fine
motus aut. a. immediate tangit. b. aut non si sic contra positio
nem si diceretur quod non tunc sequitur quod iserebatur. Item
istud videtur esse falsum. quod maioris potencie est ille lapis
ad descendendum quam ille modicus aer sit ad resistendum. igitur
etc. Item in principio motus plus est de aere infra. a.
et maioris resistencie quam in fine. sed in principio ille aer non
sufficit impedire descensum. a. ergo nec etiam in fine do-
noc deueniat ad contactum immediatum ipsius. b. quare etc. Se-
cundo quod securis scindit ligna per quod ferrum immediate tan-
git lignum. quoniam si medietur aer tunc aer esset immediatus scin-
dens. quod non est verisimile. Etiam quia videmus quod aliqua
do corpus durum figitur in alio taliter quod cum maxima violen-
tia vix extrahi potest. hoc autem non fieret si inter illa corpora
esset aer medius. cum ipse facilliter cedat et impellatur vel ex-
pellatur. Ad hec et similia respondetur premitendo primo
quod dupliciter aliqua corpora dicuntur se tangere in aere vel in
aqua. vno modo immediate ut quoniam non mediat aliud corpus.
Secundo modo mediate ut quando aliud corpus mediat
quod tamen est minimus a natura vniuersali et ex ordine vni-
uersi deputatum mediat inter corpora dura: ne alterum
duorum impossibilium sequatur ut ostensum est supra. Et tunc
ad primum argumentum negatur conclusio quoniam medium
est minimus a natura deputatum. et ideo non solum ipsum
sed etiam vniuersalis natura resistit. quare etc. Et ad se-
cundam confirmationem similiter dicitur quod non solum ille mo-
dicus aer resistit. sed etiam vniuersalis natura. Ad tertiam
dicitur quod in fine motus resistit vniuersalis natura. quoniam
resistit in principio. quare etc. Ad secundum principale dicitur
quod licet aer mediat inter ferrum securis et lignum. tamen se-
curis est mediatum scindens aerem est lignum. et princi-
pale est artificer ea vtens. et per idem patet ad aliud. quoniam li-
gnum constringens aerem et corpus in eo fixum et non ce-
dens est causa difficultatis extractionis.

¶ Utrum igitur omnium similiter sit sensus: an alio-
rum aliter sicut nunc videtur: gustus quidem et ta-
ctus in tangendo: alij autem a longe: hoc autem non
est: sed durum et molle per altera sentimus. sicut et
sonabile et visibile: et odorabile. sed alia quidem a lon-
ge: alia vero: propter quod latet: quoniam omnia qui-
dem sentimus per medium. sed in his latet: et quidem
sicut diximus prius: et si per pellem sentiremus omnia
tangibilia ignorato. quoniam prohibet: similiter
utrumque habere. sicut et nunc et in aqua et in aere. Pu-
tamus. non ipsa tangere: et nihil esse per medium.

¶ Comparat tactum ad alios sensus. et diuidit in duas.

quia primo ostendit tactum sentire per medium extrinsecum
sicut alij sensus. Secundo assignat differentiam inter tactum
et alios sensus in sentiendo per medium extrinsecum. ibi. Se-
cunda differt. De prima dicitur utrum igitur omnium sensuum sicut
sit sensus. s. per medium extrinsecum aut alioquin aliter. sicut
nunc videtur gustus quidem et tactus sentire videntur in tangendo
alij autem sensus sentire videntur a longe et per medium extrin-
secum hoc autem non est. s. quod gustus et tactus sentiant non con-
currente medio extrinsecum sed videatur. sed durum et molle
per altera sentimus. s. per medium extrinsecum sicut et sona-
bile et visibile et odorabile. Sed alia quidem sensibilia senti-
mus a longe. ut tria nunc dicta: alia vero a prope ut tangibi-
le et gustabile. per quod latet in talia sentire per medium extrin-
secum. Sed omnia quidem sentimus per medium extrinsecum. sed in his
latet eadem. s. tangibile et gustabile. sicut diximus prius per
medium putantes. vbi in alijs manifestus est per medium magni-
tudine. Vnde in tangibili et sicut gustabili accidit sicut si per
pellem subtile nobis circumpositum sentirem. omnia tangibilia
ignorato quoniam prohibet. s. immediate tangere tunc putarem omnia
tangere sine medio extrinsecum. sicut vnum habemus sicut
et nunc in aqua et aere. putamus a. n. nunc ipsa tangere imme-
diate et nihil esse sensum per medium extrinsecum.

¶ Sed differt tangibile a visibilibus et sonantibus
quoniam illa quidem sentimus: ex eo quod medium mouet
aliquid nos. tangibilia vero non a medio: sed simul
cum medio: sicut per clipeum percussus. non eis
clipeus percussus prius percussit: sed simul acci-
dit utrumque percussit.

¶ Ostendit differentiam inter tactum et alios sensus in sen-
tendo per medium extrinsecum. d. quod differt tangibile a visibili-
bus et sonantibus. quoniam illa quidem. s. visibilia et sonantia senti-
mus ex eo quod medium mouet aliquid. s. fin aliquid nos. ta-
gibilia autem sentimus moti non a medio. sed simul cum medio
ab ipsis tangibilibus: sicut percussus per clipeum. non. n. clipe-
us percussus prius quam percussus percussit clipeatus. sed acci-
dit utrumque. s. clipeum et clipeatum simul percussit a percussente.

Intelligendum per finem comitatoris commento. cxi. quod
actio medi in hoc sensu. s. tactus non est sicut actio me-
di in illis. s. visu auditu et olfactu. sed tangibilia differunt
a coloribus et sonis: et supple odoribus in his quod indiget me-
dio. quod sensibilia in illis tribus. s. sensibus prius agunt in medi-
um: deinde medium in nos. tangibilia autem insilunt agunt in
nos et in medium. Sed debet hic intelligere per finem. non quod
in eodem tempore patitur medium et sensus a tangibili-
bus. et in illis. s. tribus sensibus duobus temporibus. ex-
timatur. n. quod aer et visus alterantur a colore in eodem in-
stanti. sed intendit hic per prioritatem et posterioritatem in il-
lis. s. tribus sensibus. prioritatem finem causam. s. quia sensibi-
le est causa remota in motione sensus. et medium est cau-
sa propinqua. In tactu autem medium et sensus mouentur
in simul a tangibili. sed medium nihil facit in hoc. sed est
aliquod accidens ex necessitate quod non est necesse in esse
sensus: sicut medium est necessarium in esse aliorum. Et post
subditur simul. igitur debemus intelligere priuationem prio-
ritatis et posterioritatis in causa non in tempore. Ad medium
igitur extrinsecum in visu auditu et olfactu est medium per
se et prius: imitatur quod sensus non tempore sed causalitate:
ita quod eius imitatio est causa per se et necessaria imitatio:
nis sensus sine qua non fieret sensus imitatio. sed in ta-
ctu et gustu medium extrinsecum concurrens solum per acci-
dens nec est causa per se et necessaria imitatio sensus
sine qua non fieret eius imitatio: imo si non esset medium
extrinsecum melius fieret: sed concurrunt solum ex neces-
sitate corporum in aere vel aqua existentium. que non possunt im-
mediate se tangere: ut dictum est. Ideo tangibile simul

Secundus

monet medium et tactus non tempore sed causalitate: ita quod imitatio medijs non est per se causa imitacionis tactus: licet concurrat per accidens. sed mouens. primum per se tam medijs extrinsecus quam aialis tamen est obiectum tangibile: iter quod et aial non mediat aliud mouens per se. primum.

Intelligendus scilicet quod comētor: mouet contra se dubium Themistij et Alexandri quod faciebāt contra Aristotelem in hoc quod dicit tactus nihil sentire nisi per medium extrinsecus dicens. Dicunt. n. quod nos etiam percipimus quod tangibilia non comprehenduntur in aqua et in aere nisi medijs istis. scilicet aqua et aere quid possumus dicere in comprehensione qualitatis tangibilium. in istis duobus medijs: quasi dicant ipsi quod qualitatem tangibiles aeris et aque comprehendunt per tactum absque percursum medijs extrinsecis. Et huic respondens comētor: dicit quod omne aial quod innatur est esse in aqua aut aere non sentit aliquid qualitatem calidi aut frigidi in eis si fuerit in simplicitate quod debet habere: quod est locus eius naturalis et locus est similis loco: ut declaratur est in sermonibus vniuersalibus: et ita declaratur est quod sensibile strarium est ante passionem: et ita sit aial non sentit calorem aut frigus in aere aut in aqua. nisi quod cum eis admiscetur corpora calida aut frigida. Illa ergo corpora sunt alia ab aqua et ab aere naturali. et post subdit. Et si aer et aqua continens aialia haberent qualitatem strariam: tunc impedirent comprehensionem qualitatis contrariarum ab aialibus. Et propter hoc quod dicitur non est opinandum aquas calefieri dum fuerit aqua pura: neque quod aer infrigidetur dum est aer purus: sed hoc accidit propter corpora ad mixta cum eis calida aut frigida: ita quod frigiditas est accidens inseparabile aque sicut calor igni. Duo principaliter hic dicit comētor: in hoc comento. Primum est quod aer et aqua sunt loca naturalia aialium: et locus naturalis est similis suo loco et eius properatius. Ideo aer et aqua non agunt in aialia per suas qualitates primas: quod si sic tunc per eas impedirentur aialia a cognitione excellentiarum aliorum tangibilium. sed si aialia in aere vel aqua existant sentiant calorem vel frigus non sentiant tales qualitates que sunt aeris vel aque. sed sunt in quibusdam compositis aeris vel aque commixtis: sicut si exaltatio nris aque commisceantur: et vapores aeris et qualitates illorum corporum sentiant per aerem vel aquam tanquam per medium.

Secundus quod dicit comētor: est quod aqua ipsa remanente simpliciter et pura non potest calefieri: quod frigiditas est eius propria passio: et similiter aer ipso remanente puro non potest infrigidari: et ita de alijs: quod caliditas est propria passio eius et si ad aerem aqua apparet calida vel ignis frigidus hoc est per admixtionem corporum calidorum cum aqua: vel frigidorum cum igne: et tale aggregatum non est aqua pura vel ignis purus: sed apud vulgum sic denominetur. Debet autem dicere impugnat Albertus et primo primum. quoniam qualitates elementorum sunt simplices vel saltem in excellentia: qualitates autem mixtorum et maxime aialium sunt refracte: et ad medium reducuntur: ut patet ex libro de generatione. ergo sequitur quod aer et aqua habent qualitates strarias qualitativum aialium et per hunc habent ea alterare: et possunt per tactum ab eis sentiri. Nec est verum quod locus naturalis alicuius nullo modo habet aipsius alterare. sed minus alterat quam locus preter naturam. Secundum etiam impugnat primo: quod aqua calefacta nullo corpore ab ea recedente infrigidatur ex natura eius propria: quod non esset nisi eadem aqua esset modo calida modo frigida absque admixtione corporum calidorum.

Secundo nisi ignis purus absque tali admixtione posset infrigidari: et aqua pura calefieri: tunc inter elementa non posset esse alteratio: et per hunc nullum elementum posset immediate ex altero generari contra Aristotelem. sed de generatione. Dicit ergo quod non est verum quod tactus non sentiat nisi per medium extrinsecum: ut videtur innuere comētor: sed non sentit corpus constans quin concurrat medium extrinsecum: et hoc dicunt Aristoteles. voluisse tenentes hanc viam: dicit dicitur et molle per altera sentimus et cetera. Sed Johannes Gandonus supplet et moderat ista dicta comētoris dividendo pro primo quod comētor: vult quod aer vel aqua sunt quod est locus naturalis alicuius aialis habet qualitates adeo perpinquas et fines qualitativum illius aialis quod ab illis non partitur neque eas sentit. Pro secundo dicit quod aqua pura illa puritate quam habet: sunt quod est locus naturalis aialis non potest ipsa remanente sic pura calefieri caliditate cognoscibili per tactum illius aialis: et similiter suo modo dicitur de aere. Vtrum autem aqua pura ipsa remanente pura et absque commixtione alicuius corporis calidi secum possit calefieri et pari modo ignis infrigidari. dicit ad hunc locum non spectare. Et ex his solui vult posse ad argumenta superius inducta: quod aliter verum sit subtiliter considerantis industrie relinquatur.

Ad duo videtur caro et lingua: sicut aqua et aer ad visum: et auditum et olfactum se habent: sic habere ad sensitiuum sicut illorum unumquodque ipso autem sensitiuo tacto: neque ibi: neque hic sicut utique sensus: ut si quis ponat corpus album in oculum vnum. Quare et manifestum quod mens sit tangibilis sensitiuum sicut utique accidit quod quidem in alijs. Apposita enim sensitiuum non sentiunt: super autem carnem posita sentiunt: quare medium tactui caro.

Ad determinat de medio intrinseco: et per seipsum statim dicens: quod omnino autem. scilicet videtur caro quoniam ad tactum: et lingua quoniam ad gustum sic se habere ad sensitiuum tactus et gustus sicut aer et aqua se habent ad visum auditum et olfactum: et supple videtur tactus et gustus sic se habere ad sensitiuum sicut unumquodque illorum. scilicet visus auditus et olfactus se habent in ipso sensitiuo tacto. scilicet immediate non videtur corpus album: quare manifestum est: quod sensitiuum tangibilis id est organum tactus sit in corpore: quod nervus est et non caro. Vnde in tactu idem accidit sicut in alijs sensibus. Nam in alijs sensibus apposita super sensitiuum non sentiunt. sed super carnem posita sentiunt aialia per tactum: quare sequitur quod caro non est organum tactus sed medium. Intelligendus quod sic aer et aqua sunt media per se et necessaria in tribus primis sensibus ad hoc ut sentiatur ut prius ostensum est: et hoc est eis non per naturam propriam alicuius illarum trium sensuum. sed per naturam eis communi. ut dicit comētor: ita caro et lingua sunt media per se et necessaria tactus et gustus quibus indigent ut corpora sensibilia sentiant. Aer vero et aqua respectu tactus et gustus sunt solum media per accidens. Dubitatur vtrum sensibile positi supra sensum faciat sensationem. Arguitur quod sic. primo de visu: quod aliqui percipiunt vaporem existentem in oculo: et oculo compresso videtur fulgor in eo cristes. Et mediante speculo visus videtur oculum in quo est. Et visus videtur aerem illuminatum usque ad visum. quare et cetera. Secundo arguitur de auditu qui percipit sibilum in aure. Tercio arguitur de olfactu qui percipit odorem realiter pervenientem usque ad ipsam.

Quarto arguitur de gustu febicitatis: qui dicitur et reliqua alterius saporis indicat amara. quod non ex alio videtur contingere nisi quod a sapore proprii organi ipsum percipiendo impeditur a perceptione aliorum saporum. Quinto arguitur de tactu: quoniam calefacta carne que est mediata organo tactus percipimus illius caliditatem. Similiter dum nervus pungitur dolose sentit pungentem: sed sibi immedia tus: et ita de alijs. Ad hoc dubium dicitur contra. cxi. quod in

omnibus. s. sensibus cum sup ipm sentiens fuerit positus
ipm sensibile non sentiet oino: aut si sentiet male sentiet:

Alij autem dicunt simpli q nullo modo sentiat. Et
hoc tribus de causis declarat. 1. g. idius. 2. Prima est quia
organum sensus diffinitur recipi impressiones qz medium
et qz generatio vniuoca est facilius et habilius qz generatio
equiuoca: cum generatio speciei a specie sit vniuoca ge-
neratio aut speciei a forma sensibili sit equiuoca. Ideo
licet in organo sensus non possit fieri generatio equiuoca
que est difficilior: s. spci a forma sicut in medio: in ipso
fieri pot generatio vniuoca. s. spci a specie: et hoc e soius
quando inter sensibile et organum sensus e mediu. ergo
dum sensibile est immediate fm esse materiale super orga-
no sensus non fiet sensatio. Secunda causa est q spci
sensibilis spualiori modo recipitur in organo sensus qz i
medio. sed spci pducta immediate a forma sensibili est mi-
nus spiritalis qz pducta ab alia specie. ergo in organo
sensus no potest immediate recipi species a forma sensibili
quare oportebit q forma sensibilis prius agat spcm i me-
dium qz producat alia speciem in organo sensus. qre et.

Tertia causa est q sensus pstitit i quadam mediocri-
tate. ergo sicut est mediocritas i dispositione organi sen-
s: ita oportet q sit mediocritas ex parte obiecti qd no
sit minus intensum nec minus intensum nec minus re-
missum. Et similiter ex parte appropinquandis q no sit mi-
nus distans nec minus propinquus. Ad rationes i co-
trarium. Ad prima dicitur q qbusdaz q visus non videt
vaporem existentem in oculis: sed hoc per visus iudicat se
videre quoddam nigrum fm illam partem in qua est vapor:
ppter priuationem visionis fm eam ex pbibitione tran-
situs spci ad ipam facta a vapore recte eo mo quo iudica-
mus tenebra in absentia luminis. Alj etiam possent re-
sponderi ad hac r dem. sed hic sufficiat. Cōpresso autem
oculo apparet fulgor ex concursu spirituum ad ipsum qui
sunt lucidi: uon tñ sit visio in parte acta a spiritibus. s. i
in parte distante. Visus etiam p speculum videt colorem
superficalem oculi in qua non est visus. s. ab eo notabi-
liter distat cum sit solum in neruis optice: aut in humore
crystallino aut in vitroqz. Videt etiam aerē illuminatum
fm partem distantem ab oculo et non immediatā et. Ad
secundam dicit q sibilis catur in aure ex ascensu vaporis
seu ventositatum ad aurem venientium et aer est illic ex-
istentem agitantium et ad latera auris percucientium. Et cū
auditur nō est in aere immediato timpano auditus. sed di-
stat ab eo. Ad tertium dī q qñ odor realis puenit ad
olfactum: ille qui immediatus est ei non sentitur. s. pax re-
motus. Ad quartū dicitur q amaritudo quam febri-
tans percipit i in vapore putrido ex calore febriis ad os
elevant: qui cōmixtus humiditati salinali: que postea cu-
z eibis misceatur: omnia facit amara iudicari. Ad quin-
tum dicit q cum neruis calcet caliditas illa que est i ner-
uo aut carne illi immediata non facit sensationē in parte
illa: s. magis est illius impeditiva. sed a caliditate extrin-
seca multiplicat species ad neruum illum per quam ipsa
sentitur: vel ab alia parte distante. Vnde dicimus nos
sentire ignis caliditatem et per vnam partem nostras sen-
timus caliditatem vel frigiditatem alterius partis distan-
tis. Ad id autem qd dicitur de punctura nerui patet q
pars nerui immediate tacta a pungente non sentit. s. ps
distans inter quam et illud qd pungit mediet caro. Et cō-
muniter dicitur q si caperetur neruus vndiqz carne dis-
coopertus et pungeretur non sentiret.

Tangibiles quidez igitur sunt differentie corpo-
tis secundum q corpus. Dico autem differen-
tias quibus elementa determinant calidum frigi-

dum: humidum: et sicum de quibus prius dictum
est in his que de elementis. Sensuum autem
ipsarum q tactuum: et in quo sensus vocatus ta-
ctus est primo q potentia huiusmodi pars ē. Se-
tire enim pati quoddaz est. Quare faciens quale
ipsum actu huiusmodi illud facit cuz sit potentie.
Nunc determinat de obiecto tactus: et diuidit in tres:
quia primo ostendit que sint qualitates tangibiles. Se-
cundo infert quoddaz ex dictis. Tercio ostendit q tactus
est tangibilis et non tangibilis. ibi secunda. Vnde simi-
liter calidum ibi tertia. Amplius aut. De prima dicit
q tangibiles qualitates sunt differentie corporis secundū
q corpus: et sunt differentie quibus elementa determinā-
tur seu distinguuntur: vt calidum frigidum humidum sicū
de quibus prius dictum est in his que de elementis. s. in
libro de generatione et corruptione. Sensuum autem
ipsoz tangibilium est id quod est tactuum: et in quo est pri-
mo sensus vocatus tactus: quod. s. tactuum siue organi
tactus est pars animalis que est potentia huius. s. quali-
tates tangibiles: nam sentire est quoddā pati: quare sensi-
bile est faciens ipsum sensuum tale quale ipsum ē actu
et facit illud. s. sensuum huiusmodi. s. in actu cum sit ta-
le potentia. Intellegendum fm commentatorem comen-
to. cxiij. q tangibilia vlt sunt differentie extrinsecas in om-
nibus. s. communes omnibus generabilibus et corrup-
tibilibus et intelligit p differentias duas vniuocales: a qui-
bus nullum corpus fugat: et sunt prime differentie extrin-
secas in quattuor elementis. s. calidum frigidum sicū et hu-
midum: et que sunt ex eis vt asperum et durum et. Et q
bus patet q differentie tangibiles sunt differentie corpo-
ris fm q corpus non simpliciter sed generabile et corrup-
tibile: vt excludantur corpora celestia et iste sunt caliditas
frigidity et. q prius insunt elementis: et scđario insunt mix-
tis ratione elementorum. Ideo sunt communes omnibz
corporibus generabilibus et corruptibilibus.

Et unde similiter calidum et frigidum: aut durum
et molle non sentimus: s. excellentias tanquā sensu
velut medietate quoddaz extrinsecas que in sensibili-
bus contrarietatis. Et pp hoc discernat sensitiua
sensibilia: medium. n. discretus est. Sit. n. ad utrū-
qz ipsoz alterum vltimoz et oz sicut debens senti-
re album et nigrum neutrum ipsoz debere esse actu
potentia vero vtrūqz. sic autem et in alijs. et in ta-
ctu neqz calidum neqz frigidum. Amplius autem
sicut visibilis et invisibilis erat quodāmodo visus
Similiter autem et reliqui oppositoz sic tactus et
tangibilis et intangibilis. Intangibile aut parua
omnino his differentiam tangibilium: vt passus ē
aer. et tangibilium excellentie sicut corruptiua secun-
dum quidem igitur vnum neqz sensuum dictum
est figuratiter.

Infert ex dictis q similiter calidum et similiter frigidū
aut durum et molle idest sicum et humidum non senti-
mus. sed excellentias tanqz sensu tactu existentes velut q/
dam medietate eius contrarietatis: eius que est in sensibi-
libus eius. Et propter hoc q sensitiua scilicet tactus con-
sistunt in quadam mediocritate discernunt sensibilia secū-
dum eorum excellentias: medium autem est discretum
extremorum et ad vtrūqz ipsoz comparatum sit alie-
rum vltimoz idest tenet locum alterius extremi. Et oz
sicut debens sentire album et nigrum neutrum ipsoz

Secundus

esse actu. sed potentia vtrumque: ita in alijs sensibus: sic i actu qz organu ei? neqz calidū n3 frigidū ēē actu. l3 vtrum qz i potentia. Intelligendū pmo qz qz organū act? ē i potētia passiva ad q̄itates tāgibiles q̄ ipm debz imutare: et que debēt sentiri p tactū cū nūl sit in potētia passiva ad sibi simile ex quo illud habet actu: sequit qz tactus non pōt sentire qualitātē similē illi quē ē in suo organo: ppter ea i tūl ex dictis d3 qz sūl calidū ē sūl frigidū non sentim? : et idē dicit de duro et molli: qd quidā intellgūt vt verba faciūt. Alii p dux intelligūt siccū: et per molle intelligunt humidū. Intelligendū secūdo fm p̄m. comēto. c. xviij. qz sensus tactus compendit tantū intensiora ex rebus tāgibilibus. e contra alijs sensibus cū suis sensibilibus: ga alijs sensus bene compendit mediocritā sensibilia et intensiora nō bene compendit. Intelligendū tertio fm cōmentatorē qz sensus tactus ipōibile ē vt careat simplici calido frigidō siccō et humido sicut sūt in visu colore et in auditu carere sono. et ideo isti sensus compendit sua sensibilia fm totum. Sensus aut tactus compendit extrema: quia tactus consistit in quadā medietate et temperatā qua itatū p̄max: illas subtilis gradibus medijs nō comprehendit: sed solū sub gradibus intensioribus. sed qz organū visus nullū habet p̄prium colorē: ideo visus oēs colores pōt p se p̄cipere: et sūl auditus oēs sonos. olfactus autem sūt sicut tactus. Intelligendū quarto fm cōmentatorē comēto. c. xviii. qz vi tangēs sit neqz calidus neqz frigidus fm modū qui possibilia est in eo. s. vt illa sūt i eo fm mediū aut ppe cū ipōibile ē vt denudetur ab eis oīno: sicut sūt ipōibile in illis alijs. q. visu et auditu. s. vt denudet a suis sensibilibus et. Amplius autē ostēdit qz tactus est tangibilis et intangibilis dicēdo. Ampli? aut sicut visus erat quodāmodo visibilis et invisibilis: vt ostensū sūt supra. et sūl reliqz sensus sūt oppositior: sicut tactus est tangibilis et intangibilis. Intangibile autē dicit multipliciter. Vno mō dī intangibile qd oīno ē habens parvū. i. debile differētiā tangibilit: vt passus est aer. secūdo mō dicit intangibile sicut excellentie tangibilitū et si est corruptiva ipsius tactus: et suppleri posset tertius modus quo aliquid dī intangibile: quis oīo p̄uat qualitatib? tāgibilibus. et tūc epilogat dī. qz fm vniūqzqz sensū sic dīctum est de sensibilibus figuratier. i. vniuersaliter vel specialiter: quia de his sufficientiorē et doctrinā magis specialem tradere pertinet ad libz de sensu et sensato. qre et.

Portet aut vniuersaliter de omni sensu accipere: quoniam sensus est susceptiv? specier? sine materia: vt cera anulī sine ferro et auro recipit signum. Accipit autē aureum aut eneam signum: sed non in quantum aut ex eo. Similiter autem et sensus vniuersusqz ab habere colorem aut humorem: aut sonum patitur: Sed non in quantum vniūquodqz illoz dicitur: sed in quantum huiusmodi est et fm rationem:

Et illud ē octauū ca. b? tractatus: in quo d3. declarat qd dāni cōmūia oibus sensibus: et diuiditur. in duas p̄ces: in quaz p̄ma facit qd dictū est. in secunda mouet vna3 dubitationē: ibi Dubitabit autē talia. P̄ma in duas fm qz duo coia declarat: ibi secūda Sensitiuū aut. De prima dicit qz o3 vlr de oī sensu accipe quoniam est susceptiv? specier? sensibilib? sine mā: sicut cera recipit figurā anulī sine ferro et auro. accipit autē aurū aut enē signū: sed non in quantum aut ex eo. sūl aut et vniū cuiusqz sensus patitur ab habente colorē aut humore. i. sapore aut sonū. sed non in quantum vniūqzqz illoz dicit. s. lapidē vel lignū vel aliud tale. sed in quantum dī b? i. s. coloratū vel saporosū et fm for

mā sensibile. Intelligendū pmo qz Egidius tripliciter declarat qz sensus sit receptivus specier? sensibilib? sine materia consilij disposita: vt est in corpe sensibili. ideo sensus non efficit simpliciter ipm sensibile: vt in actiōe reali contingit: sicut dū ignis cōuertit aerē in sui naturam: quoniam tūc aer recipit formā ignis cū mā consilij disposita: quare tūc efficitur ignis. sed sensus solū recipit intentionē forme p̄e sensibil? absqz hoc qz efficit ipm sensibile. Secūdo ex obiecti. nā l3 in actiōe reali mā coagat cū forma tū in actiōe spūali sola forma dī agere. cū ergo obiectū sensibile p̄du cit spēm in sensū cū illa sit actiō spūalis: sola forma sensibilia agit. ideo sensus recipit speciem sensibile sine materia. s. agentis coagente cū forma sensibili ad illā receptiōz.

Tertio ex modo sensibilib? in sensū. Nā cum sensibile agat spūaliter et nō realiter: vt sensibile ē per illā actiōnē recipit sensus speciem sensibile sine materia. i. modo spūali et intentionaliter et nō realiter et fm esse materiale: qz habet esse in sensibili corpe. Illā itaqz litteram: Sūl autem et. exponit Egidius insequēdo modū fm vt exposita sūt. Et omētor: aut insequit modū tertū. s. qz qlibz sensus ē receptivus speciei sensibilib? sine mā. i. intentionalit et nō fm esse materiale: vt statim patebit. Intelligendū secūdo fm p̄m. comēto. c. xxi. qz receptio formaz sensibilib? ab vnoquoqz sensu est receptio abstracta. si enim reciperet eas cū materia: tūc idē esse dērent in aia et extra animā. et ideo in aia sūt intendēs et comprehendēs: et ex aiaz nō sūt comprehendēs neqz. sed res mīles non comprehendēs oīno. Post subdit qz sensus non patit ab eo. s. colore: aut sono fm qd est color aut sonus. quoniam si ita esse contingeret qz cū reciperet ipm esset color aut sonus nō intentio: et B intendebat cū dicit. Sed non fm qd dicitur vniūquisque sed fm qz est bec intentio. intentio enī coloris alia est a colore. et dicit fm qz est in hac dispōne et intētiōe obseruādo se ab intētiōibus qz recipit intellectus. ille enī sūt vniuersales: iste autem sūt iste. i. particulares.

¶ Sensitiuū autem primum est in quo huiusmodi potentia. Est quidem igitur idem sed esse alterum est. Magnitudo quidē enī quedāz erit qz sensus patitur. Nō tamen sensitiuo esse neqz sensus magnitudo est: sed ratio quedāz et potentia illius.

¶ Secundum commune omni sensui: quod est esse idem subiecto cum suo organo et differre ab eo ratione. Vniū dicitur autem in duas partes. in quarum prima facit quod dictum est. in secunda infert quedam ex dictis: ibi Adāmissum autem. De prima dicit qz primum sensitiuū id est organum sensus in quo est huius potentia scilicet sensitiua est quidem. igitur idem scilicet organum cum potentia sensitiua subiecto. sed esse diffinitum ipsorum est alterum quidem enim id quod patitur et habet in se sensum s. organum eius erit quedam magnitudo: non tamen sensus: neqz esse sensitiuo est magnitudo vel esse magnitudinis ita qz sensus non est magnitudo neqz diffinitio sensus est diffinitio magnitudinis. sed sensus est ratio id est forma et potentia illius scilicet magnitudinis. Intelligendū secundo fm cōmentatorē comēto. c. xxi. qz illud qd sensitiuū est aliquid corporis et non sentit fm qz corpus est neque sensus est corpus: sed intentio et potentia illius corporis: quod est primum sentiens. Tria dicuntur sentire scilicet anima sensitiua et organum: et quodlibet istorum est aliquid corporis: et quod sentit non sentit fm qz corpus: quia non omne quod sentit est corpus: neqz sensus est corpus: sed est potentia illius corporis puta organi: quod est primum sentiens. Et ex his velle videntur d3. et cōmentator qz sensatio primo fundetur in composito.

Conmanifestū aut ex his: ppter quid sensibilia excellētie corūpūt sēntia. Si nāqz sit fortior sensu motus soluitur ratio: hoc aut erat sensus sicut et symphonia: tonus percussus fortiter cordis.

Hic inferi duo: ibi secūda Et ppter qd. De prima dicit qd ex his ē manifestū ppter qd excellētie sensibilia corūpūt sensu. si nāqz mor^a a sensibili pueniēs sit fortior sensitivo. i. organo sensus soluit rō. i. destruit pporcio debita ad sensū requisita. sensus aut erat hec. i. cōsistebat in tali rōne et pporcioe sicut et symphonia. i. consonātia et tonus destruit cordis fortiter percussus. Dubitat quo modo excellēs sensibile corūpat sensū. Dicendū qd ex cellens sensibile tripliciter corūpit sensū. Primo quantū ad iudiciū pūc habendū de illo sensibili. Secūdo quantū ad iudiciū habendū de alijs sensibus: et hoc vsqz ad tēp^o. tertio quantū ad potentiā sensitiuā et sp. nā aspiciēdo intē se splendidiū: ut solē corūpūt iudiciū hūmā de ipso p visum quia nō possumus de ipso bene iudicare. Corūpit etiam iudiciū habendū de alijs sensibilibus vsqz ad tēpus: quia vsqz ad certū tēpus nō possumus de alijs p visū bene iudicare. sed qd videm^{us} cū quadā viriditate vel luciditate nobis apparet. Corūpit etiā qnqz quantū ad potentiā sensitiuā cū ex tali intuitu aliqui hōccus efficiat. Causē autēz hōz in tertio huius diffusus declarabatur.

Et ppter quid plante nō sentiūt habentes quādam partē aiālē: et patietes a tangibilibus. Et nāqz frigescūt et calescūt. Causa enī non habere medietatem neqz huiusmodi principii p sibile recipe species sensibilia: sed pati cum materia.

Infert secūda dicens. Et ppter qd plante nō sentiunt habentes quādam partē aiālem: qd aiām vegetatiuā et patietes a tangibilibus et nāqz frigescūt et calescūt. Et enīz huius ē nō hēre medietatē neqz hōi principii: quod possibile ē recipe spēs sensibilia sine materia. sed solum cōtingit eas pati cum mā. Intelligendū qd plante nō habēt cōplexionē redactā ad illam mediocritatē quā recipit sensus cū sint nimis terrestres: id nō habēt sensū neqz recipiūt formas sensibiles nisi fm esse materiale sicut lapis vlt alia inanimata. et hec ē causa quare nō sentiūt.

Dubitat aut aliquis si patiat aliquid ab odore: quod impossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. similiter aut et in alijs. Si aut olfactibile odor: si aliquid facit olfactū odor facit. Quare impossibilitū olfactū habere nihil possibile pati ab odore. Eadez aut ratio et in alijs: neqz possibilitū: sed inquantū vniqzqz sensitiuū.

Mouet vna dubitationē. et diuidit in tres quia primo mouet vna dubitationē arguendo ad vna partē. secundo arguit ad illā. tertio soluit respondendo rōnibus factis in oppositū: ibi secūda Sed tangibilia. ibi tertia Ergo ne illa. De prima dicit qd dubitabit aut alijs si aliquid patiat ab odore: qd impossibile est olfactū habere: aut a colore non possibile videre. Similiter aut et in alijs. et tunc arguit ad partem negatiuā. Primo si pro quia odor est olfactibile si aliquid facit olfactum id est olfactionem odor facit: quare impossibilitū olfactum habere nihil impossibile ē pati ab odore. Eadem autem ratio est et in alijs impossibilitū est. i. qd non habens aliquem sensum patiat a sensibili illius sensus. sed vniqzqz patiat a sensibili in quantum habet sensitiuū illius sensibilia. Secūdo arguit ad idē dicens.

Simul autē manifestū est: et sic neqz lumen et tenebra: neqz sonus: neqz odor nullū facit in corpore. sed in quibus ē: ut aer quicunqz tonitruū scindit

lignū.

Simul autē manifestū est idē. et sic neqz enim lumen et tenebra neqz sonus neqz odor nullū. i. nihil facit in corpore nō habentia sensum per se. sed illa in quibus ē ipsum sensibile possunt per se agere in talia corpora sicut aer motus qui cum tonitruo scindit lignum. Intelligē dum fm cōm. comento. c. xlv. q. d. x. quasi opīatur qd tactus est aliquid contingens rebus contrarijs tangibilibus et non opīantur qd olfactibile est aliquid contingens rebus contrarijs tangibilibus: et non opīatur qd olfactibile est aliquid contingens odorī neqz visibile colorī. hō optatur qd olfactum est quasi ipse odor et visibile ipse color et audibile ipse sonus. et ideo fuit necesse apud ipsos ut eē quod patiat ab odore sit efficiens et sic a colore videns et a sono audiens. et non fuit necesse vti omne quod patiat a tangibili sit tangens: et hoc indiget magna inquisitione. Ipse enim quasi opīatur qd sensum quidam sunt in capitulo relationis per se: et quidam sunt in capitulo actionis et passionis per se: et accidit eis relatio. Vult fm. q. c. l. est per se visibilis et sonus est per se audibilis: et odor ē per se olfactibilis. et ideo nihil patiat a colore nisi habeat visū vel per se ordinatur ad visionem in quantum sic patitur. Et simili modo nihil patiat a sono nisi habeat auditum: vel per se ordinatur ad auditionem: et pariter dicendū est de odore. hoc autem est: quia hec sensibilia solus agunt intentionaliter: et talis actio per se ordinatur in sensationē ideo hec sensibilia. i. visibile audibile odorabile sūt per se relatiua: et similiter visus auditus et olfactus. Qualitas aut prima cum sit actiua realiter non est per se tangibilis: sed est per se actiua cum possit agere in id quod non habet tactum: neqz per se ordinatur in operationem tactuam et tamen accidit relatio ad id in quod agit in quantum tangibilis est et similiter suū oppositum est per se passiuus tactus vero per accidens. accidit enim qualitati primie dum agit qd agat in tactū vel per se ordinatur ad ipsum. et similiter accidit ei quod patitur ab ea qd sit tactus vel ad ipsos per se ordinatum. Et pariter dicendum est de sapore et gustu: id de hoc sit dubium ut patet ex cōmentatore in comento se. querit. ideo dicit cōmentator qd quidam sensus sunt in capitulo relationis per se. i. visus auditus et olfactus. Et si militer dicendum est de obiectis eorū. et quidam sunt in capitulo actionis et passionis per se. i. tactus et gustus qui sunt per se in capitulo passionis et sua obiecta in capitulo actionis. sed eis accidit relatio eorū adinuicē fm modū iam dictum. i. fm qd sunt tangibilia vel tactiua et. Albertus tamen vult qd sensibile formaliter sumptum et vniuersaliter p quocunqz sensibili non agit nisi in sensum ad quem dē relatiue. sed sumptū mālior pōt agere in non habente sensum et sic loquitur de omnibus vniuersaliter.

Sed tangibilia et humores faciūt. Si enī non a quo vtiqz patiet inaniata et alterabuntur.

Arguit ad partem affirmatiuā dicens: qd tangibilia et humores id est sapores faciunt scilicet alterationem in corporibus non habentibus sensum. quia si non a quo vtiqz patietur et alterabuntur corpora inanimata: quasi dicat a nullo. Intelligendū qd cōmentator comento. c. xlvj. mouet dubium de sapore dicens: Et hic quod dicit in tangibilibus est manifestum: sed in saporibus indiget consideratione. Potest enim aliquis dicere qd sapor est ipse gustabilis sicut odor est ipsum olfactum. Post soluit dicens Sed videmus ut dicit Platō qd sapores habent in corporibus non animatis passiones diuersas additas calefactioni et in frigidationi: verbi gratia. Erasperare qd est pontici et lenificare quod est viciuosi: et multa alia et. Vult igit idē esse iudiciū de sapore sicut de tangibili et de gustu sicut de tactu cum sapor sit quoddam tangibile: et gustus quoddam tactus.

Secundus

Ergo ne illa faciūt aut non oē corpus passiuū ab odore et sono: et patientia indeterminata nō manent: ut aer. fetet enī sicut patiens aliquid. Quid igitur est odorare preter pati aliquid aut odore sentire. Aer aut patiens hoc sensibilis sit.

Solutio ad dubitationē respondēdo rōnibus in oppositum factis dicens: Ergo nec illa. scilicet sensibilia a tangibili et gustabili faciūt. scilicet alterationem in corpora non habentia sensum: tunc respondet qd non omne corpus ē passiuū ab odore et sono: et supple colore sicut ē passiuū a qualitate tangibili. sed patientia ab odore et sono sūt corpora indeterminata et fluxibilia facilius passibilia que nō manent ut aer qui quandoq; fetet tanquam aliquid patiens ab odore: quia recipit ipm miscibiliter aut spūaliter. Et per hoc rīdet ad dubitationē qd odor et sonus et reliqua sensibilia agūt in corpora nō habentia sensū. Solutio etiā secūda rō quia cū dicebatur qd odor et sonus nūq; faciūt in corpora īaīata per se qd hoc non agūt in quocūq; corpora īaīata: ut patet p se agūt in corpora fluxibilia que sunt media in sentiendo ca. ideo supra dicebat qd ista sūt per se relatiua: et qd nō agūt nisi in sensū vel per se ordinatū in sensū suū opatoz. **I**psos tē A. rīdet ad pīmā rōnem dī. Quid igit est odorare pter pati ab odore. odorare aut aliquid est sentire. aer aut patiens hoc. scilicet ab odore: mor sensibilis ē. Lū ergo arguebatur odor est olfactibiliter facit olfactū. ergo si aliquid patitur ab odore illud habet olfactū. et per pīs impossibiliter olfactū habere impossibile est pati ab odore. Rīdet negando pīmā pīam: quia in plus se habet pati ab odorē qz olfacere. nam lz oē olfaciens patiat ab odore: nō tamē oē patiens ab odore olfacit. Vel pōt olfacere quoniam aer patitur ab odore. et per talē passionē nō olfacit sicut habet olfactū: sed efficit quid olfactibile. **I**ntelligendū ē qd pīm comento. c. xxvij. qd si aliquid queferit et dixerit cū olfacere sit passio et receptio odoris a medio sit passio etiam que est igitur differentia inter utrū passionē. dicimus enī qd cum aer patitur velociter a sensibili efficitur per hanc passionem sensatum illi sensui. sensus aut sit per hanc passionē sentiens nō sensibilis. quare rē.

Noniam autē non sit sensus alius preter quinq;. Dico autēz hos vīsum: auditum olfactum: gustum: tactū. Ex his credet aliquis. Si enīz omnis cuius est sensus tactus: et hūc sensum hēm. Oēs enīz tāgibiles in quātū tangibiles passioēs: tactu nobis sensibiles sunt. Nec neq; siquidem deficit aliquis sensus: et organum nobis aliquod deficere.

Hoc ē nonū ca. quarti tractatus: in quo A. ostendit nūmz sensuū exteriorū pbandū qd nō ē dare scitū sensū exteriorē: et qd sūt tantū qnq;. et de toto ca. intendit hanc rationē. Nos hēmus oēs sensus exteriores: sed non habemus nisi quinq;. dico autēz hos vīsum auditū olfactum gustū et tactū. ergo rē. p. pīa et minor. maiorē autē A. pbat in ista ostēdendo qd nobis nō deficit aliquis sensus et intēdit talē rōnem. Si nobis deficeret aliquis sensus: aut cēt eiusdē generis cum aliquo eorum quos habemus qui cognosceret aliquod sensibile. quod nullus noster sensus pōt cognoscere: eiusdē tamen generis sensibiliū cū his quos nostri sensus cognoscūt: ut verbi gratia: qd nobis deficeret aliquis vīsus qui aliquā spēm coloris videret quam noster vīsus videre non possit: aut esset alterius generis a sensibz quos hēmus: ita qd cēt aliquis sensus exterior qd nec cēt vīsus nec auditus nec gustus nec tactus. sed neutro illoz mōz nobis deficit aliquis sensus. qd p. pīa et minor. maior ex suffici

enti diuisione. minorē autē A. pbat p ostēdendo qd nobis deficit aliquis sensus pīmo mō: et secūdo qd nobis non deficit aliquis sensus modo secundo: ibi. Et quecūq; quidem.

De pīma dicit. Si. n. oīs qualitas cuius ē sensus tactus sentitur a nobis: et hūc sensum. scilicet tactū hēmus. oēs. n. tangibiles passioēs in quātū tangibiles sūt nobis tactu sensibiles. id nobis nō deficit aliquis tactus. Et si modo arguendū ē de aliis sensibilibus et sensibus. scilicet ex quo oēs colores sūt in specie sentimus et sonos et odores et sapores: qd nobis non deficit aliquis vīsus nec aliquis auditus olfactus vel gustus: qui. scilicet comprehendūt aliquā speciem sui generis sensibilibus qz noster sensus nō possit comprehendere. Necessē est siquē deficit nobis aliquis sensus et organū aliquod nobis deficere: quod tamē falsū ē ut post ostendit. **I**ntelligendū sūt pīm. comento. c. xxvij. qd manifestū est qd oēs sensus tactus pōt comprehendere ex sensibilibus nos possimus comprehendere et nūq; deficit nobis ex eis que innata sūt comprehendī ab hoc sensu. et sūt de vnoquoq; sensu. scilicet qd non deficit in nobis in aliquo aīali habenti insū sensum aliquod sensibiliū que innata sūt comprehendī ab eo ita qd nullus pōt dicere qd potest inueniri aliquis tactus in animali qd comprehendit tangibile: qd nos non possumus comprehendere. **M**anifestū est enī per se qd oēs qualitates tangibiles sūt sensibiles a nobis et comprehendē p tactū. et similiter est de qualitatibus visibilibus et audibilibus et olfactu. Et hoc patet contra quosdā qd quālibet spēm odoris olfactus nō pōt percipere lz nō qdlibet indiuiduū illius.

Et quecūq; quidem ipsi tangentes sentim⁹ tactu sensibilia sunt: quem existimus habentes:

Hic probat qd non deficit nobis aliquis sensus secundum modo scilicet distinctus genere a quinq; sensibus enumeratis. et quod non est dandus sextus sensus. Et hoc pbat tribus demonstrationibus sūt commentatorum: quarum pīma sumitur ex parte mediorum. secunda ex parte organorum. et tertia ex parte sensibilibus: ibi secunda Simplicium autem. ibi tertia Quare si non sit. **D**e pīma parte A. intendit hanc rationem. Omnis sensus sentit per carnem tanquam per medium: aut per aerem: aut per aquam. sed nos habemus omnes qui sentiunt per carnem. et similiter omnes qui sentiunt: sentiunt per aerē vel per aquam. ergo rē. **P**atet consequentia et maior: quia omnis sensus sentit per medium intrancum vel extrancū. Si intrancum sentit per carnem. Si extrancū sentit per aerem vel aquam. Sed minor probatur: quia omnes sensus qui sentiunt per carnem sunt gustus et tactus qui solū sentiunt tangendo. et hos omnes habemus. Similiter omnes sensus qui sentiunt per aerem vel aquam sunt vīsus auditus et olfactus: et hos omnes habemus. Et qd illi tres sensus sūt omnes sensus qui sentiunt per aerem vel per aquam: probat Aristoteles premittendo duas propositiones. **P**īma est qd si per vnum medium sentiantur sensibilia diuersa gē: nec ē hīs sensitiuū pporcionatū illi medio cē cognoscitiuū vtriusq; illoz. **V**bi grā. **M**ediū sentit di colorē et sonū ē aer. id hīs organū sensus pporcionatū acri erit illud cognoscitiuū coloris et soni. scōa. pōt qd si p plura media sentiunt idē sensibile sicut color p aerē et aquā hīs organū sensus pforme alteri illoz mediorum aut abob⁹ potit sentire illud sensibile. et ex his si vult A. aliud hēre nisi qd ad sentiendū p mediū extrancū organū sensus cē pporcionatū illi medio extrancū p qd sentit. et ex his postea arguit sic. **O**īs sensus qd sentit per aerē vel per aquā hīs organū pforme acri vel aq vel abob⁹. et p pīs pīe tot sūt sensus sentiētes p mediū extrancū quot mōis pōt sumi organū medio extrancū pporcionari. lz b solū cō mōis pīgit: qd aut pporcionat aq tū et sic ē organū vīsus: aut aer

tantū: & sic organū auditus: aut ambobus: & sic ē organū olfactus. & sequit̃ q̃ illi tres sensus sunt oēs qui sentiūt p̃ aere vel per aquā. quare &c. Dicit ḡ A. Et quicūq; ipsi tangentes sentimus tactu sensibilia sūt quē existimus habentes sub tactu includendo gustū: & sub tangibili gustabile. & per hoc vult habere q̃ nos habemus sensus qui sentiūt per carnem. Deinde dicit:

¶ Quicūq; vō p̃ media & nō ipsa tangentes simplicibus. Dico autem ut aere & aqua. habent autē sic: ut si quidē p̃ vñū plura sensibilia: altera abinui cē genere: necesse ē hñtē huiusmodi sensitiuū vtro rūq; sensitiuū esse: ut si ex aere ē sensitiuū & est aer mediū soni & coloris. Si vō plura eiusdē sint ut coloris & aer & aqua. vtrāq; enī dyaphana & qd̃ aliter ipsorū ē habēs solū. Sentiet id quod p̃ vtrāq; aut quod ab ambobus.

¶ Sciēt extrinsecū sentimus & nō ipsa tangentes sentimus simplicibus tanquā mediū. Dico autē ut aere vel ut aqua: & tūc p̃mittit p̃mā, p̃ponē dī. Habet autē sic ut si qdē per vñū. s. mediū fuerint plura sensibilia existentia altera adinuicē genere necesse est hñtē hñtē i. sensitiuū. i. organum sensus illi medio p̃porcionatū vtroq; illoz sensibilia esse sensitiuū: ut si sensitiuū fuerit ex aere cū aer sit mediū soni & coloris necesse ē ipm̃ esse cognoscitū coloris & soni.

Post p̃mittit p̃ponē secundā dicens: q̃ si plures sint media eiusdē sensibilia sicut aer & aqua coloris. vtrāq; enī sūt dyaphana. & tūc qd̃ ē hñtē solū aliter ipsorū. i. organū solū aliter illoz mediōz p̃porcionatū sentiet illud sensibile quod p̃ vtrāq; media est sensibile: aut qd̃ ambobus mediis hñtē organū p̃porcionatū supple sentiet illud sensibile. & ex his vltius p̃cedendū in rōne: ut factū ē supra. vñ A. in hoc ca. breuiter & truncate loquit̃: ita ut A. uicenna dixerit seipm̃ nō intellexisse. Intelligendū fm̃ p̃m. cōmēto. c. xxi. q̃ manifestū ē q̃ cū posuerimus q̃ oē aial non sentit nisi per mediū quod ē caro aut aer aut aqua. si p̃ vñū illoz mediōz cadūt plura sensibilia plura vñō i genere: necesse ē ut oē aial sentiens per illud mediū non habeat de sensibilibus nisi ea que inata sunt reddi ab illo medio. si duo: duo. si tria: tria. Et intendebat p̃ hoc q̃ cū media sint determinata in numero. s. caro aut aer aut aqua. & sensibilia que reddūt etiā ista media. i. que per ista media multiplicant̃ sint fm̃ numēz illoz sensibilia que reddunt media aialibus que inata sunt sentire per hec media. Et manifestū est q̃ oē qd̃ reddūt per carnē ē aut tactū aut gustabile: aut per vtrāq; ē: aut sonus: aut color: aut odor. Dē igitur sentire ē aut gustare aut tangere aut audire aut videre aut olfacere. & per consequens oīs sensus est aut gustus aut tactus aut auditus aut visus aut olfactus. quare non ē dandus sextus sensus nec nobis deficit aliq; sens⁹ ex quo illos qnq; habemus. Sed circa literā dubitatur p̃mo. q̃a dictū ē si plura sensibilia cognoscant̃ per idēz mediū habens organū conforme illi medio cognoscat illa plura sensibilia per illud organum. hoc non videtur verum quia p̃ aerem cognoscūt color & sonus: & organū auditus est conforme aeri & tamen per ipm̃ non possumus cognoscere colorē & sonū: sed solummodo sonū. Secūdo dubitat: quia dictū est q̃ organū olfactus est p̃porcionatū aeri: & aque hoc falsum apparet cū in libro de sensu & sensato dictum est ipsum esse de natura ignis. Ad primum dicit Egidius q̃ illa p̃pō sic habet intelligi. qd̃ si plura sensibilia cognoscant̃ per idēz medium habens organum conforme illi medio. s. fm̃ qd̃ est mediū vtriusq; illoz sensibilia per illud organū cognoscat illa sensibilia. Sed non est sic de organo auditus. nam aeris sit mediū in colore & sonō: non tamen p̃ eandē dispōnem sed p̃ diuersas. quoniam

fm̃ q̃ dyaphanus est mediū in colore. & fm̃ q̃ rarefactibilis & condensabilis est mediū in sono: organū autē audit⁹ est illi conforme nō fm̃ q̃ dyaphanus sed fm̃ qd̃ rarefactibilis & condensabilis. ideo per ipm̃ cognoscat sonus & nō color. Aliter dicit alij q̃ A. per organū intelligit vñū vel plura. nos autē habemus organū auditus cōforme aeri ut est mediū soni & habemus organū visus conforme aeri ut est mediū coloris. nā aer fm̃ q̃ dyaphanus ē mediū coloris & organū visus est dyaphanū: & aer fm̃ q̃ est refectibilis est mediū soni. & organum auditus est talis dispōsitionis. quare &c. Ad secundū dicitur q̃ organum olfactus est p̃porcionatum aeri & aque. quia in aialibus terre sribus magis tendit ad naturam aeris. in aialibus vero aquaticis magis tendit ad naturā aque. vel si aliq; sint aialia naturaliter olfantia in aere & in qua illa habebūt organū olfactus p̃cipans de natura vtriusq; illoz elementorū non ita aerium: sicut habitantia tantum in aere: nec ita aquaticum sicut habitantia tantum in aqua. Ad illud autem quod allegatur ex libro de sensu & sensato q̃ debet esse ignee nature: forte illud dicitur respectu comparationis ad organū visus & auditus. sed de hoc dicitur in p̃te se. Simpliciu autē ex duob⁹ his sensitiuū solū sūt ex aere & aqua. Dupilla quidē. n. aque: auditus vō aeris. olfactus autē horū alterius ē. Ignis autē aut nullus est aut cōis oibus. Nihil. n. sine calore sensitiuum est Terra vō aut nullus ē: aut in tactu marie misceē vnde relinquit nullū ēē sensitiuū extra aerē & aquā Nec autē & nō quedā habet aialia. Dēs igit sensus habent a nō impfectis neq; orbatis. videtur enim & talpa sub pelle habens oculos.

¶ Hic probat q̃ non est dādus sextus sensus ex parte organorū. Et primo supponit vñū quod est manifestum per se. s. q̃ sensus sentiens per mediū intrinsecū sunt tantūz duo. s. tactus & gustus. & tunc arguit q̃ sensus sentiens p̃ mediū extrinsecū sunt tantūz tres. & sic habetur intentū v. delictor q̃ sensus exteriores sunt tantūz qnq; vnde arguit sic. Tot sunt sensus sentientes p̃ mediū extrinsecū quot sunt eorum organa. sed eorū organa sunt tantum tria. cr / go &c. minor pbat. quia tot sunt organa illoz sensuū quot modis elementū aliqd̃ pōt p̃dominari in aliquo illoz organorū. sed solum tribus modis potest elementū aliquod p̃dominari in aliquo eorum. ergo solum tria sunt organa illoz sensuum. nam aut p̃dominatur aqua: & sic est organum visus: aut aer & sic est organum auditus: aut aer & aqua in alio tamen & alio animali ut sup̃: rursus dicebatur sic est organum olfactus. Vnde dicit A. q̃ sensitiua id ē organa sensuum qui sentiunt per medium extrinsecū sūt solum ex his duobus d numero simplicium corporum ex aere & aqua. Dupilla enim aque auditus vero aeris: olfactus autem horum alterius: quia in animalibus terre sribus est aeris: & in aquaticis est aqua. Ignis autem nullus est proprie organi autem communis omnibus organis quantum ad participationem sue qualitatis scilicet caliditatis. Nihil enim sine calore est sensitiuum. Terra autem aut nullus est scilicet organi a p̃dominio quantum ad qualitates suas que sunt frig: diuas & siccitas: cum iste vice opponantur: aut in tactu maxime misceatur: tum ad molem & substantiā: ga organū tactus maxime indiget firmitate & fixatione. Vnde relinquit nullū esse sensitiuū. s. per mediū extrinsecū extra aerem & aquam. hec autem omnia nūc sensitiua: & quedā aialia habent. s. aialia perfecta. ideo insert oēs igitur sensus habent ab aialibus nisi impfectis neq; orbatis. vnde & talpa videtur habens oculos sub pelle. Intelligendū fm̃ p̃m. cōmēto c. xxi. q̃ non est sensus sextus. s. sentiens p̃ mediū extrin

Secundus

secundum extrinsecus ab aqua et aere quantum ad suum organum non sit corpus extrinsecum simplex ab istis duobus corporibus. scilicet quod possit dominari in organo talis sensus: quia impossibile est inuenire in istis sensus talis ex igne aut ex terra. sed in possibile est ex aqua aut ex aere aut ex utroque. et cum materia istorum sensuum sunt terminata in numero necesse est ut sensus sint ita. Sic igitur esset sextus sensus cogeretur quantum elementum esse vel quantum causam. sensus enim qui sunt ex aere aut ex aqua sunt aut visus aut auris aut nasus. Organum igitur olfactus est frigidum et humidum quantum ad complexionem accidentalem quam habet ex propinquitate eius ad cerebrum et plus in animalibus habitantibus in aqua quam in aere. Iam quantum ad eius complexionem naturalem tendit ad calidum et siccum: quare dicitur esse de natura ignis. Intellegendum est per primum commentum. c. xxxi. q. si sensus sextus esset oporteret ut inueniretur in homine qui est completissimum animalium. esset enim necessario propter melius. et hoc est manifestum de solitudine nature in dando sensus animalibus adeo quod propter hoc dedit talpe oculos et cooptavit eos cute: cum non indigeat eis in maiori parte sui operis etc. Ex hoc potest confirmari ratio talis. Si esset sextus sensus ille inueniretur in homine qui est perfectissimum animalium. sed hoc non habet sextus sensus. ergo non datur primum et minus. maior declaratur ex hoc quod natura est valde sollicita in dando sensus animalibus perfectis non solum necessariis: sed etiam facientes ad bene esse. Unde talpe dedit oculos quos cute cooptavit quia eis non indiget in maiori parte sue operationis. Et vult primum. ut per inspicere commentum. c. xxxi. q. talpa non viget nisi habeat oculos: quia visio non eget cum habet sub terra. quare si videret sua visio esset superflua. Albertus tamen vult quod talpa dicitur esse supra terram nisi non videat visibilia contra occurrentia: tamen videt lumen solis reflectum a pelle suorum oculorum compiete: et hoc percipit se esse super terram. et per hoc posset dicitur Aueropis modera ri. habuit autem talpa oculos cute cooptos ne a terra sub qua habitat offenderentur et ut forte lumen possent tolerare: fuit non pilosa ut esset magis perspicua non phibens lumen perceptum.

¶ Claret si non aliter aliquid est corpus passio que nullius est eorum que sunt hic corporum neque unus utique deficiet sensum.

¶ Ad hoc dicitur quod nobis non deficit aliquis sensus sine quo non daturus sextus sensus ex parte ipsorum sensibilibus. Diuiditur autem in duas partes. quia primo facit hoc ex parte sensibilibus propter se. secundo ex parte sensibilibus coniungit ibi. At vero neque. De prima dicitur quod si non est aliquid alterius corpus ab his que in hoc mundo percipiuntur. et si nulla est passio sine qua sit sensibilibus que nullius sit eorum corporum que sunt hic neque unus utique nobis deficiet sensus. scilicet supple si est aliquid alterius corpus non quod sit sensibilibus. **¶** Et ad hoc neque communiter potest esse sensuum aliquid quod proprium: que unoquoque sensu sentimus non secundum accidens ut motus: status: figure: magnitudines: numeri unius. Nec enim omnia motu sentimus: ut magnitudines motu. quare et figuram. Magnitudo enim quedam et figure est. Quiescens autem in eo quod non mouetur. Numerus vero negatione continui.

¶ Probat idem ex parte sensibilibus coniungit diuiditur in duas quia primo facit hoc. secundo daturam quod sensibilia contra sentiunt pluribus sensibus. Ingreit autem. Prima in tres secundum quod tres rationes adducit. ibi secunda. Et proprium. ibi tertia. Sic cuius est. De prima sic arguit. Si per sensibilia contra oportet dare sextum sensum hoc id est quod sensibilia contra sentit per illi ferro sensui. sed sensibile proprium unius sensus sentit per accidens ab aliis sensibus. si sensibilia contra sentit per propria illi se xto sexto sensui sentient per accidens ab aliis sensibus. primum

falsum quia sentit per se. Dicit ergo. At vero neque coniungit potest esse aliquid sensuum proprium primum que unoquoque sensu sentimus: non secundum accidens: ut motus status figure magnitudines numeri unius. hoc enim omnia sentimus motu et transmutatione facta in organo sensus. et per primum non per accidens: ut magnitudinem motum quare et figuram. si figura enim est quedam magnitudo malum quod cernit aut sentit in eo quod non mouetur. Numerus autem sentitur negatione. scilicet per rationem primum: et supple unum sentit in eo quod est quod continui. Intellegendum est per primum commentum. c. xxxi. q. comprehensio generis est per comprehensionem proutionis motus. cum enim comprehenditur motus essentialiter. comprehenditur proutionem eius essentialiter. scilicet generem. Comprehensio vero numeri et multitudinis a se fibus est comprehensione proutionis continui: aut quod est magnitudo et iam declaratur est quod continui comprehendit essentialiter. ergo et sua proutio comprehendit essentialiter. Quare autem sensibilia communia sunt aliis aliis sit proutio sentit per se: et proutio sensibilibus propriis sentit per accidens dictum est supra. Sed dubitat quia dicitur. enumerat sex sensibilia contra addendo his que enumerantur superius unum: quod tamen supra non fecit: dicitur quod unum idem dicitur in numero et reducitur ad ipsum. Sciendum tamen quod duplex est numerus seu multitudo. Quedam est rebus proutio ab invicem diuisarum sicut duorum lapidum aut trium hominum. et talis est numerus predicamentalis. et de hoc loquitur hic. Axioma dicitur numerus cognoscitur negatione continui. et sicut unum quod est eius pars vel principium cognoscitur in eo quod continui. Alia autem est multitudo rebus indiuisibilibus ut duarum intelligentiarum. et talis est numerus transcendentis quod non cognoscitur negatione continui nec sibi correspondens cognoscitur in eo quod continui. et de tali non est sermo hic: quia non est sensibile contra sed solum numerus primo modo superius.

¶ Et propriis unusquisque enim unum sentit sensus. quod re manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet proprium sensum esse horum ut motus.

¶ Adducit secundam rationem que est talis. Unum sensibile proprium non sentit per se nisi uno sensu exteriori. sed sensibilia contra sentit per se pluribus sensibus exterioribus. quod non sit sensibile proprium aliter sensus exterioris. et per primum non est ponendus sextus sensus exterior. Dicit ergo. Et propriis. id est quantum ad sensibilia propriis unusquisque enim sensus sentit unum. tantum sensibile proprium per se. quare manifestum est quoniam impossibile est cuiuslibet horum ut motus generis etc. esse sensum proprium.

¶ Sic enim erit: erit sicut nunc visu dulce sentit hoc autem est quoniam ambo habentes existimus sensum quo cum conciderit: cognoscimus. Si vero non: nequaquam utique. Sed aut secundum accidens sentiebamus: ut Leonis filium: non quia Leonis est: sed quoniam albet. Nunc autem accidit filius Leonis esse. Comuni autem habemus iam sensum. Communem non secundum accidens: Non igitur est proprius. Nequaquam enim utique sentiremus: Sed aut sic sicut dictum est Leonis filium nos videre. adiucem enim propriis secundum accidens sentiunt sensus: non secundum quod ipsi sunt: sed secundum quod unus cum simul fiat sensus in eodem. Et colera quidem amara et rubicunda. Non enim alterius ducere quod ambo unum propter quod et decipit. Quod si sit rubicunda colera optat esse.

¶ Adducit rationem tertiam punitendo per distinctionem de sensibilibus per accidens dicitur. quod sic erit de sensibilibus contra si habent sensum proprium et ab aliis sensibus sentit per accidens: quod tunc sentit per accidens sic nunc sentit dulce visu. scilicet per actus. habet autem quod ambo sicut dulcis et albi existimus habentes sensum cum coincide rint in eodem subiecto cognoscimus scilicet visu ipsum dulce. si vero non. scilicet habuerimus ambo sensum ut dulce per

gustum: et alibi per visum nequaquam vtiqz. s. sentim⁹ dul-
ce visu. Sed aut sentiebamus fm accidēs. s. sensibilia cō-
mūnia: vt Leonis filium sentimus per accidens quoniam
sentimus ipsum non quia Leonis filius est sed quoniam
albus: hūc autem. s. albo accidit filius leonis esse. Vult
ergo A.x. q. si sensibilia cōmūnia sentiantur per accidēs
hoc esset altero duoz modoz: aut scē visum sentitur dulce
per accidēs: et vniuersaliter omne sensibile ppiū vnus
sensus sentitur per accidens ab aliis sensibus: aut sicut de
onia filius sentitur per accidens: et vniuersaliter substan-
tia individualis cui accidunt sensibilia. ppiā quia sunt sen-
sibilia per se. Et tūc pbat A.x. q. sensibilia cōmūnia nullo
illoz modoz sunt sensibilia per accidens dicēns q. sen-
sibilia cōmūnia habemus iam sensum cōmūnem nō fm
accidens. i. sensibilia cōmūnia a nobis sentiuntur pluri-
bus sensibus non fm accidens. Non igit est eoz aliquis
sensus proprius. nequaquam enim vtiqz sentiemus. s.
ea per se pluribus sensibus seu aliis ab illo sensu eoz pro-
prio aut sic sicut dictum est nos filiū deōis videre: aut sup-
pone dulce. quia per accidens enim sensus sentiūt adin-
cem sensibilia eoz. ppiā fm accidens nō fm q. ipsi sūt ta-
le sensus. sed fm q. vnus. i. sensus sentit sensibile ppiū
alterius sensus cum simul fiat sensus. s. illius sensibilia p-
pij in eodem subiecto a suo sensu ppiio: vt contingit de
colera si sit amara et rubicunda. Non enim est alter⁹ sen-
sus. s. aliquis vnus sensus dicere et cognoscere q. ambo
s. amara et rubicundum sunt vnā: quia nullus sensus ex-
terior cognoscit ambo illa ppter quod et decipit sensus mul-
ticiens ex hoc q. si sit rubicundū coleram opinat esse. Vnde
de l3 aliquando contingat q. rubicundum fit colera nō ta-
tenz semper. Intelligendum pmo q. aliter per accidēs
sentitur dulce per visum et visum: et aliter filius Leonis.
quia dulce sic sentitur per accidens visu q. potest alio sen-
tu per se sentiri. i. gustu. sed filius Leonis nullo sensu ex-
teriori potest per se sentiri. Et ex hoc patet q. sensibilia cō-
mūnia nullo illoz modo sunt sensibilia per accidens. quia
nullum sensibile per accidens sine pmo modo fuit secūdo
est sensibile per se pluribus sensibus exterioribus. sed sen-
sibilia cōmūnia sunt sensibilia per se pluribus sensibus ex-
terioribus. quare &c. Intelligendum secūdo fm pñ. co. /
mōto. c. lxxiij. q. nos non sentimus per visum q. hoc ē
dulce nisi prius acciderit nobis in aliquo tempore q. com-
pēderimus q. mel est citrinū et per gustum q. est dulce.
cum ergo secūdo sciemus ipsum per solum visum ēē citri-
num: statim compēdimus ipsum esse dulce et mel. post
subdit q. compēdere per visum hoc esse dulce fuit quia
cum visu fuit cōtūcia in eadem re. i. respectu virtutis vni⁹
generis. s. sensus cum virtute visus. s. sensus gustus. Iu-
dicare autem per visum istum esse filium Socratis: acci-
dit quia accidit q. in aliquo tempore fuit cōtūcia cum visū
alia virtus. s. genere a virtute visus. virtus enī qua com-
pēdimus ipsum esse Socratem aut filium Socratis su-
perior est ad virtutem sensus. i. exterioris. et ideo ille mo-
dus videtur magis accidentalis qz secūdo. i. alius. vñd
simpliciter dicit ipsum esse accidentalem rō. Vult ergo
pñ. q. visus non iudicat dulce per accidens: nisi prius in
eodem subiecto fuerit cōtūctum rubicundū vel aliquid ta-
le et visus compēderit rubicundū per se et gustus dulce:
tūc virtutes vnius generis vniuntur respectu eiusde: quā
ab eodem inuariantur l3 fm formas diuersas. Similiter vi-
sus non compēdit filium Socratis per accidēs nisi prius
aliqua virtus superior et alterius generis. i. cogitativa vñ
intellectus compēderit ipsum per se et visus videtur per
se album vel aliud tale in filio Socratis reperiunt: et tūc
vniuntur visus non cum in virtute eiusde generis quātiū ad
re a qua inuariantur: sed cum virtute alter⁹ generis. et quia
filius Socratis a nullo sensu peculiariter est sensibile per se

Secundus

sed sensibilia coia nō sunt primo cognoscibilia a sensu cōmuni cum prius ab eo cognoscant sensibilia propria sensuum exteriorū. et mediātibz eis dūcāt in cognitionē sensibilia cōmuniū sicut sit in sensibus exterioribus a quibus sensus cois imutatur. qre rē. Ideo aliter dicēdū est v3 q sensibilia cōmuniā nullius sensus sūt propriū obiectum et q propriū obiectū sensus cois est gen⁹ ppriū quā ad oia obiecta ppria sensuum exteriorū qd non h3 nomē impositum. s3 de his in sequētibz latius dicetur. vbi de sensibus interioribz ager ostendendo que sint iporū opera et obiecta.

Comam aut sentimus qd videmus et audimus: necesse est aut visum sentire quia videt aut altero. Si aut altero: aut ipso erit quia videt aut altero. s3 idem erit visus. et subiecti coloris. Quare aut duo eiusdem erūt aut idem eiusdem.

¶ Istud est decimū capitulum qrti tractatus in q agitur de sensu cōmuni. Et tunc aut duas partes principales. In quaz priā inuētiat natura sensus cois et hoc q sentimus nos sentire. In secūda vō per h q sentim⁹ diuer sitatem inter sensibilia ppria diuerforū sensuum exteriorū ibi scda. Vnusq3 quidem igitur sensus. De priā d3. mouet istā quēstionē vtrū eodē sensu sentiam⁹ et sentiamus nos sentire aut non s3 altero. Vbi g3a vtrū visu videamus colorem et sentiam⁹ visionē coloris sic q visus sentiat se videre colorem et ita de alijs aut alio sensu sentiamus colorem. et alio sentimus nos sentire colorem vt q visu videamus colorem et alio sensu a visu sentiam⁹ visionē coloris. De hac aut quēstione d3. sic pcedit. q3 parguit ad partem affirmatiuā. s3 ad pte negatiuā tertio soluit rationi facit ad oppositū ibi scda. Habet aut dubitationem ibi tertia. Ad manifestum igit. Istā adhuc in duas si cut pro pte affirmatiuā duas ratios facit ibi scda. Amplius autem. De priā p mouet quēstionē dicēs. Quoniam aut sentimus qd videm⁹ et audiuimus necesse est sic sentientē se videre vel audire aut visu sentire. q3 videt aut altero. s3 sensu si aut altero aut ipso erit q videt qui sentit se videre est aliquo mō alter a seipso vt videt et sic erit altero scdm qd aut hoc erit altero simpliciter. Et tūc d3. adducit primā rationem pbantē q nō altero sensu simpliciter sentimus et sentim⁹ nos sentire. q3 si altero sensu videmus colorem et sentiamus nos videre ipm euz illo sensu quo sentiam⁹ nos videre colorem sentiam⁹ colorem. tunc duo sensus eēt eiusdē obiecti q3 coloris. s3 visus et ille alter sensus quo sentiam⁹ visionē coloris. qd nō. est falsum. Dicit g3. sed idē. s3 sensus erit visus. i. visionis et subiecti coloris idē obiecti qd est color. qre aut duo. s3 sensus erūt eiusdē obiecti aut idē sensus erit eiusdē. i. sentiet suū actus et sentiet se sentire. Intellegendū q ista ratio nō est demonstratiua nā adducit ad hoc q idem eēt obiectum diuerforū sensuum et hoc nō ē inconueniēs. Vñ licet diuerforū sensuum quoz nullas ordinat ad aliū nō sit idem obiectum propriū et p se nō diuerforū sensuum q3 vnus ad aliū bene pōt esse idem obiectū propriū et per se q3 vnus non sit ad quāz respectu vtriusq3 illoz. verbi gratia q3 nullus sensus exterior ordinat ad aliū. iō q ē propriū obiectū visus v3 color nō percipitur per se ab auditu et ita de alijs. sed q3 oēs sensus exteriores ordinat⁹ vt sensum cōmune post ostendat. Ideo oia ppria obiecta sensuum exteriorū per se cognoscuntur a sensu cōmuni tanq3 contenta sub suo primo et pprio obiecto vt p3 supra. nam quicqd potest virtus inferior pōt superior: cū hoc plus. Et mō ergo sensu cōmuni sit superior: ad oēs particulares sensus pōt cognoscere omnia sensibilia ppria et cōmuniā que ipi cognoscere possunt et vltra hoc sensatō

nes sensuum exteriorū et differentias suoz pprioz obiectoz q ipi pculares sensus cognoscere non pōt. qre rē.

¶ Amplius autem si et alter sit visus sensus: aut i infinitum procedat: aut aliquis ipse sui ipsius erit iudex: quare in primo hoc faciendum est.

¶ Adducit secūdam rationē. d. āplius aut si alter sit sensus visus. i. visionis supple ab eo sensu qui videt aut infinitum pcedit i sensibus et sensationibz aut aliquid ipi sui ipsius erit iudex. i. sentiet suam sensationē: qre in p. s3 sensu hic faciendū est. s3 ipm sentire suā sensationē. Intellegendū q3 si ponamus visus videre colorem et ipm nō cōprehendere se videre colorem. s3 hoc fieri p aliū sensum. tūc querat de illo alio sensu aut sentit se sentire aut non si dicatur q non. tūc sequit q eius sensatio sentiet p aliū sensum sicut prius dicebatur de visu tūc querat de illo tertio sensu v3 sentiat se sentire vel non. et sic vltra pcedendo sequit aut q ibitur in infinitū i sensibus quoz vnus sensatio sentiet ab altero. aut erit status ad aliquē sensum qui sentiet se sentire. S3 si ponam⁹ aliquē sensus sentire suā sensationē melius ē hoc facere i principio non multiplicando entia abq3 necessitate. g3 visus nō solum videt colorem sed etiā visionē coloris. quare rē. Et hoc ratio nō est demonstratiua q3 est deuenire ad vltimū sensus cuius sensatio non cognoscitur ab illo sensu et in homine cognoscit p intellectus q3 intellect⁹ ē imaterialis et supra se cōuertitur et pōt suam intellectionē intelligere. vt ostendit tertio huius. alr autem est de sensu s3 de hoc in quēstione videbitur.

¶ Habet aut dubitationem: si n. visu sentire videre est videtur aut color: aut habens hunc: si videbit aliquis q est videns: et colorem habebit primū videns.

¶ Arguit ad ptem oppositā dicēs id qd dictū ē habere dubitationē. Si c3 visu sentire ē videre aut videt nisi color aut h3 color. tūc sequit q3 si aliquis videbit qd videt q3 primū vidēs. i. organū visus habebit colorem. In hoc ergo stat rō q3 si visus videret se videre cū visus nihil videat nisi colorem vel h3 color tūc visio esset color et organū visus eēt coloratus: qd tamen ē falsum.

¶ Ad manifestum igitur qm non est oio visu sentire. Et nā s3 cum non videmus visu discernimus et tenebras et lūmē. sed non similiter.

¶ Soluit dubitationē pmissam ostendendo q aliquo mō eodē sensu sentimus et sentimus nos sentire. et aliq mō altero modo istius declarādo. Et diuidit i duas partes scd3 q rationē faciā ad pte negatiuā dupl⁹ soluit. ibi Amplius aut. De priā soluit rōz nunc factā. p negādo q3 nihil videt nisi color vel h3 color. Dicit ergo q3 manifestum est qm visu sentire nō est vnus. i. nō dī vno mō tū et nāq3 cum nō videmus. s3 colorē visu discernim⁹ tenebras et lūmē. s3 non simil⁹. patet igit q3 visu cognoscimus tenebras et lūmē quoz nullū est color vel h3 color qre illā pmissa fuit falsa. Intellegendū s3 mōmētato rem cōmēto. ccccviij. q3 nos iudicamus p visum non videntem coloratū cum iudicamus obscuritatem esse obscuritatem et lucez esse lucez s3 neutrum habet colorem s3 nō eodē mō iudicam⁹ per visus obscuritatem et lucez. iudicamus eim p visum lucez p se. et obscuritatem q3 est pūa tio lucis. Amplius aut. Secundo soluit illā rationē. Et diuidit in duas: q3 primo ponit solutionē cum vna eius declarationē. Secundo adducit aliam declarationē. ibi. Sensibilia abstracta. De prima adducit scdm solutionem talem q3 id ad qd deductū ē p inconueniēti non est inconueniēs. s3 q3 visio sit aliquis color et q3 organū visus sit aliq3 coloratum. Vnde dicit.

TAmplius autem et videns tamquam coloratur est: sensitiuum. n. susceptiuum est sensibilis sine materia vnu quodque: unde et abeuntibus sensibilibus insunt sensus: et tantumque quibus sentiunt.

Et videtur est tamquam coloratur quod declarat. quod vnuquodque sensitiuum est susceptiuum sensibilis sine materia quod per quod abeuntibus sensibilibus insunt sensus et per se habet. i. operatio: nec sensitiue quibus ipsa sensitiua sentiunt: quod non fieret nisi in organis sensibus recipere et referre: et sensibilibus sine materia quibus sensibilibus sentiunt in ipsis absentia etc. Intellectus per se habet coniectores quod possunt procedere visio nem esse coloris: videtur. n. quod comprehendit colorem essentialem quod coloratum quomodo et cum in hac et quod sentiens recipit sensibile et assimilatur ei. visus cum recipit colorem quod recipit corpus extra animam. sed diuerit in hoc quod receptio sentiens est non materialis et receptio corporis extra animam et materialis.

Intelligendum fore per solutionem huius dubitationis quod sensus cois se habet sicut centrum respectu sensus particularium. Sensus autem particularis se habet sicut circumferentia. Vnde sic oculus linee peracta et circumferentia circuli ad centrum terminantur ad ipsum centrum et in eo vniuntur. sic oculus imitatio quod sunt in sensibilibus particularibus terminantur in sensum coem et in eo vniuntur. Vnde sensibilibus exteriora imitatio particularis sensus ut color visum: sonus auditum et ita de alijs. Sensus autem exteriores imitatio imitatio ipsum sensum coem. et sensus cois imitatio a visu et auditu et de quodammodo visus. differt secundum hoc ab auditu et imitatio ab auditu ei vniuntur et dicuntur quodammodo auditus. et secundum hoc differt a visu. et sic in alijs sonis. Et quibus sequitur primo quod cum sensus cois sentiat ea a quibus imitatur et ipse imitatur a sensationibus sensus exteriorior quod ipsi habent cognoscere non solum obiecta sensus exteriorum que per sensationes illas representantur. sed etiam ipsas sensationes sensus exteriorior ut visionem quod est in visu et auditum: nem que est in auditu et sic de ceteris. Sequitur secundo quod sicut sensus particularis cognoscit diuersos cois: ita sub suo sensibili proprio. ut visus diuersos albi et nigri et auditus graui et acuti etc. sic sensus cois cognoscit conuenientia et differtentiam diuersorum sensibilibus proprio. ut quod albus est dulcis. albus non est amarus etc. Et vltimo tertio sequitur quod eodem visu videmus passiuem per se imitatio a colore et sentiunt nos videre actiue per se imitatio sensum coem. Vnde nunquam per sensum coem sentimus nos videre colorem nisi visus imitatur a colore et ipsum videret et visus videtur colorem per visionem in ipso existentem imitaret sensum coem.

Sequitur quarto quod eodem sensu cois sentimus colorem et sentimus nos sentire colorem. Vnde sensus cois imitatio a visu videtur colorem sentit illum colorem et sentit et visionem coloris quod est in visu. Et quibus vltimus sequitur quod altero sensu sentimus colorem et sentimus nos sentire colorem et hoc secundum quod quod per dupliciter. Primo quod visus ut ipso sentimus nos videre colorem actiue per se imitatio sensum coem aliquid modo alter a se ipso ut eo imitatio a colore passiuem sentimus colorem. Secundo quod visu sentimus colorem et sensu cois sentimus nos sentire illum quod licet sit alius a visu tamen potest dici quod dicitur idem cum ipso ut ab eo imitatur v supra dictum est. quod non simpliciter alius ut ipso sentimus nos videre colorem sed idem secundum quid. Sed ex omnibus his nunquam sequitur quod aliquis sensus sentiat suam propriam sensationem. Sed hic dubitatur quod dicitur arguitur ad vtriusque partem necesse est vtrum quid velit. Vtrum aliquis sensus cognoscit suam propriam sensationem. Ar. guitur quod sic. Primo visus cognoscit suam visionem. ergo etc. per se habet. assumptum probatur quod visus cognoscit tenebram per dicitur in ista et per se habet. sed visus si cognoscit tenebram nisi cognoscendo se non imitari a lumine. ut per ergo visus cognoscit se non imitari a lumine dum ab eo non imitatur. sed visus non

potest cognoscere se non imitari a lumine. nisi prius cognouerit se imitari a lumine. cum negatio cognoscit per affirmacionem. ergo visus cognoscit se imitari a lumine dum ab eo imitatur et per prius cognoscit suam imitatio a lumine. sed eius imitatio a lumine est visio qua videt lumen vel saltem ad illam imitatio. consequitur ergo visus cognoscit suam visionem. Secundo sicut se habet intellectus ad intelligere sic se habet sensus ad sentire tertio huius. sed intellectus cognoscit suam intelligere: ut illic ostendit. ergo sensus cognoscit suam sentire. Et per hac partem adduci possent rationes factae ab Aristotele in ista que breuitatis causa relinquunt. In oppositum arguitur sic. nulla virtus materialis et extensa est diuersa supra se et per prius nulla talis potest suam actum in ea imitatio cognoscere sed quilibet sensus est huius. ergo etc. patet consequentia cum mihi non. et maior declarat. quod ex hoc quod aliquid virtus est alligata materie non est libera nec supra se ipsam conuersua. Sed nec se nec aliquid in eo existens potest cognoscere. Similiter cum aliquid virtus est extensa non potest se supra se conuertere. quod autem vna per se conuertere ad aliam aut totum ad totum. Vnde primum quod tunc non esset conuersio ad se. sed ad aliud nec secundum. quod tunc quilibet per se conuerteretur ad quilibet partem: et sic omnes partes essent simul nec totum esset extensus. cuius oppositum supponitur. Ad dubium breuiter dicendum quod nullus sensus potest cognoscere suam propriam sensationem siue fuerit interior siue exterior per rationem nunc factam. Et hoc differt sensus ab intellectu. quod intellectus cum sit virtus immaterialis et inextensa potest se supra se ipsum conuertere et cognoscere se et actum suum ut tertio huius patet. Vnde tamen sensus interior potest cognoscere sensationem sensus exterioris. Et vnus sensus interior potest cognoscere sensationem alterius sensus interioris sibi subseruiens. ut extimatio vel cogitatio imaginatio vel sensus cois. Item quod nullus cognoscit suam sensationem potest se autem quod quod cognoscitur ab aliquo sensu per se debet aliquid agere in sensum cum sentire consistat in quodammodo pati ipsam sensum a sensibili. Sed nulla sensatio agit in sensum cum est sensatio: quod nullus actus agit in proprium subiectum. ergo etc. Amplius nullus sensus sentit nisi suum obiectum. sed sensatio non est obiectus sensus sed eius operatio quare etc. Ad rationes oppositum. Ad primam dicitur fuisse supra quod visus proprie loquendo non cognoscit tenebram. sed aliam habens visum debite dispositum ad videndum lumen dum ipsum non videt indicat tenebram per virtutem superiorum per quam iudicat visum non imitari a lumine. Ad secundam dicitur quod illa similitudo non est oio vera sed quodammodo ad hoc concedi quod sicut intelligere est operatio intellectus ad quam passiuem conuenit et respectu cuius patet perfectio: sic se habet sentire respectu sensus.

Sensibilis autem actus et sensus idem est: et vnus. Et sic autem ipsorum non idem.

Dico autem ut sonus secundum actum et auditus secundum actum. Est. n. auditus habita non audire: et habens sonum non semper sonat. Cum autem operetur possibile audire: et sonet: possibile sonare. tunc secundum actum auditus simul sit: et secundum actum sonus. Quod dicitur vnde aliquis hoc quidem auditio est esse: hoc verum sonationem.

Nunc adducit Aristoteles secundam declarationem ad ostendendum visionem esse quendam colorem et organum visus esse quodammodo quod coloratum. scilicet spirituale et imitatio. Et diuiditur in duas partes. quod per facit quod dictum est. fore soluit ex dictis quidam dubitationes. ibi. Quam autem vnde. Prima pars adducit diuiditur in duas. quod per ostendit quod sensibilis et sensitiui est vnus et idem actus secundum rem licet differat ratione. Secundo ostendit quod talis actus quod potest dici actio et passio non est subiectiue in agere ipsum ut in sensibile sed in patiente quoniam ipso sensitiui.

Secundus

er his duobus apparebit veritas quesita. ibi. scda. Si igitur est motus. Dicitur de pna q sensibilibus aut actui et sensus idem est et vnus. esse aut ipsoz non e idem. Dico aut vi sonus fm actuz et auditus secunduz actui. i. habet eundez actum realiter. Et n. auditum habentia no audire et hns. f. sonum. f. in potetia actua no semp sonat et tunc no est ipsoz idem actus. s. solu duz actu opant. ideo dicit cum aut ope retur possibile audire et sonet possibile sonare. tunc fin ul sit auditus fm actu et sonus secunduz actui. quoy. f. auditus et soni fm actu dicit vtrqz aliquis hoc qdem. i. huc actum esse auditione vi recipit i auditu. hoc vero. f. huc eundem actum esse sonatione vi producit a sono. Intelligendum q sensibile et sensus vi sonus et auditus duplir accipit. Vno mo in potentia vi qn no opatur. Alio mo in actu vi qn opantur. Et du opantur tunc ipsoz est idem actus realr. Vn eadem est opatio numero qua sonus inuatur audituz et auditus inuatur a sono: et ita de alijs. s. m alia est ratio et diffinitio illius opationis vi est a sono et effectiue. et alia vi subiectiue recipit in auditu. nam vi est a sono dicitur actio et sonatio vi autem accipit in auditu dicitur passio et auditio.

C Si igitur motus et actio: et passio in eo qd agit necesse e et sonum et audituz: qui secunduz actum i eo qd est secundum potentiam esse. Actui. n. et motui actus in patiente sit: unde non necesse est motus moueri. Sonatiui quidem igit actus aut sonus sonatio est. Auditui aut aut auditus auditio est. Duplir. n. auditus et duplir sonus. Eadem aut ratio est et in alijs sensibus et sensibilibus. sicut. n. actio et passio in patiente: et non in agente. sic sensibilibus actus et sensitiui in sensitiuo est. Sed in quibusdam quidez et nominatum est vi sonatio et auditio. in quibusdam aut non nominatus est. s. altero visio. n. dicit visus actus. Que vero est coloris non nominatu est. Et gustatiui gustus est. humoris aut non nominatum est.

C O scndit q ille actus q est sensibilibus et sensitiui no est in sensibili cum in sensitiuo sicut vlr motus non est i motore vi sic sed in moto. Et dicit igitur est motus et actio et passio in eo qd agit. i. mouet seu patit necesse est sonuz et audituz q sunt fm actum esse. s. qdum ad sua opationez in eo qd e fm potetiam. f. passiuam respectu illius qd est ipm audituum. Et hoc pbat. Actui. n. et motui actus i patiente sit. vnde no est necesse o moues moueri cu non sit necesse motuz e in motore s. in moto. Et subdit sonati quide igit actus e sonus aut sonatio. auditui aut actus aut auditus est auditio. Duplir. n. auditus dicitur et duplir sonus. f. actu i potetia. eadez aut ratio e in alijs sensibus et sensibilibus. sicut. n. actio et passio sit in patiente et non in agente loquedo d actioe et passione reali et corruptiua. sic actus sensibilibus et sensitiui q est actio et passio spiritualis e in sensitiuo. Sed in quibusdam. f. actibus et nominatum e idem recipitur duplex nomen. vnum respectu agentis aliud respectu patientis sicut in actu soni et auditus q vi sit a sono dicitur sonatio. et vi recipitur in auditu dicit auditio. In quibusdam aut actibus non nominatus est nisi aliter. i. non reperitur nisi vnuz nome. Actus. n. visus que recipit a colore dicit visio vi recipitur visu. q in vero est coloris. i. in qdum est a colore no nominatus e id est non habet nome impositio et actus gustatiui vi gustatiui est dicit gustus siue gustatio vi aut est humoris. i. saporis non nominatum est. Intelligendum p fm comentatore comento cxxx. q sonus et auditus qui sunt in actu. i. actus audire et sunt in eo qd est in potetia sonans. f. passiuus quantum ad

sonum in actu. f. percussus sicut p aer et qd est in potentia audiens. f. sensus audire quantum ad actum audiendi. sonus igitur est subiectiue i eare et no in corpore pcutiente a quo pducitur. et filr auditio est in auditu et no in sono. Intelligendum scdo fm comentatorez comento. cxxx. q sicut actio et passio sunt in patiente no in agente. ita actio sensu et sensibilibus sit in prio sentiente: cu sensibilibus sint vtrees agentes. sensus aut agentes et patientes. Vnde aut sentiens est pates tm sensatio itaqz non solum est in sensu. sed etiam i organo qd est prius sentiens cum ordine nature prius inuatur. Et quo sequitur q ad sensatione pcurunt tria. Vnu est moues non motu. f. sensibile. Aliud e motum non mouens. f. organu. Et tertiu est mouens et motum. et hoc est sensus q mouetur a sensibili et mouet sensus interiores. et pro isto facit qd dicit comentatori comento. Immediate precedente du dicit q sensus mouet virtutes in teriores sicut sensibilibus q sunt extra aiam mouent sensus. Posset etiam cu dicit comentatori q sensus sunt agentes et patientes alr exponi. v. q sensus sunt agentes et patientes respectu pparaz sensationum imaginado vi tenet. Albertus q cu in suis organis receperit sps sensibiles et sensibilibus ex se ciciat actus suos et in seipsis suas sensationes pducit. Intelligendum q vi tactus fuit bec ratio sup duabus rationibz videtur fundari. Quaz pna est q sensibilibus et sensitiui est vnus et idem actus. sicut agens et patientis et mouens. et motus est vnus actus fm rem licet sit alius rde. Secunda ppositio e q talis actus est subiectiue i sensitiuo et no in sensibili. sicut actio et passio et motus est i moto et no in motore p se et fm q bnt. vi declaratum est tertio physicoz. Et his sequit q duz color agit in organu visus q idem e actus coloris et organu visus p pma ppoem qui actus vi recipitur in visu vel in eo organo: dicit visio et h fm q est a colore no hz nome in lingua greca dici no pot coloratio. et talis actus est subiectiue i organo visus p ppoem scdam. ergo sequit q coloratio recipit in organo visus. sed o illud in q recipitur coloratio coloratur et efficiunt qd coloratu. ergo organu visus est qd coloratur et visio est aliquis color qd erat declaradu. et dicitur notat q visio e aliquis color et q organum visus est aliqd coloratum et non dicit absolute q visio est color et organum visus coloratum ad denotadu q ista sunt talia solum spiritualiter et n realit vi superius dicit comentator.

Quoniam aut vnus quidem est actus sensibilibus et sensitiui: esse aut alterum est: necesse est simul corrumpi et saluari sicut dictum auditum et sonum et humorem igitur et gustuz et alia similiter. Dicta aut secundum potentias non necesse est. Sz priores philosophi hoc non bene dicebat nihil oppinantes neq album: neq nigrum esse sine visu: neq humores sine gustu. sic quidez non dicebant recte. sic aut non recte. Duplir dicto sensu et sensibili: his quidem secunduz potentiam: illis non secundum actum. De his quidem accidit qd dictum e sed in alteris no accidit. sed illi simpliciter dicebat de dictis no simpliciter.

C Solut duas dubitationes. ibi secunda: Si aut simphonia. De pna dicit. Vn aut quidem est actus sensibilibus et sensitiui esse autem aliter est necesse e igit simul corrumpi et saluari sicut dictum est audituz et sonu et humorem. i. saporem et gustu et alia filr. f. dicta fm actum. dicta aut fm potentiam no necesse est. f. si corrumpi et saluari. Sed priores philosophi hoc no bene dicebat nihil opinantes neq album nigrum sine visu esse. i. nisi q videbit esse tales potentes vtz esse in apparendo v. humorem. i. saporem ee

sine gustu. **¶** Vbi si quidem. i. vno modo dicebant recte sic autem. i. absolute dicebant non recte dupliciter. n. dicto sensu et sensibili. s. fin actum et potestas. his quidem. s. dictis fin acti accidit quod dictum est quod simul saluat et si corruptum est in alteris quod dictis secundum potestiam non accidit hoc. Sed illi antiqui simpliciter dicebant absque distinctione quod sensus et sensibile simul saluat et simul corumpuntur. ideo peccabant intelligendum secundum Albertum quod sensibile et sensus sumpta secundum actus dicuntur ad invicem conelative. ideo si simul saluantur et simul corumpuntur. Vbi bene sequitur color est in actu inmutans visum ergo visus est actu inmutans a colore et e converso. sonus est actu inmutans auditum ergo auditus est actu inmutans a sono et ita de alijs. et si negatur. Sed sensus et sensibile sumpta secundum potestiam non dicuntur ad invicem conelative: quare non si saluantur nec si simul corumpuntur. Vbi non sequitur color est: ergo visus est nec si sequitur nullus visus est: ergo nullus color est. quare antiqui qui simpliciter dicebant quod sensus et sensibile simul saluantur et si corumpuntur volentes nullum sensibile esse nisi quod per sensum percipitur errabant dimittentes distinctionem ubi distinctione vti oportebat.

¶ Si autem symphonia vox quedam est: vox autem et auditus est sicut unum: et est sicut non unum aut idem: propositio autem est symphonia: necesse est et laudatum rationem quamdam esse. Et propter id corrumptum unumquodque excellens acutum: et grave auditum: et in humoribus gustus: et in coloribus visus fortiter fulgidum et opacum. et in olfactu fortis odor et dulcis et amarus tanquam ratio quedam sit lesus. Unde delectabilia quidem sunt dum dicuntur sincera et mixta contra ad rationes vt autem: aut dulces: aut salitum. Delectabilia. n. tunc. oio autem magis quod mixtum est symphonia: quod acutum: et grave Tactus autem calefactibile et figurabile. sed sensus ratio est: excellentia autem contristant: autem corrumptum.

¶ Soluit secundam dubitationem que est quare excellentie sensibilibus corrumptur sensus: dicens. Si autem symphonia quedam vox est. s. proportionata et comensurata. vox autem et auditus est sicut unum et idem. s. quantum ad realem ideitatem sui actus et est sicut non unum et idem propter diversitatem eius secundum rationem. Symphonia autem est quedam proportio. i. symphonia que est obiectum proportionatum auditus et huius ipsum inmutare: consistit in quibus debita proportio. quare necesse est et auditum rationem quamdam esse. i. consistere in quadam et comensurata proportione. Et propter id quod sensus est quedam ratio et proportio unumquodque excellens acutum et grave in sonis corrumptum auditum destruendo illam proportionem in qua saluat auditus. Et in humoribus. i. in saporibus excellens corrumptum gustum. simili modo et in coloribus fortiter fulgidum et fortiter opacum corrumptum visum in olfactu fortis odor et odor dulcis aut amarus tanquam sensus sit quedam ratio. i. quedam proportio que in mediocribus sensibilibus saluat: in excellentibus autem corrumptum.

Vbi sensibilia sincera. i. simplicia et mixta etiam duz dicuntur ad rationem et mediocritatem sunt quidem sensui delectabilia vt acutum aut dulce aut salitum delectabilia. n. tunc sunt scilicet duz sunt mediocritas et maxime dum sunt iuxta proportionem mixta et ad medium deducta oio autem. i. vniuersa licet quod mixtum est magis est symphonia et proportionatum quod acutum et grave si fuerint simplicia et excellentia. Tactus autem calefactibile et frigoraibile supple sunt delectabilia si ad temperamentum medietatem fuerint ducta. s. hoc accidit quod sensus est quedam ratio sive proportio. excellentia autem sensibilia quod de-

struunt illam proportionem quam requirit sensus contristatque sensus aut corumpunt. Intelligendum pro finem. cometo ceterum. quod necesse est vt auditus sit aliquid proportio et non dicitur proportio simpliciter. quod extrinsecus quod ista proportio quod sit in capitulo relationis in eam proportionem agens. et proportionem in eo quod proportionem sit non sunt agentes. s. in eo quod quantitates. sensus igitur numerantur in relatione vno modo et in quantitate alio modo. Sensus igitur non est proportio simpliciter. s. quedam proportio. i. consistens in quibus proportio et temperantia quantitates primarum. Et ista virtus que est sensus finem quod est naturalis potentia receptiva sensationis aut actus et sensus interior est in predicamento quantitates. s. secundum quod consistit in temperamento quantitates primarum est in predicamento relationis. Intelligendum secundum secundum comensurationem: et eodem cometo quod esse sensus naturalis est in proportionem temperata et cum illa proportio fuerit corrupta sensus. cum in illa proportio sit forma sensus quedammodum sanitas est in proportionem terminata inter quatuor quantitates: et cum illa proportio fuerit corrupta corrumptur sanitas cum forma. sanitas est in hac proportionem temperata. Accet igitur sanitas sit forma supradicta temperamento quantitates primarum. quod in ipsum supponit tanquam eius proprium subiectum. id destruit illo destructo. Et si de sensu respectu temperamenti in qua fundat. vt per ex dictis comensurationis. Et hic ostendit dubium quod excellentie sensibilibus aliorum a tangibilibus corrumptur temperamenta ipso sensui ex parte ipsos sensus cum illa sensibilia in organa sensuum non videantur agere nisi spiritaliter et ad actiones spirituales non sequitur corruptio cum sit alteratio perfectiva. Vbi color non producit in oculo colore reale s. spiritum tantum. et si sonus in organo auditus. et odor in organo olfactus et sapor in organo gustus etc.

Ridel quod excellentia sensibilia ex sola actione spiritali nunquam corrumperet sensus verum ipsos corrumptur quod actio spiritali coniungitur actio realis aut ad ipsum seque. Intelligendum. n. fulgidum segregat visum et ordinatum motum spiritibus ponit ad quem ipso sequitur resolutio. Nam cum spiritus lucidi sint suo gaudentes simili celeriter ad extra mouentur fulgido presentato. Si hoc die in tenebris morantur ipso excecari conungit. quod spiritus in tenebras ab oculo repelluntur et ex defectu spirituum ifrigidato accidit meatui quo spiritus ad oculum deferuntur stringit et opillari. quare ad oculum non per spiritum visus a cerebro spiritus mitti. s. ortis etiam sonus sive gravis fuerit sive acutus cum soni motu aeris visus auditus citur. ex quo auditus organum ledi possunt. Immoderate etiam color cum intensitate caliditate aut cum intensitate frigiditate multiplicat et sapor non inmutat nisi cum humiditate vt osium fuit supra. Et si ex actione soni spiritali sequitur in spiritibus motus extraneus et alteratio realis ad quam sequitur sensus corrumptio aut debilitatio.

¶ Mus quisque quidem igitur sensus subiectiue sensibile est: qui est in sensitivo inquantum sensitivum: et discernit subiecti sensibilibus differentias: vt album quidem et nigrum visus. dulce vero et amarum gustus. similiter autem se habet hoc et in alijs.

¶ Hic inuestigat Aristoteles naturam sensus compositi per quod sentimus duas iter sensibilia. per quod diuersorum sensuum exteriorum. Et continet duas partes: quod primo ostendit quod glubet sensus particularis cognoscit diuersam comensurationem sub suo proprio obiecto. Secundo ostendit quod ex hoc quod sentimus duas iter obiecta propria diuersorum sensuum exteriorum quam per sensus exteriores comprehendere non possumus. quod ex vi sensus exterioris dari aliquem alium sensum compositum perceptionis omnium eorum quod sensus exterior res cognoscere possit. ibi. Quia autem et albus. De prima dicitur quod unusquisque quidem igitur sensus quod est in sensitivo. i. organo sensus inquantum sensitivum est subiecti. i. obiecti sensibilibus et discernit subiecti sensibilibus duas. vt visus quidem discernit

Secundus

album et nigrum et drāam ipsoz. gustus vero dulce et amarum. Sicut autem se habet hoc et in alijs sensibus exterioribus et sensibilibus proprijs ipsoz. Intelligentiā scdm comētorē comēto. cxxxij. q. v. nullusqz sensus indicat suum subiectum ppter qd est ei scdm qd est illud sentiens et indicat cum hoc drās ppter qd sunt in illo subiecto ppter. Verbi grā qd visus indicat colorem ppter qd est subiectus ppter ei scdm qd est visus et indicat drās ppter qd est sentiens in eo. Verbi grā album et nigrum et media fibr. Et similiter auditus indicat sonū qui est suus subiectus et graue et leue et media que sūt differentie soni. Et comitator obiectum sensus appellat subiectū ppter duo. Primo qd sensus nō solum patit ab obiecto. s. etia indicat de eo. sicut ergo obiectū scientie dr eius subiectus qd subiectū sue considerationis; sic obiectū sensus qd subiectū suo iudicio dr eius subiectus. Secundo qd materialia ex eo qd ipsectio / ra sunt spūalibus eius subiectū: et dicunt esse ipsoz subiecta. forme autem sensibiles in obiectis habet esse naturalem. in sensib. Vobis habent esse spūale: ideo obiecta sensuum eoz subiecta appellari possunt.

¶ Quoniam autem et albus et dulce et vnūqz sensibilibus aut vnūqz discernimus quodam et sentimus qd differunt: necesse igitur sensu sensibilibus n. sūt. Quare manifestum qm caro non est vltimū sensitiuum. Necesse n. esset tangēs ipsum discernēs discernere.

¶ Stendit oportere dari sensus cōem ex eo qd sentim? differentia inter diuersa sensibilia ppter exteriorē sensum et continet duas ptes: qd primo facti hoc. s. mouet dubitationē: ibi. At vero impossibile. Secunda itē in duas: quia primo facit quod dictum ē: scdō intelligit pditiones sensus cōis: ibi. Neqz vtiqz. De pta dicit. Qm autem et albus et dulce et vnūqz sensibilibus ad vnūqz discernimus. i. distinguim? quodā. s. principio et terminus qd differunt necesse igitur sensu. s. aliquo illa sentire et differētiā ipsoz. sensibilia. n. sunt: quare manifestū ē: qm caro non ē vltimū sensitiuum: i. quo fit vltimū iudiciū de sensibilibus: nec est illud quod hāc differentia cognoscat: qm si sic tunc necesse esset dūz aliqd esset tāgens ipm sensitiuū discernēs. s. carnem discernere et distinguere ipā sensibilia sicut albu et dulce: quod tū ē falsū. Intelligentiūz qd hoc rō sumpta ē p locū a maiori: hoc mō albus et dulce sunt sensibilia. s. drā albi et dulcis ē sensibilia: s. nullus sensus particularis pōt cognoscere drām albi et dulcis: et cuiuslibet obiecti sensibilibus ad quodlibet obiectū sensibile ergo ppter particulares sensus est dare aliquē vltiorē sensus vt sensus cōem p quē hās differentias possumus cognoscere: et iste sensus cōis pōt dici vltimū sensitiuum: qd ad ipm imitant oēs imitantes sensus exteriorē: vt declaratu est supra. Ad nullus sensus particularis possit cognoscere drām albi et dulcis rē. Arguit qd si aliqz posset maxie effectus qd est sudamentū oīz sensus: et sic tactus p carnem attingēs hoc obiecta sensibilia statim discernere posset differentia inter ea. hoc autē ē falsum: qd nec p carnem nec ā tactū possum? pcepe drām dulcis et albi rē et p pns tact? nō est vltimū sensus p quē talea drās sentiamus. qre rē. Intelligentiūz fm pñ. comēto. cxtv. q. virtus qua visus indicat albus esse aliud a nigro ē alia a virtute visus: quēadmodū virtus qua indicat ipm videre videt alia a virtute visibilib. drā. n. inter sensibilia ē sensibilia. Et pñ. p virtutē qua visus iudicare rē. intēdit sensum cōem qd pōt dici quodāmodo visus: vt patuit sup vñ nō solūz p visus sentimus drām albi et nigri: s. etiam p sensus cōem. qd qdā pōt virtus inferior pōt superior: et cum hoc plus.

¶ Neqz vtiqz separatis cōtingit discernere qd al

teruz sit dulce ab albo: s. oportet aliquo vno vtraqz manifesta esse. sicut. n. et hoc quidem ego: illud aut tu sentis. manifestus vtiqz erit: qm altera adin uicem sunt. Vt aut vnum dicere qm alterum. Al ter. n. dulce ab albo. Sicut ergo idem. Quare si cut dicit: sic et intelligit: et sentit. Ad igitur nō pos sibile separatis iudicare separata palam.

¶ Inuestigat duas cōditiones sensus cōis: quare vna est qd sensus cōis ē virtus vna non separata. scdā ē qd in vno tēpore nō separato: et simul iudicat drām obiectoz. ibi se cunda. Ad aut neqz i separato. Dicit d pta. neqz vtiqz scilicet separatis. s. virtutib? pigit vtiqz discernere qd alte rum sit dulce de albo. s. qd aliq vno. s. sensu iteriori vtra qz manifesta esse: hoc aut ex^m ostendit. sic. n. cēt si p diuer sas virtute a sentiem? albu et dulce sicut ē: et si ego qdēz sentio hoc. s. dulce: tu aut sentis illud. s. albu: manifestum vtiqz erit. tūc qm altera adin uicē sūt dulce et albus. sed tū bec alteras sūt drā nō erit nota alicui nrm: nisi aliq nō strū cognoscat vtraqz: nō dicit. Vt aut vñ. s. notrū di cere: qm alter. n. est dulce ab albo. Idē qd nōst? sic dicit. s. apprehēdēdo albu et dulce et iudicādo albu alterz a dulci: sic et idem intellectu? intelligit. s. albu et dulce dūz intelligit dī fferētiā intē ca. et idē sensus iterior. s. sensus cōis sic sentit. s. ambo illa obiecta dūz iudicat illa altera cē ad inuicē aut ea dēz i subiecto l3 drant fm formā. quilibet ergo talis virt? d3 esse vna. qre subdit qd igit nō possibile sit iudicare qd dāz separata. i. diuersa separatis et distinctis virtutib?. quare vna cognoscat vñ tū. et alia solū aliud palā. s. ē et dicit.

Intelligēdū fm pñ. comēto. cxxxvj. q. quēadmodū necesse ē vt idem hō dicat hoc cē aliud ab hoc. sic necesse vt virt? que iudicat dulce cē aliud ab albo sic eadē virt?.

Intelligēdūz scdō qd Albert? et plures alij alij hāc partē iroducūt nam ptiuat eaz cū pte. imēdiate pceden te faciēs vñ rōem. pbatem dari sensus cōem ex hoc qd sentim? drām iter diuersa sensibilia ppta et hāc nō senti mus p aliquē vnūz sensus exteriorē vt pbat ibidēz ne qz p plures sensus exteriores vt hic pbat p similitudinē duoz hoīum diuersa sententiā. ergo seq? qd vtra sensus ext. riores o3 dari aliquē aliūz sensum. p quē huiusmodi drām sentiam?. et hic ē sensus cōis. qre rē.

¶ Quod aut neqz i separato tempore hinc. sicut eim idem dicit qd alterz bonum: et maluz: sic et quā do alterum dicit qm alterz tūc et alterum: nō fm ac cidens ipsuz qm. Dico autem puta nūc: dico quo niam alterz non tū quoniam nūc alterum. Sed sic dicit et nūc et qm nūc simul ergo. Quare in sepa rabile et in inseparabili tempore.

¶ Declarat qd sensus cōis dum iudicat alicūqz aut idē ptiatēz diuersoz obiectoz cōprehendit ambo illa simul et nō in temporib? diuersis. dicens. Ad aut neqz in sepa to tēpore. s. cōprehendit sensibilia cum cōparat inter ea hinc est manifestus. Sicut. n. idēz dicit qd alterz est bonū et ma lum sine dulce et albus. sic et qm est idēz i quo dicit alterz esse dulce ab albo. qdāz eim alterz. s. est. Idēo tūc et alterz scilicet iudicat et hic nō fm accidēs accipit ipm qm. Di co aut qd qm accidit fm accidēs puta cū nūc dico qm al terz non tū quoniam nūc alterz. sed tūc sumit qm nō fm acci dens cū indicās alteratēz et nūc sic dicit. s. esse alterz et quo niam ē nūc s. alterz iudicāf. ergo alteratē simul et in eodēz tēpore pprehendit vtiqz extremoz quare sequit qd vir tus sic iudicās ē quid inseparabile. i. vna et eadem virt? am bo cōprehendēs et simul et inseparabili tēpore et non diui sim i diuersis temporibus. Intelligentiūz fm comēto. iorem eodē comēto qd ē pprehēso. s. diuersitatē inier aliq

nam hoc qd est vnus virtutis dicitur etiam esse in eodem instanti manifestum est qm quodammodo vnus hō dicitur bonum esse aliud a malo: sic cū dixerit i altero duorū esse aliud i aliq in hanti manifestū ē q in istā in quo dicim⁹ qd alter ex eorū ē aliud in illo eodem dicim⁹ in altero esse aliud cuz alietas sit aliqua relatio: et relatiua simul existunt i actu. Et non intelligit p istas hoc istans qd dicitur accidentaliter in eo q illud ē diuisibile: sicut istans in q dicim⁹ rōe extrinseca ē aliud cū fuerit cōprehensū ratiōe intrinseca esse aliud. In istans. n. in quo dicim⁹ ipm esse aliud ē aliud ab instanti in quo cōprehendit ipm esse aliud rē. Duo principalit h i tendit p. Prīmū est q sicut alietas aliquorū cū sit rō p supponit ea simul ē in eodem instanti: ita cognitiō illi⁹ alietatis ab aliq virtute requirit illā virtutē: illa adinuicē: alia siml ē in eodem instanti cognoscere. Secūduz ē: q bīc cū pūtur instās p instanti p se: et nō p instanti p accidens. Et p instās per se intelligit cōmetator istās indiuisibiles. Per instās aut p accidēs intelligit istans diuisibile qd ē tempus. Dato ergo q sensus cōis in pīa medietate vni⁹ hore apprehēderet dulce et nō album: et in secūda medietate eiusdē hore apprehēderet album et nō dulce nō possz hoc flante in illa hore apprehēdere dīam inter illa: q nō apprehēderet ea in eodem instanti p se. s. soluz p accidens: vbi aut apprehēderet ea i eodem instanti indiuisibili: tunc posset apprehēdere dīam iporū. Et hoc intellēxit comentator cū dicit: q p istās per accidēs intelligit instās diuisibile in quo dicim⁹ rōe extrinseca esse aliud: vt q dulce qd fuit in pīa medietate hore ē aliud ab albo qd fuit i sēda cū fuerit cōprehensū rōe intrinseca esse aliud: et tale istans diuisibile in quo dicim⁹ ipm ē aliud ē aliud ab instanti indiuisibili: et p se in quo aliqd apprehēdit ē aliud. Themist⁹ tñ aliam expōem dedit: q in declaratione lfe tradita fuit volēs: q tunc qñ vel tēpus accipit p accidēs cū respicit solū id quod dicit. s. tunc sumit p se qñ si soluz quod dicit alietatem respicit. s. etiā ipm ē alietatis. nā accidit rebus aliteris q nunc dicant aliter. s. nō accidit reb⁹ alteri q duz sunt sint aliter vbi grā. Sumat hec propositio: for. dicit nunc qd album est aliud a dulce. si nūc determinat soluz illud vbi dicit: tūc accipiet qñ vel ipa p accidēs: et non o3 ad tale nunc dicere album et dulce sī esse aut simul fuisse apprehensa: s. si i nūc determinat nō soluz illud vbi dicit: sed etiā illud vbi est: tūc accipiet qñ vel tēpus p se: et crit sēsus q sōi nūc dicit q album nūc est aliud a dulce: et ad tale nūc dicere requirit album et dulce sī esse et sī apprehēdi.

At vero ipossibile est simul fm contrarios motus moueri idēz aut indiuisibile: et indiuisibili tempore. si. n. dulce sit mouet sensum aut intellectuz: amax autem pīarie: et album aliter.

Adouet dubitaciōez circa pēcta et duo facit. pīo mouet: secūdo soluit. ibi. Ergo simul qdēz. Dicit de pīa dictuz est q sensus cōis est vna virtus indiuisibilis indicat contraria esse diuersa. in indiuisibili tēpore. s. hoc est ipossibile: q tūc sequit idēz indiuisibile i indiuisibili tēpore siml moueri sēd3 mot⁹ pīarios: qd p3: si. n. dulce sic mouet sēsus aut intellectuz amax aut pīarie et album alit et contrario modo q3 nigr⁹: cum hec sī moueāt sensuz eōem: sequit q sensus cōis sī mouet fm cōtrarios motus: si ergo est in diuisibilis habetur pposituz. Intelligēduz fm Egidiūm q duplici de cā dīr. sepe sī loquit d sensu et intellectu in isto caplo. Prīa q nō soluz p sensuz eōem. s. per intellectuz possum⁹ cognoscere dīam diuersorū obiectoz. Secūda q ad hoc nō est posita dīa inter intellectū et sensuz exquirit: s. hoc fiet in sequēti caplo.

Ergo simul quidez et numero indiuisibile: et ipse parabile qd indicat fm esse aut separatū. Est igit

quodammodo qd diuisibile diuisa sentit: est aut qd diuisibile. fm esse quidez. n. diuisibile: loco autēz: et numero indiuisibile. Aut non possibile potētia quidem. n. idem et indiuisibile cōtraria fm esse aut non sed in opari diuisibile: et impossibile est et albu3: nigrum esse simul. Quare neq3 spēs pati iplox: si huiusmodi est sensus: et intelligentia.

Solut dubitaciōe et duo facit: q pīo ponit quādam solutionē quā remouet. Secūdo pōt vcam solutionē. ibi. s. sicut qd vocant. De pīa ponit tales solutionē q sensus cōis ē vnus loco et subiecto. s. est plura fm esse et formaliter: et q est aliquo mō pla pōt simul moueri fm pīarios motus. Dicit itaq3 ergo quod indicat. i. sensus cōis simul qdem et numero indiuisibile et i separabile: id est subiecto. fm esse aut id est formaliter separatū. s. est. igit est quodammodo qdem diuisibile id quod sentit diuisa. est autēz qdem indiuisibile. s. alio mō fm esse quidez enim diuisibile: loco aut et numero indiuisibile. Et tūc remouendo hanc solutionē subduz aut. aut nō est possibile. s. hoc quidem enim idem et indiuisibile. s. sōm subiectū bene ē tant in potētia ad cōtraria. sōm aut esse idēz i actu nō contingit aliquod tale siml habere cōtraria. s. id quod ē in opari recipiēdo motus contrarios oportet esse diuisibile fm subiectū. Et ipossibile ē albu3 et nigr⁹ et reliqua inuicem contraria simul esse i eodem subiecto qre neq3 possibile est aliquod indiuisibile sōm subiectuz siml pati seu recipere spēs iporū cum spēs et motus contrarios inuicem contrariet. sed sensus. s. cōmuni et intelligentia est bōmimo: dī q simul pati ab obiectis pīariis. ergo nō est qd vnū et indiuisibile fm subiectum vt dicebat. Intelligēduz fm Albertuz q ista dubitatio posset facillit solui dicen do q spēs et imutaciōes formaz contrarias non sūt cōtrarie: ideo pōt simul esse in eodem. Sed tñ qz intētiō ē h videre quomō sensus cōmuni est vn⁹ et quomō non id aliter respondet dato q imutaciōes formaz contrarias sūt contrarie: et pīo dando solutionē ad bōiem positaz dicen do q s. sensus cōmuni sit vnus organo siue subiecto: est tñ plura formaliter imaginādo q licet virtutes sensuz exteriorū sint diuise i organo exteriorū: virtutur tñ in organo sensus cōis: sic q sensus cōmuni non ē aliqua vna virtus. s. ē aggregatū ex visu auditu olfactu gustu et tactu existētib⁹ i medietate anteriori pīmi ventriculi cerebri a quo oriunt neri concaui puenientes ad organa exteriora: et per illos deferunt spēs et virtutes sensuine ad illa organa a ventriculo illo anteriori tanq3 a pīo fonte omniū sensuum exteriorū. Et hāc solutionē dīr. ipugnat in lra tanq3 insufficiēz et alia adiungit naturaz sensus cōis declarationē de qua statim dicitur.

Sed sicut q vocant quidaz punctuz aut vnus: aut duo: sic et indiuisibile. secūduz qd quidez igitur indiuisibile. vnum discernēs ē et simul. fm vero q diuisibile bis vris eodem signo simul inquatuz quidem igit pro duobus virtutur tertio duo indicat: et se perata sunt vt i sepato. inquatūm vero vnus vno et simul. De pīn quidez igitur secūduz q dicim⁹ posse sentire alias determinatuz sit hoc modo.

Dat verā solutionē ostēdendo sensum cōmuni posse simul a formis contrariis inuari: q non ē penitus vn⁹ licet. n. sit vnus formaliter: vt supius ostensum est: tñ est plura organice cum oīa organa sensuum exteriorū sibi deferunt: et eis mediātib⁹ inuicē p q3to cu3 proprio organo habent cōtinuitatem: ideo sic dicit. Sed sicut id qd quidem vocat punctū est aut vnū aut duo: s. diuichmode

Secundus

ficet indiuifibile est fentus cōmunis et fupple diuifibilis: licet aliter et aliter fōm q̄ quidē est indiuifibilis est difcer nens vnum et fimul: fōm vero qd̄ diuifibile tunc vntur aliquis bis eodēz figno fimul. i. principio fenfitiuo. In quantus qdēz igit aliquis vntur eodē termino p̄ duob⁹ dno iudicat fentus cōmunis: et fepara fūz et fepato modo de illis iudicat. Inquantus vero vnum numero plura co gnofcit et fimul poftca epilogat: et p̄ totū rē. Intelligē dum p̄ q̄ q̄ fuit difficile intelligere quomō fentus cōis est vnus vno mō et plā alio mō. Ideo dī. hoc declarauit adducendo exempla de pūcto exiftente in medio circuli ad quē omnes linee pcedētes de circūferentia ad centrū ter minātur. Nam talis punctus est quodāmodo vnum et quodāmodo plura. est enim vnus fecūduz f. f. fecūdam q̄ est terminus alteri⁹ et alterius linee diuifificat eūz ali ud fit ipm̄ eſſe terminū vnus linee: et aliud ipm̄ eſſe ter minū alterius. Sic p̄portionaliter in fenfu cōi contingit: nā f. f. acceptus est vn⁹ fōmaliter. f. f. q̄ per diuerfa organa fenfuz exterior⁹ a diuerfis fenfibilibus imutat diuifificatur fm̄ fubiectum. Vñ omnia organa fenfuz exterior⁹ dicunt organa fenfuz cōmunis p̄p̄ caufaz fup̄e rius dictā. Et fenfus cōmunis fm̄ q̄ est plura recipiens diuerfoz fenfuz imutatioes plura iudicat. Diuifit⁹ et pōt varijs modis moueri. f. fm̄ q̄ est vnus fimul iudi cat diuerfoz differentia vno iudicio. Et quo p̄z quali⁹ dī. dicta intelligi debent. f. q̄ fenfus cōmunis fm̄ q̄ est indiuifibilis ē difcernēs vñ. i. vnam differentia et fiml fōm vero q̄ diuifibilis bis vñ aliquis eodem figno fit idēz eodem fenfu a diuerfis organis fenfuz exteriorum i mutato: ficut bis vntur eodē pūcto fit ipz acceptamus vt ē terminus diuerfay linee et inquantum aliquis vntur eo dem termino p̄ duob⁹ idēz fōm q̄ fenfus cōis a diuer fis organis feu fenfibus imutat duo iudicat. i. diuerfa et fepara et fepato. f. iudicio. Inquantum vñ fenfus cōmunis est idēz numero iudicat diuerfa fimul et vno iu dicio. Et idēz volūz comentator: comēto. cccc. viij. duz dicit. Et fecūduz q̄ vntur rēz que fūz de ea. f. virtutē fen fus cōis quaſi extrema de lineis. f. fenfibus in quantū ha bent hanc fimilitudinez: q̄ fic est diuifibilis et plura iudi cat res diuerfas iudicioz diuerfis: et fm̄ q̄ est vna iudicat res diuerfas vno iudicio. Intelligēdum fōdo q̄ fen fus cōis diuerfimode poſſet dici vnus et plura. Vno modo pōt dici vnus fubiecto q̄stuz ad propriū organū et plura fm̄ formas quas recipit a fenfibilibus diuerfoz fenfuz exterior⁹ a quibus diuifificat fecūdam eſſe: qm̄ aliud eſſe bz vt informāz ſpecie coloris: et aliud vt informa tur ſpecie ſont: et fic de alijs. Alio mō pōt dici vnus ſor maliter et plā organis fenfuz exterior⁹ ſibi deſeruitib⁹. Et comentator magis acceptat hūc modum fōm dicēz. Et quaſi opinat. f. dī. q̄ virtus primi ſentiēis melius eſt vt dicatur eſſe vna forma et multa iſtū mētis copulari cum ea p̄ que tranſeunt motus fenfibilium quouſqz copu lentur cum ea q̄z dicere ipam̄ eſſe vnay fubiecto et multam fōm formas que deſcribunt in ea. Illud eūz eſſe eſt di gnus et fecūduz q̄ est iudicāz. f. eſſe vna forma: illud aut ſcilicet eſſe multa iſtrumētis ſecundum q̄ eſt recipiēs rē. Ita q̄ vult comentator q̄ fenfus cōmunis pōt dupl⁹ cō fidcrari. Vno modo vt recipiēs: et fic eſt plura iſtrumē tis aliquo mō. Alio modo vt eſt iudicāz diuerfa eſſe di uerfa: et fic ē vn⁹ fecūduz formā. vnde q̄ recipere aliquid eſt aliud a iudicare illud. Ideo iſta ſuēiunt in fenfu cōi modis diuerſis. Et quibus p̄z quomodo fenfus cōis eſt vnus et quomodo plura. Intelligēdūz tertio q̄ fen fus cōis dicit primūz ſentiēs: q̄ vt themiſtius ait ſtat i medio ſicut rē: et ab eius organo p̄ſtat ipm̄ ſenſitui ad fenfus exteriores et fenſibilia deſcendentes vt in ipō iudi cum de eis p̄ficiat: et ideo dī p̄m⁹ vñus primus audī⁹.

et ita de alijs. Intelligēdūz quarto fm̄ p̄ m. eodem co mento: q̄ iſta virt⁹. f. fenfus cōis iudicat i nentiones q̄a p̄p̄ie recipit et eay p̄uatonēs: et ſiſt ē d e virtute ratio nabili. ſed differunt in hoc q̄ iſta virtus eſt intentionum materialium: illa aut eſt intentionū non mixtaz cum ma teria: vt poſtea declarabitur. Conueniunt igitur fenfus cōmunis et intellectus: q̄ cognofcūt fenſibilia et eoz p̄u ationes ſed differunt: q̄ fenfus cōis cognofcit cā condi tionibus materialib⁹: vt b̄ et nunc. ſed intellectus cogno ſcit abſtracte ſine talibus conditionibus.

Uoniam aut duabus differentijs diffi nunt maxie aiam motum qd̄ fm̄ locum et in eo qd̄ eſt intelligere et difcernere: et ſe tire: videt aut et intelligere: et ſapere tanq̄z quo dam ſentire eſſe. in utriſqz enim bis aia iudicat aliud: et cognofcit eoz q̄ ſunt.

¶ Illud eſt. rj. et vñm⁹ cap⁹ q̄rti tractatus: in quo dē minatur de fantaſia: et continet duas p̄ies. in quaz p̄ia dī. diſtinguit intellectus a fenſu. in ſecūda aut determi nat de fantaſia oſtendendo qd̄ ſit: ibi ſecūda. Si igit fanta ſia. p̄ia in duas: q̄ primo oſtendit antiquos credidiſſe intellectus eſſe fenſus. ſecūdo iprobat oſtendendo intellectu eſſe differentē a fenſu. ibi ſecūda. Et ſi oportuit. p̄ia ad huc in quatuor diuidi p̄ſuenit fm̄ q̄ quadrupl⁹ oſtendit an tiquos credidiſſe intellectu eſſe fenſus. p̄io ex differentijs aiaz. ſecūdo ex opinioe Emp. Tertio ex Homerio opi nione. Quarto ex mō cognofcendi quē aie attribuebant ibi ſecūda. Et tanq̄z ibi terna Idē aut bis. ibi q̄ta dīa enim bi. De p̄ia dicit qm̄ aut antiqui maxie diffiniūt idēz diſtinguūt aiam duab⁹ diffi. rentijs. f. motu fm̄ locū et in eo qd̄ eſt intelligere et difcernere et ſentire. Intellige re aut et ſapere vt eſſe tanq̄z qdā ſentire: i vñqz. n. bis aia iudicat aliqd̄ et cognofcit eoz que ſūt. Intelligēdū q̄ ſi aia non diſtingueret niſi duab⁹ dīijs ſicut dixerunt antiq. f. motu fm̄ locū et cognitiōe: tūc ſequeretur q̄ oēs cognitiōes p̄uenerēt ad candeſ dīam aie et eſſent vna co gnitiō fm̄ ſpēz. eūz q̄ tā intelligere q̄z ſentire ſit cognofce re: tūc intelligere eſſet ſentire: et intellectus eſt fenſus.

¶ Et anti⁹ ui ſapere et ſentire idēz eſſe aiunt: ſi cut Empedocles dixit ad p̄is voluntas angetur: et in hominibus et in alijs: vnde ſemper ſapere alte ra p̄ſtat.

¶ Idē oſtendit per opinioe Empe. dīcēs: Et antiq̄ ſape re et ſentire idēz eſſe aut: ſicut dixit Empe. qui voluit qd̄ p̄is. f. tēpus volūtas anget in hoib⁹ et i alijs ſi alia ha bent intellectus: vnde eis p̄is ipa fm̄ q̄ diuifificat ſemp p̄ſtat ſapere altera qd̄ ſupple nō eſſet niſi intellectus eſt fenſus. Intelligēdū p̄io q̄ dī. dicit et i alijs. ſi alia ab homine habēt intellectus p̄pter duo: aut p̄pter ponē tes coꝝpa celeſtia eſſe aialia intellectuālia: aut p̄pter p̄ignos qui ſunt aialia hoib⁹ ſimilita: niſi q̄ ſunt duritati i q̄z tate: ſunt. n. longitudinis vñ? cūbū et a multis ponunt bēre intellectus et diſſerre ſpecie ab hoib⁹. Intelligen dum fōdo: q̄ q̄ volūtas eſt appetit⁹ intellect⁹ p̄is cogni tiōez ſi potētia volūtas eſſet organica: intellectus eſt orga nicus: et p̄ p̄is eſſet idēz cū fenſu. Dicere aut q̄ volūtas angetur aut minuat. f. p̄ ſe fm̄ p̄is tēpus: cū tēpo ſeq̄ motum celi: eſt dicere q̄ volūtas p̄ ſe ſubijciat motui celi ſed omne quod p̄ ſe ſubijciat motui celi eſt coꝝporale et or ganicu. ergo fm̄ illud voluntas crit organica: et ſiſt ſi di uerſus tēpōis ſacit nos ſapere altera p̄ ſe: tūc ſequitur q̄ nouum ſapere p̄ ſe ſubijciat motui celi: cuius tēpus eſt paſſio: et p̄ conſequēz crit opatio organica: et idēz eūz ſentire et intellectus eūz fenſu. p̄atet itaqz quomodo et opinioe Empe. ſequit qd̄ dicebat. Aduerte m̄ q̄ licet

Liber

Intellectus et voluntas et similiter eorum operationes non per se subijciuntur motui celi: tñ intelligere et velle p accidēs ei subijciuntur p quanto a fantasmatē dependēt: q. motui celi per se subijciuntur. et ex hoc nō sequit q. sint opatōes organice sicut loqueret si per se subijcerent. Intelligenduz tertio fin comētorēz. Comento. cl. q. Lmpe. dicit q. sensus est idem cum intellectu: et propter hoc intellectus semp transmutat in eis. s. hoib⁹ sicut transmutat sensus: et itē dicit p transmutationē errōrē qui accidit vtriqz virtuti: aut obliuionē et alia accidētia i qbus extimaf habere cōcōtationem: comētuz est claz.

Edem aut his vult: et illud qd est homeri. Talis n. intellectus est i terrenis hominibus qualem ducit in diem pater viroqzqz deozqz.

Edem autem idem p opionez Homeri dicēs. Idēz at his et id qd est Homeri. nā fin euz talis intellectus i terrenis hoibus qlez ducit i die p viroqzqz p et deoz. Intelligendū q. p hoc qd dicitur. home. q. hō bz i die talē intellectuz seu talez intellectionē qlez dicebat ei p hoib⁹ et doctoz. i. sol cui⁹ dñtuz potissime ē in die. Habetur. n. voluisse intellectū p se subijci motui celi: et p pñs esse virtutem organicā nō differentēz a sensu: et dicit sol p homi/num: q. hō generat hoīem ex masia. et sol dī p deoz. i. planetaz: q. oēs alij planete ab eo recipiūt lūmē: qre tē.

Omnes n. hii intelligere corporeuz sicut senti re opinantur. Et sentire et sapere simile simili fi ent fm principia rationibus determinauimus.

Edem autem idēz et mō cognoscēdi quem antiq aie attri/ buerāt dicēs. Oēs. n. bi. s. antiq dicebāt aiaz intelligere corpore et intelligere qd corporeū: vñ epinant aiam sapere sile sili sicut et sentire: sicut determinauimus in rōib⁹ pñcipioz. i. factis in pñio libro: et tūc suppleduz est q. q. hoc esse nō posset nisi intellectus eēt sensus. q. antiq crediderūt intellectuz esse sensuz. Intelligēdum antiquos opiatos fuisse oēm cognitionē tñ intellectuā qz sensualem fieri p assimilationē cognoscentis ad cognitū: et iō posuerūt aiaz esse cōpositam ex oib⁹ rebus scdm spēm: vt oib⁹ reb⁹ as similaret et res oēs posset cognoscere: vt q. esset cōposita ex igne terra aere aq tē. et q. p ignē in ea exitem ignem cognoscebat et per terraz terrā: et ita de alijs: et hoc si verē esset p. q. intellectus esset corpalis organic⁹ sicut sensus. cū q. intellect⁹ nō ponat differre a sensu nisi p hoc q. itelle ctus nō eēt organic⁹ et sensus: sic manifestus ē ex dictis il liō antiquoz sequi intellectū esse sensum.

Et tñ oportuit simul ipsos de deceptione dice re: magis p pñuz. n. est aialibus: et plurimuz temp⁹ in hoc pficit aia. Unde necesse aut vt qdam dñt omnia que vident esse vera: aut dissimilis tactum deceptionez esse. Hoc n. contrarium ei qd simile simili cognoscere. Et idēz aut et deceptio et scientia contrarior eadem esse.

Improbat hāc antiquoz opionez: et diuiditur in duas ptes: q. pñio ostēdit q. aia nō cognoscit simile sibi: et q. co/ gnitio nō fit per similitudinē corporālē cognoscentis ad co gnituz: vt antiq dicebāt. Secūdo ostēdit intellectū nō esse sensuz: ibi. Qd quidē igit. De pñia dicit pñuādo ad pcedētia: q. antiq pñi dādo moduz quo aia cognosceat solum dixerūt quomodo aia scit et cognosceat. s. nō dixerūt qualr aia ignorat et decipit: et tñ dicēdo de aie cognitiōe oportuit ipso simul dicere de ei⁹ deceptione: q. magis p pñum est aialib⁹ ignorare qz scire: et aia pñmuz temp⁹ p ficit in hoc. i. in ignorantia seu deceptiōe qz in scia. p. n. q. per plus temporis hō est ignorans qz sciens. Et tūc sub dīt quādam respōsionez quaz qd ad hoc adducere posset

dicēs: q. necesse est si volumus ipsos saluare: aut dicere vt quidā dicūt omnia que vident esse vera: et q. aia nūqz decipiat: aut dicere deceptionez esse tactum. i. fieri p tactu dissimilis. hoc. n. s. decipi per tactū dissimilis ē contrariū ei qd est cognoscere sile sili. i. per tactum hile. Sz hāc rñsionez remouet A. p. dicēs: q. eadez vt esse deceptio et scia pñarioz. cū ergo sile et dissile sint pñaria: si simile pñi net ad sciaz etiā dissimile: et si dissile pñinet ad deceptionez etiā hile. Intelligēdū q. si isti antiqui de quib⁹ loqr A. p. de insufficiētia redarguerent: q. dixerūt q. aia scit et cognosceat: et non dixerūt qualiter ignorat et decipit: duplr posset respondere. Vno mō dicendo: vt qdam antiquo rum voluerūt q. verē est in apparendo: et q. qd appareret est verē et nō aliud: et fm hūc moduz aia nūqz ignoraret aut decipit: q. non opz antiquos loqr de aie deceptione.

Alio mō dicere posset q. sicut aia cognosceat autigen do sile: sic decipiat attingēdo dissile: et sic nō oportuit an tiquos dicere q. aia decipit seu ignorat: q. cū dixerūt co gnitionē fieri p simile: et hoc satis intelligere dederūt de ceptionem fieri p dissile. Idēz respōsionez A. p. nō im probat: q. est manifeste falsa. Sz improbat scdm ostēdē do q. si simile facit ad sciētiā similiter dissile: et si dissile fa cit ad deceptionez etiā simile: q. cōtrarior eadez est di/ sciplina.

Et qd quidē igitur non idem sit sapere et sentire: manifestum est: hoc quidēz eim in omnibus est. Al lud autem in paucis aialib⁹ est. Sz neqz intelligere in qua est et recte: et non recte. Recte quidem pru dentia et scia aut opio vera: non recte autem con traria boz neqz hoc est idem cū ipso sentire. Sen sus quidem eim pñioz semper verus est: et in om nibus inest aialibus. intelligere aut contingit et fal so: et nulli inest cui non et ratio.

Edem autem idēz et mō esse sensum. Et duo facit: q. pñio hoc probat per hoc q. intelligere nō est sentire. Se cundo per hoc q. opinari qd sequitur iudiciū intellectus non est fantasmi quod sequitur iudiciū sensus: ibi. Fan tasia eim. Qd intelligere non sit sentire duplr probat. Pñio q. sentire inest omnibus aialibus: non autem i telligere. Secundo q. contingit intelligere recte et non re cte. sentire autem semper est recte: et sentire: manifestum est. hoc quidem enim. s. sentire in omnibus est. s. animalib⁹. Et lud vñ. Intelligere in paucis est animalium. Sed neqz i telligere in quo est recte et non recte: recte quidem prudē tia et scientia aut opinio vera non recte autem contrario/ rum neqz hoc est idem cum ipso sentire. sensus quidem propriorum semper verus est: et omnib⁹ animalib⁹ inest Intelligere enim contingit et falso: et nulli inest cui non inest et ratio. Intelligendū fm comētorēz comē to. clj. q. sensus semper dicit verum in rebus proprijs et falsum in vñuerſalibus. intellectus vero cōtrario. s. verē in vñibus et falsuz in pñijs: et etiā in rebus pñijs magis durat sua veritas qz intellectus i reb⁹ vñib⁹. Pñio pter qd sciēduz q. circa illud i qd potētia cognitīua fertur imediate nō cadit error: sz bene cadit error: circa illud i qd fertur mediate. q. ergo sensus imediate fert in sensibile pñium et mediate sensibili. pñio fertur in sensibilia cō/ munia: vt patuit sup. hic ē q. sensus respectu pñioz sep ē verus: respectu at cōiuz p sepe falsificat vt magnitudiez iudiciādo maiorē aut minorē qz sit: et esse motū iudiciādo gescere: et ita de alijs. Ecōtra vñ q. intellect⁹ imediate fert in cōia: vt in pñia pñia et dignitates et mediātib⁹ eis fertur i pñia vt in pñialibus cōclusiones. iō itellea⁹ non erat circa intelligibilia pñia et pñialia. Et

Secundus

subdit commentator q. magis durat veritas sensus in rebus propriis q. intellectus in rebus vniuersalibus: qd. indiget consideratione.

¶ Fantasia enim aliter est a sensu et ab intellectu. Et hoc non sit sine sensu: et sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia et opinio manifestum. hec quidem enim passio in nobis est: cum volumus. Pre oculis enim est facere sicut i recordatiuis positi: et idolum sunt facientes. Opinari autem non in nobis est: necesse enim falsum aut verum dicere.

¶ Ostendit q. opinio non est phantasia. et diuiditur in duas sicut duas ad hoc facit rationes. ibi secunda. Amplius autem. Dicit de prima premittendo primo q. phantasia est quid alterum a sensu et ab intellectu. et hoc scilicet phantasia non est sine sensu: et sine hac non est opinio. Quod autem non est eadem phantasia et opinio manifestum est. hec enim passio scilicet phantasia in nobis est cum volumus. pre oculis enim est facere scilicet phantasmata ad libitum nostrum: ac si illa phantasmata essent ante oculos nostros: sicut positi in recordatiuis id est volentes recordari sunt facientes sibi idolum ad placitum. Opinari autem non in nobis est quando cum volumus. quia necesse est opinantem id est illum qui debet opinari habere rationem dicentem verum vel falsum. Intelligendum finem commentatoris commento. c. liij. q. imaginari id est phantasiari aliud est a sentire scilicet sensu exteriori: et distinguere per intellectum id est intelligere et imaginari non sit absque sentire: et absque imaginari non sit conciliari id est opinari.

Et quasi innuit hic aliter tem illarum trium virtutum finem prius et posterius in natura. si enim sensus fuerit non sequitur ut sit imaginatio. sed si imaginatio erit sensus erit. et similiter si intellectus erit: imaginatio erit. et non e converso. Idcirco igitur q. phantasia non est sine sensu capiendop phantasiarum pro operatione virtutis phantastice cum sit notus factus a sensu finem actum ut post ostenditur. sic opinio non est sine phantasia. nam si nos intelligeremus absque phantasiarum: tunc absque discursu et simplici intuitu quidditates rerum cognosceremus: quare tunc de illis non opinionem sed scientiam haberemus. ideo si per intellectum quis debet opinari: oportet ipsum phantasiari. Intelligendum secundum c. ad hoc q. aliquis phantasiatur. non oportet q. habeat rationem dicentem verum aut falsum. ideo in potestate nostra est phantasiari cum volumus. sed debent opinari: necesse habere rationem dicentem verum aut falsum. et quia non est in potestate nostra opinari: et quia ratio faciens opinari possit esse indifferenter vera vel falsa: tamen ab illo opinante oportet q. credatur esse vera.

¶ Amplius autem cum opinamur difficile aliquod aut terribile statim compatimur. Similiter autem est et si confidendum finem phantasiarum autem similiter non habemus sicut si essemus considerantes in pictura difficilia et confidentia. Sunt autem et ipsi usceptionis differentie scientia et opinio et prudentia et contraria horum de quorum altera sit ratio. De eo autem quod est intelligere quoniam aliter est altero quod est sentire: huius autem aliud phantasia esse videtur: aliud opinio. De phantasia determinantes sic et de altero dicendum est.

¶ Adducit rationem secundam dicens: Amplius autem cum opinamur difficile aliquod aut terribile statim compatimur id est tristamur. similiter autem est et si aliquod confidendum opinamur: quia tunc letamur. Secundam phantasiarum autem sicut

nos habemus quantum ad tristitiam vel letitiam sicut si essemus considerantes confidentia et difficilia in picturis: quia tunc non multum letamur aut tristamur. Et subdit se excusando ab ulteriori determinatione de his acceptionibus intellectus dicens. Sunt autem et differentie acceptionis ipsius intellectus scientia et opinio et prudentia et contraria horum de quorum differentia sit altera ratio prius ad. vj. ethico. postea epilogat dicens. De eo autem quod est intelligere quoniam aliter est ab eo quod est sentire dictum est. huius autem. s. sequentia in dicitur sensus et iudicium intellectus aliud videtur esse phantasia et aliud opinio. De phantasia sic determinantes ut statim fiet: postea de altero. s. intellectu dicendum est. Intelligendum primo q. ad opinionem habitam de aliquo tristabili vel confidente sequitur fortis passio in appetitu: ut tristitia gaudium timor: vel spes: quod accidit: quia credimus ea esse sicut opinamur. sed ad phantasiarum de aliquo tali non sequitur fortis passio finem. Idcirco quia raro credimus sic esse in re sicut phantasmamur. et multoties formamur vobis idola finem phantasiarum quibus scimus in re nihil correspondere: et dum fingimus motem in aragdu: palatium aureum. et ita de alijs. Intelligendum finem 2m. commento. c. liij. q. imaginatio est alia a consilio et estimatione: quoniam cum nos estimauerimus aliquod timor: vel futurum: quoquo modo patimur non passioe ac si illud timorosi essemus prius. et sicut cum nos estimauerimus aliquod audacium futurum: statim patimur: sed non patimur passione quali illo audacioso existente prius. cum autem imaginati fuerimus illud timorosi statim patimur quasi esset prius. Et quia 2m. per imaginatio non intelligit phantasiarum et per consilium opinionem et per estimationem cogitationem vel estimationem et vult idem esse iudicium de estimatione et consilio quantum ad propositum spectat: ideo cum dicit cum autem imaginati fuerimus illud timorosi statim patimur et. videtur contradicere textui q. vult q. ad imaginatioem seu phantasiarum non sequatur passio. Rudelet q. consilium et estimatio respiciunt futurum. imaginatio autem prius et ad consilium et estimationem sequitur fortis passio. sed ad imaginatioem aut non sequitur aut debilis. et hoc potest tolli apparens contradictio.

¶ Igitur phantasia est finem quam phantasia aliquod nobis fieri dicimus: etsi non aliquod finem metaphoram dicimus vna quedam potentia est huius autem habitus finem quaz discernimus aut verum aut falsum dicimus. huiusmodi autem sunt sensus: opinio: scientia: et intellectus.

¶ Hic determinat de phantasiarum continet duas partes. i. q. pma separat phantasiarum a phantasiarum cum q. h. conveniunt. in scda. ostendit qd. sit phantasia ibi. Et quia motus hoc. pma in duas: q. pma dicit illa cum quibus phantasia h. conveniunt. in scda. ostendit q. nullum eorum est phantasia. ibi. Ad qd. dicitur. Dicit de pma. Si igitur phantasia est finem quam dicimus nobis fieri aliquod phantasia. i. aliquod apparitio: et si si aliquod finem metaphoram dicimus. s. est phantasia s. loquimur de ea. ppe et si metaphorice. s. phantasia est vna quedam potentia huius autem huius finem quam discernimus aut verum aut falsum huius autem sit sensus opinio scientia et intellectus. Intelligendum q. ois illa potentia p. quam nobis aliquid appetit esse: est potentia p. quam discernimus aut verum aut falsum. s. phantasia. ppe dicta est p. p. quam aliquid nobis esse appetit cum dicitur a phantasiarum qd. est apparitio. igitur p. ea discernimus aut verum aut falsum. et q. p. huius autem v. sensu opinionem intellectus et scientiam discernimus. Et verum aut falsum. ideo aliquod istorum phantasia esse videtur. et h. capit intellectus. s. p. potentia intellectus s. p. habituali cognitione ipsorum principiorum ut distinguat scientiam q. est habitualis cognitio conclusionum: quod patet per commentatorem commento. c. lv. dum dicit. Et intendit per intellectum ut mihi videtur primas propositiones. et per scientiam illud quod provenit ab eis. Et dicit potentia aut habitus: quia aliquod enumerationum est potentia. aliquid vero est habitus: ut scientia et intellectus.

Sed tunc posset aliquis dubitare q. cum sint plures alij

Liber

habitus intellectuales sicut sapientia prudentia ars nō se-
ciā dicitur mentionem de eis sepando eas a fantasmā. Res-
pondet qd hoc fecit: qia illi alij habitus intellectuales suo
qz nō erant noti, de eis in spālēm fecit mentionem in. vi.
etibz. Ad possimns dicere qd oēs differentie eoz que ha-
bent esse in intellectu dantur intelligi per hec tria que hī enu-
merat dicitur. s. per opinionē sciētiā et intellectu: qia omnis
cognitio intellectus vel ē certa vel dubia. Si dubia: datur
intelligi per opinionē. Si certa: vel est de principiis: et sic
datur intelligi per intellectu. vel ē de conclusionibus: et sic
datur intelligi per sciētiā: hī scilicet ppe fit circa speculabilia
non abstracta: et sciētia circa speculabilia abstracta.

Atque vero est circa facibilia, et prudentia circa agibilia; et fm hoc bi habitus intellectuales ad inuicem habent distingui, vt colligi pot ex. vj. et bi.

Quod quide igit non fit sensus manifestum ex
his est. Sensus quide eni aut potentia aut actus ē
vt visus ⁊ visio. Fantasia autē aliquid ⁊ nullo box
existente: vt que in somniis.

Tertio ostendit q. nulli quatuor enumeratoz est phantasia
et continet tres pres: in quaz pma ostendit q. phantasia n
est sensus. in secda q. nō est cū neqz intellectus. in tertia
q. nō est opino. ibi secda Ad 2o neqz. ibi tertia: Relin
quit videre. De pma itez in qnoz diuidit sin numeru
qnoz rōnū quas fecit ad pbandū fantasiā nō esse sensum:
intelligendo per sensū: sensum exteriorē: quia notū est q.
phantasia ē sensus interior: hī capiat p. potentia vel cōope
ratio si capiat p. operatione. De pma intendit palem ra
tione p. phantasiā nobis apparent neqz in somnis: vt
dum dormimus et somniamus. sed neqz per sensū in actu
nec per ipm in potentia nobis apparet aliqd in somnis. er
go phantasia nō ē sensus in actu: nec ē sensus in potentia
Qd in somnis nō apparet nobis per sensū in actu. p. te
ret: quia tūc sensus sunt ligati et nō sūt in actu. q. etiaz nō
apparet per sensū in potentia notū ē: quia sensus in poten
tia non opatur: ideo per ipm nō apparet. Dicit ergo q.
quidē igitur phantasia non sit sensus: manifestū est et bīs
quia sensus quidē enim aut ē potentia aut actus. i. aut su
matur in potentia aut in actu: vt visus dicit sensum in po
tentia: et visio dicit sensum in actu. Fantasiatur aut aliqd et
nullo horz existente. s. illo per qd aliqd apparet: vt que
in somnis. i. vt et in phantasia que est in somnis.

¶ Postea fm potentia sensus quide semp adest
viuentibus ⁊ non orbat: fantasia autem non.

¶ Secūda rō. Aialibus nō obatiō semp incit sensus in
potentia, sed illis nō incit semp phantasia in actu. ergo &c
Et hoc rō solū pbat qd phantasia in actu non ē sensus i po
tentia. Dicit igit. postea sensus quidē fm potentia semp
adeit in viuicibus t nō obatiō. phantasia aut. s. in actu nō
semper adeit.

T Si vō ei quod actu idē: omnibus vti continge
ret bestiis fantasiā inesse. Videtur aut nō bestiis:
vt formice: aut apī: aut vermi.

¶ Tertia rō: Dicitur bestie aliqui inest sensus in actu. s; nō oibus bestijs aliqui inest phantasia. ergo rē. minor p batur: qz fornice api aut vermi t talibus aialibus impie ctis nūqñ inest phantasia. dicit ergo. Si de phantasia est idē cū sensu qz actus oibus vtiq; bestijs cōtingeret fan tasia inesse. vñ aut nō vt fornice aut api aut vermi.

E Distingue hi quidē veri semp. fantasie autē plu
res false.

¶ Tercia rō. Sensus respectu ppriōz semp sūt veri. s. phantasia vī pluriū sūt falsē. ergo phantasia nō ē sensus ideo dicit: ¶ Postea hī qd ē. s. sensus sūt semp veri. s. respectu obiectōz ppriōz. fantasia aut plures falsē.

TAmplius aut non dicimus cum opemur certe circa
sensibile quoniam videtur hoc nobis homo. Sed
magis cum non manifeste sentimus: tunc et aut verus
aut falsus. Et quidē diximus apparent et dormien-
tibus esse.

¶ Quinta rō: **E**cce certe sentimus dicere possumus sic ē
 ⁊ nō solū q. sic apparet. sed cum manifeste pbantiamur
 nō possumus certe dicere sic esse sed solū sic apparet: vt
 p3 in formis. ergo pbantia nō ē sensus: dicitur. Amplius
 aut cū opamur. i. certe cōtra. i. circa sensibilia p sensu nō
 dicimus qm hoc vñ nobis hō. sed magis hoc facimus: cū
 nō manifeste sentimus: ⁊ tūc sensus ē aut verus aut falsus
 sed supple cū certe sentimus sensus semp ē verus ⁊ dici-
 mus q. hoc ē hō: ⁊ ita de alijs. Sed cū manifeste pbanta-
 miam nō dicimus sic ē sed sic apparet. ⁊ qd quidē dū
 mus apparet ⁊ dormientes vñcos manifeste p fantasiā
 sm quas nō certū ē sic esse sed solū hic eis apparere. In
 telligendū q. sensus exterior: nūquā decepti circa suū sensi-
 bile. pñtia stantibus tribus cōditōibus. i. de bita dispo-
 nente: debita dispōne mōli: ⁊ debita approximatōe ob-
 iecti. ⁊ tūc certe sentim⁹ iudicādo q. hoc est albi. vt aliqd
 aliud tale. Vbi aut aliqua illaz cōditōnū dechecet nō ten-
 tiremus certe: vt si vñsibile est longinquū aut mediū tene-
 brosū. ⁊ tūc de illo dubitarem⁹ dicēdo q. nobis videt q.
 hoc sit tale. Pder pbantia aut et si manifeste circa aliquod
 sensibile opmur nō dicimus sic esse sed sic appere: qd
 in dormientibus maxime accidit. Sed circa rōnē tertiam
 dubitā. ga lbi dicit **A**x. q. Vñcos apes ⁊ formice nō hnt
 pbantia. ⁊ b⁹ oppositi vt supius distixi: sibi voluit: q.
 cuiusq3 inest sensus: illi inest delectatio ⁊ tristitia appet⁹
 ⁊ pbantia. Vñcu rñdet **Alber.** d. q. lūbici terrestrēs
 ⁊ musce ⁊ talia valde imperfecta aialia nō hnt fantasiā. i. pfe-
 ctā. apes aut ⁊ formice bene hnt b⁹ fantasiā. cū talia aialia
 artificiose opent casus ⁊ sibi pudent in futurū ⁊ in com-
 mune opent. Et vlti⁹ dicit notū **A**x. ex vicio transla-
 tis corrupti fuisse q. nō inellerit notū aialia que **A**x. dicit
 nō hnt fantasiā: ⁊ loco illoz posuit apes ⁊ formicas. Illa
 aut aialia imperfecta bene dicunt hnt aliquā imaginē: si
 ne estimone ⁊ ex pñtia fantasiā imperfectā. ⁊ de hac tur lo-
 cutus **A**x. supra: hic aut solū loquit de fantasia pfecta.
 Cōmentator aut cōmēto. c. lvi. ad b⁹ declarationē dicit de
 vba: **E**stimat. n. q. nō ē aial imaginat. i. fantasiā: ⁊ est
 aial qd nō mouet ad sensibilia nisi apud pñtiā eoz in actu
 vt Vñcos ⁊ musce: apes ut ⁊ formice necessariū imaginā
 i. fantasiā. apes vō pp artificia in faciēdo suas casus:
 formice aut pp depositiōē nutriment⁹ repti ⁊ c⁹ cōgrega-
 tiōē in loco determinato: sed nō enas de exēplo. Et q. p3
Alber. secuti fuisse cōmentatorē nisi in hoc vltimo: quia
 vbi cōmentator dixit **A**x. nō curasse de cēplo dū voluit
 exēplificare de aialibus nō hñtibz fantasiā numerando
 apes ⁊ formicas que hnt fantasiā. **Alber.** tunc opōnit vñ
 cō translatōis. Egidius vñ illo postior: inuere videt
 q. aialia in triplici dīa regiunt. Quēdā enī sūt que nō cō-
 pñent dñt sensibilia nisi in eoz pñtia: sicut aialia valde im-
 pcta ⁊ hec hnt fantasiā simplr imperfectā que repñt vñcūq3
 ē sensus tactus. ⁊ sm hanc compendū cōueniē ⁊ diffo-
 neniēns. Alia autem sūt animalia valde perfecta que cō-
 pñendunt sensibilia in eozum absētia: dato enim q. nō
 sint in actuali exercitio: nec sint presentia alia sensibilia
 ad illa ordinata. ⁊ ista habent pbantiam perfectam simplici-
 ter que habent determinatū organum in cerebro vt post
 apparebit. Alia vñ sūt animalia media inter ista in
 perfectione: que licet compñendant sensibile in eoz absē-
 tia: nō tamen de eis mēmōrāntur nisi dum sūt in actuali
 exercitio ⁊ pñtibz alijs sensibilibz ordinati ad illa:
 ⁊ ista habent pbantiam imperfectam non tñ simpliciter

Secundus

In primo ordine sunt lumbici et musce. In ultimo sunt homines equi et cetera. In medio qui sunt ultimo recitat^r sunt apes et formice. Nam apes sciunt per memoriam reueri ad locum in quo inceperant fabricare formice ad locum in quo inceperant granum recondere. sed tamen horum non memoratur nisi dum sunt in actuali exercitio faciendi casas vel recondendi granum: et presentibus alijs sensibilibus que ad illa ordinantur. Atque ergo cum dixit supra omnia animalia habere phantasiam intellexit de imperfecta simplicitate que in eodem organo reperitur cum tactu: imo a quibusdam dicitur esse realiter idem cum eo. Cum autem hic dicitur quod apes et formice non habent fantasiam intellexit de perfecta simplicitate.

¶ Alio neque semper vera dicentium neque una erit ut scientia: aut intellectus. est enim fantasiam vera et falsa.

¶ Ostendit quod phantasia non est scientia nec intellectus: quia scientia et intellectus semper sunt vera. phantasia autem potest esse falsa. ergo et cetera. idco dicitur: At vero neque una. nulla phantasia erit de numero seu per dicentium vera: ut scientia aut intellectus: est enim phantasia et falsa.

¶ Relinquitur igitur videre si opinio sit. Sit enim opinio et vera et falsa. sed opinionem quidem inheret fides. Non enim contingit opinantem de quibus videtur non credere. Bestiarum nulli inest fides: phantasia autem multis.

¶ Ostendit quod phantasia non est opinio. et duo facit: quia primo ostendit quod phantasia non est opinio simpliciter secundum philosophum. secundo ostendit quod non est aliquid compositum ex opinione et sensu. ibi secunda manifestum est ergo. Dimittimus per duas rationes: quarum prima est ista. Nulli inest opinioni inheret fides. sed non cuiuslibet phantasie inheret fides. ergo phantasia non est opinio. per consequentiam et maiorem: quia non contingit non opinantem non credere ea que opinatur. et minor declaratur: quia nulli bestiarum inest fides multis autem inest phantasia. igitur et cetera.

¶ Amplius: si omnem opinionem consequatur fides: si idem suum esse: suasionem autem ratio. Bestiarum autem quibusdam phantasia inest: ratio vero non.

¶ Secunda ratio omnem opinionem sequitur rationem seu non omnem phantasiam sequitur ratio. ergo et cetera. patet itaque phantasia tota phantasia. quia omnem opinionem sequitur fides omnem autem fidem sequitur persuasum esse: et ad omnem persuasum esse sequitur ratio. ergo et cetera. Ad idem etiam nota est: quia multis bestijs inest phantasia quibus tamen non inest ratio. Dicit ergo continuando se ad precedentia quod cum phantasia non sit sensus scientia vel intellectus. relinquitur igitur videre si opinio sit: enim et opinio est vera et falsa sicut phantasia. Et tunc arguitur quod non dicens. Sed opinionem quidem inheret fides. Non enim contingit opinantem non credere ea de quibus videtur sibi. bestiarum autem nulli inest fides. phantasia autem multis bestijs inest. Amplius: Si per quia omnem opinionem sequitur fides siue credulitas. fides autem sequitur suasionem: suasio autem sequitur rationem. bestiarum autem quibusdam phantasia quidem inest: ratio autem non. Intellegendum quod nullus aliquid opinatur nisi per rationem aliquam illud sibi persuadetur. ad persuasionem autem sequitur fides siue credulitas. idco bene dictum est quod opinio non est sine fide: et fides non est sine persuasionem: et persuasio non est sine ratione. Et hic non capitur si des. proprie per firmam crudelitatem siue desperationem acquiruntur sola auctoritate dicentis: sed contra per firmam crudelitatem siue desperationem acquiruntur ex ratione persuasiva.

¶ Manifestum igitur quoniam neque opinio cuius

sensu: neque per sensum: neque complexio opinionis et sensus erit phantasia. Propter hoc et manifestum quod non alia quedam est opinio. sed illa que quidem cuius est sensus. Dico autem ex albi opinione et sensu complexio phantasia est. Non enim ex opinione quid est albi: ex sensu autem boni. Apparet igitur et opinari quod quidem sentitur non secundum accidens.

¶ Ostendit quod phantasia non est aliquid compositum ex opinione et sensu. et continet duas partes: quia per enumerationem modorum quibus potest intelligi quod phantasia sit quod compositum ex opinione et sensu ostendendo quod illorum modorum sit phantasia. in secundo ostendit quod phantasia non est aliquid tale compositum ibi: Apparet autem. De prima dicitur quod manifestum est ergo est quod phantasia neque erit opinio cum sensu. neque opinio per sensum: neque compositio opinionis et sensus. Et propter hoc etiam manifestum est quod phantasia non est alia quedam opinio id est alterius obiecti ab eo cuius est sensus. Sed illa que quidem est illius obiecti cuius est sensus. Dico autem quod si phantasia est compositio ex opinione et sensu ipse est compositio ex opinione albi et ex sensu albi. gratia exempli. Non enim est ex opinione quidem albi ex sensu autem boni. Apparet igitur per phantasiam secundum hoc et opinari eius obiectum: quod quidem sentitur non secundum accidens. sed per se. Intellegendum primo quod opinio et scientia sunt de conclusionibus et per hoc distinguuntur ab intellectu qui est de principiis: et opinio distinguitur a scientia: quia scientia acquiritur per rationem demonstrativam: opinio vero per rationem probabilem. si ergo phantasia esset composita ex opinione et sensu. hoc tripliciter intelligi posset. primo quod sit opinio cum sensu. id est opinio essentialiter cui annexus sensus. secundo quod sit opinio per sensum. id est sensus essentialiter cui annexus opinio. tertio quod sit compositio opinionis et sensus. id est sit essentialiter ex utroque composita. Et si phantasia dicatur composita ex opinione et sensu: magis rationabile est quod sit composita ex opinione et sensu eiusdem obiecti quod dixerunt: ut dicitur in ista. Intellegendum secundo secundum philosophum. commento. c. vii. quod imaginatio. id est phantasia non est aliqua istarum virtutum. sed dicitur: quoniam si esset composita ex eis: cogeretur ut vere diceretur de ea. per rationem illarum virtutum. id est sensus et opinionis ex quibus componitur modo medio compositum. non ex aliis necessesse est ut in eo existat quoquo modo certum in componentibus. Dicitur autem ex dictis quod per rationem sensus et opinionis non composita phantasia. per etiam ex commento. hic quod illa quatuor supra numerata. id est sensus opinio et cetera. sunt indifferenter sumi et per virtutibus et per habitibus. idco superius diximus locum fuit sub distinctione.

¶ Apparet et falsa de quibus simul acceptionem veram habent. et videtur solius unius pedis: sed creditus est maior esse habitatione. Accidit igitur aut abicere sui ipsius veram opinionem quam habebat salvatam saluare non oblitum neque decedente aut si ad hunc habent eandem necesse veram et falsam. Sed falsam facta est cum lateat transcendens res. Non ergo unum aliquod horum est: neque ex his phantasia.

¶ Adducit rationem ad probandum quod phantasia non sit composita ex opinione et sensu: quia multoties habemus opinionem veram et sensum falsum de eodem: ut per quantitatem solis quod ad sensum verum et unius pedis: et per opinionem creditam esse maiorem tota terra habitabilis. si ergo ex tali opinione et sensu debeat constitui unum ut phantasia: oportebit quod opinio et sensus quod sunt omnem sensum falsum. si autem non potest nisi opinio illa efficiat falsam. Sed isto dato tunc alio istorum potest si vel quod opinio veram efficiatur falsa facta tamen mutatur in re opinata: nec in ipso opinante: aut quod eadem opinio sit erit vera et falsa. sed utrumque istorum est impossibile. ergo impossibile est quod phantasia sit composita ex opinione et sensu.

Dicit ergo: Apparent autem et falsa aliquis ad sensum et quibus simul habent boies veram acceptationem. i. opinionem. nam et videtur solius pedis secundum sensum sed creditus est per opinionem esse maior: habitatione. i. terra habitabili. Accidit igitur aut abijcere suspensus veram opinionem quam habebat falsa re de qua habebatur opinio non oblitus. i. ipsum opinantem neque decredentem: aut si adhuc habet. i. opinionem veram eandem necesse est veram et falsam esse. sed opinio vera facta est falsa cum res transiens. i. transmutata de qua habetur opinio lateat ipsum opinantem. Fantasia ergo non est aliquod unum horum prius dictorum neque ex his est composita. Intelligendum quod cum idem non possit simul esse verum et falsum: si fantasia esset composita ex opinione et sensu: oportet quod ab eo ceterum vera vel quambo essent falsa. si ergo sensus esset falsus et opinio vera oportet quod opinio conformaret se sensui falso: quod esse non posset nisi opinio vera efficeretur falsa. Opinio autem vera efficitur falsa dupliciter. Uno modo per mutationem factam in re opinata ubi lateat opinantem sicut si for. sedente opinaretur ipsum sedere: et tunc in aduertere surgeret: et ut plurimum hoc modo opinio vera efficitur falsa. Alio modo opinio vera efficitur falsa per mutationem factam in opinante ut quia oblitus est opinionis vere et accipit opinionem falsam illi oppositam: aut quia non amplius credit opinionem veram propter aliquam rationem ad oppositam factam et acquiescit opinioni falsae. Quare patet quod illud ad quod deducit ratio Aristoteles tanquam ad inconueniens est impossibile per utramque partem. i. quod fantasia est composita ex opinione et sensu: tunc sciret quod opinio vera efficeretur falsa nulla facta mutatione in re opinata vel in ipso opinante: quod eadem opinio simul sit vera et falsa. Sed hic posset aliquis dubitare quoniam dictum est quod si opinio vera et sensus falsus debent constituere phantasiam: tunc oportet quod opinio vera conformetur sensui falso: et ex parte quod opinio vera efficiatur falsa. quia nisi opinio et sensus sint ad invicem conformata nunquam ex eis constitueretur aliquod unum tertium. videtur autem hoc necessarium quia talis conformitas opinionis et sensus potest aliter fieri. Potest enim ut videtur et sensus falsus conformari opinioni vere et sic constituere phantasiam. Ad hoc respondet quod si opinio vera et sensus falsus debent fieri ad invicem conformes: oportet quod opinio conformetur sensui et non sensus opinioni: quod patet ex duplici causa. Prima est quia in multis non potest haberi sensus verus in quibus potest haberi indifferenter opinio vera et falsa: ut patet de quantitate solis. nunquam enim per visum potest apparere tante quantitas sicut est. ideo opinio vere intelligibilibus potest fieri falsa et conformari sensui falso. eadem autem fieri non potest ex quo sensus falsus verificari non potest. Secunda causa est quia phantasia est motus factus a sensu secundum actum et est similis illi ut post apparebit. si ergo opinio debet esse de constitutione phantasie que conformatur sensui et assimilatur: oportet quod opinio trabatur ad modum sensus et efficiatur illi conformis. Patet itaque quod phantasia non est opinio cetera ex sensu neque sensus causatus ex opinione neque aggregatus ex opinione et sensu. quare et cetera.

Et quoniam accidit motus hoc moueri alterum ab hoc. Fantasia autem motus videtur esse: et non sine sensu fieri. Sed in his que sentiunt et quorum sensus est autem motum fieri ab actu sensus: et hunc similem necesse est sensui erit utique phantasia ipsa motus non sine sensu contingere. Neque enim sentientibus inesse: et multa est secundum ipsam facere: et pati habens.

Dico igitur quid est phantasia. et continet duas partes. in quarum prima ponit eius descriptionem. in secundo eam declarat. ibi: Et esse veram aut falsam. De prima ponit tale

descriptionem phantasie: quod phantasia est motus factus a sensu similis illi quam habens secundum eam multa agit et patitur.

Dicit ergo: Sed quoniam est. i. contingit mori hoc. i. sensu a sensibili moueri alterum. i. virtutem phantasticam ab hoc. i. sensu phantasia aut motus videtur esse et non sine sensu fieri. sed in his que sentiunt et quorum est sensus supplet est phantasia. Est autem. i. contingit motus phantasie fieri quod ab actu sensus. i. ab eo quod est sensus actu. et hunc modum necesse est esse simile sensui. i. motu sensus erit utique huiusmodi phantasie contingens si sine sensu non patiens i. esse si sentientibus.

Et hinc eam est. i. contingit multa facere et pati secundum ipsam.

Intelligendum primo quod Aristoteles hic describit phantasiam determinatam siue perfectam: quod patet. quia supius dixi non animalia habere phantasiam: quod de imperfecta veritatem non habet. Caput enim phantasiam pro operatione et non per virtutem. quia sensitiua interior non est motus factus a sensu. sed eius operatio est talis motus quia si cur sensus mouetur a sensibilibus: sic sensus interior mouetur ab exteriori facto in actu. Et hic duo dicta colligi possunt ex commentatore commento. c. lx. Primum quidem dicitur. Et imaginatio videtur esse virtus mobilis et passiva ab alio: et quod impossibile est ut sit sine sensu. sed est in rebus sensibilibus et in animalibus habentibus sensum perfectum. Videtur ergo velle quod phantasia de qua est hic sermo folius innatiatur in animalibus perfectis. Secundum colligitur patet post dum dicitur: Necesse est ut imaginatio in actu nihil aliud sit nisi perfectio istius virtutis per intentiones sensibiles existentes in sensu secundum modum secundum quod sensus perficiuntur per sensibilia que sunt extra animam. Et ista est notificatio phantasie per operationem. Deinde ponit notificationem eius per virtutem dicens. Et supple necesse est quod prima perfectio istius partis anime sit virtus que innata est se assimilare sensationibus que sunt in ipso sensu communi. Post subdit. Sed Aristoteles perpalauit in hoc sermone procedens. i. notificationem phantasie per operationem et tunc it consequens. i. notificationem phantasie per virtutem siue potentiam. quia est manifestum: et quia post declarabit ipsius. i. consequens modo perfectiori. ideo dimisit eum in hoc loco. Sitamen vellemus quod hic describeretur phantasia per virtutem per suam propriam operationem vi inuit Albertus: tunc deberet intelligi non in predicatione identitica sed causalit. sic videtur phantasia est motus et cetera. i. virtus in qua est motus et cetera. Sed expositio commentatoris melior apparet.

Intelligendum secundo quod Aristoteles hic per phantasiam capiendum per virtutem intelligi unum commune ab imaginatiua cogitantiua in homine et estimatiua in brutis: quod patet. quia multoties dicit quod phantasia refertur species sensibilibus: et hoc est opus imaginatiue. Aliquando autem dicit quod phantasia quedam est rationalis et quod est principium motus secundum locum simul cum appetitu et ita de alijs que sibi non competere nisi phantasia comprehenderet aliquid tanquam proprium et consequendum: aut tanquam notitium et fugiendum. hec autem comprehensio est operatio propria cogitantiue in hominibus et estimatiue in brutis: ut ostenditur. Alter enim est Aristoteles diminutus in determinando de virtutibus interioribus cum in nullo loco determinaret de cogitantiua siue estimatiua virtute. Possunt ergo dicere quod Aristoteles in precedenti capitulo determinauit de sensu communi: hic vero sermone determinat de imaginatiua et cogitantiua siue estimatiua quas phantasiam appellat. De memoratiua autem determinat in libro de memoria et reminiscencia. licet aliqui velint quod per phantasiam Aristoteles intelligit omnes virtutes interiores sequentes sensum communem. et per sensum sensus exteriores simul cum sensu communi in quo eorum iudicia perficiuntur. Et secundum hoc clara esset definitio phantasie et cetera.

Intelligendum tertio quod ista descriptio phantasie ex tribus partibus integratur. Quarum prima est quod est motus

Secundus

factus a sensu fin actum: et per hoc differt ab operatione/ bus sensuum exteriorum que non sunt a sensu sed a sensibili. conuenit autem cum operatione sensus communis et aliarum virtutum interiorum. Et cum dicitur qd est motus factus a sensu fin actum indigi debet qui est vel qui fit in actu: quia per species acceptas a sensu qui fuit in actu potest imaginari aut cogitari operari nullo sensu prout in actu existente: ut patet in somniantibus. Nam post qd sensus exterior existens in actu immutauit sensum communem: et sensus communis imaginari: et imaginari cogitatum: et cogitatum memoratum. stat species sensibiles referuari in imaginari vel memorati: nullo sensu exteriori prout tunc sentiente: ut in dubio patebit et ab illis moueri poterit cogitatum. Secunda particula descri- ptionis est similis illi: et per hoc qd motus phantasiae id est imaginatiue et cogitatiue vel estimatiue fit a motu sensus: et illi est similis non solum quo ad obiectum representatum sed et quo ad modum reputandi qui est individualis differat a specie intelligibili et intellectu: que quia representant vniuersaliter non assimilantur hoc modo motui sensus.

Tertia particula est fin quam animalia habentia cum multa agunt et patiuntur scilicet apprehendendo obiecta sub ratione conuenientis vel disconuenientis proficui vel nocui. et per hoc differt ab operatione sensus communis qui non apprehendit conueniens vel disconueniens et ab operatione memoratiue que non est cognoscitiva. Et quo patet qd phantasia pro operatione fin qd hic capitur est motus imaginatiue et cogitatiue virtutis vel imaginatiue et estimatiue. Sed postea hic aliquis dubitare: quia superius posuit d. x. differentiam inter opinionem et phantasia dicens qd fin opinionem multum copatimur aut eodum: sed fin appetitum mouemur non autem fin phantasia. sed sic sumus nos habentes sicut si in picturis aspicere nos terribilia aut confidentia etc. hoc autem repugnare videtur illi quod hic dicitur qd fin phantasia anima/ lia multa agunt et patiuntur. Respondetur qd habentes ut homines magis mouentur fin appetitu et agunt et patiuntur per opinionem que est sequens iudicium intellectus qd phantasia que est sequens iudicium sensus. et hoc voluit d. x. su- pra: quoniam homines ut plurimum non stant in determinatione phantasiae: sed procedunt ad determinationem ipsius intellectus sed bruta que non habent intellectum stant in determina- tione phantasiae capiendi phantasia vi supra et fin ea mul- ta agunt et patiuntur. quare etc.

Et esse veram et falsam. Hoc autem accidit propter hoc qd sensus propriorum quidem est verus: aut qd paucissimum habens falsum. Secundo autem de accidere hoc et hoc iam contingit mentiri. Quod quidem enim album non mentitur. Si autem hoc album aut aliud: mentitur. Tercio autem consequentium accidentia: quibus in sunt propria. Dico autem ut motus et magnitudo accidunt sensibilibus: circa que est maxime iam de- cipi fin sensum.

Declarat descriptionem phantasiae. et primo quo ad pri- mam partem. secundo quo ad alias duas ibi Quoniam autem visus. De prima d. x. probat qd phantasia est motus factus a sensu fin actum per hanc rationem. Omne illud quod verificatur et falsificatur fin veritatem et falsitatem sensus in actu: vel est sensus in actu vel est motus et effectus causatus ab eo. sed phantasia verificatur et falsificatur fin veritatem et falsitatem sensus in actu et non est sensus in actu ergo est motus factus a sensu fin actum. maiorem non probat d. x. quia est de se manifesta. Sed minorem quo ad p-

nam partem tripliciter probat. scilicet phantasia verificatur et falsificatur fin veritatem et falsitatem sensus fin actum. pri- mo ex parte sensibilibus propriis. secundo ex parte sensibilibus per accidens. tertio ex parte sensibilibus communis dicens. Et supple contingit ipsam phantasia esse veram et falsam. hoc autem accidit propter hoc qd propriorum quidem sensus est verus: aut qd paucissimum habens falsum sicut ergo sensus respectu propriorum est ut plurimum verus et raro falsus: quia non nisi deficiente aliqua conditio- ni requisitarum ad rectum iudicium sensus: ita est de phantasia quod non est nisi quia respectu propriorum phantasia verificatur et falsificatur fin veritatem et falsitatem sensus fin actum. Secundo autem de accidere hoc id est circa sensibile per accidens et hoc iam contingit mentiri. scilicet phantasia fin qd circa ipsum mentitur sensus quoniam quod quidem album non mentitur sensus: nec phantasia et circa alia sensibilia propria stantibus conditionibus debitis. Si autem hoc album aut aliud ut silius Leo- nis aut Hyarij. et circa huiusmodi sensibilia per accidens bene mentitur sensus et similiter phantasia. Tercio au- tem respectu communis et consequentium corpora natura/ lia quibus insunt accidentia propria. Dico autem ut motus et magnitudo et reliqua sensibilia communia que accidunt cor- poribus sensibilibus. ista sunt illa circa que est maxime iam decipi fin sensum et etiam fin phantasia: quod non est propter aliud nisi quia phantasia quo ad veritatem vel falsita- tem insequitur sensum.

Ad motum autem ab actu factum differt a sensu qui ab his tribus sensibus. Et primus quidem pre- sentis sensus verus: alij autem presentis absentis erunt utiqz falsi: et maxime cum procul sit sensibile. Nam phantasia fin parte minore. scilicet qd phantasia non sit sen- sus fin actum: quia illud qd plus falsificatur qd sensus fin actum non est sensus fin actus. sed phantasia plus falsificatur qd sensus fin actus. etc. Dic d. x. Ad motum autem factum ab actu id est phantasia que est motus factus a sensu in actu differt a sen- su qui est ab his tribus sensibus. scilicet qd est fin hos tres mo- dos sentiendi. Nam secundum hos tres modos sen- tiendi vbi sensibilia per accidens et eodem differt phantasia a sen- su: quia in omnibus illis plus falsa est phantasia qd sensus. unde et primo qd sensus qd est sensibilibus propriis respectu obiecti presentis: semper erit verus. Alij autem sensus qd sunt sensibilibus per accidens et eorum erit utiqz falsi respectu obiecti presentis et ab- sentis et maxime cum sensibile sit procul. i. distans. Et tunc sup- pleat rō qd quia presentia et propinquas obiecti faciunt ad veritatem cognitionis. absentia vero et longinquas faciunt ad eius falsi- tatem: cum per phantasia comprehendam obiecta absentia et ad magis longinquam distantiam per sensum. ideo phantasia plus falsificatur qd sensus.

Siquidem igitur nihil aliud habent que dicta sunt nisi fantasia: hoc autem est quod dictum est. Fantasia utiqz erit motus a sensu secundum actum factus.

Hic ponit conclusionem dicens. Si quidem igitur nihil ali- ud habet ea que dicta sunt de phantasia. hoc autem est quod dictum est vbi qd phantasia verificatur et falsificatur fin veritatem et falsitatem sensus in actu: et qd ab eo desit in veritate phan- tasia utiqz erit motus a sensu factus fin actum. Intelligenda primo fin pri. cometo. c. lxj. qd contingit ut in imaginatiue accidat verum et falsum cum sit motus a sensu qui est in actu ex hoc quod narrabo de hoc quod accidit in sensu. Sensus. n. quidem est verus in maiori parte: et est sensus qd est verum propria: vbi gra- tia. hoc est album aut nigrum et quidem est falsus in ma- iori parte. et est duobus modis scilicet sensus sensibilibus

accidentalibus, verbi gratia q. iste albus est Sortis vel Platonis, et sensus sensibilium cōiū, verbi gratia: quātas et motus quoniam in his duobus modis sensibilium cadit error et cū ita sit: necesse est ut imaginationi accidat de hoc illud quod accidit sensui et plus et c. Comentum est clare ex dictis.

Intelligendum secūdo sūm Egidii q. duo sunt causas propter quas plus falsificatur fantasia q. sensus. Prima est quia phantasia causatur a sensu et maior accidit delectus in effectu q. in causa. Secūda est quia sensus nō comprehendit sensibilia nisi in presentia, fantasia autē comprehendit sensibilia in eorum absentia sūm quem modum maior accidit falsitas non solum respectu sensibilium per accidens vel communiā: sed etiam respectu sensibilium p. priorum. Et cum dicitur supra q. sensus p. priorum semper est verus intelligitur stantibus debitis conditionibus: quia aliqua eorum deficienti ipsum falsari contingit: ut hic innuit A. x.

Quoniam autem visus maxime sensus est: et nomen a lumine accepit: quoniam sine lumine nō est videre. Et quoniam immanent et similes sunt sensibus: multa sūm ipsos operatur animalia. Alia quidem quia non habent intellectum ut bestie. Alia vero ex velamento intellectus aliquando passione aut egritudine: aut somno ut homines. De fantasia quidem igitur quid est: et ppter quid est dictum sit intantum.

Ad declarandum alias duas partes definitionis fantasie: scilicet q. est motus similis motui sensus et q. sūm eam animalia multa agunt et patiuntur. Et quia prima est clara ex dictis nam ex quo modus fantasie sit a sensu in actu sine a motu ipsius sensus et effectus sue cause assimilatur saltem p. prioribus sequitur motum fantasie motui sensus assimilari. Ideo instat A. x. in declaratione alterius partis que est magis dubia premittendo primo causam ppter quam fantasia est sic nominata dicens: Quoniam autem visus est maxime quia perfectissimus inter omnes et nomen a lumine accepit ipsa fantasia: quoniam sine lumine non est videre et quoniam immanent et perseverant motus fantasie et sūm si similes sensibus id est motibus factis in sensu animalia in quibus isti motus fiunt multa operantur sūm ipsos motus fantasie. Alia quidem quia non habent intellectum ut bestie: alia vero ex velamento intellectus aliquando passione id est animi ut ira vel gaudium, aliquando egritudine: ut in frenesi, et aliquando somno: ut homines. De fantasia quidem igitur quod est dictum est intantum. Intelligendū primo q. phos apud grecos idem est q. lumen, et quia in lumine omnia apparent visui qui est perfectissimus sensus a phos derivatum est phanos: quod idem est q. appetitio. Phantasia ergo quia dicitur a phano quod est appetitio a lumine dicitur nomen sumpsisse: et sumendo nomen a lumine sine quo nihil videt visus dicitur ex consequenti etiam habuisse nomen a visu. Intelligendum secūdo q. quia animalia magis operantur sūm iudicium virtutis superioris q. inferioris eorum intellectus sit superior ad fantasiam si animalia aliqua operantur sūm phantasiam et nō sūm intellectum. Hoc est duplici causa accidere potest. prima si talia animalia non habent intellectum ut bestie. Secunda si habeant cum velamento et impedimento ut homines et hoc tripliciter potest contingere. primo forti passione animi: ut ira timor vel huiusmodi. nam contingit aliquem taliter iratum ut fere nihil intelligat. Secūda hoc cōtinuere potest ex egritudine ut quia est ebrius vel freneticus nam patientes tales egritudines magis per phantasiam moventur q. per intellectum. Tercio hoc potest contingere somno in quo ut plurimum ligatur intellectus et viget phantasia.

Ad clariorē intelligentiā et complementū supius dictorum dubiandū videtur de numero sensuum interiorum et diversitate suarum operationum et distinctione obiectorum suorum: in qua materia et si varie apud modernos reperiantur opiniones: quia tamen antiqui in ea melius senserunt: ut ad opiniones ipsorum me transferā declarando quid in hac re senserint hi tres clarissimi viri. scilicet Auerrois Avicenna et maius Albertus posterior illis p. mittendo tamen aliqua ad omnes illoz opiniones utilia. Et prima quidem est q. virtutes sensive sunt duplices quedam enim sunt apprehensivæ sive exterioris: et quedam sūm apprehensivæ deintus. Ille dicitur apprehensivus que immediate a sensibilibus imitantur nō precedente imitatione alterius sensus que eadem cā dicitur sensus exteriores dicitur etiā sensus p. ciales quia vna quaque earum determinata est ad cognoscendum tantū vnum genus sensibilium propriorum: ut visus ad cognoscendū solum colorum: auditus solum sonum: et ita de aliis. Et ille sunt quinque de quibus divisim in propriis capitulis supra determinatum fuit scilicet visus auditus olfactus gustus et tactus. Ille vero dicuntur apprehensivæ deintus que non immediate imitantur a sensibilibus sed precedenti imitatione alterius sensus que ex eadem causa dicitur sensus interiores: et has Avicenna appellat virtutes oculi: culic comprehendivæ priores autem manifeste comprehendivæ sunt. et de his tractavit A. x. in duobus capitulis immediate precedentibus. Secundo premittendum sūm Albertum q. forma sensibilis aliud esse habet in corpore sensibili: et aliud in anima aut viribus aut organo eius. Nam in corpore sensibili habet esse naturale: in anima vero habet esse abstractum sūm q. est eius cognitio sensibilis aut intelligibilis aut species tali cognitioni immediate deserviens huius autem abstractionis forme sensibilis quatuor gradus reperiuntur. Primus est quo forma abstrahitur a materia: sed non abstrahitur a presentia materie nec ab eius appenditiis: et hoc modo habet esse forma sensibilis in sensibus exterioribus et in sensu communis qui recipit species sensibilium sine materia cum hoc omni sensui sit commune: sed tamen non recipiunt nisi cum presentia materie quia non nisi presente sensibili et cum conditionibus sine appenditiis materie que sunt hic et tunc et reliqua huiusmodi. Secundus gradus abstractionis est quo forma abstrahitur a materia et ab eius presentia sed non ab appenditiis materie, et hoc modo non reperitur forma in virtute imaginativa que retinet species sensibilium in ipsorum absentia. Tercius gradus abstractionis est cuius virtus apprehensiva ex specie forme sensate elicit speciem intentionis non sensate per sensum exteriorē sicut dum estimativa oculi ex cognitione coloris lupi motus figure et reliquis huiusmodi sensibilibus elicit speciem inimicitie iudicando ipsum inimicum et fugiendum: et ita de aliis.

Quartus et ultimus gradus abstractionis est dum forma abstrahitur a materia et eius presentia et eius appenditiis, et hunc modum abstractionis habet forma in intellectu qui solus inter anime vires recipit universaliter: ut in tertio patebit. Tercio premittendum q. eorum que cognoscuntur per sensus interiores quedam dicuntur forme sensate: et quedam dicuntur intentiones non sensate, forme sensate sunt sensibilia p. p. et cōia que per sensus exteriores cognoscuntur. Intentiones autem non sensate sunt quedam proprietates que inveniuntur in individuis substantie simul cum sensibilibus formis et non cognoscuntur per aliquem sensum exteriorē: sed bene possunt cognosci per aliquem sensum interiorē simul cum formis sensibilibus: ut post ostendetur. huiusmodi autem sunt bonitas et malicia: amicitia et inimicitia: paternitas filio: mansuetudo filio: quando vult et reliqua huiusmodi.

Secundus

Quarto p̄mittendum q̄ non est eiusdem virtutis organice bene recipere species: et eas bene conservare: qm̄ ad h. et q̄ talia virtus sit bñ receptiva sp̄z requir̄ dñm in humiditatis super siccitatē in cōplexione sui organi ga bñdū est bene recipere passiones lz eas male retineat: vt patet in aere et aqua et confimilibus. Sed ad hoc vt virtus talis sit bene conservativa requiritur cōuersio dominium sic: citatis super humiditatem: quoniam siccum sz cum difficultate recipiat cum tamen receperit diutius retinet: vt p̄ in lignis lapidibus et huiusmodi. Adis p̄missis dicendū fm̄ Auerroem vt infra patet ita comento sexto tertij dñi: q̄ quatuor sunt virtutes sensitiue interiores. P̄ma ē sensus cōis sic dictus non quia sit cōmunis fm̄ p̄dicationē sed quia cōmunis est fm̄ inuentionē cum recipiat inuentionē omnium sensibilia cuius opatio est cognoscere omnia sensibilia sensu exteriori talia. p̄p̄ia q̄z cōmunia et ponere inter ea cōuenientiam et differentiam et cū hoc cognoscere sensationes sensu exteriori vt patuit supra in capitulo p̄p̄io. Et hic sensus non conservat species cessante eius cognitione: quod non facit sensus cōmunis. et hac de causa dicit ibi Auerroes formam sensibilibus cuius sedes ē posterior: medietas primi ventriculi cerebri. Tertia est virtus cogitativa in homine et estimativa in brutis que ex speciebus et cognitione formarū sensatarū elicit species et cognitionem intentionū non sensatarū vt ex cognitione huius coloris Sortis huius magnitudinis et figure et aliorū eius sensibilibus p̄p̄iorū et cōmuniū peruenit in cognitionē sue amicitie sue filiationis et mansuetudinis et reliquorū talium. et hec virtus est illa que cōponit formas cū formis aut intentiones cū intentionibus: aut intentiones cum formis iudicandū hoc album esse: hoc dulce: hunc amicum esse: huiusmodi: aut hoc album esse: hunc filium: et ita in alijs: cuius sedes est medius ventriculus cerebri. Cogitativa autem virtuti multa alia valde notabilia attribuit cōmentator: in pluribus locis eius excellentiā declarantia: de quibus ab eo a volente queratur in p̄p̄ijs locis. Quarta et vltima est virtus memorativa cuius est reservare species non solum formarū sensibilibus sed etiam intentionū non sensatarū cum differentiā p̄teriti temporis in ipsoz absentia cessante omni cognitione: quod non facit cogitativa. quia nō est eiusdem virtutis organice bene recipere et bene retinere: et huius sedes est posterior: ventriculus cerebri: et appellata est ibi Auerroes intentionē non sensatarū: et est solus reservativa. Sunt ergo fm̄ Auerroem quatuor virtutes interiores: due cognoscitiue solū vt sensus cōmunis et cogitativa vel estimativa: et alie due solum reservatiue et nō cognoscitiue vt imaginativa et memorativa. Ex quo sequitur q̄ cognitiones que sūt in actu memoradi vel reminiscendi aut que sūt in somniatibus lz fiant per species reservatas in memorativa vel imaginativa: sunt tamen sensatio: nes cogitatiue vel estimatiue virtutis autem sensus communis. Vnde autem sicut species reservat in memorativa possunt mouere cogitativam sic species in cogitativa existentes possunt mouere imaginatiuā. et ille que sunt in imaginativa possunt mouere sensum cōmunē: difficultas est non parua. Quidam enim tenent q̄ sic imo quod plus est volunt q̄ species existentes in sensu cōmuni vel organo eius possint inuolare sensus exteriores et consequenter q̄ sensus cōmunis et sensus exteriores fm̄ talem inuentionem reflexam possunt sentire sensibilia in corpore absentia: quāuis hoc facere non possent fm̄ inuentionem rectā immediate a sensibilibus p̄ponientem. Et fm̄ hoc saluant

qualiter dormientes non facta perfecta op̄latiōe in meatibus cerebri possunt per sensus exteriores sentire et operari vigilantium exercere. Ego tamen puro q̄ tutius sit tenere oppositum: quia si species existentes in organo cogitatiue possent mouere imaginatiuam cum in organo cogitatiue sit species intentionis non sensate imaginatiua illam recipere possent: immo nulla species esset in memoria: quā sibi similis esse possent in imaginatiua. et ita posset imaginatiua cum differentiā p̄teriti referuare: quod non est concessum. Dicendum etiam est q̄ sicut sensus exteriores non componunt nec diuidunt: sic nec sensus cōmunis sed iudicat album dulce vel album non amarum. et ita in alijs absq̄ copula verba. Cogitativa autē videtur non solum componere et diuidere sed etiam rationari circa indiuidua sicut intellectus circa vniuersalia: licet quidam velint q̄ solius intellectus sit componere et diuidere et discurre de propositione ad propositionem. Cogitativa vero vel estimativa discurret non formando propositiones: vt fortis amicus. ergo inuatiua. Plato inimicus ergo nocuus. Vnde addere volui ad bonitatem doctrinē. Auicenna autem has virtutes quinque esse fatetur: quarum prima est. Sensus cōmunis et in hac conuenit cum priori opinione. Secunda apud eum ē fantasia que est solum reservatiua formarū sensatarū eo modo quo apud sensum fuerunt sicut p̄cedens opinio dicit de imaginatiua. Tertia est virtus que vt ei impat estimatiua: vel vt ipsamet ad suam operationem peruenit operationem appellatur imaginatiua: vt autem ei imperat intellectus dicitur cogitativa. et hec virtus ē cognoscitiua sensatarū per sensum cōmuniem et fragmenta componit: vt montem aurum seu finaragdinum irrocorum et reliquū huiusmodi. Quarta virtus est estimativa que non solum cognoscit formas sensatas: sed etiam intentiones non sensatas componendo et diuidendo: vt in priori positione dicebatur de cogitativa. Et harum duarum virtutum locus est medius ventriculus cerebri inter quas est duplex differentia. Prima quia hec vltima cognoscit intentiones non sensatas quas p̄cedentes non cognoscit. Secunda quia ad huiusmodi apprehensionē sequitur iudicia fm̄ q̄ non solum bestie: sed etiam homines p̄terunq̄ se regunt in operationibus suis iudicando hoc esse vtile et p̄sequendum: illud vero nocuum et fugiendum illum esse filium diligendum illum vero inimicum et odicendum. et ita dñs is. Ad apprehensionem autem prioris talia iudicia nō sequuntur. Quinta est memoratiua cuius operatio et sedes est: vt dictum est supra. Albertus vero licet has virtutes dicat esse quinque: non tamen omnino conuenit cum Auicenna. Prima igitur fm̄ ipsam est sensus cōmunis et in hac conueniunt omnes. Secunda est imaginatiua que non solum reservat species formarū sensatarū dato q̄ non sit in presentia: sed etiam eas cognoscit et maior est eius bonitas in retinendo q̄z in recipiendo. Contra vō sensus cōmunis maior est bonitas in recipiendo q̄z retinendo. Tertia virtus est estimativa que solū nō formas sensatas: sed etiam ex eis elicit intentiones non sensatas iudicando istum esse filium et ei esse miserendum illū esse inimicum et ab eo esse fugiendum: hoc esse proficuum et p̄sequendum illud nocuum et fugiendum. et ita de alijs propter quod hec virtus non solum est cognoscitiua: sed etiam motiva fm̄ locum et has tres virtutes dicit reperiri in quolibet animali habente vnum vel plures de sensibiles exterioribus. Quarta virtus est phantasia cuius opus est componere formas cum intentionibus et formas cum formis et intentiones cum intentionibus: quod ad duos fines ordinat. Vnde maior cognitio p̄culariū q̄ bñ p̄tabilia sensitiua in qua per affirmationem vel negationē hoc

67: Sacre pence d'or fin y l'ence d'or fin

intus enim apparetur, i. forma materialis in eo existens prohibebit extraneum; i. aliam formam materialem in eo recipi; et obstruet, i. impediet eius cognitionem. ¶ Intelligendum primo qd alio intellectu loquatur Anaxagoras et de alio hic determinat Alexander. Nam anaxagoras loquebatur de intellectu diuino: ponebat, n. vnum chaos confusus precessisse multitudinem generationis: et quod deus sequestrando enitit ex illo chaos mundum generauit. De ergo intellectus diuinus plane dominaretur omnibus materialibus ipse posuit penitus imaterialem. Aristoteles autem hic determinat de intellectu humano: et vult ipse esse imaterialem, i. non organicum nequeeductum de potentia materie: ut omnia alia materialia intelligere possit. ¶ Et qd oportebat intellectioni humanam esse immixtam et imaterialem ad hoc qd intelligat omnia materialia: declarat Egidius tripliciter hoc ex parte rei cognitum: nam si intellectus esset materialis: cum semper materia habeat de terminare et particularizare formas: tunc intellectus vel determinaretur ad certum genus cognoscibilem: vel saltem impeditur ne possit omnem materiales formas cognoscere si cut patet in visu tactu et reliquis huiusmodi. Ita visus qd esset materialis determinaretur ad genus coloris inter omnia sensibilia, proprium: quia nullum colorem in suo organo habet non impedit a cognitione alicuius coloris. Tactus vero quia persistit in media proportionem tangibilium qualitatibus non solum determinatur ad tangibilia, sed etiam impeditur ne omnia tangibilia cognoscere possit: quia similiter calidum et similiter frigidum non potest cognoscere. Eodem modo si intellectus esset virtus materialis: vel determinaretur ad determinatum genus formarum materialium cognoscendum vel saltem impeditur ne omnes materiales formas possit cognoscere. Secundo idem ostendit ex parte modi cognoscendi ipsius intellectus: quoniam si intellectus esset materialis non reciperet nisi individualiter cum hic et nunc: et quo indiuinandum est ratione materie: et per consequens non cognoscere nisi singulare, non falsum: quia nos ponimus discernimus inter singulare et vniuersale, ergo per aliquam virtutem virtutes vniuersales cognoscimus, ut patet ex dictis in capitulo de sensu communi: et non nisi per intellectum, ex quo sensus est solum singularium, ergo intellectus cognoscit vniuersale. Tercio idem declarat ex parte potentie cognoscencie: quia intellectus est in comparabilitate: ut patet ostenditur: et patet etiam: quod suum obiectum proprium, scilicet vniuersale est in contrarium: sed omnis virtus materialis est corruptibilis ergo etc. ¶ Intelligendum secundo qd hic reperitur duplex ista eadem tunc sententia continens. Vna dicit intus apparere, n. prohibebit extraneum et obstruet: et huic concordat translatio antiqua: et sic expressa fuit. Alia, n. dicit despectum apparere, n. prohibebit extraneum et obstruet: quia continuando cum precedente et ponit Albertus dicens qd intellectus possibilis est immixtus: ut cognoscat omne despectum ab ipso despectum vocat id cuius forma non informatur. Idas, n. formas omnes despicit intellectus tanquam indignas sibi quasi prohibentes ipsum intelligere. Si, n. esset aliqua forma informans ad hoc: esset hoc aliquid: tunc hoc ipsum prohiberet ne appareret ei in cognoscendo alienum et contrarium ab illa forma et impediret omnis rei cognitionem que obiceret ei contrarium et diuersum ab illa forma recipi in eo non possit: et id quod inest ei non haberet in potentia: et ideo esset aliqua forma mixta impediret ne potentia intelligeret omnia materialia. ¶ Hec sunt verba eius in quibus non multum deest a commentatore commento, iij. dum dicit loquendo de intellectu possibili. Necesse est ut sit non mixtus corporibus: neque opus ut comprehenderet omnia et recipiat ea. Si, n. fuerit mixtus: tunc erit aut corpus aut virtus in corpore, et si fuerit alter istorum duorum habebit formam propriam que impedit cum recipere aliquam formam alienam etc. Sicut igitur

si oculus haberet aliquem colorem per se ipsum impediretur ne reciperet colores alios realiter et spiritualiter. et ex consequenti non posset illos cognoscere cum omnis huiusmodi cognitio fiat per receptionem. sic si intellectus haberet in se aliquam formam materiale sibi propriam per illam impediretur a receptione reali et spirituali et ex consequenti cognitione aliarum formarum materialium. et idem sequitur si intellectus ponatur talis forma materialis. In intelligendum tertio secundum commentatorem comento eodem: quod dicitur hic declarant duo de intellectu possibili. scilicet ipsum esse in genere virtutum passivarum et ipsum esse non transmutabilem scilicet corruptibile: quia neque est corpus neque virtus in corpore. et hec duo sunt principia omnia que dicuntur de intellectu. et primum sic confirmatur: Omnis virtus que mouetur ab eo cui attribuitur id est ab obiecto respectu cuius operatur est passiva. sed intellectus est huiusmodi cum mouetur ab intelligibilibus. Ergo intellectus est virtus passiva. patet consequentia et maior. quia hec est differentia inter virtutes activas et passivas: quia actus mouent illud cui attribuitur id est suum obiectum. passivae autem mouentur ab eo cui attribuitur id est a suo obiecto. minor: etiam patet. quia intellectus mouetur a rebus intelligibilibus mediantibus intentionibus imaginatis: quas communiter phantasmata appellamus: sicut sensus mouetur a sensibilibus: quia tamen res intelligibiles non mouent intellectum possibilem nisi moueantur ab intellectu agente qui auferit eas a materijs faciendo de potentia intellectus actus intellectus. adeo anima intellectiva est activa et passiva. nam secundum quod intellectus mouetur eam est passiva. Sed secundum quod intellectus mouetur ab ea est activa. Quare necesse est ponere in anima rationali has duas differentias scilicet virtutem actionis: et est intellectus agens qui ad intellectionem actus concurrens: et virtutem passionis: et est intellectus possibilis qui ad eam passivae concurrens et utraque harum virtutum est neque generabilis neque corruptibilis ut post apparebit. Intelligendum quarto secundum commentatorem eodem comento: quod dicitur hic per hoc quod intellectus possibilis non est corpus neque virtus in corpore ex quo postea habetur quod ipse non est transmutabilis proprie: cum omne tale sit corpus vel virtus in corpore. Et ista demonstratio dicitur fundatur super dyabolum propositionibus. Quarum prima est quod in intellectu materiali siue possibili recipit omnes formas materiales scilicet spiritualiter quantum ad species ipsarum: quod patet ex quo omnes cognoscit. Secunda est quod omne recipiens aliquid necesse est ut sit denudatum a natura recepti et ut sua substantia non sit substantia recepti in specie. Nam si recipiens esset de natura recepti: tunc reciperet se et mouens esset motum. unde recipiens colorem operaretur esse sine colore. et ita de alijs. Ex his propositionibus arguitur sic. Omne quod est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formam materiale: quia corporitas et virtus in corpore sunt forme materiales. sed intellectus possibilis nullam habet formam materiale. ergo nec est corpus neque virtus in corpore. minor probatur: quia intellectus possibilis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum a natura recepti. ergo intellectus possibilis est denudatus ab omnibus formis materialibus. quare et cetera. Sed hic dubitatur utrum omne recipiens sit denudatum a natura recepti in specie: ut asserit commentator esse de intentione dicitur. Arguitur quod non. primo quia unus oculus recipit seipsum spiritualiter aut proprium colorem dum videt se per speculum visum reflecta. ergo et cetera. Et si diceretur quod pars oculi in qua est virtus. scilicet pupilla non videt se sed aliam exteriorem ut coniunctiuam vel corneam. Contra: quia pupilla siue humor cristallinus ex quo est corpus mixtum habet colorem et tamen re-

cipit colorem eiusdem speciei: ut si visus existens in una pupilla videret aliquod corpus similiter coloratum. igitur et cetera. Secundo. Tactus in suo organo habet qualitates primas ut caliditatem frigiditatem et cetera. et tamen recipit aliam eiusdem speciei ex quo eas sentit: ut patet ad experientiam. ergo et cetera. Ad hoc dubium posset responderi adducendo intellectum in quem dat Ioannes Andronicus illi propositioni commentum. Dicit enim eam sic intelligi debere videlicet quod omne recipiens est denudatum a natura recepti essentialiter sic quod nihil est idem est idem essentialiter cum eo quod recipit: vel cuius speciem recipit: nam si aliquid esset idem essentialiter cum eo quod recipit vel cuius speciem recipit: tunc idem reciperet seipsum realiter vel spiritualiter: tunc et idem reciperet eiusdem: et si idem esset mouens et motum: quod est impossibile. Et hec videtur voluisse commentator dū dicit quod si recipiens esset de natura recepti: tunc res reciperet se et mouens esset motum. et istud sufficit ad ostendendum quod intellectus possibilis non sit aliqua forma materialis: quia omnes recipiunt secundum species suas. Sed tamen videtur quod licet declaratio illius propositionis sit vera in se: non tamen sufficit ad exprimendum mentem commentatoris qui vult non solum quod nihil sit idem essentialiter cum eo quod recipit vel cuius speciem recipit: sed etiam quod nihil habeat in se aliquid de specie illius quod recipit: quod patet per eum versus finem commenti dū dicit dandum intellectum illius propositionis. Proposition enim dicens quod recipiens debet esse denudatum a natura recepti: intelligit illius speciei recepti non a natura sui generis: et maxime remoti: et maxime eius quod dicitur est per equiocationem. et ideo diximus quod in sensu tactus inuenitur medium inter contraria que comprehendit. contraria enim alia sunt in specie a medijs. Ecce quomodo vult commentator quod nullum corpus recipiens habet in se aliquid de specie recepti licet possit habere aliquid eiusdem generis: et maxime remoti: et adhuc magis si fuerit genus equiuocum vel analogum. Et respondendo ad argumentum quod posset fieri de tactu dicit quod tactus habet medium qualitatum tantum et recipit solum extrema contraria. modo medium differt specie a contrarijs extremis. ideo tactus est denudatus a specie recepti. Sed hoc quod dicit commentator de tactu non videtur esse verum: quia tactus habet caliditatem et frigiditatem et alias huiusmodi qualitates tangibiles sub gradibus medijs et recipit eas sub gradibus intentionibus. gradus autem intensior et remissior in caliditate non variat speciem. et similiter in alijs et cetera. Ad id quidam respondent dicendo quod duplex est differentia specifica qualitatibus: quedam essentialis: et quedam accidentalis. Dicit ergo quod caliditas intensa et caliditas remissa quantum non differant secundum speciem essentialiter: differunt tamen secundum speciem accidentaliter ex quo habent gradus diuersos. et hoc sufficit pro intentione commentatoris ut dicitur. Alter posset responderi ad propositionem commentatoris ut dictum fuit supra in capitulo de visibili dando sibi hunc intellectum videlicet quod nullum recipiens debet habere aliquid de specie recepti ut recipiens est. et quod sit causa illius receptionis absolute: tamen potest habere et tu applica ad propositum de intellectu naturali. Et ex hoc soluitur ad rationes. Ad primam dicunt aliqui quod pupilla non est colorata: sed lucida. Et si fieret argumentum de corpore similiter lucido: adduci posset responsio secunda qua respondebat ad argumentum de tactu glossando propositionem commentatoris. Aliqui dicunt ipsam non tenere nec esse vniuersaliter veram. Ad secundam satis patet ex dictis.

Quare neque ipse est esse naturam neque vniuersalis aut hoc quod possibilis sit vocatus itaque aie intellectus. Dico aut intellectum: quo opinatur: et intel-

Tertius

ligit aia. *Nihil ē actu eoz que sūt ante itelligere.*

¶ Nunc concludit ex dictis naturam intellectus possibili dicens ipsum nullam habere naturam rerum materialium ab eo intelligibilem. sed solum habet naturam ipsarum receptiuam secundum species suas quarum nullam habet in actu ante suum intelligere. Unde sic dicitur. *Quare neqz ipius. s. intellectus possibilis est idest contingit esse naturam neqz vnam: idest aliquam rerum naturalium: quia superabundat negatio. sed aut pro nisi q. itaqz anime intellectus est vocatus possibilis. i. nisi naturam qua est receptiuus rerum materialium.* Dico autem intellectū quo anima opinatur et intelligit q. dicit ad differentia virtutis cogitativae que dicitur intellectus passivus: et hic nihil est actu eorum que sunt ab eo intelligibilia ante intelligere. Intelligendum primo secundum commentatores commento quinto q. illud ex anima qd dicitur intellectus materialis: nullam habet naturam et essentiam qua constituitur. s. in esse secundum q. est materialis nisi naturam possibilitatis cum denudetur ab omnibus formis materialibus et intelligibilibus. Et iuxta hoc posset dubitari.

¶ An intellectus possibilis sit aliquo modo ens in actu vel ens in pura potentia. sed de hoc videbitur post.

Intelligendum q. commentator in hoc commento post textus declarationem facit vna longam digressionem que incipit ibi. Et cum ista est definitio. et potest dividi in sex partes. In prima ponit definitionem intellectus materialis et differentiam inter ipsum et materiam primam. In secunda que incipit ibi. Hoc idem inducit. ponit et i. probat opinionem Theophrasti et Themistij de intellectu materiali agente et speculativo. In tertia que incipit ibi. Hoc igitur est vnum impossibile. movet questionem contingentes in hac materia secundum opinionem suam quando dicit esse Aristotelis. In quarta que incipit ibi. Alexandri autem sustentatur. ponit et reprobat opinionem Alex. de intellectu. In quinta que incipit ibi. Abubacher autem et Anapace. idem facit de opinione Abubacher et Anapace. In sexta que incipit ibi. Et cum omnia que possunt dici. soluit questionem contingentes circa ipsum intellectum secundum propriam opinionem. De prima igitur dicit q. ista est definitio intellectus materialis scilicet q. est illud qd est in potentia omnes intentiones formarum materialium universalium: et hec ex hac definitione ponit duplicem differentiam inter intellectum materalem et materiam primam. Quarum prima est q. intellectus est in potentia ad omnes intentiones formarum universalium. materia autem prima est in potentia ad omnes formas individuales sensibiles. Secunda differentia est q. intellectus materialis cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas universales. sed materia prima non cognoscit formas quas recipit: quia recipit formas individuales: et ista scilicet secundum esse reale: et nullus tale sic recipiens cognoscit. Sensus tamen cognoscit licet recipiat formas individuales: quia recipit spiritualiter tantum. Et ex his concludit commentator q. intellectus materialis non est hoc aliquid. id est neqz individuum neqz corpus neqz virtus in corpore: quia si esset hoc aliquid tunc non reciperet nisi formas individuales et consequenter forme recepte in eo non essent intellectu in actu sed solum in potentia: quo dato non distingueret naturam formarum secundum q. sunt forme apprehendentes eas universales. Et quibus tandem patet q. intellectus materialis non est de genere materiæ in quibus materia prima est inclusa: et est materia secunda: neqz est prima materia: quia si esset illarum materiæ recipere eodem modo sicut ipse: hoc autem est falsum: quia ipse recipiunt individualiter. Intellectus autem materialis recipit universaliter: unde diversitas nature recepti facit diversitatem nature

ture recipientis: et hoc movit ad p. ad ponendum hanc naturam intellectus materialis esse aliam a natura materie: et a natura forme: et a natura congregati. Et hoc idem.

¶ Ponit opinionem Theophrasti et Themistij recitanda tria que ipsi dixerunt: et primum est q. intellectus materialis est eternus non generabilis neqz corruptibilis: et hoc probaverunt per rationem: quia omne generabile et corruptibile est hoc individuum. Sed intellectus materialis non est hoc: ut ostensum est. ergo etc. Secundo q. hoc fuit intentio ad p. ut patet ex eius demonstratione: et est autem ex verbis suis: cum dixerit ipsum esse impossibile simplicem et mixtum: que generabili et corruptibili non possunt competere. Secundo dixerunt q. intellectus speculativus est eternus: quorum ratio fuit: quia intellectus materialis est eternus et intellectus agens eternus. sed cum recipiens fuerit eternum et agens fuerit eternus: necesse est q. factum ex his sit eternum: et hoc est intellectus speculativus. ergo etc. Tertio dixerunt q. intellectus speculativus non est nisi intellectus agens secundum q. perficit intellectum materiale: sic q. intellectus speculativus sit quasi compositus ex intellectu materiali: et ex intellectu agente. ideo voluerunt q. intellectus agens et q. est eternus non dicitur agens nisi similitudinariè: et similiter intellectus speculativus cum sic eternus non dicitur factus nisi similitudinariè: et non in rei veritate: quoniam factio non est nisi ubi est generatio in aliquo tempore et ubi in aliquo tempore aliquid fuit esse possit non esse.

Et similitudo secundum quam intellectus speculativus dicitur factus est ista: quia sicut generabilia et corruptibilia sunt composita ex materia et forma: ita intellectus speculativus est compositus ex intellectu materiali: et ex intellectu agente. Et similitudo secundum quam intellectus agens dicitur agens est: quia intellectus agens habet rationem actus et forme. Et dicunt q. causa propter quam intellectus agens intelligit quandoqz: et quandoqz non: est mixtio eius cum intellectu materiali. Et propter hoc solum fuit coactus ad p. ad ponendum intellectum materiale: non quia intellecta speculativa sunt generata. Et q. intellectus speculativus non sit nisi intellectus agens ut perficit intellectum materiale confirmaverunt sic: quoniam intellectus agens est in anima nostra: quia nos de nudamus formas a materijs et facimus eas esse intellectas in actu postqz erant intellecta in potentia. sed intellectus speculativus est ille qui facit de intellectis in potentia intellecta in actu. ergo intellectus agens et intellectus speculativus non sunt intellectus omnino diversi. Ad autem intellectus speculativus facit de intellectis in potentia intellecta in actu probatur: quia intellecta causantur in nobis et augmentantur secundum augmentationem intellectus speculativi: qd non fieret nisi intellectus speculativus esset causa agens huius actionis. Postea commentator arguit contra hanc opinionem. Primo quia si esset vera tunc proportio intellecti in actu ad intellectum materiale non esset sicut proportio sensati in actu ad sentiens cuius oppositum vult ad p. et probatur consequentia: quia secundum hanc opinionem ab intellectu in actu nihil est factum de novo in intellectu materiali. sed in sentiente est aliquid de novo factum a sensato in actu. Secundo arguit sic: si formare per intellectum esset eternum: ut illi dixerunt: tunc formatum per intellectum esset eternum. i. si recipere in intellectu materiali esset eternum: tunc receptum in eo esset eternum. sed tale receptum in eo dependet in conservari a formis sensibilibus. ergo forme sensibiles existentes extra animam essent eterne: et p. consequens esset in actu intellecte et non materiales omnino qd repugnat nature illarum formarum. Tertio arguit et confirmatio prioris rationis. Si intendes intellectus

materiali essent eterne: tunc forme imagnate essent eterne cum intellectus nihil intelligat sine forma imaginatiua: et si forme imagnate essent eterne: tunc sensationes essent eterne: tunc sensata essent eterna. consequens autem est falsum. et patet vltima consequentia. quia sensationes sunt eiusdem nature cum sensibilibus. idco si sensibilia fuerint generabilia et corruptibilia etiam sensationes erunt generabiles et corruptibiles nisi esset possibile q. natura corruptibilis efficere tur eterna: quod non contingit. Hoc igitur est vnu. nunc p. m. mouet questiones que accidunt in hac materia. Prima est quomodo intellectus materialis est eternus: et tunc intellectus speculatiuus non est eternus. quia cu agēs fuerit eternus etiam patiens videtur esse eternus. Secunda questio que est magis difficilis est quomodo intellectus materialis potest esse vnus omnium hominum vt sequitur ex doctrina A. x. Nam intellectus materialis est eternus ex quo est immutabilis et eternus non ponitur indidua sub vna specie. ideo est vnus omnium hominum. Contra hoc tamen arguit commentator. Primo quia intellectus materialis est prima perfectio hominis: vt patet ex diffinitione anime. intellectus autem speculatiuus est postrema eius perfectio. sed postrema perfectio est numerata vt constat. ergo etiam prima perfectio. vnde si eadem esset perfectio omnium hominum cum homo habeat esse in sua propria perfectione: sequeretur q. omnes homines haberent vnu et idem esse et sic ego essem per esse tuum et tu esses per esse meum: quod tamen est falsum. Secundo arguit quia si intellectus materialis esset vnus omnium hominum: tunc sequeretur q. homo vt Socrates vel Plato esset ens antequam esset: quod implicat. et probatur consequentia. quia quandoque est prima perfectio alius cuius illud est ens. sed prima perfectio fortis vel platonis fuit antequam ipse fuerit si intellectus materialis est vnus. ergo et. Tercio arguit quia dato illo: homo non esset generabilis nec corruptibilis in eo q. homo. patet ex quo forma per quam est homo non est generabilis nec corruptibilis. nullum enim compositum dicitur generabile vel corruptibile nisi per generationem et corruptionem proprie forme. Quarto arguit q. si intellectus materialis esset vnus: tunc quicquid vnus homo addiceret quilibet alter addiceret: et quandoque aliquis homo obliuisceretur eiusdem. consequens falsum. quare et. Alexander subscritatur. hic ponit opinionem Alex. qui dicit q. intellectus materialis est generabilis et corruptibilis et q. generatur ex mixtione elementorum et actione et passione qualitatum primarum ad innicem: et q. habet instrumentum corporale sicut sensus. Quod autem sit possibile q. ex elementis adinuicem mixtis generatur virtus ita nobilis sicut sunt sensus et intellectus: declarat Alex. quoniam ex prima mixtione qualitatum primarum adinuicem que est valde parua generantur entia valde diuersa. vnde ex mixtione caliditatis cum siccitate generatur ignis: et caliditatis cum humiditate generatur aer: et ita de alijs. ergo ex multa mixtione elementorum et qualitatum primarum sicut est illa que fit in corpore hominis poterunt generari virtutes adeo differentes ab elementis vt sunt sensus et intellectus. Istam opinionem Alex. improbat commentator dicens eam conuenire verbis A. x. nec eius demonstrationi. Verbis quippe A. x. non conuenit cum dicat A. x. q. intellectus materialis est abstractus et q. non habet instrumentum corporale et q. non est passiuus. Demonstrationi etiam non conuenit: quia A. x. demonstrat q. intellectus materialis non est corpus neq. virtus in corpore sic arguendo: Omne quod est corpus vel virtus in corpore habet aliquam formam materialem. ergo et. minor probatur. quia intellectus materialis recipit omnes formas materiales. sed omne recipiens est denudatum a natura recepti. ergo et. Subdit

tamen commentator q. Alexander aliter intellexit verba A. x. et eius demonstrationem dicens q. A. x. ibi non loquitur de intellectu materiali: sed de ipsa preparatione que est in eo volens ipsam esse impassibilem immutabilem et. et q. nec est corpus nec virtus in corpore: preparatio intelligenda potentiam que est in intellectu ad recipiendum intentiones intelligibiles. Sed contra hoc dicitur Alexandri arguit commentator. Primo illud quod est commune omni preparationi non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. sed non esse corpus nec virtus in corpore est commune omni preparationi. ergo non appropriatur preparationi que est in intellectu materiali. et per consequens A. x. non loquitur ibi de tali preparatione. Secundo arguit q. A. x. ibi loquitur de subiecto preparationis puto de ipso intellectu materiali: quoniam propositio qua videtur A. x. in sua demonstratione scilicet omne recipiens debet esse denudatum a natura recepti habet predictum quod non potest verificari de ipsa preparatione sed solum de eius subiecto: quoniam preparatio non est recipiens sed ipsum preparatum. quare omnia verba A. x. de intellectu materiali et non de eius preparatione intelligenda habent. Et dicit commentator q. aliquid non esse corpus neq. virtutem in corpore dicitur quatuor modis diuersis. Primo dicitur de subiecto intellectus quod est intellectus materialis. Secundo modo dicitur de ipsa preparatione que est in materijs et hic modus est propinquus modo secundum quem dicitur q. preparatio simpliciter neq. est corpus neq. virtus in corpore. Tercio modo dicitur de materia prima. Quarto modo dicitur de subiectis abstractis. Ido ista commentator ponit vnam rationem Alex. propter quam dicebat q. intellectus materialis habet instrumentum corporale: q. est generabilis et corruptibilis. et est ista diffinitio anime q. est actus primus corporis physici organi et. est vniuersalis et vniuerso competens omni anime. ergo sequitur q. intellectus materialis est actus corporis: sicut alie partes corporis. sed alie partes anime sunt generabiles et corruptibiles. ergo etiam intellectus materialis. Et confirmatur quia esse actum et formam corporis vniuerso competit omni anime. sed in alijs partibus anime et eo q. sunt forme et fines hominum non competit separari ab habentibus eas. ergo etiam intellectus materialis non est forma separata sicut dicitur de nauia et naue. sed est forma corporis que est generabilis et corruptibilis: sicut corpus cuius perfectio quemadmodum est de alijs anime partibus. Huic rationi respondet commentator dicens q. illud quod fingit Alexander est falsum scilicet q. diffinitio vniuersalis dicatur vniuerso de omnibus partibus anime: quoniam A. x. in secundo huius dicit q. de quibusdam partibus anime est manifestum q. sunt actus corporis eodem modo. sed hoc non est manifestum in omnibus imo videtur q. sit aliqua pars anime que sit perfectio separata sicut naua est perfectio separata ipsius nauis. Abubacher autem opinionem abubacher et anempac: qui dixerant q. intellectus materialis est virtus imaginaria secundum q. est preparata vt intentiones que sunt in ea sint intellectus in actu. et hoc dicit abubacher vt fugeret inconuenientiam contingens alexandro scilicet q. subiectum recipiens intellecta sit corpus vel virtus in corpore: quoniam si ita esset tunc contingeret alterum duorum scilicet q. aut idem esset esse formarum in anima et extra animam. sed extra animam non sunt comprehensiones. ergo nec in anima: et sic anima erit non comprehensiuum corporale et q. sit virtus in corpore sicut sensus quorum vtrumque est falsum. Commentator tamen antequam impugnet hanc opinionem ostendit q. est magis inopinabile quod sequitur ad opinionem alexandri dicens: illud esse hoc quod dixit alexander. scilicet q.

Tertius

prime preparationis anime ad intellecta et ad alias postre-
mas perfectiones sunt res facte a complexionem non a mo-
tore extrinseco: cuius oppositum est famosum ex opinio-
ne A. et omnium peripateticorum. Et primus prepara-
tiones anime intelligit commentator primas eius perfectiones
sicut sunt intellectus et sensus. Nam constat A. velle
has virtutes anime comprehensivas: aut non produci de
novo: aut dari a motore extrinseco ut a generante. Unde
contra Alexandrum arguit sic commentator: A substan-
tia elementorum et natura eorum non potest fieri virtus
distinguens comprehensivas. sed si esset possibile ut a na-
tura elementorum et sine motore extrinseco fierent tales
virtutes: tunc esset possibile ut postrema perfectio: vipu-
ta ipsa intellecta essent aliquid factum a substantia elem-
entorum: ut sunt color et sapor et relique qualitates secunde:
consequens falsum. Postea commentator arguit con-
tra Avempace probando quod intellectus materialis non est
ipsa virtus imaginativa etc. quia intentiones imaginatæ
mouent intellectum. Sunt enim illud cuius proportio ad
virtutem rationalem est: sicut proportio sensui ad senti-
entiam si ergo ipse esset illud per quod intellectus materialis est
recipiens intellecta: tunc res reciperet se et mouens esset
motus: quod est inconueniens. Item intellectus mate-
rialis ut prius ostensum est non habet aliquam formam
materiam nec ipsa est aliqua forma materialis. sed vir-
tus imaginativa et intentio imaginata est forma materia-
lis. ergo intellectus materialis non est virtus imaginati-
ua. Et cum omnia que possunt dici hic commentator
mouet et soluit questiones contingentes circa intellectum
secundum opinionem suam quam dicit esse A. Pri-
ma questio est quomodo intellecta speculatiua essent eter-
na non generabilia et corruptibilia. quia quando agens est
eternum et recipiens est eternum et factum est eternum. Secunda quod et
fortissima earum est quomodo postrema perfectio in ho-
mine est numerata ad numerationem indiuiduorum ho-
minum scilicet intellectus speculatiua. et tamen prima per-
fectio scilicet intellectus materialis est una in numero om-
nibus hominibus. Tertia questio est Theophrasti quod
cum intellectus materialis sit ens si non est forma neque
compositum ex materia et forma: tunc sequitur quod sit mate-
ria prima consequens falsum. quia prima non est com-
prehensiva neque distinctiva. intellectus autem materialis sic
quare etc. Ad istas questiones respondet commentator
premissis quibusdam. Et primo ad primam que erat:
Quomodo intellectus materialis est eternus: et similiter
intellectus agens. et tamen intellectus speculatiua non est
eternus. et dicit quod intellecta speculatiua constituuntur per
duo subiecta. quorum primum est generatum: et aliud non:
quod declarat per simile. quoniam formare per intellectum
id est cognoscere est sicut comprehendere per sensum. com-
prehendere autem per sensum efficitur per duo subiecta:
verbi gratia: Videret illorum unum est subiectum per
quod sensus fit verus et illud est sensatum extra animam
ut color. Aliud autem est subiectum quod recipit in se actum
videndi ut quia virtus visiva. Unde commentator per sub-
iectum intelligit principium. et constat quod videre habet du-
plex principium. Unum effectuum et est color. et aliud ma-
teriale per quod est existens et est virtus visiva. ergo simi-
litudo intellecta speculatiua constituuntur per duo subie-
cta siue principia: quorum unum est subiectum per quod
sunt vera et est principium propinquum eorum producti-
uum: sicut sunt forme que sunt in virtute imaginatiua. Ali-
ud autem est subiectum siue principium per quod intelle-
cta speculatiua sunt unum entium in mundo: et illud est i-
tellectus materialis in quo subiectum fundatur. In
hoc ergo stat responsio Commentatoris quod quia intellecta

speculatiua immediate dependent in fieri et conservari a
duplici principio scilicet ab intellectu materiali et intentio-
nibus imaginatis: licet intellectus materialis sit eternus:
quia tamen intentiones imaginatæ sunt generabiles et cor-
ruptibiles. hinc est quod intellecta speculatiua sunt generabi-
lia et corruptibilia. Et per intellectum speculatiuum intelli-
git intentionem causatam in intellectu materiali a forma
imaginata concurrente tamen lumine intellectus agens: nō
tanquam agentis vniuersalis siue aggregatum et in intel-
ctu materiali et tali intentione. Et quia commentator com-
parauit ad intellectum ad sensum dicens quod sicut sensibile
mouet sensum ad suum actum: ita intentio imaginata mouet
intellectum ad suum actum. Ideo dicit quod ista proportio
natura magis lucens perfectæ in obiectum visus et visu et obie-
ctum intellectus et intellectum quod inter obiectum alterius
sensus et suum sensum. Quoniam quemadmodum color
qui est obiectum non videtur nisi in presentia lucis facien-
tis ipsum in actu postquam erat in potentia quantum ad
immutandum medium et organum. Ita intentiones ima-
ginatæ non mouent intellectum materiale nisi efficiatur
intellectus in actu postquam erant intellectus in potentia. et
hoc fit per irradiationem in eis factam per lumen intelle-
ctus agentis ut post ostenditur. Et ista fuit necessitas po-
nendi intellectum agentem ut scilicet abstraheret formas
a materijs et mediante intentione imaginata singulari ip-
sam suo lumine irradiando produceret speciem intelligi-
bilem vniuersalem in intellectu materiali per quam effici-
tur in actu et deducitur ad actualem intellectionem. et hoc
est facere de potentia intellectus actu intellecta. Aduer-
tendum tamen quod licet in hoc sit similitudo quod sic visus non mo-
uetur a colore nisi in presentia lucis sit intellectus mate-
rialis non mouetur ab intentione imaginata nisi in pre-
sentia luminis intellectus agentis.

¶ In alio tamen est dissimilitudo: quia lumen nullam for-
mam tribuit color per quam efficiatur in actu: sed requi-
ritur solum propter medium ut dictum fuit in capitulo de
visibili. Quoniam color est per se visibilis. Intellectus
autem agens bene tribuit intentionem imaginatam aliquam for-
mam per quam efficitur in actu. aliter non posset mouere
intellectum materiale: quia materiale vigore proprio non
potest mouere immateriale. Deinde commentator sol-
uit questionem secundam. prius tamen adducit rationes
probantes quod intellectus materialis sit unus omnium ho-
minum: et quod non sit numeratus secundum numerationem
indiuiduorum speciei humane. Prima ratio. si intelle-
ctus materialis esset numeratus etc. tunc esset hoc aliquid
aut corpus aut virtus in corpore. sed omne tale est interio-
re intellecta in potentia: et intentio intellecta in potentia mo-
uet intellectum materiale. ergo idem moueret se et mo-
uens esset motus consequens falsum. Secunda ratio
si intellectus materialis esset numeratus tunc esset corpus
vel virtus in corpore et reciperet se ut iam conclusum est
et si reciperet se non reciperet se nisi secundum quod diuersa sen-
diuisa id est virtus indiuidualis est tunc esset idem cum sen-
su: vel nulla esset differentia inter esse forme in anima et
extra animam. Nec consequentia vltima sic declaratur quia
si intellectus materialis non recipit formas nisi secundum
quod sunt diuersæ tunc non recipit nisi indiuidualiter. et per
consequens vel est corpus vel virtus in corpore. Si est
virtus in corpore cum omnis virtus in corpore cognosci-
tina sit sensus exterior vel interior: tunc sequitur quod intel-
ctus materialis sit idem cum sensu. Si autem est corpus
cum corpus non recipiat formas nisi secundum esse corpo-
rale: ut lapis recipit caliditatem et aer frigiditatem: tunc se-
quitur quod intellectus materialis non reciperet formas nisi
corporealiter sicut recipiuntur in corpore lapineato. et a for-

non idem esset de sensu. Ex quo ulterius sequitur quod idem esse habet et forma in anima et extra animam. scilicet esse corpore et utrumque istorum est falsum.

¶ Postea arguitur commentator quo ad partem oppositam probando quod intellectus materialis sit numeratus quia si esset unus omnium hominum tunc quodcumque aliquis homo acquireret aliquam scientiam quilibet alter acquireret eandem. consequens falsum. et probatur consequentia. quia eadem est proportio prime perfectionis hominis ad individua humana et postrema eius perfectionis cum in individua humana non habeant continuationem cum postrema perfectione nisi propter earum continuationem cum prima.

¶ Unde intellecta non continentur nobiscum. nisi quia intellectus materialis in quo recipiuntur continentur nobiscum sicut est de sensatione et sensu. ergo sequitur quod si eadem est prima perfectio omnium hominum et etiam est de postrema perfectione siue sit perfectio virtutis anime aut virtutis corporis. cum ergo scientia sit postrema hominis perfectio sequitur quod eadem est omnium hominum et quod cum unus homo acquirat aliquam scientiam quilibet aliter acquirat eam.

¶ Tertio ad idem arguitur quia illis dato sequitur quod non sit nisi unus homo numero. prius derisibile est. et probatur consequentia. quia in animatis quorum prima perfectio est substantia separata impossibile est quod in una specie inveniatur plures uno individuo sicut patet in corporibus celestibus in quibus motor appropriatur tantum uni mobili. Unde si uni motor plura mobilia attribueretur aliquod eorum esset otiosum. quia unus agens non videtur simul pluribus instrumentis in eodem genere instrumentorum: sicut unus nauta non movet plus una naui in eadem hora. ergo similiter si intellectus esset unus et separatus non haberet nisi unum corpus cui appropriaretur. et sic non esset nisi unus homo.

¶ Et confirmatur hoc per id quod dicitur ap. in primo de celo quod si esset alius mundus esset aliud corpus celeste et ex consequenti alius motor: quod non est propter aliud nisi quia unus motor non potest immediate movere simul plura mobilia et per consequens nec unus intellectus potest movere simul plura corpora humana. quod tamen contingit: ergo si unus esset omnium hominum intellectus qualis igitur est via ad dissolvendum istam questionem difficilem cuius solutio stat in hoc quod quantum secunda perfectio hominis. scilicet intelligere sit numerata. non tamen propter hoc sequitur quod prima perfectio. scilicet intellectus materialis siue substantia anime intellectiva sit numerata. quia in intelligere non solum dependat ab intellectu. sed etiam ab intentione imaginata siue ab actu cogitative. et quia huiusmodi intentio imaginata est numerata et plurificata. Intellectus autem materialis aut etiam anima intellectiva non dependet in suo esse ab intentione imaginata nec ab aliqua alia virtute seu intentione existente in nobis. immo habet esse abstractum propter quod non multiplicatur multiplicatione corporum humanorum. Et pro his dicitur commentator quod homo non est actu intelligens nisi per continuationem intellectus in actu cum intellectus autem in actu continuatur cum homine per continuationem sue intentionis imaginatam cum intellectu materiali. Unde ex hoc quod intentio imaginata causat speciem intelligibilem vel intellectionem in intellectu materiali copulatur cum homine in quo est illa intentio materialis imaginata tam intellectus materialis quam intellectus in actu producens in intellectu materialis. Et dicitur commentator quod cum materia et forma copu-

lantur ad invicem congregatum ex eis fit unum et materialiter. fit unum ex intellectu materiali et intentione intellecta in actu cum invicem congregantur. quia quod componitur ex eis non est aliud tertium aliud ab eis sicut est in alijs compositis ex materia et forma. Ex quibus verbis communiter dicitur esse de intentione commentatoris quod ex intellectu materiali et ex intellectu in actu fit magis unus quam ex materia et forma.

¶ Et hoc a diversis multipliciter declaratur. quia ex eis non fit aliud tertium aliud ab eis. Uno modo quod ex intellectu materiali et specie intelligibili per quam fit in actu fit magis unum quam ex materia et forma. quia ex eis non fit aliud tertium: aliud ab eis quantum ad causam tamen super proprium actus sicut fit ex alijs compositis ex materia et forma. nam aggregatum ex intellectu materiali et specie intelligibili non habet aliud genus. cause respectu actus intelligendi quam habet aliud illorum de per se. Et omnia concurrunt in genere cause materialis: licet intellectus materialis sit principale subiectum et species intelligibilis sit dispositio ipsum preparans ad receptionem. In alijs autem compositis illud non accidit. Unde quia respectu motor alia causalitate habet forma a materia cum materia sit sola causa materialis et subiectiva. forma vero effectiva. imo compositum ex materia et forma ratione materie est causa magis motus et non forma. et ratione forme est causa effectiva et non materia. propter quod compositum respectu motus aliter calculatur quam habet materia et similiter quam habet forma. Alio modo exponitur quod intellectus in actu intelligendo intellectionem quod ex intellectu materiali et intellectu in actu non fit aliud tertium aliud ab eis quantum ad operationem immanentem. scilicet quod beat operationem immanentem aliam ab utroque. sed alij compositis ex materia et forma resultat unum tertium quod beat proprium motum itaque operationem immanentem aliam a materia et a forma. Postea quidam interpositis quod clara sunt. declarat commentator pueritiam et differentiam inter preparationem que est in parte imaginata et alias preparationes que sunt in virtutibus anime comprehensibus alijs ab intellectu.

¶ Ouenientia est de quolibet earum est numerabilis et generabilis et corruptibilis secundum numerationem generationem et corruptionem individuum. Sed differentia est quod preparatio que est in imaginata est preparatio in motore ut sit motor. sed preparatio que est in alijs est preparatio recipere ut sit recipiens. et talis est illa que in intellectu materiali. Et hoc preparatio differat sicut celum et terram.

¶ Ex quo sequitur huc Avempace quod intellectus materialis non est virtus imaginativa secundum quod est. quia in uno eorum est preparatio activa respectu intellectus in actu. scilicet imaginativa. In altero vero quia in intellectu materiali est preparatio passiva.

¶ Ex quibus ulterius infert commentator quod in anima intellectiva sunt due partes ex quibus essentialiter consistunt.

¶ Quorum una est intellectus possibilis in quo recipitur intelligere se habet sicut in materia. Et altera est intellectus agens qui facit de potentia intellectus actu intellecta. et se habet sicut forma et utrumque earum est unica. tamen respectu omnium hominum abstracta secundum esse a materia indivisibilis et neque generabilis neque corruptibilis. Et preter hos duos intellectus datur intellectus speculativus factus ab eis qui est aliquo modo eternus et aliquo modo non est enim eternus quantum ad substantiam recipientis quod est intellectus materialis et est generabilis et corruptibilis quantum ad intentionem recepta que est formalis in eo scilicet speciem intelligibilem vel intellectionem. et quia intellectus materialis est unus in omnibus hominibus ideo intellectus speculativus est unus in omnibus quantum ad subiectum recipientem. sed est plurificatus in diversis quantum ad intentiones receptas.

tertius

itas in eis cum in alio et alio homine sit alia et alia spe-
cies intelligibilis a sua intentione imaginata causata. et ex
consequenti alia et alia intellectio.

¶ Dicit etiam commentator q. licet intellectus speculati-
uus respectu huius individui vel illius sit generabilis et
corruptibilis ut supra dictum est. simpliciter tamen loque-
do et in ordine ad totam speciem humanam ipse est eternus
quia licet quilibet intellectus imaginatus aliquando corrum-
patur et similiter quilibet species intelligibilis vel intelle-
ctio semper tamen est aliqua intentio imaginata in iragi-
nativa alicuius. et ex consequenti species intelligibilis et in-
tellectio in intellectu materiali. Ex quo sequitur q. hoc
modo prima principia sunt eterna et scientie et artes. Unde
de existimandum est philosophia invenitur in materiis par-
te sui subiecti in omni tempore sicut homo invenitur ab ho-
mine et equus ab equo. quoniam sicut intellectus agens
nunquam quiescit a generando et causando simpliciter lo-
quendo ipsa intellecta licet non semper in hoc individuo:
ita intellectus materialis nunquam cessat absolute loquen-
do ab intellectu: quoniam aliquando cessat respectu uni-
us individui.

¶ Tandem commentator accedit ad soluendum tertiam
questionem ostendendo intellectum materiale non esse
formam materiale neque materiam: dicens q. sicut ens
sensibile dividitur in proportionabilia illis scilicet in pro-
porcionale forme et proportionale materie. licet ergo intel-
lectus materialis non sit forma nec materia: est tamen p-
porcionale materie. Et subdit q. in omni intelligentia ab-
stracta excepta prima que omnino est liberata a potentia et
que nihil intelligit extra se est aliquid simile forme et aliquid
simile materie. et si non sic esset: non esset in eis multitudo.
Unde nisi esset hoc genus entium quod scimus in scien-
tia anime scilicet intellectus possibilis non possent intel-
ligere multitudinem in substantiis abstractis.

¶ Ad horum autem declarationem advertendum q. cum
dicit commentator q. prima intelligentia que est deus ni-
hil intelligit extra se. non debet intelligi q. deus nihil intel-
ligit nisi se ut quidam volunt. sed debet intelligi q. deus
nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo se: quoniam
deus seipsum intelligit per essentiam propriam et intelli-
gendo se intelligit omnia alia que in se virtualiter continentur.

Intelligendum autem inferiores licet intelligent se. p-
se ipsas: inferiores et secundum commentatorem. superiores
tamen intelligentias intelligunt per ipsas superiores.

Et cum ulterius dicit commentator q. in qualibet intelli-
gentia infra primam est aliquid simile forme et aliquid si-
mili materie per hoc non vult ipsas componi ex duabus
partibus diversis. sic componitur anima intellectiva cum
quolibet rarum sit substantia simplex carens partium di-
visione. Sed imaginari debemus q. deus est actus purus
nullam habens potentialitatem. intellectus autem noster
possibilis est de se pure potentialis. Intelligentie vero i-
ntermedie sunt quodammodo in actu et quodammodo in
potentia. sunt enim in actu respectu inferiorum quarum
sunt perfectiones. sunt autem in potentia respectu superio-
rum a quibus perficiuntur. et sic in eis idem est quod est
potentia et actus: sed diversimode. et ex hoc dicitur compo-
ni ex potentia et actu. Ex quo ulterius patet q. in eis non
est intellectus possibilis qui nobis appropriatur. sed dicitur
habere intellectum possibilem propter convenientiam
aliqualem earum cum nostro intellectu possibili in poten-
tialitate et diminutione perfectionis respectu prime intel-
ligentie. Cum vero postea dicit commentator q. nisi es-
set intellectus possibilis intelligentis non essent multe.
patet ex dictis qualiter debeat intelligi. nam si nulla intel-
ligentia esset potentialis respectu alterius nulla esset imp-

fectio: altera. et per consequens non essent diverse in spe-
cie. et cum in eternis non ponantur plura individua sub
eadem specie: tunc tantum esset una intelligentia. Et ex
eodem fundamento patet q. si nos non cognosceremus in-
tellectum possibilem non cognosceremus earum potentia-
tatem maiorem vel minorem aut secundum recessu a pri-
ma intelligentia. aut secundum propinquationem ad no-
strum intellectum possibilem qui est infimus in perfectio-
ne in genere abstractorum et ex consequenti non cognos-
ceremus earum diversitatem specificam nec multitudinem.

¶ Alterius dicit commentator q. intellectus materialis i-
ntelligit intellectum agentem. quia cum intellexit formas
materiales dignius est ut intelligat formas non materia-
les. Unde respectu intellectus agentis ad intellectum ma-
teriale est sicut respectus lucis ad dyaphanum: et respec-
tus formarum materialium ad intellectum materiale
est sicut respectus coloris ad dyaphanum. sicut ergo lux est
perfectio dyaphani: sic intellectus agens est perfectio ma-
terialis. et sicut dyaphanum non movetur a colore nisi su-
erit illuminatum: sic intellectus materialis non recipit in-
tellecta q. sunt hic nisi perficiat per lumen intellectus agentis quo-
niam non solum requiritur q. intentiones imaginatæ illa-
minentur ab intellectu agente si debent movere intellectu
possibilem: sed etiam requiritur q. intellectus possibilis il-
luminetur ab intellectu agente ut recipere possit ab inten-
tionibus imaginatis. Et subdit commentator q. cum in-
tellectus materialis fuerit nobis copulatus secundum quod
per intellectum agentem: tunc nos erimus copulati cum i-
ntellectu agente. et hoc dispositio dicitur intellectus adeptus
de qua infra dicitur commento. xxxvj.

¶ Alterius commentator recipit dubium contra unita-
tem intellectus materialis: dicens q. si res intellecta in te
et in me fuerit eadem omnibus modis. quia etiam quanti
ad speciem intelligibilem et actum intelligendi: tunc sequi-
tur necessario q. cum scio aliquid intellectum in te scio etiam
illud et alia huiusmodi impossibilia. Si autem res intelle-
cta in te et in me fuerit una in specie et due secundum indi-
viduum: tunc res intellecta habebit rem intellectam que p-
cederet in infinitum: consequens inconueniens. Hanc
consequentiam non declarat commentator. Potest tam-
en sic declarari. quia si in te et in me sunt due species intelli-
biles hominis: verbi gratia vel intellectiones eiusdem spe-
ciei et diverse numero: tunc ab eis contingeret abstractere
aliquam speciem intelligibilem eis communem. abstractas-
tu vnam et ego animam similem me: cum etiam iste con-
ueniant in specie et differant numero contingeret ab eis ab-
strahere alias duas consimiles: et erit procedere in infini-
tum. Arguitur etiam q. illo dato discipulus non addis-
ceret a magistro nisi scientiam que est in magistro esset ge-
nerans et causans sibi similem in discipulo. sic vna ignis
generat alium ignem sibi similem in specie: et hoc est im-
possibile: quia tunc scientia esset virtus activa. consequens
falsum. et dicit commentator q. hec omnes dubitationes sol-
vuntur dicendo sicut prius fuit ostensum q. res intellecta a
pud te et apud me est multa secundum subiectum per quod est ve-
ra id est secundum principium eius presuppositum per quod intel-
lectus sit verus siue cui conformatur intelligere conformi-
tate que est veritas et est forma imaginationis: et est una
secundum subiectum per quod est ens id est secundum principium
eius presuppositum per quod habet esse et in quo subiecti-
noscitur. et intellectus materialis: non plus dicit com-
mentator pro solutione istarum dubitationum. sed de his
in questione plenius discutitur. Ultimo quedam ad-
ducit contra Avempace que de se sunt satis manifesta.

Dubatur pro declaratione omnia predictorum. Utrum
intellectiva sit forma substantialis et propria humani secundum

in operando ut in plerisque locis inuit pñ. Et arguitur pri-
mo q anima intellectiua non sit informans corpus huma-
num et ci vnita secundum esse sed solum appropriata.

Postea vñ arguitur oppositum scilicet q ipsa non sit
forma abstracta et sempiterna et in omnibus hominibus
tantum vna. Ad primum autem multipliciter arguitur.

Primo si anima intellectiua esset forma substantialis
corporis humani fm esse vnita tñ quereretur de illa opi-
nionem vtrum sit idem cum substantia anime: aut accidens
eius. si dicatur q sit idem cum substantia anime: tunc se-
quitur q cum post mortem hominis cuius illa est anima
non sit amplius illa vñto q tunc non erit substantia illius
anime. et per consequens illa anima erit corrupta. conse-
quens falsum. quia anima intellectiua separatur ab alijs
partibus anime sicut perpetuum a corruptibili. ut dñ. se-
pe fatetur. Si autem dicatur q illa vñto sit accidens ani-
me: aut separabile: aut inseparabile. Si separabile cū ani-
ma non constituat hominem in esse specifico nisi suo cor-
pori fuerit vnita: tunc sequitur q anima constituat homi-
nem in esse specifico per accidens separabile: quod satis
deridendum videtur. Si autem sit accidens inseparabile
cum post mortem alicuius hominis non sit vñto sue ani-
me ad eius corpus. sequitur q anima eius tunc non erit et
sic corrumpitur: quod iterum est falsum. et patet consequen-
tia. quia impossibile est q proprium subiectum alicuius ac-
cidentis inseparabilis remanet illo accidente corrupto.

Secundo arguitur sic. Si anima intellectiua esset for-
ma substantialis corporis humani fm esse vnita: tunc ipsa
esset forma materialis. quia omnis forma que est perfectio
materie est materialis. consequens falsum. quia tunc non
reciperet omnes formas materiales cum nihil recipiat vel
speciem suipsius ut supra probatum est: consequenter se-
quitur q non cognosceret omnes formas materiales. cuius
omnis eius cognitio fiat per receptionem. consequens fal-
sum. ergo etc. Tercio arguitur. Si anima intellectiua
esset forma perfectio materiam: tunc sequeretur q ipsa esset
extensa saltem per accidens ad extensionem corporis et ha-
beret partem extra partem: quod sue nature repugnat
cum ponatur indiuisibilis et inextensa. Et probatur conse-
quentia supponendo tria: quorum primum est q nihil est
figuratum nisi sit extensum: hoc patet. secundum est q ma-
teriam non potest esse subiectum proprium alicuius acciden-
tis. pñ et determinati et ex consequenti non potest esse sub-
iectum proprium figure proprii hominis. hoc etiam patet
tertium est q in homine non sunt plures forme substantia-
les sibi proprie: quarum quilibet det sibi specificum esse.
patet quia talia forma in vno composito est tantum vna.

Dis stantibus tunc si anima intellectiua est forma sub-
stantialis etc. aut ipsa est aliquo modo subiectum figure. p-
prie hominis: aut nullo modo. si sic. ergo est figura: quia
omne subiectum figure est figuratum: et omne figuratum
est extensum per primam suppositionem. ergo ipsa est ex-
tensa. quare etc. Si dicatur q nullo modo anima intellecti-
ua est subiectum figure. pñ hominis: tunc queritur qd
sit eius proprium subiectum: aut est materia prima et hoc
non per secundam suppositionem: aut est compositum ex
materia et vnica alia forma substantiali hominis et hoc nō
per tertiam suppositionem. oportet ergo necesse dicere q
subiectum proprium illius figure est compositum ex mate-
ria et anima intellectiua. et per consequens q anima intel-
lectiua partialiter est subiectum illius figure. quare etc.

Quarto arguitur si anima intellectiua esset forma sub-
stantialis corpori humano fm esse vnita tunc sequeretur
q ipsa esset corruptibilis. consequens falsum. et probatur
consequentia. quia omnis forma que requirit determinati-
tas dispositiones in materia corrumpitur ad illarum cor-
ruptionem ut patet inductiue. sed omnis forma vnita ma-

terie requiritur determinatas dispositiones in sua materia
quia vnusquisque actus in potentia ipso actu existit in
ppria materia aptus natus est fieri per dñ. secundo bu-
ius. ergo omnis forma vnita materie est corruptibilis. qua-
re etc. Quinto arguitur. quia dato illo sequitur q cor-
ruptio hominis non esset transmutatio substantialis sed so-
lum accidentalis. consequens falsum. et probatur consequen-
tia. quia illa transmutatio non est substantialis in qua nul-
la substantia corrumpitur. sed in corruptione hominis nul-
la substantia corrumpitur si opinio est vera. igitur proba-
tur minor: quia non forma substantialis eius. scilicet ani-
ma intellectiua: quia ipsa est incorruptibilis nec materia eo-
dem modo. quare etc. Sexto arguitur q illo dato ani-
ma intellectiua esset corruptibilis: quia cum destruitur ra-
tio essendi alicuius illud amplius non est. sed ratio essen-
di anime intellectiue destruitur cum homo corrumpitur.
ergo tunc ipsa amplius non est. quare etc. probatur minor.
quia ratio essendi anime intellectiue si esset forma substan-
tialis dans esse homini est q sit illud quo aliquid est ho-
mo: cum forma sit illud quod dat esse rei cuius est forma.
sed cum homo corrumpitur eius anima intellectiua nō est
amplius illud quo aliquid est homo ut patet. ergo tunc
eius ratio essendi destruitur. Septimo arguitur q si ani-
ma intellectiua esset forma mate-
riale indiuidualis et mul-
tiplicata multiplicatione indiuidualium humanorum: nec
ipsa non reciperet nisi indiuidualiter cum hic et nunc. con-
sequens est falsum. quia tunc non posset intelligere vnuer-
saliter. et patet consequentia. quia forma mate-
rialis non re-
cipit nisi indiuidualiter. Octavo arguitur: Si anima i-
ntellectiua esset forma etc. tunc ipsa esset intellecta in poten-
tia. sed omne intellectum in potentia mouet animam intel-
lectiuam ad actum intelligendi dum ab ipsa intelligitur.
ergo anima intellectiua moueret seipsam. consequens falsum.

Nono arguitur q si illo dato sequeretur q manus in-
telligeret. consequens inconueniens. et probatur consequen-
tia. quia anima intellectiua est indiuisibilis ut communis
ponitur. si ergo ipsa esset forma substantialis fm esse vñ-
ta corpori humano tunc ipsa esset in toto corpore humano
in qualibet eius parte quantitatiua. quia aliter non talis
pars viveret esset animata quod est falsum.

Ex quo postea arguitur sic. Anima intellectiua
est in manu. sed vbiunque est anima intellectiua ibi est
potentia intellectiua que immediate fundatur in substan-
tia. ergo potentia intellectiua est in manu. sed in quocumque
est potentia intellectiua in illo recipitur intelligere dum il-
le homo intelligit. ergo in manu recipitur intelligere. sed
omne illud in quo recipitur intelligere: intelligit. ergo ma-
nus intelligit. Nec valet si dicatur q licet potentia intel-
lectiua sit in manu in ipsa tamen nō recipitur intelligere ut
est in manu quia ibi non est phantasma. quare non sequit
q manus intelligat quia saltem sequeretur q cerebrum in-
telligit cum ibi sit anima cum potentia intellectiua et etiam
phantasma: quod tamen non est verum cum solum ani-
ma intellectiua et homo per eam dicatur intelligens loque-
do de istis inferioribus. Decimo arguitur q sequeretur
q idem indiuisibile simul mouetur et quiescat ut simul mo-
uetur et non mouetur: quod implicat. et probatur consequen-
tia ponendo q pes vnus hominis quiescat et manus ei-
us moueatur: tunc si eadem anima indiuisibilis informat ma-
teriam pedis et materiam manus statim sequitur q illa mo-
uetur ad motum manus vel non mouetur ad quietem pe-
dis. quare. Ex his itaqz rationibus alijs similibus co-
nantur aliqui ostendere animam intellectiuam nō esse for-
mam corpori humano secundum esse vnitam dante bo-
mini specificum esse et multiplicatam secundum multipli-
cationem indiuidualium humanorum. sed dicunt ipsam esse

tertius

formam abstractam sibi esse ab omni materia et ab omni corpore et solum appropriari corporibus humanis in epe-
rando: sicut nauta appropriari corporibus humanis in epe-
rando: quod mouet et ponit eam ingenitam ad incorruptibilem
et unitam respectu corporum humanorum. Et hoc fuit
opinio commentatoris contra quam multipliciter argui solet.

Primo sic. Anima intellectiva est prima perfectio ho-
minis ut patet ex diffinitione communi data de anima ab
A. intelligere autem secunda perfectio eius. cum igitur
secunda perfectio hominis sit in alio et in alio homine alia
et alia sequitur quod prima perfectio sit alia et alia. unde si co-
dem esset prima perfectio omnium hominum cum homo ca-
piat esse a sua prima perfectione: sequeretur quod idem esset
esse omnium hominum. quare ergo esset per esse sui et tu esset
per esse mei: quod est impossibile. Secundo arguitur quod
illo dato sequeretur quod fortis fuit antiqua esset generatus.
probat. quia quandocumque fuit forma substantialis ali-
cuius tunc ille fuit. sed intellectus qui est forma substantia-
lis fortis fuit antequam fortis esset generatus: ergo est eter-
nus per positionem. ergo etc. Tertio arguitur quod So-
crates non est corruptibilis in quantum homo. probatur. quia
ipse est homo per intellectum qui est incorruptibilis. Quar-
to arguitur quod quandocumque ego acquirerem aliquam sci-
entiam tu eandem acquireret: et quandocumque perderem
aliquam scientiam tu eandem perderet. et patet consequen-
tia ex quo idem intellectus est tuus et meus per positionem.

Quinto arguitur sic. omnis perfectio que est substantia
separata non habet nisi unum perfectibile ut patet in moto-
ribus celestibus. si ergo anima intellectiva esset substantia
separata non haberet nisi unum perfectibile. et per consequens
non esset nisi unus homo. consequens est falsum. Sex-
to arguitur. quia tunc sequeretur quod natura generis alicuius
est individuata. patet quia animalitas in homine est in-
diuiduata cum sit forma materialis et tamen rationalitas
non est indiuiduata. et sequitur vltimus quod species huma-
na est composita ex indiuiduato et non indiuiduato: quod
non videtur verum. Septimo arguitur quod tunc seque-
retur quod virtus respectu eiusdem obiecti simul erit
distincti actus: quod videtur impossibile. quia unus visus
numero respectu eiusdem visibilis non habet simul plu-
res visiones: et consequenter patet ubi fortis et plato simul
intelligent idem intelligibile. Octavo arguitur quod data
illa positione destruitur iusticia divina: quia tunc non sem-
per boni aliquando premiarentur et mali aliquando puni-
rentur cum videamus aliquos bonos qui viuunt pati aduer-
sitates: et contra aliquos malos continue habere prosperi-
tatem. In illa materia inter omnes tres inueniuntur fa-
mosiores opiniones. quarum prima Alex. ponentis ani-
mam intellectivam esse formam materialem generabilem
et corruptibilem et numerabilem sicut cetera forme que de
potentia materie ab agente naturali producuntur de qua i-
comento visum fuit. Secunda opinio fuit Averrois quod
posuit animam intellectivam esse formam abstractam sibi
esse a materia appropriatam tamen corporibus humanis
in operando cum in intelligendo a phantasmate humano
dependeat tanquam a motore. propterea et hanc posuit uni-
tam tantum in omnibus humanis corporibus eis id est
et assensu ut intelligentia ubi quod mouet ingenitam et
incorruptibilem. Et eam dixit essentialiter componi ex dua-
bus substantiis indiuisibilibus: quarum una dicitur intel-
lectus agens: reliqua vero intellectus possibilis. Et intel-
lectum possibilem dicit habere solum naturam potentialita-
tis et receptionis respectu intelligibilium. Intellectum vero
agentem vult esse causam actuum specierum intelligibilium in intel-
lectu possibili una cum phantasmatibus. per phantasma intel-
ligendo actum tria virtutum interiorum: intellectum ministrantem
s. imaginatiue cogitantiue et memoratiue. Et ponit intel-

lectum possibilem perfici per intellectum agentem sicut materia per for-
mam perfectam: et intellectum agentem esse naturam quandam intelli-
gentiam inferioris gradus perfectionis ad intelligentiam celestem
et superioris ad intellectum possibilem. Alteri vult ultra ani-
mam intellectivam in homine aliam esse animam sensitivam et potentiam ma-
terie eductam generabilem et corruptibilem et maliter multi-
plicatam atque humano corpori unitam sibi esse per quam homo re-
ponitur in esse specifico et est generabilis et corruptibilis: de qua
etiam visum est in commento. Fuit et tertia positio ceteri tu-
toris et magis credendo non solum quia fides catholica christianorum
eam tenet sed etiam ex se ipsa. quia ponit animam humanam non gene-
rari ab agente particulari educere eam de potentia materie sed ab
agente supremo ut deo ipsa creari ex nihilo. et materiam ab agen-
te particulari disponere infundi et corpori humano uniri: etc.
Et dicit vltimus quod ipsa est indiuisibilis et multiplicabilis sibi
corporum multiplicationem quibus vnus et immortalis. et quod ab ei-
us substantia fluunt potentie plures ut intellectus agens quo
actiue concurret ad species intelligibiles et intellectiones et in-
tellectus possibilis quo ad predicta passiuem concurret et volun-
tas qua velle et nolle libere potest. hanc autem opinionem de-
fendendo facilius responderi posset ad argumenta ad ea
opposita facta quantum quidam heretici prauitate decepti ca-
put eam demonstrant. Ad primum ergo cum queritur de vnitate
anime intellectiue ad corpus utrum sit idem cum substantia anime vel
accidens eius dicitur quod accidens separabile respectu anime sit id
separabile respectu indiuidui. Et cum postea arguitur quod tunc anima
intellectiva constitueret hominem in esse specifico per accidens
separabile. Respondetur quod hoc non est inconueniens tanquam per causam
sine qua non licet tanquam per aliquid quod non sit de essentia ho-
minis: sicut forma substantialis ignis non constituit ignem
sine caliditate: tamen caliditas non est de essentia ignis.
Ad secundum cum inferitur quod tunc anima intellectiva esset forma malis
respondetur quod dupliciter aliqua forma dicitur malis. Vno modo
coiter quia materiam informat. et hoc modo concedendum est quod anima in-
tellectiva est forma malis ad vitam intelligentiam celestem quia
nulla est aliquo modo perfectior materie. Alio modo et proprie dicitur
et sic forma malis est solus illa quod vigore dispositionis qualitatum
ab agente naturali de potentia materie educitur. et hoc modo anima
intellectiva non est forma malis: ut patet ex dictis. sed quilibet
aliam formam substantialem que est in materia bene est hoc modo
forma malis et quilibet talis anima intellectiva potest cognoscere
per receptionem sue speciei. quare etc. Ad tertium cum inferitur quod
anima intellectiva esset extensa: negatur positum. eadem probatione ad-
mundo omnia supposita. Et cum postea queritur de figura. propter
hoc quod sit eius. propter subiectum. primo dicitur posset quod illa figu-
ra non est accidens. propter hoc quod in alio inueniatur. s. i. cada-
uere post hoc mortem: aut forte in lapide si figurato ab ar-
te vel a natura figura similis in specie illi est in homine re-
peri potest. Aliiter etiam dicit posset admissum quod talis figura
sit accidens. propter hoc quod ipse homo est eius. propter subiectum
et hoc non sequitur quod anima intellectiva affuit aliquo modo subiectum
illius figure: sicut risibilitas est accidens. propter hoc quod risu
anima intellectiva nullo modo est subiectum risibilitatis. et ita
de alijs multis. Ad quartum patet ex dictis. quoniam ne-
ganda est consequentia cum inferitur quod anima intellectiva esset cor-
ruptibilis. Et cum arguitur quod omnis forma que regitur determi-
natis dispositionibus in materia corruptibilis est. dicitur quod dupliciter ali-
qua forma potest acquirere determinatas dispositiones in
materia. Vno modo simpliciter ad hoc quod ipsa sit. de tali est
verum quod corrumpitur illis dispositionibus corruptis: ut
est de qualibet forma educita de potentia materie. et hoc mo-
do anima intellectiva non requirit determinatas disposi-
tiones in materia cum possit esse absque materia et dispo-
sitionibus eius: ut patet post separationem eius a corpo-
re. Alio modo potest aliqua forma requirere determinatas dispo-
sitiones in materia non ut ipsa sit sed ut sit in materia. et hoc modo
anima intellectiva requirit determinatas dispositiones in

Liber

materia. et de tali forma non oportet ipsa corrumpi ad illam dispositionem corruptionem. sed solus sequitur quod de finat materiam informari: quod conceditur de anima intellectiva post mortem. Ad quintum negatur consequentia. et dicitur quod in corruptione hominis aliqua substantia corrumpitur scilicet homo: licet nulla suarum partium essentialium corrumpatur. quoniam corrumpitur per separationem eorum ab invicem. tamen homo non sic proprie corrumpitur sicut alia quorum forme substantiales corrumpuntur sicut nec sic proprie generantur. Ad sextum dicitur quod ratio essendi simpliciter anime intellective non est esse illud quo aliquid est homo sicut est de aliis formis substantialibus que sunt proprie materiales ut quod ratio essendi simpliciter anime equi est quod sit illud quo aliquid est equus. et ita de aliis. sed illa est ratio essendi anime intellective in corpore humano: et ideo cum non est illud quo aliquid est homo non amplius est in corpore humano. Ad septimum dicitur quod licet nulla forma que est proprie materialis possit recipere nisi cum hic et nunc et quo ad esse et quo ad re presentare: anima tamen intellectiva quia non est proprie materialis sed solum communiter recipit universaliter quantum ad representare licet recipiat cum hic et nunc quantum ad esse. et per hoc differunt species recepte in anima intellectiva ab illis que recipiuntur in sensu vel organo aut medio inanimato. quoniam species recepte in anima intellectiva licet sint res singulares: tamen universaliter representant. sed species recepte in sensu et in medio sunt res singulares et solum singularia representant. ubi autem in intelligentis infra primam ponantur species ut vult auctor: et causis ille sunt universales in essendo et representando. Et quo patet quod anima intellectiva est medium inter supercelestia et ista inferiora generabilia et corruptibilia per participationem conditionum utriusque extremorum in quo superiora cum inferioribus coniunguntur. propter quod dicit Albertus quod ipsa est in horizonte eternitatis et temporis et quod ipsa est super naturam et infra intelligentiam per hoc quod demonstrans ipsa in perfectione medium gradum obtinere inter superiora et inferiora. Ad octavum dicitur quod aliquid esse intellectum in potentia dupliciter potest intelligi. uno modo quod non sit actu intellectus sed possit esse actu intellectus et sic anima intellectiva potest esse intellecta in potentia: et non oportet omne tale mouere animam intellectualem ad actum intelligendi: sicut patet de substantiis separatis et aliis que non habent propriam phantasiam nec intelliguntur per proprias species aliorum scilicet suorum effectuum ut post ostendetur. Secundo modo potest intelligi aliquid esse intellectum in potentia quia habet vel habere potest propriam phantasiam a quo abstrahi potest species intelligibilis per quam vel ratione cuius fieri potest actu intellectum et omne tale est motum intellectus seu anime intellective ad intelligendum aut completive aut dispositive: sed hoc modo non est intellecta in potentia anima intellectiva: sed solum proprie materiales que cadunt sub sensu exteriori vel interiori. et licet non sit possibile idem esse totale mouens et totale motum respectu eiusdem et secundum idem: non tamen inconuenit aliquid mouere se et esse mouens et motum et secundum idem et respectu eiusdem secundum diuersas eius potentias unde anima intellectiva respectu spiritus intelligibilis est mouens et mota agens et recipiens. sed secundum diuersas potentias ut superius ostensum est: nec sola anima intellectiva est mouens: sed etiam phantasia. Et si queratur quare oportet animam intellectualem actiue concurrere ad speciem intelligibilem et intellectionem et non oportet animam sensitivam ad spiritum sensibilem et sensationem actiue concurrere. Dicitur quod causa est quia secundum quod intellectiva abstracta est et non organica. phantasia autem est materiale et organica. ideo non potest in animam intellectualem agere proprio vigore: quare oportet animam

intellectualem secum cogere. sed non sic est de anima sensitiva: quia cum materialis sit organica pati potest ab obiecto materiali non concurrente alio genere. Ad nonum negatur consequentia cum inferatur quod manus intelligeret aut cerebrum: quia intelligere est operatio que subiectiue recipitur in sola anima intellectiva. ideo nihil denominatur intelligens nisi ipsas vel primam in esse constitutum per eam quod est totus homo et non aliqua pars eius. Aliter autem de ipso sentire quod in determinata parte recipitur organica ut visio sit in oculo quod non est in aure. quare non solum animal sed etiam oculus dicitur videre. Ad decimum conceditur aliqui quod idem indissolubile simul mouetur et quiescit per accidens in casu posito nec hoc inconuenit. sed illud esset impossibile per se. puto tamen quod simpliciter loquendo illud posset negari: concedendo quod illa anima mouetur per accidens et negando quod quiescat vel non mouetur. Nec sequitur pes quiescit. ergo anima que est in pede non mouetur. quia aliter duo inuicem contradicentia simul verificarentur id est quod illa anima mouetur et quod illa anima non mouetur. Et quibus patet quod argumenta illa que aliqui putant insolubilia de leui soluntur. Sed si quis Auerrois nimis afficeretur aut probabilius eius opinionem defendere vellet quam falsissima sit et similis figmento posset ex eius argumentis ad argumeta alia in eius oppositum adducta taliter respondere. Ad primum igitur cum dicitur quod secunda perfectio hominis est numerata. ergo et prima. negatur consequentia: quia secunda perfectio puta species intelligibilis vel intelligere de pedibus intentionibus imaginatis et numeratur per eorum numerationem quod non contingit de prima hominis perfectione. Unde non inconuenit uni prime perfectioni correspondere plures secundas perfectiones ut uni intellectui plures actus intelligendi. Et cum postea arguitur quod si una esset prima perfectio omnium hominum cum homo capiat esse a sua prima perfectione: unum esset esse omnium hominum. Respondetur quod duplex est prima perfectio hominis. Una appropriata i operando: et est anima intellectiva et ab hac non caput homo esse specificum. Alia est prima perfectio hominis inherens corpori humano et dans ei esse specificum: et hec est anima sensitiva eius nobilissima inter omnes animas de potentia materice educas que anima cogitativa appellari potest propter perfectissimam ipsius virtutem que est virtus cogitativa: et hoc non est una in pluribus hominibus sed numeratur secundum numerationem individuum speciei humane. Propter quod cum in alio et alio homine sit alia et alia anima cogitativa: sequitur quod alterius et alterius hominis est aliud et aliud esse quare non sequitur quod ego sum per esse tui nec quod tu sis per esse mei. Ad secundum patet per idem: quia cum Socrates sit Socrates et homo per suam animam cogitativam cum sua anima cogitativa non fuerit ante eius productionem ex quo ipsa est generabilis et corruptibilis: sequitur quod nec ipse fuerit antequam esset generatus. Ad tertium similiter patet quod Socrates est corruptibilis secundum quod homo ex quo est homo per animam cogitativam qui est corruptibilis. Ad quartum negatur consequentia cum inferatur quod quandoque ego acquirerem aliquam scientiam tu acquirerem eandem et cetera. quia nulla scientia dicitur ab aliquo acquiri vel deperdi nisi fuerit dependens a suis phantasmatibus et a suo actu cogitandi. modo licet idem sit intellectus tuus et meus: tamen stat quod de aliquo cogitare et non tu et quod a meo actu cogitandi producatur species intelligibilis in intellectu et ex hoc deducatur ad intelligere: et non ex tuo actu cogitandi: et tunc illa scientia acquireretur mihi: et non tibi. et per illam ego nominabor intelligens vel sciens: et non tu. et proportionabiliter dicatur in deperditione. Et quo patet quod non

tertius

non valet hec consequentia. ista scia acquiri in intellectu tuo. ergo acquiri tibi. nec ista scia: ista scia deperditur ab intellectu tuo. ergo a te deperditur. sed ad inferendum illam consequentiam ex illis antecedentibus oportet addere illis antecedentibus qd sit dependens a tuis phantasmatibus.

Ad quintum cum dicitur qd omnis perfectio que est substantia separata non habet nisi unum perfectibile. potest dici qd verum est si est eterna ut est in supercelestibus. sed ubi perfectibile fuerit generabile et corruptibile: necesse est illi perfectioni separate et eterne plura perfectibilia correspondere. et sic est in proposito de intellectu et humano corporibus. Vel potest dici qd illa maior est vera loquendo de perfectibili primo. ideo concedo qd anime intellective est solus unus perfectibilis: et illud est species humana que tantum una perfectibilia secundaria: ut socrates vel plato non inconuenit esse plura. Ad sextum conceditur illud ad quod argumens deducit. unde in homine propter debitum ordinem vniuersi in materiale videtur cum materiali ut non fiat transitus de extremo ad extremum nisi per medium. Ad septimum quidam negant conclusionem illam dicens qd cum diuersi homines intelligant idem intelligibile ipsum intelligent eadem intellectione numero non habentes per incommensurabilem qd intellectio causata a phantasmatibus vnius hominis possit fieri species a phantasmatibus alterius hominis.

Sed aliter potest dici concedendo conclusionem ubi motus propinquus fuerint diuersi sicut est in casu argumenti cum alia sunt phantasmata in socrate et alia in platone que mouent intellectum ad intelligendum idem intelligibile. Vbi vero nulla esset diuersitas in motore propinquus: tunc bene verum est qd eadem virtus respectu eiusdem obiecti non haberet simul nisi unum actum. Ad octauum respondetur negando qd periret iusticia diuina. et dicitur qd malus turpius operando acquirit vicia que sunt mala et sibi puniuntur suorum operum malorum. Bonus autem ex operibus laudabilibus virtutis acquirit que sunt sibi bona et premium suorum bene operum. Et licet ista posuimus sic possit colorari: mihi tamen videtur salua pace sic fingentium qd non possit cui tari quod ad eam sequantur plura impossibilia. Quoniam primo sequitur qd nullus homo potest intelligere. consequens est impossibile. quia intelligere est propria perfectio hominis secundum qd homo per quam attingit suum ultimum finem videlicet felicitatem: ut colligitur ab Aristotele decimo ethicorum et probatur consequentia. quia nullus compositus potest esse ex anima cogitativa et corpore intelligit. sed omnis homo est compositus ex anima cogitativa et corpore ut per opinionem patet: ex quo anima intellectiva est pars essentialis hominis. ergo nullus homo intelligit. maior probatur: quia hic inferius nihil intelligit nisi anima intellectiva: vel pars eius aut compositum includens aliquod istorum tanquam ipsius partem: ut patet ex sufficienti diuisione. sed compositus potest esse ex anima cogitativa et corpore non est aliquod istorum. ergo etc. Secundo sequitur qd rationale non est propria differentia hominis essentialis et constitutiva. consequens impossibile cum ponatur in eius definitione pure quidditatiua dum dicitur qd est animal rationale: quia certum est qd rationale in illa definitione non ponitur per genere. ergo per differentiam. et probatur consequentia. quia omnis differentia essentialis alicuius compositi ex materia et forma substantiali sumitur ab eius forma substantiali componente illud in specie determinata cum non ex alia causa talis differentia dicatur differentia specifica. sed rationale non sumitur a forma substantiali hominis reponente ipsum in propria specie: ergo rationale est differentia hominis specifica et essentialis. patet consequentia cum maior. et minor declaratur: quia rationale sumitur ab anima intellectiva: ut patet. et secundum opinionem anima intellectiva non forma ponens hominem in specie. quare etc. Tercio sequitur qd con-

traria sunt simul in eodem subiecto. primo qd est contra naturam contrariorum. probatur consequentia. quia licet positiones contradictorie non sunt contrarie quantum ad esse simul in eodem subiecto: tamen assensus firmi duorum contradictoriorum bene sunt contrarii et inuicem incommpossibiles: ideo vnus homo non potest simul duobus contradictorijs assentire. Proponamus ergo qd socrates firmiter per intellectum assentiat huic contradictorio sol est maior terra habitabilis. et qd pro tunc plato similiter assentiat alteri contradictorio scilicet qd nullus sol est maior terra habitabilis: tunc patet qd illi duo assensus sunt simul in eodem intellectu secundum opinionem et sunt contrarii. ergo etc.

Plura alia huiusmodi inconuenientia adduci possent que breuitatis causa relinquuntur. Ista enim satis perspicua videntur idoneo ad philosophandum qd opinio illa non sit vera. Sustinendo opinionem commentatoris ad hoc dubitandum videtur: utrum intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiva: aut sit aliquod ens actu de se.

Et primo arguitur qd intellectus possibilis sit aliquid ens actu. primo sic: Omne subiectum quod immediate recipit formam accidentalem determinatam est ens actu. intellectus possibilis est huiusmodi. ergo etc. patet consequentia cum maiori: quia in hoc differt subiectum primum forme substantialis et forme accidentalis determinate: quia subiectum forme substantialis est ens in pura potentia. subiectum vero forme accidentalis determinate est ens vel ens actu. Et dicitur determinate propter dimensiones in determinatas que immediate fundantur in materia prima. minor etiam patet: quia intellectus possibilis recipit species intelligibiles et intellectiones. Secundo si intellectus possibilis esset ens in pura potentia cui vniueretur intellectus agens: tunc intellectus agens nobis vniueretur in principio contra commentatorem in commento trigesimo sexto huius tertij. Tercio si intellectus possibilis esset ens in pura potentia: aut esset equalis perfectionis cum materia prima aut minoris aut maioris non equalis perfectionis quia tunc essent eiusdem nature et speciei cum ea. nec minoris quia tunc esset non ens cum materia prima sit in infimo gradu perfectionis entis. ergo secundum commentatorem primo physicorum est medium inter non ens et ens actu. si autem est maioris perfectionis: tunc haberet proprium. quia cum materia prima sit medium inter non ens et ens actu: sequitur qd cum recedat a materia prima eundo versus actum primum qui est deus statim transiit in actum siue ens actu. quare etc. In oppositum arguitur probando qd intellectus possibilis sit ens in pura potentia passiva. Primo sic. illud quod recipit omnia entia in actu non est aliquod ens actu. sed intellectus possibilis recipit omnia entia in actu. ergo etc. patet consequentia et maior. quia omne recipiens est denudatum a natura recepti. Minor autem probatur. quia intellectus possibilis intelligit omnia entia in actu. sed intellectus possibilis non intelligit nisi illud quod recipit. ergo etc. Secundo. Illud de cuius potentia aliqua forma educitur non est ens cum hoc proprium sit materie. sed de potentia intellectus possibilis aliqua forma educitur scilicet species intelligibiles. ergo etc. Tercio illud ex quo cum actu puro constituitur vnum per se est pura potentia passiva. sed potentia passiva est huiusmodi ut patet ex dictis. ergo etc. Hic inueniuntur due opiniones diuersae. Aliqui enim dicunt qd licet intellectus possibilis sit in pura potentia passiva respectu specierum intelligibilium: tamen de se est ens et forma ex quo est pars anime intellective que aliquo modo est forma corporis humani. Et volunt vterius qd habet aliquam actionem: velicere actionem ex specie componere: diuidere: et discurre de vno ad aliud.

Hanc tamen actionem habere non posset: nisi prius

patiatur et recipiat ab intellectu agente et phantasmatis
 propter quod magis dicitur potentia passiva quam potentia acti-
 ua ex quo sua prima operatio est passio. Alii autem po-
 fuerunt intellectum possibilem esse potentiam mere passi-
 uam dicentes: vltimus ipsum ad omnes operationes sta-
 tim nominatas solum passive concurrere: et habent pro se
 A. dicentem intellectum possibilem nullam habere na-
 turam nisi illam qua possibilis vocatus est. Et comen-
 tator ponendo differentiam inter ipsum et materiam primam
 non dixit ipsum esse actum vel ens actu: quod tamen dice-
 re debuisset: quia illa fuisse maxima differentia inter ea re-
 perta: et hanc viam responderi posset ad argumenta in
 oppositum facta. Ad primum cum dicitur. Nunc subie-
 ctum et dicitur primo quia illa minor non est vera vnique
 saltem nisi de formis accidentalibus rebus seu corpora-
 libus quales non sunt ille que in intellectu recipiuntur. Di-
 citur secundo quia species intelligibiles non immediate reci-
 untur in illa substantia que est intellectus possibilis. Et me-
 diante quadam eius naturali virtute in ea fundata recipi-
 untur que propter nominis carentiam etiam intellectus possi-
 bilis appellatur et proportionabiliter in substantia intellectus
 agens potest poni quedam virtus actiua illi passive cor-
 respondens que intellectus agens potest nominari: de his
 tamen nihil habemus a commentatore expressum quantum
 aperte dicat in nulla celesti intelligentia accidens aliquod
 reperi. Ad secundum dicit aliqui sequentes commen-
 tatorem quod intellectus agens siue possibilis dupliciter no-
 bis copulatur. Vno modo secundum essentiam. Alio modo secundum
 operationem adhuc dupliciter. vno modo perfecte. alio modo
 imperfecte. si loquamur de copulatione secundum essentiam per
 indistinctam et assistentiam ad corpus: cui copulari dicunt
 sic in primo instanti esse hominis alicuius suo corpori copu-
 lantur: et per primum secundum naturam intellectus possi-
 bilis intellectus agens: ut patet in commento. et. Sed si
 sit sermo de copulatione secundum operationem imper-
 fectam: sic primum copulatur nobis intellectus agens: quia ab-
 strahere quod est operatio intellectus agens primum fit in
 nobis quam intelligere quod est operatio intellectus possibilis.
 Si vero mentio fiat de copulatione secundum operationem perfe-
 ctam: sic primum copulatur nobis intellectus possibilis. et h-
 vult commentator commento supra allegato. quia intellectus
 agens non copulatur nobis perfecte sic quod efficiatur ade-
 prius nisi post completam generationem intellectus in ha-
 bita in intellectu possibili. sed de his latius infra. Ad ter-
 tium dicitur quod intellectus possibilis est maioris perfectio-
 nis quam materia prima. et negatur postea consequentia: cuius
 inferitur quod esset actus vel ens actu: quoniam perfectio cor-
 respondens potentie passive non stat in indiuisibili: sed ha-
 bet gradus diuersos: et maior competit intellectui possibili
 li: minor vero materie prime.

¶ Unde neque misceri est rationabile ipsum corpo-
 ri. Qualis enim aliquid vtrique fiet aut calefactus:
 aut frigidus: si organum aliquod erit sicut sensitui
 nunc autem nullum est

¶ Dic A. notificat naturam intellectus possibilis per
 differentiam eius ad sensum: et diuiditur in quinque pres-
 cut quod differentias ponit inter intellectum et sensum. secun-
 da ibi Et bene iam dicentes. tertia ibi. Quoniam autem
 non similis. quarta ibi. Cum autem sic singula. quinta ibi:
 Est quidem igitur. Prima differentia inter intellectu-
 et sensum est quod sensus est virtus organica: et intellectus non.
 ideo dicitur. Vnde nec est rationabile ipsum. s. intellectus
 misceri corpori. si enim intellectus misceretur corpori et ali-
 quod organici erit ei sicut sensitui vtrique fiet ei ipse. i. ali-
 quod qualis: et aut quid calidum aut frigidum: quod tamen est
 falsum. quare nunc aut nullum est. s. organum ipsi intellectui.

Sed posset aliquis dubitare de conditionali qua A. fa-
 cit in littera que est hec: Si intellectus esset virtus organica ipse
 esset aliquantulum qualis ut calidus vel frigidus quo
 modo valeat. Ad hoc respondet Egidius assignando tres
 rationes. Prima ratio est: quia sicut forma que recipit
 in materia mediante quantitate extenditur extensione qua-
 titatis: ut patet de colore et reliquis huiusmodi sic quod non so-
 lum corpus in quo est color est extensum: sed etiam color est ex-
 tensus: ita forma que recipitur in materia mediante cali-
 ditate frigiditate et reliquis primis qualitatibus a quo nul-
 lum corpus mixtum denudatur omnino dicitur aliquantulum
 calida vel frigida et non solum corpus sibi subiectum. ita si
 intellectus esset virtus organica ipse recipitur in mate-
 ria mediante caliditate frigiditate et c. ergo ipse esset aliqua-
 liter calidus et frigidus. Secunda ratio est quia non solum
 materia est subiectum caliditatis et frigiditatis sed compo-
 situm: et per consequens compositum ex organo et inelle-
 ctu si habet organum est subiectum caliditatis et frigiditatis:
 quod esse non potest nisi intellectus sit aliquo modo cali-
 dus vel frigidus. Tertia ratio est: quia neut potentia que
 est in organo dicitur organica: ita potentia que est in orga-
 no calido vel frigido dici debet potentia organica calida vel
 frigida. Intelligendum primo quod commentator comento. vi
 hanc partem aliter introducit dicit enim A. hic facti se-
 cundam demonstrationem ad ostendendum quod intellectus
 materialis neque est corpus neque virtus in corpore. Et ar-
 guit sic: Si intellectus materialis esset virtus in corpore. si
 mixto ut esset corpus humanum: tunc esset aliqua dispositio
 et aliqua qualitas: et per consequens aut esset qualitas at-
 tributa complexioni in eo quod complexio aut esset qualitas
 in complexionem et addita complexionem. hanc consequentiam
 probat commentator dicens esse declaratum quod omnis virtus in
 corpore. s. mixto secundum quod huiusmodi aut attribuitur patri-
 bus. s. forme complexionis: aut est virtus extrinseca in
 forma complexionali: vbi comen. caput. qualitatem large
 ut extendit se ad formam complexionalem et per qualitate
 attributam complexionem seu formam complexionalem scilicet
 ligat formam inductam per mutuum actionem elementorum
 adinuicem: et per qualitatem seu formam existentem in co-
 mplexione et additam complexionem: intelligit formam que in-
 ducitur in materia complexionata a motore extrinseco. cu-
 iusmodi sunt virtutes sensive que dantur a generante. et
 certum est quod si intellectus esset virtus in corpore composi-
 to ex elementis quod aut esset forma conf. quens mutua ac-
 tionem elementorum ad inuicem non concurrerent alio motore
 particulari extrinseco. aut esset forma inducta in materia
 mixta ab aliquo exteriori particulari agente. et sic patet con-
 sequentia commentatoris. sed consequens est falsum per viam
 ergo illud ex quo sequitur est falsum. s. quod intellectus sit vir-
 tus in corpore: neque etiam est corpus ut patet ex quo est actus
 et forma. ergo et c. Quod consequens sit falsum arguit co-
 mentator et primo ostendit quod intellectus non est forma ad-
 dita complexionem: quia si sic tunc esset virtus organica: con-
 sequens est falsum. quia primum ostensum est quod non est instru-
 mentum aliud ab instrumentis quod sensum loquendo de
 instrumentis sensum exteriorum: et quod non est dare sensum sen-
 sum exteriorum. Vnde dicit commentator quod si intellectus esset
 virtus animalis in corpore. i. virtus cognoscitiva organi-
 ca: aut esset sensus sensus. s. exterior: aut esset consequens
 sensum sensum siue aliquid cuius proportionem ad sensum sensum
 esset sicut proportionem imaginatiue ad sensum communem et h-
 consequens est manifeste falsum: quia ex quo nullus esset
 sensus sensus. intellectus non est sensus sensus nec ad ipsum
 habet aliquam proportionem. sed consequentia probatur et
 sit multum occulta. Nam si intellectus esset virtus cognos-
 citiva organica: aut esset aliquis de quinque sensibus exte-
 rioribus: aut esset sensus communis aut imaginatiua aut co-

Tertius

gitatua: aut memoratua: aut sextus sensus: aut aliq vir-
tus se habet ad sextu sensum sicut imaginatua ad sensu
cōm: et que sic imutarent a sexto sensu sicut imaginatua
imutant a sensu cōi: ut p3 ex sufficienti diuisione: si ille
cōm nō ē aliq de quinq sensibus exteriorib: qm bruta
pfecta hnt quq sensus exteriores: et tñ nō habent illece-
tam: similr nō est sensus cōis q intellect⁹ cognoscit sub-
stātiā et relacōes et multa talia que nō cognoscit sensus
cōis et nō est imaginatua vel memoratua. q iste sūt solū
reseruatue et intellect⁹ est cognoscitiu⁹: nec et ē virtus co-
gitatua: q intellectus cognoscit vniuersaliter et vna co-
gitatua solū indiuidualr. seqt ergo q si intellectus ē vir-
tus cognoscitiua organica q sit sextus sensus vel se hnt
ad sextu sensu sicut imaginatua ad sensu cōm. **¶** Do-
ctea cōmentator ostendit q intellectus nō est forma cōple-
rionalis siue virtus attributa cōp̄rioni: q aia sensitua
nō est huiusmodi. ergo a fortiori nec ipse intellectus. Et
q aia sensitua nō sit forma cōplecionalis pbat q si sic cū
quolibet talis forma nō recipiat nisi realiter et corpali-
ter: tunc sequeretur q aia sensitiua cū respicit formā lapidis et
ipsum cognosceret recipit cū fm esse crale et corpale: et p
p̄is idē esset cō forme lapidis i aia et extra aiam. sed i aia
est cōprehensio et si lapsus esset cōprehensio: qd ē fal-
sum. Deinde cōmentator adducit dubiū quorūdam de
eo qd dicit q intellectus nō est virt⁹ organica: q ipsi ori-
nant q intellectus et virtus cogitatua sunt idē: sed fm
medicos et philosophos virtus imaginatua cogitatua et
memoratua sunt vntes organice et hnt determinatas p-
tes in cerebro i quibus situantur. ergo intellectus ē virtus
organica. Ad hoc respondet cōmentator dicens nō ē
verum q intellectus et virtus cogitatua sunt idē: q virt⁹
cogitatua nō distinguit nisi indiuidualiter intellectus autē
distinguit vniuersaliter. vñ virtus cogitatua nō est nisi
virtus que distinguit intentionē rei sensibilib a suo idolo
imaginato. et ista virtus ē illa cuius pporio ad has duas
intentiones. scilicet ad idē rei et ad intentionē sui idoli ē sicut
pporio sensus cōis ad intentiones quinq sensu: et per
idolum rei imaginat⁹ intelligit formā sensatā: p intentio-
nē aut idoli intelligit intelligit intentionē nō sensatā. In-
telligendū secundo fm cōmentatorē q dicit in libro de
sensu et sensato posuit virtutes indiuiduales distinctas in
quatuor ordinibus. In primo posuit sensum cōm: dein
de virtutem imaginatua: deinde cogitatua et memorati-
ua: et posuit rememoratua magis spirituale: deinde co-
gitatua: deinde imaginatua: et post sensibilib. i. sensum
cōm: Et cū dicit cōmentator q memoratua ē magis
spiritualis q cogitatua intelligi bz quantū ad receptiōes
specierum sensibilib ordinē recto a sensibus multiplicata
rum: et quo nō sequit q memoratua sit pfectior cogita-
tua cū virtus cogitatua sit nobilissima virtutū: et ordine
reflexo dū cogitatua immutatur a memoratua recipiat
spēs magis spūales qz habeat memoratua. **¶** Per libru
autem de sensu et sensato intelligere debemus quos natu-
rales: inter quos primus et principalis est liber de nomi-
natis. vnde dicit in libro de memoria et remiscētia po-
nit q remiscētia passio est corporalis: et certum est q
remiscētia est opatio virtutis organice: cū remiscētia
solū homini cōpetat quāuis fiat p species in memoria re-
seruatas: et si virtus cogitatua est corpalis et organica et
indiuidualis: a fortiori sequitur ita esse d alijs trius que
sunt minoris nobilitatis. scilicet de sensu cōi imaginatua et me-
moratua: que qualiter i cerebro situentur et que sint opa
ipsum in fine secundi huius diffase fuit discussa. In-
telligendū tertio q cōmentator soluit argumentū. Valde
ni ppter quod fuit motus ad dicendū q virtus cogitati-
ua est intellectus: vnde arguebat sic: Intellectus appo-
riatur homini et virtus cogitatua similiter. ergo virtus

cogitatua est intellectus: et dicit cōmentator q argumen-
tum nō valet: qz peccat p fallaciā cōsequentiā cum argua-
tur ex duob⁹ affirmatiuis in secunda figura: sicut nō seqt.
hō est animal et equus est aial: ergo equus est hō.

¶ Et bene iam dicentes sunt animam ēē locuz
specierū. nisi q nū tota sed intellectua neqz actu.
sed potentia spēs.

¶ Secūda differentia inter intellectū et sensum est: q intel-
lectus recipit i se primo species intelligibiles: sed sensus
nō recipit i se primo species sensibiles: cū ipse recipiat
primo i organo sensitiuo: aut in cōposito ex organo et sen-
su. vnde dicit supple antiq bene sunt. iā dicentes aiam
esse locum specierū: nisi q nō tota. i. fm omnes eius po-
tentias: sed intellectua. i. solū. i. solū fm potentia intel-
lectuam que nec est actu d se: sed potentia tātū habens bu-
iusmodi species. Intelligendū primo: q qz aia būana
est mediū inter formas abstractas et formas simpliciter
materiales: iō habent aliquas potentias nō organicas: vt
sunt intellectus agens intellectus possibilis et voluntas:
et aliquas bz organicas et materiales: vt sunt potentia ve-
getatiua et sensitiua: et iō qd recipitur mediāte potentia in-
tellectua i sola aia subiectiue recipitur in qua immediatē su-
datur huiusmodi potentia. sed qd recipit mediātib⁹ po-
tentij alijs que in cōposito radicātur et nō precise in aia
incōposito et nō in anima recipi dicunt. qz ergo species i-
ntelligibiles recipiuntur mediāte potentia intellectua: et
species sensibiles mediāte potentia sensitiua: bicecliqz spe-
cies intelligibiles i aia species vero sensibiles i cōposito.

Et iō dicit dicit q anima est locus specierum: sed nō
tota. i. non fm omnes eius potentias sed solū intellectua
idest tantum secundum potentia intellectua. Ex quo
sequit q species intelligibiles sunt in aia intellectua: sed
species sensibiles nō sunt in anima sensitiua sicut in totali
subiecto: sed in ipso cōposito. Intelligendū secundo
secūda cōmentatorē q dicit aiam esse locum specie-
rum: q anima assimilatur loco i recipiendo quāuis non
sit omnino similis receptio vtrobiqz sed locus differt ab
aia intellectua in hoc q locus nihil est eorum que existit
in eo cū sint separata secūda esse: nec locus sit subiectum
locati. anima autem rationalis materialis quia quantum
ad intellectum possibilem est forme existentes in ea mate-
rialiter et subiectiue: q est subiectum earum non actu d se
sed in potentia. Et fecit hoc dicit. f. q. dedit aliqualem dif-
ferentiam inter locum et intellectū cū dicit. Nec in actū
in potentia ēē. ne aliquis intelligat ex hac descriptione:
q genus receptum in ea sit genus verum non rhetoricū:
sed quilibet homo cogitur in talibus rebus que non be-
ne intelligunt nisi per consimilitudinem: vt notificet ea p
talē genera rhetorica.

¶ Quoniam autem nō similis sit impassibilitas
sensitiui et intellectui manifestum est ex organis
et sensu. sensus enim nō pōt sentire ex valde sen-
sibili: vt sonum ex magnis sonis: neqz ex fortibus
odoribus et coloribus: neqz videre: neqz odorare.
Sed intellectus cū intelligat aliquod valde intel-
ligibile non minus intelligit infima. sed et magis
sensitiuum quidem enim non sine corpore est hic
autem separatus est.

¶ Differentia tertia inter intellectum et sensum est q ex-
cellens intelligibile non corrumpit intellectum: sed excel-
lens sensibile corrumpit sensum. Quare dicit: quoniam
autem non sit similis impassibilitas sensitiui et intellectui
manifestum est ex organis et ex sensu: qz non solum orga-
num sensus verum et ipse sensus patitur siue corrumpit

Libro

ab excellenti sensibili: quod non accidit ipsi intellectui. sensus enim non potest sentire ex valde sensibili. i. post valde sensibile: ut audire non potest audire sonum ex magna sonitu. i. post magnos sonos: neque visus et olfactus potest videre et odorare ex fortibus odoribus et coloribus. i. post fortes odores et colores. Sed intellectus cum intelligit aliquid valde intelligibile non corrumpitur aut impeditur in suo actu intelligendi: sed viget et neque minus intelligit infima intelligibilia: sed et magis. Et autem huiusmodi diversitatis subdit Alexander. dicens hoc esse: quod sensuum quodque. n. non sine corpore est sine organo. hic autem. i. intellectus separatus est ab organo corporeo: et hoc est causa quare sensus patitur corruptione et non intellectus. Intelligendum primo secundum commentatorem commento septimo: quod hoc est. conditio necessaria necessariis demonstrationibus. i. ut apparatus sensui non differant ab eo quod videtur per rationem. Et idem dicit in octavo physicorum: et primo celi et mundi. Cum ergo Alexander declarat quod intellectus non miscetur corpori post voluit notificare quod hoc convenit apparentibus sensui dicere: quod non est similis impossibilitas sensus sicut intellectus: quod sensus corrumpitur ab excellenti sensibili: sed intellectus non corrumpitur ab excellenti intelligibili. Intelligendum secundo secundum commentatorem quod possumus ponere hunc sermonem demonstrati: ne iterum per se. scilicet ad probandum quod intellectus non est virtus in corpore arguendo sic. Omnis virtus in corpore transmutatur essentialiter in sua operatione propria. sed intellectus non transmutatur essentialiter in sua propria operatione. ergo intellectus non est virtus in corpore. maior patet inductive de visu auditu et huiusmodi: que essentialiter et immediate transmutantur ab immoderatis obiectis et in suis operationibus debilitantur. sic quod visus immediate post aspectum fortiter fulgidum visibile debile non potest comprehendere nec auditus immediate post fortes sonos debiles sonos percipere potest. minor etiam declarat: quod intellectus in intelligendo non transmutatur essentialiter nec in operando immediate debilitatur: quod si sic tunc cum intellexeret excellens intelligibile impediret: nec statim intelligere posset infimum intelligibile quod tamen est falsum. Et si argueretur quod intellectus transmutatur: quod in intelligendo fatigatur et debilitatur: ut patet in studiosis. Respondet commentator: quod hoc non est essentialiter et immediate. sed solum accidentaliter mediate per transmutationem factam in virtute cogitativa imaginativa et memorativa: que deferuntur intellectui in operando: quibus essentialiter et immediate accidit transmutatio: quod sunt virtutes in corpore. Et subdit commentator: quod imaginativa cogitativa et memorativa non sunt nisi in loco virtutis sensibilis et ideo non indiget eis nisi in absentia sensibilis.

Sed huic aduersari videtur quod dicit ista Alexander. ubi vult quod necesse est quicumque intelligentem phantasma aliquid speculari: quoniam per phantasma intelligere habemus actum aliquid illarum trium virtutum: sicut etiam per phantasiam illas tres virtutes intelligere habemus: ut dictum est supra. Ad istud respondendo videtur quod non est intentio commentatoris: quod intellectus in intelligendo non indigeat illis virtutibus nisi in absentia sensibilium: et quod presentibus sensibilibus intellectus immediate possit moveri a sensu cōi: vel a sensu exteriori: sed dicere intendit quod ad sentiendum sensibilia non indigemus illis virtutibus: nisi dum sensibilia sunt absentia: quoniam sensibilibus presentibus ea sentire possumus per sensus exteriores et sensum cōm. Dubitatur ad meliorem doctrinam quam de hoc sepe dictum sit: quod excellens sensibile corrumpit sensum aut impedit siue impedit eius cognitionem respectu sensibilium mediocrius. Ad quod dubium respondetur quod excellens sensibile sensum immutans si remoueat et statim sensibile aliud sensui obijciatur impedit eius cognitionem: quod speculo illius fontis sensibilis in organo sensus impressio rema-

nent per tempus et impendit iudicium sciendum per species alterius sensibilis. Et hoc quibusdam signis potest ostendi. primum est quod si homo velociter remoueat digitum unus digitus videtur plures digiti. Secundum est quod si homo velociter ducat aciem videtur aciem facere circulum. Similiter si baculus ignis velociter circūducatur videbitur circulus igneus: quod non est propter aliud nisi quod species multiplicatur a baculo ignito dum erat in situ prioris remanent per tempus in organo visus cum speciebus que multiplicabuntur ad ipsam duz baculus ignitus erit in situ posteriori: et pariter in alijs dicendum videtur. Unde si quis intueatur solem et postea aspiciat visibile debile non comprehendet ipsum sub proprio colore sed apparebit tendere ad albedinem: quod accidit propter lumen in oculo impressum aliquandiu in eo teneri post remotionem visus a sole. Et ex simili causa qui starent diu in molendinis multarum rotarum cum recedunt primum sonum percipere nequeunt: sed videtur eis priorem sonum audire: quod maiores motus impediunt minores. Sciendum tamen quod excellens sensibile non solum impedit aut diminuit operationem sensus quam haberet respectu alterius sensibilis: imo aliquando ipsius sensum totaliter tollit et corrumpit quoniam ex longo solis intuitu potest effici cecus et ex audire fortis soni potest effici surdus: et simili modo in alijs contingere potest: hoc autem non puenit ex sola mutatione intentionali: sed et ex alteratione reali et motu illam concomitante: et ad illam sequente per quam destruitur ideo debita proportio qualitatum primarum: in qua sensus consistit et huiusmodi: ut superius Alexander dixit: quod sensus est virtus organica. Intellectus autem ab excellenti intelligibili non impeditur in operando neque corrumpitur: quod non est virtus organica: sed redditur vigorosior: et cum intellexerit excellens intelligibile melius poterit intelligere infimum. Et quo tamen non sequitur quod in operationibus intellectus sit peccare in infinitum: quia hoc in operatione intellectus non contingat debilitatio merito sui potest tamen contingere propter lassitudinem et debilitatem contingentem in virtutibus sensibilibus interioribus intellectui ministrantibus: sibi ad suum opus de seruiantibus: de quibus in commento loquitur commentator.

Cum autem sic singula fiat ut sciens dicitur: qui secundum actum hoc autem confessum accidit cum possit operari per se ipsum.

Quarta differentia intellectus et sensus est quod ex speciebus intelligibilibus generatur habitus in intellectu: sed ex speciebus sensibilibus non generatur habitus in sensu. Dicit ergo: Cum autem intellectus sensibilis sic fiat: singula intentionaliter recipiendo singula eorum. tunc dicitur ut sciens qui est secundum actum. scilicet primum per quem est in potentia propinqua ad actum postremum. hoc autem confessum accidit cum possit operari per se ipsum. scilicet deueniendo ad actum secundum absque indigentia motoris extrinseci.

Intelligendum primo: quod duplex est actus quo intellectus sensibilis qui de se est pura potentia efficitur in actu scilicet primus et secundus. Actus primus est species intelligibilis sine habitu in intellectu existens quorum nullus est formaliter cognitio: sed per quodlibet eorum disponitur intellectus ad actum secundum. Actus vero secundus est intellectus qua intellectus formaliter cognoscit. Quomodo autem differant species intelligibiles et habitus intelligibiles. et utrum actus aut passus concurrant ad actum intellectum post apparebit.

Intelligendum secundo secundum commentatorem commento octavo: quod per hoc quod dicitur Alexander. apparet quod est differentia inter virtutes agentes propinquas et remotas. Idem enim actus sunt que agunt per se: et ad hoc ut agant non indigent extrahente eas de potentia in actu. Remote

Tertius

autem indigent tali extrahente: Et capit commentator agere large p operari: et p hoc innuit q intellectus de se est in potentia remota ad intelligere et indiget aliquo motore extrinseco reducendo ipsum de potentia ad actum primum sed cu fuerit in actu tali p spem intelligibile vel habitum intellectualem: tunc est in potentia ppinqua ad intelligere: nec indiget aliquo extrinseco motore deducente ipsum d potentia ad actum. Quis aut sit motor: pducens speciem intelligibile: aut intellectionem in intellectu possibili i sequentibus ostendetur.

Est quidem igitur et tunc potentia quodammodo non tamen similiter et are addiscere aut inuenire: et ipse autem est ipsum tunc potest intelligere.

Quinta differentia intellectus et sensus est q intellectus habituatus potest ipsum intelligere: sed sensus nullo modo potest seipsum sentire id dicit continuando se ad pcedentia. qd quide igitur tunc ipse intellectus quodammodo i potentia. s. post receptionem specierum et habitum intellectualem: non in se i multiter: sicut ante addiscere aut inuenire: et ipse aut seipsum tunc potest intelligere. Intelligendum primo q intellectus possibilis anteq recipiat spem intelligibilem est i potentia remota ad intelligere. sed cu bz spem intelligibilem aut habitum intellectualem si non actu intelligat: tunc est i potentia ppinqua ad intelligere. Habitu autem intellectu alie dupliciter quis potest agere. Vno modo p doctrina ad discendo ab alio. Alio modo p inuentione a seipso: qualiter cuiusq vero intellectus habet habitum siue p doctrina siue inuentione: tunc non est eodem modo in potentia sicut aut: quia ante erat in potentia remota ad considerandum: sed cum bz habitu et non considerat: tunc est in potentia ppinqua: et potest exire i opus non concurrente motore extrinseco: vt dictum est supra. Intelligendum secundo fm comentato rem: q in hoc differt intellectus possibilis ab alijs formis abstractis in intelligendo se q intellectus possibilis intelligit se accidentaliter. s. p spes intelligibiles reze extrinsecarum quas i se recipit: qm intelligit se prius intelligendo alia et p spes alior: vt patebit in dubio. Alie aut forme abstracte: vt intelligentie celestes intelligunt se essentialiter: q p pprias essentias et non p spes intelligibiles suas substantijs supadditas: cu in eis nulla sint accidentia. Vnde dicit: Et cu intellectus fuerit i hac dispo. s. q sit habituatus: tunc ipse intelligeret se secundum q ipse non est aliud nisi si forme rerum inquam extrahit eas a materia: quasi igitur se intelligit ipse modo accidentali: vt dixit Alexander. i. fm q accidit intellectus reze: q fuerint ipse. i. essentia et materialiter et subiectiue. Et hoc est eodemo dispo. i in formis abstractis. Ille. n. cum intellectu earum non sunt aliud ab eis in intentione p qua sunt intellecta istius intellectus et id q in eis idem est intellectio et intellectus intelligunt se essentialiter. et non accidentaliter: et hoc psecutus inuenitur in primo intelligente qd nihil intelligit extra se. De us ergo magis essentialiter intelligit se qz alie intelligentie: qz alie intelligentie intelligunt extra se et non deus: qd qualiter sit intelligendum patuit supra in comento quinto.

Intelligendum tertio fm comentatorem q possumus exponere istum locum secundum q Alfarabius dicit i suo tractatu de intellectu et intellecto: et est: q cum intellectus fuerit in actu erit vnum entium et poterit intelligere seipsum p intentionem quam abstrahet a se secundum q abstrahit intentiones rerum que sunt extra animam et sic intellectus habet intellecta. Et nos postea perferemus de hoc vtrum sit possibile an non. Imaginabatur itaqz Alfarabius q cum intellectus est in actu p speciem intelligibilem aliterias entis vel habitum intellectualem: tunc potest abstrahere speciem intelligibilem a sua substantia ipsius presentiam p quam potest seipsum intelligere. Et quo

insert commentator q intellectus habebit intellecta: quia sicut intellectus poterit abstrahere vnam talem spem a se vel intellectionem ita poterit abstrahere duas vel tres: qd vtrum sit possibile: dicit commentator: se velle post considerare. Dubitatur vtrum intellectus possibilis seipsum possit intelligere. Arguit q non: primo si intellectus possibilis intelligeret se: aut ergo per suam essentiam: aut p spem ppriam: aut p speciem alterius p sufficientem diuisionem. non p suam essentiam: q tunc semper intelligeret se sicut dicitur de intelligentijs celestibus: et hoc non est verum vt pz. neqz per speciem propriam: q nihil propriam speciem habet nisi habet propriam phantasiam a quo abstrahatur: sed intellectus possibilis nullum habet phantasiam ex quo non est sensibilis: quare etc. Nec etiam intelligit per spem alterius: q spes alterius non ducit in cognitionem nisi illius cuius est similitudo: cum autem ipsa non sit similitudo intellectus possibilis: sed solum illius alterius cuius est species: sequitur q solum in illius alterius noticiam ducit. Secundo nihil potest intelligi ab intellectu possibili qd non potest ipsum mouere: cum intelligere consistat in quodam pati et moueri ab intelligibili: sicut sentire accidit in pati et moueri a sensibili per dx. sepe: sed intellectus possibilis non potest seipsum mouere: quia tunc idem respectu eiusdem et fm idem esset simul agens et patiens in actu et in potentia: quod est impossibile: quare etc.

Tertio: qd non est sensibile non est intelligibile ab intellectu possibili: cum necesse sit ipsum si debeat intelligere phantasiam aliquod speculari: et fm dx. ita se habent phantasmatum ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: s. intellectus possibilis non est sensibilis: vt dictum est: quare etc. Quarto: intellectus possibilis nihil intelligit nisi per receptionem cum de se sit sicut tabula nuda seu rasa in qua nihil est depictum: sed intellectus possibilis non recipit se: cum recipiens debeat esse denudatum a natura recipientis: et intellectus possibilis non denudatur a seipso: quare etc. In oppositum est dx. in littera. Pro dubio premittendum primo q sicut sensus multipliciter dicitur sic intellectus sumi potest multipliciter. Vno modo propria intellectiva. Alio modo p potentia intellectiva. Tertio p aggregato ex potentia intellectiva: et eius potentia ad intelligere. Quarto aut p spe intelligibili actu intelligendi vel habitu intellectuali: et pluribus alijs modis de quibus infra patebit. Ad propositum applicando sicut potentia sensitiva non proprie sentit: sed est illud quo instrumento anima sensitiva siue alio sentit sic potentia intellectiva non proprie intelligit cum fm communem viam sit accidens consequens substantiam anime intellective: sed est illud quo vt instrumento anima intellectiva intelligit. Et hoc est duplex. Vna activa intellectionis. Intellectus agens: et altera passiva. Intellectus possibilis: im proprie tamen loquendo coter concedunt intellectui possibilem intelligere: q est illud quo immediate recipit intelligere in anima intellectiva: et sub hoc sensu pponit questionem: vel per intellectum possibilem possumus intelligere etiam intellectivam cum eius naturali virtute qua est intellectionis receptiva et reuertetur in idem. Premittendum secundo q i intellectu possibili diuersa accidentia recipi possunt. s. spes intelligibilis intellectio et habitus intellectualis. Species intelligibilis representat intellectui illud cuius est spes et non est cognitio eius sed eam pcedit fm naturam. Intellectio vero est cognitio intellectus mediante specie causata i eo qua formaliter et actu intelligens denominatur. Habitus autem intellectualis est quedam qualitas generata i intellectu ex actibus intelligendi: que non est cognitio actualis: sed intellectum habilitat ad proprie et facilius considerandum de illis que per actus intelligendi prius cognouit: quantum non inueniuntur et ex vno actu

Tertius

tellectione cognoscere: sed etiam cōplera affirmatiua vel negatiua vi q̄ ē substantia impassibilis corruptiua: rece-
ptiua tamen specierū intelligibilium: et q̄ neq̄ est corpus neq̄ virtus in corpore. s. de eius potentia educta et reliqua talia. Et q̄bus rādet ad argumenta ad oppositum facta. Ad primū dictū est q̄ intellectus intelligi se p̄ species alioz: et cū arguit q̄ non: q̄ spēs alioz non dicunt nisi in noticiam illoz quoz sunt species. dicendum: q̄ verum ē primo et immediate: sed secundo et mediate possunt ducere in cognitionē alterius: ut supra ostensum est. Et si queratur vtrum spēs intelligibilis et similiter intellectio intelligant intellectione ab eis distincta: puto dicendum q̄ spēs intelligibilis: q̄ nō est formaliter cognitio hū intelligat intellectione ab ea distincta. Intellectio autē q̄ ē formaliter cognitio intelligit seipsa: aliter iretur in infinitū: qd̄ inconueniens reputatur. Ad secundū negatur q̄ intellectus non intelligat nisi q̄ mouet seipsum p̄ mouēs in intellectum intelligendo illud quod in eo impriuit spēm intelligibilem. Et dicitur vterius p̄ argumentū q̄ licz nō sit possibile: q̄ idem respectu eiusdē sit totale agens et totale recipiens: tū idem sū diuersa pōt respectu eiusdē esse agens et recipiens simul i actu et i potentia. Vñ aīa intellectiua est simul agens et recipiens spēm intelligibilem et intellectionē: sū tū diuersas potentias: q̄ est agens p̄ intellectum agens: ut post ostendit: et recipiens p̄ intellectum possibilem ut dictum est supra. Ad tertū cū dicit q̄ illud qd̄ non est sensibile: non est intelligibile: verū est primo: sed secundo et precedente cognitione alteri: tale bene est intelligibile: et cū dicit. Necesse est intelligentē phantasia aliquod speculari. Rūdeo q̄ nō opret intellectionem speculari phantasia cuiuslibet: qd̄ intelligit: sed sū ficit q̄ speculetur phantasia aut illius quod intelligit: aut alterius ad quod illud h̄ per se habitudines. Ad quartū p̄ similiter q̄ intellectus licz nō recipiat spēm sui recipit tū spēm alterius. s. qd̄ dicitur phantasia ad quā habet p̄ se habitudinē sicut mobile ad suum motorem: et hoc sufficit ut seipsum intelligat: sicut etiam p̄ spēm motus p̄ ducit ab intelligentia ad quem habet p̄ se habitudinem sicut causa efficiens ad eius effectum procedendo ab effectu ad cām deductur in noticiam ipsius intelligentie: ut infra dicitur: vbi de hoc inquiritur.

Noniam autē aliud est magnitudo et magnitudinis esse: et aqua et aque esse. et sic in multis alijs non autem in omnibus: quibusdā enim idē est esse carnis

aut carnis cē aut ergo alio. aut aliter habente discernit.

¶ Istud est secundum capitulū huius tractatus in quo dicitur determinat de obiecto intellectus possibilis ostendēdo q̄ qd̄ dicitur est primū obiectum intellectus. Diuidit aut in duas ptes: q̄ primo ostendit q̄ intellectus primo cognoscit ipsam quidditatem tāq̄ eius p̄prium obiectum. Secundo mouet dubitationes ibi: Dubitat autem vti q̄. Prima iterum in duas: q̄ primo premitit intentum: secundo declarat: ibi. Ego enim non sine mā. De prima dicit q̄ cum i multis differat indiuiduum ab eius qd̄ dicitur: h̄ non i oibus: ideo aīa a principio cognoscit uo cognoscit indiuiduum et qd̄ dicitur i hīs i q̄bus differat: quia indiuiduū cognoscit sensu et qd̄ dicitur intellectu: aut si eo idē principio vtrūq̄ cognoscit. s. intellectu hoc ē aliter et aliter: vnde dicit. Quoniam aut aliud est magnitudo et magnitudinis esse et aqua et aque esse: et sic i multis alijs: q̄ i oibus habentibus formā i materia dicitur res seu indiuiduum ab eius qd̄ dicitur: nō autem in oibus sic ē. In quibusdā enim idem est caro et carnis esse. i. res et eius qd̄ dicitur: q̄ ergo sic est q̄ in multis differt res ab eius qd̄ dicitur

te: sequitur q̄ in istis aīa aut alio principio cognoscit uo discernit rem: et eius qd̄ dicitur: aut eodem aliter se habet te. Intelligendum primo sūm. Egidius: q̄ in oibus habentibus formā i materia differt res seu indiuiduum ab eius qd̄ dicitur: et q̄ tā mathematicalia q̄ naturalia circuncernunt materiā quāuis diuersimode: q̄ mathematicalia circuncernunt materiā intelligibile: naturalia vero mām sensibile: iō in oibus his differt indiuiduū ab eius quid dicitur: q̄ ergo magnitudo qd̄ mathematica dicit: et aqua qd̄ naturale. Ideo differt magnitudo. i. indiuiduum magnitudinis a magnitudinis esse. i. ab eius qd̄ dicitur: et sicut aqua et aque esse: et q̄ si sic est: iō in his aīa alia virtute cognoscit indiuiduum: et alia ipsas qd̄ dicitur q̄ sensu cognoscit indiuiduum et intellectu qd̄ dicitur: aut si eadem virtute videlicet intellectu vtrūq̄ cognoscit hoc erit aliter et aliter: q̄ intellectu cognoscit qd̄ dicitur directe et primo aspectu: indiuiduum autē cognoscit p̄ reflexionem conuertendo se ad phantasia existens in sensu. Intelligendum secundo q̄ caro capis p̄ vno. Diuum autem nō solum repitur in rebus materialibus: sicut sunt plāte et alia sed etia reperitur i rebus imaterialibus: qm̄ intelligēte que sunt imateriales viuere dicunt: q̄uis ergo viuus et viuus esse ut reperitur in rebus materialibus differat ut tū in materialibus repiuntur viuus et viuus esse non differunt ut dicitur. ponit i ista. Sed hic posset aliquis dubitare quomō in rebus materialibus differt res ab eius qd̄ dicitur et nō in rebus imaterialibus. Respondet q̄ si vera esset opinio Auerrois. s. q̄ i nulla intelligentia sit aliqd̄ accidens. tunc nulla eēt i p̄posito difficultas. h̄ si tenemus q̄ in qualibet intelligentia infra primā est aliqd̄ accidens. ut pleriq̄ sentent. dicentes quālibet talē intelligentiā cōponi ex essentia et esse aut q̄ i eis est cōpositio substantie et virtutis: tunc difficultas est maior. Et hāc viā sequendo dicit Egidius q̄ cū dicitur q̄ i rebus imaterialibus res nō est aliud a sua qd̄ dicitur nō d̄z intelligi q̄ i eis nō sit aliud preter qd̄ dicitur: q̄ hoc nō est verū nisi de prima intelligentia i qua nulla est cōpositio: sed intelligi debet q̄ i eis indiuiduum nō est aliud a qd̄ dicitur quantum ad virtutem cognoscitiuam: sic videt q̄ indiuiduum nō cognoscit per aliam virtutem q̄ qd̄ dicitur sed qd̄ i eis est p̄ solum intellectum cognoscatur. secus autē est in rebus materialibus q̄ i eis indiuiduum cognoscitur seu et eius qd̄ dicitur intellectu et sic est aliud a qd̄ dicitur quātum ad virtutē cognoscitiuam: cū ipsa solo intellectu cognoscatur. Ad huius aut declarationem notat ipse q̄ i substantijs materialibus sūt duplicia accidentia. s. sequentia principia speciei ut sūt accidentia p̄pria. et ista non cōprehenduntur sensu et sequentia principia indiuidui ut sūt accidentia cōmuna et ista cōprehenduntur sensu. et q̄ ista sunt accidentia materialia i diuiduantia: iō in materialibus indiuiduum cōprehenditur sensu. In substantijs aut i māliis nō sunt nisi accidentia sequentia formā et principia speciei querere i ipsis nihil est qd̄ cognoscit sensu. Et ex hoc vult vterius h̄c q̄ licet i substantijs materialibus indiuiduatio sit rōne materie in qua sunt accidentia indiuiduata: et p̄ cuius diuisionē forma que i ea recipit indiuidualiter multiplicat. n̄ i substantijs imaterialibus i quibus nihil est qd̄ nō pertineat ad speciem et ad qd̄ dicitur indiuiduatio est rōne forme. Vñ quilibet intelligentia infra primā seipsa indiuiduat et est hoc aliqd̄. de hoc tamen amplius ingrederē ad alijs p̄tinet locum. Intelligendum tertio q̄ cōmentator cōmmento nono alr̄ introducit hanc ptem. Vult enim q̄ cū dicitur. posuerit sup̄ius differentiam inter sensum et intellectum materiale. q̄ hic ponat differentiam inter intellectum materiale et virtutem imaginatiuam. et intelligendum p̄ imaginatiuā virtutē id qd̄ dicitur. intelligit p̄ phantasia. Nam cū imaginatiua moueat intellectum et extime

Tertius

elligendum secundo fm̄. cōmentatorem cōmento vnde
mo q̄ dispositio habita ab intellectu que diuersa i co qñ
cōprehendit formas rēz primas sensibiles est ei p̄ sensus
et dispositio que diuersa i eo p̄ cōprehensionē quiddi
tatis et forme et ei dispositio diuersa i se nō p̄ sensus. et iō
assimilat A. x. ipsum linee separabili hac dispositione. Pla
to autē linee extēse. et p̄ hanc dispositionē intelligit formas
rēz mathematicas cū nō accipiat intelligēdo eas magni
tudinem sensibile. Voluit ergo A. x. q̄ intellectus in tel
ligendo haberet dispositionē linee separabilis modo superi
us cōposito. Idcirco autē voluit q̄ haberet dispositionē
linee recte inapiendo ab intelligibilibus et illis pceden
do ad sensibilia semp̄ prius intelligendo magis vniuer
salia q̄ minus vniuersalia. Sed hic dubitat vtrū qd
ditas siue vniuersale sit primum obiectum intellectus.
Arguitur q̄ nō primo illud non est primum obiectum intel
ctus qd non est primo cognitū ab intellectu. sed qdditas
est huiusmodi. q̄ ē. paret p̄sequētia cū maior i et minor
declaratur quoniam illud est primo cognitū ab intellectu qd
primo mouet ipsum. sed hoc est singulare siue indiuiduū
qd representat p̄ phantasma extēse in sensu et non. qd
ditas vt p̄. quare rē. Et confirmat minor q̄ intellectu
p̄ prius illud cognoscit qd est facilius cognoscibile. sed in
diuiduū ē huius. ergo rē. Vnde A. x. in primo postērio
rum. Vniuersalia sunt difficilissima ad cognoscēdū. quia
sunt a sensu remotissima singularia autē facilia q̄ sunt sen
sui p̄pinquissima. Secūdo si quidditas esset primum ob
iectum intellectus tunc sequeretur q̄ indiuiduum nō possit
intelligi cōsequēdo falsum. q̄ intellectus ponit differe
ntiā inter qdditatem et indiuiduū. ergo intelligit vtrūq̄. et
phatur cōsequētia. q̄ diuersorū obiectorū sunt diuerse
virtutes cognoscitiue cū potentie distinguantur per actus
et actus p̄ obiecta. sed indiuiduum differt a quidditate: vt
p̄ ergo si quidditas esset primum obiectum intellectus i
diuiduū non posset ab eo cognosci. Tertio illud qd nō
est sensibile non est intelligibile. sed quidditas non ē sen
sibile. ergo rē. p̄ p̄ia et maior: q̄ vt habebitur infra ab
A. x. intellectus nihil intelligit sine phantasma. phantas
ma autē ē similitudo seu cognitio rei sensibiles in sensu cri
stis. minor etiam p̄ p̄ cōmentatorem secūdo huius
vbi dicit q̄ sensus nō cōprehendit qdditates rerū. In
oppositū videtur esse A. x. in littera vt communiter dici
tur. Idcirco dubio intelligendū primo q̄ aliquid esse pri
mum obiectum intellectus multipliciter intelligi pot̄. Pri
mo p̄mitate cōtatis et est illud qd adēquate continet oia
intelligibilia. Secūdo p̄mitate immutationis et hoc est
illud quod primo mouet intellectum. Tertio p̄mitate ex
clusionis et ē illud qd a solo intellectu cognoscit. et tale di
ci pot̄ intellectus obiectum p̄p̄ia. Quarto p̄mitate p̄
sectionis et hoc est illud qd est nobilius inter oia intelli
gibilia. Et penes hanc distinctionē poni possunt infra scri
pte conclusiones. Prima cōclusio ens transcendens su
ptum est primum obiectum intellectus p̄mitate cōtatis. p̄
quia adēquate omnia intelligibilia continet. Secūda
cōclusio ponit a quibusdam indiuiduū vel singulare ē pri
mum obiectum intellectus p̄mitate immutationis. p̄
quā eos quia intellectus primo mouet ad phantasma ip
sius indiuidui representatiue et p̄ consequens obiectū pri
mo intellectu immutā ē ip̄ singulare. Et hac conclu
sione sequit̄ primo q̄ prima spēs q̄ recipit i intellectu pos
sibile ē spēs singularis. Seq̄ secūdo q̄ intellectus pri
mo intelligit singulare q̄ vniuersale et plura silia possent in
ferri. Sed hanc cōclusionē sic argui solet. primum ob
iectum et potentia debet ad inuicē p̄portionari. sed singu
lare et intellectus nō p̄portionat̄ cū singulare sit materia
le et intellectus abstractus. ergo rē. Item si intellectus
possibilis primo intelligeret singulare non oporteret po

nere intellectu agentem A. x. in capitulo sequenti et p̄
batur cōsequētia q̄ intellectus agens non ponit nisi vt
abstrahat quidditatem a conditionibus materialibus impe
dientib⁹ cognitionē intellectus possibilis. sed si cōditiones
materialis essent primo intellecte ille nō impediret cogni
tionem intellectus possibilis. ergo non oporteret ponere
intellectu agentem vt a conditionibus materialibus ab
straheret qdditatem. quare rē. Tertia cōclusio ē imēdiate p̄
cedentē cōter ponit. qdditas i phantasma relucens ē
primum obiectum intellectus p̄mitate immutationis. Ista cō
clusio q̄ est de mēte cōmentatoris sic arguit̄. Illud ē primum
obiectum immutā intellectus cuius spēs prius recipit i intellectu
sed qdditas i phantasma relucens est huius. igit̄ rē. mi
nor: p̄bat q̄ spēs intelligibilis que prius recipit i intellectu
aut est spēs singularis aut vniuersalis qdditatio rei imu
terialis representatiue aut vniuersalis qdditatio rei ma
terialis p̄p̄ia phantasma. Vnde dicit nō pot̄ q̄ ex quo
intellectus nō ē hic et nūc i ip̄o nihil recipit pot̄ qd sit hic.
et nūc nec ē scdm̄ q̄ immaterialia nō intelligit̄ primo ab in
tellectu sed i postremo vt post ostēdet. ergo relinq̄ tertius
et sufficienti diuisione et sic p̄ tertia cōclusio. Ex quo primo
sequit̄ q̄ quilibet spēs q̄ recipit i intellectu ē vniuersalis.
Seq̄ secūdo q̄ intellectus prius intelligit vniuersale q̄ singu
lare. Sed hoc arguit̄ p̄bando q̄ si intellectus prius in
telligit vniuersale q̄ nūq̄ pot̄ intelligere aliqd̄ singulare.
q̄ vniuersale ē aliquid idēdē ad oia sua singula
ria et p̄ p̄ia p̄ cognitionē vniuersalis nō magis ducet i
tellectus i cognitionē vniuersalis q̄ alterius. sequitur
ergo q̄ aut simul ducet i cognitionē oium singulariū. qd
est falsū. aut nullū et hoc ē p̄positū. S̄ orte dicit q̄ h̄ cogni
tio vniuersalis sit necessaria. dispositio intellectus ad in
telligendū singulare illius vniuersalis ipsa tñ nō sufficit.
sed et regit̄ cōuersio intellectus ad phantasma illius singu
laris et q̄ nō cuiuslibet singularis phantasma ē i sensu. s̄
alicuius. iō intellectus post cognitionē vniuersalis illud
singulare intelligit ad cuius phantasma se cōuertit. Sed
tunc ē dubiū qd ē ista cōuersio et qualiter fiat. Vñ videt̄
q̄ intellectus ita cōuertat se ad phantasma i principio sicut
post intellectiōē vniuersalis q̄ tñ intellectus agens q̄ pos
sibilis semp̄ sunt sufficienter p̄ntes ipsi phantasmata et ni
hil aliud videt̄ regit̄ ad huius cōuersiōē. quare sequit̄
q̄ intellectus ita intelligit singulare in principio sicut vni
uersale. Et p̄ hoc dicit̄ alii q̄ intellectus p̄ eandē spēm in
telligit singulare et vniuersale indifferēter tñ. q̄ vniuersa
le intelligit p̄ spēm vniuersale scdm̄ se sumptā et vt est vni
uersalis representatiue et eandē intelligit singulare vt est cō
formis phantasmata a quo causata est et i cōseruari depen
dent. Sed h̄ illos arguit̄ q̄ hoc dato sequeretur q̄ intelle
ctus prius intelligeret qdditatem q̄ indiuiduū cuius opposi
tū ipsi dicit̄. Velunt enī q̄ intellectus prius intelligit acci
dens q̄ substantiā et q̄ prius intelligit indiuiduū sumptū
p̄ supposito cū accidentibus sensibilibus indiuiduū
q̄ qdditatem. Et sequela sic arguit̄ q̄ intellectus prius intel
ligit illud qd intelligit p̄ spēm absolute sumptā q̄ qd in
telligit p̄ eam sumptā i relatione ad aliud videlicet ad phan
tasma cui est cōformis intelligit indiuiduū vt opino po
nit. ergo intellectus prius intelligit qdditatem q̄ indiuiduū
p̄ p̄ia et maior declaratur q̄ ē absolutū alicuius p̄ ē
q̄ cō respectu eiusdem et p̄ p̄ia prius est spēs scdm̄ se
sumpta et put̄ est qdditatis representatiue q̄ sumpta i or
dine ad aliud et vt est conformis phantasmata: quare p̄
intelligit intellectus illud qd p̄ ipsam absolute sumptā in
telligit q̄ qd intelligit p̄ eā sumptā i relatione ad aliud.

Item arguit̄ secūdo si intellectus intelligit singula
re singulariter aut intellectiōē singulari aut vniuersali.
non intellectiōē singulari q̄ fm̄ eos in intellectu nō est
aliquid accidens indiuiduatum cum hic et nunc. nec intel

lectione vniuersali q: p intellectione vniuersale intellectus solū vniuersaliter comprehendit. Vñ non apparet veri- simile q: sola cognitio vniuersali singulare singulari cōprehendat. ppter bec et alia huiusmodi descendēdo opi- nionem supius posita q: tenet fides nra de aia intellectua mihi vñ dicendū q: non inōducit et tenere secundam con- clusionē premisā de mō intelligendi ipsius intellectus. Et argumenta ad eius oppositū adducta facili- ter solui pnt.

Ad primū igitur dī q: intellectus nō sit materialis si- cut plura intelligibilia ipsa sū adinuicē pporcionatur sicut mouens et motū et sicut actiū et passiū mō quo supra fu- it ostensū. Ad sū dī q: nō ponit intellectus agens vt re- moueat cōditiones indiuiduātes. sed vt cōcurrat ad pdu- ctionem speciei intelligibilis quam phantasma se solo non posset pducere qm materiale nō pot agere in imateriale nisi virtute alterius agentis imaterialis. Quarta con- clusio qddus est primū obiectū intellectus primū ex- clusio p3 ex quo a solo intellectu cognoscit. Quinta con- clusio deus est primū obiectū intellectus primū pfectio- nis p3 q: est pfectissimū intelligibilū. Ad rōnes i op- positū. Ad primā p3 ex dictis qualiter vtrūq: p3 pot de- di. s. q: prius intelligat singulare et q: prius intelligat vni- uersale. Ad cōfirmationē dī q: absolute singularia sūt facilius cognoscibilia. q: facilius cognoscimus p sensum q: est singulariū q: p intellectu q dī esse vniuersaliū. Et hoc voluit A. i. auctoritate predicta. Sed tñ sū conde- virtutē que pot vtrūq: cognoscere videlicet sū intel- ctū facilius cognoscunt vniuersalia q: singularia apd ter- tiam cōclusionē licet oppositū sit dicendū sū secundā con- clusionē vt patet i questione. Ad secundam dī q: pna valeret si qdditas cēt primū obiectū intellectus primū cōtatio et si sensus et intellectus nō essent virtutes inuicē subordinatē quoz neutrum est verū. Ad tertiā dī q: multa sūt intelligibilia: sunt intelligibilia que nō sunt sensibi- lia vt substantie abstracte accidentia que sūt in aia intel- ctua et reliqua huiusmodi. Sed qualiter intellectus i tel- ligendo dependat a phātalmate prius p pte dictum fuit et pōt amplius inquiri.

Dubitat autem vtrūq: aliquis: si intellectus simplex est et impassibilis: et nulli nihil h3 cōe sicut dicit Anaxagoras quō intelligere pati aliquid est. In quantum aliquid commune vtrūq: hoc qui- dem agere: illud vero pati videtur.

Ad dī A. p. mouet quasdam dubitationes et diuidit in du- os ptes. q: primo mouet. secūdo soluit ibi. Aut pati. Pri- ma adhuc i duos sū q: duas dubitationes mouet ibi secū- da. Amplius aut. De prima mouet dubitationem pri- mam que est quomō intellectus intelligit cū intelligere cō- sistat in qddā pati et intellectus ex quo ē simplex et ipassi- bilis pati non possit. Vñ de dī. Dubitatur aut vtrūq: a- liquis. Si intellectus simplex est et impassibilis et nulli ni- hil habet cōmune. i. cum nullo cōmuneat i materia sicut dicit Anaxagoras: quomodo intelligit si intelligere ē pa- ti aliquid: nam hoc qdem. s. agens videt agere. Illud ve- rē. s. patiens videt pati: in quantum aliquid est commune vtrūq: Intelligendū q: agens et patiens d3 cōicare i materia vt declarat i primo de generatione. Cum ergo in- tellectus sit mixtus materie nō videtur cū alio i materia cōicare. et p pna a nullo poterit pati. Et q: intelligere ac- cidit in quodā pati sequitur q: intellectus nō poterit intel- ligere cuius tñ oppositū ostensum est supra.

Amplius autem si intelligibilis et ipse: aut enī alijs inerit intellectus: si non secundum aliud ipse intelligibilis est: vnum autem aliquid intelligibile. Si autem sit mixtum aliquid habebit quod facit i

teligibile ipsum sicut alia.

Ad dī. mouet secundā dubitationem que est quomodo in- tellectus est intelligibilis q: aut est intelligibilis p se ipsū aut p aliquid aliud additū sue essentie. Si p se ipsū tūc sequit q: cū oia alia intelligibilia sunt intelligibilia seipsa cū esset intelligibile sit eiusdē rōnis i omnibus intelligibi- libus. Sed nunc q: est intelligibile p seipsū. intelligit q: go omnia alia intelligibilia intelligit. Si aut sit intelli- bilis p aliud sicut alia intelligibilia tunc sequit q: sicut alia i- telligibilia nō intelligant sic nec ipse intelligit. Ad p3 pna vt prius. q: esse intelligibile est eiusdē rōnis in oibus mō vtrūq: illorū est falsū: dicit ergo. Ampli aut si intelligibi- lis est et ipse. s. intellectus aut enī alijs inerit intellectus. ita q: alia intelligibilia intelligit si ipse intellectus ē intelli- bilis nō sū aliud sed p seipsū qm esse intelligibile ē ali- qd vñ ipse et eiusdē rōnis in oibus intelligibilibus. Si aut intellectus sit qd mixtū. i. beat aliqd āctū p qd sit in- telligibilis tūc intellectus habet i se aliqd qd facit ipsum i- telligibile sicut alia intelligibilia. et seg vñ q: sicut alia nō intelligit sic nec ipse intelligit.

Et ut pati secundum commune aliquid diuisi- est prius. quoniam potentia quodammodo est in- telligibilia intellectus: sed actu nihil antequam in- telligat: oportet autem sic. sicut in tabula nihil est scriptum actu. quod quidem accidit intellectu.

Soluit predictas dubitationes. Et primo primā secū- do secundā ibi. Et ipse aut. Soluendo primā dicit q: du- plex ē passio. s. corruptiua et pfectiua. qd patit pna passiōe o3 h3c mām. s. qd patit scōa passione vt facit intellectus nō o3 h3c mām. Dicit igit aut et nota solutiois pati qd sū cōe aliqd diuisa est pna i secūdo huius. s. in corruptiua et pfectiua et intellectus i3 nō patiat corruptiue ex quo ē i mate- rialio in pati pfectiue qm intellectus ē potentia ipsa intelli- gibilia. s. passio quātū ad spēs ipsoz. s. actu nihil ē cor- ruptiō intelligat. Et subdit o3 aut sic esse sicut i tabula in qua nihil ē scriptū qd fide accidit in intellectu. Intelligendū q: cōmentator sup hac solutione facit cōmentū. x. quartū i quo disgreddt aliquantū. p cūius declaratioe prius cōside- randū sū ipsū q: receptio que sū i intellectu mali ē diuer- sa ab illa que sū in reb9 materialib9. qm pna materia nō est cā receptiois simplr cū non sit cā receptionis abstracte et vniuersalis que ē sine abiectōe sū i3 est cā receptionis transmutabilis que ē receptio alieni9 forme singularis cū abiectōe forme illi cōtrarie. sed cā receptionis simplr est ista nā. s. intellectus possibilis. Et quo infert q: ex hoc mō s. receptiois simplr fuit possibile q: corpore celestia reci- perent formas abstractas et intelligerentur eas capiendo corpora celestia p agregatis ex orbibus et intelligentijs si- bi appropriatis et q: intelligentie abstracte pfererentur ad inuicē. qm intelligentia i se i3 recipit hoc mō intelligentiā supioem ad quam est potentialis sicut minus pfectum ē maius pfectum. et p eam pfectur et ipsam intelligit p sub- stantiam ppiam illius intelligentie supiois. Et nisi cēt talis modus receptionis simplr non esset illic recipiens neq: receptibile. Vnde videmus q: id qd est liberatū ab hac natura intellectus possibilis est primū intellectus qd ē de9 q ad nihil ē potentia cū sit act9 purissim9. Et ponendo hāc nām intell9 possibil9 intelligere possumus multitudinē in formis abstractis. et quō in eis intell9 ē idē cū itello. Et hoc totū patuit supiori pmo. Intelli- gendū scōa q: cū A. p. posuit modū passionis i intell9 ma- teriali9 s. alia ab eo q: sit in rebus materialibus qm pas- sio intellectus ē receptio tñ sine transmutatioe p quā aliqd ab eo auferat. s. passio rex mātū ē receptio cā transmuta- tione p q: aliqd ab eis depēdit. Et sequenti illud declarat

tertius

per exemplū acceptum ex rebus sensibilibus: quod si non sit
oīno verum: habet tamen multam similitudinem cum co-
quod dicitur de intellectu. et talis modus doctrine est ne-
cessarius in huiusmodi rebus occultis: si sit rhetoricus. ex
emplum autem est quod sicut tabula nuda dum pingitur recipit pi-
cturam ab alijs transmutatione per quam aliquid deperdat
sic intellectus possibilis dum deducitur de potentia ad ac-
tum recipit species intelligibiles sine transmutatione per
quas aliquid ab eo auferat. In hoc ergo est similitudo huius-
modi. quia sicut tabula nuda recipit picturam quam non ha-
bet in actu nec in potentia propinqua actu: ita intellectus pos-
sibilis recipit species intelligibiles quas non habet in actu nec
in potentia propinqua actu et per potentiam propinquam ac-
tui intelligit dispositionem mediam inter potentiam remo-
tam et ultimam actum. et hanc non habet intellectus possibi-
lis cum illa sit intentio intellecta in potentia que non est in in-
tellectu possibili sed in virtute imaginaria. Et si argue-
retur quod similiter virtus sensitiva antequam recipiat species
sensibilem non habet eam in actu nec in potentia propinqua actu
negatur contra. quia virtus sensitiva est in dispositione media in-
ter potentiam remotam et ultimam actum cum sit in actu respec-
tu potentie remotae qui sunt in eo ex quo animal fuit gene-
ratum et in potentia respectu ipsius speciei sensibilis. In
tellectus autem materialis non est in tali dispositione cum sit pu-
ra potentia in genere intellectu nature nec habeat in suo ge-
nere potentiam remotiorem respectu cuius sit in actu. In
alio vero est dissimilitudo inter intellectum materiale et im-
bulam nudam. quia tabula nuda habet de se formam per quam
est in actu. sed intellectus materialis est potentia pura.

Intelligendum quod Alexander voluit quod Alexander in hoc exemplo co-
paret intellectum materiale preparationi que est in tabula non ipsi
tabule: et quod per intellectum materiale intellexit preparationem
nem que est in eo non subiectum preparationem. Unde oēs ser-
mones quos hic ponit Alexander de intellectu materiali vult in-
telligi debere solum de preparatione et non substantia eius.

Sed contra Alexander arguit commentator dupliciter ostendē-
do quod Alexander non loquitur solum de preparatione. Primo quia
impossibile est cognoscere aliquam preparationem nisi etiam co-
gnoscat subiectum preparationis cum preparatione sit in actu aliqua
que nullam habet virtutem propriam nisi per naturam sub-
iecti. et per preparationem intelligit potentiam ad recipien-
dum aliquid: que ideo dicitur privatio quia semper est cum
privatione et talis diversificatur secundum diversitatem subiecti.

Secundo dato quod sit possibile cognoscere naturam pre-
parationis absque hoc quod cognoscatur naturam preparationis adhuc
Alexander non denominaret nobis naturam proprie preparationis
que est in intellectu. quia recipere sine transmutatione est
comune omni preparationi in quocumque subiecto fuerit. Unde
de Alexander aut intendit demonstrare naturam proprie prepa-
rationis que est in intellectu aut preparationis simpliciter: non
naturam proprie preparationis que est in intellectu quia est im-
possibile illam demonstrari sine natura subiecti cum pre-
paratio propria unicuique subiecto currat cursu perfe-
ctionis et forme illius subiecti: nec naturam preparatio-
nis simpliciter: quia tunc quod dicit Alexander non esset proprium
intellectui. et hoc totum est perturbatio. multa alia hic sub-
iungit commentator que ex dictis comento quinto sunt mani-
festa. Intelligendum quarto quod opinio posita a comen-
tatore in declarando Alexander fuit opinio Alexander et si non fuisset
eius opinio adhuc esset vera. quia tamen est valde difficile
credendum est quod nisi Alexander eam invenisset fuit difficile aut
forte impossibile quod aliquis alter eam invenisset nisi fuisset
alter talis qualis fuit Alexander. Unde dicit commentator: comen-
to quartodecimo se credere quod iste homo. scilicet Alexander. fuerit re-
gula in natura et exemplar quod natura adinvenit ad de-
monstrandum ultimam perfectionem humanam in mate-
rijs. Alterius addit alia de opinionibus Alfar et Aue

pate impossibilitate continuationis intellectus nostri cum
substantijs abstractis de qua infra comento. xxxvj. diffuse
tractabitur.

Et ipse autem intelligibilis est sicut intelligibi-
lia. In visu enim que sunt sine materia idem est in-
tellectus et quod intelligitur: scientia namque specula-
tiva et sicut scibile idem est.

Solvit questionem secundam. et duo facit. quia primo
ostendit quod intellectus noster sic est intelligibilis quod etiam
intelligit. secundo ostendit quod intelligibilia materialia sic sunt
intelligibilia quod non intelliguntur secundum. Nota autem sem-
per. Dicit de prima. Et ipse autem scilicet intellectus possibilis
est intelligibilis sicut alia intelligibilia materialia per aliqd
a se distinctum et tamen intelligit licet intelligibilia materi-
alia non intelligant. Cuius ratio est quia in his quidem eni-
que sunt sine materia sicut est intellectus possibilis idem est
intellectus et quod intelligitur. et scientia autem speculati-
va et sic scibile idem est. Sed hic dubitatur quomodo in
separatis a materia idem est intellectus et quod intelligi-
tur et scientia speculativa cum re scita. Nam licet hoc clare
est de substantijs abstractis que intelligunt se per proprias
essentias: non tamen videtur esse verum de intellectu no-
stro possibili qui intelligit alia et se per species aliorum ab eis
abstractas et non per propriam essentiam ostensum est su-
pra. Ad hoc dicendum quod in omnibus separatis a ma-
teria aliquo modo est idem intellectus et quod intelligitur
et scientia cum re scita loquendo de scientia quam habet
seipsum: quod non contingit in rebus materialibus ut po-
testa patet. Sed tamen hoc est diversimode: quoniam in
substantijs abstractis intellectus et quod intelligitur et sci-
entia et res scita sunt unum et idem essentialiter. sed respec-
tu intellectus nostri illa non sunt idem essentialiter. sed di-
cuntur esse idem quia constituunt idem per unionem unius
cum altero sic unitur perfectio cum perfectibili et forma cum
suo subiecto. Unde per intellectum debemus intelligere
tellectum in actu qui est in proposito est species intelligibilis
vel actus intelligendi. et constat ista esse in intellectu possi-
bili ut in subiecto et cum facere unum. Propter quod ulte-
rius sciendum quod licet per eandem speciem intelligibilem
et per eandem scientiam et maxime speculativam intellectus
noster habeat cognitionem de rebus materialibus et de se
ipso ut superius ostensum est in una dubitatione. hoc tamen
est aliter et aliter. quia de rebus materialibus habet cogni-
tionem per tale speciem per abstractionem ab eis quia ma-
terialia non sunt intelligibilia de se in potentia et efficiuntur
actu intellecta per abstractionem huiusmodi speciei a suis phantas-
matibus per lumen intellectus agentis ut post ostenditur
sed de se ipso habet intellectus noster cognitionem per tales
speciem per informationem et ex hoc quod ipsam sibi habet uni-
tam. Ex quo ulterius patet quare intellectus noster sic est
intelligibilis quod etiam intelligit: quia intelligibilis est intel-
lectus in actu sibi unitus formaliter et omne tale intelligit.

Non autem semper causa consideranda. In habē-
tibus autem materiam potentia unum quodque intelligibi-
liū: quare quidem illis non inest intellectus sine ma-
teria enim potentia est intellectus talium. Illud autem
intelligibile erit.

Nunc ostendit quod intelligibilia materialia sic sunt intelli-
gibilia quod non intelligit. dicens quod consideranda est cum non
semper intelligendi. propter quam non est intelligibile intel-
ligit ut patet de intelligibilibus materialibus et hoc cum est quod
huiusmodi materia unumquodque intelligibiliū est intelligibile so-
lum in potentia. quare quidem illis non inest intellectus. scilicet in actu
nec poterit intelligere: quia intellectus talium est potentia sine ma-
teria autem. scilicet obiectum. scilicet materiale bene et intelligibile.

Intelligendū pmo q̄ quia species intelligibilis ē actus intelligendi sunt forme actū abstracte & vlt̄s ideo non pnt esse nisi in re actū abstracta & vlt̄s. quia vnaquqz ppa forma p suo esse requirit suū ppiū obiectū. quia ergo intelligo impossibile est potentia actū abstracta & vniuersalia vt ostensum est. ideo pōt in se recipere spēm intelligibilem & actū intelligendū. & per pns pōt intelligere. res autē materiales quia non sunt actū abstracte & vlt̄s. sed indiuiduales non pnt in se habere speciem intelligibilem sine actu intelligendi. quare nec intelligere pnt. vnde sicut nūq̄ potest calefacere nisi sit formaliter calidū actualiter vel virtualiter. sic nūq̄ pōt intelligere nisi habeat intellectū in actu vel possit habere aut ipm met sit intellectus in actu. Intelligendū secūdo q̄ p̄m. comento. xv. & comento. xvi. Albertus cū sequens totam hanc litteram aliter exponat. dicunt enī d. x. pmo hic soluere dubitationem secundam que est quō intellectus noster est intelligibilis dicendo q̄ est intelligibilis sicut sunt intelligibilia ipsa materialia. s. p intensiōem diuersam a sua substantia. in hoc tamen est differētia. quia in ipso intellectu est intentio que est actū intellecta quia abstracta & vlt̄s. quare non solum est intelligibilis s. etiam intelligere potest. In rebus autem materialib⁹ nō est intentio seu forma intellecta nisi in potentia quia indiuidualis. ideo h̄ sunt intelligibiles non tamen possunt intelligere. Quod autē intellectus noster sit intelligibilis per intentionem ab eo diuersam & non per se seu per suā substantiam demonstrat d. x. per hoc. quia in his que intelligit se per se sicut sunt intelligentie celestes intellectus est idem cum intellectu & scientia speculatiua cum re scita. ergo si intellectus noster est intelligibilis per se tunc respectu eius idem esset intellectus & intellectū & scientia & res scita: quod est impossibile cum habeat in se intellectum in actu & scientiā que sunt distincta a sua substantia. Deinde volunt q̄ in illa parte Non autē semper intelligēdi d. x. assignat cām quare intellectus noster nō semper intelligit d. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionē intellectam in actu: sed non habet in se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionē ab intellectu & scientiā que sunt distincta a sua substantia. Deinde volunt q̄ in illa parte Non autē semper intelligēdi d. x. assignat cām quare intellectus noster nō semper intelligit d. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionē intellectam in actu: sed non habet in se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionē ab intellectu & scientiā que sunt distincta a sua substantia. Deinde volunt q̄ in illa parte Non autē semper intelligēdi d. x. assignat cām quare intellectus noster nō semper intelligit d. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionē intellectam in actu: sed non habet in se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionē ab intellectu & scientiā que sunt distincta a sua substantia. Deinde volunt q̄ in illa parte Non autē semper intelligēdi d. x. assignat cām quare intellectus noster nō semper intelligit d. q̄ causa ē quia intellectus noster non intelligit nisi habeat in se intentionē intellectam in actu: sed non habet in se intentionem intellectam in actu nisi per abstractionē ab intellectu & scientiā que sunt distincta a sua substantia.

minor: declarat. q̄ si fantasma pduceret spēm intelligibilem cū spēs intelligibilis pducit intellectiōem vt statim ostendit: sequere q̄ fantasma actiue cōcurreret ad intellectiōem s. q̄ qdā ē cū cā ē cū cā in eodē genere cā. cū aut nobilissima opatio intellectus possibilis sit recipe intellectiōem & passio vt voluit d. x. p̄m. & agere aliqd sit nobilior opatio q̄ recipe illud. id sequit q̄ nobilitatem cālitatem sup̄ intelligere & et p̄nti nobilitate opatioz haberet fantasma q̄ intellectus: qd erat declarandū. Tercio si fantasma pduceret spēm intelligibilem in intellectu p quā intelligeret: tūc se queret q̄ aia intellectiua dū esset a corpore separata post mortē hoīs nō posset intelligere. p̄m falsū. q̄ tūc frustraretur ei⁹ opatio nobilissima in q̄ consistit eius felicitas imo videtur q̄ tūc melius debeat intelligere cū molle corpus non graue nec sensū blandimentis diuertat vt sepe accidit dum corpus est vitia. p̄m aut p̄m. q̄ tūc nō h̄ fantasmatia a gubus recipiat spēm intelligibilem. In oppositū arguit. q̄ ois effectus nou⁹ d̄z habere aliqd agens ipsius immediatē pducit. sed spēs intelligibilis de nouo pducit in intellectu. ergo ipsius est aliqd agens immediatē & illud nō est intellectus possibilis. q̄ ipse est solū in potentia passiuā ad spēm intelligibilem p d. x. in lra. nec intellectus agens: q̄ ipse est cū vlt̄s pductiua oīz speciez intelligibilū. & tūc indiget aliquo agente p̄ticulari a p̄pino determinatē ei⁹ cālitatem magis ad pductionem vnius speciei intelligibilis q̄ alterius. sed tale agens p̄tulare determinatē ei⁹ p̄pino nō v̄t esse nūq̄ fantasma rei mālto. id ē. p̄m dū bio p̄mittendū pmo q̄ v̄ntes sentitque interiores mīstrātes intellectui p sua opatōe dicitur esse tres. s. imaginatiua cogitatiua & memoriua. Sūt. n. fin p̄m. quasi res que p̄parant mām artificij ad recipiendū actiōes artificis. De his aut est dubiū que eaz immediatē intellectui determinat qm̄ pmo v̄t q̄ imaginatiua cū sepe dicit p̄m. intellectū moueri ab intentionibus imaginis. Secūdo v̄t q̄ memoriua cū dicit supra p̄m. cā esse magis spūalem. Tercio v̄t q̄ cogitatiua cū sit ceteris p̄fectior & intellectui p̄pino: fin na turā p̄p qd d̄r a p̄m. esse rōne aliqua qd de aliis nō facit. sed de isto post apparebit. q̄ difficile est & satis occultum. p̄mittendū secūdo q̄ p̄ntes interiores imaginatas huc fantasmatia hēmus intelligere actus v̄ntis interior intellectui mīstrantū & opari potentia p̄ notabile tps in absentia sensibilū q̄ dicitur vlt̄s in potentia nō passiuā sed actiua: vt statim patebit. Dū dicit p̄m. q̄ p̄pato cū in intentionibus imaginatis ad rez intellectū sciendū est p̄pato i motore vt sit motor. p̄mittendū tertio q̄ spēs intelligibilis generant & cōrumpunt in intellectu possibili. p̄ma patuit supra p d. x. dicentē intellectū possibilem esse species intelligibiles nō actu sed potentia. s. receptiua. Et secūda sūt est nota: quia oē generabile ē corruptibile: & oē corruptibile de necessitate corumpetur: p̄mo celi & mundi. p̄mittendū quarto q̄ species intelligibiles remanent in intellectu cessante eius cognitione. patet q̄ aliter p̄fecte dormiens post acquisitionem habitus scientifici non esset magis in potentia p̄pina ad actum considerandi q̄ ante addiscere aut inuenire contra d. x. in littera. & patet p̄m. quia tūc nūq̄ remaneret in intellectu per qd redderetur dispositio: ad considerandum q̄ ante cum ab eodem dependant in conseruari habitu intellectuali: species intelligibilis eiusdem rei: quare corrupta specie intelligibili: necesse est etiam habitum sibi cōrespondentem esse corruptum: vt parum ante arguebatur. Adis p̄missis communiter apud omnes tenetur ista conclusio responsiua q̄ fantasma est principium per se & immediate productum speciei intelligibilis in intellectu possibili. Sed de virtute sensitiua interioz que sit illa cuius phantasma siue operatio immediate moueat: moueat intellectū ad speciem intelligibilem bene est diuersitas sūt doctores

tertius

Nā ut vult Joannes Jandonus q. respectu cuiusq. in
tellectionis pmo facit in intellectu possibili due recipiant
dispones ipsam ad ultimū actū. s. intellectionē pparatā. p
ma qdem ē spēs intelligibilis que in eo pducit a specie re
servata in imaginativa aut memorativa. Vnde. & hec ē dis
posio remota ad actū intelligendi que remanet in intel
ctu cessante eius intellectione sicut remanet species imagi
nativa aut memorativa a qua cōservat. Secūda autē dispo ē
qualitas quedā spūalis que pducit in intellectu ab actu co
gitandi. Vnde cogitativē bito de eadem re cuius species
in imaginativa cōservat aut memorativa. & hec est disposi
tio pparatā ad intelligere quā cū fuerit pparatū intel
ctus possibilis statim in eo recipit actus intelligendi & hac
deficiente p cessantem cogitativē a cogitando deficit in
telligere. & pma dispo largo vocabulo dici pōt bitus intel
lectualis qā remanet in intellectu post eius intellectionem
& intellectus sp. h. agens cōservans sufficientiā pmo. s. spe
ciem imaginativē vel memorativē. Vnde qd non cōtigit
de lumine pducto in medio a corpē luminoso & reliq. h.
quāvis ppe loquendo de bitu intelligibili ut facit A. in
vi. ethicoz non dicat nisi de habitibus pductis in intel
ctu ex actibus intelligendi cuiusmodi nō sūt species ille ut
p3. Et qbus oibus tenendū est apud hanc viā q. species
imaginativē aut memorativē est illud pphantasma qd pmo
& immediate movet intellectū ad spēm intelligibilem que pmo
in ea recipitur quāvis talis species nō sufficiat ad actū in
telligendi recipiendū ut dictū est pmo. Tenendū est vi
terin s. pphantasma nō est pncipiū actiū intellectionis pfe
ctiū vel cōpletū. qā illud est intellectus agens ut p. ap
parebit: sed solū dispositivus & pparatīvus. & pnter q. species
intelligibilis nō cōcurrit effective ad actū intelligendi: sed
solū mālter & dispositivē: & plura alia inferri possent fm
hanc viā. Alij autē tenuerūt oppositū v3 q. solus act. co
gitativē. Vnde immediate movet intellectū possibilem pducē
do in eo spēm intelligibilem. Volentes vlti. q. fantasma
sive actus cogitativē. Vnde & spēs intelligibilis ab eo p.
ducta effective cōcurrit ad intellectionē nō pncipalit: sed
solū secundario & instrālter. & defendendo hanc viā rīdēt
ad argumenta ad oppositū facta. Ad pmi cū arguit q.
māle nō pōt pducere imāle v3 est in vnde ppa: sed i. v
tute alterius imālis nō incōvenit. & sic est in pposito: quo
niā fantasma agit p lumen receptū ab intellectu agentē q. ē
imālis: sed de hoc infra. Ad secūdū cū arguit q. fantas
ma ē nobilior intellectu. negat pma. & cōcedit q. spēs
intelligibilis acīne concurrat ad intellectū: & sūp. ipm fantas
ma bēret nobiliorē opationē nobilissimā opatiōne intel
ctus possibilis hec negat. & cū vltimus negat q. agere ali
qd est nobilior opatio q. recipere illud idē. si ergo fantasma
a geret intellectionē cū intellectus possibilis solū recipiat eā
sequit. ppositū. Ad p. possū dupl. rīdēre. pmo dicendo
q. nō ē agere est nobilior q. recipere respectu eiusdē effec
tus qm l3 agere pncipaliter sit nobilior q. recipere pncipal
nō m. agere instrālter. mō fantasma & spēs sūp. intelligibi
lis solū instrālter agūt intellectionē & intellectus agens est
agens pncipale: intellectus autē possibilis est pncipale reci
piens. qnare. &c. Aliter possum dicere q. l3 respectu p
me intellectionis que recipitur in intellectu possibili nobi
lior sit opatio fantasmatia q. intellectus possibilis ut argu
mentū pnuat: nō intellectus possibilis postquā habitus
est h3 opationes nobiliores sua pma intellectione ad quas
concurrat acīne tantū agēs pncipale & fantasma sine spe
cie intelligibilis aut bitus intellectualis ad illas solū in
strālter cōcurrit: sicut sūt syllogizare cōponere & dividere
& reliqua talia. & fm hoc cōter concedendū foret q. intel
ctus possibilis nō est ita passivus qn sit cū aliquo mō acti
vus. Ad tertū cū inter q. aīa intellectiva a corpē sepa
ta nō intelligere. negat sūp. pma. qm aīa sepa. ta non movet

ad actū intelligendi a fantasmatibus sicut dā corpus ē vni
ta. qualiter autē tūc intelligat. & p qd post ostendetur.

Etiam autem sicut in omni natura est
aliquid hoc quidem materia vnicuique ge
neri hoc autem est potentia omnia illa: al
ter aut causa & factivum quod in faciendo omnia ut
ars ad materiam sustinuit: necesse & in anima has
esse differentias. Et est intellectus hic quidem ta
lis in omnia fieri: ille vō in omnia facere: sicut ha
bitus quidem & sicut lumen: quodam enī modo &
lūmē facit potentia existentes colores actu colores
¶ Hoc est tertū ca. h. tractatus in quo A. determinat
de intellectu agente. & dividit in qnq. ptes. in quaz pma
A. ostendit necessitatem intellectus agentis. in secunda
ponit eius pparates cōparando ipm ad intellectum pos
sibilem fm cōvenientiā & dīam. in tertia determinat dī
tellectu in actu. in quarta ponit qdā conditiōes pncipales
ad totam partem intellectiū. in qnta remouet vniū dubiū.
ibi secūda. Et hic intellectus. ibi tertia. Idē aut. ibi quarta
Septus aut est. ibi qnta Non reminiscitur aut. De p
ma intendit A. hanc rōnem. in oī genere rez natura iū
in quo est aliquid qnq. in potentia: qnq. in actu: necesse ē
ponere aliquid quod est oīa fieri illius generis: & aliquid
quod est oīa illa facere. sed aīa intellectiva est res natura
lis que quandoq. est in potentia ad intellectum: & qnq. in
actu. ergo necesse est in anima intellectiva esse aliquid qd
est oīa fieri & recipere. s. intellectus possibilis: & aliquid qd
est oīa intelligibilia facere: & hoc est intellectus agens. er
go o3 dare intellectū agentem. tota deductio p3. & minore
nota ex capitulis pcedentibus. maior etiam p3. quia om
ne passivū qd est aliqū in potentia & aliqū in actu indiget
aliquo actio qd reducat ipm de potentia ad actū. & hoc nō
solū est verū in naturalibus: sed etiam in artificialibus. vñ
ars est oīa artificialia facere: materia autē arti subiecta ē oīa
artificialia fieri. ideo dicit. Quoniam autem in omni na
tura est aliqd hoc quidem ut materia vnicuique generi id ē
fm vñquodq. genus & hoc est potentia omnia illa. s. pas
siva & receptiva. Alter autē est qd est cā & factivū omnium
illius generis qd in faciendo oīa illa: ita se h3 ad id qd est
oīa illa fieri: sicut ars ad materiam sustinuit. Et ergo ita
sit in aīa intellectiva: ideo concludit q. necesse est etiam in
anima has esse differentias. s. intellectum possibilem qui
est oīa intelligibilia recipere & intellectū agentem qui est
oīa intelligibilia agere. Et hic intellectus qui est oīa intel
ligibilia facere est bitus quidā & quedā pfectio sicut lumen
quodāmodo facit colores exītes potentia actu colores. sic
intellectus agens facit intellecta in potentia actu intellecta
Intelligendū pmo fm pmi. comento. xvij. q. quemad
modū necesse est in vñquoq. genere rez naturalū gene
rabilitatē compabilitū esse tria ex natura illius generis: cū
attributa. s. agens & patiens & factum: ita debet esse in intel
lectu. s. q. datur intellectus agens: intellectus recipiens: &
intellectus factus. iste est intellectus in actu. s. species intel
gibilis vel intellectio aut aggregatū ex ea & intellectu pos
sibili. Intelligendū secūdo fm pmi. comento. xvij. q. po
A. dicit q. intellectus agens est habitus quidā q. hec ē
diffinitio habitus. s. ut habens habitū intelligit per ipm
quod est sibi pmi ex se & qñ voluerit absq. eo q. indiget
in hoc aliquo extrinseco. Et per hoc quod dicit quando vo
luerit nō intendit pmi. q. actus voluntatis semper pcedat
actū intelligendi intellectus habitus: quia tūc in actibus
intelligendi procederet in infinitum. sed intelligi debet
quando voluerit. i. sine presentia intelligibilis exterioris
necessario requisita. & eodē mō intelligi pōt dum dicit q.

tertius

hinc facit intellectus possibilis, sed alio modo, scilicet per substantiam propriam. Alii autem illud dicunt intelligunt ut facit. In intelligendo secundo quod dicitur, facit unam demonstrationem ad probandum intellectum agentem esse non mixtum simile demonstrationi que fit ad probandum intellectum possibilem esse non mixtum. Demonstratio de intellectu possibili est talis: Si intellectus possibilis esset mixtus et non abstractus a materia tunc haberet aliquam formam materiale vel ipse esset forma materialis et tunc sequeretur altere duorum: aut quod ipse reciperet et tunc motor esset in eo idem cum moto, aut quod non reciperet omnes formas materiales, et utrumque istorum est impossibile ut patet ex dictis superioribus, consequentia autem probatur: quia intellectus possibilis aut intelligeret se, aut non, si sic cum omni forma materialis materialiter intellecta ab intellectu possibili moueat ipsum et sit in eo modo similitudinis et receptionis ut dicitur supra commentator: sequitur primum, scilicet quod intellectus possibilis reciperet se et mouens esset motus, si non tunc non reciperet se et ipse esset forma materialis, ergo non reciperet omnes formas materiales, et hoc est secundum. Si nihil potest fieri demonstratio de intellectu agente, quia si intellectus agens esset mixtus sic sequitur quod aut intellectus agens intelligeret et crearet se, id est faceret de se intellectum in potentia intellectum in actu: aut quod non crearet omnes formas, id est non faceret de omnibus intellectibus in potentia intellectum in actu, et utrumque istorum est impossibile. Primum quidem quia nullum materiale potest facere vigore proprio se actu abstractum et intellectum, et secundum quod sicut intellectus possibilis est omnia intelligibilia fieri: sic intellectus agens est omnia intelligibilia agere, et patet consequentia quia intellectus agens aut intelligeretur ab intellectu possibili: aut non, si sic omnis forma materialis intellecta ab intellectu possibili efficiatur ab intellectu agente intellecta in actu de intellectu in potentia, ergo intellectus agens faceret se intellectum in actu, id est intellectum in potentia. Si autem non intelligeretur ab intellectu possibili cum omnia intelligat facta intellecta in actu de intellectu in potentia: tunc sequitur quod intellectus agens non faceret se intellectum in actu de intellectu in potentia: et per consequens non faceret de omnibus intellectibus in potentia intellectum in actu. Et dicit commentator quod mirum est quod omnes concedunt hanc demonstrationem de intellectu agente, sed non omnes concedunt aliam de intellectu possibili: cum tamen sint adeo similes quod concedente unam oportet aliam concedere, et hoc dicit obuiando Alexandro: quod dicit intellectum agentem esse abstractum: intellectum autem possibilem esse mixtum et materiale. Postea subdit commentator unam aliam rationem ad probandum quod intellectus materialis non est mixtus: que est illa. Nulla virtus que iudicat sine comprehendit res infinitas secundum numerum est mixta cum materia, sed intellectus materialis comprehendit res infinitas secundum numerum, ergo non est mixtus, patet consequentia et minor, quia intellectus materialis comprehendit infinita in numero in propositione vniuersali, et maior probatur, quia omnis virtus comprehensiva individualis et mixta non iudicat nisi infinita, ergo per oppositum sequitur quod si aliqua virtus iudicat infinita quod illa non est mixta. Et dicit commentator quod Quempacc credidit quod virtus per quam iudicamus infinita esset intellectus agens, et hoc non est verum, quia iudicium et distinctio non attribuuntur in nobis nisi intellectui materiali. Intelligendum tertio secundum commentatorem quod intellectus agens differt a materiali in eo quod agens semper est actio, materialis autem est utrumque propter res que sunt hic. Videtur ergo velle commentator quod intellectus agens est ita agens quod nullo modo recipiens: et quod intellectus materialis est utrumque, scilicet agens et recipiens: magis sit recipiens quam agens, quia nunquam est agens ut contingit post primum in relatione duobus distinctis componit et diuidit quod tunc sit recipiens sed aliqui est recipiens qui non est agens ut accidit in prima

eius intellectione. Vel aliter exponitur quod intellectus agens semper est pura actio quia semper intelligit res quas intelligit, in intellectu autem materialis est utrumque quia aliqui intelligit et alii qui non. Intelligendum quarto secundum commentatorem quod operandum est secundum actum, quod videmus intellectum abstractum in ordine est iste intellectus materialis, actio enim est diminuta ab actione illorum cum actio eius magis videatur esse passiva quam actio: non quia est aliud per quod differat iste intellectus ab intellectu agente nisi per hanc intentionem tantum, quoniam quemadmodum non scimus multitudinem intellectuum abstractorum nisi per diuersitatem actionum eorum, ita etiam non scimus diuersitatem istius intellectus materialis ab intellectu agente nisi per diuersitatem actionum suarum. Et quemadmodum intellectui agenti accidit ut quandoque agat in res existentes hic: et quandoque non, ita isti accidit ut quandoque iudicet res existentes hic: et quandoque non, sed differat tamen in hoc quod iudicium est aliquid in capitulo perfectionis iudicis actio autem non est similitudo modum in capitulo perfectionis agentis. Considera igitur hoc quoniam hoc est differentia inter hos duos intellectus: et nisi hoc esset nulla esset alietas inter eos. Postea exclaimat contra Alexandrum, et totum patet propter hoc quod iudicium quod est operatio intellectus possibilis est in capitulo perfectionis iudicis, sed intellectus agens actio quam facit in res que sunt hic non est eodem modo in capitulo perfectionis agentis. Et hoc sic intellectu quod operatio intellectus possibilis recipitur in eo subiective tanquam eius perfectio, sed operatio intellectus agentis quam facit in res que sunt hic non sic recipitur in eo ut in subiecto: in rebus que sunt hic dum abstractat eas a conditionibus materialibus. Ad hoc dubitatur utrum ad producendum speciem intelligibilem et actum intelligendum in intellectu possibili perphantasma sit necessarium ponere intellectum agentem. Arguitur quod non. Primum si posset ponere intellectum agentem aut ageret immediate in intellectu possibile: aut mediate fantasmatum, non potest dici quod immediate: quia tunc fantasma non ageret in intellectu possibile contra supradicta, et probatur consequentia quia non immediate: quia illud esset intellectus agens, nec mediate quia tunc fantasma esset nobilior intellectu agente: quoniam in eadem naturaliter ordinatis agens remotioni est nobilior agente propinquo nec potest dici quod intellectus agens agat in intellectu possibile mediate fantasmatum: quia tunc intellectus agens aliquid imprimeret fantasmati per quod secum ecurreret ad actum ex quo sunt similes distincta sicut artifex aliquid imprimit securi dum ea vult in operatione, et ita de aliis, hoc autem est falsum, quia tunc fantasma sit cum virtute recepta ab intellectu agente esset agens propinquo spiritui intelligibili recepte in intellectu possibile quod ut impossibile: quia ex quo fantasma est mobile et indiuiduatum non recipitur se nisi virtute mobile et indiuiduale et tale non potest esse propinquo principium productionis rei abstracte et vltis ut est species intelligibilis. Secundo sic, sensibilia se habent ad sensum sicut fantasmata ad intellectum per actum et primum, sed sensibilia sunt sufficientia ad mouendum se suum educendo ipsum de potentia ad actum absque hoc quod de se sensus agens ut patuit secundo habet, quod fantasmata sunt sufficientia ad mouendum intellectum possibilem et imprimendum speciem intelligibilem et intellectus absque hoc quod de intellectu agens. Tertio si vltis haberet etiam si idigerem, potest intellectus agens per primum, si primum, sed vltis habet extra etiam ut est eorum doctrina cum sint in suis indiuiduis quod sunt extra etiam, quare et. Quarto si potest intellectus agens ille semper est sufficienti primum et proportionat intellectui possibili, sed agere et pati est proportionatus inuicem et sufficienti appropinquatio: necesse est quod sit actio, si intellectus agens semper ageret in intellectu possibile semper in intelligibile et actum intelligendum, et per primum intellectus possibilis semper intelligeret, primum falsum, ergo. In oppositum sunt actum et commentator volens ita in intellectu bas duas esse virtutes, scilicet intellectum possibilem et intellectum agentem, vnde arguitur sic, omnis potentia passiva que aliqui est in potentia et aliquando in actu indiget aliqua

potentia actiua reducens ipsam de potentia ad actum. sed intellectus possibilis est potentia passiva que est aliquando in potentia et aliquando in actu respectu sue operationis. ergo indiget aliquo agente extrahente ipsum de potentia ad actum sed tale non est solum phantasma cum sit materiale et intellectus possibilis immaterialis. ergo propter phantasma necesse est intellectum agentem abstractum et immaterialem qui faciat intentionem abstractam et universalem in intellectu possibili. Nota deductio per cum minori. maior etiam est manifestata. quia eo ipso quod daret aliqua potentia passiva cui nulla actiua corresponderet deducens ipsam de potentia ad actum: sequeretur quod illa potentia passiva nunquam deduceretur ad actum ad quem esset finaliter ordinata. quia non a se nec ab alio: et sic esset perpetuo frustra: quod est inconueniens.

Ad hanc dubitationem inueniuntur plures modi dicendi: qui omnes in hoc conveniunt quod ad hoc quod intellectus possibilis corpori unitus recipiat speciem intelligibilem et actum intelligendi requiruntur duo motores: unus materialis qui est phantasma et alius immaterialis et hic est intellectus agens. Quod requiratur motor materialis patet. quia ex quo operatio intellectus possibilis impeditur impedimento corporis: ut in libargio et phantastico. Evidere sequitur quod motor corporeus ad illam concurrat. Quod etiam requiratur motor immaterialis ex hoc potest ostendi. quia operatio intellectus possibilis est abstracta et immaterialis. ergo necessario indiget aliquo agente immateriali cuius virtute materialia et intellecta abstracta solum in potentia efficiantur abstracta et intellecta in actu. et hoc non est nisi intellectus agens. In alio autem differunt. quoniam aliqui volunt quod phantasma est agens primum respectu speciei intelligibilis et intellectus agens re motum. sed respectu intellectionis agens primum est ipse intellectus agens sic quod species intelligibilis non concurrat effectine ad actum intelligendi: sed solum preparat.

Alii autem volunt quod phantasmata una cum specie intelligibili sint agentia propinqua ipsius intelligere et quod intellectus agens sit agens remotum. Et uter in alio diuersificatur. quia aliqui volunt quod intellectus agens imprimat eius virtutem phantasmatis ratione cuius producere possunt speciem intelligibilem. et sic dicunt intellectum agentem facere de potentia intellectus actu intellecta. quia ex phantasmatis diuersis et diuersibus et intellectus solum in potentia producit species intelligibiles universales et actu intellectas. Alii autem volunt intellectum agentem hoc facere nisi phantasmatis imprimendo. sed solum per eius presentiam ad phantasmata ipsa virtualiter contingendo. Sed quicquid hoc sit mihi videtur fore satis probabile quod intellectus agens sit agens remotum respectu intellectionis sicut respectu speciei intelligibilis: et quod sicut species sensibilis est primum agens sensatio. sic species intelligibilis et primum agens intellectio et quod phantasma ad intellectum immediatus concurrat quod intellectus agens tenendo istud respondet ad rationes factas ante oppositum. Ad primam concedo quod phantasma una cum virtute recepta ab intellectu agente immediate producat speciem intelligibilem. et cum dicitur quod illa virtus est individualis et per consequens non potest esse immediatum principium rei universalis et abstracte. Dicit Ioannes Jandonus quod licet illa virtus sit individualis: est tamen tante spiritualitatis quod sufficit ad productionem rei abstracte et universalis. Ad secundam cum dicitur sicut sensibilia ad sensum sic phantasma ad intellectum respondetur quod non est omnino simile. in hoc enim tenet similitudo quod sicut sensibilia sunt obiecta sensui deducunt ipsos de potentia ad actum. sic phantasmata sunt obiecta intellectus possibilis et. Sed in alio est dissimilitudo. quia sensibilia sunt actu sensibilia extra animam et materialia sicut sensus. ideo possunt ipsos mouere deducto alio agente secum concurrente. phantasmata autem quia sunt materialia et individualis non sunt actu in-

telligibilia nec actu abstracta sicut intellectus possibilis: quod non possunt in ipsum agere nisi concurrat aliud agens quod abstrahat ea a materia et faciat ea actu intelligibilia de potentia intelligibilibus: quod fit imprimendo eis virtutes per quam possunt agere speciem universalem et actu abstractam et intellectam. et hoc non est nisi intellectus agens.

Ad tertiam dicitur quod universalitas non habent esse extra animam in actu ut dixit Plato sic quod sunt de se actu abstracta et a singularibus separata quia tunc essent de se intellecta nec indigeremus ponere intellectum agentem. sed sunt in suis singularibus existentia et in materia. ideo non sunt intellecta nisi in potentia. quare indigent aliquo faciente ipsam actu abstracta et actu intellecta. et ille est intellectus agens: ut plane vult commentator tertio huius comento octauo ubi dicit quod intellectus agens facit universalitatem in rebus. et hoc est necessitas ponendi intellectum agentem. I. ut faciat de potentia intellectus actu intellecta. quia sola phantasma hoc facere non sufficeret: ut patet ex dictis. Ad quartam dicitur quod intellectus agens non est totale agens et se sufficiens ad mouendum intellectum possibilem corpori coniunctum sed requiritur etiam aliud agens compositum. et illud est intellectio imaginaria sicut phantasma ut superius diximus. et quia non solum in sensu inferiori seu phantasmata. ideo non semper mouetur intellectus possibilis ad intelligendum.

¶ Idem autem secundum actum scientia rei: quare vero secundum potentiam tempore prior in uno est: ratio autem non est tempore. sed non aliquando quidem intelligit: aliquando autem non intelligit.

¶ Hic determinat de intellectu in actu ponendo tres proprietates que sunt tres. Prima est quod intellectus habet scientiam secundum actum est idem cum re scita. Secunda est quod scientia secundum potentiam est prior tempore in eodem individuo quod scientia secundum actum simpliciter: aut est eodem quod scientia secundum actum est prior tempore scientia secundum potentiam. Tercia est quod intellectus in actu non aliquando intelligit et aliquando: non sed semper intelligit cuius oppositum est de intellectu in potentia. Ideo dicitur quod scientia secundum actum est idem in se. Scientia vero que est secundum potentiam in uno individuo est posterior tempore. scilicet scientia in actu. omnino autem et simpliciter scientia in potentia neque in tempore. est posterior scientia in actu. sed magis est conuersio quod scientia in actu simpliciter est posterior tempore scientia in potentia. sed non aliquando quidem intelligit et aliquando non intelligit. scilicet intellectus in actu autem quod sumit per speciem intelligibilem vel actu intelligendi et aliquando per aggregatum ex alia intellectiva et specie intelligibili vel actu intelligendi. si primo modo sumat tunc intellectus sive scientia in actu est idem cum re scita. scilicet si quando ad mutua relationem eorum adiungimus. quia si scientia secundum actum est res scita est se vel in suis causis. et si res est actu scita eius scientia est quod non contingit de scientia et scito in potentia. Si autem sumatur secundo modo tunc intellectus in actu est idem cum re scita quantum ad actum ipsorum. quia eorum est idem actus sicut sensus et sensibile in actu sunt idem quia habent eundem actum. Commentator tamen hanc particulam continuat cum littera precedente immediate. Et vult quod in ea ponatur una alia proprietas intellectus agentis in qua differt ab intellectu possibili que est quod scientia in actu que intellectus agens scit seipsum est idem cum eo cum sciat se per substantiam suam. sed scientia in actu: qua intellectus possibilis scit se non est idem cum eo: sed est accidens ei superadditum ut patet superius.

¶ Secundo proprietas est satis clara. quoniam indivisum est prius tempore potentia sciens quod actu sciens: simpliciter tamen loquendo actu sciens precedit tempore id quod est sciens potentia: Cum omnis potentia

tertius

sciens efficiatur actu sciens ab aliquo actu sciente formaliter vel virtualiter. formaliter quidem scientia que i acquiruntur per doctrinam. virtualiter vero inscientia que acquiruntur per intentionem ex lumine intellectus agentis qui non est formaliter sed solum virtualiter. Tertia proprietates etiam e nota.

Separatus autem est solum in hoc quod vere est et hoc solum immortale et perpetuum.

Hic ponit quasdam condiciones que adaptari possunt ad totam partem intellectus dicens separatus autem est. scilicet intellectus. et hoc solum est id quod vere est et hoc solum est morale et perpetuum. Intelligendum quod iste condiciones verificari possunt tam de intellectu possibili quam de intellectu agente. nam uterque eorum immortalis et non organicus. similiter uterque eorum vere est: quia ita est quod non potest non esse. magis vere sit intellectus agens quam intellectus possibilis. quia illud quod est ens in actu magis vere est quam illud quod est ens in potentia. etiam uterque eorum est immortalis et perpetuus ex quo sunt vires immediate consequentes essentiam anime intellectus que est perpetua et immortalis. et dicitur solum ad excludendum vires anime sensibilis et vegetabilis quibus illa non competunt.

Non reminiscimur autem quia hoc quidem impossibile. Passivus vero intellectus corruptibilis et sine hoc nihil intelligit anima.

Remouet unum dubium quod est tale: Si intellectus est perpetuus et immortalis videtur quod post hominis mortem debeat reminisci eorum que sciuit in vita. huic respondet Alexander. dicendo quod intellectus post mortem hominis non reminiscitur: quia reminisci est operatio virtutis organice et passive. propria passione cuiusmodi non est intellectus. Dicit ergo quod intellectus non reminiscitur quia hoc quidem. scilicet intellectus est quid passibile. Et subdit quod passivus vero intellectus id est virtus cognitiua que dicitur intellectus propter eius propinquitatem ad verum intellectum est corruptibilis cum sit virtus organica et materialis. et sine hoc. scilicet intellectu passivo intellectus humanus corpori coniunctus: nihil intelligit. sed de hoc infra videbitur. Intelligendum primo quod memorari et reminisci proprie loquendo sunt operationes virtutis sensitivae interioris que sunt per species reservatas in memoria. et quia intellectus non est talis virtus sibi non potest competere memorari vel reminisci qualiter autem fiant et quomodo differunt videndum est in libro de memoria et reminiscencia. Vnde vero intellectus post hominis mortem teneat scientiam eorum que in vita didicit: et quomodo bona est inquisitio. et forte de hoc in sequentibus aliquid dicitur. Intelligendum secundo quod commentator comento. xx. exponit totam litteram que incipit Que vero sunt potentia versus ad finem. adducendo plures expositiones. et dividitur totum commentum in quatuor partes. in prima ponit expositionem Alexander. in secunda ibi Themistius autem intelligit. ponit expositionem Themistii. in tertia ibi Nos autem cum videmus. ponit unam expositionem propriam. in quarta ibi: Et potest exponi. ponit aliam. in quinta ibi Et debet scire. comparat plures opiniones ad invicem. De prima ponit expositionem Alexander. volentis quod cum Alexander. d. que vero sunt potentia. intendit quod potentia que est in intellectu materiali ad recipiendum intellecta in uno individuo est prior tempore intellectu agente. sed tamen simpliciter loquendo intellectus agens est prior tempore illa preparatione qua intellectus agens est perpetuus: et illa preparatione est corruptibilis. Et cum dicit sed non aliquid quod intelligit et cetera. loquitur de intellectu agente quod intelligit se. Et cum ulterius dicit quod est separatus et hoc. scilicet illud quod vere est perpetuum et immortale loquitur etiam de intellectu agente. solum in aliis partibus est immortalis. postea cum dicit

non reminiscitur autem. Solutio una quoniam de intellectu agente hoc quod copulatur nobis et intelligimus per illud que est quod si intelligimus per intellectum agentem cum intellectus agens sit eternus: ut quod post mortem ita per ipsum debeamus intelligere sicut ante. Et huic respondet Alexander. dicendo quod intellectus agens non copulatur nobis nisi mediante intellectu materiali. sed post mortem hominis alicuius non est eius intellectus materialis ex quo est generabilis et corruptibilis. ergo tunc sibi non copulatur intellectus agens: quod nec per est tunc intelligit. Themistius autem. Hic ponit et ponit Themistium quod per intellectum in potentia intellexit intellectum materiale abstractum et incorruptibile ut est ositum. Per intellectum autem in actu intellexit intellectum agentem secundum quod continuatur cum intellectu materiali. et hic est intellectus speculativus secundum cum. et vult quod in uno individuo intellectus materialis est prior tempore intellectu speculativo. simpliciter tamen intellectus speculativus est prior tempore intellectu materiali. et cum dicit Alexander. Et non quoniam intelligit et quoniam non loquitur de intellectu agente secundum quod continuatur cum intellectu materiali. et vult quod intellectus agens sic acceptus per intellectum. et cum ulterius dicit quod est separatus et hoc solum est perpetuum et cetera. loquitur de intellectu agente secundum quod perficit intellectum materiale. Et sicut ista sequens non reminiscitur et cetera. intelligit hoc de intellectu agente secundum quod est forma in nobis et talis est intellectus speculativus secundum cum ut dicitur: Vnde di. Themistius quod si intellectus speculativus esset corruptibilis tunc de novo non quod rere hoc quod: ga manifestum esset quod non reminiscitur post mortem. cum ergo hic quod de eo querat manifestum est Alexander. velle intellectum speculativum esse eternum. et quia initium hoc sermonis fuit de intellectu agente id opinatus est Themistius Alexander. velle quod intellectus speculativus sit intellectus agens ut tangit intellectum materiale alia adiungit de hac opinione que fuit de se manifestata. Nos autem cum videmus. Hic ponit una expositionem propria. quod vult quod cum dicit Alexander. quod intellectus est separatus non mixtus neque passibilis loquitur de intellectu agente. et in istis conditionibus edicat secundum intellectus materialis. Et cum dicitur quod intellectus in potentia in uno individuo est prior tempore intellectu in actu comparat intellectum materiale intellectui agenti. nam intellectus materialis respondet cum uni individuo et prior secundum esse aut generationem quam intellectus agens licet non secundum continuationem quantum ad operationem. simpliciter tamen et absolute loquendo intellectus materialis non est prior intellectu agente aliquo modo: sed eo posterior omnibus modis. Unde cum dicitur. et non est quoniam intelligit et quoniam non loquitur Alexander. de intellectu materiali quod cum fuerit acceptus non respectu individui. sed totius speciei siue simpliciter non quoniam intelligit et quoniam non nisi species habita aliquid deficiat: sed simpliciter intelligit. et sicut est de intellectu agente. Et cum dicitur. Et cum fuerit abstractus est tantum non mortalitatis intendit dicere quod intellectus materialis cum fuerit abstractus non respectu hoc individuo vel hoc. sed simpliciter et respectu totius speciei non est mortalitatis et per hoc quod dicitur iste tamen est non mortalitatis intendit excludere intellectum in habitu a non mortalitate. Postea cum dicit non reminiscitur. remouet dubium quod dicitur quod intellectus materialis est eternus. et sicut sunt eterni. id posset aliquis querere quare non rememorat. ut per mortem cognitionis habitum in hac vita. Et huic respondet Alexander. dicens quod rememoratio non est nisi intellectus passivus siue virtute imaginatiua que est generabilis et corruptibilis. Vnde dicitur Themistius. Et dicitur dissolvendo quod rememoratio fit per virtutes comprehensivas passibiles. scilicet materiales. et sunt tres virtutes. quarum esse est declaratum in sensu et sensato. scilicet imaginatiua et cogitativa et rememorativa et cetera. Vnde totum sequens quia pulchre est. Et potest exponi. hic ponitur alia expositione commentatoris que est quod cum dicit Alexander. Et non est quandoque intelligens et quandoque non vult quod intellectus materialis cum fuerit acceptus secundum quod intelligit non formas materiales generabiles et corruptibiles. sed formas abstractas a materia tunc non est quandoque intelligens et quoniam non sed semper intelligit ut dum intelligit intellectum

Libër

agentem cum copulatur secum post completam generationem intellectus in habitu. Et cum dicitur quod est separatus et immortalis loquitur de intellectu materiali secundum quod perficitur per agentem et hoc accipiendo in respectu speciei et non in diuidui. vel loquitur de intellectu materiali secundum quod copulatur nobiscum per naturam. Et quo innui videtur per commentatorem quod intellectus possibilis non solum continuatur nobiscum secundum operationem sed etiam per naturam, et quantum ad primam continuationem prius continuatur nobiscum intellectus agens. Sed quantum ad secundam continuatur nobiscum intellectus possibilis ut dictum fuit supra. Et subdit commentator eodem commento quod quidam intuebantur intellectum materiale cum intellectu agente apparebunt esse duo vno modo et vnum alio modo. sunt enim duo per diuersitatem actionis eorum cum actio intellectus agentis sit generare et actio intellectus materialis sit informari. sed tunc vnum idest constituit vnum partem animam intellectivam secundum quod intellectus materialis perficitur per agentem et intelligit ipsum: et hoc modo dicimus quod intellectu idest anima intellectiva continuatur nobiscum apparent due virtutes: quarum vna est activa et alia passiva: propter quod Alexander bene assimilavit animam intellectivam igni: quoniam sicut ignis agit in corpora per eius virtutem a quibus etiam patitur. sic anima intellectiva per intellectum agentem agit in ipsa intellecta a quibus recipit intellectum materiale. Postea cum dicit: Non reminiscitur etc. soluit questionem que fecit antiquos expositores credere intellectum qui est in habitu esse eternum. et Alexander opinari intellectum materiale esse generabilem et corruptibilem: et est quomodo intellecta speculativa sunt non eterna ex quo intellectus agens est eternus et intellectus materialis est eternus. Ad quam questionem respondent quod causa in hoc est quia nihil intelligimus sine intellectu passivo idest sine virtute imaginativa que est generabilis et corruptibilis. Unde intellecta speculativa non dependunt solum ab intellectu agente et intellectu materiali: sed etiam a phantasmatibus que sunt generabilia et corruptibilia et quod dependet a generabili et corruptibili est generabile et corruptibile. quare etc. Alterius ponit commentator distinctionem de intellectu quod dicitur quatuor modis. scilicet de intellectu materiali de intellectu agente de intellectu in habitu et de virtute imaginativa. Et debet scire. Dicit commentator comparat ad invicem opinionem Platonis et Aristotelis et suam et patet. Dicit dubitatur utrum intellectus humanus sit perpetuus. Arguitur quod non. Propter quod si intellectus humanus esset perpetuus cum homo sit corruptibilis: sequeretur quod intellectus remaneret post mortem a corpore separatus. Sed arguitur hoc esse falsum multipliciter: quia cum mundus facit ab eterno: secundum Aristotelem et infiniti homines precesserunt: tunc sequeretur quod infiniti intellectus essent per se existentes. consequens impossibile quia frustra talis intellectuum multitudo infinita cum ad nullam finem ordinaretur a natura. Similiter secundum Aristotelem in eternis non ponitur plura individua sub vna specie quia sufficienter conservatur per vnum. sed si intellectus esset perpetuus ipse esset eternus. quia ut probat Alexander primo celi et mundi. omne eternum est perpetuum et converso. quare etc. Sed si intellectus post hominis mortem remaneret a corpore separatus: tunc quæreretur an illa separatio esset illi naturalis aut violenta. non violenta quia tunc habet nobilissimum esse nec etiam naturalis quia tunc vno eius ad corpus non esset sibi naturalis: quod tamen est falsum. Tertio illo dato sequeretur quod talis intellectus esset ociosus. consequens inconueniens. et probatur consequentia. quia tunc non posset attingere eius finem videlicet intelligere: quod sic arguitur. Quia si intellectus separatus posset intelligere aut intelligeret per substantiam propriam aut per species intelligibiles seu habitus in eo conservatos:

non per substantiam propriam. quia hoc solum competit intelligenti supercelestibus. nec per species intelligibiles seu habitus intellectuales: quia omnia illa dependunt in conservari a phantasmatibus: aliter nunquam eorum perirentur: quia non per corruptionem subiecti: nec a contrario. si ergo aliquando corrumpitur hoc erit per defectum agentis conservantis: et tale non potest esse in phantasma a quo producta fuerunt. sed post hominis mortem non remanescunt aliqua eius phantasmatum. ergo nec species intelligibiles vel habitus intellectuales. quare etc. Secundo arguitur principaliter sic: Omnis destructio compositi naturalis est per destructionem sue forme naturalis: materia sit corruptibilis primo physicorum. sed homo est compositum naturale quod aliquando destruitur. ergo et forma naturalis quod aliquando destruitur. ergo et materia materialis quod aliquando destruitur. sed falsum non est nisi intellectus seu anima intellectiva et in ipsam differat homo ab aliis animalibus. ergo intellectus aliquando destruitur et per consequens non est perpetuus. Et ratio principaliter: Omnis forma que diversificatur in operatione diversitate completionis corporis est forma completionalis que destruitur ad destructionem corporis et eius completionis ut patet. sed intellectus humanus est huiusmodi. ergo etc. probatur minor. quia per Aristotelem secundum de anima: Adolles carne sunt bene apti mentis: duri autem inepti. quare etc. In oppositum sunt commentator et Alexander et ratione arguitur sic: Si intellectus humanus esset corruptibilis: aut per se aut per accidens. Non per se quia omne per se corruptibile aut habet contrarium aut est compositum ex contrariis. sed intellectus non habet contrarium nec est compositus ex contrariis cum sit simplex. ergo non est corruptibilis per se. nec etiam est corruptibilis per accidens. scilicet ad corruptionem aliterius quod sit corruptibile per se: quia si aliquid esset tale: illud esset corpus quod est et subiectum proprium. modo intellectus non est corruptibilis corruptione corporis: quia omne quod est corruptibile corruptione corporis alteratur alteratione corporis per se vel per accidens. sed intellectus non alteratur alteratione corporis ergo est impassibilis ut dicit Alexander. Ad dubium respondetur punitendo primo quod intellectus multipliciter sumitur. Vno modo sumitur per animam intellectivam. alio modo per potentiam eius naturalibus quibus active et passive concurrunt ad speciem intelligibilem et actum intelligendi: que dicuntur intellectus agens et intellectus possibilis.

Tertio modo per intellectum in actu intelligendo speciem intelligibilem vel actum intellectiorem: et per intellectum in habitu habitum intellectualem. Quarto modo per intellectum passivum sine virtute cognitiva que dicitur intellectus propter eius propinquitatem ad intellectum. proprie dicitur in perfectione. Illo premissis sit hoc prima conclusio. Intellectus humanus primo modo vel secundo sumitur per se et immortalis: patet ex dictis multis rationibus. Secunda conclusio. Intellectus humanus tertio modo sumitur est generabilis et corruptibilis. quod sit generabilis patet: quia anima intellectiva in sui principio est sicut tabula nuda in qua nihil est scriptum. Quod sit corruptibilis arguitur. quia omne quod in conservari dependet ab aliquo corruptibile est corruptibile. sed intellectus in actu vel habitu est huiusmodi. ex quo presupponit phantasma a quo conservari dependet quod est corruptibile. ergo etc. Tertia conclusio. Intellectus passivus est generabilis et corruptibilis. hoc satis patet. Sed de modo secundum quem anima intellectiva post separationem a corpore intelligitur diversimodum sentitur. Plato posuit quod omnium rerum species in anima intellectiva creantur a deo. sed dum corpori infunditur eius molle impeditur ab operatione secundum speciem illam. per studium tamen et exercitium deducitur ad actum cognitionem eorum

Tertius

que prius scilicet et remissit prius scilicet. postquam autem corpus egressa est non amplius co-oppressa per spiritum sanctum con- cretas intelligit sicut prius faciebat ante eius infusionem in corpore. Anticena autem voluit intellectum agentem esse de cuncta intelligentia spere generabili et corruptibili appropria et secundum esse separata ab intellectu possibili que dicebat esse animam intellectivam. Et ulterius ponebat quod per traditionem factam ab illa decima intelligentia super phantasmatum omnium hominum poterat omnia intellectus nostri corporibus et ab eis moveri et intelligere per eorum conversionem ad illam intelligentiam sic quod intellectus corpori unitus non recipit a phantasmatibus sed ex se ipso potest ad illam decimam intelligentiam convertere et ab ea recipere spiritum intelligibilem et intelligere. et hunc dicebat esse modum per quem intellectus separatus intelligit. Alii voluerunt quod anima separata intelligat per essentiam propriam sicut intelligentia celestis. Albertus vero innuere videtur quod intellectus possibilis post eius separationem a corpore intelligat per lumina ab illa intelligentia celestibus recepta et per eius conversionem ad intellectum agentem.

Communiter tamen dicitur quod intelligit per spiritum et habitus qui eo remanserunt non in actu completo sicut dum erat unitus corpori. quia quantum ad illud dependent a phantasmatibus. sed in actu simpliciter et incompleto secundum quod modum possunt non dependere a phantasmatibus et perpetuari et sufficere per intelligere intellectus separatus quibus non sufficit per intelligentiam intellectus unitus corpori quoniam tunc illis indiget.

Et ex hoc patet quare intellectus hominis habituati non semper intelligit cum est quod indiget spiritu existente in actu completo que quantum ad hoc dependet ab actu cogitativo. idem dicitur cogitat illud de quo cogitat vel ad ipsum per se habituati nem habet intelligere potest et non aliter. et quod non semper cogitat idem non semper intelligit. Albertus tamen dicit quod sola species non sufficit intellectui ut intelligat. sed ulterius requiritur conversio intellectus ad illam speciem. et quod refertur eadem ad rem cuius est species et quia non semper ista fieri. idem est.

Ad rationem in oppositum ad primam negatur quod mundus fuerat ab eterno. sed fuit nihil creatus a deo. Et rationes Aristotelis facit octavo physice et primo celi et mundi aliter solus debeant illic inquiratur. Et ad secundam confirmationem concedi potest quod separata anime a corpore est volentia id alias fiet reunio. Ad tertiam patet ex dictis.

Ad secundam rationem principalem negatur maior quoniam homo destruitur non per destructionem sue forme substantialis. sed per separationem eius a corpore. Ad tertiam similiter negatur maior quia operatio intellectus diversificatur per diversitatem completionis corporis non per se sed per accidentia solum et ratione sensus interioris sibi deferentis non operando. quare etc.

Indivisibilem quidem igitur intelligere
in his est circa que non est falsum in
quibus autem et falsum iam et verum
est: compositio quedam iam intellecti

num est.

Hoc est quartum capitulum huius primi tractatus in quo Aristoteles determinat de operibus intellectus possibilis et dividit in duas. quia primo distinguit duplicem operationem intellectus possibilis. secundo de unaquaque earum determinat ubi. Sicut eorum que unita sunt. Dicit de prima quod quidem igitur intelligentia indivisibilem. id est intellectus simplicem et completo est in his circa que non est falsum. nam circa simplicem intellectus apprehensione non est veritas nec falsitas sicut per comprehendit hominem per hunc simplicem

et conceptum hominem et ita de alijs. sed illa in quibus falsitas et verum est idem quedam compositio intellectus est. id est circa intellectum completo et composito est veritas vel falsitas. Unde quandoque intellectus complere apprehendit enunciamdo aliquid de aliquo per propositionem affirmativam vel negativam ut quod homo est animal vel homo non est animal necessarium in tali apprehensione est veritas vel falsitas. Intelligendum quod Aristoteles hic enumerat et distinguit duplicem operationem intellectus possibilis. Una est simplex eius apprehensio quam Aristoteles appellat intelligentiam indivisibilem et commentator formationem in qua nec est veritas nec falsitas. alia est apprehensio eius completa cum affirmatione alicuius et aliquo vel negatione alicuius ab aliquo in qua est veritas vel falsitas. et hec ab Aristoteles vocat intelligentiam compositam a commentatore autem appellat fides quod dum intellectus ei assentit eius dicitur esse fides. Tertia autem intellectus operationem addit Joannes grammaticus que est discursus de premissis ad conclusionem. sed illa non ponit Aristoteles. quia videtur commentator commento. xxi. famosae differentia per quas dividitur actio intellectus. sunt due actiones quarum una de formatio alia vero de deo. Et compositio large dicitur de propositione negativa quod affirmativa proprie tamen de solis de propositione affirmativa quoniam proprie negativa propositio non compositio. sed divisio dicitur.

Sicut eorum que unum sunt. Sicut Empedocles dicit. Vere multorum quidem capita sine ceruice. Sine ceruice germinaverunt: postea composita sunt concordia: sic et hec separata composita sunt ut affimetrum et diametrum: ut simetrum et diametrum.

Determinat de his operationibus intellectus. et tria facit quia primo determinat de intelligentia composito. secundo de intelligentia indivisibile. tertio comparat huiusmodi operationes ad invicem ibi secunda. Indivisibile ibi eterna. Et ait deo. Prima adhuc in duas quia primo ostendit quod intellectus componit res ad invicem. secundo quod componit eas cum ipsis. Si autem factorum. De prima Aristoteles ostendit quod intellectus componit res ad invicem per quoddam simile superius ex opinione. Empedocles quod opinabatur quod in principio generationis mundi generabatur per animalia plantarum ab invicem divisae per innumera capita que erat iuxta eas ut capita de per se et colla de per se et ita de alijs. Postea vero per amicitiam congregabantur ut capita cum colla et crura cum pedibus etc. Sic est circa compositionem intellectus quod intellectus prius intelligit res simplices per simplices earum conceptus. postea vero ad invicem componit. Unde prius intelligit diametrum de per se et similitudinem affimetrum deinde ad invicem componit enunciamdo unum de reliquo ut diametrum non affimetrum idem dicit quod sic est compositio eorum que apud intellectum componit sicut est compositio eorum que sunt unum. scilicet entium deinde ex multis sunt unum quod admodum Empedocles dixit quod vere multorum quidem capita sine ceruice germinaverunt. postea composita sunt concordia: sic et hec que sunt in intellectu prius separata postea composita ut affimetros et diametros.

Intelligendum quod si opinio Empedocles vera fuisset simile esset de compositione entium ex suis partibus apud naturam. Et propter hoc solus inducit Aristoteles istam similitudinem. scilicet ad manifestandum compositum suum non quod velit opinionem. Empedocles veritas est quod exemplum non requirit verificatio sola. Voluit ergo Empedocles naturam produxisse in principio entia per partes. sed non entia totalia ut fructus sine ramis et pedes sine radicibus et ita de alijs. hec autem sic separata postea per amicitiam coniunguntur non sicut talia proveniens compositio. sed aliquid sicut ab inconvenientibus. Unde quod debita folia debitis ramis coniunguntur. et debiti rami debitis radicibus et debita capita debitis collis et sic ulterius de eis fiebat compositio et poterat tale vinum diu saluari et sibi

Rurſus le generare qm aut ſolia vntus cōiungebat ramis oſſi-
t e aut mēbū aial vntus ſpeciei cū mēbū aial alteri ſpe-
ciei tūc indecēs ſiebat talia pñū cōpoſitio t tale aiatū non
pō. erat dū viure: ſ; cito pibat. Nec ſolū ponebat talem
poſſe fieri cōpoſitionē ſed et volebat aliqui ptes plante cō-
poni cū pñū alijs vt ptes vitis cū pñibus bonis t ſiebat
oliuigene. t ita de alijs t talis erat peſſima cōpoſitio. Si
mūl mō eſt in intellectu qm intellect⁹ pñus hz i ſe ſimplices
rerū cōceptus ab inuicē ſepatos vt cōceptū diametri non
cōiunctū alteri cōceptū t ſilr cōceptū ſineſ. i. cōmenſu-
rabilis coſte t cōceptū aſſimetri. i. nō p mēſurabil coſte et
ſie de relijs. poſtea vō hos cōceptus ad inuicē cōponit ſi-
ue cōiungit. ppoſitōe affirmatiua aut negatiua t duz ſit
eorū decens cōpoſitio i illa cōpoſitōe hz eē veritas vt ſi ſi
at ppoſitio talis diameter eſt aſſimetri. dū aut ſit eorū cōpoſi-
tio mala t indecēs i ea eſt finitas vt accidit i hac cōpoſitōe
diameter t aſſimetri. Et quo pz ſimilitudinē illam eſſe
valde conſormā t manifeſtandū dī. mentem.

¶ Si autem factorum: t futurozū tempore eo
intelligens t componens. falſum enim in compo-
ſitione ſemper eſt. t nāqz ſi albus non albo. aut ſi
non album albo componit: contingat autem t di-
uidentem differentie omnia. ſic ergo eſt non ſolū
falſum aut verum. q albus Cleon eſt: ſed t quod
erat aut erit vnū: aut faciens hoc intellectus e vnū
quodqz.

¶ Dic declarat qualiter intellect⁹ cōponit res cū tempo-
re t intendit oſtendere q cōponere res cū tēpore ſpectat
ad intelligentiā compoſitorū t hoc ſine cōponant cū tēpo-
re pñū ſine cōponant cū tempore pterito aut futuro: ad qd
pbandū innuit talē rōnem. Cōponendo res cū tempore
pñū multoties accidit ibi falſitas vt ſi album dicatur nō
eſſe album aut nō albu dicat eſſe albu ſicut q agnus nō eſt
albus aut q ceruus eſt albus. ſed falſitas nō recipitur niſi i
cōpoſitione intellectus. ergo cōponere res cū tempore pñū
uſpectat ad intellectū cōponentē. Et ſimiliter dicat ſi ſi
at cōpoſitio rex cū tēpore pterito vel futuro. Vt ſit ergo
ſi aut intellectus factorū. i. pteritorū t futurozū tēpus co-
intelligens eſt t cōponēs. ſ. eſt intellectus res pteritas vt
t futuras cū tpe pterito vel futuro t ſupple ſic cōponēdo
accidit ibi falſitas. falſum enim i compoſitione ſemp eē
nō in ſimplici intelligentiā. Et nāqz ſi intellectus album
t non albu componit aut nō album. ſ. ſm tempus pñens
ibi erit falſitas contingit aut ſm diuifionem dicere oia. i.
contingit intellectū oia diuiſa inuicem componere. Sic g
eſt nō ſolū falſum aut verū q cleon eſt albus. ſ; t q erat
aut erit. hic aut intellectus. ſ. cōpoſitio eſt faciens vnū
qdqz intelligibiliū pñus diuiſorū vnū p compoſitionē
vnus eorū cū altero. Intelligendū pñmo ſm commē-
tatorū commento vigefimo ſcādo q ſi intellectū ſingu-
laria. i. diuiſim habita fuerit rex que innuat ſunt eē aut
in pterito tempore aut futuro tunc intellectus intelligit. cū
illis rebus tempus i quo ſunt t poſtea componit ipſū cū
eis. t indicat q ille res fuerunt aut erūt. Intellect⁹ er-
go pñus intelligit ſortē de p ſe t albedinem de ſe per ſe. po-
ſtea intelligit tempus pteritū i quo ſortis fuit in albedo
fuit in ſorte. deinde componit res illas cū tempore pteri-
to dicendo q ſortis tunc fuit albus. Intelligendū ſcdo
ſm cōmentatorū commento eodem q ſicut poſſum⁹ di-
cere negationem t affirmationē eſſe compoſitionē ſic poſ-
ſumus dicere vtrūqz eſſe diuifionem. i. affirmatio magis
videtur hoc nomen compoſitio t negatio hoc nomē di-
uiſio. qm in negatione componit pñatū cū ſubiecto. i. af-
firmatione aut pñmo diuidit intellectus pñatū a ſub-
ſecto vtrūqz diuiſim componendo t poſt cōponit ea. Et qz

ergo ppoſitio affirmatiua qz negatiua pñi dīet compoſi-
tio t diuiſio. compoſitio qz i vtrūqz componit pñatū cū
ſubiecto mediāte copula pñabili. diuiſio aut qz i vtrūqz e
pñatū a ſubiecto indiſtinctum. qz in i ppoſitione negati-
ua eſt negatio p quā pñatū tē mouetur a ſubiecto et
non in ppoſitione affirmatiua: binc eſt q magis pñatū p
poſitio negatiua dī diuiſio qz compoſitio. t e contra ppo-
ſitio affirmatiua magis pñatū dīcitur compoſitio qz diui-
ſio. Intelligendū tertio ſm cōmentatorū qz veritas
t falſitas non accidunt compoſitioni t ppoſitionibus i g
bus pñatū eſt uomē. ſ. ſolū. ſed i eis et in qbus pñatū
tū eſt vbum. v. g. Sortis aut fuit aut erit. Et cōmenta-
tor ppoſitiones de tertio adiacente vocat ppoſitiones in
quibus pñatū eſt nomen. ppoſitiones aut de ſcādo ad-
iacente vocat ppoſitiones i quibus pñatū eſt verbum.
Et ipſe non expōit hāc ſrām omnino ſicut expōſita fuit.
ſed vult dī. hic oſtendere q veritas t falſitas non inue-
niunt niſi in compoſitione intellectus. t hoc declarat tam
i compoſitione rerū adiuicem qz in compoſitione rerū
cū tempore. Et tunc ſm eūm dicunt res adiuicem
componi qz compoſitione pñatū eſt nomen vt dicendo
hō eſt aial. qz i iſta aial componit cū homine. ſed tunc cō-
ponunt res cū tpe qz pñatū eſt verbum vt dicāo ſor-
tis fuit aut ioris erit qz tēpus ipſatū p verbum compo-
niit cū ſor. quantū ad id qd expōſitū eſt in compoſitione. Sz
tenentes alia expōſitionē dicat qz eadem compoſitōe co-
ponunt tres adiuicem t cū tēpore. ſed in ordine ad di-
uerſa qz reſpectu ſubiecti t pñatū ſortis ſit compoſitio
rerū adiuicem ſed reſpectu eorū i ordine ad copulam
verbalē denotante tempus ſit cōpoſitio rerū cū tēpo-
re. Intelligendū quarto ſm cōmentatorū qz illd qd fa-
cit hoc intellectū ſingularia. i. diuiſim eſſe vnū p compoſi-
tionē poſt qz erant inuicem intellectus materialiſ. iſte
enim diſtinguit intellectū ſingularia. i. diuiſum t compo-
nit conſimilia. i. conuenientia p affirmationem t diuidit
diuerſa. i. diſconuenientia p negationem. Sz poſt et enim
vt virtus comprehendēs ſimplicia t compoſita ſit eadē.

¶ Indiuifibile autem quoniam dupliciter pote-
ſta aut actu eſt. nihil prohibet intelligere indiuifibi-
le cum longitudinem intelligat. Indiuifibile n-
actu aut. er eſt: t in tempore indiuifibile. Similiter
enim tempus diuiſibile t indiuifibile longitudini
eſt: non enim eſt dicere aliquid in medio intelli-
gere vtrūqz. non enim eſt niſi diuidatur. ſed aut po-
tentia ſeorſum: aut vtrūqz intelligens diuidiorū
diuidit t tempus ſimul tunc. aut in longitudine. n-
vero eſt ſicut et vtrūqz t in tempore e qz i vtrūqz.
¶ Dic determinat de intelligentiā indiuifibiliū. t tria ſa-
cit qz pñi oſtendit quō intelligit indiuifibile ſm actu. ſcdo quō
intelligit indiuifibile ſm ſormā. tertio quō intelligit indiuifibi-
le ſm pñi. ſcdo ibi. Sz aut. Tertia ibi. Sz autem autem.

De pñi oſtendit quō intellect⁹ intelligit cōtinuū ſm ſe acce-
ptū t quō intelligit ipſū vt accipit diuiſū i pte qm cōtinuū
iſt ſit diuiſibile potentia. e tū indiuifibile ſm actu qz e actu
vnū t indiuifū. Et vult q qm intellect⁹ intelligit. v. g. lōgitu-
dinē ſm ſe ſuprā tūc intelligit indiuifibile. i. actu t i tpe indi-
uiſibilit eodē mō. Sz intelligit ipſā lōgitudinē totā t i co-
dē inſtanti. ſed cū intellect⁹ intelligit lōgitudinē diuiden-
do ipſā in ptes i duas medietates tūc intelligit diuiſibile
t i tpe diuiſibili intelligendo pñus vnā medietatē lon-
gitudinis i vna pte temporis t poſtea aliam medietatē lon-
gitudinis in alia pte temporis. Vnde intellectus ſimili-
ter diuidit vel non diuidit lōgitudinē t tempus. iō dī-
xit. Qm aut indiuifibile dīcitur dupliciter. eſt enim indi-

Tertius

indivisibile potentia aut actu nihil prohibet intellectum intelligere indivisibile. s. a. t. u. cū longitudine intelligat supram s. n. e. cū in ipsa longitudine ē indivisibile actu ē t. i. p. e. i. n. divisibile. s. c. a. t. u. n. e. intelligit intellectus. Vñ tempus i quo intelligit longitudine est s. i. r. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. ē divisibile longi tudine. Non igit est dicere q. intelligere vñq. i. totā lon gitudine simul sit intelligere aliqd i medio temporis nō enim ē. i. contingit hoc nisi dividat ipsa longitudine. s. aut potentia. s. solus est divisibilis ipsa longitudine t. non actu dū intelligit tota simul aut p. sed intellectus intelligens se orsu vñq. dimidiō longitudinis t. enī dividit tunc tē pus simul vt i longitudine. Si vero ē. i. contingit intelli gē intelligere longitudine sicut aliqd qd est ex vñq. i. sicut vñq. cōtinuū actu indivisibile tunc est. i. contingit q. lon gitudine siue linea sic accepta intelligatur in tpe quod est ex vñq. i. i. n. tpe vno continuo t. actu indivisibile. Adie dubitat vñq. intellectus possit simul plura intelligere di versa intentionib. Arguit q. sic. Primo dū intellectus cōponit predicatū cū subiecto simul intelligit significatum predicatū t. significatū subiecti ex quo talis cōpositio fit su biro t. i. instanti. sed talia significata sunt plura aut possunt esse vt p. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. r. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. p. d. i. c. a. t. i. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. s. u. b. i. e. c. t. i. e. r. g. o. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. t. s. i. m. u. l. p. l. u. r. a. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. s. s. i. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. i. s. Secundo maioris virtutis t. potencie ē intellectus q. sensus. sed idē sensus potest simul sentire sensibilia diversa distinctio se rationibus. ergo t. p. s. n. a. cū maior. minor. declarat q. idem visus pōt simul videre albedine carte t. nigredine lre que non eadem visione. s. distinctio spē comprehendū tur. Tertio possibile est q. i. cogitativa sint p. h. a. s. i. n. a. t. a. d. i. v. e. r. s. o. r. u. m. o. b. i. e. c. t. o. r. u. m. s. u. f. f. i. c. i. e. n. t. i. a. a. d. m. o. v. e. n. d. u. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. s. s. i. b. i. l. e. ē e. q. u. e. s. o. r. t. i. a. t. u. n. c. q. u. e. r. i. t. v. t. r. u. a. b. a. l. i. q. u. o. i. l. l. o. r. m. o. v. e. a. t. u. r. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. s. s. i. b. i. l. i. s. r. e. c. i. p. i. e. n. d. o. s. p. e. m. i. n. t. e. l. l. i. g. i. b. i. l. e. s. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. a. u. t. n. o. n. p. o. t. d. i. c. i. q. n. o. n. cū n. i. b. i. l. v. i. d. e. a. t. u. r. d. e. f. i. c. i. e. r. e. s. i. a. u. t. d. i. c. a. t. q. s. i. c. c. u. m. n. o. n. s. i. t. m. a. i. o. r. r. o. q. m. o. v. e. a. t. a. b. v. n. o. q. s. a. b. a. l. t. e. r. o. s. e. q. s. i. m. u. l. a. b. v. t. r. o. q. m. o. v. e. b. i. t. a. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. q. u. i. d. d. i. t. a. t. e. s. i. l. l. o. r. c. o. r. r. e. s. p. o. n. d. e. n. t. e. s. d. i. v. e. r. s. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. i. s. i. d. t. c. Q. u. a. r. t. o. o. i. a. v. i. r. t. u. s. q. u. e. c. o. g. n. o. s. c. i. t. d. i. f. f. e. r. e. n. t. i. a. i. n. t. e. r. a. l. i. o. u. a. s. i. m. u. l. c. o. g. n. o. s. c. i. t. v. t. r. o. q. i. l. l. o. r. s. u. b. p. r. o. p. r. i. s. r. o. n. i. b. u. s. s. e. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. c. o. g. n. o. s. c. i. t. d. i. f. f. e. r. e. n. t. i. a. i. n. t. e. r. a. l. i. b. e. d. i. n. e. t. i. n. g. r. e. d. i. n. e. e. r. g. o. s. i. m. u. l. i. l. l. a. c. o. g. n. o. s. c. i. t. s. u. b. p. r. i. o. r. a. t. i. o. n. i. b. u. s. t. p. o. s. s. i. p. p. r. i. o. r. c. o. n. c. e. p. t. u. s. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. d. i. v. i. s. i. n. t. i. o. i. n. o. p. p. o. s. i. t. v. i. d. e. t. u. r. e. s. s. e. A. x. b. i. c. q. v. u. l. t. q. s. i. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. d. i. v. i. d. i. t. l. o. n. g. i. t. u. d. i. n. e. i. n. p. r. e. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. e. a. s. d. i. v. e. r. s. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. u. s. q. t. u. n. c. ē. t. d. i. v. i. d. a. t. t. e. m. p. u. s. i. n. t. e. l. l. i. g. e. d. o. v. n. a. p. t. e. m. l. o. n. g. i. t. u. d. i. n. i. s. i. v. n. a. p. t. e. t. e. m. p. o. r. i. s. t. a. l. i. a. m. i. n. a. l. i. a. q. d. n. o. n. o. p. o. r. t. e. r. e. t. s. i. e. a. s. s. i. m. u. l. d. i. v. e. r. s. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. p. o. s. s. e. t. i. d. e. m. v. e. l. l. e. v. i. d. e. t. s. e. d. o. t. h. o. p. i. c. o. r. u. m. y. b. i. d. i. c. i. t. C. o. n. t. i. n. g. i. t. a. u. t. m. u. l. t. a. s. c. i. r. e. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. a. u. t. n. o. n. E. t. q. u. a. r. t. o. m. e. t. a. p. h. i. s. i. c. d. u. d. i. n. i. b. i. l. n. c. o. n. t. i. n. g. i. t. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. n. o. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. t. e. v. n. u. m. A. d. i. s. t. u. d. d. u. b. i. u. r. e. s. p. o. n. d. e. t. u. r. c. o. t. e. r. t. e. n. e. n. d. o. p. r. e. m. n. e. g. a. t. i. v. a. p. p. a. n. t. o. r. i. t. a. t. e. s. v. i. c. a. l. l. e. g. a. t. a. s. E. t. r. o. n. e. s. p. l. u. r. e. s. a. d. d. u. c. u. n. t. p. s. a. n. c. t. u. T. h. o. m. a. m. t. a. l. i. o. s. a. d. i. s. t. u. d. p. b. a. n. d. u. m. Q. u. a. r. u. m. p. r. i. m. a. ē. t. a. l. i. s. O. m. n. i. s. v. i. r. t. u. s. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. s. q. u. e. cū a. d. a. l. i. q. d. s. e. p. u. e. r. t. i. t. a. d. i. d. t. o. t. a. l. i. t. e. r. s. e. c. o. n. v. e. r. t. i. t. n. o. n. p. o. t. e. s. t. s. i. m. u. l. p. l. u. r. a. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. d. i. s. t. i. n. c. t. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. i. s. s. e. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. e. s. t. h. u. i. u. s. m. o. d. i. v. t. a. c. c. i. p. i. t. e. r. l. i. b. r. o. d. e. c. a. u. s. i. s. e. r. g. o. t. c. S. e. c. u. n. d. a. s. i. c. u. t. s. e. h. z. c. e. r. a. a. d. d. i. v. e. r. s. a. s. f. i. g. u. r. a. s. s. i. c. s. e. h. z. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. a. d. d. i. v. e. r. s. a. s. s. p. e. c. i. e. s. i. n. t. e. l. l. i. g. i. b. i. l. e. s. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. s. s. e. d. v. n. a. c. e. r. a. n. o. n. p. o. t. s. i. m. u. l. f. i. g. u. r. a. r. i. d. i. v. e. r. s. i. s. f. i. g. u. r. i. s. e. r. g. o. n. e. c. i. d. e. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. t. e. r. i. t. s. i. m. u. l. i. n. f. o. r. m. a. r. i. d. i. v. e. r. s. i. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. i. b. u. s. T. e. r. t. i. a. v. n. i. u. s. v. i. r. t. u. t. i. s. n. o. n. p. o. t. e. s. t. s. i. m. u. l. e. s. s. e. n. i. s. i. v. n. u. s. a. c. t. u. s. q. A. x. i. n. d. e. s. e. n. s. u. t. s. e. n. s. a. t. o. s. e. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. ē. a. c. t. u. s. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. e. r. g. o. t. c. Q. u. a. r. t. o. d. i. v. e. r. s. e. s. p. e. c. i. e. s. e. i. u. s. d. e. g. e. n. e. r. i. s. n. o. p. o. s. s. i. t. s. i. m. u. l. e. s. s. e. i. n. e. o. d. e. m. s. u. b. i. e. c. t. o. s. i. n. i. d. e. m. e. i. u. s. s. e. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. s. d. i. v. e. r. s. a. r. u. m. r. e. r. u. m. s. i. n. s. p. e. c. i. e. m. s. u. n. t. d. i. v. e. r. s. e. s. p. e. c. i. e. s.

eiusdem generis vt intellectio albedinis t. intellectio ni gredinis. quare t. c. Ego autem puto q. oppositum hu ius determinationis non sit minus. p. b. a. b. i. l. e. p. p. q. d. i. p. t. u. s. d. e. f. e. n. d. e. n. s. r. e. s. p. o. n. d. e. o. a. d. i. l. l. a. s. r. o. n. e. s. A. d. p. r. i. m. a. c. u. m. d. i. c. i. t. O. m. n. i. a. v. i. r. t. u. s. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. s. q. u. e. c. u. m. a. d. a. l. i. q. u. i. d. s. e. c. o. n. v. e. r. t. i. t. a. d. i. l. l. u. d. t. o. t. a. l. i. t. e. r. s. e. c. o. n. v. e. r. t. i. t. n. e. g. a. t. i. s. t. a. m. a. i. o. r. s. i. s. i. c. i. n. t. e. l. l. i. g. a. t. q. a. d. i. l. l. u. d. t. o. t. a. l. i. t. e. r. s. e. c. o. n. v. e. r. t. i. t. s. i. c. q. n. o. n. a. d. a. l. i. u. d. v. t. e. s. t. a. d. p. p. o. s. i. t. u. a. r. g. u. m. e. n. t. i. i. m. o. e. a. d. e. m. v. i. r. t. u. s. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. s. p. o. t. s. i. m. u. l. a. d. d. i. v. e. r. s. a. s. e. c. o. n. v. e. r. t. e. r. e. s. i. c. u. t. i. d. e. p. u. n. t. u. s. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. s. p. o. t. s. i. m. u. l. e. s. s. e. t. e. r. m. i. n. u. s. d. i. v. e. r. s. a. r. u. m. l. i. n. e. a. r. u. m. A. s. e. c. u. n. d. a. d. i. c. i. t. q. n. o. n. e. s. t. o. i. o. s. i. m. i. l. e. d. e. c. e. r. a. i. o. r. d. i. n. e. a. d. f. i. g. u. r. a. s. t. d. e. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. i. n. o. r. d. i. n. e. a. d. s. p. e. s. i. n. t. e. l. l. i. g. i. b. i. l. e. s. t. i. n. t. e. l. l. e. c. t. i. o. n. e. s. q. u. i. c. e. r. a. e. s. t. c. o. r. p. u. s. t. f. i. g. u. r. a. e. s. t. q. u. a. l. i. t. a. s. c. o. r. p. o. r. a. l. i. s. t. n. e. c. e. s. s. e. e. s. t. s. i. e. a. d. e. c. e. r. a. d. e. b. e. t. h. a. b. e. r. e. d. i. v. e. r. s. a. s. f. i. g. u. r. a. s. q. e. a. d. e. m. p. o. t. e. i. u. s. s. i. t. i. n. d. i. v. e. r. s. i. s. s. u. b. i. e. c. t. i. s. t. h. o. c. n. o. n. e. s. t. p. o. s. s. i. b. i. l. e. s. i. m. u. l. I. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. a. u. t. e. m. e. s. t. i. n. c. o. r. p. o. r. e. t. s. i. m. i. l. i. t. e. r. a. c. c. i. d. e. n. t. i. a. q. u. e. i. n. e. o. r. e. p. e. r. i. u. n. t. i. d. e. o. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. p. o. t. e. s. t. s. i. m. u. l. d. i. v. e. r. s. a. a. c. c. i. d. e. n. t. i. a. r. e. c. i. p. e. q. u. a. r. e. q. u. o. d. p. s. i. m. i. l. i. a. c. c. i. p. i. t. n. o. n. e. s. t. s. i. m. i. l. e. A. d. t. e. r. t. i. a. m. c. u. m. d. i. c. i. t. q. v. n. i. u. s. v. i. r. t. u. t. i. s. n. o. n. p. o. t. e. s. t. e. s. s. e. s. i. m. u. l. n. i. s. i. v. n. i. u. s. a. c. t. u. s. v. e. r. u. m. e. s. t. r. e. s. p. e. c. t. u. c. i. u. s. d. e. m. o. b. i. e. c. t. i. p. p. i. n. q. u. i. s. e. d. r. e. s. p. e. c. t. u. d. i. v. e. r. s. o. r. u. m. o. b. i. e. c. t. o. r. u. m. n. o. n. c. o. n. t. e. n. i. t. s. i. m. u. l. e. s. s. e. p. l. u. r. e. s. a. c. t. u. s. v. n. i. u. s. v. i. r. t. u. t. i. s. v. t. a. c. c. i. d. i. t. i. n. p. p. o. s. i. t. o. A. d. q. u. a. r. t. u. m. n. e. g. e. t. u. r. m. a. i. o. r. q. u. i. a. t. u. n. c. d. i. v. e. r. s. e. s. c. i. e. n. t. i. e. n. o. n. p. o. s. s. u. n. t. s. i. m. u. l. e. s. s. e. v. e. r. e. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. q. u. o. d. n. i. e. s. t. f. a. l. s. u. m. A. d. a. u. t. o. r. i. t. a. t. e. s. A. x. a. d. p. r. i. m. a. m. r. e. s. p. o. n. d. e. t. q. i. l. l. u. d. d. i. c. t. u. m. A. x. i. n. t. e. l. l. i. g. i. d. e. b. e. t. d. e. c. o. n. t. i. n. g. e. n. t. i. t. n. o. n. d. e. n. e. c. e. s. s. a. r. i. t. a. t. e. c. o. n. t. i. n. g. i. t. e. n. i. m. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. c. u. m. d. i. v. i. d. e. n. t. e. m. l. o. n. g. i. t. u. d. i. n. e. m. s. i. m. u. l. d. i. v. i. d. e. r. e. t. e. m. p. u. s. s. e. d. n. o. n. e. s. t. n. e. c. e. s. s. a. r. i. u. s. A. d. s. e. c. u. n. d. a. m. d. i. c. i. p. o. t. e. s. t. q. A. x. i. b. i. v. i. d. e. t. u. r. i. n. v. e. r. e. s. o. l. u. t. i. o. n. e. m. a. d. h. o. c. a. r. g. u. m. e. n. t. u. m. v. i. d. e. l. i. c. e. t. O. m. n. e. s. c. i. r. e. e. s. t. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. s. e. d. e. s. t. m. u. l. t. a. s. c. i. r. e. e. r. g. o. e. s. t. m. u. l. t. a. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. s. e. d. o. m. n. i. s. s. c. i. e. n. s. s. c. i. r. m. u. l. t. a. e. r. g. o. o. m. n. i. s. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. s. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. m. u. l. t. a. c. e. r. t. u. m. e. s. t. q. n. o. n. v. a. l. e. t. p. r. i. a. q. i. l. i. c. e. t. o. m. n. i. s. s. c. i. e. n. t. i. a. s. i. t. m. u. l. t. a. e. r. q. u. o. e. s. t. d. c. o. p. l. e. r. o. q. u. a. r. e. d. i. c. i. t. A. x. q. c. o. n. t. i. n. g. i. t. m. u. l. t. a. s. c. i. r. e. v. t. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. d. o. i. q. o. m. n. i. a. s. c. i. e. n. s. s. c. i. r. m. u. l. t. a. s. e. d. n. o. n. c. o. n. t. i. n. g. i. t. m. u. l. t. a. i. n. t. e. l. l. i. g. e. r. e. v. n. i. v. e. r. s. a. l. i. t. e. r. i. q. o. m. n. i. s. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. s. i. n. t. e. l. l. i. g. a. t. m. u. l. t. a. A. d. t. e. r. t. i. a. m. p. z. q. q. u. i. n. o. n. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. v. n. u. m. n. u. l. l. u. m. e. n. o. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. t. p. p. r. i. a. n. i. l.

Quod autem non secundum quantitatem in divisibile: sed spē intelligit t. indivisibile tempore t. indivisibili anime secundum accidens autem: t. nō in quantum illa d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. a. q. u. o. d. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. t. i. n. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. s. e. d. i. n. q. u. a. n. t. u. m. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i.

Nunc ostendit A. x. quō intelligit indivisibile fm for mam t. duo facit. p. r. i. m. o. q. d. d. i. c. t. u. m. e. s. t. s. e. c. u. n. d. o. c. o. m. p. a. t. i. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. f. m. f. o. r. m. a. m. a. d. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. f. m. a. c. t. u. m. q. u. o. d. e. s. t. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. f. m. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. m. c. o. n. t. i. n. u. a. m. i. b. i. s. e. c. u. n. d. a. i. n. e. s. t. a. u. t. e. m. D. i. c. i. t. d. e. p. r. i. m. a. Q. u. o. d. a. u. t. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. ē. n. o. n. f. m. q. u. a. n. t. i. t. a. t. e. m. s. e. d. s. p. e. c. i. e. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. u. r. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. t. e. m. p. o. r. e. t. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. n. i. e. c. o. n. c. e. p. t. u. s. f. m. a. c. c. i. d. e. n. s. a. u. t. c. o. n. t. i. n. g. i. t. i. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. f. m. s. p. e. m. s. e. u. f. o. r. m. a. m. e. s. s. e. s. e. d. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. d. i. v. i. s. i. b. i. l. e. f. m. s. p. e. m. q. d. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. s. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. t. e. m. p. u. s. i. n. q. u. o. t. e. m. p. o. r. e. i. p. s. u. m. i. n. t. e. l. l. i. g. i. t. i. n. t. e. l. l. i. g. u. n. t. u. r. a. b. i. n. t. e. l. l. e. c. t. u. i. q. u. a. n. t. u. m. s. u. n. t. i. n. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. a. t. n. o. n. i. n. q. u. a. n. t. u. m. i. l. l. a. d. i. v. i. s. i. b. i. l. i. a. s. u. n. t. V. n. d. e. i. n. h. a. c. l. i. s. a. e. s. t. t. r. a. n. s. p. o. s. i. t. i. o. v. t. d. i. c. i. t. c. o. m. m. e. n. t. a. t. o. r. i. s.

Intelligendum q. per indivisibile fm quantitatem intelli git A. x. illud quod est vñq. fm quantitatem continuā siue sit pmanens siue successivus. t. hoc est indivisibile ac tu licet potentia sit divisibile sicut vna linea vñq. temp. t. c. Per indivisibile autem fm spē intelligit id quod ē vñq. p. vñq. formā qd ideo dicitur indivisibile fm for mam q. est actu vñq. t. non plura formaliter sicut vñq. homo vñq. equus t. ita de alijs. Et tale licet sit divisibile p accidens p divisionem subiecti quod siue forme subijci/ turt amen potest intelligi totum simul. t. in tempore indi/

indivisibile fuit in instanti et tunc intelligitur tam indivisibile et non tam divisibile. sicut intelligitur dum dividitur in partes prius intelligendo unam partem et postea aliam et tunc intelligitur in tempore divisibile. Et quoque possibile est quod aliquid sit indivisibile secundum formam quod in est divisibile secundum quantitatem. sic unus equus est indivisibilis secundum formam in quo dictum est qui est in est divisibilis secundum quantitatem cum habeat partes quantas actu continuatas ad invicem sive non continuatas quantitativè sicut sunt carnes ossa etc. Ad primum quia dicitur quinto metaphysice cõmentarii nova sunt quorundam motus est unus. sed stat unam partem equi moveri reliqua non mota. ergo non continuantur ad invicem.

Et in est autem utique bis aliquid indivisibile. scilicet forte non separabile: quod facit tempus unum. et longitudinem: et hoc similiter in omni est et continuo. et tempore et longitudine.

Comparat huiusmodi indivisibilia ad invicem ostendendo quod tam unum secundum formam quam unum secundum quantitatem est unum per aliquod indivisibile hoc differenter. Dicens inest autem utique bis de quibus nunc dictum est aliquid indivisibile quod facit ea unum. sed forte indivisibile quod facit tempus unum et longitudinem unum non est separabile et hoc similiter est in omni continuo et tempore et longitudine. sed supple non sic est de indivisibili quod facit unum secundum formam quod tale aliquando est separabile. Intelligendum primo quod tam unum secundum formam quam unum secundum quantitatem est unum per aliquod indivisibile. Unde linea est unum per punctum quod continuat eius partes ad invicem et tempus per instanti. modo punctus sunt indivisibilia ita actu quod potentia divisione reali. Equus autem vel lapis est unum per eius formam quod per se indivisibilis est licet per accidens sit divisibilis ad divisionem subiecti. et omnia ista indivisibilia sunt in aliquo divisibili ut instanti in tempore punctus in linea forma in materia etc. et sunt ab eis inseparabilia et ratione istorum indivisibilitatum illa quorundam sunt indivisibilia dicuntur ut supra ostensum fuit. Intelligendum secundo quod differentia que est inter unum hoc formam et unum secundum quantitatem non est separabile. sed indivisibile quod facit unum secundum formam est separabile. A modernis expositioribus sic cõsuevit intelligi. scilicet quod indivisibile quod facit unum secundum quantitatem non est separabile. id est non est cõseparationis et diversitatis denominationis totius continue et suarum partium quantitativarum imo omnes partes continui secundum quod sunt partes continui et suorum totum eandem habent denominationem quam quilibet pars temporis est tempus et quilibet pars linee est linea et vel quilibet pars quantitativa continui est continua sive fuerit accidens sive substantia. Sed in divisibile quod facit unum secundum formam aliquando est separabile. id est cõseparationis et diversitatis denominationis totius et suarum partium quantitativarum quoniam in talibus non omnes partes quantitativè habent eandem denominationem cum toto ut est unum secundum formam. Unde non quilibet pars quantitativa huius est bonum nec quilibet pars quantitativa equi est equus et ita de alijs. Cõmentator autem cõmentum vigesimo quarto hoc aliter inter intelligit non ponendo differentiam talem quod totus potest patere et notabili precedente.

Punctum autem et omnis divisio: et sic indivisibile monstratur sicut privatio: et similis ratio in alijs est ut quomodo malum cognoscit aut nigrum: contrario enim aliquo modo cognoscit.

Nunc ostendit quod intelligit divisibile simpliciter sicut est punctus. et dividitur in duas quod primo facit hoc. secundo ostendit quod intellectus qui intelligit aliquid per privationem aliterius sive per formam sibi contrariam est de se quid in potentia et non in actu ibi. Oportet autem. Dicit autem de prima punctum autem et omnis divisio et quod est sic indivisibile. scilicet simpliciter sicut punctus monstratur. id est intelligitur sicut privatio

que intelligitur per habitum sibi oppositum et similis ratio est in alijs privationibus ut quod cognoscit intellectus malum aut nigrum et respondens dicit quod intellectus cognoscit malum aut nigrum aliquo modo suo contrario. id est per suum contrarium. nam malum cognoscit per bonum quod est suum contrarium et similiter nigrum per album. Intelligendum primo quod punctus dicitur punctus et divisio punctus quidem ut caret punctus. divisio vero per quod super eo sit divisio linee. Intelligendum secundo secundum commentatorem cõmentum vigesimo quinto quod univocaliter omnes privationes non cognoscuntur nisi per contraria. scilicet per cognitionem habitus et per cognitionem defectus habitus et hic intenderat per nigredinem privationem albedinis. Ita enim est de sensibus in istis rebus sicut de intellectu quod admodum enim fuit dictum illic quod visus comprehendit obscuritatem per comprehensionem defectus lucis ita intellectus comprehendit privationem per comprehensionem defectus forme. Iste ergo erit ordo in cognitione sensus et intellectus quoniam primo cognoscitur formam. secundo cognoscitur defectus forme. tertio cognoscitur illius privationem. Unde intellectus prius cognoscit aliquam magnitudinem. deinde cognoscit aliquid non habere partes quod determinat ipsam magnitudinem et partes eius cum non sit infinita. ultimo autem cognoscitur punctum quod magnitudinem est privatum. Et quibus primum quod hic non capit privatio per contrario positum minoris perfectionis quod tale potest cognosci non precedente cognitione contrarii perfectionis. sed capitur proprie per carentiam forme positum in subiecto apto nato ad eius receptionem. Datur secundum quod punctus non est privatio cum sit principium quantitatis continue. sed tamen intelligi potest sicut privatio si accipitur ut caret continuitate. et privatio nomine importatur per continuum autem tunc intelligitur ut sit sibi oppositum ut habitus privationis: sicut dictum est prius.

Oportet autem potentia esse cognoscens: et esse in ipso: si vero alicui non in est contrarium ipsam cognoscit se ipsum. et actu est et separabile.

Nunc ostendit quod intellectus qui cognoscit aliquid per suum contrarium est quid in potentia dicens. Oportet autem huius intellectum qui cognoscit aliquid per suum contrarium esse in cognoscens potentia et esse in ipso aliquomodo ipsum contrarium per quod aliud cognoscitur. si vero alicui intellectui non inest contrarium per quod aliud cognoscit vel potentialiter ad recipiendum aliquod contrarium ipsum se ipsum cognoscit: et est actu separabile ut est intellectus intelligentiarius et maxime cause prime. Intelligendum primo secundum commentatorem: quod oportet ut intellectus cognoscens habitum et suam privationem sit eadem virtus in se quod admodum cognoscens obscuritatem et lucem est eadem virtus visus. Et quod ista virtus cognoscens comprehendat privationem comprehendendo ex se esse in potentia cum fuerit in potentia: et comprehendat ex se virtutem. scilicet esse in potentia et esse in actu: et ista est dispositio intellectus malis. Vult igitur quod si aliqua virtus debet comprehendere privationem per cõceptum simplicem et affirmativum cuiusmodi sunt tenebra cecitas etc. quod illa comprehendat se esse in potentia per quod aliter non comprehenderet se venire de notitia habitus in notitiam privationis et notiter dicitur per cõceptum simplicem et affirmativum: quod de comprehendenti bus per cõceptum completum et negativum: ut plerique debet de sensibus illud non expedit: quod nullus sensus est supra se cõversivus: et talis virtus etiam debet comprehendere se aliquando esse in actu et aliquando in potentia cum comprehendat aliquando se habere notitiam habitus: et non adhuc privationis. sed ipsam postea acquirere ex consequenti et per deductionem: ut post apparebit. Intelligendum secundo secundum commentatorem: quod si fuerit aliquis intellectus qui non invenitur quandoque intelligens in potentia et quandoque

Tertius

intelligens in actu: tunc ille intellectus non intelliget priuationem omnino: immo nihil intelliget extra se: et hoc est vnum eorum quibus diuiditur iste intellectus. scilicet materia ab intellectu agente. scilicet in hoc intellectu materiali inuenitur vtriusque: in agente autem actus tantum non potest. Et quibus velle videtur commentator: quod nulla intelligentia intelligat aliquid extra se: quia quilibet est semper actu intelligens: tenendo tamen quilibet intelligentiam intelligere priuationem: ut multi asserunt dictum commentato: ris sic posset gloriari videlicet quod nulla intelligentia intelligat priuationem omnino. scilicet per notitiam distinctam a notitia habitus sibi oppositi. sicut facit intellectus possibilis: quoniam quilibet intelligentia per propriam essentiam intelligit vtriusque videlicet habitum et priuationem. Et cum dicit quod nihil intelligit extra se: sic moderari potest quod nihil intelligit quin illud intelligat intelligendo se. sed de isto amplius supra commento quinto.

¶ Et autem dictio quod aliquid de alio: sicut affirmatio vera est: aut falsa: omnis intellectus autem non omnis. sed qui est ipse quid est: sed in hoc quod aliquid erat esse: verus est. et non aliquid de aliquo sed sicut videtur proprii verum est. si autem homo album aut non: non verum semper. sic autem se habent quecumque sine materia sunt.

¶ Hic comparat intellectum simplicium ad intellectum compositum: et duo facit. primo hoc. secundo resumit quod dicta superius ibi. Idem autem est. Dicit de prima quod hoc sit differentia inter intellectum simplicium et intellectum compositum: quoniam intellectus simplicius semper est verus. sed intellectus compositum non semper est verus. sed aliquando verus et aliquando falsus. unde dicitur. Est autem omnis quidem dictio. id est compositio in qua aliquid dicitur de aliquo: sicut affirmatio aut supplet negatio vera aut falsa. sed non omnis intellectus est verus vel falsus. sed intellectus simplex qui est ipse quod quid est: in hoc quod aliquid erat esse. id est ipse quidditatis et essentie rei verus est. scilicet semper: sed intellectus compositus in quo aliquid dicitur de aliquo non semper est verus. sed est aliquando verus et aliquando falsus. Et hoc declarat per simile dicens quod sicut videre respectu proprii obiecti visus semper est verus: sic intellectus simplex de ipso: quod quid est semper est verus. Videre autem si ille qui est albus sit homo aut non: non est verum semper. sed est aliquando falsum: et similiter est de intellectu composito. Et postea subdit: quod quecumque aut sunt sine materia sic se habent. scilicet quod semper sunt vera et nunquam falsa. Intelligentiam quod commentator: commento. xxvi. illam litteram: sic autem se habent quecumque sine materia sunt. dupliciter exponit. Vno modo quod sicut visus respectu sensibilis proprii semper est verus. Et circa autem sensibile non proprium: et maxime per accidentis non semper est verus. sed multoties falsificatur: sic se habet circa intellectum materiale: qui est a materia separatus quod ipse in actione eius propria: que est formatio et simplex quidditatis cognitio: semper est verus. sed in actionibus eius per accidentis et non propriis in quibus aliquid de aliquo dicitur non semper est verus. sed multoties falsus. Et hoc expositio magis adheret translationi antiquae que est in numero singulari: videlicet ut etiam est dispositio eius quod est abstractus a materia: et hanc expositionem imitatur Agidius. Alio modo eam exponit commentator dicendo quod sicut visus respectu obiecti proprii semper est verus: sic est de dispositionibus intellectum abstractum a materia sine ipsarum intellectus: et earum que in suis actionibus semper vere et nunquam

falsae: cum in eis non inueniatur actio per accidentis: que est cum compositione predicati cum subiecto. sed solus actio per se simplex et intuitiva: quia suum intellectum est abstractum a materia: et huic consonat translatio noua que est in numero plurali. et eam Albertus insequitur.

¶ Idem autem est finis actus scientie rei: que vero finis potentiam tempore prior est in vno omnino autem neque tempore sunt enim ex actu ente ordinata. Resumit quedam superius dicta dicitur. Scientia autem in finem actum est idem rei scilicet: scientia vero que est finis potentiam in vno est prior quam scientia in actu. Omnino autem. id est vniuersaliter neque tempore. scilicet est prior scientia in potentia: scientia in actu. sed potius contra enim omnia que sunt in actu. postquam fuerunt in potentia sunt talia ex eo quod est actu: et hec omnia supra sunt declarata. Sed circa dicta cadunt duo dubia litteralia. Primum est quia videtur quod dicitur ibi contradicere. Nam in principio capituli dicitur: quod circa intellectum simplicium non cadit veritas vel falsitas. hic vero ponendo differentiam inter intellectum simplicium et compositum dicitur. quod intellectus simplicium semper est verus: ista autem repugnare videtur.

Secundum dubium est: quia dicitur. videtur velle quod prius cognoscatur per continuum sicut prius cognoscitur per habitum sibi oppositum: hoc autem est falsum: quia prius cognoscitur punctus quam continuum: et per consequens non cognoscitur per continuum: probatur assumptum: quia per dicitur in prologo libri primi. principia cognoscuntur ex cognitione suorum principiorum et electorum. sed indiuisibilia sunt electa et principia diuisibilia sicut punctus linee unitas numeri instans temporis. quare etc. Item quod ponitur in diffinitione alicuius prius cognoscitur cum diffinitio notificet diffinitum. sed in diuisibilia ponuntur in diffinitione diuisibilia sicut punctus in diffinitione. ergo etc. Ad hoc respondetur. Ad primum dicendo quod veritas dupliciter sumi potest. scilicet communiter et proprie. Communiter sumitur pro quacumque conformitate cognoscentis ad cognitum: et hoc modo sumitur hic dum dicitur quod intellectus simplicium semper est verus. Proprie autem sumpta sumitur pro conformitate alterius partis contradictionis: de qua potest esse dubitatio vel certitudo ad ipsam rem: et hoc modo sumitur supra cum dicitur quod solum circa intellectum compositum est veritas aut falsitas: similis distinctio poni potest de falsitate et sic mouetur instantia. Sed adhuc contra hoc aliquis posset instare probando quod non quilibet intellectus simplex est verus primo modo veritatem: capiendum. quia si sic: tunc cuiuslibet conceptui simplici intellectus posset in re aliquid correspondere: consequens falsum de his conceptibus chimera hircoecruus. ergo etc. Respondetur quod dictum dicitur. solum habet intelligi de intellectibus simplicibus immediate a phantasmatibus dependentibus: conceptus autem chimere et hircoecruus non sunt huius. sed immediate dependent a compositione intellectus componentis adinuicem diuersos conceptus disparatos absque copula verbali: sicut conceptum hirci cum conceptu cerui etc. Alii tamen dicunt quod illis terminis vocalibus: vel scriptis chimera hircoecruus non correspondent in mente conceptus simplices. sed complexi. Ad finem dubium conceditur quod continuum prius cognoscatur quam punctus caret continuitate et partium diuisibilitate: sicut vniuersaliter habitus prius cognoscitur quam priuatio. Ad odus autem finem quem intellectus ex notitia habitus deducitur in notitiam priuationis ei oppositae talis esse videtur: quoniam intellectus primo recipit in se speciem habitus per quam ipsum cognoscitur: deinde intellectus factus in actu per speciem habitus et eius cognitionem redditur vago.

robor qz prius: et efficitur potens deducere se ad cognoscendum omne illud quod habet ordinem aut habitum illi. Cum ergo privatio sibi opposita habeat ordinem ad ipsum sicut negatio habet ordinem ad affirmationem. id intellectus habita notitia habitus et positum per discursu deducitur in noticiam privationis seu privatum. Et quo patet qz per eandem speciem cognoscitur positum et privatum: successue tamen et per prius positum qz privatum. Idem etiam qz intellectus non possit intelligere non ens fm qz opponitur enti transcendentis su pro: quia tunc intelligeret non intelligibile: quod implicat: tamen bene potest intelligere hunc terminum non ens intelligit solum ens negative tamen. Ad rationes ergo in oppositum. Ad primam dicitur qz in notitia per se etia que ultimo habetur principia prius cognoscuntur qz principia. et hoc vult ibi A. x. sed in notitia imperfecta que in nobis est prior contingit e contra. Et similiter respondetur ad aliam.

Adetur autem sensibile ex potentia existente, sensitivo actu agens: non enim patitur neqz alteratur: ide alia hec species, motus: motus enim imperfecti actus: simpliciter autem actus aliter est qui perfecti.

Hec est quintum capitulum huius primi tractatus: in quo A. x. determinat de intellectu possibili per comparationem ad phantasmatum a quibus mouetur: et dividitur in duas partes: quia primo ostendit qualiter sensibile motus sensum, secundo assimilatur motui intellectus motui sensum: ostendendo qz ita se habent phantasmatum ad intellectum sicut sensibilia ad sensum: secunda ibi. Sentire quidem igitur. De prima vult qz sensibile deducit sensum et potentia ad actum: et qz motus qui fit in sensu a sensibili non est verus motus qui est actus imperfecti: sed est motus improprie dictus qui est actus perfecti. unde dicit, Sensibile autem videtur ex sensitivo existente in potentia esse agens actu. i. reducens sensum de potentia ad actum: non enim patitur neqz alteratur proprie. Unde hec species motus que fit in sensu est alia a motu proprie dicto. Ad motum enim proprie dictum est actus imperfecti et eius quod fluit successue de contrario in contrarium et de forma in formam donec perficiatur ut in tertio physico: cum fuit ostensum. Simpliciter autem aliter est actus: motus ille est actus perfecti cuiusmodi est ipsum sentire. Intelligendum primo qz transmutatio que fit in sensu a sensibili sive sit receptio speciei sensibilis sive sensationis non est motus proprie dictus propter duas causas. Prima est quia semper in motu proprie dicto aliqua forma abijciatur a subiecto cum sit de contrario in contrarium et in aduentu unius contrarii alterum abijciatur. In transmutatione autem sensus non oportet aliquam abijci formam: quia forma que inducitur scilicet species sensibilis vel sensatio non habet contrarium. Unde visus potest recipere speciem coloris aut visionem nihil deperdendo: et ita de alijs: et si in mutatione organi tactus reali aliquid obijciatur illud non per se facit ad eius immutationem spiritualem. sed magis impedit propter quod quantum prima immutatio sit verus motus: non tamen secunda. Alia causa est: quia in omni motu proprie dicto forma que inducitur successue: inducitur immutatione autem sensus forma que inducitur ut species sensibilis aut sensatio subito inducitur et in instanti. Intelligendum secundo qz commentator commentum. xxvii. movet unam questionem et soluit quomodo est et quomodo aliquid immutabile potest recipere cum causa receptionis sit materia. Soluit

dicendo qz materia non est causa receptionis simpliciter, sed solum individualis qualis non est illa que fit in immateriali.

Sentire quidem igitur simile est ipsi dicere solum et intelligere.

Assimilatur motum qui fit in intellectu motui sensus: et duo facit: quia primo assimilatur unum motum alteri quantum ad simplex iudicium et simplicem apprehensionem. secundo assimilatur unum motum alteri prout ibi habet esse delectatio aut tristitia: prosecutio vel fuga: ibi. Cum autem delectabile. Dicit de prima qz sentire quidem igitur quod est simplex apprehendere et iudicare fm sensum est simile ipsi dicere solum et intelligere idem iudicare et apprehendere solum qz intellectus: quasi velit dicere A. x. qz sicut sensus aliquando apprehendit et iudicat absqz hoc qz ibi sit delectatio aut tristitia: prosecutio vel fuga: sic et circa intellectum contingit, unde per dicere intelligit iudicare per intellectum: per intelligere autem apprehendere.

Intelligendum primo qz sensus et intellectus in multis operationibus assimilatur. Prima est simplex obijci apprehensio, non iudicando ipsum convenientis vel disconvenientis: et ad talem apprehensionem sive fit in se: sive in intellectu non sequitur delectatio aut tristitia et ex consequenti nec prosecutio vel fuga. Secunda est apprehensio complexa cum confirmatione aut negatione iudicando obiectum esse convenientis vel disconvenientis: et ad talem apprehensionem cuiuscunqz fuerit potentie sequitur delectatio si obiectum sub ratione convenientis apprehendatur: tristitia vero si apprehendatur sub ratione disconvenientis. Ex delectatione autem provenit appetitus ad prosecutionem. ex tristitia vero ad fugam et tandem per subordinationem motus virtutis ad apprehensionem suam et appetitum fit motus prosecutionis: ut delectabile attingatur: aut fuge ut triste cavetur. Sensus ergo et intellectus assimilantur in simplici obijci apprehensione complexa iudicando obiectum fore convenientis vel disconvenientis in delectatione vel tristitia et in prosecutione aut fuga. et hoc vult hic A. x. declarare. Intelligendum secundo qz in commento. xxvii. dicit similitudinem intelligere ad sentire aliter introductum. Vult enim qz in hoc sit simile qz sicut sentire est per se actio perfecta et sine tempore et absqz hoc qz ipsum precedat actio diminuta ita est de intelligere unde tam per sentire qz per intelligere cum fiant subito et in instanti acquiruntur forma perfecta et non forma diminuta que transeat ad ulterioris perfectionem sicut fit in motu proprie dicto: et hoc maxime verum est de actionibus primis et simplicibus sensus et intellectus caritibus compositione et divisione: ut supplet Albertus.

Cum autem delectabile: aut triste: aut affirmans: aut negans. prosequitur aut fugit et est delectari: et tristiari agere sensitiva medietate ad bonum aut malum: in quantum talia et fuga: aut et appetitus: hec que fm actum: et non alterum appetitum: et fugitum: neqz abinvenit: neqz a sensitivo: sed esse alterum est.

Nunc assimilatur motum intellectus motui sensus fm qz in his motibus habet esse delectatio aut tristitia: prosecutio vel fuga: et dividitur in duas: qz primo ostendit quod hec habeat esse in sensu. secundo quomodo in intellectu: ibi In intellectu autem anime. Dicit de prima: Cum autem delectabile aut triste apprehendit sensus aut affirmans aut negans ipsum esse convenientis vel disconvenientis tunc p.

tertius

sequitur aut fugit: et est delectari et tristari agere mediante virtute sensitiva ad bonum aut ad malum in quantum talia. Fuga autem et appetitus prosecutionis que sequuntur apprehensionem delectabilis vel tristabilis per sensum: sunt hec que sunt secundum actum. quoniam statim cum sensus apprehendit convenientis vel disconvenientis cum delectatione vel tristitia: animal actu appetit prosequi vel fugere. Post subditur quod non est alterum appetituum et fugitivum neque abinveniens neque a sensitivo secundum subiectum. sed esse eorum diffinitum est aliud. Intellegendum primo quod in illa particula: et est delectari et tristari et c. invenitur duplex littera. una dicitur: Et est delectari et tristari agere sensitiva mediante. et hec exposta fuit. Alia dicitur: Et est delectari et tristari agere sensitiva mediante. et exponitur id est sensu communi qui se habet sicut medium et centrum respectu sensuum exteriorum. nam sicut iudicia sensuum exteriorum complentur in sensu communi sicut etiam in eo completur delectatio et tristitia que sequitur ex illo iudicio. Et dicitur ad bonum aut ad malum. quia licet proprie loquendo solum intellectus comprehendat bonum aut malum secundum quod est bonum vel malum: tamen sensus dicitur esse ad bonum siue ad malum pro quanto delectatur vel tristatur prosequitur aut fugit comprehendendo bonum vel delectabile et malum vel tristabile secundum quod commentator exponit. Intellegendum secundo quod commentator commento decimonono illam partem Et fuga autem et appetitus hec que secundum actum aliter exponit. Vult enim ibi Aristoteles innuere differentiam inter appetitum sensualem et appetitum intellectuale que est quod appetitus sensualis semper est secundum actum id est respectu obiecti presentis. Intellegendum tertio quod per appetituum et fugitivum debemus intelligere virtutem desiderativam delectabilis et fugitivam tristabilis que est una et eadem virtus realiter: licet differat ratione et diversitate actuum respectu delectabilis et respectu tristabilis. quoniam respectu tristabilis appetit fugam: et respectu delectabilis prosecutionem. Unde sicut est eadem virtus gravitatis per quam gravitudo tendit ad locum deorsum et recedit a loco sursum. sic per eandem virtutem appetitum desideratur delectabile et abominatur tristabile. Appetituum ergo et fugitivum non sunt altera abinvenientes neque secundum subiectum neque realiter sed solum ratione. Deinde subdit Aristoteles quod non sunt altera a sensitivo: quod intelligi debet solum secundum subiectum: quia realiter differunt: et non solum ratione: quia sensitivus est cognoscitivus. appetituum autem non est cognoscitivus sed subordinatur cognoscitivo et in actualiter operando presupponit cognitionem. et per hoc distinguitur appetitus animalis a naturali qui non sequitur cognitionem. Aristoteles autem dixit appetituum et sensitivum non essentialiter ab invicem secundum subiectum contradicendo. Platoni quod posuit potentias anime ad invicem distingui: non solum ratione. sed etiam secundum subiectum dicendo intellectum esse in cerebro concupiscibilem: in corde nutritivum in epate. et quod sensitiva et appetitiva sunt simul secundum subiectum. Aristoteles superius secundo huius ratione firmavit. quia ubique est sensus et maxime iustus ibi est delectatio et tristitia secundum quod obiectum fuerit convenientis vel disconvenientis: ubiqueque autem est delectatio et tristitia ibi est appetitus. ergo ubiqueque est sensus ibi est appetitus.

Intellective autem anime phantasmata ut sensibilia sunt: cum aut bonum aut malum affirmat: aut negat: et fugit: aut prosequitur. propter quod nequaquam sine phantasmate intelligit anima.

Hic ostendit quomodo ex apprehensione delectabilia aut tristabilia per intellectum sunt delectatio vel tristitia: prosecution vel fuga sicut in sensu: ex hoc quia sicut sensibilia se habent ad sensum in movendo ipsum: sic phantasma se habet ad intellectum. et dividitur in duas. quia primo facit hoc. secundo quia mentionem fecerat de intellectu: quedam circa ipsum determinat. ibi secunda. Et oino in actioe. Prima adhuc in duas quia primo premitur intentum. secundo declarat ibi. Sicut enim aer. Dicitur prima quod intellective aut anime phantasmata sunt ut sensibilia. cum autem anima per intellectum affirmat aut negat bonum aut malum: tunc fugit aut prosequitur. propter quod anima intellectiva nequaquam intelligit sine phantasmate. Intellegendum primo secundum commentatoris commento. xxx. quod proportio imaginationis ad intellectum materialium est sicut proportio sensibilibus ad sensum. unde sicut sensus non sentit nisi presentibus sensibilibus a quibus movet recipiendo speciem sensibilem: sic intellectus materialis non intelligit nisi presentibus imaginationibus a quibus movet et recipit speciem intelligibilem: et quia species intelligibilis actualis intellectio dependet ab imaginatione non solum in fieri sed etiam in conservari. ideo subditur primo. quod intellecta universalia colligata sunt cum imaginationibus et corrupta per corruptionem eorum. Intellegendum secundo secundum primo. quod proportio intelligibilium ad imagines est sicut proportio coloris ad corpus coloratum non sicut proportio coloris ad sensum visus sicut estimavit Augustinus. Vult igitur commentator quod intentiones actu intellecte ita se habeant ad imagines siue phantasmata sicut se habet species vel intentio coloris ad corpus coloratum: et non sic se habent ad sensum visus. quia intentiones actu intellecte non recipiuntur subiective in phantasmatibus: sicut intentio coloris subiective recipitur in visu sed ipse effectus producantur a phantasmatibus sicut intentio coloris effectus producantur a corpore colorato. sunt autem subiective in intellectu materiali: quia ut dicit commentator: sicut sunt abstracta a materia: ita indigent subiecto abstracto a materia. ideo subdit: Sed intellecta sunt intentiones formarum imaginationis abstracte a materia et indigent necessario in hoc esse habere materiam aliam a materia quam habebant in formis imaginationis. Et quod intentio actu intellecta siue species intelligibilis non recipiatur in imagine ut dixit Augustinus. sic ergo arguitur primo. quia imagines efficiunt intellecta ut iam ostensum est. ergo si imagines ea receperunt: tunc res reciperet se et motor esset motum ita quod idem respectu eiusdem et secundum idem esset motor et motum. et hoc est impossibile.

Sicut enim aer pupillam huiusmodi fecit: ipsa autem alterum: et auditus similiter. Sed ultimus unum et una medietas: esse autem ipsi plura: quo autem discernit: quo differt dulce et calidum: dictum est quidem et prius dicendum autem et nunc. Et enim aliquid unum. sic autem et trius: sed hoc in proportionali: aut numero ens unus habent se ad utrumque sicut illa ad invicem. Quo enim differt non homogeneis iudicare aut contraria ut album et nigrum.

Declarat que dixerat et duo facit. quoniam primo declarat phantasmata sic se habere ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. secundo autem declarat quod intellectus apprehendens aliquid delectabile vel tristabile prosequitur aut fugit. ibi secunda species quidem igitur. Prima iterum in duas. quia primo facit quod dictum est. secundo dicta sua in terminis manifestat. ibi: Sit igitur sicut.

Dicit de prima q. sicut aer. s. alter atus a colore fecit pupillam oculi huius. s. qualiter coloratam per impressionem speciei coloris in ipsam et ipsa pupilla altera facta seu altera alterum fecit qualem. quia sensum communem et auditus similiter immutatus a sono immutat sensum communem et vlt. quilibet sensus particularis immutatus a suo sensibili immutat communem sensum. sed ipse sensus communis est vnus vltimus et vna medietas ad quam terminantur immutationes omnium sensuum particularium: sicut omnes linee ducte a circulo conferentia circuli ad centrum terminatur ad ipsum centrum. est ergo sensus communis terminans omnes illas immutationes vnus per essentiam. sed ipsi sunt plura esse. vnde videtur dictum est prius in capitulo de sensu communi. Dicendum autem est. et nunc ille sensus quo anima discernit quod dulce est et calidum et est sensus communis. est enim aliquid formaliter licet per se diuersificetur. et sic est terminus vni omnium immutationum sensuum exteriorum. et hoc in proportionali. i. proportionabiliter se habet circa intellectum sicut circa sensum. quoniam intellectus est ens quid vnus numero se habet ad vtrumque intelligibilem ab eo sicut illa se habent adinuicem. s. sensus et sensibilia. quo enim differunt indicare non homogenea id est qualiter differunt indicare sensibilia diuersorum generum: aut contraria eiusdem generis ut album et nigrum: supple non facit diuersitatem in proportionato: quia vtrouque sicut se habent sensibilia ad sensum. sic se habent phantasmata ad intellectum. Intelligentium q. sicut sensus communis ad quem terminantur immutationes omnium sensuum exteriorum est vnus secundum rem. s. diuersificatur secundum esse secundum quod est terminus immutationis vnus sensus et secundum quod est terminus immutationis alterius sensus: et sic intellectus materialis est vnus secundum substantiam ad quem terminantur immutationes omnium phantasmatum et omnium intelligibilium. diuersificatur tamen secundum esse et rationem secundum quod est terminus immutationis vnus phantasmata et alterius. hoc autem non esset nisi phantasmata ita se haberent ad intellectum sicut sensibilia se habent ad sensum sine fuerint diuersorum generum: ut color et sonus. sine eiusdem generis contraria: ut album et nigrum. vnde sicut per sensum immutatam a sensibus particularibus possumus cognoscere differentiam coloris et soni et albi et nigri. sic per intellectum immutatam a phantasmatibus illorum sensibilibus possumus differentias illas cognoscere. et hoc vult hic A. declarare. quare et.

Sic igitur sicut a. album ad b. nigrum. g. ad d. sicut illa adinuicem: quare et permutatum. g. d. vni sunt existentia: sic se habebant sicut a. b. ad eundem qui dem esse autem non idem et illud similiter. Eadem ratio est et si a. quidem dulce sit: et b. vero album.

Ad manifestat quod dixit in terminis ponendo q. a sit album: b. vero nigrum: g. sit phantasma album d. phantasma nigrum. tunc arguitur sic: Sicut a se habet ad b: sic g se habet ad d. ergo permutatum comparando ista ad potentias suas sequitur q. sicut a b immutant eandem virtutem. s. sensum communem: ita g d immutant eandem virtutem. s. intellectum: quod non esset nisi sic sensibilia se haberent ad sensum: ita phantasmata se haberent ad intellectum. et sicut dictum est de albo et nigro que sunt eiusdem generis et suis phantasmatibus: ita argueretur de sensibilibus diuersorum generum a phantasmatibus suis. Dicit ergo. si igitur sicut a album ad b nigrum g ad d. s. se habet sicut illa adinuicem. quare et permutatum. sicut igitur g d vni sunt existentia vti utraque eius motina. s. intellectui hoc: sic se habebunt a b que et sunt motina vnius virtutis. s. sensus. Idem quidem est sensus secundum rem qui limitatur ab a. esse autem eis ut immutetur ab vno illorum non est idem cum esse eius ut immutetur ab altero et illud similiter. i. et similiter est de g d respectu intel

lectus ut patuit supra. et eadem ratio est siquidem dulce sit b vero album.

Species quidem igitur intellectus in phantasmatibus intelligit. et sicut in illis determinatur est ipsi imitabile et fugiendum et extra sensum: cum in phantasmatibus fuerit mouetur ut sentiens quod fugibile est. quia ignis contrarium cognoscit videns quod mouetur quoniam impugnans est. aliquando autem que sunt in anima phantasmatibus aut intellectibus et tanquam videns rationatur et deliberat futura ad presentia: et cum dixerit ut ibi letum aut triste: hic fugit: aut imitatur.

Nunc declarat q. intellectus apprehendendo aliquod delectabile aut tristabile affinitat aut negat et persequitur vel fugit dicens q. intellectum quidem intelligit species: i. formas vel quidditates materialium in phantasmatibus. Et sicut in illis phantasmatibus determinatum est sic ipsi intellectui determinatum mutabile et fugiendum et extra sensum cum in phantasmatibus id est cum sensibile quod est extra sensum id est ab sensu fuerit a phantasmatibus re-presentantibus ipsum per modum terribilis: tunc intellectus mouetur et accenditur in habitatione cognoscit communem id est ut communiter faciunt omnes. quoniam talis ignis est impugnans id est signum impugnationis et prelii. Aliquando autem non prius sensibus tanquam videns phantasmata aut intellectibus que sunt in anima rationatur et deliberat futura ut presentia. et cum dixerit. i. cognouerit respectu futurorum aliquid letum aut triste ut ibi. et sicut facit respectu presentium hic fugit. s. triste aut imitatur. s. letum. Intelligentium primo q. si intellectus prius sensibus potest comprehendere aliquid letum aut triste et imitari aut fugere. sic facit respectu presentium sensibus ut comparando futura ad presentia et iudicando de ipsis ac si presentia essent. Intelligentium secundo secundum primum. q. virtus cogitativa sicut declaratum est in libro de sensu et sensato quando innabit se cum informativa i. imaginativa et rememorativa innata est presentare et imaginibus rebus aliquamquam nunquam sensit in ea dispo-ne secundum quas esset si sensisset eam fide et informatione. i. cognitione completa et simpliciter. et sic intellectus iudicabit illas imagines iudicio vltimo. Et in mentio cogitationum nihil aliud est quam hoc. ut virtus cogitativa ponat rem absentem a sensu quasi re-sensatam id est presentem. et ideo comprehensibilia humana di-uiduntur in hec duo. s. in comprehensibile cuius principium est sensus: et comprehensibile cuius principium est cognitio. i. incomprehensibile presens et incomprehensibile ab sensu. vel secundum aliquos in formam sensatam vel in intentionem non sensatam. sed prima expositio plus deseruit proposito. Et si quis quereretur exemplum quomodo virtus cogitativa adiuta per imaginativam et rememorativam puenit ad cognitionem alicuius prius nunquam sensati ab illo cogitare tale potest adduci. Dato enim q. bonus naturalis cogitet de grandine futura in estate: et per virtutem memorati- uam memoretur se vidisse post talem calorem estiuum. et post talem nubem frequenter secutam fuisse grandinem. et per virtutem imaginatiua imaginetur de sensum gradinis tunc per virtutem cogitativam potest iudicare recte vero iudicio grandinem esse cito futuram ac si eam videret ac tu cadere. Intelligentium tertio secundum primum. q. non debet aliter quis dicere q. virtus cogitativa componit intelligibilia singularia id est diuisim intellecta. quia iam declaratum est q. intellectus materialis componit ea. cogitatio enim non est nisi in distinguendo individua illorum intelligibilia et presentia ea in actu

tertius

quasi essent apud sensum & ideo quando fuerint in p[re]sentia apud sensum: tunc cadet cogitatio & remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eor[um]. Cogitativa ergo comprehendit individua sensibilia scilicet data q[uod] sunt absentia & futura et ea p[re]sentat intellectui ac h[ab]eant p[re]sentia c[on]parando ea ad p[re]senta ut patet ante fuit ostensum: que cum fuerint p[re]sentia apud sensum tunc cadet cogitatio non q[uod] nullo modo tunc cogitet de eis cogitativa: sed quia non amplius cogitabit ea esse futura & remanebit actio intellectus in eis. i. respectu eor[um] dum imutabitur per actum cogitativum.

Et oino in actione: & quod sine actione est ver[um] & falsum in eodem genere est cum bono & malo. sed in eo quod simpliciter differt & a quodam.

Hic d[icitur] q[uod] quedam determinat circa intellectum. & dividitur in tres partes. quia p[ri]mo ostendit quomodo intellectus speculativus differt a practico. secundo ostendit quomodo intellectus intelligit mathematica & naturalia. tertio querit utrum intellectus possit intelligere abstracta simpliciter ut sint intelligentie. ibi secunda abstractione autem dicta. ibi tertia d[icitur] autem contingat. De p[ri]ma vult q[uod] intellectus practicus & intellectus speculativus sint idem subiecto. sed tamen differt sicut universale differt a particulari. unde dicit. Et omnino in actione. i. intellectus practicus cui competit agere & operari: & quod sine actione. Intellectus speculativus cui competit speculari & non agere: supple sunt idem genere & subiecto: quod patet. q[uia] verum enim & falsum que spectant ad intellectum speculativum est in eodem genere cum bono & malo que spectant ad intellectum practicum. sed differt i[n] eo q[uod] simpliciter differt a quodam. i. differt intellectus speculativus a practico sicut simpliciter differt a quodam & universale a particulari quoniam intellectus speculativus considerat res ut habet esse simpliciter & universale: intellectus autem practicus considerat res ut habet esse quoddam seu particulare. Intelligendum p[ri]mo q[uod] per intellectum speculativum d[icitur] intelligit actum intelligendi vel habitum intellectualem qui sunt de ipsis universalibus & speculabilibus cuius finis est veritas vel aggregatum ex intellectu materialiter aliquo eorum. Per intellectum autem practicum intelligit c[on]similia de rebus particularibus habita a nobis de operationibus cuius finis est opus extrinsecum seu bonum. Et quo patet q[uod] per id quod est in actione intelligi habet intellectus practicus: per id autem quod est sine actione intellectus speculativus. Intelligendum secundo q[uod] illa verum & falsum sunt in eodem genere cum bono & malo dupliciter c[on]suevit exponi. Uno modo exponitur a commentatore commento. xxiij. dicendo q[uod] verum & falsum bonum & malum sunt in eodem genere p[ro]dicamentum. quia omnia ista sunt cognitiones que sunt de genere qualitatis. nam aliqua cognitio est vera & falsa: aliqua bona & aliqua mala. sicut verum est quoddam malum. Alio modo exponitur q[uod] verum & falsum que dividunt intellectum speculativum sunt i[n] eodem genere idem i[n] eodem subiecto. scilicet intellectu materiali differunt tamen formaliter ut dictum est supra.

Abstractione autem dicta intelligit sicut simum sicut q[uod] simum non separate. Inquantum autem curvum si aliquid intellexit actu sine carne intellexit in qua curvum sicut mathematica non separata tanquam si separata sint intelligit cum intelligat illud. Omnino autem intellectus qui sine actu res est intelligens

Ostendit qualiter intellectus intelligit mathematica & naturalia dicens. q[uod] abstractione autem dicta idem mathematica que abstracta dicuntur intellectus intelligit abstra-

bendo a materia sensibili sicut simum sicut q[uod] simum est intelligit non separate non abstractendo a materia sensibili: inquantum autem est curvum si aliquid intellexit actu: sic carne utiq[ue] ipsum intellexit in qua est curvum. Sic mathematica licet non sint separata tanquam separata sint intelligit cum intelligat illud idem aliquid illorum. omnino autem idem est universaliter intellectus qui est secundum actum est sicut res scilicet intellecte. Intelligendum q[uod] Aristoteles per ista que dicit non vult aliud nisi q[uod] res intelligitur ab intellectu abstracte vel non abstracte a materia sicut q[uod] in sua ratione includunt vel non includunt materiam. & quia naturalia in sua ratione includunt materiam sensibilem ut simum carnem nasi: & ita de alijs. ideo naturalia non possunt abstrahi a materia sensibili sed semper cum ea intelliguntur. Mathematica vero licet secundum esse semper reperiantur in materia sensibili: quia tamen i[n] sua ratione eam non includunt sed solum materiam intelligibilem videlicet quantitatem. ideo sic materia sensibili intelliguntur: non autem sine materia intelligibili. unde curvum quod formam mathematica dicit. sed secundum esse in carne nasi reperitur. quia tamen eam in sua ratione non includit sed quantitatem: ideo sine carne nasi intelligi potest. sed non sine quantitate. qualiter autem non separata possunt intelligi separate per abstractionem intelligendo unum & non aliud absq[ue] mendacio & falsitate: non autem per negationem unum ab alio removendo: in secundo philosophico plenius habet inquiri.

Autem contingit aliquid separatorum intelligere ipsum existentem non separatim a magnitudine aut non: considerandum posterius.

Nunc querit utrum intellectus possit intelligere abstracta simpliciter ut ipsas intelligentias dicens. Utrum autem contingit ipsum intellectum nostrum existentem non separatim a magnitudine intelligere aliquid separatorum idem aliquam substantiam separatam: aut non considerandum est posterius scilicet in metaphisica. Intelligendum p[ri]mo q[uod] solutio istius questionis pertinet ad metaphisicum ubi tractatur de intelligentijs. sed tamen in nulla ipsius parte habemus hanc questionem solutam ab Aristotele quia illius scientie complementum ad nos non pervenit: aut quia translatum non fuit: aut quia morte p[re]cens sententiam illam non perfecit. Albertus autem dicit Alpharabium tradidisse d[icitur] hanc questionem soluisse in decimo ethicorum ubi tractat de felicitate contemplativa eaz[um] ponendo in contemplatione dei & aliarum intelligentiar[um]. Sed dubitatur quia hic dicit d[icitur] intellectum nostrum non esse separatim a magnitudine superius dixit ipsi esse imitum & immaterialem: ista autem aduersari videntur.

Dicendum q[uod] intellectus diversimode est separatus et non separatus a magnitudine. nam superius dictus fuit separatus a magnitudine: quia non est organicus nec eductus est de potentia materie ut cetera forme materiam perficientes. hic autem dicitur non separatus a magnitudine aut quia eam perficit: & aut informat: aut saltem quia eam presupponit in operando: ut dictum est sepe. Intelligendum secundo q[uod] Commentator super hoc textu commentum trigemesexto facit unam longam digressionem i[n] qua pertractat hanc questionem scilicet utrum intellectus materialis secundum quod est copulatus nobis possit intelligere substantias separatas: que incipit ibi Op[er]et igitur p[ri]us perscrutari. Et dividitur principaliter in duas partes: in quaz[um] p[ri]ma recitat opiniones alior[um] de ista questione. in secunda autem ponit opinionem p[ro]p[ri]am. ibi dicamus igitur quoniam. p[ri]ma dividitur in tres p[ar]tes in p[ri]ma ponit opinionem Alexan. in secunda p[ro]p[ri]am

Themistij. in tertia ponit opinionem Auenpace. ibi se-
cunda. Dicamus igitur q. Themistius. ibi tertia Auepa-
ce autem. De hinc ponit opinionem Alex. ostendendo p-
mo q. si intellectus materialis dicatur esse generabilis et
corruptibilis. ut facit Alexander p. nullo modo poterit
p. ipsum continuari cum substantiis abstractis. Et arguit
sic. In rebus liberatis a materia intellectus est intellectu
omnibus modis ut superius ostensum est. ergo si substā-
tia generabilis et corruptibilis intelligeret formas abstrac-
tas et efficeretur idem cum eis: tunc natura contingens ef-
ficeretur necessaria: et hoc est impossibile. quare et c. Ad
hoc forte responderet aliquis dicendo q. Alexander vo-
luit q. essentia intellectus adepti in nobis quo intelli-
git formas abstractas non esset informatio facta de no-
uo in intellectu materiali que ante non erat: itaq. intel-
lectus agens non efficitur de nouo forma intellectus possibi-
lis sed copulatur nobiscū adeo q. sit forma nobis non in
principio sed postquā intelligimus alia entia. Sed contra
hoc arguit p. quoniam si ista copulatio esset facta postquā
non erat ut esset necessaria: tunc oponebit ut in illa hora in
qua ponitur esse sit transmutatio in recipiente aut in rece-
pto aut in viroq. sed impossibile est ut sit transmutatio in
recepto. s. in intellectu agente. ergo erit in recipiente. s. in
intellectu materiali. et si in intellectu materiali fuerit transmu-
tatio que ante non erat et non nisi per unionem intellectus
agentis secum ut forma postquā non videbatur. qre et c.
Vnde nisi esset talis noua receptio intellectus agentis no-
bis p. propria non esset differentia inter continuationem eius
nobiscū et cum alijs entibus et inter continuationem eius
in vna hora et in alia hora nisi ponamus continuationem
intellectus agentis nobiscū esse per alium modum q. p.
receptionem. et quis est ille modus quasi dicat non alius.
Postea dicit q. Alex. ppter scientiam istius modi vi-
detur ambigere in hoc. et dicit in libro suo de aia qd intel-
lectus qui intelligit abstracta non est intellectus materialis
nec intellectus in habitu. quia intellectus qui intelligit ab-
stracta est neq. generabilis neq. corruptibilis. sed tam in
intellectu materiali q. intellectus in habitu finem e. ge-
nerabilis et corruptibilis. quare et c. Deinde cum decla-
rauit q. intellectus qui est in nobis intelligit formas abstrac-
tas non est generabilis neq. corruptibilis dixit ipsum esse
intellectum adeptum finem Alex. et voluit istum intellectum non
esse virtutem neq. habitum aic. sed esse nobis ab extrinse-
co. Sed hoc arguit p. querendo qd intelligat Alex. p.
intellectum adeptum. aut enim intelligit intellectum agentem.
aut alium intellectum. si intellectum agentem: tunc remanet
ad hoc dubitatio de modo continuationis eius nobiscū et
noue. quomodo in postremo intelligimus per ipsum sub-
stantias abstractas et non in principio. Si intelligit intel-
lectum alium ab agente: similiter remanet dubitatio ut prius
de modo quo nobiscū continuatur ut sic arguatur. Si in
hac hora intelligimus substantias abstractas per intellec-
tum agentem et prius non intelligebamus. ergo in hac ho-
ra intellectus agens nobiscū alio modo copulatur q. p-
rius. sed ille nouus modus copulationis non est nisi noua
receptio. ergo intellectus agens de nouo recipitur in no-
bis vel in aliquo existente in nobis sed omne quod recipit
de nouo est generabile et corruptibile. ergo intellectus agens
de nouo recipitur ab aliquo generabili et corruptibili. et p-
consequens natura corruptibilis recipit naturam eternam
abstractam et vniuersalem. Et quo vltius sequitur q.
natura contingens efficitur necessaria: quod est impossi-
bile. et patet consequentia. quia abstractum et vniuersale non
recipitur nisi in re materiali et incorporea. et per consequens
eterna et necessaria. Postea commentator adducit que-
dam dicta Alexandri que posuit supra in quodam suo tra-

ctatu de intellectu que superius dictis repugnare videtur:
dicit enim illic q. cum intellectus qui est in potentia fuerit
completus: tunc intelligit agentem. quoniam sicut poten-
tia ambulandi quam habet homo in natiuitate venit ad ac-
tum ambulationis post tempus in quo perficiuntur et con-
plentur membra quibus fit ambulatio: ita intellectus qui
est in potentia cum fuerit perfectus intelligit ea que sunt
finem suam naturam intellecta et facite sensata esse actu intel-
lecta quia est agens. Et quibus omnibus vult q. intel-
lectus materialis non in principio sed in postremo intelli-
gat intellectum agentem et alias substantias abstractas: q.
repugnant dictis in libro de anima. Post in breui col-
ligit commentator dicta Alexandri dicens q. cum aliquis
aggregauerit omnia dicta Alexandri videtur ipsum opi-
nari q. quando intellectus qui est in potentia fuerit per-
fectus: tunc intelligentia agens copulabitur nobiscū per
eam intelligentiam res abstractas et faciemus res sensibi-
les esse actu intellectas s. q. ipse est forma in nobis. Et vi-
detur intendere per hunc sermonem q. quando intellectus
materialis fuerit perfectus habebit speculatiuum. et intel-
lectus in actu fuerit perfectus per cognitionem omnium
intelligibilium: tunc copulabitur cum eo iste intellectus a-
gens et fiet forma in eo. et tunc intelligemus per ipsum in
intellectum agentem res alias abstractas: non q. intellectus
materialis prius intelligat agentem. et ppter tale intelli-
gere fiat continuatio intellectus agentis cum eo. sed prius sit
continuatio. et per talem continuationem intellectus age-
ns cum intellectu materiali postea intelligemus per ipsum
intellectum agentem res alias abstractas. Et q. hoc su-
cit mens Alexandri declarat commentator: per quedam
verba ab eo posita in suo tractatu de intellectu vbi dixit q.
quando intellectus qui est in actu idest agens fuerit cau-
sa finem suam intellectus materialis in actione eius p-
pria. s. in abstractando et informando idest intelligendo vna
quamq. formarum materialium in ascendendo apud illa
formam idest continue melius et plura intelligendo et plu-
ri lumine recepto ab intellectu agente: tunc intellectus agens
erit adeptus qui non est pars anime neq. virtus anime.
sed sit in nobis ab extrinseco quando nos intelleximus
per ipsum. quoniam tunc erit vltima forma in nobis.
Fundamentum ergo Alexandri est q. intellectus agens
est primo causa agens intellectum materiale et intellec-
tum quiescentem in habitu. et ideo non copulatur nobis cu pri-
mo. sed cum intellectus materialis fuerit perfectus tunc a-
gens fiet forma materialis et copulabitur nobiscū: et in-
ligemus per ipsum res alias abstractas: non tamen q. in-
tellectus qui est in habitu intelligat hunc intellectum agen-
tem. quia intellectus in habitu est generabilis et corrupti-
bilis. intellectus autem agens est neq. generabilis neq. cor-
ruptibilis. Sed contra hoc arguit commentator: ut prius
sic. quoniam finem istam opinionem intellectus agens est de
nouo forma intellectus in habitu postquam non fuit et hoc
provenit ab aliqua dispositione facta de nouo in intellec-
tu in habitu que prius non erat: que quidem dispositio est
ca q. intellectus agens est forma intellectus in habitu p. q. si fuit et illa
dispositio vel est receptio noua: vel alia dispositio est receptio noua
ergo recipiens est nouus. et sic illud quod est generabile et
corruptibile recipiet eternum et assimilabitur ei. et per con-
sequens generatum fiet eternum: quod est impossibile.

Si autem sit alia dispositio a receptione querit commen-
tator que sit illa quasi dicat q. non pot esse alia a receptio-
ne. Et subiungit Commentator: ad hoc opinionem Al-
pharabii in sua Nichomachia: qui dixit quod est impossi-
bile quod corruptibilis recipiat eternum. et quia intellectus
materialis est corruptibilis ut opinabatur. ideo intellectus
materialis nec recipit intellectum agentem. et ex consequens

tertius

nec alias substantias abstractas. unde posuit q. intellectus agens non comparatur ad nos sicut forma: sed solum ut agens. h. in contrariū dixit in epla sua de intellectu ubi voluit q. intellectus malis potest intelligere substantias abstractas.

Deinde ponit commentator unam rationem contra ponentes intellectum materiale esse eternum et q. posset intelligere substantias separatas. quoniam ex his statim sequi videtur q. semper in presentia intellexit eas et semper in futuro intellexit eas: cuius contrariū cōter ponit quoniam tunc puer in primo instanti sue natiuitatis intelligeret substantias separatas. et p. p. quia in primo instanti natiuitatis pueri secum copulatur intellectus malis. sed q. cito intellectus malis copulatur nobis tā cito sibi et ex p. nobis copulatur intellectus agens. ergo etc. Hanc tamen rationem p. dupliciter soluit. Primo dicendo q. intellectus malis nō copulatur nobis in principio. quia nō copulatur nobis nisi per cōpulationem cū formis imaginatis. et hoc non est in primo instanti esse pueri. Secundo soluit dicendo q. modus copulationis intellectus materialis nobiscū est alius a modo copulationis intellectus agentis cū intellectu malis. et p. p. intellectus agens nobiscū. quare non sequitur q. si aliquis aliquid copulet intellectus materialis q. p. tunc copulet intellectus agens. Et dicit p. q. si esset idem modus copulationis utriusq. intellectus sed in alia et alia dispoñe: tunc querebatur que esset illa dispositio et assignari non posset.

Ad id vltimum cōmentator aliqua et dicit. Quē pace multum curiosum fuisse in solutiōe huius q. nōis et declaratiōe possibilis continuationis hōis cum substantijs separatis: que quia facilia sunt breuitatis causa relinquuntur. Dicitur igitur q. Themistius. Hic narrat opinionē Themistij adducendo rationem suam per quam pbat q. intellectus materialis potest intelligere substantias abstractas que tenet per locum a maiori. et arguit sic. Intellectus materialis potest abstrahere formas a materijs et intelligere eas. ergo a fortiori potest intelligere formas que de se sūt abstracte a materia. patet p. quia intellectus materialis cū sit abstractus maiorem cōuenientiam et similitudinem habet cum formis alijs abstractis q. cum formis materialibus.

Pro hac rōne dicit cōmentator q. aut intellectus materialis est corruptibilis: aut non. si intellectus materialis sit corruptibilis et virtus in corpore. consequentia illa non valet: sicut a simili non sequitur. Lūne solis est de se magis visibile q. color: quia color non videtur nisi per lumen solis. sed visus potest aspicere colorem. ergo magis potest aspicere lumen solis. patet q. non valet consequentia. p. hoc q. visus est admixtus materie. Si autem intellectus materialis fuerit incorruptibilis et non admixtus materie: tunc illa consequentia erit bona. quia in cōmpendentibus que non sunt admixta materie quod intelligit minus perfectū intelligit etiam magis perfectum: et non cōuerso. Et hoc sic solet exponi q. in separatis a materia quod habet naturale desiderium ad intelligendum minus perfectum habet naturale desiderium ad intelligendum magis perfectum: et non cōuerso. quia cognitio rei nobilioris est nobilior et ad eam est maior inclinatio s. naturam. Sed statim contra Themistium monet cōmentator unam dubitandē que est talis. Et quo intellectus materialis potest intelligere intellectum agentem et alias substantias separatas q. re intellectus agens non continuatur nobis in principio quando nobiscū continuatur intellectus materialis: sed solum in postremo. Huic questioni adducit cōmentator unam rōnem Alex. superius positam que est q. oēs ens generatum quando puerit ad finem in sua generatione ad vltimam perfectionem tunc peruenit ad finem et ad cōplementum in sua actione. Si fuerit ex entibus actiuis aut in sua passione si fuerit ex entibus passiuis: aut in viresque si fuerit utriusq. sicut patet de ambulante et ambulatione.

sed intellectus in habitu est vnum ens generatum. ergo necesse est q. cum venerit ad finem in sua generatione q. tunc veniat ad finem in sua actione. sed actio eius est causare intellecta et intelligere ea. ergo necesse est q. cum intellectus in habitu fuerit in vltima perfectiōe q. habeat illas duas operationes perfecte. sed perfectio in creando intellecta est facere de omnibus intellectis in potentia intellecta in actu et complementum in intelligendo est intelligere omnia tam non abstracta q. abstracta. ergo necesse est q. cū intellectus in habitu venerit ad complementum in sua generatione q. intelligat substantias abstractas licet eas ante non intellexerit. quare etc. In hoc ergo stat responsio ad illam dubitationem q. quia intellectus materialis non in sua vltima perfectione in principio. sed in postremo cū non intelligat substantias abstractas nisi dum est in vltima perfectione. ideo non est in principio. sed solum in postremo eas intelligit. Contra hanc rationem Alexandri statim arguit cōmentator. Primo q. Alexan. fundatur super vna propositione satis dubia: Non enim est q. se manifestum quod complementum operationis intellectus in habitu que est intelligere sit intelligere res abstractas quoniam hoc non videtur verum nisi hoc nōmē imaginari vniuoce de rebus abstractis et rebus materialibus sicut hoc nōmē ambulare dicitur vniuoce de perfectiori et imperfectiori. Unde manifestum est q. si forme abstracte essent imaginabiles sicut forme materiales cum ita se habeat intentiones imaginare ad intellectum materiale sicut sensibilia ad sensum: tunc intellectus materialis intelligeret formas sicut intelligit formas materiales. Secundo arguit cōmentator contra Alexandrum quomodo creare intellecta id est facere de intellectis in potentia intellecta in actu: quod est operatio propria intellectus agentis attribui potest intellectui in habitu generabili et corruptibili ut facit Alexander: quasi dicat non nisi quis dicat q. intellectus in habitu sit intellectus agens secundum q. perficit intellectum materiale: ut dixit Themistius. aut ponat q. forma postrema in nobis que abstrahimus intellecta et intelligimus ea est composita ex intellectu qui est in habitu et intellectu agente ut Alexander facit et Aucinpa. ce. et videtur esse de intentione Aristotelis. Etiam de hoc creare intellecta attribuitur intellectui in habitu ex cōplemento huius actionis non sequitur nisi complementum actionis que est intelligere illa intellecta scilicet que facta sunt de potentia intellectis actu intellecta. et hec sunt in intellecta materialia et non sequitur complementum actionis que est in intelligendo substantias abstractas que semper sunt de se actu intellecte: quia tale intelligere impossibile ē ut attribuitur alicui generato ut est intellectus in habitu: nisi per accidens. quia si sic: tunc generabile et corruptibile fieret eternum ut argutum est: quod est impossibile.

Item arguit cōmentator contra dicentes q. forma q. extrahimus intellecta de potentia ad actum est intellectus in habitu compositus cum intellectu agente. quia tunc intellectus agens indigeret in actione sua intellectu in habitu: et cōponeretur cum eo. sed intellectus agens est eternus et intellectus in habitu est corruptibilis. ergo eternum in sua actione indigeret corruptibili et cum eo componeretur ut ex eis vna actio proneretur: quod non videtur possibile. De hoc autem dicit cōmentator se postea consideraturum. quoniam ista positio que ponit q. forma postrema in nobis qua extrahimus intellecta et facimus ea ē composita ex intellectu agente et intellectu in habitu videtur esse principium et fundamentum eius quando postea dicitur de possibilitate continuationis nostre cum rebus abstractis secundum mentem Aristotelis. Aucinpa. ce. autem. Hic ponit opinionē Aucinpa. ce. qui supponit primo aliquas propositiones. Prima fuit q. intellecta

Liber

speculatus sunt facta. Secunda q. omne factum habet qd. /
ditatem. Tertia q. intellectus natus est extrahere quiddi- /
tatem cuiuscunq. habentis quidditatem. Et quibus seq. /
q. intellectus innatus est abstrahere formas intellectuum /
et quidditates eorum. Et ex isto postea probatur q. intelle- /
tus materialis potest intelligere formas abstractas. Ad /
hoc autem probandum duas fecit rationes vnam in libro d. /
anima: et aliam in epistola continuationis intellectus cum /
homine. In libro de anima propositiōi prius conclusa /
adiungit istam. s. q. intellectus rerum non accidit multa- /
do nisi per multiplicationem formarum spiritualium cuius /
quibus sustinebuntur in vnoquoq. individuū id est speci- /
ebus intelligibilibus vel actibus intelligendi non accidit /
multiplicatio nisi per multiplicationem phantasmatum i. /
diuiduorum a quibus dependent. et propter hoc fuit q. intelle- /
ctum equi apud me est aliud q. intellectum equi apud te. /
Et ex hoc vterius sequitur per conuersionem oppositi q. /
illud intellectum quod non habet formam spirituale a qua /
sustentetur est vnum apud me et apud te id est p. illa speci- /
es intelligibiles vel intellectio qua non dependet a phan- /
tasma rei intellecte est eadem et apud te et apud me: sed /
quidditas seu forma intellecti intelligitur intellectiōe que /
non dependet a phantasmate rei intellecte. quia quidditas /
non est indiuidualis. et per consequens non habet phan- /
tasma. quare requiritur q. eius species vel intellectio non /
dependet ab eius phantasmate cum phantasma sit solum /
rei indiuisibile. ergo quidditas intellecti intelligitur intel- /
lectione que est eadem apud te et apud me. sed omne quod /
intelligitur intellectiōe que est eadem apud omnes ē sub- /
stantia abstracta. ergo intellectus intelligit substantias ab- /
stractas. Secunda ratio. Auenpace fuit talis. Intelle- /
ctus intelligit quidditatem alicuius rei facit quoniam talē /
quidditatem intellectus est natus abstrahere et intelligere /
talē autem vel est simplex vel composita. si dicatur q. qd. /
dicitur rei facit est composita habens vterius quidditatem /
tunc illam aliam quidditatem intellectus est natus abstra- /
here et intelligere sicut prius et tunc iterum queretur d. il- /
la secunda vtrum sit simplex vel composita et patet in tali- /
bus abstractionibus et intellectiōibus: aut pcedit in infini- /
tum: aut aliquando erit status. Non potest dici q. procedi- /
tur in infinitum: quia tunc intellectus faceret intellectus i. /
finitus id est actus intelligendi infinitos diverso in specie /
fm q. quidam eorum sunt magis liberati a materia q. qdam /
id est magis abstracti et vniuersales. consequens impossi- /
bile. Si autem dicatur q. in talibus abstractionibus et /
actibus intelligendi erit status ad aliquam rem intellectā /
tunc oportebit q. illa res intellecta aut sit quidditas sim- /
plex non habens aliam quidditatem et tunc habebitur p. /
positum: quia cum talis sit forma abstracta et intelligit eam /
sequitur q. intellectus potest intelligere formas abstractas /
aut illa res intellecta erit composita habens quidditatem. /
intellectus non est natus illam abstrahere et intelligere. et /
hoc est falsum. quia supra ostensum est q. intellectus ē na- /
tus extrahere quidditatem in eo q. quidditas. et per conse- /
quens omnem quidditatem. aut illa res intellecta nec erit /
quidditas nec habens quidditatem et hoc est impossibile. /
quia quod nec est quidditas nec habens quidditatem ē pri- /
uatio simpliciter et non ens. quare et c. Et confirmatur. quia /
quando non pceditur in infinitum melius est abscondere /
ipsum in principio: ut sepe dicitur. quare et c. Res- /
pondendo autem huic rationi Auenpace dicitur commen- /
tator: q. si hoc nomen quidditas dicatur de quidditatibus /
rerum materialium et de quidditatibus intellectuū abstra- /
ctorum vniuoc: tunc propositio dicens q. intellectus natus ē /
abstrahere i. eo quidditates q. sunt quidditates erit vera. et si /
militer si propositio dicens q. intellecta sunt composita et q. /
indiuidua sunt composita fuerit vniuoca. si autem equo-

ca tunc demonstratio non erit vera. sic v. q. tunc non se- /
quitur intellectus abstrahendo peruenit ad simplicem quid- /
ditatem. ergo potest intelligere formam abstractam. quo- /
modo autem hoc se habeat est valde difficile videre. Sed /
tamen manifestum est q. hoc nomen quidditas non dicitur /
de eis pura vniuocatione: quia quidditas immaterialis ē /
ingenerabilis et incorruptibilis. materialis vero genera- /
bilis et corruptibilis et tale non est aliquid commune vniuoc /
cum ut patet. et m. m. b. nec etiam pura equiuocatione quia /
tunc de eis non consideraret vna pars physice: quod pa- /
teret falsum esse cum de eis consideretur in metaphisica.

Utrum autem dicatur de eis multipliciter quod ē me- /
dium inter dici vniuoc et equiuoc: indiget consideratione. /
Amp. dato q. hoc nomen quidditas de illis dicatur vni- /
uoc tunc accidet hoc questio scilicet quomodo corruptibile /
intelligit incorruptibile tenendo intellectum materiale /
esse corruptibile. fuit opinio auenpace. aut quomodo in- /
tellectus materialis potest intelligere aliquid de nouo qui /
natus est semper: intelligere in preterito et in futuro tenendo /
ipsum esse ingenerabilem et incorruptibilem. Insuper /
etiam alia questio. s. si intellectus materialis habet de na- /
tura sua ut intelligit substantias abstractas. quare non est /
ita de intellectiōe q. habet de rebus materialibus. Nam /
intellectio quam habet de rebus materialibus est scientia /
speculativa seu pars eius. non autem intellectio quā ha- /
bet de substantiis abstractis. Auenpace autem visus est /
dubitasse in hac questione et in epistola disputationis dixit /
q. possibilitas est fm duos modos. s. naturalis et diuina. /
Intellectio autem quam habet intellectus materialis de /
substantiis abstractis est de possibilitate diuina: nō ē pos- /
sibilitate naturali. Et per hoc videtur velle q. scientia et sub- /
stantiis abstractis non est pars scientie speculative. sed in /
epistola continuationis dixit q. cum philosophus ascende- /
rit alia ascensione considerando in intellectu inquantum /
intellectum: tunc intelliget substantiam abstractam: et fm /
hoc intellectu que habetur de substantia abstracta ē pars /
scientie speculative. s. scientiam naturalis. qualiter autem /
intellectus ascendit in intelligendo post ostenditur. Et cū /
ita sit q. accidit nobis de ignorantia alicui scientie est. ppter /
alteram trium causarum. aut quia nescimus. propositioes que /
ducunt nos ad hanc scientiam sicut contingit in multis ar- /
tificijs que possibilia sunt. sed tamen non sunt. quia sicut cā /
ignoratur ut patet in pductione aut per artem alchimie /
aut cris quia illa scientia acquiritur per vsum et exercitiū /
in rebus naturalibus: nos autem adhuc non habemus tan- /
tum de vfu et exercitio quantum requiritur ad illius scien- /
tie acquisitionem: aut hoc erit. ppter diminutionem nostre /
nature naturaliter. Et si hoc fuerit ppter diminutionem /
nostram in natura tunc homines qui nati sunt illam scien- /
tiam acquirere et nos dicemur homines equiuoc. Et si /
hoc accidat ppter ignorantiam propositiōum ducentium /
in hanc scientiam tunc scientia speculativa nō est adhuc per- /
fecta. Si vero hoc accidat ppter inconuenientiam tūc istud /
erit ppinquū ei quod accidit ppter ignorantiam. propositio /
nū ducentium in hanc scientiam. Dicamus igitur quo- /
modo q. intellectus materialis fm q. est nobis vnus in- /
telligere possit substantias separatas. et in declarando mo- /
dum fm quem hoc nobis operatio nobis competit: pmit- /
titur aliqua. quorum primum est q. intellectus noster habet du- /
as operationes fm q. nobis attribuitur a quibus denomi- /
namur. quarum vna est de genere passionis et est intelli- /
gere. et alia est de genere actionis et est abstrahere formas /
a materijs et facere de potentia intellectus actu intellecta. et /
q. de duabus operationibus competant intellectum qui est in no- /
bis patet. quoniam cum habuimus intellectum in habitu. /
in potestate nostra est intelligere quocunq. intellectum

Tertius

Voluerimus. Et ista opatio que est abstrahere et creare in-
tellecta q^{ue} est opatio ppria intellectus agentis est prior in nobis
q^{uam} opatio que est intelligere q^{uod} est opatio ppria intellect^{us} possi-
bilis. Et id dixit Alex. q^{uod} dign^{um} est describere intellect^{us} p
actione q^{uam} p passione q^{uod} i passione puenit intellectus cum
multo alijs et virtutib^{us} alijs. sed de hoc dictum est supra.

Secundo primum q̄ intellecta dupliciter sunt i nobis. s. na-
turaliter & voluntarie. illa intellecta dicunt fieri i nobis natu-
raliter quoz cognitio intellectus natus est recipere per
suam naturam sine discursu precedente & quibus intel-
ctus discernere non potest cognitis terminis sicut sunt p-
prie propositiones & prima principia de quibus nescimus
est necessitate quando ceterum i nobis & accipim⁹ eo-
rum cognitionem & unde aut quomodo: s. de necessitate
sunt i nobis ab aliqua quod ē intellectus liberatus a ma-
teria & est intellectus agens. Illa vera intellecta dicunt i
nobis fieri voluntarie que est i nobis acquiruntur ex p-
prie propositionibus per discursum precedentem tāq̄ co-
clusiones & illis demonstrare. Et he ideo voluntarie acq-
ri dicuntur quia nō statim sunt intellectus manifesta. s. o-
portet procedere discursum ad ea credendum neq̄ intellectu eis
eis assentiri nisi p- voluntatem suam & proposito ad ea cre-
denda sufficientes faciunt rōcationes intellectus agere ad hoc
cooperante. Unde nō potest aliquis dicere q̄ prime propo-
sitiones non habeant causalitatem super intelligentia vo-
luntaria ppter ea q̄ nullas ea firmiter credit nisi ipsa re-
ducant i principia per se nota neq̄ etiam sole prime pro-
positiones sufficientes cum declaratum sit omnium talium
intellectuum agens esse vnum & eternum. Ex quo se-
quitur q̄ est necesse ut intellectum speculativum sit aliqd
generatum ab intellectu agente & p- proprie propositionibus.

Terrio premitur q̄ quandoq̄ aliqua actio proue-
hit ad duobus agentibus diuersis necesse est vt vnu illorū
sit quasi materia ⁊ instrumentū respectu alteri⁹. aliud aū
quasi forma ⁊ agens principale. cum ergo intellectus i ha-
bitu siue noticia conclusionis sit in nobis ab intellectu a
gente ⁊ primis propositionibus vt declaratum est sequit̃
aut q̄ prime propositiones sunt quasi materia respectu in-
tellectus agentis ⁊ intellectus agēs quasi forma aut q̄ pri-
me p̄positiones sunt quasi instrumentū ⁊ intellect⁹ a
gens quasi efficiens principale ⁊ hoc est multuz simile si
ue ponatur q̄ prime propositiones sunt sic materia siue
q̄ sint sic instrumentū. Et similiter siue ponatur q̄ in-
tellectus agens sit sicut forma siue sicut agens principale.
Quarto circa hoc mouet cōmētorat⁹ vnum dubium q̄
si ponatur q̄ prime propositiones sunt quasi instrumentū
intellectus agentis tunc sequitur q̄ actio eterna intellect⁹
agentis producit ad duobus quoz vnum est eternū et ali-
ud non est eternuz. s. prime p̄positiones. ⁊ hoc est i pos-
sibile q̄ instrumentū eternū debet esse eternuz. Et si di-
catur q̄ prime p̄positiones sunt eterne tunc sequitur q̄ in-
tellecta speculatiua siue conclusiones sunt eterna cui⁹
positum dictum est supra. Si autem dicatur q̄ prime p̄-
positiones sunt sicut materia sequitur idem q̄ prius. s. q̄
sunt eterne ⁊ similiter intellectus speculatiuus. q̄ impos-
sibile est q̄ generabile ⁊ corruptibile sit materia eterna.

Pro solutione istorum dicit commentator: quod cum dicat quod prime propositiones sunt quasi materia vel quasi instrumentum intellectus agentis, non debet intelligi quod sint vera materia aut verum instrumentum, scilicet per se ipsum et immediate, sed quod assimilantur materie et instrumento in eo quod pro portio inter intellectum materiam et primas propositiones est sicut portio forme ad materiam et agentis principalis ad instrumentum. Et hoc ulterius declarat commentator: conclusionem et similiter intellectus in habitu est similis materie in ordine ad intellectum agentem et intellectus agentis similis forme sicut quod respectus intellectus agentis

ad intellectum in habitu est sicut respectus forme ad ma-
teriam h3 intellectus agens sit eternus et intellectus in ha-
bitu generabilis et corruptibilis. Unde sic arguitur com-
mentator. Quoniamq3 duorum habentium idem subiectum
vnum est pfectius alio necesse est vt respectus pfectionis
ad imperfectum sit sicut respectus forme ad materiam. h3 i-
ntellectus agens et intellectus speculatiuus siue in habitu
habent idem subiectum v3 intellectum materiale et intel-
ctus agens est pfectior intellectu in habitu. ergo respectus
intellectus agentis ad intellectum in habitu est sicut respec-
tus forme ad materiam p3 p3a et maior. minor autem de-
claratur p prima pte p3 p secunda est manifesta. na clar-
est q intellectus speculatiuus siue in habitu est in intelle-
ctu materiali vt in subiecto et mediante intellectu specula-
tiu intellectus agens continuatur cu intellectu materiali
et ei vnitur vt forma. ergo sequit q tam intellectus specu-
latiuus siue in habitu q3 intellectus agens sunt vt in sub-
iecto in intellectu materiali quibus intellectus agens sit effi-
ciens intellectum speculatiuum sicut lux et color: fm esse i-
ntentionale habent idem subiectum v3 diuersa et tamen lux
efficit ipsum colorem. i. spem colorem apud quorunda opi-
nionem. His premisiss declaratur commentator modum
fm quem intellectus materialis intelligit substantias bstra-
ctas fm q nobis vnitur et vult q intelligat eas p intel-
tum agente sibi vnito vt forma q3 accidit in postremo et
non in principio. Quod aut intellectus agens nobis vni-
atur vt forma. probat commentator. q illud p quod aliquid
agit p suam p3iam actionem est forma eius. sed p intel-
lectum agente agimus actionem nobis. p3iam. f. intelli-
gere. ergo intellectus agens est in nobis vt forma. Ad-
dus aut p que nobis copulatur est talis qm intellecta spe-
culatiua et similiter intellectus materialis in quo recipiunt
copulatur nobis p formas imaginabiles siue phantasmas
a existentia in nobis a quibus fiunt intellecta speculatiua et
in esse dependent. Intellectus vero agens copulatur cu
intellectus speculatiuus vt fuit offensum et mediantibus i-
tellectis speculatiuis copulatur cu intellectu materiali no-
bis vnito et sic nobis copulatur. Nam na intellectus agens
q3 intellectus speculatiue in eode subiecto recipiuntur ea
comprehedente. f. intellectum materiale. Unde quando
omnia intellecta speculatiua fuerint in nobis in potentia
tunc intellectus agens erit copulatus nobis in potentia
et quando omnia fuerint in nobis in actu tunc intellectus
erit nobis pfecte copulatus in actu et quando aliqua fue-
rint in potentia et aliqua in actu tunc intellectus agens erit no-
bis copulatus fm pte et fm prem non quod non d3 inte-
ligi quantum ad copulationem fm substantiam. sed quan-
tum ad copulationem fm cognitionem q3 anteq3 intellectus
agens operetur in nobis non cognoscitur a nobis in actu et
cu. pducit in nobis omnia intellecta speculatiua tunc pfecte
cognoscet a nobis fm omnes eius virtutes actiua et cau-
salitates et cu vero aliqua pducitur et alia non tunc
cognoscitur a nobis fm aliquas virtutes actiua et cau-
salitates suorum actuum et fm aliquas non. Vel exponatur
de copulatione intellectus agentis fm lumen ipsum. vt fci
Albertus et tunc dicet moueri ad continuationem. f. co-
pletionem eius nobiscu et cu ille motus erit copietus. tunc intel-
lectus agens erit copulatus nobis oibus modis q: tunc in-
telligemus ipsum fm oes eius virtutes actiua et causali-
tates oium suorum actuum et proportio eius ad nos illa dis-
positione est sicut proportio intellectus in habitu ad nos
et cu ira sit necesse est q intellectus materialis cui copula-
tus est agens vt forma seu homo p intellectum materiale
intelligat p substantias intellectus agentis sibi proprias
entia sicut intelligit per intellectum in habitu quando fuerit
continuatus cu formis imaginabilibus oia entia. Et ho-
mo fm huc modum assimilatur deo in eo q aliquo modo e

omnia entia. s. fm esse intentionale et quantum ad eorum cognitionem et ex eo q. aliquo modo sci omnia entia et entia fm q. sunt in deo nihil sūt nisi scientia eius nec cā entia prima et principalissima ē aliud q. scientia dei. Et ex hoc p. quod intellectus agens continuatur nobis in postremo et non in principio q. non continuatur nobis ut forma nisi cū omnia intellecta speculatiua fuerint in nobis in actu et hoc non est in principio ut p. sed in postremo. ergo solū in postremo nobis vnitur ut forma et cū sic vnitur tunc p. ipsum intelligimus oīa que intelligimus et agimus p. euz actionem sibi propriā v. intelligere. Et quo vterius ap. parat q. intellectio intellectus agentis nō est aliqua scientiā speculatiuā. sed ē aliquid currens cursu rei generate naturaliter a disciplina scientiā quasi dicat q. scientia que est substantia intellectus agentis naturaliter sequitur in nobis scientias speculatiuas p. quā adaptionem nobis cōiungitur lumen et substantia intellectus agentis tā q. cogitatio nostra ut supra ostensum ē et tunc dicitur intellectus adeptus. Vnde nō ē remotū q. hoies adiunct se in hac intentione et adaptione intellectus sicut iuuant se in adaptione scientiā speculatiuā per quas acquiritur confirmatio intellectus agentis. p. intellecta aut falsa nō cōtinuatur nobis intellectus agens q. non intendunt naturaliter. sed sunt a casu ut monstra. Vnde ut alpherab⁹ dixit respectus intellectus agentis ad hominem nō est respectus agentis sui. sed agentis et forme. Dubitatur tamen circa hec dicta vtrū intellectus possibilis corpori vnitus intelligere possit substantias separatas. Arg. q. nō. primo sic q. aliqua adinuicem comparatur sicut p. p. agens et p. p. passum q. actio actui sit equalis passioni passum. sed intellectus agens et intellectus possibilis se habent sicut propriū agens et propriū passum. ergo actio intellectus agentis adequatur passioni intellectus possibilis. cā igitur actio intellectus agentis sit abstrahere et passio intellectus possibilis intelligere ut patuit supra. sequitur q. intelligere intellectus possibilis adequatur abstractioni intellectus agentis et per p. nihil potest intellectus possibilis intelligere nisi qd potest intellectus agens abstrahere. sed constat q. intellectus agens nō potest abstrahere substantias separatas cū sit de se actu abstracte nec habeat phantasmatia a quibus abstrahi possunt. ergo nec intellectus possibilis cas poterit intelligere. Secundo si intellectus possibilis corpori vnitus possit intelligere substantias separatas et eas cognoscere aut notitia quia aut notitia propter quid non notitia quia quoniam. Aristot. secundo metaph. eadem est via cognoscendi si est siue quia est et quid est. sed intellectus noster nō potest de substantiis separatis cognoscere quid est. ergo nec etiam quia est. Et q. non possit cognoscere quid ē declaratur q. talis cognitio acquiritur p. notitiam accidentium propriorum ut habitum est primo huius. sed de substantiis separatis nulla cognoscimus. p. accidentia cū mouere intelligere et reliqua huiusmodi sint accidentia eaz communia. quare et. Nec valet si diceretur q. de deo cognoscimus aliqua que sunt sicut accidentia eius p. ut q. est primū simpliciter inde pendens infinitus et. q. obiectum et potentia debet adinuicem p. proportionari. sed finitum et infinitum non p. tionantur ut p. ergo intellectus noster qui est finitus nō potest intelligere deū qui est infinitus. Etiam nō potest intellectus noster habere notitiam propter quid de substantiis separatis tamē ut dicit A. p. secundo metaphysice ita se habet intellectus noster ad manifestissimā naturā sicut sūt substantie sepe sicut oculus nocte ad lumen solis quod verum non esset si de ipsis notitiam propter quid que est ceteris pfectissima posset haberi. Et confirmatur quia notitia ppter quid est p. cām. sed substantiarum separatarū nullam cognoscimus cām et maxime dei qui est prima cā

rum igitur et. In oppositum est cōmentator cōmentari to triglesimo sexto huius tertij. Et arguitur et rōne quoniam omnis cognitio sit per assimilationem cognoscētis ad cognitum et per p. quod est magis simile nostro intellectui est ab eo magis cognoscibile. sed substantie abstracte magis assimilantur ei q. substantie materiales et ipse potest cognoscere substantias materiales. ergo a fortiori cognoscere poterit substantias abstractas. Vnde dicit cōmentator secundo metaphysice q. si substantie abstracte non possent intelligi ab intellectu nro tūc natura ocio se egisset q. fecisset aliquid naturaliter intelligibile quod a nullo posset intelligi. sed in modo fm quam intellectus possibilis corpori vnitus intelligere potest substantias se paratas inter scribentis est maxima discrepantia vult. n. cōmentator. Aucrois q. intellectus possibilis possit intelligere substantias separatas intuitue et fm earum quidditates intellectus agens sibi vnitus ut forma post cōpletam generationem intellectus in habitu: nam cū intellectus agens seipsum intelligat p. substantiam propriam et intelligentias superiores per ipsas sibi aliquāter vnitas sequitur q. cum intellectus agens erit factus forma intellectus possibilis qd tūc intellectus possibilis p. ipsum intelligat quicquid intellectus agens intelliget et simili modo quod tamen erit ordine quodā. qm primo intellectus possibilis intelligit omnia materialia deinde actum propriū propriū postea se ipsum deinde intellectum agentem et consequenter ascendendo intelligit intelligentiam orbis lune. postea mercurij postea venetis et sic gradatim donec pueniat ad vltimam intelligentiam que ē deus glorio sus. et hoc mō intellectus ascendit in intelligendo de forma in forma dum est factus adeptus i quo ita ponit hominū vltimam felicitatem. Nec tamen opinio a nō nullis multipliciter mouetur. Primo quia si intellectus agens esset substantia separata ut p. hec positio tunc nō vniretur nobis fm suam substantiam. sed solum lumen eius fm q. picipatur intellectus speculatiuus et non quantum ad alias actiones intellectus agentis ut p. p. hoc i intelligere substantias separatas sicut dū videmus colores il luminarios a sole non vnitur nobis substantia solis ut possumus agere actiones solis. sed solū nobis vnitur lumen solis ad visionē coloris. Secundo arguitur q. dato q. intellectus agens nobis vniretur fm substantiam suam tamē ut ponit Aucrois non vnitur nobis nisi per intellecta speculatiua rerum materialium et p. p. per ipsum sic vnitus non erimus potentes intelligere nisi materialia.

Tertio intelligere omnia materialia vir contingat ali cui in hoc mundo vel paucis si ergo in tali adaptione intellectus esset felicitas humana sequeretur q. pauci ad felicitatem puenirent humana contra A. p. primo ethicorū dicentem q. felicitas est bonum commune q. potest prouenire omnibus non orbatis ad virtutem. Quarto q. felicitas non sit in continuatione intellectus agentis nobiscum ostendunt p. A. p. in. x. ethicorū volentē q. felicitas ē opatio fm virtutem perfectam et q. maxima felicitas consistit in cognitione maxime intelligibilium s. sapientiā que est optima virtute et principalissima scientiarum speculatiuā. quare et. Propter hec et alia multa tenuerūt aliqui in hac difficultate oppositum cōmentatoris premittentes. primo q. duplex est notitia simplex et intuitiva ut cognitio que visus comprehendit colorem. alia est cōplexa et discursiua p. augmentationem acquirunt ut primus motor est eternus. Et ex hac sequitur alia distinctio. s. q. de aliquo dupliciter potest haberi notitia. vno mō quātū ad quidditatem et essentiam eius. alio modo quātū ad ei⁹ esse et operationes. Premittit secundo q. intellectus noster possibilis est infinitus in genere nature intellectuali adeo q. ē natus moueri naturaliter ad intelligendū a p. hā

Tertius

tal nathua et hinc in nobis et quod naturale est non
aliter asserat ideo quod diu est virtus corpori nihil intelli-
ge et potest nisi ad aliud intelligendum moueri possit ab aliquo
phantasmate. Ad premissas istas ponat conclusiones.
prima conclusio. Intellectus possibilis non potest de substantia
sua separata inuoluntaria notitia habere et eam finem carum quod
dicitur distincte cognoscere finem quod corpori est vnitas. Ista
conclusio arguitur sic. Intellectus possibilis finem quod est vnitas
corporis nihil potest intelligere: nec aliquo modo nisi finem
quod potest moueri ab aliquo phantasmate. sed nullum in nobis
potest esse phantasma quod possit mouere intellectum possi-
bilem ad intelligendum intuitum: et distincte quidditatem sub-
stantie sepe. ergo etc. 2a 3a et maior ex secundo premissa
minor aut probari possit per argumenta facta in principio
questionis. Secunda conclusio intellectus possibilis de
substantia separata notitiam discursiuam et quantum ad ca-
rum esse vel operationes potest habere ut corpori est vnitas.
Ista conclusio patet quia per eternitatem motus celi probari
potest motus corporis celestium esse impraesens a magni-
tudine separatis et continuo mouentes. ut potest colligi ex
oculorum phantasma. Sed contra istam propositionem mul-
tipliciter instant defensores precedentis opinionis et me-
liores eorum rationes sunt due. Prima ratio nulla forma im-
peditur a sua operatione nobilissima per eius vnionem ad su-
am propriam materiam: quia tunc illa vnio non esset natu-
ralis. sed intelligere distincte quidditates separatorum et ma-
xime dei est operatio nobilissima aie intellectus ut colligit
decimo ethicorum et corpus humanum est sua materia pro-
pria vti patet. ergo per vnionem anime intellectus ad corpus
non impeditur quin possit distincte cognoscere quiddita-
tes substantiarum separatorum. Et forte dicitur ad maiorem
quod nulla forma impeditur perpetuo a sua operatione nobilissi-
ma per eius vnionem ad suam propriam materiam 13 ali-
quando possit impediri modo. sic est de anima intellectus
que impeditur a sua nobilissima operatione dum cor-
pori est vnitas quia tamen aliquando separatur ab eo 14 tunc
distincte intelligere potest quidditates substantiarum se-
paratorum. Sed contra hanc responsionem sic argu-
itur. quod si anima intellectus potest distincte intelligere quiddi-
tates substantiarum separatorum. aut ergo per suam substantiam
aut per speciem a phantasmate abstractam aut per speciem
receptam a substantia sepe. Si per substantiam suam tunc
cum vnio anime intellectus ad corpus non impeditur ei
substantiam sepe. quod non impediret ipsam a tali intelli-
gencia. Si per speciem abstractam a phantasmate cum vnio
anime intellectus ad corpus non impeditur receptionem ta-
lia speciei. sed magis sit necessaria sequitur quod nec impe-
diat huiusmodi intellectionem. Si autem sit intelligat per
speciem receptam a substantia sepe quia vnio anime intel-
lectus ad corpus talem receptionem impedire non potest ex quo
species substantie sepe non requiritur in subiecto dispositio-
nes contrarias illis que recipiuntur in corpore humano nisi
si singatur iterum habetur intentum ut prius. igitur etc.
Secunda ratio. Quidditas substantie sepe aut est idem re-
aliter cum esse eius aut aliud. si idem. ergo sic intellectus
vnitus corpori intelligit esse substantie sepe sic intelligit
eius quidditatem. Si aliud tunc queratur ab aduersariis
an ipsi cognoscant illam alicuius aut non. Si non tunc lo-
quuntur de eo quod non cognoscunt quare phantastice et
hinc ratione. si sic et non per sensum ut patet. ergo per intel-
lectum. sed intellectus non potest cognoscere diuersitatem in-
ter aliqua nisi cognoscat utrumque illorum ut patet ex capi-
tulo de sensu cōi. ergo intellectus corpori vnitus intelli-
git non solum esse. sed etiam quidditates substantie sepe.
Tertia via in hac materia mihi occurrit que videtur sa-
tis probabilis 15 dicendo quod anima intellectus corpori vni-
ta distincte potest intelligere quidditates substantiarum se-
paratarum non per vnionem intellectus agentis ad intel-
lectum possibilem ut posuit commentator. sed sumendo ali-
ud fundamentum. Nam superius fuit ostensum quod virtus
cognitiua ex speciebus formarum sensatarum elicere potest
species intentionum non sensatarum et non solum cognitiua
in homine. sed etiam extimatiua in brutis. Unde extimati-
ua ouis ex cognitione coloris figure et motus lupi ac reli-
quorum talium elicit speciem inimicitie. Cum ergo intellectus
sit virtus altior et nobilior quia cognitiua a fortiori sequitur
quod ipse vnitus corpori simile facere poterit. scilicet ex speciebus seu
notitiis effectum substantie sepe et suarum operationum
et propriarum elicere speciem sue quidditatis representati-
uam per quam ipsam quidditatem substantie sepe intel-
ligere potest sicut cum intellectus cognouerit de prima in-
telligentia quod est ens simpliciter primum et independens ac-
tus purissimus vigoris infiniti ac reliqua talia. ex his eli-
cere poterit speciem quidditatis diuine representatiuam et pi-
ter in alia est dicendum. Ex quibus sequitur quod finem ordi-
nem nature non quilibet intellectus potest hoc facere. sed
solum exercitatus in scientia diuina. Ex infusione autem
et gratia supernaturali etiam literarum ignarus quiddi-
tates substantiarum separatorum cognoscere potest ut pluri-
bus sanctis hominibus contingit. sed de tali cognitione non
loquitur in proposito. Et ex his ad argumenta superius
adducta patet. Ad primum concedi potest quod passio in-
tellectus possibilis adequatur actioni intellectus agentis
non quod ob intelligibile sit abstractibile et quod aliquid intelli-
gitur quod non potest intelligi per speciem abstractam. sed ta-
men elicam ut dictum est supra. sed quod si intellectus pos-
sibilis vnitus corpori debet aliquid intelligere 16 quod concur-
rat aut precedat abstractio intellectus agentis illius intel-
ligibilis vel alicuius alterius ad quod illud per se habitu-
dinem habeat. Ad finem concedendum est quod intellectus non
ster viroque modo potest cognoscere substantias sepe et cum
dicitur quod non potest de eis cognoscere quid est. ergo nec quod
negatur anima et modus est declaratus. Et cum ulterius ar-
guitur quod intellectus noster non potest de deo notitiam habere
re quia finitum et infinitum non proportionantur: dicendum
quod licet non proportionentur in eo finem quod vnum est finitum et ali-
ud infinitum proportionantur tamen ad invicem ut motum
et mobile. Et similiter dicitur quod de substantiis sepe potest
habere notitiam per quid cum vna sit cum alterius. et auctori-
tas allegata ex secundo metaphysice. non arguit impossibi-
litatem. sed solum difficultatem immo dicit aliqui quod de deo
possimus habere talem notitiam quia licet non habeat cau-
sam sibi tamen aliqua predicata attribuntur habentia in-
ter se ordinem prius et posterioris et se habentia ut cau-
sa et effectus. sed de hoc inquirendum est alibi. Ad argu-
menta facta contra alias vias ex fundamentis suis facile po-
test responderi quod breuitatis causa relinquo. et hec pauca
congregare volui de isto quesito difficili ad iuniorum in-
troductionem.

Tunc autem de anima dicta recapitu-
lautes dicamus iterum: quoniam omnia ea
que sunt quodammodo est anima: aut. n-
sensibilia que sunt: aut intelligibilia: est
autem scientia quidem scibilia quodammodo: sen-
sus autem sensibilia: qualiter autem hec sunt oportet
inquirere.

Et istud est tertium capitulum huius primi tractatus in quo
A. recapitulat prius dicta de anima. Et continet du-
as partes. In quarum prima A. ostendit quod anima est quo-
dammodo oia. In secunda vero ostendit quod anima non intel-
ligit absque phantasmate. ibi secunda. Quoniam autem neque.
Prima in duas quia primo facit quod dictum est. Secundo

declarat quod dixerat ibi. Secatur igitur scientia. Dicitur de prima quod nunc autem dicta de anima recapitulantes itez dicamus quod anima est quodammodo omnia ea que sunt: quod patet quia ea que sunt autem sunt sensibilia aut intelligibilia. Et autem scientia quidem sive intellectus quodammodo ipsa sensibilia sensus aut ipsa sensibilia quiter autem hoc sit oportet ingere. Et Secatur enim scientia et sensus in res: que quidem potentia est in ea: que sunt potentia: que vero actu: in ea que sunt actu. anime autem et sensitiui et quod scire potest: potentia hec sunt hoc quidem scibile: illud vero sensibile. Necessesse est autem: aut ipsa aut species esse. Ipsa quidem igitur non sunt non enim lapis in anima est sed species: quare anima sicut manus est: manus enim organum organorum: et intellectus species specierum. et sensus species sensibilium.

Declarat quod dixerat ostendendo quod anima est quodammodo omnia entia. promittendo primo quod intellectus et sensus diuidere sunt potentiam et actum sicut res intelligibiles et sensibiles. Unde dicitur secatur igitur. id est diuidatur scientia sive intellectus. et similiter sensus in res. id est sicut res intelligibiles et sensibiles vi scientia que quidem est potentia in ea intelligibilia que sunt potentia. que autem actu in ea que sunt actu et pariter est de sensu respectu sensibilium ideo subdit. Anine autem sensitiui. id est sensus in potentia et quod scire potest. id est intellectus in potentia sunt hec. scilicet sensibilia et intelligibilia in potentia hoc quidem. scilicet quod potest esse ipsa scibile: illud autem. scilicet sensitiui est ipsum sensibile. Et quod intellectus et sensus sunt res intelligibiles et sensibiles modo similitudinis et receptionis vi dicitur commentato: id est habent res illas in se intentionaliter probat dicens. Necessesse est autem ipsa. scilicet intelligibilia et sensibilia esse in anima ex quo ipsa de nouo cognoscit aut species ipsorum: cum que liber talis cognitio fiat per receptionem cogniti aliquo modo. Ipsa quidem igitur intelligibilia et sensibilia non sunt in anima sicut esse materiale. erunt ergo in ea sicut esse intentionale ideo dicitur. Non enim lapis in anima est. scilicet eius species est in anima quare sequitur quod anima est sicut manus. manus enim est organum organorum et similiter intellectus est species specierum. scilicet intelligibilium et sensus est species specierum sensibilium. Intelligendum primo quod omnia que sunt aut sunt sensibilia aut intelligibilia et anima per sensum est quodammodo omnia sensibilia. per intellectum vero omnia intelligibilia vi statim ostensum fuit ideo anima est quodammodo omnia entia et dicitur quodammodo quod non est omnia entia sicut esse materiale. sed solum sicut esse intentionale per quanto omnium entium recipit speciem seu cognitionem. Et quia sicut res sensibiles diuiduntur per actum et potentiam quia quedam dicuntur sensibiles actu quod actu sentiuntur quedam vero potentia quod non actu sentiuntur. sed possunt sentiri. ita sensus diuiditur per actum et potentiam et sensus in actu dicitur quod actualiter sentit. in potentia vero qui non sentit actualiter sed potest sentire. id est vult dicitur. quod sensus in actu sit omnia sensibilia in actu. sensus vero in potentia sit omnia sensibilia in potentia. Et similiter est de intellectu et intelligibilibus quod intellectus in actu est omnia intelligibilia in actu et in intellectu in potentia est omnia intelligibilia in potentia. Unde dicitur commentato: vi res quarum differre sunt eadem.

Intelligendum secundo quod sicut manus dicitur organum organorum quia quolibet organum potest recipere et quolibet organo uti: ita intellectus possibilis dicitur species specierum intelligibilium: quod quolibet speciem intelligibilem in se recipere potest et ea uti in intelligendo: et sensus dicitur species specierum sensibilium: quia cuiuslibet sensi-

bilis speciem in se recipere potest et ea uti in sentiendo.

Quoniam autem neque res nulla est preter magnitudines: sicut videntur sensibilia separata in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt: et que abstractione dicuntur: et quecumque sensibilem habitus et passionem: et ob hoc neque non sentientes nihil in hiis utique addiscit neque intelligit. Sed cum speculatur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasma autem sicut sensibilia sunt: preter quod sunt sine materia.

Idem ostendit quod anima non intelligit absque phantasma: et duo facit. primo hoc. secundo distinguat phantasma ab intellectu: Est autem phantasma. De prima vult quod sicut sensus non sentit nisi in presentia sensibilibus: ita intellectus non intelligit nisi in presentia phantasmatis: quoniam sicut superius habitum est: ita se habent phantasmata ad intellectum sicut sensibilia ad sensum. ideo dicitur. Quoniam autem neque nulla res est primo intelligibilis ab intellectu preter magnitudines sensibiles: sicut videntur. id est intelliguntur sensibilia separata. id est abstracta per intellectum in speciebus sensibilibus. id est phantasmatis sensibilia sunt et que abstractione dicuntur vi mathematica et quecumque sunt habitus et passionem sensibilem vi naturalia. Unde tam mathematica quod naturalia non possunt intelligi sine phantasmate: propter quod subdit: et ob hoc neque non sentientes nihil utique addiscit nec intelligit superfluit acino sed cum aliquis per intellectum speculatur necesse est ipsum simul phantasma aliquod speculari. id est phantasmari: et huius causa est. quia phantasmata sunt sicut sensibilia preter quod phantasmata sunt sine materia: sensibilia autem sunt cum materia. Intelligendum primo quod quod intellectus mouetur ad intelligendum a phantasmatis: ideo illud dicitur primo intelligibile via generationis quod habet primum phantasma. hoc autem est magnitudo sensibilibus: quod magnitudo sensibilibus primo intelligibilis dici debet: non tamen vi habet esse in hoc particulari vel illo. sed vi est abstracta per intellectum agentem aut simpliciter vi mathematica: aut ab hoc et ab alio vi naturalia. Intelligendum secundo sicut commentatores commentato. xxx. quod cum corpus quod est vniuersalius intelligibilium abstractum ab intellectu sicut velocitatem. sed est etiam in rebus sensibilibus: necesse est ut forme sint existentes in intellectu sicut velocitatem et rem velocitatis transmutationis non fixam et quod ille cedem sint existentes extra animam in rebus sensibilibus sicut quod habitus existit in habente habitum et res fixa est in re patiente. Et quibus verbis duo videtur posse concludi: quorum vnum est quod eadem forma est in re sensibili extra animam et in intellectu: sed hoc est diuersimode: quoniam in re extra animam est realiter et sicut esse signatum: in intellectu vero est intentionaliter et sicut esse abstractum et vniuersale. Aliud est quod huiusmodi forma est in re sensibili fixa et velut habitus: quod non dependet in conservari ab aliquo agente particulari: in intellectu vero est sicut res velocitatis transmutationis non fixa: quoniam continue ab aliquo particulari agente in conservari debet videlicet a phantasmate.

Est autem phantasia altera a dictione: et negatione. Complexio enim intellectuum est verum aut falsum. Primum autem intellectus quidem differrent: ut non phantasmata sint: aut neque alij phantasmata: sed non sine phantasmatis.

Distinguat phantasma ab intellectu per intellectum intelligendo actum intelligendi et primo ab intellectu copositorum dicens: Est autem in phantasia captendo pro opere

Tertius

ratione alterius a dictione. i. affirmatione et negatione: cōpositio enim intellectuum est quod verum aut falsum: quod supple nō est de phantasia. primi autem intellectus quod simplices et incompleti quid. i. in quo differunt ut non sint phantasmata. Respondet et dicit: Aut neque alij. i. neque intellectus simplices. neque alij. s. cōpositi sunt phantasmata: sed non sunt sine phantasmatibus. Intelligendum quod intellectus cōpositi differunt a phantasmatibus: quod intellectus componendo dicit rem esse: aut non esse: ideo ē ibi veritas aut falsitas: sed ex hoc quod de aliquo phantasia: nō propter hoc dicimus illud esse vel non esse. quare non est ibi veritas vel falsitas. Intellectus autem simplices differunt a phantasmatibus. Phantasmata autem sunt de rebus particularibus. Commentator vero per primos intellectus non intelligit simplices intellectus apprehensivos. sed primas propositiones que sunt prima principia completa. per dictionem autem et negationem intelligit propositiones affirmativas vel negativas que ex illis concluduntur. Hic dubitatur utrum intellectus humanus corpori unitus intelligere possit absque phantasmate. Arguitur quod sic multipliciter. Primo ad hoc quod intellectus intelligat sufficit ipsum habere speciem intelligibilem: per quam sit in actu. sed intellectus habitus habet speciem intelligibilem non dependentem a phantasmate. ergo potest intelligere nō concurrente phantasmate: per primum cum maiori. minor vero est nota ex quid nominis ipsius habitus secundo si intellectus noster sicut statum prout vite in intelligendo indigeret phantasmate: tunc sequeretur quia non intelligeret nisi illa quorum phantasmata essent in sensu: consequens falsum: quia intelligit se et substantias separatas a materia que phantasmata non habent cum non cadant sub sensu. tertio non minus dependet sentire a sensibili quod intelligere a phantasmate: per Aristotelem in littera. sed sensus aliquando sentit absente sensibili: ut per de sensu interiori. ergo intellectus sine phantasmate intelligere poterit.

In oppositum ē Aristoteles hic et sepe superius. Ad hanc dubitationem sicut ad precedentem repertiuntur diversi modi dicendi. Primus est qui colligitur de mente Averrois: quod intellectus noster intellectione noua et sicut per vietas est corpori non possit intelligere absque phantasmate: ipse tamen absolute acceptus intelligit intellectione eternam nullatenus a phantasmate dependente. Prima pars huius conclusionis sic arguitur. Quoniam si intellectus alicuius hominis nunc intelligit aliquid quod prius nō intelligebat hoc esse non potest: nisi quia ipse intellectus nunc immediate immutatur ab aliquo existente in illo homine a quo prius non immutabatur aliter non esset ratio quare magis nunc intelligeret quod prius. sed illud existens in homine a quo intellectus immediate immutatur non potest esse nisi phantasma. ergo ad hoc quod noster intellectus corpori unitus intelligat de nouo necessarium est cōcurrere phantasma: per deductionem cum maiori. minor etiam est clara: quia illud non potest esse species existens in sensu exteriori vel cōmuni cum non sit ante spiritualitatis ut forte opportunū ad hoc quod intellectus immediate immutaret. erit ergo species vel cognitio alterius interioris: et talis phantasma communiter appellatur et a commentatore intentio imaginata. Secunda pars etiam per ex fundamento opinionis commentatoris de unitate et separatione intellectus: quoniam ut patuit supra vult quod intellectus agens sit substantia abstracta et eterna continue se intelligens per essentiam propriam. Similiter intellectus noster non semper sit adeptus in respectu unitus individui: tamen in ordine ad totam speciem humanā semper est adeptus: quod respectu totius multitudinis hominum proba ē perfecta. sed quodcumque intellectus est adeptus agens unitus. possibili ut forma et possibilis intelligit agentem eadem intellectione numero

ro qua agens intelligit seipsum. s. per essentiam intellectus agentis: et per talem intellectiōnem esse eternam ad quas phantasia nullo modo cōcurrit. quare et cetera. Et huiusmodi vis non in toto concordat Albertus dicens: quod intellectus statim adeptiōnis non contingat intellectus intelligere absque phantasmate: tamen post statim adeptiōnis bene potest videlicet postquam intellectus possibilis totum lumen intellectus agentis adeptus fuerit. Unde tunc aggregatum ex utroque dicitur intellectus adeptus. Secunda opinio est sancti Thomae dicitur esse impossibile intellectum nostrum corpori coniunctum aliquid actu intelligere nisi ad phantasia se conuertat: quod duabus evidentis ostenditur: quarum prima quoniam cum intellectus sit potentia nō videtur organo corporali nullo modo in suo actu impediretur perfectionem organi corporalis nisi ad eius actum requireretur actus alicuius potentie videntis organo corporali. sed certum est quod intellectus in suo actu impeditur per lesionem organorum virtutum sensitiuarum interiorum. ergo intellectus pro suo actu indiget actu alicuius sensus interiorum: et talis dicitur phantasia. igitur et cetera. per consequentiam et maior: minor autem ad experientiam declaratur. nā intelligendo non solum de nouo scientiam acquirendo. sed etiam videntis scientia precepta per lesionem organi virtutis imaginatiue: ut in freneticis accidit: aut memoratiue ut in litargiis accidit. Secunda euidētia est quia quando aliquis conatur aliquid intelligere format aliqua phantasmata per modum exemplorum in quibus quasi inspicit quod intelligere studet: et propter hoc cum aliquis volumus facere aliquid intelligere proponimus sibi exempla de quibus phantasmata formare possit ad intelligendum. Alterius addit quod quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili: ideo intellectus angelicus qui totaliter a corpore est separatus proprium obiectum est substantia intellectualis a corpore est separata: et per huiusmodi intelligibile materialia cognoscit. sed intellectus humani qui corpori est coniunctus obiectum proprium est quidditas in materia corporali existens: et per huiusmodi rerum visibilium quidditates sive naturas inuisibilium rerum aliter qualem accipit cognitionem. Et quia de ratione quidditatis rei materialis cum non sit absque materia corporali ē quod sit existens in aliquo individuo ideo ab intellectu nostro corpori coniuncto cognosci non potest: nisi ut est existens in aliquo particulari: non autem per sensum et imaginationem comprehendimus particulare: quare necesse est ad hoc quod intellectus noster intelligat quidditatem rei materialis que est suum proprium obiectum: ut ad phantasia se conuertat et speculetur naturam vniuersalem existentem in particulari ubi obiectum proprium nostri intellectus esset substantia separata vel quidditas rei sensibilis non existens in particularibus: ut solato posuit: tunc oporteret quod intellectus noster in intelligendo se conuerteret ad phantasia. Tertius modus fuit quorundam modernorum qui in intellectu possibili duplices posuerunt species. s. abstractas ex phantasmatibus per actionem intellectus agentis: et sicut tales non potest intellectus intelligere quin concurrat phantasma: et hoc semper accidit in principio dum intellectus incipit intelligere. Alias autem species posuerunt intellectus ex precedentibus per operationem intellectus possibilis facti in actu: et sicut tales potest intellectus intelligere non concurrente phantasmate: quia tales non dependent a phantasmate sicut priores: sed remanere possunt in intellectu cessante omni operatione sensus: et hoc declarant per eos qui extasim patiuntur qui si pungantur non patiuntur ex eo quod a sensibus sunt abstracti: et tamen intelligunt cum post reuersionem ad opera sensuum multa mirabilia dicant que ignorauerant prius.

Volunt ergo isti quod intellectus semper in principio quando in-

tellectus incipit intelligere concurrere: phantasma tamen in p. esse postquam factus est in actu etiam ante adptiones intelligere potest absque phantasmate. Ex quibus omnibus patet qualibet intelligi habeat quod hic dicitur. *Ar. vi. delectat q. necesse est quodcumque intelligentem phantasma aliquod speculari: quoniam secundum primum modum intelligi habet de intelligente intellectione noua: et secundum secundum verba iacet et secundum tertium in principio quando intellectus incipit intelligere.* Ad rationes autem in principio adductas respondetur. Ad primam responderi potest secundum viam dicendo quod species reseruate in intellectu non sufficiunt ad hoc ut actualiter intelligat. sed requiritur et conuersio intellectus ad phantasma per quam fiat in actu completo: ut dictum fuit supra. Vel potest dici secundum aliam viam quod requiruntur phantasmata tamque agentia a quibus species totaliter in conservari dependet. Et cum arguitur quod tunc non essent habitus in intellectu. respondetur negando consequentiam: quia habitus intellectuales dependunt autem in conservari a phantasmatibus: quia tamen conservantur quod est: semper est eis sufficienter presens quod non contingit de lumine et luminoso et reliquis huiusmodi: ideo non obstat quin illi sint habitus. Ad secundam cum arguitur quod tunc non intelligeret intellectus: nisi illud cuius phantasma esset in sensu. negatur consequentia. Et apud viam sancti Thomae sufficit quod nunquam intelligat intellectus corporis unitus: nisi in sensu sit phantasma illius quod intelligitur: aut alterius ad quod ipsum intellectum habitudinem habet. De modo vero secundum quem intellectus unitus corpori intelligit substantias separatas parit supra per commentatorem qui vult quod postquam in intellectu possibile est completa generatio intellectus speculativi sine habitu: quod in intellectu agens unitur sibi ut forma totum suum lumen ei communicando: et tunc possibile intelligit agentem per substantiam ipsius intellectus agentis: et quia intellectus agentis unitur intelligentie superiores ut intelligentia lumen immediate: et mediante ea intelligentia immediate superior: et sic ascendendo usque ad primum et eas per seipsas intelligit: ideo mediante intellectu agente intelligentie unitur cum intellectu possibili: et ab eo per seipsas intelligitur. Et sic secundum cum intellectus possibilis secundum statum vite presens cognitione intuitiva aut mere substantiali substantias separatas intelligere potest. Sanctus autem Thomas in hoc Auerrois aduersatur dicendo intellectum nostrum corpori coniunctum nullo modo substantias separatas cognitione intuitiva ac mere substantiali intelligere posse. sed solum per discursum et secundum aliqua ipsi attributa procedendo ab effectu ad causam ad quam cognitionem phantasma effectus concurrat. Unde secundum cum cognoscuntur quo ad quia est per motum celi uniformem et semper continuum quod non potest esse nisi a substantia abstracta et immateriali et penitus insatigabili: postquam vero intellectus erit a corpore separatus: tunc poterit perfectissime substantias separatas intelligere per lumen ab eis recepta. hoc recitare voluit ad declarationem maiorem. Ad tertium dicitur quod *Ar. vi. per sensum ibi intelligit sensum exteriorem qui non sentit nisi presente sensibili: sed sensus interior: vltra sensum communem sentiat non presente sensibili.*

Quoniam autem anima secundum duas distincta est potentias que animalium est: et discretio quod intelligentie opus est: et sensus et adhuc in mouendo secundum locum motum: de sensu quidem et intellectu determinata sunt tanta: de mouente autem quid forte sit anime speculandum est. vtrum vna quedam pars ipsius sit separabilis aeternitatem aut ratione: aut om-

nino anima: et si pars aliqua: vtrum propria quedam sit preter consuetas dici: et ductas. aut harum vna aliqua sit.

Ar. vi. in precedenti tractatu determinauit de intellectu: nunc in hoc tractatu. secundo huius tertij dicitur: inquit de secundum locum motum: et continet quatuor capitula de quorum primo determinat de principio motus secundum locum inquirendo et arguendo. in secundo de eo determinat secundum veritatem. in tertio comparat aduicem aliquas anime potentias id est vegetatiuam et sensitivam. in quarto ostendit quod est impossibile corpus alijs esse corpus simplex ibi secundum capitulum. Videntur autem duo hec. ibi tertium. Vegetabilem quidem ibi quartum. Quod autem impossibile. Primum capitulum principaliter diuiditur in duas partes: in quarum prima ponuntur et improbantur distinctiones antiquorum de potentijs anime. In secunda disputatur inquit de principio secundum locum motus: ibi. Et etiam de quo. Prima pars adhuc diuiditur in duas: quia primo premitur intentionem continuando se ad preceptum. Secundo adducit distinctiones antiquorum de potentijs anime: ibi. Habet autem dubitationes. Dicit de prima. Quoniam autem anima que est animalium est distincta id est distincta secundum duas potentias: quia et discretio quod est opus intelligentie et sensus id est sentire sunt illa ex quibus arguuntur animam animalium secundum duas potentias scilicet intellectum et sensum diuersificari ad huc anima animalium distinguitur in mouendo motum secundum locum per potentiam secundum locum motum: de sensu quidem et intellectu determinata sunt tanta. De mouente autem potentia speculandum est quid forte sit anime. Et primo vtrum sit vna quedam pars ipsius anime separabilis ab alijs: aut magnitudine id est subiecto: et non solum ratione ut posuit Plato: aut ratione scilicet solum id est diffinitione: aut sit omnis id est tota anima. Secundo si potentia secundum locum motus sit pars aliqua anime vtrum sit pars anime propriam vel pro etiam sit preter partes consuetas dici et dictas aut sit vna aliqua harum scilicet consuetarum dici vel dictarum.

Habet autem dubitationem mor: quomodo oportet partes anime dicere: et quor. modo enim quodam infinite videntur. et non solum quas dicunt quidam determinantes rationatiuam: et irrascibilem et appetitiuam. hi autem rationem habentes: et irrationabilem.

Adducit distinctiones antiquorum de potentijs anime et diuidit in duas: quia primo ponit illas distinctiones. secundo eas reprobat: ibi. Secundum enim differentias. De prima dicitur: quod mor autem habet dubitationem in quomodo oportet dicere. id est distinguere partes potenciales anime: et quot sunt: quia quodam enim modo videntur esse infinite huiusmodi partes et non solum ille quas quidam dicunt determinantes. id est distinguentes potentias anime rationatiuam et in irascibilem et appetitiuam. id est concupiscibilem. Hi autem. scilicet alij in rationem habentem et irrationabilem. Intelligendum primo quod *Ar. vi. dicit quod potentie anime quodammodo videntur esse infinite: quia potentie anime dupliciter possunt distingui. Vno modo scilicet genere suo. alio modo secundum species specialissimas. Si distinguantur secundum sua genera sic sunt pauca numero ut patuit supra. Si autem distinguantur secundum species specialissimas hoc iterum dupliciter fieri potest. vno modo secundum se: et sic non sunt valde multe ut post apparebit. alio modo possunt distinguantur secundum specificam distinctionem suam et accidentium. et sic*

tertius

sunt vnde multe et quodammodo infinite non quod in rei veritate sunt infinite: sed videntur esse infinite: quia earum numerus non nisi cum magna difficultate propter ipsarum multitudinem sciri potest. **I**ntelligendum secundo quod Aristoteles duas posuit distinctiones antiquorum de potentis anime. Prima fuit Platonis secundum commentatores quod potentiarum anime alia est rationalis alia irascibilis: et alia concupiscibilis. Secunda sunt quorundam aliorum antiquorum quod potentiarum anime alia est rationalis et alia irrationalis.

Secundum enim differentias per quas has separant et alie videntur partes maiorem his differentiam habentes de quibus et nunc dictum est. **E**getativa autem que cum plantis inest et omnibus vivacibus et sensitiva quam neque sicut irrationabile neque sicut rationem habet ponet quis utique facile.

Reponat illas distinctiones: et dividitur in tres sicut eas reprobat per tres rationes ostendendo eas esse insufficientes et non comprehendere omnes potentias anime: ibi secunda. **A**dhuc autem phantastica. ibi tertia. **A**dhuc autem appetitiva. **S**ed prima adducit primam rationem que est talis. **P**otentia vegetativa que inuenitur in plantis et potentia sensitiva que inuenitur in brutis sunt potentie anime quare nulla est rationalis vel irrationalis: concupiscibilis vel irascibilis. quare et cetera. **D**icit ergo. secundum enim duas per quas istis separant et distinguuntur has anime potentias et alie videntur esse partes anime potentiales habentes maiorem differentiam his potentis de quibus et nunc dictum est in distinctionibus illarum antiquorum. vegetativa. n. potentia que et in plantis inest et omnibus alijs vivacibus. et sensitiva. s. brutorum sicut irrationabile sunt habent. quam neque secundum rationem brutum ponet quis utique facile. s. aliquam ipsarum et cetera. **S**ed hic dubitat utrum ois potentia anime sit rationalis vel irrationalis. et utrum sic auctoritate Aristotelis. i. ceteri. ponentes illam distinctionem tanquam sufficientem. **R**espondet **E**gidius d. q. sicut rationale et irrationale si sumatur ut sunt differentie divise de genere substantie dividit idem genus puta animal nec copetur nisi animal: sic si sumantur ut sunt differentie divise potentiarum anime dividitur solus potentiarum eiusdem anime. s. anime humane. **P**ropter quod advertendum quod potentiarum anime quedam est rationalis per essentiam ut intellectus voluntas quedam est rationalis per participationem ut sensus et appetitus qui sunt confecti rationi et apti ei obedire. quedam vero est irrationalis per participationem: ut vegetativa hec que coniungitur rationi: sed non est apta ei obedire. **I**n alijs autem vivacibus ab homine non recipitur potentia propter rationem aut irrationalem. **E**t quo per quod non dat potentia irrationalis per essentiam: et ex hoc apparet ratio ad dubium vtrum illa distinctio potentiarum anime sit sufficiens ad propositum Aristotelis. in li. ceteri. ubi loquitur solus de potentis anime humane: non in est sufficiens ad propositum Aristotelis. hic loquitur naturaliter de potentis anime. **A**pparet ulterius quod nec distinctio alia. **P**rima est sufficiens. quia si concupiscibile et irascibile capiatur ut distinguatur per rationem non recipitur nisi in homine: quare insufficiens: est distinctio. **S**ecunda. quod alia. quia ista alia non comprehendat omnes potentias anime humane: ista autem nec comprehendit omnes potentias anime nec omnes potentias anime humane sed solus potentias anime humane rationales per essentiam vel participationem ut patet ex dictis.

Adhuc autem et phantastica que per esse qui dem ab omnibus altera est. **E**t ut autem harum eadem vel altera sunt habent multam dubitationem si aliquis ponat separata anime.

Adducit secundam rationem que est quod potentia phantastica que in brutis est potentia anime et in non est aliqua illarum enumeratarum per illos antiquos. quare et cetera. **D**icit ergo: **A**dhuc autem phantastica potentia que per se quidem. i. definitionem est altera ab omnibus alijs potentis anime: cui autem harum poten-

tiarum anime. s. rationali vel irrationali sit eadem vel altera multam habet dubitationem. et pro etiam si aliqua ponatur partes anime separatas. s. loco subiecto: ut posuit **Plato** et non solum ratione. **I**ntelligendum in quod phantasia que est in brutis non est rationalis nec irrationalis: ut patet ex dictis nec concupiscibilis nec irascibilis: et si hoc verum est ubi distinguatur ab alijs potentis anime ratione adhuc magis hoc verum erit ubi distinguatur ratione et etiam subiecto. **H**ic tamen dubitatur quia videtur quod phantasia canis sit rationalis per participationem. quia canis disciplinatus per phantasiam obedit domino suo qui est agens cum ratione. ergo et cetera. **R**espondetur quod sicut bruta non habent propriam disciplinam: sic nec habent obedientiam proprie loquendo de obedientia cum sit virtus moralis que in solo homine reperitur. **S**i tamen large loquendo concedere vellemus bruta perfecta habere prudentiam et obedientiam ex eo quod per phantasiam determinate operantur sicut per naturam inclinantur aut ab aliquo instructa sunt operari debere: tunc dicere debemus quod non ex hoc solo dicitur aliqua potentia rationalis per participationem quia potest vel est apta obedire rationi. sed quia coniungitur rationi et est apta ei obedire ut dictum fuit supra. sic autem non est de phantasia canis ut patet. quare et cetera.

Adhuc autem et appetitiva que et ratione et potentia altera videtur utique esse ab omnibus: et inconviniens utique hanc sequelstrare. **I**rrationativa. n. voluntas sit. et in irrationabili concupiscencia et irascit. **S**it autem tria in anima: in unoquoque crit appetitus.

Ponit tamen rationem que magis videtur procedere contra distinctionem Platonis que est talis. **T**riplex est potentia appetitiva scilicet voluntas concupiscibilis et irascibilis. ergo male ponit solum duplicem. dicit igitur: **A**dhuc autem appetitiva que et ratione et potentia scilicet activa utique videtur esse ab omnibus alijs potentis anime. et inconveniens est utique est hanc sequelstrare scilicet solum in duas partes cum sint tres: quod patet. quia in rationata aut alia sit voluntas. in anima autem irrationali quia sensitiva sit concupiscencia et ira id est concupiscibilis et irascibilis. si autem hec tria sunt in anima id est hec tres virtutes appetitive: tunc in unoquoque homine ergo habet animam ratiocinativam et sensitivam erit appetitus triplex s. unus intellectivus et duo sensitivi. **H**ic dubitat. qualiter in homine triplex reperitur potentia appetitiva: et triplex reperitur appetitus: et quomodo distinguatur. **R**espondendum quod sicut appetitus naturalis sequitur formam naturaliter impressam ut appetitus ad locum deorsum gravitatem. et ita de alijs. sic appetitus animalis sequitur formam ab anima apprehensam. et quia apprehensio anime est duplex scilicet intellectiva et sensitiva: ideo prima facie est duplex potentia appetitiva scilicet anime intellective que dicitur voluntas: et anime sensitive. et similiter duplex est appetitus videlicet intellectivus qui sequitur cognitionem intellectus et sensitivus qui sequitur cognitionem sensus. **S**ed ulterius potentia appetitiva anime sensitive. et similiter appetitus sensitivus est duplex. s. concupiscibilis et irascibilis. et hec due potentie appetitive sic distinguuntur. quoniam sicut ignis non per eandem virtutem movetur sursum et agit in contraria que possunt ipsum impedire in tali motu sed per aliam et aliam. **U**nde per levitatem movetur sursum per caliditatem agit in contraria ipsius a tali motu impedivit. sic animalia non per eadem virtutem appetitivam desiderant propter convenientiam et aggredi resistunt et impediri ne consequantur bonum desiderium: sed per diversam. ut ubi gra-

Liber

Leo per viam virtutem appetitivam desiderat moveri ad cibum sibi convenientem. et hoc dicitur concupiscibilis. per aliam vero desiderat aggredi bestias que nituntur ipsi impeditur ne talem cibum adipiscatur: et hoc dicitur irascibilis et quilibet istarum habet persecutionem et propriam fugam: quoniam sicut grane per eandem virtutem recedit a loco sursum et accedit ad locum deorsum. scilicet gravitatem: sic al per eandem virtutem appetitivam desiderat et persequitur quod fuit apprehensibile tanquam convenientis. abominatur autem et fugit quod fuit apprehensum tanquam inconvenientis desiderium. ergo est persecutio ipsius concupiscibilis et abominatio eius fuga. Similiter per eandem virtutem al audet et aggreditur impeditur ipsius a bono desiderato dum sperat posse ea superare. et timet non aggrediendo dum de victoria desperat sic quod audacia et spes sunt persecutio ipsius irascibilis: timor autem et desperatio sunt fuga ipsius. Et si queratur quare appetitus intellectivus est unus et indivisus: sensitivus autem est divisus et pluralis. Respondetur quod huius causa est: quia intellectus apprehendit bonum sub ratione universalis: sensus vero sub ratione particulari. modo universalis aggregat que particularia dividit.

Et si ulterius queratur utrum datur voluntas activa et voluntas passiva sicut datur intellectus agens et intellectus possibilis. Quidam tenent quod sic. sed melius videtur esse dicendum quod eadem voluntas est activa et passiva respectu eiusdem actus. scilicet voluntatis vel nolitionis quem agit et recipit in seipso: nec in hoc requirit aliud determinans nisi se ipsam. De hoc tamen alibi plenius inquirendum.

Et etiam de quo nunc sermo instat: quid forte movens finem locum animal est. Secundum quidem igitur augmentum: decrementum motum qui omnibus inest. Videbitur utique movere generativum et vegetativum. de respiratione autem et expiratione: et sono: et vigilia posterius prospiciendum. Habent enim dubitationem multam. Sed motu finem locum quid sit movens animal finem processum motum considerandum.

Hic inquit de principio motus finem locum dubitando et arguendo. et dividitur in duas partes. quia primo continetur ad se ad dicenda. secundo exequitur de intento: ibi Quod quidem ergo. De prima dicitur quod etiam inquirendum est de eo de quo nunc instat sermo videlicet quod sit movens a motu se finem locum. finem quidem enim augmentum et decrementum motum movetur animal per principium quod inest omnibus viventibus. unde generativum et vegetativum quod inest omnibus viventibus videbitur utique movere. scilicet animal motu augmenti et decrementi. De respiratione autem et expiratione et somno et vigilia posterius prospiciendum est habent enim et hec dubitationem multam. sed de motu finem locum quid est movens animal finem motum progressum est considerandum.

Quod quidem igitur non vegetativa potentia manifestum. Semper enim propter aliquid motus hic: et aut cum phantasia aut appetitu est. Nihil enim non appetens: aut fugiens movetur: sed aut violentia.

Prosequitur de intento et dividitur in quatuor partes in quarum prima arguitur quod principium motus progressivi in animali non est potentia vegetativa. in secunda quod non est potentia sensitiva. in tertia quod non est intellectus. in quarta quod non est appetitus. ibi secunda Similiter autem neque

ibi tertia et vero neque ratiocinativa. ibi quarta et vero neque appetitus. De prima arguitur quod potentia vegetativa non sit principium motus progressivi. et arguitur sic: Omnis motus processivus fit per appetitum et phantasia. alicuius enim trinitas distantis ab animali. sed potentie vegetative non competit phantasia nec appetitus. ergo potentia vegetativa non est principium motus progressivi. patet consequentia cum minori et maior declaratur in littera. Et confirmatur hec ratio. quia si potentia vegetativa esset principium talis motus cum plante habeant potentiam vegetativam: tunc sequeretur quod plante motu progressivo moverentur. et per consequens haberent organa necessaria ad talem motum ut pedes vel alas. consequens falsum. quare etc. Dicitur ergo quod quidem ergo non vegetativa potentia scilicet sit principium motus progressivi in animali est manifestum. semper enim hic motus est propter aliquid et est aut cum phantasia quantum ad obiecta absentia: aut cum appetitu quantum ad obiecta presentia: quod probatur. quia nihil non appetens delectabile: aut fugiens id est abominabile trinitas movetur hoc motu: sed aut violentia scilicet movetur.

Amplius et plante utique essent motive tali motu et utique haberet aliam quam partem organicam ad motum hunc. Similiter autem neque sensitivum. Multa enim sunt animalium que sensum quidem habent: manentia autem sunt et immobilia per finem. Si igitur natura frustra facit nihil: neque in necessariis nisi in ordinatis et imperfectis. Huiusmodi autem animalium perfectiora non ordinata sunt. Signum autem est: quia generativa sunt et augmentum habent et decrementum: quare et habent utique partes organicas processivis.

Secundo arguitur quod potentia sensitiva non sit principium motus progressivi. et arguitur sic. Aliqua habent potentiam sensitivam que tamen non sunt mobilia tali motu. ergo etc. assumptum patet de animalibus multis: que licet sint mobilia in loco finem dilationem et constrictionem: non tamen sunt mobilia motu processivo de loco ad locum. dicitur igitur: Similiter autem neque sensitivum scilicet est principium motus progressivi. quia multa enim sunt animalium que sensum quidem habent: manentia autem sunt et immobilia sunt per finem id est versus ad finem vite eorum. Et quia aliquis posset cavillare dicendo quod talia animalia licet habeant principium motus finem locum videlicet potentiam sensitivam non tamen movetur tali motu. quia non habent organa ad ipsum requisita ut pedes vel alia huiusmodi. hoc remouet dicens. Igitur si per quia: natura nihil facit frustra neque deficit in necessariis nisi in imperfectis et ordinatis in propria specie. huius autem animalium de quibus arguitur est perfecta sunt in sua specie: et non sunt ordinata in eis. signum autem huius est. quia quedam eorum sunt generativa et habent augmentum et decrementum: et breviter omnia que competunt proprie speciei. quare si haberent potentiam finem locum motum et per eam haberent utique partes organicas processivis. Aliter enim aut natura in eis aliquid fecisset frustra. scilicet dando eis potentiam finem locum motum que nunquam posse secundum locum movere aut defecisse in necessariis. non dando eis organa quibus potentia finem locum motum indigeret ut erat ad opus.

At vero neque ratiocinativa et vocatus intellectus est movens. Speculativus quidem igitur nihil speculatur actuale. neque dicitur de fugibili et persequi

tertius

bit. Semper autem motus aut fugientis aut psequentis aliquid est. Sed neq; cum speculatus fuerit aliquid huiusmodi iam precipit aut psequi aut fugere: puta cum multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet at timere: sed cor mouetur. Si autem delectabile altera aliqua pars.

Tertio arguit q; intellectus non est principium motus pcessus. et diuiditur in duas. quia primo arguit de intellectu speculativo. secundo de intellectu practico: ibi Amplius et precipiente. De prima dicitur At vō neq; ratiocinatio. i. intellectiva potentia et vocatus intellectus est motus a motu cum speculativo. et hoc primo arguitur de intellectu speculativo. quia speculativus quidem enim intellectus nihil speculatur actuale: id est agibile. cum non ordinetur ad opus: neq; dicit aliquid de fugibili et psequibili: id est nō precipit prosecutionem vel fugam que fit per motum processum. semper autem motus processus est fugientis aut psequentis aliquid. Et subdit ad maiorem declarationem fuerit aliquid huiusmodi fugibile aut psequibile. Neq; pro non iam precipit aut psequi aut fugere puta multotiens intelligit terribile aliquid aut delectabile nō iubet aut timere illud terribile sed cor mouetur si debet esse fuga terribilis per virtutem aliam ab intellectu speculativo. Si autem delectabile aliquis psequatur mouetur aliqua altera pars videlicet pars. et hoc dicitur propter opinionem Platonis: qui posuit virtutem transibilem in corde et concupiscibilem in pace. In hoc ergo stat visus rationis q; quia intellectus speculativus non precipit prosecutionem aut fugam que fit per motum processum. ideo non est principium istius motus.

Amplius et precipiente intellectu: et dominante intelligente fugere aliquid aut psequi non mouetur: sed finis concupiscentiam agit: ut incontinens et totaliter videmus. quoniam habens medicinam non sanatur tanquam alterius proprium ut agere finis scientiam: sed non scientie.

Idem arguit de intellectu practico dicens. Amplius et precipiente intellectu scilicet practico et dicente aliquē fugere intelligibilia ab eo. aliquid autem psequi non mouetur. i. ille homo exequendo quod precipit practicus intellectus cauendo mala et imitando bona. sed multotiens secundum concupiscentiam sensualem agit et operatur oppositum: ut incontinens. Et quo patet q; intellectus practicus non est principium talis motus. et istud confirmat Aristoteles alia ratione dicens: et totaliter autem videmus quoniam habens medicinam non sanatur multotiens enim medicus egrotans non operatur ut precipit ars medicine vivendo noctua et iubendo proficua. s; oppositum facit in sequendo appetitum sensualem: quare tunc non sanatur tanquam agere secundum scientiam alterius quidem sit proprium scilicet appetitus: sed non sentire. Intelligendum q; ratio stat in isto: si intellectus practicus esset principium motus processus: tunc homo semper operaretur ut precipit practicus intellectus consequens experiretur falsum in incontinentibus et medicinis egrotantibus.

At vō neq; appetitus huiusmodi motus dicitur est. abstinentes enim appetentes et concupiscentes non operantur quorum appetitum habent: sed consequuntur intellectum.

Quarto arguit q; appetitus non sit motus processus: dicens: At vero neq; appetitus est dominus huius motus: quia si sic: tunc homines in actionibus suis semper sequerentur appetitum. consequens falsum. abstinentes enim sunt appetentes appetitum sensuali: et concupiscentes venerea vel alia huiusmodi delectabilia: et tamen non operantur ea quorum habent appetitum sed: sequuntur in suis operationibus intellectum cuius ratio dicat oppositum.

Dubitar hinc utrum intellectus speculativus et intellectus practicus sint potentie anime realiter distincte. Arguitur q; sic. Primo ex distinctione suorum actuum quia intellectus speculativus non precipit fugam aut prosecutionem. intellectus autem practicus sic per Aristotelem in littera. Secundo ex distinctione suorum obiectuum. quia obiectum intellectus speculativi est ens seu verum speculabile. intellectus autem practici obiectum est verum operabile a nobis. Tertio ex parte suorum finium. quia finis speculativi intellectus est veritas: finis autem practici est operatio extrinseca. In oppositum arguitur. quia si intellectus speculativus et practicus essent potentie realiter distincte: tunc sequeretur q; eiusdem anime essent quatuor: intellectus scilicet duo agentes et duo possibiles: quorum alteri essent speculativi et alteri practici. consequens est nō concessum. et consequentia est manifesta. Pro dubio premitendum primo q; intellectus speculativus seu practicus tripliciter potest capi scilicet pro potentia intellectiva: pro habitu intellectuali: et pro aggregato ex utroque.

Premittendum secundo q; ex parte obiectorum intellectus et voluntas distinguuntur. quoniam obiectum intellectus est ens seu verum. obiectum autem voluntatis est bonum. Premittendum tertio q; species intelligibiles multiplices habent nomina sed diversis respectibus nam dicitur intellectus in actu ut per eam intellectus possibilis ducatur de potentia ad actum. et dicitur intellectus in habitu pro quanto remanet in intellectu post actualem considerationem. dicitur autem intellectus speculativus: ut ordinatur in cognitionem entis speculabilis: ut sunt celus: elementum: et alia huiusmodi speculabilia: que ut talia nō sunt a nobis operabilia. sed dicitur intellectus practicus: ut in cognitionem entis practici ordinatur operabilis a nobis secundum q; huiusmodi. sicut sunt sanitas: domus: et reliqua talia: et additur secundum q; huiusmodi. quia non incontinentem eandem rem esse ens speculabile et operabile diversimode. unde ad eandem sanitatem efficiendam concurrunt ars et natura. ut est ab arte: est ens operabile. ut vero est a natura: ens speculabile dicitur esse. Premittendum quarto q; non solum species intelligibiles firmate in intellectu habitus nominantur: sed etiam quedam qualitates in intellectu producte ex frequentatis actibus eius habitantes ipsum ad prompte ac facilius producendum committentes actus: ut sunt habitus virtutum intellectualium sicut ex libro ethicorum colligi potest. et hec verius habitus intellectuales nominantur q; species intelligibiles. Quibus premisis teneri possunt iste conclusiones. Prima conclusio talis est: Capiendo intellectum speculativum et intellectum practicum solum pro potentia intellectiva non distinguuntur realiter: sed solum ratione. q; distinguantur ratione patet. sed q; non distinguantur realiter probatur. quia intellectus possibilis est practicus et speculativus. ergo et c. patet consequentia. et assumptum probatur. quia intellectus possibilis est omnia fieri. ergo recipit habitus speculativos et practicos et cognoscit speculabilia et operabilia sed ut cognoscit speculabilia: dicitur speculativus: operabilia autem practicus. ergo et c. Secunda conclusio.

Intellectus speculativus et intellectus practicus sunt propter habitus intellectuales realiter distinguuntur. Patet de habitibus scientiarum speculatarum: sic

sunt metaphysica mathematica et naturalis et de habitibus scientiarum practicarum: ut sunt scientie morales medicina et alie huiusmodi qui realiter distinguuntur. Tertia conclusio sequitur quod intellectus speculativus et intellectus practicus sumpti per aggregatis ex potentia intellectus et habitu intellectuali realiter distinguuntur. patet quia includit formas realiter distinctas. Quarta conclusio responsiva intellectus speculativus et intellectus practicus non sunt potestate anime realiter distincte patet ex dictis. Rationes autem ad oppositum facit solum quod probant distinguuntur ratione. et hoc est concedendum ut patet ex dictis.

Identur autem duo hec mouentia: aut appetitus aut intellectus. Si aliquis phantasiam posuerit sicut intellectus quendam

Multa enim enim preter scientiam sequuntur phantasias et in aliis animalibus non intellectiva: neque ratio sed phantasia utraque. hec ergo motiva sunt locum intellectus et appetitus.

¶ Istud est secundum capitulum huius tractatus in quo dicitur determinat finem veritatem de principio motus finem locum. et continet duas partes principales: in quarum prima ostendit que sunt principia mouentia motu finem locum. secundo determinat numerum et ordinem eorum que concurrunt ad talem motum ibi. Quoniam autem tria sunt.

Prima in duas: quia primo facit quod dictum est. secundo reuertitur ad improbandum distinctiones potentiarum anime superius positas ibi. Diuidentibus autem.

Prima adhuc in duas. quia primo ostendit quod intellectus et appetitus sunt mouentia animal motu finem locum. secundo reducit hec mouentia ad unum mouens ibi. Appetibile enim. Prima iterum in duas. quia primo premitur quod intendit. secundo declarat ibi. Intellectus autem.

De prima dicitur quod videtur autem hec duo mouentia motu finem locum. sicut appetitus aut intellectus. et hoc si aliquis posuerit phantasiam sicut quandam intelligentiam et eam comprehendat sub intellectu. dico autem si aliter quia posuerit phantasiam et c. quia multa enim operantur homines preter scientiam in quibus sequuntur phantasias suas et in aliis animalibus ab homine non est intelligentia neque ratio sed phantasia. utraque ergo hec sunt motiva finem locum. sicut intellectus et appetitus.

Intelligendum quod si autem ad apprehensionem intellectus multotiens sequitur motus. sic ad apprehensionem phantasie multotiens sequitur motus. quare si volumus phantasiam tolerare sub intellectu propter aliqualem eorum similitudinem ad invicem: tunc erunt duo principia motus. per se sunt. et vniuersaliter cuiusque motus finem locum. sicut intellectus et appetitus. sed si volumus distinguere intellectum a phantasia: tunc erunt tria principia. sicut intellectus phantasia et appetitus.

¶ Intellectus autem qui propter aliud ratiocinatur et qui practicus est. differt autem a speculo finem finem: et appetitus propter aliquid omnis est. Cuius enim appetitus: hoc principium practici intellectus ultimum autem principium actionis: quare rationaliter hec duo videntur mouentia: appetitus et intelligentia practica.

¶ Declarat quod dixerat ostendendo quod intellectus practicus et appetitus quia sunt per aliquid. sicut propter opus extrinsecum sunt principia motus finem locum dicens. Intellectus autem qui ratiocinatur propter aliquid et qui est practicus differt autem a speculativo sine. quia finis intellectus speculativi est veritas. finis autem intellectus practici est opus: et omnis appetitus est propter aliquid omnis est appetitus. sicut finis est principium practici intellectus. ultimum autem est principium actionis. quare rationaliter hec duo

videntur mouentia. sicut appetitus et intelligentia practica.

Intelligendum primo secundum commentatorem comento. xlviij quod illud quod domiat in isto motu appropriatur et non est cognitio cum multotiens moueamur ab desiderio. Intellectus videt nos non debere moueri neque etiam quod dominatur in isto motu est desiderium: quia multi homines desiderant sed non consequuntur desiderium sed in intellectu. Et quo patet quod nec solum intellectus nec solum appetitus est principium motus finem locum: sed ambo si mul sunt principium in tali motu. propter quod subditur commentatorem motus localis impossibile est attribui alteri istarum virtutum singulariter. Et apparet etiam quod utraque illarum habet introitum in mouendo. motus enim non sit sine desiderio nec sine intellectu aut imaginatione. Idcirco ergo quod si debet fieri motus finem locum: oportet quod concurrant intellectus vel phantasia qui comprehendant finem illius motus. et appetitus facienti talem motum propter finem locum finem: propter quod dicit Albertus quod sufficiens vniuersalis causa illius motus est aggregata ex duobus quorum unum determinat et precipit motum: et est intellectus practicus vel phantasia loco illius et alterum exequitur motum et est appetitus. Unde quotienscumque appetitus intellectui vel phantasie consenserit motum precipientibus: tunc erit motus et talis qualis est consensus appetitus ad intellectum vel phantasiam. Intelligendum secundo per notitiam illius littere illud cuius per appetitus principium in intellectu practici et ultimum est principium actionis: ut habetur secundo physicoz. finis in operationibus est sicut principium in speculabilibus. nam sicut intellectus speculativus primo habet noticiam principiorum deinde per principia venatur conclusiones. sic intellectus practicus primo accipit ipsum finem cuius est appetitus: deinde per ipsum investigat ea que sunt ad finem et ultimum investigatur erit principium tue actionis. verbigratia. appetitus desiderat sanitatem tanquam finem: tunc intellectus practicus accipit hunc finem videlicet sanitatem tanquam principium: et per ipsum investigat ea que sunt ad finem: arguendo sic. Hoc corpus est sanandum. sed non potest sanari nisi per talem herbam. ergo talis herba est inueniendum. sed non potest inueniri nisi cado ad botum. ergo eundem est ad botum. hoc igitur quod eundem est ad botum est ultimum investigatum et ab isto incipit actio quia primo itur ad botum postea recipit herba et ultimum inducitur sanitas. patet ergo quomodo sanitas que est finis cuius est appetitus est principium a quo incipit discurre intellectus practicus inueniendum ea que sunt ad finem: et ulterius quomodo ultimum id est ultimum inuentum per talem discursum est principium actionis. id est illud a quo incipit operatio per quam debet induci finis intentus.

¶ Appetibile enim mouet: et propter hoc intelligitur tamen mouet: quare principium hoc est quod et phantasia aut cum moueat: non mouet sine appetitu. Unum igitur mouens quod appetitus.

¶ Ad id reducit plura mouentia ad unum principale mouens. et continet tres partes. in prima facit quod dictum est in secunda declarat quod dixerat. in tertia ostendit quomodo in talibus mouentibus potest esse rectitudo et quomodo non. ibi secunda. Si enim duo. tertia ibi. Intellectus quidem igitur. De prima Aristoteles reducit intellectum et appetitum ad ipsum appetibile tanquam ad mouens principale dicens: Appetibile enim mouet et propter hoc intelligentia mouet. quia quod est appetibile est principium scilicet principale huius motus: quod mouet omnes alios motores. et propter hoc intellectus et appetitus mouent et phantasia autem cum moueat non mouet sine appetitu et nisi si mota fuerit ab appetibili cuius est appetitus. unum igitur est mouens principale scilicet illud quod est appetibile.

tertius

Intelligendū sūm 2m. comento. xlii. q. intellectus quādo appetendū aliquid desiderabit per se et mouebit p desiderium necesse est ut iste intellectus sit mouens sūm q. est desiderans nō sūm q. est appetendens neq. sūm q. desiderium est alia virtus ab intellectu que etiam est mouens etc. Vult comentator q. intellectus non mouet solū sūm q. cognoscit: sed sūm q. determinatur a potentia appetitiua et potentia appetitiua non mouet in eo q. alia virtus ab intellectu: sed in eo q. est coniuncta intellectui. quia potentia appetitiua non appetit nisi qd pū cognitiū fuit etiā hūmāz attingeret finē nisi potentia cognitiua repiret media que eam duceret ad illum finem etc.

C Si enim duo intellectus et appetitus mouebāt sūm cōmūnem vtiq. aliquam speciem mouebant: nūc autem intellectus non videtur mouē sūm appetitū. voluntas enim appetitus est. Cum autem sūm rationem mouetur: et sūm voluntatez mouetur. appetitus autem mouet ppter rationes. concupiscentia enim appetitus quidam est.

Dedarat quod dixerat ostendendo q. intellectus et appetitus mouent ppter eundem finem. s. appetibile. Dicit ergo: Si enī duo. s. intellectus et appetitus mouebant vtiq. sūm aliquam eōdem speciem. s. formā mouebant. nūc autem intellectus non videtur mouens sūm appetitū. Volūtas enim appetitus est cū aut aliquis sūm rationem mouetur et sūm voluntatem mouetur. appetitus aut mouet ppter rationem. Concupia enī quidē est quidam appetitus. Intelligendū sūm 2m. comento. l. q. motor qui est desiderans qui est vnus cōiungit ut illud quod mouebitur ab eo quod est mouens animal. s. vñs desideratiua sit vñm et hoc est aut intellectus aut imaginatio sūm q. vtiq. est desiderans. et si mouens aīal esset duo. s. intellectus per se: et vñs desideratiua per se sūm q. sunt diuersa: tunc motus mālīs non pueniret ab eis nisi accidentaliter. s. p. naturā cōm istis duabus vñtibus que essent aliā ab vñq. il. l.az. sicut enim manus dextera leuat pōdus accidentaliter q. sine ea posset leuare manus sinistra. et cō. ideo eis attri butis vna virtus cōis que leuat pondus p se. s. vñs leuatiua. et ita etiā de intellectu et appetitu si glibet illorum sine alio posset mouere al qd non mouet nisi accidentaliter: et esset alia vñs eis cōis que moueret p se. pp. qd vlti^o subdit q. intellectus nō vt mouere nisi voluntarie sicut imaginatio non videtur mouere sine desiderio et differētia inter voluntatē et desideriu est. q. qñ volūtas et desideriu mouent tūc volūtas mouet sūm cognitionē. i. cognitionē intellect^o desideriu aut mouet non sūm cognitionē: sed supple secū dū imaginationem. Adē dubitatur pmo quō intellectus et appetitus mouent sūm aliquā spēm eis cōm. Ad qd rādet Egidius pmitendo pmo q. quōtensūq. ad aliquā actionē concurrūt plura agentia illud qd ē pncipalius ē q. si forma et spēs alterius vt si ad mouendū vñm concurrūt lux et color: q. lux ē pncipalior i mouēdo vñū q. color: erit lux qñ spēs et forma coloris. et ex hoc lux dī qdā cōis for/ma ad se et ad colorē. nā lux mouet vñū sub ppha forma. color vñ mouet vñū sub forma lucis. lux ergo et color mouent vñū sub aliqua forma cōi vt sub forma lucis: ita intellectus et appetitus mouēt sub aliq cōi spē q. appetitus est pncipalior cā illius motus. Intellectus vñ mouet p appetitū p qd sub spē appetitus sū talis motus. ideo intellect^o et appetitus mouent sūm spēm eis cōm. s. sūm appetitū.

Aliter tñ et melius rīderi pōt dicendo q. finis ē illa species cōis sūm quā mouetur intellectus et appetitus: vt habetur secūdo physicoz. finis et forma cōiūciūt. et p dī. sepe forma et spēs idē sunt. Cū ergo intellectus et appetitus moueant ppter eundem finem. s. appetibile: sequitur q. si nō est illa forma seu spēs cōmūnis ppter quam abo mo/

uent. Dubitat secūdo quō intellectus non mouet sine appetitu. sed appetitus mouet sine intellectu: cuius oppo sitū sepe dictū fuit ab dī. et a 2m. Respondet q. intellectus capitur duplī. s. ppe et cōiter. p ppe sūptus distinguitur a phantasia. sed sūptus cōiter includit phantasiā vt dictū est supra. et sūlī dupliciter capi pōt appetitus. vno modo p appetitū sensitīu. s. distinguendo ipsum contra volūtatē sūm quem modū a 2m. appellatur desiderium. Alio modo cōiter vt includit tam appetitū intellectiū q. sensitīu. tūc dicitur q. intellectus et appetitus capiānt cōiter neq. cor mouet sine altero. quia sola apphensio obiecti sub ratione pfcui vel nocui non sufficit ad motum sed o. concurrere appetitiū ad illum motum. nec appetitus aīalis de quo est sermo s. aliquo obiecto pōt haberi nisi ipsum p cognitum fuerit. et hoc volūcrūt supra dī. et 2m. et similiter descendendo ad magis spālia dicere habemus q. intellectus ppe sūptus non pōt mouere sine voluntate eius differētiā determinante neq. volūtas absq. intellectu cū volūtas non feratur nisi incognitū per intellectum. Et pporcionabiliter dicendum est de phantasia et appetitu sensitīu. Sed si intellectus ppe sumatur et appetit^o cōiter vt hic dī. facere videtur: tūc p. verū esse qd dicit. s. q. intellectus non mouet sine appetitu: appetitus tamen mouet sine intellectu. et verificatur p appetitū sensitīu brutorum et frequenter in hōibz incōtinentibus sū motus i se qñ concupiscentias sensū contra rectū dic tamen rōnis ipsius intellectus. Dī. aut qñ intellectus et appetitus con formantur in mouendo et sū motus intellectus redcat ad appetitū tanquam ad pncipalius mouēte vel cōmuer/so possit inquirere.

Intellectus quidē omnis rectus est: appetit^o aut et phantasia recta et non recta. vnde semper quidē mouet appetibile. Sed hoc est bonū: aut apparet bonum. actuale autem est contingens: et aliter se habere. Quod quidē igitur huiusmodi potentia mouet anime: que vocatur appetitus manifestum est.

Ostendit quomodo in talibus mouentibus potest esse rectitudo et non rectitudo et quomodo non dī. Intellectus quidē igitur omnium pncipiorum est rectus idē omnes habitus pncipiorum operabilium est rectus. Appetitus autem et phantasia sunt aliquando recta et aliquando non recta. vnde semper quidē mouet appetibile. sed hoc. s. appetibile est bonum. s. existens aut apparens bonū. Non omne. s. bonum existens vel apparens mouet intellectum practicum vel phantasiā practiciā. s. bonum actuale idē agibile quod dependet ex operibus nostris: bonum autem actuale est bonum contingens aliter se habere et tunc concludit dicens q. quidē igitur huiusmodi potētiam anime que vocatur appetitus mouet manifestum est.

Intelligendū pmo q. ea in que fertur intellectus sūmediate sunt pncipia que quia sunt sicut locus iāne i domo quem nullus ignorat. ideo in eis non cadit error: neq. deceptio siue fuerint speculabilia siue agibilia seu practica: vt q. omne bonum est psequendum: omne malum ē cui tandum. et ita de aliis. ppterca dicit dī. q. omnis intellectus est rectus. phantasia autem et appetitus quia sunt circa bonum particulare qd aliquando est existens bonum et aliquando apparens et non existens. ideo phantasia aliqui est recta et aliquando non et similiter appetitus. et idē accidit intellectus cum non fiat in pncipijs vniuersalibus sed sub eis accipit particularia: quia in particularibus que accipit vel concludit potest esse rectitudo vt si arguat sic: Omne bonum est faciendum. hoc est bonum. ergo hoc ē faciendum. pūet enī q. si illud qd demonstratur in minori est bonū ibi est rectitudo: si vero nen: ibi non ē rectitudo.

Intelligendum secundo q. non omne bonum indifferenter mouet intellectum practicum vel appetitum. q. nō bonum commune omnibus quod est semper existens iactu ut dicit commentator. sed bonum operabile a nobis q. quia contingens est cum nostre operationes sint circa generabilia. ideo possibile est tale bonum aliter se habere.

¶ Diuidentibus animae partes si finis potestas diuidant et separant valde multe sunt vegetabile: sensituum: intellectuum: consiliarium: ad huc appetituum. hec enim plus differunt ab inuicem q. cōcupiscibile et irascibile.

¶ Reuertitur ad pbandum distinctiones particularum animae superius positas. et diuiditur in tres. quia primo facit quod est. secundo soluit rationem superius adductam contra veritatem. tertio epilogat. ibi secunda. Quoniam autem ibi tertia specie quidem igitur. Dicit de prima q. an quibus diuidentibus partes animae si finis potestas eas diuidant et separant. tunc valde multe et longe plures sunt q. dixerint illi antiqui. s. vegetabile: intellectus: consiliarius: ad huc appetitus. hec enim plus differunt ab inuicem q. cōcupiscibile et irascibile. Intelligendum q. intellectus differt a consilio quia intellectus potest esse necessarius et non solum futurorum. sed est presentium et preteritorum. consiliarium autem est solum futurorum et possibile aliter se habere et c.

¶ Quoniam autem appetitus sunt contrarii ad inuicem. hoc autem accidit cum ratio et concupiscentia contrarie fuerint. Sit autem in ipsis sensus habentibus. Intellectus quidem igitur. ppter futurum retrahere iubet. Concupiscentia autem ppter ipsum iam videtur enim q. iam delectabile et simpliciter delectabile: et bonum simpliciter. ppter ea non videtur quod futurum.

¶ Soluit vnam rationem factam superius que contra veritatem nunc declaratam fuerat deducta. Nam quia vegetatiui sensitiui est intellectus speculatiuus non sunt principia motus. pgressiui siue finis locum est manifestus similiter tunc practici intellectus non est causa per se sufficiens seu propinqua in tali motu: sed magis appetitus ut dictum est supra quomodo posito appetitu statim sequitur motus: nisi aliud prohibeat et eo remoto remouetur. ideo solum ad vltimam rationem que de appetitu arguebat est respondendum. Dicit ergo: Quoniam autem appetitus in nobis fuerint ad inuicem contrarii. hoc autem accidit cum ratio id est appetitus intellectus qui sequitur rationem et concupiscentie sensuales fuerint inuicem contrarii. sunt autem hi appetitus contrarii in habentibus sensum id est cognitionem et per se quia in hominibus. Intellectus quidem enim propter futurum malum iubet retrahere ab operatione inbonesta ut est coitus vel crapula. Concupiscentia autem et sensus iubet psequi ppter ipsum iam id est. ppter illud quod nunc apparet. videtur enim ei q. iam idem nunc apparet esse delectabile et bonum simpliciter. ppter ea q. non videtur ab ipso sensu nec percipitur malum quod est futurum ut est egritudo vel aliud tale. Intelligendum primo q. ratio superius facta stabat in isto homines continentes appetitum delectabilem et tamen non psequuntur ea quorum habent appetitum sed sequuntur intellectum. ergo appetitus non est dominus in motu pgressiuo. Responderet autem. negando priam. quoniam in homine sunt contrarii appetitus. s. intellectus et sensitiuus vnus trahit et vincit alterum. et quādo vincit appetitus sensitiuus: tunc homo mouetur secundum ipsum. sed quando vincit appetitus intellectus: tunc agit finem rationem et appetitum intellectuum. Ex quo patet q. non sequitur: homo continens non agit finem appetitum sensitiuum. ergo non agit finem appetitum. quoniam licet non agit tunc finem appetitum sensitiuum: agit tamen secundum intellectum sequentem rationem intellectus.

Intelligendum secundo q. homo se dicitans per intellectum: iudicat esse abstinentium a fructibus vel aqua frigida ppter vitare futurum malum quod inde potest contingere. sensus vero cum non sentiat nisi pfectum bonum et quod est delectabile et bonum ut nūc dicat esse bonum simpliciter: iudicat esse psequendum et vitandum delectabilibus. et ex hoc patet qualiter in hominibus habentibus cognitionem temporis finis diuersa iudicia sensus et intellectus appetitus contrarii sunt et aduersantur ad inuicem appetitus intellectus et appetitus sensitiuus. quare et c.

¶ Specie quidem igitur vnus erit mouens appetibile: aut appetitiui: primum autem omnium appetibile. hoc enim mouet cum non mouetur eo q. sit intellectuum aut imaginatiuum: numero autem plura mouentia.

¶ Epilogat dicens: Quidem igitur vnus erit mouens specie. s. formaliter. appetibile aut appetitum. primum autem omnium mouentium est appetibile: quod declarat. q. hoc enim mouet cum non mouetur. mouet dico non qualitercumque: sed eo q. sit intellectuum aut imaginatum numero autem plura mouentia sunt sed vnus est principalis.

Intelligendum finem commentatore comento. lxxx. q. p. mus motor in hoc motu est res appetita finis q. est appetita. res enim appetita pcedit alia mouentia et hoc motu: quia illa mouet et non mouetur et ista est dispositio primi motoris. commentum est clarum. Idem dubitatur. Vt in intellectu vel phantasia sit principalis mouens alio motu secundum locum q. appetitus vel conuerso. Et arguitur q. intellectus vel phantasia. Primo sic. In mouentibus essentialiter ordinatis quod est vniuersalius mouens est principalis mouens q. minus vniuersale ut colligitur ex li. de causis. sed intellectus vel phantasia et appetitus sunt mouentia essentialiter ordinata ut patet ex dictis. et vniuersalius mouens est intellectus vel phantasia q. appetitus cum intellectus vel phantasia non concurrat ad motum secundum locum nisi per appetitum deiminentur ut fuit ostensum et agens determinans aliud sit eo minus vniuersale. quare et c. Secundo quandoque ad eundem effectum concurrunt duo motores et operatio vnus psequitur operationem alterius: illud cuius operatio psequitur ab operatione alterius est eo prius et principalis. hec est manifestata: sed ad pbandum motum finis locum concurrunt intellectus vel phantasia et appetitus et operatio appetitus que est actualis inclinatio ad motum psequitur operatio nem intellectus vel phantasia. s. cognitionem obiecti cuius est appetitus. et go et c. Patet deductio minor: declaratur quantum ad partem secundam. quia per hoc distinguitur appetitus animalis a naturali quia animalis. scilicet cognitionem et non naturalis. et hoc voluit d. in fine huius capituli: dicens q. appetibile mouet in eo q. intellectum et imaginatum. Tertio si appetitus esset principalis mouens: hoc non esset nisi quia esset mouens immediatum et prius efficiens ipsius motus et quasi omnes velle videntur. s. hoc est falsum. quia propinquius mouens est operatio finis locum motum existens in musculis et lacertis qui sunt instrumenta deservientia ad motum finis locum. In oppositum sunt quasi oēs volentes appetitum esse principalis mouens q. intellectus vel phantasia: et intellectus seu phantasia reducit ad appetitum et non conuerso. Et istud est declarare. dicit enim q. sicut intellectus est indifferens ad opposita intelligendo cum per eandem formam operantem aliquando indicet fugam: et aliquando psecutionem

Tertius

sic est indifferens ad opposita in mouendo et veri? loque-
 re intellectus non plus facit nisi q. nobis ostendit aliqd.
 sed in potestate nostra est si volumus istud. psequi vel fu-
 gere q. ut dicitur tercio ethicor. nos sum? domini nostra/
 rum operationu. a principio vltis ad finem. cu ergo intelle-
 ctus sit de se indifferens ad opposita si debet concurrere
 ad opus. o? necessario q. a voluntatibus determinet? ut ma-
 gis fiat profectio q. fuga vel conuersio. et similiter vide-
 tur de phantasia et appetitu sensitivo. quare sequitur q. ap-
 petitus est principalis mouens. Amplius v. dicitur no
 in metaphysice potentie racionales sunt ad opposita. h? q.
 diu est aliquid ad opposita tadu est in potentia ut agat et
 si debet pcedere ad opus o? q. determinet? q. aliquid. cu
 ergo posse agere opposita competat nobis et intellectu nu-
 q. poterimus actu pcedere ad opus nisi posse ad opposi-
 ta determinemur p voluntate. et p?is sequitur cu voluntas
 determinit intellect? q. ipsa est mouens principale in mo-
 tu s'm locum et q. intellectus reducit ad eam. Alij ve-
 ro ad idem aliu adducunt declarationem dicentes q. in-
 tellectus et appetitus considerari possunt in duplici latitu-
 dine. Videlicet i latitudine essendi. et in latitudine opera-
 di. In prima latitudine intellect? est prior appetitu et ap-
 petitus reducit ad ipsu sicut posterius ad suum prius si
 b? essentialiter pcedunt. i. i. secunda latitudine contingit
 e contra q. intellectus reducit ad appetitu sicut in deter-
 minatum ad suu determinans et sic via causalitatis respe-
 ctu motus prior est appetitus quus intellectus et similiter
 q. phantasia. Vnde imaginatur q. in moto s'm locum ap-
 petibile prius mouet appetitu sub rone boni veri vel ap-
 parentis. Secundo appetitus mouet intellect? pra-
 cticum vel phantasia[m] practica[m] ad inueniendu[m] media
 quibus appetibile posset attingi. Terno intellectus vel
 phantasia mouet membra. Quarto membra mouent mate-
 riam circa quam operantur inducendo finem inietum.

Secd mihi videtur quicquid sit de confectione in se q
vraqz istarū declarationum accipit fallax fundamentu3.
¶ In prima declaratio Egidij sup isto fundari videtur
q intellectus est agens vniuersale & indeterminatum
respectu motuū diuersoꝝ & in epando magis vñū q3 ali/
ud determinatum per appetitū. ideo appetitus est prin/
cipalis: cā huiusmodi motuum q3 intellectus & constar q to/
num oppositū sequi si quis rōnem prima in principio du/
biū positam bene consideret. q3 semper agens posterius &
determinans ē sicut instrumentale. prius vero & determi/
natum ē sicut principale. Secūda etiaz declaratio mē/
iur cū ponit q appetibile prius mouet appetitū q3 intel/
lectū vel phantasiam cū appetitus animalis presupponat
cognitionem appetibilis vt dictum ēt supra. Et illius op/
positū vult A. x. dicens q appetibile mouet in eo q intel/
lectum aut imaginatum. ¶ 2o meliori itaqz euidētia p/
dicto: aut intelligendū prius q potentie anime in triplici
genere reperitur. quedā enim attribuitur aīe vegetati/
ue: quedā aīe sensitiue: & quedam aīe intellectiue. ¶ Poten/
tie aīe vegetatiue sūt duplices. s. ministrantes & ministrā/
re. ¶ Ministrantes sūt quattuor: v3 attractiua retentia di/
gestiua & expulsiua. ¶ Ministratē v3 tres nutritia augmē/
tatiua & generatiua. ¶ Potentia aīe sensitiue sūt duoz ge/
nerum quedam exteriores & quedam interiores. Exterio/
res sūt duplices. s. cognoscitiue & nō cognoscitiue cogno/
scitiue sūt quinqz v3. Visus auditus olfactus gustus & tā/
ctus. Non cognoscitiue sūt due appetitiua & motiua. Ap/
petiua ē duplex. s. concupiscibilis & irascibilis. Et simili/
ter motiua ē duplex v3 motiua i loco & motiua de loco ad/
locū. ¶ Potentie aut sensitiue interiores sūt quattuor vt sen/
sus cōis ima ginatiua cogitatiua vel extimatiua & memo/
ratiua. ¶ Potentie vero anime intellectiue sūt tres v3 intel/
lectus possibilis & intellectus agens & volūtas. Sūt et

q^o septem sp^s potentiarum anime vegetatiue et tredecⁱ sp^s potentiaru aie sensituiue et tres aie intellectiue. q^uis multi non ponant pot^{en}tia motua realiter distingui ab a p^opetitua. Intelligendū secūdo q^o duplex est appetit^u generis. s. intellectiue a q^uoq^u voluntas et sensituius qui diuiditur in concupiscibilem et in rascibilem. Et distinguitur hi appetitus primo ex pte finis q^o finis appetitus s. n^ositiue ē delectatio corporalis. sed finis appetitus intellectiue ē delectatio spūaliu que maxime consistit in contemplatione substantiarū sep^oatarum. secūdo differunt ex pte obiecti q^o obiectū appetitus intellectiue ē bonū simpliciter. sensitiui vero bonū vt nūc. tertio differūt ex pte operationis q^uo opatio appetitus sensituiui sequit^u cognitionē sensus. opatio vero appetitus intellectui sequit^u cognitionem intellectu quoniam sicut sensus et desideria sunt potentie aie sensituiue ē intellectus et volūtas sit potentie aie intellectiue. vt p^o ex dictis. Intelligendū tertio q^o aia h^o duplicem motū. Primus incipit a rebus exterioribus et terminatur ad aiam. Secundus incipit ab anima et terminatur ad ipsas res. hoc p^o quoniam sp^s rerū que inducūt cognitionem de eis primo multiplicantur a rebus ad sensus et a sensu ad intellectu et hic primus motus pronociens a rebus ad aiam per quem aia accipit cognitionē de rebus postea vero cū anima cognouerit res et eas iudicauerit p^oficias vel nocuas. tūc p^o appetitum mouetur. p^osequendo vel fugiendo. et hic ē motus secundus inchoans ab anima et terminatus ad res. ex quo p^o q^o res cuius ē appetitus et terminus a quo primū motus et terminus ad quem motus secundus. Quibus premisissis dici pōt modū quo sit motus sūm lecum in aiali esse talis. Nam inter momenta p^ocularia primū mouens quod a nullo mouet^u est appetibilis. ipsum aut appetibile mouet intellectuū practicū vel p^obatiam a quibus iudicat bonū et p^osequendū vel malū et fugiendū. deinde p^o naturalem subordinationem virtutis appetitiue ad virtutē cognoscitiuā mouetur virt^u appetitiue et deducitur ad actū appetendi p^osecutionem vel fugam a quibus motū imperantibus postea mouetur virtutis motiua que ē in musculis et lacertis que i operādo illis subordina^o et hoc ē motus tādem mebra mouet sūm ex gentia finis desiderati et fit motus sūm locū. Vnde h^o bonū vniuersale sit p^opiū obiectū volūtat^{is} et appetitus sensituiui bonū p^oculariū cūq^u tamen mouet voluntas nisi respectu boni p^ocularis sicut nec intellectus practicus nisi respectu boni p^ocularis. q^o operationes et motus sunt nū circa p^ocularia. Et hoc voluit A^o. cū dixit q^o non omne bonū mouet. sed actuale q^u est contingens aliter se habeat. Et ex quibus p^o q^o via casualitatis motus sūm locū p^o ē intellectus vel phantasia q^u appetitus et non solū q^u tum ad cē. Vnde licet appetitus aliquādo moueat intellectu vel phantasia ad inueniendū media quibus appetibile possit attingi hoc tamen nō est semp^o q^u fiat illa esse p^ocognita et illud nūq^u facit appetitus nisi. prius deduc^o fuerit ad actū appetendi p^o cognitionē intellectu vel p^obatias vt nuper fuit offensum. Auctores vero cum dicūt intellectu vel phantasia reduci ad appetitum tāq^u ad p^oicipalia mouens p^o mouens principalius intelligūt mouens determinans et quod est immediatius mouens et hoc est concedendū cē.

¶ Quoniam autem tria sunt: unum quidem mo-
uens: scilicet finis aut quo mouetur: et tertium quod mouet.
mouens autem duplex: aliud quidem immobile: ali-
ud quod mouetur. est autem immobile actuale bo-
num. mouens autem et quod mouetur appetituum.
mouetur enim quod appetitur finis quod appetit et ap-
petitus: actus aut motus quidem est: quod autem

mouetur alias est. quo vero mouet organo appetitus iam hoc corporeum unde in communibus tantum et corporis operibus considerandum est de ipsis. Nunc declarat numerum ordinem eorum que concurrunt ad motum secundum locum et diuiditur in duas: quia primo facit hoc. secundo determinat de organo principali motus secundum locum ibi. Nunc autem ut in summa. Dicitur prima quoniam autem tria sunt concurrentia ad motum secundum locum. Unum quidem est mouens. secundum autem est quo mouet ipsum mouens. et tertium est quod mouetur. Adhuc neque est duplex aliud quidem immobile: aliud autem quod mouetur. Est autem mouens immobile actuale bonum sive ipsum appetibile. mouens autem quod mouetur est ipsum appetituum. id est virtus appetitiva: ut per appetituum datur etiam intelligitur intellectus vel phantasia et virtus motiva que quoniam in corde est organo cum appetitiva non exprimitur propter breuitatem. Illud enim quod appetit mouetur secundum quod appetit. et appetitus actus aut motus quidem est. quod autem mouetur est animal. quo vero mouet appetitus est organo iam hoc est corporeum. Unde considerandum est de ipsis organa motus in operatione dicitur ab Aristotele. esse quidam motus quoniam non est motus absolute et proprie acceptus. sed motus quidem. id est improperie dictus qui est motus perfectus quomodo sensatio et intellectio etiam dicuntur esse motus.

Nunc autem ut summa dicatur mouens organice. ubi principium et finis illud velut omni gliscimus. hoc est gibbosum et concavum: hoc quidem finis. illud vero principium. unde aliud quod quiescit: aliud vero mouetur: ratione quod altera entia: magnitudine vero. in separabilia. omnia enim pulsus et tractu mouentur. propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid et hic incipere motum.

Determinat de principali organo motus localis facti ab animali et diuiditur per sequens in quatuor partes. in quarum prima facit quod dictum est. in secunda ostendit quomodo animalia mouentur per appetitum. in tertia mouet quiescentem de animalibus imperfectis. In quarta specialiter ostendit qualiter homines mouentur per phantasiam et appetitum ibi secunda. Omnino quidem igitur ibi tertia.

Considerandum autem ibi quarta. Sensibilis quidem igitur. De prima ostendit cor esse principale organum motus localis ipsius animalis dicens. nunc autem ut in summa dicatur mouens organice. id est principale est cor ubi idem est principium et finis motus velut gliscimus. id est sicut est in circulo hic enim. id est in corde est gibbosum et concavum hoc quidem. id est concavum est finis motus illud vero. id est gibbosum est principium et conuerso. Unde in corde aliud quidem quiescit aliud mouetur et principium et finis et motus et quiescens sunt quidem entia altera ratione. id est diffinitione magnitudine vero sive subiecto sunt inseparabilia omnia enim. id est omnes partes cordis mouentur pulsus et tactu. et propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid in medio aialis et hinc incipere motum eius et illud est cor. Intelligendum primo quod cor continue mouetur pulsus et tactu sive secundum dilationem et constrictionem inter quas mediant parue quietes et dilatatio procedit et concavum ad gibbosum ipsius. constrictione vero conuerso. Et hoc per quomodo in corde idem est principium et finis motus. quoniam concavum est principium dilatationis et finis constrictionis: et contra conuersum sive gibbosum est principium constrictionis et finis dilatationis. per

pterea dicitur Aristoteles. quod principium et finis et motus et quiescens licet sint altera ratione magnitudine in sive subiecto sunt inseparabilia cum eadem pars cordis sit principium et finis motus et aliquando motus aliquando quiescens. Intelligendum secundo quod non solum respectu proprii motus cordis idem est principium et finis motus. sed etiam respectu motus totius aialis ipsum cor manens in medio velut centrum est illud a quo incipit motus animalis quantum ad expulsiorem. et ad quod determinatur quantum ad attractionem.

Unde motus progressus compositus est expulsiore et attractione ut habet videri in libro de causis motus animalium. Et ad huius declarationem imaginari debemus sic esse in motu aialis sicut in motu circuli. dato enim quod motor circuli sit in centro ipsius et illic quiescens teneat circulum cum una manu ex uno latere et cum alia ex altero voluendo circulum de dextro ad sinistram. tunc per quod ex centro erit principium motus expulsiore circuli secundum latitudinem dextram et per latitudinem sinistram erit finis eius attractionis ad centrum. Sic in motu aialis primo expellitur membrum ut brachium vel tibia mediante nervo et principium expulsiore est ex corde tamquam ex membrum principale et quod est principium primum organicum omnium virtutum operationum que sunt in corpore animalis et ad ipsum etiam est finis attractionis et hoc voluit Aristoteles. cum dicit. propter quod oportet sicut in circulo manere aliquid et hic incipere motum. Et quod per Albertum iniusse reprobende re commentatorem in hoc passu dicendo cum mentium fuisse cum posuit in omni motu locali animalis cor esse illud quiescens a quo est principium expulsiore et ad quod est finis attractionis cum oportet tale quiescens esse conunctum membro quod debet expelli vel attrahi et consistat cum non coniungi tibi vel brachio que tali motu dicuntur moueri. propter quod oportet membra secundum locum mobilia propria habere mobilia a quibus fiat expulsiore et ad que fiat attractio sicut manus mota expellitur et retrahitur ad membrum attrahit immobile et brachium motum expellitur et retrahitur ad cubiti motum et adiutorium motum expellitur et retrahitur ad humerum motum. et ita de alijs. Ad hoc enim diceretur quod Averrois non negaret dari illa plura et diuersa mobilia propria respectu diuersorum membrorum. sed videretur posuit vna immobile commune respectu omnium membrorum insequendum Aristoteles. opinionem de cordis principatu super omnia membra tale non oportet immediari omnibus alijs membris attractionis et expulsiore sicut oportet de immobili proprio et membro quod expellitur ab eo aut ad ipsum attrahitur et.

Omnino quidem igitur sicut predictum est in quantum appetituum animal sic ipius motuum est appetituum autem non sine phantasia: phantasia autem omnis autem rationalis: aut sensibilis est: hac quidem igitur de alia animalia participat. Et ostendit quomodo aialis mouetur per appetitum dicens omnia quidem igitur sicut predictum est aialis in quantum est appetituum sic est motuum sui ipsius. appetituum autem non est sine phantasia. Omnis autem phantasia autem est rationalis aut sensibilis. Hac quidem igitur. id est phantasia sensibilis et alia aialis ab homine participant. Intelligendum quod sicut superius Aristoteles. sub intellectu collocavit phantasiam: ita hic sub phantasia collocavit intellectum. nam phantasia dicitur ab apparitione et quod per intellectum aliqua nobis apparent: ideo intellectus dici potest phantasia per phantasiam: igitur rationalem intelligere debemus intellectum. per sensibilem vero phantasiam que est vna ex virtutibus anime sensitiue. Albertus tamen per phantasiam rationalem non intelligit intellectum. sed phantasiam rationi intellectus obedientem: et per phantasiam sensibilem intelligit phantasiam que sensus concupiscentiam imitatur.

Tertius

Considerandum autem est de imperfectis: quid mouens est: quibus tactus solum inest sensus: utrum contingant phantasiam inesse his aut non: aut et concupiscentie. videtur enim leticia et tristitia inesse: si autem hec et concupiscentiam necesse. Phantasia autem quomodo utique inest: aut sicut mouentur indeterminate: et hec insunt quidem: in determinate autem insunt.

Nunc mouet quandam questionem de animalibus imperfectis dicens. considerandum autem est de imperfectis animalibus quibus inest solum sensus tactus quid est mouens ea localiter: utrum contingat phantasiam inesse his aut non et similiter utrum concupiscentia. i. appetitus concupiscibilis eis insit aut non et phat. q. sic dicens. Videtur enim leticia aut tristitia inesse eis: si appropinquetur conueniens dilatat se super illud quod est signum leticie. Si non disconueniens contrahit se et hoc est signum tristitie. si autem hoc. i. leticia et tristitia eis insit et concupiscentiam. i. appetitum concupiscibilem necesse est inesse et tunc interrogat phantasia aut quomodo utique in eis et respondendo dicit aut sicut ista anima mouentur indeterminate apprehendendo determinatum locum ad quem debent moueri ita et hec. i. concupiscentia et phantasia insit quidem in determinate autem insit.

Intelligendum quod animalia de quibus est hic sermo dicuntur imperfecta non quod sint imperfecta in propria specie cum constet eis nihil deficere quod sit regitum ad perfectionem proprie speciei. sed imperfecta dicuntur in genere animalium quia pluribus carent sensibus qui habentur ab alijs animalibus perfectis neque habeant solum tactum sicut sunt alia petris asina. et reliqua huiusmodi. Et habent huiusmodi animalia phantasiam indeterminatam et imperfectam non distinctam saltem organice a tactu per quod sicut non apprehendit determinate locum ad quem debeant moueri sic et indeterminata mouetur. Animalia autem perfecta habent phantasiam determinatam que propriam habent organum in cerebro per quam determinate apprehendunt locum ad quem cupiunt moueri. i. ut delectabile persequantur aut a quo cupiant percedere ut tristabile fugiant. id sicut determinata habet phantasiam sic determinate finem locum mouent. Commentator autem hanc ponit differentiam inter animalia habentia phantasiam determinatam et indeterminatam dicens quod animalia habentia phantasiam determinatam mouentur ad sensibilia apud corpora absentiam. sed habentia phantasiam indeterminatam non mouentur ad sensibilia nisi apud presentiam ipsorum. de hoc tamen superius dictum est satis.

Sensibilis quidem igitur phantasia sicut dictum est. et in alijs animalibus inest: deliberatiua autem in rationalibus inest. utrum enim aget hoc aut hoc iam rationem est opus. et necesse immensurare. maius enim imitatur: quare potest unum ex pluribus phantasmatibus facere. et causa hec eius: quod oppositiones non putari habere. quoniam ea que filio gismo non habet. hec autem illam. propter quod deliberatiuum non habet appetitum.

Nunc specialiter ostendit qualiter boves mouentur per phantasiam et appetitum. et diuiditur in tres partes in quarum prima ostendit quod phantasia in hominibus differt a phantasia in alijs animalibus. In secunda ostendit quod in hominibus moueat appetitus. In tertia vero quod in eis mouet ratio in eo ibi secunda. Vincit autem aliquando ibi tertia. Scientificum autem. De prima dicit sensibilis quidem igitur phantasiam sicut dictum est et alijs animalibus. i. ab hominibus inest. deliberatiua autem phantasia est in rationalibus. i. hominibus solum. Dicunt enim agens sit hoc aut hoc delibera

re istud iam rationis est opus et necesse est tunc uno alio quo mensurare que nobis obijciunt quod sit regula ad inueniendum quod sit magis agendum. rationem enim per illas regulas maius bonum imitatur quare potest ex pluribus phantasmatibus sibi occurrentibus facere et eligere unum per syllogismum et hoc est causa eius quod non est putari brutus habet et opinionem quoniam non habent causa rationem que est ex syllogismo. hoc autem. i. rationale autem animal illam rationem habet propter quod appetitus in brutis non habet deliberatiuum.

Intelligendum quod phantasia seu ratio deliberatiua accipit unum quo ut regula seu mensura mensurat plura sibi occurrentia et illud quod indicat magis bonum per syllogismum concludit magis esse faciendum verbi gratia. Primo accipit rationem deliberatiua hoc principium. Omne magis bonum est magis eligendum: quo principio accepto si occurrant ei plura bona quodlibet illorum huiusmodi principio mensurabit et quod indicabit magis bonum concludet magis esse faciendum: ex pluribus phantasmatibus propositionibus tale faciendo syllogismum. Omne magis bonum est magis faciendum. sed hoc est magis bonum. ergo hoc est magis faciendum: et tunc appetitus mutabitur de desiderando et eligendo magis bonum. Et quod opinio causat ex ratione deliberatiua et syllogistica qua unum preeligitur alijs et bruta non habent rationem deliberatiua et syllogisticam cum in solis hominibus reperitur. id bruta opinionem non habent neque appetitum deliberatiuum. i. consequentem deliberationem.

Vincit autem et mouet aliquando deliberationem: aliquando autem mouet seipsum sicut spe ra appetitus appetitum: cum incontinentia fuerit natura aut semper que sursum principalior est: et mouet. ut tribus rationibus iam moueatur.

Ostendit quomodo in hominibus mouet appetitus. nam cum duplex sit appetitus i. boie. i. intellectus et sensitivus quando unus vincit et superat alium tunc homo mouet ab appetitu vincente. dicit ergo. Vincit autem aliquis appetitus sensitivus et mouet deliberationem appetitum intellectum ut in continentibus et tunc ab appetitu sensitivo homo mouetur. Aliquis autem appetitus deliberatiuus mouet se ipsum. i. per se ipsum appetitus sensitivus. sicut spera celestis superior mouet inferiori: et hoc accidit cum homo fuerit incontinentia. quoniam nam tunc mouet ab appetitu intellectivo et talis motus est ordinatus. semper autem natura que sursum principalior est et mouet ita ut motum ab ea tribus rationibus moueatur.

Intelligendum primo quod quod ordo nature est quod semper inferiora regantur et moueant a superioribus et non e contra. sicut per de speris celestibus in quibus superior mouet inferiori et non conuertitur. id cum intellectus sit superior ad sensum et appetitus intellectivus ad sensitivum cum phantasia et appetitus sensitivus regulantur a recta ratione intellectus et conformantur appetitui in intellectivo. tunc mouet appetitus intellectivus et motus sunt ordinati et regulati ut debet ut per in virtutibus. quando autem contingat oppositum quod phantasia et sensitivus appetitus vincit rationem intellectus et appetitum intellectum tunc fit motus secundum appetitum sensitivum contra rationem intellectus et talis est perversus et inordinatus ut est videre in boie vitioso. **I**ntelligendum secundo quod dicitur de. q. semper natura que sursum est principalior et mouet tribus rationibus. Istud exponit Albertus dicens quod natura superior que est in boie. i. intellectus mouet tribus modis. primo discernendo vniuersale decretum motus supra quod omne tale faciendum est et hec est ratio seu opinio vniuersalis que est sicut principium. secundo sub ipso vniuersali mensurando phantasmatibus particulare et hoc fit sumendo minorem particularem sub principio vniuersali. tertio impulsu faciendo ad opus per appetitum. Alij autem dicunt quod sicut in speris celestibus inferior mouet a superiori sit ut moueat triplici motu ut habet

videri in astrologia, sic appetitus sensitivus dum est con-
formis rationi et regulatur ab illa mouet triplici motu. scilicet mo-
tu proprio motu appetitus intellectui et motu rationis. quoniam
ratio mouet appetitum intellectum. et appetitus intellectus
mouet appetitum sensitivum. Appetitus autem sensitivus
mouet seipsum ad perfectionem: vel fugam secundum preceptum
et desiderium voluntatis.

**Scientificum autem non mouet: sed manet quo-
niam autem hec quidem vniuersalis existimatio et
ratio: alia vero particularis: hec quod enim dicit
quod oportet talem tale agere: hec autem quod hoc qui-
dem tale. et ego talis: iam hec mouet opinio non
que vniuersalis aut vtriusque. sed hec quidem quie-
scens magis: hec autem non.**

**Nunc manifestat quomodo in hominibus mouet ratio. cum
enim ratio sit duplex. scilicet speculativa et practica et vtriusque sit ite-
rus duplex. vnde vniuersalis et particularis ratio speculativa non
mouet quod non impat. perfectionem vel fugam nec ratio practi-
ca vniuersalis mouet immediate. sed solum ratio particularis
practica. dicit ergo. Scientificum autem. id est ratio speculativa non
mouet. sed manum cum nihil dicat de fugibili aut persequi-
bili. quoniam autem hec quidem existimatio. id est opinio et ratio practi-
ca est vniuersalis. alia vero particularis. hoc quidem enim. scilicet
ratio practica vniuersalis dicit quod oportet tale tale agere ut quod cuius-
bet regi est obediendum quilibet pater est honorandus. et ita
de alijs. hec autem. scilicet ratio practica particularis dicit quod hoc quidem
est tale. scilicet res vel pater et ego sum tali. scilicet subditus vel fili-
us et hec opinio seu ratio practica particularis ita mouet et non
ratio practica que est vniuersalis aut vtriusque. id est vtriusque ratio pra-
ctica ita vniuersalis quod particularis mouet. sed hoc quidem. scilicet
ratio practica vniuersalis est magis quiescens. hoc autem. scilicet ratio
practica particularis non est. est quiescens. sed magis mouens.**

**Intelligendum secundum Egidium quod sicut sunt syllogismi in
speculabilibus sic etiam sunt in operabilibus. Intel-
lectus igitur practicus talem facit syllogismum. cuiuslibet re-
gi est obediendum iste est rex. ergo iste est obediendus
quandiu stat in principio vniuersali illo scilicet cuiuslibet
regi est obediendum non sit motus quod non opantes. sed est
sub principio vniuersali accipit illa particularis iste est rex sta-
tim sit motus ad obediendum. Et quo per quod propositio vni-
uersalis non mouet nisi ei addatur propositio particularis quod
motus et opantes sunt circa particularia propterea dicitur Alexander.
quod ratio practica particularis mouet et non vniuersalis vel quod si
vtriusque mouet magis et immediatius. mouet particularis. vni-
uersalis autem magis videtur esse quiescens cum de se non
sit sufficiens ad mouendum etc.**

**Vegetabile quidem igitur animam ne-
cesse est habere omne quodcumque vivit. et
habet animam a generatione usque in cor-
ruptionem. necesse est enim quod generatum
augmentum habere et statum. et decrementum. hoc
autem sine animo est impossibile necesse igitur
in esse vegetabilem potentiam in omnibus genera-
tis et corruptibilibus.**

**Illud est tertium capitulum huius secundi tractatus in quo
Alexander. compat ad invicem potentias anime magis vniuer-
salis. scilicet potentiam vegetativam et potentiam sensitivam osten-
dendo quod potentia vegetativa est magis vniuersalis quod
potentia sensitiva. Et secundum hoc dividitur istud capitulum in
duas partes in quarum prima ostendit quod omne vivens genera-**

**bile et corruptibile habet potentiam vegetativam. In secun-
da ostendit quod non omne tale vivens habet potentiam sensiti-
vam. sed solum animal ibi. Sensus autem non necesse. De
prima intendit quod necesse est omne vivens generabile et
corruptibile habere potentiam vegetativam. quod sic argui-
tur. Necesse est omne vivens generabile et corruptibile ha-
bere augmentum statum vel decrementum. sed ista non potest
habere nisi vivit alimentum et impossibile est vivit alimentum: ni-
si quod habet potentiam vegetativam: ergo necesse est omne vi-
vens generabile et corruptibile habere potentiam vegetati-
vam. quod est ergo. Vegetabile igitur quidem animal necesse
est habere et quodcumque vivit. vnum et habet animam a generatio-
ne usque ad corruptionem. necesse est enim id quod genera-
bile habere augmentum et statum et decrementum. hoc autem impossi-
bile est aliquem habere sine alimentum. igitur necesse est ve-
getabilem potentiam inesse omnibus viventibus genera-
bilibus et corruptibilibus et de generabilibus et corruptibilibus per
per corpora supracelasta quod vivit. et in de potentia sic si sunt nisi
intellectiva et desiderativa. vnde se ostendit. Ad id dubi-
tatur vtrum vivens sit aliquando in tempore statum. Arguitur
quod non: primo sic. Calor naturalis vivens quod convertit nu-
trimentum in substantiam nutritiam: aut est fortis aut non est for-
tis. Si est fortis: tunc facit augmentum plus restaurando quod
fuerit resolutum. si non est fortis: tunc sit diminutio ex hoc quod
illud quod restauratur est minus prius resolutum. sed inter ca-
lorem esse fortis et non esse fortis non dat medium: vnde per
ergo inter tempus quo vivens augeat et tempus quo ipsum
diminuitur non cadit tempus medium: et per prius non dat
tempus statum in quo vivens neque crescat neque diminua-
tur. Secundo si daretur tempus statum in quo calor natu-
ralis precise tantum sufficeret restaurare quantum deperdi-
tur: sit illud tempus vnius anni gratia exempli et tunc querit
vnde in fine illius anni calor sit eque fortis sicut in principio
vel fortior: vel debilius. Si datur quod eque fortis vel fortior
ergo sicut in principio sufficeret per vnum annum tantum re-
staurare quantum resolutum: ita sufficeret in fine illius an-
ni: et ita per duos annos immo in infinitum duraret statum
quod per similitudinem arguendo de tertio anno et de quarto: et
sic in infinitum: quod tamen est falsum. Si vero dicatur
quod in fine illius anni calor sit debilius quod in principio. ergo
in aliqua proportionem: et per consequens prius etiam erat de-
bilius: in minor proportionem cum non fiat transitus de ex-
tremo ad extremum: nisi per medium. sed in principio an-
ni non poterat calor restaurare nisi tantum quantum resol-
uebatur. ergo prius quando fuit debilius quod in principio
anni non potuit restaurare tantum quantum resolutum: et
per consequens tunc fuit diminutio et non statum cuius op-
positum supponebatur. In oppositum est Alexander in lite-
ra et omnes medici in idem conveniunt: quod et ratione sic
potest probari. Inter omnes motus contrarios cadit quies
media. sed motus augmenti et diminutionis sunt motus
contrarii. ergo inter augmentum et diminutionem cadit quod
es media. sed omnis quies mensuratur ipse. ergo inter tem-
pus quo aliquid augetur: et tempus quo ipsum diminuitur
est tempus medium: in quo neque augetur neque diminui-
tur. sed continue sub equali quantitate conservatur: et hoc est
tempus statum. quare etc. Tota deductio per: et assumptum
colligitur quinto et octavo philosophorum. Idem dubio pre-
mittendum primo triplicem esse viventis etatem. scilicet pueri-
tiam iuventutem et senectutem. Pueritia dicitur illa etas
in qua merito proportionis caloris naturalis ad suum hu-
midum est aptum plus restaurari quod resoluatur. Iuven-
tus autem dicitur illa etas in qua merito proportionis calo-
ris naturalis ad suum humidum est aptum precise tantum
restaurari quantum resolutum. Senectus vero dicitur il-
la etas in qua merito proportionis caloris naturalis ad su-
um humidum minus est aptum restaurari quod resoluatur**

Tertius

p3 hoc et dictis medicorum. **P**remittendum secundo q3 quādiu fiat vita in corpore animato generabili & corruptibili: tādū calor eius naturalis agit in suum humidū ipsūz efficiendo & terrestrificando donec ad tantā siccitatē perveniat q3 non ē amplius sufficienter ipsius caloris pabu- tantū & conservativum: & tunc deficit vita. prius tamē remittitur calor naturalis in gradu q3 totaliter extinguitur & prius definit augmentum facereq3 reinitatur in gradu: colligitur hoc vt precedens. **P**remittendū tertio q3 virtus & calor corporis & viventis generabilis & corruptibilis ipso naturaliter se habente continue fortificantur vsq3 ad mediū iuventutis quāvis calor intendatur in gradu: & postea continue debilitant vsq3 ad primū nō ē colligitur vt supra. Ex his ad dubiū dicendum est q3 omne vivens generabile & corruptibile qd ex pueritia pervenit ad senectutē prius pervenit ad iuventutem siue ad etatem que dicitur status: qd argumento Avicenne sic potest probari: Virtus in pueria sufficit conservare calorem & facere augmentum & aliquando neutrum sufficit facere vt in senectute. ergo prius tantū alterum illoz sufficit facere. te- net consequentia: q3 non est transitus de extremo ad extremum nisi p mediū. sed nō potest dici q3 aliquando faciat augmentum & non conservet calorem: q3 hoc est impossibile cū calor non diminuitur nisi in senio. ergo aliquando sufficit conservare calorem & non sufficit facere augmentum: & hoc est tempus status. igitur ēē. Ad rōnes factas in principio. Ad primam cū querit an calor naturalis sit fortior: aut non. Respondet q3 non semp. Quia calor est fortior facit augmentum: q3 definit augmentare nō propter eius debilitatē. sed propter terrestritatem humidū reddentem ipsum ineptum ad extensionē que requiritur ad veram augmentationem: vt alibi h3 videri. Ad sū cum queritur utrū in fine temporis status virtus & calor sit ita fortis sicut in principio hoc potest concedi: l3 in medio sit fortior: & cū postea arguit. ergo sicut in principio poterat p annum tantū restaurare quāntū resoluēbat. oportebit i fine: negat p3ia: quoniam disparitas ē ex pte humidū. nā in principio illius anni non erat humidū ita terrestre quā cum maiori terrestritate suū calorem posset conservare sub gradu sub quo prius fuit. in fine vero illius anni erit humidum i extremo intensiori latitudinis siccitatis cum qua posset calorem conservare: & q3 continuo efficitur siccior: ideo immediate post finē non amplius sufficit humidū calorem conservare sub eodē gradu. sed continue diminuetur: quare nec poterit tantū restaurare quāntū p tūc resoluētur. sed continue minus. igitur ēē.

Sensum autem non necesse. In omnibus vivētibz neq3 enim quorum simplex corpus continet habere tactum: neq3 sine hoc possibile ēē nullum animal: neq3 quęcūq3 natura susceptūz specierum sine materia.

Declarat q3 nō omne vivens generabile & corruptibile h3 potentiam sensitiuam: & dividit in duas ptes. In prima facit hoc. In secūda ostendit q3 necesse est omne animal habere sensum: ibi. Animal aut. Dicit de prima q3 sensum aut non necesse in omnibus viventibus esse: q3 non in plantis: neq3 enim quorūcūq3 corpus est simplex vt sunt elementa contingit habere tactum: & p consequens neq3 alium sensum neq3 sine hoc. f. tactu possibile est nullūz animal esse & supfluit negatio. neq3 supple contingit sensus habere: quęcūq3 nō sunt susceptiva specierū sensibilium sine materia vt lapides & reliqua huiusmodi. Intelligendū q3 vt p3 ex prehabitis tactus ē mediū ppositio qualitatum primarū. ideo quęcūq3 habet qualitates primas i sua excellentia tactum habere nō possit & hoc siue fuerit simplicia vt elementa: siue mixta. sed nūnis terrestris: vt

lapides & plante que propter nimiam terrestritatem sunt receptiva specierū sensibilium sine materia: & que non possunt habere tactū nullum sensum pnt habere cū sit aliorūz fundamentū: vt post apparebit. **C**ōmentator tamen per corpora simplicia intelligit corpora supercelestia que sunt aīa & sensum non habent. prior tū expōsio videtur magis conformis his que sequunt.

Animal autem necesse sensum habere: si nihil frustra facit natura: propter aliquid enim omnia que sunt natura subsistunt. aut confidētia sunt: eorum que sunt propter aliquid. Si igitur omne processuum corpus non habet sensum corrumperetur utiq3: & ad finem non utiq3 veniet qui est nature opus: quomodo enim aletur: manentibus quidez enim existit q3 vnde natura sunt.

Declarat q3 necesse est omne animal habere sensū: & dividit in duas ptes: q3 primo declarat de omnibus animalibus mobilibz motu processuum. Secūdo illud declarat vniuersaliter de omnibus animalibus: ibi. At vero si sensum. **P**rima adhuc in duas: q3 primo facit quod dictum est. scilicet remouet vnam instantiam queri posset p rōnem suam: ibi. Nō potest aut. De prima intendit tales rōnes. Si animalia mobilia motu processuum non haberent sensum quo possent percipere eoz corruptiua sibi appropinquata & ea fugere: & eoz saluatiua: & ea psequi & a longe sibi querere alimentū ex quo nutriantur: tunc talia animalia cito corrumperentur neq3 pervenirent ad finem ad quē a natura ordinantur: & p consequens facta fuissent frustra. consequens falsū cum natura mibi faciat frustra. Dicit ergo. Animal aut necesse est sensum habere si natura nihil faciat frustra. omnia enim que sunt natura subsistunt propter aliquod. i. propter aliquem finem: aut sunt concessentia. i. consequentia eoz que sunt propter aliqd: sicut pilū q3 oriuntur in corpore animalis in locis nō determinatis: vt supplet cōmentator. Si igitur omne corpus processuum nō h3 sensum corrumperetur utiq3. f. scito: & nō utiq3 veniet ad finem qui est opus nature: quomodo enim aletur sibi cibū querendo: si nō habeat sensum: quasi dicat: nullo mō hoc erit possibile: ex quo talia animalia habent nutrimentum & motū manentibus quidez. Laialibus non mobilibus de loco ad locū existit i loco sue generationis aliquod quod ē. i. ppter qd & vnde nata sūt nutriri. Intelligendū q3 animalia perfecta cuiusmodi sūt mobilia motu processuum habent nutrimentū distans. iō natura eis dedit non solū sensus qui sentiunt p medium intrinsecū vt fagerent corruptiua & prosequerentur convenientia: sicut sūt tactus & gustus. sed etiam dedit alios sensus qui sentiunt p mediū extrinsecū: vt a longe possent sibi querere nutrimentum: aliter cito pirent neq3 pervenirent ad operationes perfectas: que sunt finis ad quem a natura ordinantur: & sic frustra fuissent producta: qd non debet cōcedi. Animalibus autē im perfectis & nō mobilibus de loco ad locū: sensus illos nō dedit cum habeant nutrimentum coniunctum: & sufficit eis habere solum tactum & gustum.

Non potest autem corpus habere quidem animam: & intellectus discretivum: sensus autem nō habere non māsūz existens. generabile autem. At vero neq3 in generabile. quare enim nō haberet: aut enim maxime melius aut corpori. nō autē neutram est: hoc quidem nō magis intelligit. hoc autem nihil erit magis propter illud. Nullum ergo habet animam corpus non manēs sine sensu.

Remouet vnam instantiam que posset fieri contra dicta. Nam dicebatur q3 necesse est animal processuum

habere sensum ut possit evitare corruptiua et prosequi conuenientia. Contra hoc posset aliquis instare dicendo quod illud non expedit quod nihil processuum potest illud facere per solum intellectum non habendo aliquem sensum. Ad hoc cauillationem remouet Alexander. dicens: quod est impossibile corpus alijs processuum siue generabile siue ingenerabile habere intellectum et non habere sensum. Dicit ergo. Non potest autem corpus habere quidem animam et intellectum discretiui: sensum autem non habere corpus dico non mansuum. i. processuum etiam autem generabile: aut vero neque ingenerabile: quod probat per talem rationem. Si corpus animalis processuum haberet intellectum et non sensum: quare enim non haberet. scilicet sensum quod si non haberet hoc erit propter melius. Sed arguitur quod non: quod autem hoc erit melius anime aut corpori. nunc autem neutrum est. hoc quidem enim. scilicet anima non magis intelligit propter non habere sensum cum eo indigeat ad intelligendum: ut patuit. supra hoc autem. scilicet corpus nihil erit magis. i. melius propter illud quod caret sensu. nulla ergo corpus non mouens. i. processuum habet animam sine sensu.

Intelligendum quod Alexander. dicit quod omne corpus processuum habens intellectum habet sensum siue fuerit generabile siue ingenerabile: et addit siue ingenerabile propter opinionem Platonis: qui posuit animam intellectualem coniungi corpore materiali et grosso quod palpiamus mediante quodam corpore subtili et simpliciori: quod ponebat esse ingenerabile et incorruptibile. Nam per quod si est tale corpus: effectus immediate subiecti anime intellectus: quod in eo essent qualitates prime magis ad medium refractas quod in corpore grosso et materiali et complexio nobilior: et per consequens melior tactus: quare nec in ipso posset esse intellectus absque sensu: commune tamen et Albertus aliter introducit reducendo ista ad corpora supercelestia: ut per per eos.

At vero si habet sensum necesse est corpus esse aut simplex aut mixtum. Impossibile autem est esse simplex: tactum enim non haberet. est autem necesse hunc habere. hoc autem ex his manifestum. Quoniam enim animal corpus animatum est. corpus autem omne tangibile. tangibile autem quod sensibile tactu necesse est animalis corpus tactum esse si debet saluari animal. Alij enim sensus per altera sentiunt: ut olfactus: visus: auditus. Tactum autem nisi habeat sensum non hec poterit quidem fugere: illa autem accipere. si vero hec impossibile est saluari animal. propter quod et gustus est: si cut tactus quidem alimentum aut corpus tangi impossibile. Sonus autem et color et odor non alunt neque faciunt augmentum: neque decrementum: quare necesse est et gustum tactum esse quendam. quia tangibilis et vegetatiui sensus est.

Probat ueritas quod necesse est omne animal habere sensum et continet duas partes: in quarum prima facit quod dictum est. In secunda ostendit ex dictis quod tactus et gustus sunt necessarij omni animali. alij autem sensus non sunt necessarij. sed faciunt ad bene esse: ibi. Ad id quod igitur. De prima intendit quod necesse est omne animal habere sensum. quod necesse est omne animal habere tactum et similiter gustum: ut est quidam tactus. Dicit ergo. At vero si sensum habet. scilicet corpus animalis: necesse est ipsum esse corpus aut simplex aut mixtum. impossibile autem est ipsum esse corpus simplex: cuius causa est: quod tactum enim non haberet: est autem necesse est corpus animalis habere hunc. scilicet tactum: hoc autem est manifestum ex his statim dicendis. Quia. n. animal est corpus animatum.

omne autem corpus. scilicet generabile et corruptibile est tangibile. tangibile autem corpus est quod est sensibile tactu: quare necesse est et animal esse corpus tactum si animal debet saluari.

Alij enim sensus a tactu sentiunt per altera. i. per media extrinseca: ut olfactus: visus: auditus: et ab eorum sensibilibus non corruptitur animal: ideo non est necesse animal illos sensus habere. qualitates autem tangibiles si faciunt excellentes bene corruptunt animal. quare necesse est ipsum habere tactum illarum perceptum: propter quod subdit. Tactus autem nisi habeat sensum ipsum anima non poterit hoc quidem fugere. scilicet corruptiua. alia vero accipe seu persequi. i. conuenientia et salutaria. si vero hoc sic se habeat impossibile erit animal saluari per quod et gustus est sicut quidam tactus. est enim sensus autem mentis alimentum autem est corpus tangi possibile. Ideo enim gustus est necessarius animali. Sonus autem et color et dolor non alunt neque faciunt augmentum neque decrementum: ideo sensus illos sensibiles non sunt sensus nutritiui: nec quidem tactus sicut gustus: propterea subdit dicens. Quare et gustum necesse est quendam tactum esse: quod est sensus tangibilis et vegetatiui. i. nutritiui: quod ipsius nutritiui. Intelligendum primo quod si animal non haberet tactum non sentiret tangibilia: et ita non fugeret corruptiua quando sibi appropinquaret ut ignem vel alium tale: neque periret conuenientia. hoc autem stante non posset animal diu saluari. sed si toperiret. oportet ergo si animal debet durare et ad finem suum peruenire ipsum habere tactum. Intelligendum secundum quod quod omne animal utitur nutrimento quo nutritur augeat et inesse conseruat: et ideo oportet omne animal habere gustum non quidem discretiui sapientis: quod ille in solis animalibus perfectis reperitur. sed discretiui nutritiui in tangibiles qualitates: qui qualiter conueniat vel distinguatur a tactu: superius secundo dicitur diffusiue ostensum. et huiusmodi gustum non oportet planius inesse quod uti nutrimento utant per ipsarum imperfectionem.

Ad id quidem igitur necessarij sunt animali: quo et manifestum quod non possibile sine tactu animal esse. Alij autem propter bonum et generi animalium tam non curant: sed quibusdam ut processuum necesse inesse. Si enim debet saluari non solum oportet tactum sentire: sed et de longe.

Ostendit ex dictis quod tactus et gustus sunt necessarij omni animali et non alijs sensus. Et diuidit in tres partes. in prima facit quod dictum est. in secunda ostendit quomodo alij tres sensus sentiunt per medium extrinsecum sua sensibilia. in tertia ex his que dixerat redarguit opinionem Platonis ponentis visionem fieri extramittendo: ibi secunda. Ad hoc autem erit ibi tertia. Unde et de repensione. De prima dicit. Ad id quidem igitur sensus. scilicet tactus et gustus sunt necessarij animali quo. i. propter quod et manifestum est quod non est possibile animal esse sine tactu et similiter gustu: ut est quidam tactus. Alij autem sensus insunt animalibus propter bonum et non de necessitate: et tam non necesse est inesse cuiquam generum animalium. sed quibusdam animalibus ut animali processuum. si enim oportet animal processuum saluari oportet ipsum non solum sentire tactum. i. tangendo per tactum et gustum. sed de longe per alios sensus: ut supra fuit ostensum.

Hoc autem erit si per medium sensituum fuerit: eo quod illud quidem a sensibili patitur et mouetur ipsum a billo. Sicut enim mouens finem locum usque alicubi permutare facit: et depellens alterum

Tertius

facit ut pellatur: et est per medium motus et primum quidem mouens depellit et non depellitur. ultimum autem solum depellitur non pellens. medium autem utraq; multa autem media sic et in alteratione. preter quod unum manens in eodem loco alterat: ut si in cera tingerit aliquis usque ad id mota est: usquequo tingerit. lapis autem nihil: sed aqua: usquequo. pulvis autem ad plurimum mouetur et facit et patitur si maneat et unus sit.

¶ Declarat quomodo visus auditus et olfactus sentiunt a longe sua sensibilia dicens. Hoc autem erit. scilicet animal processionem sentiat a longe per sensus alios a tactu et gustu si sensuum fuerit sentiens per medium extrinsecum: eo quod illud quidem. scilicet medium a sensibili patiatur et moueatur ipsum autem. scilicet sensuum ab illo. scilicet medio: et hoc declarat a simili in motu locali dicens. Sicut enim mouens finem locum facit aliquid permutare aliud sicut alicubi. id est ad aliquod locum et depellens aliter facit ut depellat aliud et talis motus est per medium et primum quidem mouens depellit et non depellitur. ultimum autem motum depellitur solum et non depellit. Medium autem utraq; quod depellit et depellitur. Multa autem media. id est non differt in proposito: siue multa sint media: siue unum tantum quod semper medium est mouens et motum. Idem ostendit in alteratione dicens. Sic in alteratione. scilicet est sicut in motu locali preter quod in alteratione unum manens in eodem loco alterat: quod non contingit de corpore quod mouet aliud motu locali: ut si in cera tingerit aliquis usque ad id mota est cera usquequo tingerit. lapis autem nihil recipit talis impressionis propter duriciem eius. sed aqua propter eius molliciem est huiusmodi impressionis receptiva usquequo. pulvis autem maiorem distantiam quam cera. Aer autem ad plurimum. id est ad maiorem distantiam quam aqua et facit moueri et patitur propter eius raritatem si maneat indiuisus propter obstacula et fit unus. **¶** Intelligendum quod sicut in motu locali quando unum mouet aliud per medium: ut dum homo mouet lapidem mediante baculo homo est pellens tantum et non pulsus et lapis vel aer est pulsus tantum et non pellens. baculus vero est pulsus ab homine et pellens lapidem. Sic est in alteratione: quod primum alterans est alterans non alteratum et ultimum alteratum est alteratum non alterans. medium vero est alteratum et alterans: ut per in alteratione cere: distinguitur successus ab aliquo alterante. Nam alterans primum non alteratur et per cere ultimo alterata non alterat. prius vero prius alterate sunt alterantes partes ultimo alterata et alterate a primo alterante. in hoc tamen est differentia in motu locali et in motu alterationis quod pellens in motu locali si fuerit corpus mouet localiter: quia corpus non potest moueri aliud localiter: nisi moueatur. sed alterans potest manere continue in eodem loco. Cum ergo transmutatio sensuum a sensibilibus si quedam alteratio spiritualis: ideo dum sensus sentiunt per medium extrinsecum: primo sensibilia imprimunt suas species in medium: postea medium immutatum a sensibilibus imprimit eorum species in sensum et sic sensatio. et sic in tali alteratione sensibilia sunt mouentia non mota sensus vel organum est motum non mouens respectu sensationis exterioris. medium vero est mouens sensum vel organum. et motum a sensibili: et hoc voluit hic Aristoteles declarare.

¶ Unde et de repercussione est melius: quam visum egredientem reperiit aerem pati a figura: et colore usquequo quidem sit unus. In leui autem et minus. propter quod iterum hic visum mouebit. Si

cut utiq; si in cera sigillum ingrederetur usque ad finem.

¶ Et nunc declaratis redarguit opinionem Platonis ponentis visionem fieri per egressum radiorum ab oculo ad obiectum visibile: et eorum repercussionem ab obiecto visibili ad oculum ipsum obiectum visibile visui representatum. Nam per et dictis non fieri hoc modo visionem. sed eo quod obiectum visibile multiplicat suam speciem per medium ad ipsum visum. Dicit ergo. Unde et de repercussione visus quam posuit Plato melius est aerem pati a figura et a colore et reliquis huiusmodi usquequo quidem sit unus et continuus quam visum egredientem ab oculo reperiit a visibili ut posuit Plato. in leui autem ut in aere plano ubi non est obstaculum ipse est unus propter quod iterum hoc. id est aer motus a visibili mouebit visum sicut utiq; si in cera ingrederetur sigillum usque ad finem.

¶ Intelligendum quod melius est ponere visionem fieri per receptionem speciem visibilium in visum ad ipsum ab obiecto per medium multiplicatarum quam ponere ipsas fieri per radios egredientes a visu ad rem visibilem ab ipsa ad visum repercussos: quoniam omne agens agit per seipsum per quam est in actu: visus autem non est in actu per radios ab eo egredientes. sed bene est in actu per species ab obiectis visibilibus in eo impressas: ideo per illas poterit agere visiones ad hoc si ponamus sensum agentem. Si autem teneamus sensibilia esse activa sensationum exteriorum ut magis puto: tunc per euidentius verum esse quod dicitur de hoc tamen in principio libri de sensu et sensato latius discutendum.

¶ Quod autem impossibile sit simplex esse vniuersalis corpus: manifestum est: dico autem puta ignem aut aerem. si ne quidem enim tactum: neque unum contingit animalium sensum habere. corpus enim tactuum animatum omne sicut dictum est.

¶ Illud est quartum capitulum et ultimum huius sectionis tractatus in quo Aristoteles probat quod est impossibile corpus animalis esse corpus simplex: et diuiditur in duas partes in quarum prima proponit quod intendit. in secunda declarat ibi. Alia autem. De prima intendit quod quia omne corpus animalis habet tactum et tactus non potest referri in vno simplici elemento: ideo impossibile est corpus animalis esse corpus simplex: ut ignem vel aerem: et ita de alijs. Dicit ergo. Quod autem impossibile sit corpus animalis esse simplex manifestum est ex dicto. Dico autem: puto aut ignem aut aerem: aut aliud tale: quod per quia sine quidem enim tactu neque unum. id est nullum contingit animalium sensum habere cum tactus sit fundamentum omnium aliorum sensuum. Corpus enim animalis omne est tactuum. id est habens tactum et animatum sicut dictum est: tunc supplenda est ratio sic. Omne corpus animalis habet tactum: sed tactus non potest saluari in vno simplici elemento. ergo nullum corpus animalis est simplex.

¶ Intelligendum quod quia tactus est fundamentum omnium aliorum sensuum et ceteris materialior: ideo tactus potest esse in animali sine alijs sensibus. sed alij sensus non possunt esse sine tactu propter quod sequitur quod corpus quod non habet tactum nullum habet sensum.

¶ Alia autem preter terram: sensitiva quidem utique sunt. omnia autem eo quod per alterum sentire faciunt sensum et per medium: tactus autem est in angendo ipsa: propter quod et habet hoc nomen:

et tamen alij sensus tactu sentiunt: sed per altera. hic autem videtur solus per se ipsum.

¶ Declarat ppositum et tria facit: q. primo ostendit quare tactus habuit hoc nomen. secundo declarat q. in vno simplici elemento non potest saluari tactus: et p. prius neq. corp. aliis. tertio manifestat q. quacumque alia privatur tactu necesse est ea mori: ibi secunda. Quare huius: ibi tertia. Alia manifestatur igitur. De prima vult q. solus tactus sentit immediate tangendo sui sensibile absq. concursu medij extrinseci: id habuit tale nomen dicitur igitur. Alia aut. s. sensibilia a tangibilibus sensibilia utiq. sunt p. altera. i. p. media extrinseca. oia aut alia sensibilia sentiuntur eo q. faciunt sensum sentire p. altera. i. p. media extrinseca. tactus aut est in actu tangendo sui sensibilia immediate: ppter qd. et habet hoc nomen tactus: et tunc alij sensus sentiunt tactu. i. tangendo: sed p. altera et concurrente medio extrinseco: hinc autem sensus. s. tactus videt p. se ipsum sentire absq. concursu medij extrinseci. Intelligendum q. q. omne sensibile sentit p. hoc q. ab eo multiplicat eius spes vsq. ad sensum: ideo quilibet sensibile dicitur sentire a suo sensu tangendo. sed tamen q. inter alios sensus a tactu et sua sensibilia cadit medij extrinseci id non dicitur sentire tangendo immediate. ppter qd. nec tactus appellatur. tactus autem est sensus p. media extrinseca qd. est p. alio ut patuit. secundo huius q. tamen non concurrunt medij extrinseci nisi p. accidens: ut supius fuit ostensum: id sentire dicitur tangendo immediate p. privationem medij extrinseci ad eius operationem essentialiter requisitum propter qd. et habuit hoc nomen tactus.

¶ Quare huiusmodi elementorum nullum utiq. erit corpus aliis. Neq. itaq. terrenum: omnium enim tangibilium tactus est. sicut medietas et susceptivus sensus. Non solum quecumq. differentie terre sunt: sed calidi et frigidi et aliorum omnium tangi possibile. Et propter hoc ossibus et capillis: et huiusmodi partibus non sentimus: quia terre et sunt et plante et ob hoc neq. vnum habent sensum quia terre sunt: sine aut tactu: neq. vnum possibile est alium esse. hic autem sensus non est neq. terre: neq. alius elementorum nullius.

¶ Declarat q. in vno simplici elemento non potest saluari tactus neq. corpus animalis dicens. Quare nullum huiusmodi elementorum utiq. erit corpus animalis: neq. itaq. terrenum erit corpus animalis de quo magis videt: et a fortiori neq. aliterus elementorum: q. ar. q. omnia enim tangibilia qualitatibus tactus est sicut medietas que non reperitur in aliquo elementorum cum habeant eas in excellentia: et tactus est sensus susceptivus non solum differentiarum quorumq. sunt differentie terre: sed calidi et frigidi et aliorum omnium possibile tangi. i. senti p. tactu. Et propter hoc ossibus et capillis et huiusmodi partibus non sentimus: q. terre sunt et plante etiam ob hoc nullum habent sensum: q. terre sunt. sine aut tactu neq. vnum. i. nullum aliud sensum possibile est esse in aliquo corpore. hic autem sensus. s. tactus non est neq. terre neq. nullum alterius elementorum: ut nuper probatum est: et super fuit negatio: ut in plerisque locis consuetus est d. x. facere. q. forte in greco ad ornam. confert. Intelligendum q. tactus confertur in quadam temperantia et mediocritate omnium tangibilium qualitatibus: ut secundo huius fuit ostensum. sed nullum elementorum habet oia tangibilia differentias: etiam eas quas habet non in mediocritate habet. sed in excellentia: ideo nullum elementorum potest tactum habere: et p. prius neq. alium sensum. Et quo inferit d. x. q. cor. x. a que sunt terra a predominio non habent tactum: et in eant mediocritate tangibilium qualitatibus. Sed contra hoc dubium occurrit: q. in omni mixto perfectio predominatur terra: quod p. q. si nature

sue diminuitur movetur deorsum. sed corpus animalis est mixtum perfectum: ergo in ipso dominatur terra: et tamen habet tactum. quare etc. Ad hoc respondetur Albertus dicens: q. in corpore animalis dominatur terra arithmetice: q. plus habet de terra absolute q. de aliquo alio elementorum. sed in eo non dominatur terra geometrice tunc proportione naturaliter habeat de quolibet quatuor elementorum quantum copietur sibi ut sentiat: quod non contingit de alio mixto. Alter dicit potest q. terram dominari in aliquo mixto congrue dupliciter. Uno modo secundum molem et secundum qualitatem localiter motuam. Alio modo secundum virtutes et qualitates alterativas. Primo modo dominatur terra in corpore aliis: ut argumentum probat: et tale dominum non tollit sensum. Secundo modo non dominatur terra in corpore animalis: q. tale dominum tollit sensum: et de isto hic loquitur d. x.

¶ Manifestum igitur quoniam necesse hoc solo privata sensu animalia mori. Neq. n. hic possibile est habere non animal existens neq. cum sunt animalia. animalium necesse est habere preter hunc.

¶ Ostendit q. animalia necessario moriuntur cum tactu privantur: quod de nullo alio sensu contingit et continet duas partes: in quarum prima facit quod dictum est. In secunda inferit aliqua sequentia ex dictis ibi. Et propter hoc De prima dicit. Quod manifestum est igitur quoniam necesse est animalia hoc solo sensu. s. tactu privata mori. neq. enim est possibile non esse animal habere hunc. s. tactum: neq. cum sit animal necesse est ipsum alium sensum habere preter hunc ut tactum. Intelligendum q. q. tactus autem coniecit immediate essentiam anime sensive: aut temperamentum requisitum ut ipsa in animalis corpore conservetur: ideo si destruitur tactus hoc erit aut q. anima sensiva destruitur vel a corpore remouetur: aut q. destruitur temperamentum sine quo non potest in corpore conservari. sed quodcumque illorum contingit: necesse est animal mori: ut p. q. ergo cum animal privatur tactu ipsum necessarium est mori. Sed hic dubitatur: q. supius dixit d. x. duos sensus esse necessarios animalis. s. tactum et gustum: hic autem solum tactum dicit necessarium esse: non hoc repugnare videtur. Ad hoc p. ratio p. dicta supius quoniam gustus dicitur summi consuevit. Uno modo secundum sensum discretivum saporis et gustus sic dicitur: non est necessarium animalis: et hoc modo cum hic accipit d. x. Alio modo sumit gustum ut est sensus alimentis: et ut est discretivus calidi frigidi humidi et sic: non simpliciter. sed ut repugnat in alimentis secundum quod modum dicitur quod dicitur non distinguere ab eo rebus: sed solum p. rationem et gustum sic dicitur et necessarium animalis: et hoc modo locum est supra de gustu. Et ex hoc distinctione p. solo dubitatio si quis diligenter animadvertat.

¶ Et propter hoc quidem alia sensibilia excellentia non corrumpunt animal: ut color et odor: et similia. Sed solus sensus nisi secundum accidens: puta si si mul cum sono depulsio fiat: et ictus: et amarus et odor re alia movetur que tactu corrumpit et humores autem secundum quod accidit simul tactuum esse si corrumpit. Tangibilium autem excellentia. ut calidiorum et frigidiorum: et durorum corrumpit animal. Quibus quidem enim sensibilibus superfluitas corrumpit sensum: quare et quod tangi potest tactum. hoc autem tactu determinatur est vivere. Sine enim tactu monstratum est. q. impossibile est animal esse. Unde tangibilium excellentia non solum corrumpit sensum sed animal. quia necesse est solum habere hunc.

¶ Hic inferit aliquid ex dictis sequentia et dividit in duas: sicut duo hic inferit: ibi secunda. Alios autem sensus. De prima

tertius

fert q^o excellētie sensibiliū alioz a tāgibiliū^o : licet eorum pāt^o hōs sēsus a tactu: nō tū cōrūpūt p seipsū aīal. s; si cōrūpūt hoc ē p accidēs: s; excellētie tāgibiliū nō solū p se cōrūpūt tactū. s; ēt ipsū aīal hoc seq^o ex pri^o declaratis : q; si solus tactus ē necessari^o aīali: seq^o q illud qd p se cōrūpūt tactū vt sūt excellētie tāgibiliū p se cōrūpūt aīal: qd āt cōrūpūt aliū sensū nō o; cōrūpūt aīal: ex quo sine eo pōt al cē s; si cōrūpūt illud erit p accidēs rōne alteri^o secū āneri: vt p; ex tectū: id dicit. Et pp hoc qd ē. s. q^o alij sēsus a tactu nō sūt necessarij aīali alia sēsibilia a tāgibiliū^o excellētijs suis nō cōrūpūt aīal: vt color odor et son^o. s; solū sensus nisi s; accūs: puta sī cū sono vbi grā tonitruū fiat depulsiō et ict^o tūc sonus tonitruū poterit cōrūmpere. animal per accidēs rōne motus aeris vel fulminis cui cōtingitur.

Et a visu et odore animalia mouentur: que. s. visus et odor cōrūpūt animalia a tactu idēst tangendo sine inqū tum sunt tangibilia et non inquantū sunt visibilia vel odorabilia. humor autem idēst sapor sic cōrūpūt animal fin q; simul accidit ipsū esse tactū idēst tangibile et non solum vt est gustabile: tangibilia autē excellētie vt calidum frigidum et durum cōrūpūt animal scilicet per se. Omnis quidem cūq; superfluitas sensibilibus cōrūpūt sensum: quare et quod tangi potest si superfluit fuerit: cōrūpūt tactum. hoc autem. s. tactu determinatū est viuere ipsi animalī. monstratū est autem q; impossibile est animal esse sine tactu. vnde idēst ppter quod excellētia tangibilibus solum cōrūpūt sensus tactus sed et animal. quia necesse est ipsū animal solum habere hunc sensum. s. tactum. Sed posset quis dubitare quomodo visus odor cōrūpūt animal sicut ea que cōrūpūt tactu. Huic respondeo q; cōmūiter dicitur q; basiliscus interficit hominem visu: et q; in India sunt quidā serpentes qui aspicientes poma ea taliter veneniunt q; ea gustantes postea moriuntur: quod nō est intelligendum vnde et verba proferuntur. s. q; a visibus illorum animalium aliqua transmutantur ad res visas fin q; visus sunt. quia de ratione visus nō est aliquid imprimere in obiecto: sed magis ab eo recipere vt declaratum est. Sed debem^o imaginari istud cōtingere ppter hoc q; dum illa animalia aspiciunt aliquid ab eorum oculis valde porosis vapores alij qui venenosi exsunt et egrediuntur qui aeris cōmūscuntur et ipsū inficiūt et veneniunt per partem post partem vsq; ad certam distantiam: cum aer sic infectus peruenit ad hominum visus contingit ipsū per anhelitū et reliq; corporis porositates attrahi ab eo et sic vapores illi ab oculis illoz animalium egressi hominem tangentes interficiunt: et poma veneniunt ad ea peruenientes: quod non facerent nisi ad contactum venirent. Et similiter est de corpore odorem habente aut saporem: quod potest venenare et interficere non fin q; odorabile vel gustabile tantū: sed fin q; simul accidit ipsū esse tangibile per resolutionem partium venenosaz ab eo peruenientium ad illū qui venenatur. et hoc voluit A. x. c. 3 dixit: Et a visu et odore animalia mouentur que tactu cōrūpūt.

C Alios autē sensus habet animal sicut dictum est non ppter esse: sed ppter bene vt visum. quia in aere et aqua vt videat. Ommino autem quantū in diaphano. gustum autem habent ppter delectabile et triste vt sentiat quod in alimento et concupiscat et moueatur. auditum autem vt significetur aliquid ipsi. linguam autē habet quatenus significat aliquid alteri.

Finis.

C Infert aliud quod est q; solus tactus est necessari^o aīali

alij autem sensus non sūt simplr necessarij animalī: sed faciunt ad bene esse. Dicit ergo: Alios autem sensus a tactu habet animal sicut dictum est: non ppter esse idēst non ppter hoc q; sint necessarij ad esse animalis: sed ppter bene esse vt visum est. quia vt videat que sunt in aere et in aq; ommino autem idēst vniuersaliter. quoniam videat in diaphano gustum habet ppter delectabile et triste: vt sentiat delectabile et triste quod est in alimento: et concupiscat alimentum et moueatur ad ipsum. Auditum autem habet vt ipsi aliquid significetur ab alio per sermonem. linguā autem habet quatenus significet aliquid alteri per vocem p lationem. Sed dubitatur vtrum alij sensus a tactu sunt necessarij animalī. et videtur q; sic. quia multa sunt animalia que habēt ea ex quibus sunt apta nutriri in loco sue generationis. Ideo talibus aīalibus sunt necessarij sensus alij a tactu vt sibi a lōge possint q̄rere alimētū. Rūdet q; sens^o alij a tactu nō sūt necessarij simplr aīali: s; solū sūt necessarij cuidam aīali. s. animalī processiuo debenti sibi querere cibum a longe. tactus autem est simpliciter necessari^o animalī quia cuiuslibet animalī. Item sensus alij a tactu nō sunt necessarij animalī processiuo nisi ad diū durandum. tactus autem est necessari^o simpliciter ad esse. Item sensus alij a tactu sunt necessarij animalī processiuo quodammodo per accidens. s. vt possit sibi querere alimētū tactus autem est ei necessari^o per se p quanto qualitates tangibiles quarum tactus est perceptus sunt per se d cōpositione animalis. non autē sic est de cōstitū^o sensibilib^o paliosensu. Et hoc fit finis et cōplementū expositionis libri de anima ad laudem dei omnipotentis. Amen.

Declassimi philosophi Baetani Thienensis dicunt: cōmento in tria volumina A. x. de Anima deo faciente maximo finis impositus est Henrici de sanco Dr so impensa ingenioz diligenter impresso et solerti cura emendato: Dicit. Anno ab incarnatione domini. M. ccc. lxxxvj. rj. Cal. octobus.

the first of these is the fact that the
 the second is the fact that the
 the third is the fact that the
 the fourth is the fact that the
 the fifth is the fact that the
 the sixth is the fact that the
 the seventh is the fact that the
 the eighth is the fact that the
 the ninth is the fact that the
 the tenth is the fact that the

the first of these is the fact that the
 the second is the fact that the
 the third is the fact that the
 the fourth is the fact that the
 the fifth is the fact that the
 the sixth is the fact that the
 the seventh is the fact that the
 the eighth is the fact that the
 the ninth is the fact that the
 the tenth is the fact that the

the first of these is the fact that the
 the second is the fact that the
 the third is the fact that the
 the fourth is the fact that the
 the fifth is the fact that the
 the sixth is the fact that the
 the seventh is the fact that the
 the eighth is the fact that the
 the ninth is the fact that the
 the tenth is the fact that the

the first of these is the fact that the
 the second is the fact that the
 the third is the fact that the
 the fourth is the fact that the
 the fifth is the fact that the
 the sixth is the fact that the
 the seventh is the fact that the
 the eighth is the fact that the
 the ninth is the fact that the
 the tenth is the fact that the

Incipit questio de Sensu Agente
disputata per Bactanum de Thien
nis artium et medicine doctorem sa/
mosissimum.

Veritur utrum pro sen/
satione causando oportet
at ponere sensum agentem
Arguitur qd sic primo ar/
gumento quo videtur Ari/
stoteles in principio tertij
de anima ad probandum
necessitate intellectus age/
tis. Arguit enim sic. In
omni natura in qua est ali/
quid quod est omnia fieri
est aliquid est omnia face

re: hanc relinquit pro manifesta. sed in natura intellectus
est aliquid quod est omnia fieri videlicet intellectus possi/
bilis qui respectu formarum intellectuum est pura poten/
tia cum nullam naturam habeat nisi qd possibilis sit voca/
tus et sit ante intelligere tanquam tabula media in qua ni/
hil est scriptum. ergo in natura intellectus dabitur etiam
aliquid quod est omnia facere. tale autem est intellectus a/
gens qui est honorabilior intellectu possibili et substantia
actu ens: ut innuit Ar. quare et.

¶ Similiter in proposito arguitur. In omni natura in
qua est aliquid quod est omnia fieri: est etiam aliquid qd
est omnia facere. sed in natura sensus est aliquid quod est
omnia fieri: ut sensus passivus. unde Aristoteles secun/
do de anima loquens de sensu dicit: Oportet autem uni/
versaliter de omni sensu accipere: quoniam sensus quidem
est susceptivus specierum sine materia. ergo in natura sen/
sus etiam est aliquid quod est omnia facere. sed tale non
potest esse nisi sensus agens: ergo oportet dare sensum a/
gentem.

¶ Secundo nullum agens materiale potest vigore pro/
prio producere effectum spirituale: nisi concurrat alio
agente spirituali cum semper effectus alicuius sue cause pro/
porcionetur: et propter hoc phantasma quod est materiale
non potest producere speciem intelligibilem que est ab/
stracta et spiritualis in intellectu possibili nisi concurrat in/
tellectus agens qui est spiritualis. sed forma sensibilis est ma/
terialis: species autem sensibilis est spiritualis et sensatio
etiam in sensu causata. ergo ad producendum speciem sen/
sibilem et sensationem in sensu preter formam materiale
sensibilem: oportet concurrere aliud agens spirituale. et
hoc dicitur sensus agens. quare et. forte ad hoc diceretur
qd illa spiritualiter effectus est ratione materie in qua reci/
pitur que est spiritualis videlicet anime sensitivae et non ra/
tione agentis.

¶ Sed hoc remouet commentator secundo de anima co/
mento sexto dicens: Et non potest aliquis dicere qd ista di/
uersitas accidit per diuersitatem subiecti ita qd fiant inten/
tiones propter materiam spiritualem que est sensus non
propter motorem extrinsecum. melius enim est extimare
qd causa in diuersitate materie est diuersitas formarum. et
cum ita sit necesse est ponere motorem extrinsecum in sen/
sibus qui faciat intentiones que sentit potentia in sensibi/
li actu intentionis aliam a sensibilibus sicut fuit necesse in
intellectu. Visum est igitur qd si concesserimus qd diuer/
sas formarum est causa diuersitatis materie qd necesse
erit motorem extrinsecum esse. Sed Aristoteles tacuit
hoc in sensu. quia latet et apparet in intellectu. ex quibz ver/
bis possumus duo colligere. Primum est qd sensus est

spiritualis quia forma que in eo recipitur est spiritualis. et
non ecomuerso. Secundum est qd est dare sensum agen/
tem extrinsecum a sensibus passivis aliam a sensibilibus.
sed de isto infra dicetur. Et confirmatur eadem ratio.
quia nullum agens principale per se producit effectum eo
nobiliorem et qd suam speciem transcendat. sed operationes
vitales cuiusmodi sunt visio auditio et. transcendunt spe/
ciem obiecti materialis extrinseci et sunt eo nobiliores. er/
go habent aliud agens a sensibilibus et speciebus eorum:
et hoc erit sensus agens. quare et.

¶ Tertio: Nobiliori forme nobilior operatio debetur: s;
potentia sensitiva est nobilior potentia vegetativa. ergo si
bi debetur nobilior operatio. cum ergo agere sit nobilior
qz pati et operatio vegetativae sit agere: ut asserit Aristoti/
les secundo de anima et primo de generatione. sequitur a
fortiori qd operatio virtutis sensitivae est agere: et per con/
sequens virtus sensitiva ad suam propriam operationem
que est sensatio concurret active: quare est dandus sensus
agens. Et confirmatur. quoniam cuiuslibet forme est
agere. sicut enim proprium materiae est pati: sic proprium
forme est agere. sed anima sensitiva est forma. ergo habet
istam actionem sibi propriam. talis autem non potest esse
nisi sentire ut patet. ergo sentire est affective ab anima sen/
sitiva sic erit dare sensum actum. Confirmatur secun/
do idem sic: Omnis actio immanens est in agente. s;
sensatio est actio immanens ut vult Aristoteles nono metha/
physice qui declarans qd actio immanens est in agente. di/
citur exemplificando ut visio est in vidente. ergo sensatio
est in agente ipsam. cum ergo sit in anima sensitiva sequit/
ur animam sensitivam agere sensationem: et per consequens
in ipsa esse sensum agentem. Unde sicut anima sensitiva
non potest recipere sensationem nisi sit disposita per se
sui passivum sic. Nec poterit ad eam active concurrere
nisi disponatur per sensum actum. nulla enim substā/
tia potest immediate ad operationem propriam active aut
passive concurrere. sed semper aliquo indiget intermedio
ut inductive potest ostendi. et hoc idem voluisse videt Ar/
istoteles secundo de anima dum dicit qd anima est causa cor/
poris viventis in triplici genere cause scilicet in genere cau/
se formalis efficientis et finalis. Non autem est causa cau/
sa efficiens quia ipsum efficiat ut patet: sed dicitur esse cau/
sa eius effectiva quia est causa effectiva motuum propriorum
corpori animato. et hoc declarando Aristoteles inducit ex/
emplum de triplici genere motuum scilicet de motu p gres/
sivo et de augmentatione propria et de ipsa sensatione qua
alterationem quandam dicit videri: et hoc asserit etiam co/
mentator dicens qd anima est causa movens omnium mo/
tum corporis tam verorum qz estimatorum per motu esti/
matorum intelligendo motus improprios et perfectivos: cu/
iusmodi sunt sensatio et intellectio.

¶ Quarto principaliter arguit sic: Nisi daretur sensus agens
ex actu sentiendi maior argueretur perfectio ipsius obiecti
qz sensus. consequens falsum ut constat. et probatur con/
sequentiis. quia quodcumque ad aliquem effectum duo
concurrunt: unum active et reliquum passive ex illius per/
fectione. maior concluditur perfectio actui qz passivi cum
a principio activo maior sit causalitas supra ipsum effec/
tum qz a principio passivo. Sed si non daretur sensus a/
gens ad actum sentiendi concurreret sensus solum passi/
ve et obiectum active. ergo ex actu sentiendi maior perfec/
tio argueretur ipsius obiecti qz sensus: quod erat pro/
bandum.

¶ Quinto arguit unus doctor. Nisi daretur sensus a/
gens sequeretur qd species sensibilis esset nobilior ipso
sensu. consequens falsum. quia virtus sensitiva est virtus
anime illi propria. species autem sensibilis in inanimato recipit

ut in argumentis. quare rē. et consequentiam arguit sic. quandoque aliqua duo habent eandem nobilissimā operationem illud est alio simpliciter nobilius quod ad illam nobilitatem habet cōsistentiam. hec est manifesta. quia potentie cognoscuntur per actus: et illa potentia dicitur alia nobilior quia nobiliorē habet operationem: aut si eandem hāz opā nonē nobilissimā supra illā nobilitatem habet cōsistentiam: sed si non datur sensus actiuus: tunc species sensibilis inmediate et per se producit sensationem in sensu. et sic sensatio erit nobilissima operatio. Vtriusque scilicet speciei sensibilis et sensus. cum ergo ad illam nobilitatem habet cōsistentiam species sensibilis qz sensus ex quo sensus cōcurreret solum passive et species sensibilis active. sed nobilior est agere qz pati: tunc de necessitate sequeretur specie sensibilem esse nobiliorē sensui. Hanc rationem ponit ille doctor: per verba satis prolixa premitendo quattuor suppositiones: vis tamen citius est ista. Et si diceretur qz agens principale respectu eiusdem nobilissime operationis bene est nobilius passio: non autem agens instrumentale sicut est species sensibilis. Contra hoc similiter arguet de forma materiali: sensata que ponitur agens principale sensationis apud negantes sensum agentem qz illa esset per seior qz sensus sicut esset albedo aut alia sensibilis forma quod tamen est falsum.

¶ Sexto predictus doctor: ad idem sic arguit: Aliquid est per se et immediatum principium affectionum sensationis: illud aut est species sensibilis aut sensus agens: ut patet aduertenti ex sufficienti distinctione. sed illud non est species sensibilis. ergo est sensus agens. quare rē. qz illud nō sit species sensibilis probatur sic: Nihil potest esse per se et immediatum principium actuum et receptionum vnius et eiusdem ut patet. sed species sensibilis est per se et immediatum principium receptionum sensationis: ergo non productuum. probatur minor quoniam ipsius sensationis est aliquod immediatum et per se principium receptionum: et illud aut est species: aut sensus ut constat. sed non est sensus. ergo est species. qz non sit sensus probatur. nam vniū et idem non potest esse principium immediatum per se et receptionum diversorum quorum vnum ad aliquid per se ordinatur sicut videtur esse manifestum. cum ergo species sensibilis per se ordinatur in ipsam sensationem in sensu per se et immediate recipiat speciem sensibilem ut omnes fatentur. sequitur qz non recipit immediate ipsam sensationem: quod fuit probandum. Ex quo vltius sequitur. qz sensus recipit sensationem mediante alio et nō nisi mediante alio et non nisi mediante specie. quare rē. In deductione huius rationis predictus doctor longis vult verbis que breuitatis causa omittuntur. Ad oppositum et pro parte negatiua questionis multipliciter arguitur primo sic. Omnis virtus que non erit in actu nisi per agēs extrinsecum est passiva per Aristotelem nouo metaphysice dicentem qz potentia passiva est principium transmutandi ab altero in quantum alterum est. sed omnis sensus est huiusmodi ut patet inueniendi. quare rē. Et confirmatur quia omnis virtus actiua cuius operatio non transit in materiam exteriorē potest erire in actu non concurrente aliquo extrinseco. cum ergo operatio sensus non trāseat in materiam exteriorē si esset virtus actiua posset erire in actu non concurrente obiecto extrinseco: quod tamen est falsum. Secundo. si daretur sensus agens tunc sensuum esset in potentia essentiali ad sentire quia omne qd reducitur ad actum ab agente per se est in potentia essentiali ad illud: ut colligitur octauo physicoz et quarto celi. sed si esset sensus agens per se productiuus sensationis: tunc sensuum reduceretur ad actum sentiendi per agens per se. quare rē. consequens tamen est falsum: quia sicut

grauē in actu non est in potentia essentiali ad vbi deorsum sed accidentaliter solum: sic in proposito est de sensuum in actu. unde antequam sensuum generetur dicitur esse in potentia essentiali ad actum sentiendi. quia si daretur ipsi recipere oportet sensuum essentialiter transmutari. sed post qz est in actu est solum in potentia accidentaliter. quia si debz recipere ipsum sentire non oportet ipsum transmutari essentialiter sed solum accidentaliter recipiendo speciem sensibilem. Et ex hoc patet distinctionem positam a Joanne de Bandano de potentia essentiali inutilem et superuacuum fore. Tercio si esset sensus agens: tunc non omnis sensus esset susceptiuus specierum sine materia cōtra Aristotelem loco superius allegato. Oportet autem vniuersaliter accipere hec videlicet si dicatur ut Joannes de Gandauo respondet quod Aristoteles in secundo de anima solum determinat de sensibus passivis. quoniam ut dicit cōmentator secundo de anima commento secagesimo: magis latet qz datur sensus agens qz ut datur intellectus agens. sed Aristoteles in secundo de anima inuestigatur intellectu agentem. ergo a fortiori in secundo de anima vbi determinat de sensu debuit inuestigare et notificare sensum agentem si daretur. quare rē. Et pro hac parte sūt auctoritates non pauce Aristotelis et cōmentatoris. Dicit enim Aristoteles. Sensus autem in ipso moueri et pati accidit. Item in illo capitulo: Diuidendum autem de potentia et actu loquens de ipso sentire dicit: qz huiusmodi operationis actiua sunt extra visibile audibile et reliqua sensibilia. et in multis locis secundi de anima dicit qz sensus reducitur a sensibili de potentia ad actum: quod non esset nisi consequens esset virtus passiva et non actiua. Cōmentator autem dicit qz necesse est si sensus esset virtutes actiue ut sentirent ex se et non indigerent sentire aliquo extrinseco. Itā dicit qz mouēs primam perfectionem in se habent sicut extrinseca sensata. et post addit qz sensus nō mouetur nisi motu qui dicitur comprehensio a rebus particularibus sensibilibus et ille sunt extra animam. et cōmentator quinquagesimo tertio inquit: Cum declarauit qz sensus est ex virtutibus passivis non actiuis. et illa habent dupliciter esse scilicet esse in potentia antequam virtutes eius perficiantur a motore extrinseco: et esse in actu quando fuerint perfecte et intente ventientes rē.

¶ In hac questione talis ordo seruari debet. quoniam primo premitentur aliqua p̄ambula: deinde ponentur cōclusiones de questione. Quantum ad primum sciendum est primo qz de sensu agente an datur: varie opiniones fuerunt. Quidam enim dixerunt dari sensum agentem extrinsecum sensibus passivis quem dixerunt intelligentiam quandam esse. Unde sicut posuerunt intelligentiam primum mobile mouentem esse intellectum agentem. sic voluerunt vltimam intelligentiam scilicet mouentem orbem line esse sensum agentem. hi tamen bipartiti fuerunt quoniam aliqui voluerunt obiectum sensibile in medio et organo speciem sensibilem causare: deinde intelligentiam agentem mediante sensibili specie sensationem in sensu producere. Alij vero quibus minus est credendum dixerunt intelligentiam agentem speciem sensibilem producere. deinde sensibile mediante tali specie sensationem efficere. et hanc dicunt fuisse opinionem Auerois secundo de anima commento quinquagesimo nono dicentis Aristotelem exponendo. Oportet enim qz prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente ut declaratur in libro animalium.

Secunda autem perfectio sit a sensibilibus: deinde subdit in fine cōmenti. sed prima perfectio sensus differat a scientia scientis que est in actu quando non cōsiderat in hoc qz mouens primam perfectionem in sensu et extrahēs eā in secunda sūt extrinseca sensata ut visibilia et mouēs scientie

de prima perfectione in secundam sunt extrinseca sensata ut visibilia et mouens scientem de prima perfectione in secundam et aliud copulatum cum anima copulatione i esse. Vult ergo commentator ut dicunt q. sicut habitus intellectus seu species intelligibilis est prima eius perfectio: sic species sensibilis est prima perfectio sensus. et hec fit ab intelligentia agente: et sic intelligere in actu est secunda perfectio intellectus: sic sentire est secunda perfectio sensus. et hec fit ab obiecto sensato. differentia tamen est quantum ad agens inter secundam perfectionem intellectus est ei intrinsecum et copulatum secundum esse. est enim intellectus agens qui copulatur possibili sicut forma materie ut declaratum est in tertio de anima.

¶ Sed contra ambas opiniones sic arguitur: Omnis intelligentia supercelestis respectu horum effectuum particularium est agens vniuersale: et semper inter agens vniuersale et effectum particularem oportet esse aliud agens particulare intermedium limitans agens vniuersale magis ad hunc particularem effectum q. ad alium. ergo sequitur q. nulla intelligentia supercelestis est principium immediate productionum speciei sensibilis aut etiam sensationis. igitur etc. Item contra secundum modum quem attribuant commentatori arguitur sic: Nobiliori cause nobilior effectus debet attribui. sed intelligentia est nobilior et magis spiritalis q. forma sensibilis. ergo intelligentie nobilior et spiritalior effectus debet attribui q. forme sensibilis cum ergo sensatio sit nobilior et magis spiritalis q. species sensata: tanquam eius proprius effectus q. species sensata et contra species sensibilis magis attribuitur forme sensate tanquam immediate eius effectus q. ipsa sensatio.

¶ Et cum dicunt illam esse opinionem Commentatoris: hoc est negandum. quoniam vult commentator q. secundum perfectionem sensus est sentire et illam faciunt sensata extrinseca sicut et speciem sensibilem. sed non vult q. prima perfectio sensus sit species sensibilis: sed q. sit ipsa potentia sensitiva in anima existens mediante qua sentit ut naturali ei potentia receptiva. q. hec fit eius intentio apparet expresse in principio illius commentarii dum commentator dicit: Et prima transmutatio sentientis que est similis transmutatio in hominis de ignorantia ad scientiam per doctorem est transmutatio que fit per agens quod educit virtutes sensitivas de potentia materie generans animam et non a sensibilibus. ¶ Ad idandum est ergo de istis hominibus qui ita false ponunt commentatori illud cuius oppositum dicit expresse. Et cum ulterius inquit commentator q. prima perfectio sensus sit ab intelligentia agente. istud sic debet intelligi scilicet q. prima perfectio sensus sit a generante quod dicitur intelligentia pro quanto agit propter determinatum finem directum et regulatum ab intelligentia et superioriibus ut alibi habet videri. De eo vero quod dicit commentator commento sexagesimo: q. necesse est ponere motorem extrinsecum in sensibus animam a sensibilibus infra dicit.

¶ Secunda opinio fuit Joannis de Bandauo ponentis in anima sensitiva duplices naturales potentias quarum quasdam dicit esse sensus passiuos: quasdam vero actiuos de qua in conclusionibus ponendis discutietur. Tertia fuit opinio Joannis Bridani ponentis animam sensitivam per essentiam propriam absque aliqua naturali potentia illi superaddita specie sensibili in organo inducta ad sensationem actiuam passiuam concurrere de qua etiam post de terminabitur. Aduerte tamen q. licet Joannes Bridanus ponat speciem sensibilem recipi subiective in organo

et non in anima sensitiva. Alij tamen dicunt et forte verius q. species sensibilis recipitur etiam in compositore in anima sensitiva cum secundum Aristotelem sensus sit susceptivus specierum sine materia. Quarto opinio que veritati propinquior apparet et mentibus auctorum concordior ponit q. nullo modo non sit dare sensum agentem respectu sensationum sensuum exteriorum intrinsecum aut extrinsecum. et q. obiecta sensibilia sunt sufficientia ad producendum speciem sensibilem in sensu et tandem sensationem mediante sensibili specie absque concursu alterius particularis agentis. ¶ Remittendum primo q. sensum quidam exteriores et quidam interiores. ¶ Remittendum secundo q. duplex est sensatio scilicet exterior et interior. Sensatio exterior est illa que fit in sensu exteriori: sicut visio auditus olfactio gustatio et tactio. Sensatio vero interior est illa que in sensu interiori causatur: sicut apprehensio sensus communis aut cogitatio. ¶ Remittendum tertio q. sensus equivoce sumitur. Nam aliquando sumitur pro anima sensitiva: et aliquando pro potentia in ea existente mediante qua sentit: aliquando vero pro ipso sentire hoc patet ex varijs dictis auctorum.

¶ Quantum ad secundum sit hec prima conclusio. Nulla intelligentia est sensus agens respectu omnium sensationum exteriorum aut sensibilibus exteriorum tanquam agens principale propinquum. Ista conclusio ponitur contra opinionem primam cuius probatio ex illius opinionibus improbatione accipitur breuitatis causa. Dicit autem respectu sensationum exteriorum. quoniam ad sensationem interiorum quandoq. concurrunt intelligentia tanquam agens principale et propinquum. unde tempore soni multiplicat intelligentia suum lumen spirituale. necdum ad intellectum immo etiam ad sensum interiorum: qui cum sit spiritalis: sensu exteriori est illius amplius susceptivus tunc ergo ipso per sensibilibus species non distracto sicut in vigilia contingit causari in eo intelligentia per lumen quod sibi imprimat actum sentiendi: et tunc somnia causantur que diuina a medicis appellantur. Et aliquando tempore vigilię taliter causatur sensatio in sensu interiori hominis habetis animam elevatam non immeritam materie a passionibus et sensibus: ut colligi potest de mente Avicene. Quarta sexti naturalium et Alberti in libro de somno et vigilia.

¶ Ex conciliatore etiam differentia qua querit an somnia conferant ad curam. Secunda: Nullus sensus exterior ad sensationem particularem actiuam concurrunt: sed obiectum extrinsecum cum specie ab eo causata. Ista conclusio est bipartita: cuius prima pars a quibusdam sic arguitur. Si anima sensitiva preter sensum passiuum poneretur alij sensus ad sensationem exteriorum actiuam concurrere: aut ille esset cognoscens: aut non cognoscens. non potest dici q. esset cognoscens: quia tunc superfluerent sensus passiuus qui tunc cognoscens. nec etiam est non cognoscens: quia tunc sensus passiuus esset eo perfectior cum cognoscens sit perfectius non cognoscens. hoc autem est falsum. Ad hoc respondet Joannes de Jan. dicens q. h. sensus passiuus inquam cognoscens perfectior sit sensu actiuo inquam non cognoscens in sensu actiuo simpliciter et secundum substantiam est perfectior q. sensus passiuus nec vlt cognoscens est simpliciter nobilior non cognoscens. Sed hec ratio non valet. quia si modo est verum q. sensus passiuus cognoscat cum sit q. latus de secunda specie q. latus est de eo q. dixerit sensu passiuum cognoscere tenedo alia q. ipse concedit. Et si aliquis auctor dicit sensu exteriori indicare siue cognoscere capit sensum passiuum sensitivum et non passivum et potentia naturali. Sic arguit q. vlt cognoscens simpliciter et secundum substantiam est nobilior non cognoscens saltem si fuerit eiusdem generis naturalis ut videtur corruptibile aut vlt cognoscens quoniam ex perfectio operationis arguit

perfectio potentie siue fuerit actio siue passio, sed cognosce
re est opatio nobilior q̄ sit aliqua opatio illius quod nō
cognoscit, ergo cognoscens est nobilior non cognoscere.
Vnde multi concedūt q̄ formica est nobilior corpe celesti
intelligentia seclusa, hoc tū concedere nō oī, quia celum &
formica non sūt eiusdem generis naturalis cum celum
incorruptibile sit, formica autē sit corruptibilis. Sed aliter
est de sensu actiuo & de sensu passiuo si ambo ponantur in
anima sensitua: quia tunc ambo corruptibiles essent, ideo
si passiuus esset cognoscens & non actiuus infallibiliter se
queretur q̄ passiuus esset simpliciter nobilior sensu actiuo,
quod tamen ipse negare conatur, ideo pro eadez parte ali
ter sic arguitur. Si esset sensus agens respectu sensationis
exterioris tunc contingeret alias sentire sensu exteriori ab
sente sensibili, consequens falsum, & contra Aristotē p̄
batur consequentia, quia agente naturali appropinquato
passio necessario fit actio: ut colligitur ex primo de genera
tione, sed absente sensibili & dato sensu agente tunc alias
habet in se virtutem actiuam sensationis exterioris & pas
siuam, ergo tunc fiet sensatio, quare &c. Et si dicatur q̄
requiritur species sensibilis que producat ab obiecto ut
disponat sensum passiuum ad recipiendum sensationem:
ut ponit predictus Ioannes. Contra hoc argumen
tum q̄ talis species possit produci a sensu agente. Nam
omne agens quod sufficit aliquam formam inducere i sub
lecto sufficit etiam illud subiectum disponere pro receptio
ne illius forme ut patet in alijs tam inanimatis q̄ anima
tis: ut in oruto & planta & igne & alijs talibus, sed per ipm
in anima sensitua est sensus agens sufficiens inducere sen
sationem in sensu passiuo, ergo etiam sufficit ipsum dis
ponere pro illius receptione & per consequens species sen
sibilem in eo causare. Et confirmatur, quia sicut se ha
bet intellectus agens ad intellectum possibilem in produ
ctione intellectionis: ita se haberet sensus actiuus ad sen
sum passiuum in productione sensationis. Sed intellec
tus agens producit in intellectu possibili speciem intelli
gibilem que intellectio causatur nullo extrinseco concurren
te, ergo similiter sensus agens producit in sensu passiuo
speciem sensibilem qua sensatio causatur, tenet consequen
tia cum maiori ex conuenienti similitudine, & minor colli
gitur ex tertio de anima. Secunda pars illius conclusi
onis sic probatur. Omnis effectus particularis in actu re
quirit aliquod agens particulare in actu & instrumentum
aliquod ipsius agentis, sed sensatio exterior est effect⁹ par
ticularis in actu, ergo requirit agens principale particula
re in actu & instrumentum aliquod ipsius agentis, tale au
tem agens principale particulare aut est intelligentia ali
qua aut virtus aliqua existens in anima sensitua: aut ipa
anima: aut obiectum sensibile per sufficientem diuisionē,
sed non est aliqua intelligentia ut asseruit prima conclusio
nec virtus aliqua anime sensitue ut patuit per primā par
tem huius conclusionis etiam si daretur sensus agens nō
esset agens principale: sed instrumentum anime sensitue:
ut tenent ipsum ponentes, nec etiam est anima sensitua:
ut in sequenti conclusione ostenditur, ergo relinquatur vl
timum dandum esse videlicet illud esse obiectum sensibile
ipsius autem instrumentum non potest esse nisi species se
nsibilis ab eo producta, quare &c. Ex quo sequitur cōtra
Ioannem de Bando q̄ species sensibilis concurret ac
tue ad actum sentiendi & non tantum dispositiue siue pas
siue ut ipse multoties ponit. Tertia conclusio, anima
sensitua in ordine ad sensationes exteriores est potentia
pure passiuā, hoc conclusio probatur. Si anima sensitua
concurreret actiue ad sensationem exteriorē cum nulla
substantia sit principium immediate productuum alicui⁹
sue operationis sed semper indiget aliquo instrumento si

bi naturaliter existente: tunc in anima esset aliqua virtus
naturalis qua videntur ut instrumento in productione sen
sationis, talis autem esset sensus agens quem tamen non
dari probatum est in prima parte secunde conclusionis, hoc
stante tunc arguitur sic. Anima sensitua non concurret ac
tue ad sensationem exteriorē ut nunc argutum est & ad
eandem concurret passiue ut omnes patentur, ergo anima
sensitua ad sensationes exteriores pure passiue concur
rit, & per consequens in ordine ad ipsas est potentia pure
passiuā.

¶ Ad habitus respondetur ad rationes ante oppositum
factas. Ad primam cum dicitur q̄ in omni natura in
qua est aliquid &c. Respondeo q̄ Aristoteles non vult il
lam propositionem esse vniuersaliter veram: sed cum hac
modificatione scilicet q̄ illud quod est omnia fieri possit &
duci ad actum non concurrense actiuo extrinseco, hoc enī
stante: tunc in eadem natura bene erit aliquid quod ē om
nia agere ut est de intellectu, quoniam licet in principio cō
currat phantasia causatum ab obiecto exteriori: post ta
men habitationem potest intellectus moueri ad intellec
tum: nullo, particulari extrinseco concurrense cum tunc
in potestate nostra sit intelligere cum voluerimus. Sic au
tem non est de sensu exteriori quia semper in suo actu sen
tiendi presupponit obiectum extrinsecum. Ad secundā
cum arguitur q̄ materiale non potest vigore proprio pro
ducere spirituale, hoc est negandum immo forma materia
lis sensata ex se producit se spiritualiter in medio aut organo
no producendo speciem sensibilem aut sensationem non
concurrense alio particulari agente nisi forte per accidens
si teneamus subiectum forme secum coagere: Et ad cō
firmationem cum dicitur q̄ nullum agens principale agit
vltra propriam speciem, verum est in generatione vniuo
ca: sed in generatione equiuoca ut in proposito non in con
uenit aliquod agens aliquid perfectius se producere im
mo Burleus in quodam suo quolibeto tenet q̄ qualitas
potest vigore proprio produci e formam substantialem &
tanquam agens principale particulare ut caliditas formā
substantialem ignis, & ita de alijs.

¶ Attendendum tamen pro argumento q̄ non omnino
ita se habet sensibile ad sensum sicut intelligibile ad intelle
ctum. Nam intelligere videlicet phantasia siue intentio
imaginata sic se habet ad intellectum possibilem: quod nō
est de se sufficiens ipsum mouere, quia phantasia est ma
teriale & extensum, intellectus autem possibilis est abstra
ctus & inextensum, ideo phantasia non est de se in actu re
spectu intellectionis & sufficienter dispositum, sed in poten
tia solum propter quod oportuit pro intellectione causan
da seu specie intelligibili in intellectu possibili prater phan
tasia concurrere intellectum agentem qui irradiaret fan
tasia & faceret ipsum in actu & ex eo abstraheret speciem
intelligibilem, sensibile autem est de se in actu respectu spe
ciei sensibilis aut sensationis sciende, quoniam licet poten
tia sensitua sit ens spiritualius q̄ sensibilis forma: est ta
men potētia organica & extensa sicut forma sensibilis: qua
re in ea potest recipi species sensibilis & consequenter sen
satio absque aliqua abstractione & absque concursu alterius
agentis particularis spiritualioris q̄ sit forma sensata pre
sertim cum species sensibilis & similiter sensatio sint exten
se & materiali conditione participantē.

¶ In hoc capit similitudo, quia sicut intelligibile mouet
intellectum: ita sensibile mouet sensum.

¶ Ad tertiam cum dicitur q̄ nobilior forme nobilior ope
ratio debetur, hoc conceditur & ulterius dico q̄ nobilior ē
operatio potentie sensitue q̄ vegetatiue sit actio. Nec
vniuersaliter agere est nobilior q̄ pati nisi fuerint eius
dem rationis.

Ubi autem fuerint diuersarum rationum fiat euerfus:
 1. q. passio certa actione sit nobilior: ut in proposito quoniam
 passio sensus est sine transmutatione materie cum sit passio
 spiritalis que est salus et perfectio absque contrarij abiectione.
 agere autem vegetatiue potentie est cum alteratione
 corruptiua cum transmutatione materie. quare est imperfectus
 quod sit pars ipsius sensus. Et ad confirmationem
 primam cum dicitur q. cuiuslibet forme est agere: hoc negat
 Burleus capiendū agere proprie quanta concedendū
 sit capiendū communiter agere videlicet hoc modo q. cuiuslibet
 forme est habere actum secundum siue illum a se habet
 siue ab alio. Adhuc tamen concedere q. cuiuslibet forme est
 proprie agere: et q. sensus exterior proprie agit non quidam in
 productione sensationis exterioris cum ad illam pure passio
 concurrat. sed in productione speciei sensibilis aut sensationis
 in sensu communi. quoniam sensus communis immutatur a sensu
 exteriori informato sensatione. Aristoteles autem virtutem
 vegetatiuam vocat actiua et sensum vocat virtutem passiuam
 nominando virtutes illas a suis operationibus primis. unde
 utraque illarum agit et patitur: vegetatiua tamen virtus per prius
 agit quod patitur: et contra virtus sensitua per prius patitur
 a sensibili quod agit ut patet ex dictis. Ad confirmationem
 secundam cum dicitur q. omnis actio immanens est in agente.
 concedo capiendū agens communiter pro operante et actionem
 communiter pro operatione siue talis operatio sit actio siue sit passio.
 et hoc modo cepit Aristoteles loco ibidem allegato. Unde
 sensatio est operatio sensus quāuis non sit effectiua a sensu
 sed a sensibili. si tamen caperetur agens proprie pro producente.
 et similiter actio: tunc non est verum q. sensatio sit actio immanens.

Sunt tamen aliqui dicentes q. sensatio exterior non est actio
 immanens sed sensatio interior: que est effectiua a sensu in quo
 subiacetur est immanens actio ut dum cogitatio discurret aut dicit
 vnum et alio sicut prima intellectio que fit in intellectu
 possibili non est actio immanens quia ad illam non concurrat
 actiue intellectus possibilis. sed aliquid posterior quod efficit
 filogigando vel abstrahendo debet dici immanens actio.
 Et vltius pro auctoritate Aristotelis concedo q. anima sensitua est causa actiua sensationis
 non quidem exterioris sed interioris. Ad auctoritatem autem
 commentatoris dicendum q. commentator non dicit q. anima est
 causa effectiua omnium motuum propriorum corpori animato:
 sed omnium modorum talium motuum. Unde luterus
 commentatoris ingehimosecundo: secundo de anima sic facit.
 Declarat etiam eam scilicet animam esse causam mouentem secundum omnes modos
 motuum existentes in animato siue veros siue estimatos.
 et ad veritatem huius sufficit q. alicuius sensationis sit causa
 effectiua. et sic de alijs modis motuum propriorum corpori animato.
 Sed ad id quod superius dicebatur commentatorem velle dari
 sensum agentem extrinsecum a sensibus passiuis alium a sensibilibus. Respondetur q. licet
 commentator ad illam partem declinare videatur illud tamen
 sub dubio relinquit dum loquens sub conditione sic dicit.
 Visum est igitur q. si concesserimus q. diuersitas formarum est
 causa diuersitatis materie: q. necesse erit motorem extrinsecum
 esse. deinde subdit: Tu autem debes hoc considerare quoniam
 indiget perscrutatione. Videatur igitur mihi q. commentator
 imaginatus fuerit esse falsis probabile q. cum obiectum
 sensibile sit materiale et sensus spiritalis. et similiter
 species sensibilis et sensatio que in ipso producantur cum
 spiritalitate forme producte non sit ex spiritalitate subiecti
 q. ad illius productionem vna cum obiecto sensibili
 concurrat motor extrinsecum spiritalis qui est causa
 spiritalitatis forme producte sicut intellectus agens est causa
 spiritalis speciei intelligibilis: ad

cuius productionem non sufficeret phantasma quod est materiale.
 et iuxta hanc phantasmam sicut pro intellectu causa. Et
 tanta ponimus duplicem motorem scilicet phantasmam quod
 est vniuersale in potentia et quodammodo habet esse in intellectu
 agente scilicet per eius abstractionem et reductionem ad actum
 ab intellectu agente qui secundum esse vniuersum
 possibile. sic respectu ipsius sensationis dupliciter ponimus
 motorem extrinsecum in sensu passiuo in quo sensatio causatur
 videlicet obiectum sensibile et intelligentiam agentem ipsam
 sensibilem dirigentem et secum concurrentem tamen ad speciem
 sensibilem quod etiam sensationis productionem. hanc tamen
 intelligentiam particulariter ad species sensibiles et sensationes
 concurrere non video esse opportunitatem et oppositum teneo
 inquisitionis determinatione. Ad quartam rationem principalem
 nego q. ex actu sentiendi maior arguatur perfectio obiecti
 quod sensus. et ad probationem eius negatur maior immo ex actu
 sentiendi magis arguitur perfectio in sensu quod in obiecto:
 quia actus sentiendi recipitur in sensu et intrinsece perficitur
 ipsum et mediante sensu est per ipsum anima cognoscens
 formaliter qualiter non contingit de obiecto sensibili.
 Ad quintam rationem putatam Achillem a priori tamen parum
 discrepantem. Respondeo negando sequi q. species sensibilis sit
 perfectior sensu. Et ad probationem cum dicitur quodocumque
 aliqua duo habent eandem nobilissimam operationem et negatur
 ista maior. bene tamen concedo q. illud est nobilior causa
 illius cum quo tamen fiat q. aliud sit ens semper perfectius
 quia per illam operationem magis perficitur. Dico igitur q.
 quia species vel forma sensibilis nobilior habet causalitatem
 supra sensationem quod sensus quod est nobilior causa
 illius. quia nobilior causa est agens quod materia. sed quia
 sensus per sensationem magis perficitur quod species seu forma
 sensibilis tanquam per nobilissimam virtutem operationem ex hoc
 sequitur sensum esse absolute simpliciter perfectionem specie
 vel forma sensibili. Alter posset responderi concedendo
 maiorem. sed negando q. sensatio exterior sit nobilissima
 operatio sensus exterioris cum sensus exterior actu
 sentiens immutat sensum commune et ad eius primam
 operationem actiue concurrat que ut patet nobilior est
 quod exterior sensatio. Ad sextam et vltimam rationem
 respondetur q. species sensibilis est principium immediate
 et per se productionis sensationis in sensu et non sensus
 agens: ex quo talis non datur et negatur vltius q.
 species sensibilis sit principium immediate per se receptionis
 sensationis immo illud est sensus. et cum arguitur q. non
 et vnum et idem non potest esse principium immediate
 per se receptionis diuersorum quorum vnum per se
 ordinatur ad aliud. Ad hoc respondetur dicendo q. illorum
 quorum vnum per se ordinatur ad aliud: ut materia aut
 efficiens. si ut materia de illa propositio est vera. Unde
 quia quantitas per se ordinatur ad colorem ut materia.
 ideo non aliquod subiectum esse virtutis illorum
 immediate receptionis. sed si recipit colorem ipsum
 recipit mediante quantitate. et ex consequenti quantitas
 in eo immediatus fundatur. Si vero vnum illorum
 ordinatur ad aliud ut efficiens idem subiectum potest esse
 virtutis immediate receptionis. et sic est in proposito. nam
 species sensibilis per se ordinatur ad sensationem ut efficiens
 et non ut materia: et tamen species sensibilis quod sensatio
 immediate recipitur in sensu mediante sensatione disponente
 ipsum ad talem receptionem nec euerfus. et ex dictis
 intelligi potest patere.

Incipit de questionibus communibus disputata p Baetanum de Thienensis artium et medicine doctorem.

Veritur: **De** sensibilibus communia sint sensibilia per se. Ad partem negativam arguitur primo sic. Quandoquidam aliqua passio competit aliquibus uni per se et primo: et alteri per se et non primo. et tunc illud cui competit per se et non primo identificatur illi cui competit per se et primo. sed visibilitas competit colori per se et primo capiendi colore largi enim sit primum obiectum visus. ergo si competeret magnitudini aut alteri sensibili communi per se et non primo vi communitur ponitur: tunc sequeretur quod color et magnitudo essent idem. consequens est falsum: ut patet. consequentia tenet et maior est manifesta. quia dum passio competit alicui per se et non primo: tunc illud est superius vel inferius ad illud cui competit per se et primo sicut patet de risibilitate que competit alteri aut fori per se et non primo. quia alias esset superius ad hominem et fortius est inferius ad hominem cui competit predicta passio per se et primo. notum autem est quod superius identificatur suo inferiori: et conuerso. Secundo arguitur specialiter de motu et quiete qui non sunt sensibilia per se: quoniam nullum per se sensibile a sensu exteriori potest ab eo cognosci nisi prius in eius presentia sit. et per consequens nisi propriam speciem in sensum imprimat. quia aliter posset comprehendendi in eius absentia. sed quies nullam speciem imprimat in sensum cum sit pura privatio. similiter nec motus cum de eo non habeamus simul nisi mutatum esse quod ponitur indiuisibile. ergo non sunt sensibilia per se. quod autem motus non multiplicet speciem permutatum esse ut quidam voluerunt: probatur. nam illo dato sequeretur quod aut idem motus numero infinitis visionibus totalibus videretur ab eodem oculo in quantuncumque modico tempore: aut quod videretur per speciem infinite intensiorem: et sic esset infinita intensio visio: quod per viamque eius parte est impossibile. et probatur consequentia. quia qua ratione unum mutatum esse multiplicet speciem eadem ratione et aliud. Aut ergo ille species et visiones eis mediantibus causare remanebunt per tempus in oculo: aut quilibet solum per instans. Si secundum cum infinita erunt instantia in quantuncumque modico tempore sequitur prima pars dissoluitur illate. Si infinitis visionibus idem mutatum esse videbitur et. Si primum tunc sequitur quod ex illis infinitis speciebus res solubilis species infinite intensiorem. et sic visio infinite: quod est altera pars dissoluitur. In oppositum est **Ar.** secundo de anima ca. de sensibilibus ubi ponit tam sensibilia propria quam communia esse sensibilia per se. quia sunt necessaria subiecta mutationis sensibilibus propriis. Idem etiam affirmat Albertus assignans aliam causam videlicet quia per proprias species sentiuntur. Et sanctus Thomas dicit quod sunt sensibilia per se: quia modificant mutationes sensibilibus propriis sic quod per eorum variationem sensibilia propria de iure sunt sensibilia. Et ratione sic potest hoc persuaderi. Sensibilia communia per prius sunt sensibilia quam sensibilia propria. sed sensibilia propria sunt sensibilia per se. ergo et sensibilia communia. probatur maior. quia sensibilia a sensu ut sensus per prius sunt sensibilia quam sensibilia a sensu ut quidam sensus. sed sensibilia communia sunt sensibilia a sensu ut sensus: et sensibilia propria ut quidam sensus ut dicit commentator. quare et. Pro hac questione primo est primumendum quod sensibile est simplex: videlicet proprium commune et per accidens. Sensibile proprium est quod non contingit altero sensu senti. et circa quod non contingit senti ab omnibus et circa quod non contingit sensum errare ut color et sonus. Sensibile commune est quod contingit a pluribus sensibus senti: ut magnitudo et figura que sunt sen-

sibilia a visu et tactu ut numerus motus et quies que sunt sensibilia ab omnibus exterioribus sensibus. Sensibile per accidens est illud quod ex hoc solum est sensibile: quia est subiectum sensibiles per se quodvis non comprehendat a sensu exteriori secundum eius conceptum. et sic substantia dicitur sensibile per accidens: ut **Diarij filius.** Colligitur hec distinctio ab **Ar.** secundo de anima ca. de sensibilibus. Secundo primumitur quod nullum in diuisibile seu priuatum multiplicet propriam speciem in medio: aut organo sensus. patet hic. quia species est qualitas positua diuisibilis et extensa per medium secundum figuram pyramidalem aut sphaericam multiplicata ut voluit perspectivus. modo nullum indiuisibile aut priuatum potest aliquod diuisibile aut posituum multiplicare quia tunc de vigore proprio ageret ultra speciem suam quod impossibile reputatur. Tertio primumitur quod sensus exterior solum incompletere apprehendit abisque compositione et diuisione. patet hoc. quia componeret diuidere compositum solum sensui communi et aliis virtutibus interioribus ut colligitur secundo et tertio de anima. Ad ista primumia ad questionem sit hec prima conclusio. Sensibilia communia non multiplicat species proprias. sed cognoscuntur a sensibus exterioribus per species sensibilibus propriis que eis sunt communia. hec conclusio per primam partem arguitur sic.

Nullum indiuisibile aut priuatum multiplicat speciem propriam per secundum suppositum. sed numerus est accidens indiuisibile vel aggregatum ex his. et quies est motus priuatio. ergo nullum horum speciem propriam multiplicat et ipsa sunt sensibilia communia. quare et. Et consimiliter licet non sit sic manifestum dicere possumus de alijs sensibus communibus et presentem de motu de quo simul nihil habemus nisi mutatum esse ut dicebatur prius. et sic prima pars patet. et secunda probatur: quoniam sensibilia communia cognoscuntur per sensus exteriores et non nisi per species organice sensuum impressas. quod patet. quia interposito obiecto non causaretur eorum sensatio. sed non cognoscuntur per species proprias ex quo tales non habent ut probatum est ergo cognoscuntur per species sensibilibus propriis que eis continguntur. tenet consequentia. quia aliud videlicet posset speciem imprimere in sensum nisi aut sensibile proprium aut commune. et principale assumptum tollitur ab **Ar.** loco allegato in primo supposito ubi ipse enumerando sensibilia per sensus exteriores enumerat sensibilia communia.

Secunda conclusio. Numerus formaliter sumptus non comprehenditur per sensum exteriorem: sed multitudo rerum numerata. hec conclusio per primam partem est manifesta. quoniam nullum indiuisibile vel ex indiuisibilibus aggregatum sensus exterior potest comprehendere propter eius materialitatem. sed numerus formaliter sumptus est huiusmodi. ergo et. Et secunda pars patet quoniam per sensum exteriorem comprehendimus multitudinem dum in eo plures mutationes causantur a diuersis obiectis in eius organum impendentibus. Tertia conclusio. Motus et quies seu moueri et quiescere non sentiuntur a sensu exteriori nisi si concurrat sensus interior. hec conclusio probatur sic. Ad motum et quies non comprehenduntur nisi comprehendendo prius et posterius respectu loci. et quiescit et est rem non sicut se habere secundum prius et posterius: prius autem et posterius sic sibi inuicem succedenda non comprehenduntur nisi fiat reservatio aut cogitativa iudicando rem esse in alio situm quam prius fuit vel non esse. quare sequitur ad talem comprehensionem semper concurrere sensum interiorem.

Quarta conclusio. Sensibilia communia sunt per se sensibilia a sensibus exterioribus quia ab eis cognoscuntur per proprias ipsorum conceptus. hec conclusio arguitur. quoniam sensibilia communia sunt per se sensibilia a sensibus exterioribus: ut vult **Ar.** loco sepe allegato diuidens sensibile

per se a sensu exteriori i sensibile propriū & cō. Aut ergo sunt per se sensibilia: q̄ multiplicat proprias spēs. Aut q̄ sunt necessario subiecta imutationis sensibilibus ppriis. Aut q̄ diuersificant eorū modos imutandi. Aut q̄ p̄cipiunt a sensibus exterioribus fin pprios eorū concepiunt p̄ sufficientē diuisione: sed non primo mō: vt pbat̄ est: nec secūdo modo q̄ quies nō necessario subijcit colorē ad hoc vt imutet cū color motus sentiatur: nec motus ex si mult cā: nec ē tertio mō q̄ dispositione mediū aut organi diuersificant modos imutandi sensibilibus propriis: q̄ia non sunt p se sensibiles. relinquitur ergo quartū v̄: q̄ ideo sensibilia cōia sunt sensibilia per se: q̄ p proprios eorū cōceptus a sensibus exterioribus sentiuntur. Ad rationes in oppositū. Ad primā dicitur q̄ aliud pōt dici primo visibile dupliciter. Vnemo p̄mitate imutationis: & sic color est primo visibilis: q̄ per prius imutatur visus a colore q̄ ab aliquo alio. Secūdo mō dicit aliud primo visibile p̄mitate ad equestionis: & sic color nō dicit primo visibilis cū aliud a colore sit p se visibile: vt magnitudo figura &c. Sed hoc mō dicit primo visibile iporum p hanc orationem forma apta nata comprehendere a visu fin p̄ prius eius conceptū. Et ex hoc respōdet ad argumentū cū dicitur. Quandocūq; aliqua passio cōpetit aliquibus. &c. Verū est capiēdo primo p̄mitate ad equestionis: sed sic color non est primo visibilis: vt dictū est. Si aut capiat primo p̄mitate imutationis: illa maior est. neganda.

Ad secūda p̄ ex dictis in questione. Ad aliud cū arguitur p̄ alia pte questionis q̄ sensibilia cōia p̄ prius sunt sensibilia q̄ sensibilia propria concedit p̄mitate cōitatis: q̄ a pluribus sensibus sunt sensibilia: nō aut p̄mitate imutationis: ideo sensibilia ppria: q̄ primo imutant dicuntur sensibilia per se & primo: & sensibilia communia q̄ cōia immediate vniuntur sunt sensibilia p se & non primo.

¶ Questio de intellectu disputata per Baetanum de tēnis artium & medicine doctorem feliciter incipit.

Veritur vtrum intellectus humanus sit p̄petuus. Arguit q̄ non primo. Vnū forma extensa ad extensionem corpis est corruptibilis: intellectus humanus est huiusmodi. ergo &c. p̄batur minor: q̄m anima intellectiua aut est forma extensa: aut ē forma indiuisibilis & inextensa. sed ipsa nō ē forma indiuisibilis & inextensa. ergo est forma extensa: p̄ p̄ia cū maiori ex sufficienti diuisione. Et minor: q̄m datur oppositū sequit̄ ista cōclusio. s. q̄ aliquid alicui termino si ex cōtinue per certum tempus efficeret propinquius a quo p̄ idem tempus cōtinue efficeret distantius: p̄ia est iposibile: & sequela sic probat̄. Et ponam̄ socrate suo capiti quiescenti manum eius dexteram cōtinentie p̄ horam. p̄ pinatorem facere. sinistram vero distantiorē: & tunc sequitur si oia socratis est indiuisibilis p̄ totū corpus sit infixa: & ad motū manus dextere continentie p̄ illam horam efficiat suo capiti quiescenti propinquior: & ex ad motum manus sinistre p̄ idem tempus efficiet distantior ab eodem distantior. quare &c. Itē si anima intellectiua indiuisibilis extēsi p̄ corpus humanū infunderet aut successiue aut simul p̄ totum induceretur. Si successiue & prius ad vnā ptem q̄ ad aliam: tunc sequitur q̄ aliquid moueret localiter nec p se nec p acciō. p̄ia impossibile: & p̄batur p̄ia: & sit vnum corpus pedale: p̄ quod debeat infundi aia intellectiua successiue sic q̄ infusio incipiat i a: & terminet̄ verus b extremū: & tūc arguit̄ sic. In p̄cipio infusions dū illa aia est in a extremo: ipsa distat a b extremo: & in fine infusions erit i eodē ipso quiescente. ergo mouebitur localiter & nō p se cum nō sit corpus nec p se exiō nec etiā per acciō: q̄ omne motum localiter p acciō mouetur ad motum alterius moti p se. sed sibi non est aliud ad cuius mo-

tum moueat̄ ex quo corpus cui infunditur ponit quiescere. ergo &c. Similiter seq̄ q̄ aliquid continuū diuideret̄ in infinitum p̄ de corpore successiue ab illa aia infundēdo p̄ ptem ante p̄tē in infinitū. Nam sicut p̄cedet informatio sic fiet discōtinuatio saltim formalis: p̄tis tunc informatē a pte que p̄tunc informatā non erat. quare &c. Si dicatur q̄ aia intellectiua simul p̄ totum humanū corpus infundetur. Contra q̄ per idē posset simul p̄ distincta corpora infundi: & tunc redibit positio Auerrois de vnitāte intellectus. Vnde dato q̄ eadē aia humana distinctis corporibus simul infunderet tunc esset difficultas datis duab; talibus cōpositis: vtrū essent vnū homo ex vnitāte aie intellectiue: aut duo ex diuersitate corporū. Et similis ēēt difficultas de monstro q̄ vidit Albertus magnus: puta de duobus corporibus humanis que post terga adinuitē cōiungebantur taliter q̄ separari nō poterant: vtrū vnita aia infunderet aut diuersa: & vtrū essent duo hoies aut vnus.

Et similiter due aie possent simul eidē corpori infundi & tunc vbi sic esset dubiū forte: vtrū essent ibi duo hoies i corpore cōicantes p̄ duas aias intellectiuas. Aut esset vnū hō duas hās aias. Sicut etiam appet de hoie in cui; corpore malignus spūs ingredi dī. Nam i illo remanet aia prior suū corpus informans: & recipit nouam que idem corpus informare v̄det̄: ex quo mediāte illo opatur operationes diuersas ab operationibus prime aie producendo. Vnde rusticanum corpus literarū penitus ignarū p̄ ingressum spūs in ipsum persepe literalit loquit̄ sermone futuro. p̄noscitur: & talia ereret opa que aie prime nūc attribui nō possunt. Contra hoc ēt est medicorū snia ponentū mēbra principalia prius aiari q̄ alia & maxime cor q̄ ponitur primo viuere & ultimo mori. Secūdo principaliter arguit̄. Si aia humana ēt p̄petua cum homo sit corruptibilis. tunc sequeretur ipsum corūpi p̄ separationē aie a corpore: q̄ post eius morte i esse sepato remaneret. sed arguit̄ q̄ nō: q̄m talis separatio aut ēt materialis ipsi aie: aut violenta nō violenta: q̄ quādoq; aliquid transmutatur de cōtēp̄tione ad cōtēp̄tū. illa transmutatio nō est violenta. sed in separatione aie intellectiue a corpore ipsa trāsmutat̄ de esse imp̄fectioni ad cōtēp̄tū cum perfectiō esse habeat dū est a corpore sepata q̄ hēbat dum erat eidē vnitā: q̄ tūc mole grauabat̄. ergo sequit̄ q̄ talis separatio nō ēt sibi violenta: nec ēt sibi naturalis. Mā quorūcūq; duorū oppositorū vnū ēt alicui naturale: reliquū ēt sibi violentū. s. separatio aie a corpore & vnio aie ad corpus sit opposita. ergo si separatio aie a corpore esset sibi naturalis: tūc vnio ipsi ad corpus ēt sibi violenta. p̄ia ē falsum: q̄ post secūda vnio nē aie intellectiue ad corpus que fm catholicos fiet i die iudicii ipsa in p̄petuū remanebit sibi vnita: mō nullū violentum p̄petuū p̄ a. x. primo celi. ergo seq̄ q̄ talis vnio non erit sibi violenta. Itē si aia intellectiua remaneret a corpore sepata: tūc ēt dubiū quōd pateret ab igne materiali sē p̄nūtheologi ipsi pati. Tercio principaliter arguit̄. Si intellectus humanus ēt p̄petuus: & ex cōsequenti indiuisibilis & infusus p̄ corpus humanū: tūc sequeretur q̄ semel corruptū naturaliter posset reuerti idē i numero. A. x. secūdo de genera. & p̄bat̄ p̄ia ponēdo socrate vnā p̄tē sue carnis comedere ex q̄ eadē p̄a restauraret̄: & tūc sequitur illā ptem prius corūpi in eius abscessione & residuo deinde iterum regenerari in secūda informatione eiusdē materie ab eadē forma. Itē iuxta hoc ēt difficultas p̄ viā catholicorū: dato q̄ vnū hō interficiatur. & alter de suis carnib; comedat assumendo de eius materia cum qua moriatur: quomodo in resurrectione que fiet in die iudicii vnusquisq; illorū aia suū corpus informabit: ex quo corpora illa i materia saltim p̄ticulariter communicabunt. Quarto principaliter arguitur. Nam si intellectus humanus esset p̄petuus: tunc brutum perfecti sibi simile generaret q̄s homo. probatur quia brutum in generatione sibi simile ge-

nerat formam substantialem: hō autē non generat aīam i/
tellectuam cū de seorsū veniat. sed solū disponit materiā:
modo pfectius est generare formam substantialem q̄ dis/
positionem materiē intrōducere tñ: pñs autē falsū vī. qua
re rē. Quinto principaliter. Si intellectus humanus
rē. tunc sequerē: q̄ quilibet intellectus in eo causata ēēt in
finitē intentionis: rē ex dñi infinite pfectionis: pñs falsū
est. probat pñs supponendo primo q̄ intellectus sit quali/
tas gradualis intensibilis rē remissibilis. supponendo se/
cundo q̄ intensio fiat p additionē pñs gradualis qualita/
tis ad pñem gradualē in eodē subiecto pñe vtrāq̄ rema/
nente: hec p̄ exercitatio in pñia: q̄bus stantib⁹ arguit sic.
Si a intellectus que est i intellectu tuo esset adequate extē/
sa p vnum pedale: ipsa esset aliquante intensior: rē si per/
mediatē sic q̄ medietas que ēēt in vno semipedali esset
addita alteri medietati alterius semipedalis: tūc ēēt in du/
plo intensior: rē sic in infinitū: vt p̄ calculanti cū adiutorio
suppositionum premissarū. ergo sequit⁹ q̄ si esset in subie/
cto indiuisibili esset infinite intensio. sed iā ponitur in ani/
ma indiuisibili. ergo rē. rē hoc pōt a simili declarari sicut
de caliditate arguit calculator. rē alijs qualitatibus materiā/
libus. In oppositū ē dñs. secundo de anima ponēs dif/
ferentiam inter intellectum rē sensum rē alias potētiās ani/
me organicas dicēs. Sepatur autē hoc ab hoc. i. intelle/
ctus a sensu sicut perpetua a corruptibili. Et tertio dñs ani/
ma loquens de intellectu humano dicit. Sepatus autē ē so/
lum hoc quod nature ē: rē hoc solū ē immortale rē perpetu/
um. Et idē asserit cōmē. Auctoris i magna digressio
ne cōmēti quinti terti de anima. rē pluries alibi: quod rē
rationibus sic pōt p̄uaderi. primo q̄ nulla forma corru/
ptibilis ē reflectiua supra se. sed intellectus humanus ē re/
flectiua supra se cum seipsū intelligat. ergo rē. Secun/
do q̄ omnis virtus corruptibilis ledit ab excellenti obie/
cto: vnde excellens sensibile corripit sensum. sed intelle/
ctus nō ledit ab excellenti intelligibile. sed magis pficitur
quare rē. Tertio q̄ oīs virtus corruptibilis senescit in
tempore: intellectus autē noster nō senescit in tempore. sed
amplius vigoratur. iō rē. Pro hac questione premis/
tendum primo q̄ forme de genere substantie in triplici re/
periunt gradu. quedā enim est forma materiā informans
rē de eius potētia educta vt forma brui rē plante: rē hec ē
generabilis rē corruptibilis: alia ē forma oīs liberata a ma/
teria: que nō materiā informat nec de eius potētia est
educta: vt intelligentia mouēs celoz: rē hec a philosophis
ingenerabilis ponitur rē incorruptibilis. alia est forma in/
ter has media cū nō sit transitus de extr. mo ad extremū
maxime distans nisi p medium: rē hec ma triā informat.
sed nō est educta de eius potētia. econtra autē non dñs. f.
q̄ sit aliqua forma educta de potētia materiē se que ipsa nō
informet: vt in pñia expertis pōt patere. Premittēduz
secundo q̄ intellectus multipliciter sumit. Aliquando enī
accipitur p animā intellectus cuius p̄pria opatio est in/
telligere cum discursu. Et aliquando p intellectu agente
aut possibili q̄ sunt naturales potētie consequentes essen/
tiam aīe intellectiue q̄bus ipsa redditur potēns ad spēm i/
telligibilem rē intellectionem actiue rē passiue concurrere.
Aliquando vero sumit intellectus p intellectu in habitu
vel actu speculatiuo seu practico: p intellectu in actu intelli/
gendo actum intelligendū quo intellectus actu intelligit: rē
p intellectum in habitu habitum i intellectu causatū quo ē
in potētia p̄pina ad intelligere p intellectum specula/
tiuum actum seu habitū intellectus cuius finis est veritas
p intellectum vero practici illum cuius finis est opus.

Adis premissa sit hec prima conclusio. Anima intelle/
ctiua est per creationem deo p̄ducta rē materiē infusa. pba/
tur sic anima intellectiua est forma materiā informans rē
non educta de eius potētia. ergo ē a deo creata rē infusa

materie. p̄ pñs: q̄ ex hoc q̄ materiā est informans ha/
bitus initū rē non p naturalem generationem cū nō sit edu/
cta de potētia materie. ergo p creationē. creatio autē so/
li deo attribuitur: quare p̄ pñs rē assumptūz probatur: q̄
aliqua est forma informans materiā non educta de ei⁹ po/
tētia: rē talis non est intelligentia non forma extēsa: vt
p̄ ex primo premisso. ergo sequitur hoc solum de aīa intel/
lectiua verificari. Secunda conclusio. Intellectus in actu
vel habitu speculatiuus seu practicus est generabilis rē cor/
ruptibilis: pbat omnis actus vel habitus qui i anima p/
ducitur post eius vnionem cū corpore est generabilis rē cor/
ruptibilis. sed intellectus i actu vel habitu speculatiuo vel
practico est huiusmodi cum aīa intellectiua in sui primor/
dio sit sicut tabula nuda in qua nihil scriptum ē per dñs.
rē Quattro tertio de anima. quare rē. Tertia conclusio.
Anima humana cū suis naturalibus potētijs est perpe/
tua rē immortalis: pbat. Omnis forma substantialis q̄
p sui esse nō presupponit dispositiones materiē inferioris
talitatis anima humana est huiusmodi. ergo rē. p̄ pñs cum
maiori: q̄ forma substantialis nō corrumpitur: nisi ad corru/
ptionem dispositionū ad sui esse regularū: rē minor: etiam
vt ipsum informet: nō tamen eas presupponit: vt beat ē
sicut notū est de ea postq̄ fuerit a corpore separata. Ad
rationes principales. Ad primam dicitur q̄ intellectus hu/
manus est forma indiuisibilis rē inextēsa: rē per totū corp⁹
humanum infusa: rē cōceditur cōclusio ibidem illata: nec
inconuenit idē alicui termino continue fieri propinquū sic
ri: rē ab eodē cōtinue fieri remotius: p actis tamen rē ad
motum alioz vt de aīa intellectiua argumentum ostēdit.

Et vltimus cū queritur vtrū aīa intellectiua successiue
aut simul per totū corpus humanum inducat⁹: dñs q̄ vtrū/
q̄ est defensibile: vnde pōt teneri ipsam successiue infun/
di rē prius vni pti q̄ alteri: ex quo non sequit⁹ ipsam in ta/
li infusione localiter moueri. sed solū prius vnā partem
informare q̄ alia: nec sequit⁹ etiam cōtinuū in infinitū dis/
tinctum ēē. sed solum in infinitū factam fuisse discontinua/
tionem fin formam quāuis nō fin materiā: pōt etiam te/
neri aīam intellectiua simul toto humano corpore infun/
di duobus distinctis corpibus cōceditur de potētia dei ab/
soluta. sed nō de potētia ordinata: rē tūc diceret⁹ dato q̄ si
mul p̄ duo distincta corpora sit infusa q̄ illa duo indiuisa
sunt duo hoīes in aīa communicātes: rē q̄ distinctio nu/
meralis h̄z attendi p̄ncipio distinctionē corporis totalis nō
extēsis p̄ alterius quantitatiua. Et de mōstro Alberti
posset dici q̄ crāt duo hoīes distinctas habentes animas
cōtinuati fin materiā: sicut contingit de vīga cui⁹ me/
diat⁹ est viridis rē medietas est sicca. Similiter posset
deus duas animas vno corpore adq̄te infundere: ex his
tamen nō resuleret nisi vnum cōpositū. De homine autē
in cuius corpore est spūs dñs q̄ spūs ille quāuis operetur in
corpore illo nō tamē est forma ibi dñs esse. Et ad aucto/
ritatem medicorū diceret⁹ q̄ membra principalia prius ani/
mantur nō essentialiter. sed apparēt rē quātum ad opa/
tionis p̄ductionē. Ad fin principale dñs: q̄ separatio ani/
me a corpore est sibi violenta: rē q̄ appetit ei vniri tāq̄ p̄io/
prio organo rē pfectibili: cū dñs q̄ h̄z perfectus ēē dum ē
separat⁹ dum est corpori vnita: forte hoc est verū de p̄ia
vnione qua vnitur corpori impuro. sed nō est verum de
secunda vnione: cum tunc deparentur corpora: vt p̄ ex
dictis theologorū. Ad tertium principale cōcedit⁹ theo/
logi resurrectionem. sed naturaliter loquendo quāuis ne/
garet⁹ q̄ cōpositum p se solum exis semel corruptum p
p̄ia corruptione possit redire idē in numero: illud tamē
cōcederet⁹ de partiali cōposito i h̄zibus formam indiuisi/
bilem: vt argumentū ostēdit. Et cū vltimus querebat⁹
quomodo fin catholicos i resurrectione vnaqueq̄ anima

capit suum corpus: posito q̄ eadem materia diuersorū ho-
minum fuerit successiue: dicitur q̄ materia illa a deo multipli-
catur. Et anima damnati ante secundam unionem patitur
ab igne materiali mediante specie intelligibili in eo ab ip-
so igne producta. Ad quartum principale: forte non es-
set inconueniens concedere hominem imperfectiori mo-
do concurrere ad generationē sibi similis i specie q̄z bru-
tum. Unde ad hoc q̄ homo sit perfectior bruto: sufficit q̄
alias habeat operationes nobiliores q̄z sit aliqua operatio
bruti: sicut est intelligere seu speculari. potest etiam dici q̄ ho-
mo generat modo perfectionis q̄z brutū: q̄z nō pducit formā sub-
stantialē sicut brutum: pducit tamen dispositiones faci-
entes ad esse perfectioris forme in materia et que in finem
nobiliorem ordinantur q̄z sit forma bruti: et fin hoc vlti-
us posset concedi aliud actus: ut intelligere seu feliciter
esse perfectius forma substantiali bruti. Ad quintū pri-
cipale negatur conclusio illata: et admissis suppositionib⁹
ad argumentum respondetur negando consequentiam.
et dicitur q̄ talis modus arguendi: l̄ teneat de qualitati-
bus materialibus: de quantitatibus tamen non extēdit et
in subiecto indiuisibili existentibus ille modus arguend
non tenet.

Et sic est finis questionis de perpetuitate intellectus i
qua difficultates multe theologie et philosophie subtiliter
disputantur.

Inquit expositio super libro de substantia orbis Jo-
nis de Bando philosophi preclarissimi.

In hoc tractatu intendimus perscruta-
ri de rebus ex quibus componitur cor-
pus celeste. Declaratum est enim cor-
pus celeste componi ex naturis duabus
sicut corpora generabilia et corruptibi-
lia. Sed tamen in istis fuit declaratus

has duas naturas esse per generationem et corru-
ptionem: et esse inuentas in eis in celestibus autem
propter motum localem.

Liber iste qui intitulatur de substantia orbis diuiditur
in phemium et executionem que incipit ibi. **P**rimus autem. Cir-
ca phemium sic procedit: quod primo premitit Auerro. quod
declaratum est ab A. p. i. suis libris de natura corporis celestis.

Secundo ex illis elicit ea ex quibus determinaturus est in
hoc libro ibi. In hoc tractatu. Circa primum. d. p. p. e.
dant intentiones sua generaliter premitit illud quod d. cla-
ratum est ab A. p. de corpore celesti. Secundo tangit rationes
quibus illud fuit declaratum ibi. Quia enim declaratum est. **P**rimo
dicitur quod in hoc tractatu intendimus ingredi de rebus ex quibus
componitur natura celestis corporis: et quod supponit corpus
celeste esse compositum: quod declaratum est A. p. alibi ex duabus
naturis sic corpora generabilia et corruptibilia. scilicet diuersis viis
et appensum fuit sueta et determinata compositio generabilium
et corruptibilium et ipsius corporis celestis. **N**am determinata
est generabilia et corruptibilia habere duas naturas. scilicet
materiam et formam in substantia esse que dicitur generatio et cor-
ruptio. Corpora autem celestia habere duas naturas. scilicet mo-
torem et motum fuit declaratum per motum localem. Motan-
dum quod sicut appetit ex primo physico natura materie pri-
mo innotuit per transmutationem de forma in formam: et ideo di-
citur ibi quod materia cognoscitur in analogia ad formam. for-
ma vero innotuit per operationem: ut dicit commentator. viij.
metaphysice: quod sicut transmutatio facit scire materiam: ita
operatio formam. cum igitur appareant sibi succedere inuicem
diuersos actus: et omnis actus est forma: sicut dicit Themis-
tius in tertio de anima. impossibile est transire de actu in ac-
tum nisi subeunte potentia quod deferat actum illum. ergo ne-
cesse est illa esse composita ex materia et forma: in quibus di-
uersi actus sibi inuicem succedunt.

Quia enim declaratus est hec corpora moueri
ex se et in loco esse amplius quod illud quod mouetur
ex se componitur ex duabus naturis. scilicet recipiente et
agente: cum declaratum sit omnem motum habere
motorem.

Tangit rationes quibus dictum est celum componi ex dua-
bus naturis: et primo tangit rationes. Secundo concludit inten-
tum: ibi. **E**t hic inquit ita sit. Ad hoc auctor tangit primo du-
as rationes. Secunda ibi amplius aliquod. **P**rimo dicit cor-
pora celestia moueri ex se: omne autem quod mouetur ex se compo-
nitur est ex agente motu et recipiente: cuius declarationem sub-
dit: quod omne motum habet motorem. **I**ntelligendum est sicut ap-
paret. viij. physice: omne quod mouetur mouetur ab alio.

Item circa principium octavi physice ostendit quod omne
quod mouetur ex se diuiditur in per se mouens et per se motum: et sicut
appet secundo celi et mundi: celum mouetur ex se: et ideo dicitur
animatum: ex quo concluditur quod celum diuiditur in per se mouens
et per se motum et sic compositum est ex duabus.

Amplius aliquid esse motum mouens eodem
modo impossibile esse.

Tangit secundam rationem dicente quod aliquid esse mo-
uens et motum est impossibile. **N**otandum quod mouens secundum quod

huius est in actu. motum vero in potentia est aliquid autem esse
in respectu eiusdem: et eodem modo actu simul et potentia est im-
possibile: quod actus et potentia sunt differentie valde oppo-
site: ut dicit commentator in phemio de anima: et ideo cum celum
mouetur ex se et supplet motorem et motum sunt diuersa: necesse
est celum esse compositum ex diuersis naturis.

Cum hoc inquam sit declaratum est celum com-
poni ex duabus naturis.

Concludit hic quod dictum est et apparet in ista. Deinde
cum dicit.

In hoc ergo tractatu perscrutati sumus de his
duabus naturis ex quibus corpus celeste compo-
nitur: utrum sint similes illis naturis ex quibus gene-
rabilia componuntur: quarum altera dicitur forma
altera materia. scilicet utrum hec materia et forma que
sunt hic sunt eadem cum illis: aut diuersae secundum ma-
gis et minus: sed si sunt diuersae specie: tunc equiuo-
ce dicitur de eis corporeitas: aut secundum prius et po-
sterius.

Ex dictis elicit ea de quo determinaturus est in hoc libro
secundo: quod aliqua de propositis sunt quasi manifesta ea abij-
cit a sua perscrutatione. **T**ertio concludit ea que simpliciter sunt
hic determinanda tanquam minus nota. secunda ibi. **Q**uia autem
de due. tertia ibi. Quocumque autem perscrutatio. **P**rimo
dicit inferendo ex premissis quod in hoc tractatu perscrutabi-
mus de istis duabus naturis de quibus componitur corpus
celeste. utrum sint similes. id est eiusdem generis cum illis duabus
naturis ex quibus componuntur generabilia et corruptibilia
que sunt materia et forma: ita quod sint eadem in genere et in specie
omnimode hic et ibi: aut iste nature sunt diuersae in genere et
in specie in celo: et in generabilibus et corruptibilibus hoc simplici-
ter vel saltem differunt sine magis et minus. **N**am multum refert
quod si iste nature due. scilicet materia et forma sunt diuersae speciei in
celo et in illis inferioribus corporeitas dicitur equiuoce de istis
vel secundum prius et posterius: quod corporeitas est quasi genus vel
natura in qua conueniunt iste due nature. **N**ota secundum quod dicitur
in predicamentis: species coequue sunt sub genere quantum ad hoc
genus et ratio generis dicitur ipsi equaliter predicari: et ideo in quantum bu-
ius est vniuocum ad suas species: modo corporeitas per prius dicitur de ce-
lo quod dicitur inferioribus: quod corporeitas celi est cum corporeita-
tis istorum inferiorum: et cum aliquid dicitur de causa et causato per prius dicitur de
causa quod dicitur causato: ut per prius posterius. et secundo metaphysice
et. **S**i igitur materia et forma celi et istorum inferiorum fuerint diuersae
in genere: certum est quod corporeitas dicitur de eis equiuoce: id est secundum
naturam solam. **S**i autem fuerint diuersae in specie: conueniunt tamen in hac
natura cum tanquam in genere quod est corporeitas: tunc ergo dicitur de
ipsis secundum prius et posterius. **A**ut ergo iste due nature ex quibus
componitur celum et ista inferiora non sunt eadem. scilicet eiusdem spe-
ciei: aut corporeitas dicitur de eis dicitur equiuoce: vel saltem secundum prius et po-
sterius: cum non possint esse diuersae species sub eodem genere: et tota ratio
est quod corporeitas per prius dicitur de celo quod dicitur inferioribus.

Quoniam autem he due nature exites in his ge-
nerabilibus et celestibus corporibus non sunt conuenien-
tes specie: manifestum est posito corpori celesti esse ingenia-
bili et incorruptibili: et corporibus quod sunt apud nos gene-
rabilia et corruptibilia. **C**ausas. n. corporis genera-
bilis et corruptibilis: et eterni esse easdem impossibile est.

Ostendit manifestum easdem duas naturas. scilicet materiam et
formam generabilium et corruptibilium non esse eiusdem speciei cum
duabus naturis ex quibus componitur corpus celeste: et ideo hic
abijcit a sua consideratione tanquam notum dicens: quod he due na-
ture exites in his duobus. scilicet in celo et in inferioribus non
sunt conuenientes in specie. id est non sunt eiusdem speciei: et hic est
manifestum si ponamus corpus celeste esse ingenium et incor-

ruptibile: qd pbatu est primo celi et madi. Et si ponamus corpora que sunt apud nos generabilia et corruptibilia: qd pbat primo de generatōe et scdo cuius rōne et subdit: qd generabilia et corruptibilia et cūa eternoz impossibile eē casidē causas. s. intrinsecas. Nota ut scribit. 10. metaphy. qd corruptibile et incorruptibile plus differūt qz in genere: qz differt p habere materiā et nō hēre. Lū ergo celū sit incorruptibile: ista aut inferiora sūt corruptibilia. ut iā dictū est differūt genere et plus: quare impossibile est qd hēant casidē causas intrinsecas: et dico causas intrinsecas ex qbus res cōponit. Excitatū aut cōcludit ea de quibus hic intēdit ingere dicens: qd excitatū ē has duas naturas: ex qbus cōponitur corpus celeste nō eē eiusdē speciei: nec ē eiusdē generis cū duab⁹ naturis ex qbus cōponunt generabilia et corruptibilia. Et corruptibilia imo etiam differūt plus qz suo genere. et sic non est inquirendū vtrū differant cūz sit quasi manifestum.

Restat igitur perscrutari de eis de quibus he due nature que sunt in corpore celesti differunt ab eis que sunt in corpore generabili et corruptibili.

Istis in quibus he due nature que sunt in corpore celesti differunt a duabus naturis que sunt in generabilibus et corruptibilibus. hoc est ingere que et quales sunt iste due nature: ex qbus cōponitur corpus celeste: ex qbus apparebit: in qbus differūt a duabus naturis istoz generabilium et corruptibilium. et in qbus conveniūt hec ē sententia lectioni probemij.

Prius quidē perscrutatio Aristot. quidē cū consideravit individua exstia p se hec que vocātur substantie transferri de vna dispositione ad aliā: et invenit hanc trāspōitionē duobus modis. Aut trāspōitionē in dispositionibus extrinsecis a quantitativis substantiarū exstia p se q nō facit illa individua differētia illas dispositōes trāsmutari in noie nec diffinitione: sicut sūt dispositōes q dicuntur quantitatives et qūitates: et alia predicamenta q dicuntur accidentia. Aut trāspōitionē in dispositionibus q faciunt individua differētia ipsos trāsmutari noie et diffinitione que trāsmutatio dicitur generatio et corruptio.

In fine p̄hemio d̄mentator erigitur. et qd p̄posuit se de terminaturā de duabus naturis ex qbus cōponit celum: et de illis in qbus differunt et cōveniūt a duabus naturis generabilium et corruptibilium: id sic p̄cedit: qd primo determinat de natura celi sūm q cōponit ex istis duabus naturis. s. motore et mobili ostēdendo q̄liter iste due nature cōveniūt et differūt cū duabus naturis generabilium et corruptibilium. Secūdo determinat de istis duabus naturis. s. motore et mobili in p̄p̄ia forma. i. d. quolibet coꝝ p̄ se: ibi. Quia declaratu ē. Lū circa finē libri q facit duo. P̄mo ostēdit qualis ē forma et materia celi vel motor et mobile et q̄lis sit forma generabilium et corruptibilium: et qd cōveniūt et differūt sūm istas essentias. Secūdo ostēdit in qd cōveniūt et differūt quātū ad accidentia: ibi. Remanet autē p̄siderare. Lū circa primū duo facit. P̄mo ostēdit qd qualis est substantia celi quātū ad materiā et formā opando ipsā sub cōveniētia et dīa ad substantiam generabilium. Secūdo ostēdit q̄lis ē cōpositio celi ex materia et forma cōparādo ipsā ad cōpositiōē generabilium et corruptibilium ex

sua materia et sua forma: ibi. Perscrutandū. Et qd natura generabilia et corruptibilia est magis nota quantū ad formā et quantū ad materiā qz sit ipsum celum: id sic procedit: qd primo ostēdit q̄lis sit materia et forma generabilium et corruptibilium. Secūdo qualis est materia et forma celi: ibi. Lū igitur fuerint declarata. P̄mo i duas: qd primo facit: quod dictum est. Secūdo remouet dubium Anicene: ibi. P̄mo putauit Anicē. circa primū duo facit: qd primo ostēdit qualis est materia generabilium et corruptibilium. Secūdo q̄lis est forma: ibi. Et qd forme mole. Lū circa primū duo facit. P̄mo ostēdit qualis ē in ordine ad recipiēdū formā. Et cum inuenit substantiales formas. Adhuc circa primū duo facit. P̄mo ponit diuisionē vnam p̄ quas notificatur natura materię generabilium et corruptibilium. Secūdo ex hac diuisione cōcludit naturā ipsi⁹ materię: ibi. Vnde natura hui⁹ subiecti. Adhuc in duas. P̄mo ponit diuisionem. Secūdo ostēdit cōuenientiam et differentiam inter mēbra diuisionis: ibi. Lū autē cōsidera uir. P̄mo dicit qd principū p̄seruationis in hoc libro suple sit hic: qd d̄p̄. inuenit inuenit individua substantie q sunt per se substantia trāsmutari de vna dispositione in alā vidi trāsmutatioē fieri duobus modis: aut supple in dispositionibus accidentibus p̄ quarum trāsmutationem nec trāsmutat nomen nec diffinitio rei: licet sit trāsmutatio in quantitate qualitate et in alijs accidentibus vel p̄dicamentis que vocant accidentia: aut in dispositionibus p̄ quarum trāsmutationem nomen est diffinitio illius est individui: cuius dispositiones trāsmutatur: et hoc trāsmutatio dicitur generatio et corruptio: et hec est duplex trāsmutatio: nō. s. substantialis esse in substantia et in accidentibus.

Ad cōuenientiam duos nota qd d̄r. Quinque metaphysice: et p̄m. primo phy. Eius dicit de substantia et accidente: mō ut d̄r primo physicoz: oīs trāsmutatio ad aliq̄d ens intēdit: et id necesse est duos modos esse trāsmutatioē sūm duos modos accidentium. s. trāsmutatio substantialis et trāsmutatio accidentalis. Hic oīa qd trāsmutatio q mutat sūm subiectū noie et diffinitioē ē trāsmutatio substantialis q̄i nomē ē diffinitio cop̄et: ēdū tēā subām rei: et talis trāsmutatio tēdū ad subām p̄io et ad acc̄s ex cōsequēti ut p̄m. dicit p̄io physicoz: et v. metaphysice: sed trāsmutatio q nō mutat subiectū sūm noie et diffinitioē tēdū ad acc̄s: et id d̄r accidentalis ut ē trāsmutatio ad qualitatem et ad alia accidentia ut hic dicit p̄mentator: et primo physicoz.

Cum autē cōsiderauit hos duos modos trāsmutationis: inuenit in eis cōia et p̄p̄ia. Lū quidem sūt q nūqz insunt trāsmutato: subāl et acc̄tali. cū enī cōe eis eos habere vñ subiectū recipiēs trāsmutationem.

Comparat mēbra dicte diuisionis sub cōuenientia et differentia: et primo ostēdit in quibus cōueniunt. Secūdo in quibus differunt: ibi. Differunt autē. P̄mo in quinqz sūm q quinqz que ponit in quo cōueniunt. Secūda ibi Amplius necessarium. tētiā ibi. Similiter inuenitur. quarta ibi. Amplius inuenitur. quinta ibi. Et habetur idē genus. P̄mo dicit qd Aristoteles cōsiderauit hos duos modos trāsmutationis substantialis et accidentalis: inuenit in eis aliqua communia in quibus cōueniunt et aliqua p̄p̄ia in quibus differunt. et subdit que sunt illa in quibus cōueniunt: et dicit qd sunt quinqz. P̄mū ē qd in vtrāqz trāsmutatioē. s. subāl et acc̄tali necesse ē vī sit aliud vñ subiectū qd trāsmutat d̄ vno ad aliq̄d et qd sustinet trāsmutationē. Intelligendos

T Amplius necessariū est non esse precedere esse generabilis et corruptibilis in eis et eius quod sit. Non enim fit nisi illud quod non est.

Et Similiter innenitur posse precedere in subie
cto esse necessariū in vtroq; modo factionis qd est
impossibile si sit.

Amplius inuenit esse actio id ex quo est factio il
lius rei et ad quod esse natura.

Et habere idem genus: et quod ista contrarietas re-
ducitur ad contrarietatem primam. scilicet non esse et for-
marum.

*¶ Differūt autem in hoc quoniam inuenit trans-
mutationem in diuiduoz in suis substantijs cogere
subiectum non esse ens actu ⁊ non habere formas
qua substantiatur. Si enim haberet formam nullā*

¶ Et scindit in quibus differunt sedite transmutationes et primo ponit differentiam, secundo probat eam ibi. Si. n. haberet formam. Idcirco dicit q. h. iste transmutator conueniatur in dictu et differunt tamen: quia subiecti transmutationis non est ens actu sed solum in potentia ita q. de se nulla h. forma; q. substantiat in actu et statim probat cum dicit: Si enim haberet formam, diabine rationibus: quare secundum ponit ibi Si esset substantia simplex. Idcirco dicit si subiecti transmutationis substantia haberet formam de se in actu nullam recipere: cuius declaratio est, quia impossibile est q. vna substantia habeat nisi vnam formam substantialem et econtra: si vna forma substantialis non est nisi vnius subiecti. Notandum est hic q. subiectum transmutationis substantiale oportet q. sit ens in potentia, quia sicut est in transmutatione accidentalit ita et in subtili, sed in accidentali sic est subiectum et quicquid stat sub vno accidente et quicquid sub alio et nunquam stat sub vtriusq. contrariis sit, quare eodem modo in substantiali in actu ad quam prius fuit in potentia et tamen sub vna in actu et ad eius operationem in potentia et non in potentia sit. Item notandum est q. si forma esset de esse materie et q. actu esset et consequeretur vel q. due forme substantiales essent in eodem actu vel q. aliquid fieret ex nihilo quorum vtriusq. est falsum quia si forma esset de essentia materie nec non posset aliqua forma sibi aduenire nisi illa prima destructa et si illa prima destrueretur esse materie tunc o. aliam fieri ex nihilo vel dare et sic finalis actu. Et si esset substantia simplex. Ponitur etiam ratio et ad hoc dicens q. si illud subiectum q. subiectum transmutationis substantialem esset substantia simplex in actu et tunc tunc non poteretur aliquam transmutationem recipere receptionem, quia nihil quod est in actu recipit aliquid in actu. Notandum q. sicut dicitur secundo de generatione et tertio de anima. Unde quod agit per formam et patitur per materiam et recipit: sed cum alia et alia exceptio arguit et aliam et aliam formam.

¶ Unde natura huius subiecti recipiēte formas
substantialē. s. prime materie est natura potentie
s. q. potentia est eius differentia substantialis et ideo
nulla habet formā ppriam et naturam existentem
in actu. Sed eius substantia est in posse ex hoc ma-
teria recipit omnes formas.

¶ Concludit ex dictis naturam materie prime. ⁊ primo facit hoc. secundo remouet dubium ibi Sed quo primo. Dicitur ex quo ita est q̄ subiectum transmutationis substantialis non est ens in actu necesse est q̄ natura huius subiecti scilicet materie prime sit non possibile ita q̄ potentia & quasi differentia substantialis eius. ⁊ ex hoc est q̄ nullam habet propriam formam nec accidentalem de se. sed eius substantia est in potentia vel in posse: ⁊ ex hoc habet q̄ recipit omnes formas substantiales ⁊ accidentales. ⁊ hoc est descriptio materie prime. Nota q̄ licet intellectus ⁊ sensus ⁊ materia prima sint nature receptive diuerse siue de tāmē recipiunt vñ dicit commentator: tertio de anima. quia intellectus non recipit formas individuales sicut sensus ⁊ materia prima. nec etiam recipit formas cum corruptione contrarij scilicet materie prime nec sensus. Similiter hinc facit. ⁊ ideo iste receptiones sunt similes quantum ad aliqd ⁊ dissimiles quantum ad alia.

Item nota ut dicitur in 3.º tercio celi et mundi: ex hoc quod materia prima est ens solum in potentia et hoc est quod recipit omnes formas de sua natura. et ideo dicitur in 1.º ibidem quod cum elementa sint aliquid de se in actu ideo de natura sua non sunt in potentia ad omnes formas sed solum ad formas mixtorum que sunt in eis in potentia solum. sed materia prima est in pura potentia ad omnes formas ita quod primo recipit formas impsectas. scilicet elementorum: deinde perfectas. scilicet substantiales mixtorum. Tercio et ultimo accidentales sic etiam intellectus si debet recipere omnes formas intellectuales debet esse de nudatus ab omnibus et nullam habere apud se ut dicitur tercio de anima a philosopho commentatore.

¶ Sed posset hoc per quod substantiatur hoc subiectum differt a natura subiecti quod substantiatur per hoc posse in hoc quod posse dicitur respectu forme. Hoc autem subiectum est unum entium existentium per se: quorum substantia est in potentia.

¶ Ad id remouet dubium. primo facit hoc. secundo ex dictis inferri concluditur ibi. Et ideo difficile primo quia dixerat statim quod naturam materie prime est natura potentie et hoc creditur aliquis quod materia et ipsa potentia essent eiusdem essentie prime cum natura potentie. hoc remouet et dicit quod posse quo substantiatur hoc subiectum. scilicet potentia que accipit quasi pro differentia substantiali ipsius materie prime differt a materia prima quia materia prima est substantia et ens in se. potentia vero est quidam respectus et habitudo ad formas et sicut materia est de natura substantie: habitudo autem de natura accidentis et relationis: et ita differt materia prima a sua potentia. Notandum quod cum dicitur in 1.º quod potentia non est de natura materie. ratio huius est quia sunt diversorum predicamentorum unus. scilicet substantie est: aliud relationis: et quod unus corrumpitur et aliud manet. materia enim permanet: sed potentia semper corrumpitur. Alia autem ratio est ad hoc quia illa differunt quorum unus multiplicatur et aliud non. modo potentia multiplicatur et diversificatur in diversitate formarum. materia autem prima semper eadem et una.

¶ Et ideo difficile est intelligere vel imaginari nisi in comparatione ad alterum sicut dixit Alexander.

¶ Inferri concluditur ex dictis dicens quod materia prima sit solum ens in potentia. et ideo difficile est eam intelligere nisi in comparatione ad aliquid. scilicet formam ut dicitur in 1.º. Notandum est quod dicitur hic in 1.º. et in primo physico quod natura materie prime non est bene intelligenda in se. ratio est. quia nequid intelligitur primo vel in actu vel in actu. sed materia prima non est habens ideo non bene intelligitur in se. Et est notandum quod ipsa intelligitur per analogiam ad aliquid. scilicet ad formam. quia sicut in artibus forma intelligitur in comparatione ad aliam formam que iam est in actu vel est aliquid quod est sub tali forma. sic est de intellectu materie prime: quia non intelligitur primo sed ex consequenti eo quod de se non est actus nec actus. Sic sunt illa que non habent materiam que materia est impedimentum intellectus ut deus est: separata a materia que sunt actus puri et de se maxime intellectui.

¶ Cum inuenit substantiales formas diuisi in diuisionem huius subiecti. Diuisio autem non est huic subiecto vel in hac substantia nisi in quantum habet quantitatem scilicet quod primum eorum que preexistunt in hoc sunt diuisiones que dicuntur corpus.

¶ Postquam determinauit auctor de natura materie prime generabili et corruptibili in se. hic determinat de ea in comparatione ad formas subales. et ostendit in ordine et respectu se habere ad formas quod idem est: circa quod duo facit. primo ostendit generaliter quod dimensiones indeterminate precedunt formam unamquamque in materia in indiuiduum: et quod dimensiones terminantur sequitur formam in materia. secundo reddit spem liter ad declarandum quod dimensiones indeterminate nunquam separantur a materia ibi. Et quia inuenit omnes formas. prima in duas. primo declarat generaliter et dimensiones terminantur preceps. secundo quod dimensiones terminantur sequitur formam in materia ibi. Et tamen inuenit dimensionibus. Primo dicit quod cum Alexander vidit diuisi formas in diuisione subiecti in quo sunt. diuisio autem substantie non debet nisi per quantitatem. cum ergo subiectum hoc quod materia sit suba et prius naturaliter diuisum quod habeat formam sequitur quod prius naturaliter existit in hoc subiecto dimensiones tres que diuisum corpus quod forma. et per consequens quod aliquid aliorum que sequitur formam et ideo dicit absolute quod principia corporum que existunt in his subiecto sunt diuisiones. Notandum ut in 1.º. dicitur. et materia. quod tam in multitudine generabilium et corruptibilium ab uno generante. scilicet indiuiduo est multiplicatio ad materiam et diuisio in partes in quas agens agit. cum ergo forme non diuisantur nisi per diuisionem materie et materia diuisum per dimensiones. ergo dimensiones adueniunt materie quod hoc forma vel illa. et tunc dicitur vii. physico quod quantitas immediata adheret materie. Sed obiectio quia dimensiones ex quo sunt accidentia non habent esse nisi a forma. quia ut dicitur septimo metha. accidentia non sunt entia nisi quia entis. quare non videtur quod preceps formam in materia. Ad hoc dicitur quod dimensiones ut sunt interminate debent esse in materia ut autem sunt terminantur dicuntur forme et ideo dimensiones sunt in composito terminantur ratione forme: indeterminate vero ratione materie. igitur dimensiones non habent esse extra animam accidentaliter: sed sunt indeterminatæ. sic nec materia prima habet esse extra animam sed in forma ut dicitur in 1.º. metha. essentia in materia est ab essentia forme et compositi: sic est de dimensionibus. quia igitur sunt semper determinate in re extra animam tunc est essentia in diuisione ut sunt dimensiones habentes terminos. quia tantum recipiunt a forma essentia tamen dimensionum nunquam corrumpitur cum corrumpitur huius et illius: sic nec essentia materie corrumpitur. et ideo preceps ad formam particulari est et ad illam.

¶ Et cum inuenit in his dimensionibus communem formas: quarum quilibet habet propriam quantitatem terminatam scilicet dimensiones terminatas ultimo actu non posse esse nisi postquam forma substantialis existit in eo sicut est dispositio de aliis accidentibus existentibus in actu.

¶ Ostendit quod dimensiones terminantur consequuntur formam in materia. et hoc declarat tribus rationibus quarum secundam ponit ibi. Et cum inuenit. tertia ibi. Et cum accepit signum. primo dicit quod cum Alexander inuenit omnes formas coiccare in istis dimensionibus quilibet autem forma habet quantitatem terminatam. propriam manifestum fuit ei quod dimensiones terminantur non possunt in ultimo actu et perfectione existere in subiecto nisi postquam forma substantialis in eo fuerit sicut nec alia accidentia in actu perfecto existunt nisi in formis. Notandum ut in 1.º. dicitur vi. physico quod sicut unaqueque forma habet qualitates determinatas ita habet quantitatem determinatam ad minimum et ad maximum. et hoc idem dicitur secundo de anima. quod omnium naturarum constantium terminus est magnitudinis. et ideo cum res quantitas sit forma dimensionum manifestum quod dimensiones terminantur in quo actu habent terminos proprios formarum consequuntur formas substantiales in materia. Item notandum quod passiones et accidentia de se sunt interminate. et habetur ex octauo methaphysice: terminata vero sunt a forma. quia omnis terminus est a forma: ut dicitur Commentato. 3. celi et mundi.

C Et inuenit enim subiecta omnium accidentiū indiuidua substantie que sunt in actu de quibus de terminatum fuit ab eo esse composita ex formis et subiecto: quod est in potentia.

Declarat hic secundam rationem dicens subiecta quod omniū accidentiū sunt indiuidua substantie. sed dimensiones sūt de numero accidentiū existentū in actu in subiecto. q̄ subiectū eorū vel substantia erūt indiuidua substantie. sed indiuidua substantie sūt composita ex m̄a. ergo dimensiones terminate posteriores sūt forma in materia q̄a accidēs est posterius subiecto naturaliter. Notandū est sicut dicit p̄m. tertio d. e. aia q̄ l3 forma substantia et accidentia in b̄ conueniūt q̄ sunt in subiecto: differūt itē quia forma substantia tibiis non regit q̄d p̄existat suū subiectū neq3 actu immo ipsa dat actū essendi. forma v̄o accidentalis non regit q̄d p̄existat suū subiectū neq3 actu imo ipsa dat actum essendi forma v̄o accidentalis non p̄t exsistere nisi subiectū sit in actu q̄ eam in actu recipit saltem sed p̄m. et ita est de dimensionibus terminatis. et hoc est q̄d dicit p̄m. vij. metba. pbi. f. q̄ indiuiduū substantie p̄cedit indiuiduū accidentiū vij. physicoz. et sic dicit q̄ via substantie ad esse p̄cedit m̄a ad esse accidentium.

Et accepit etiam signum ex hoc q̄ hoc subiectum recipit accidentia contingentia in eo q̄ nō est simplex. quoniam si esset simplex actu nō posset recipere accidentia. P̄dati enim contrarium est ipsi actui.

Dicit hoc idem tertio. d. q̄d signū etiam ad hoc b. f. q̄ dimensiones terminate sequuntur formam in materia est q̄d illud subiectum q̄d habet dimensiones terminatas recipit accidentia contraria et cōtingētia: ita q̄ q̄q3 vnū q̄q3 aliud. modo illud subiectū q̄d q̄q3 recipit vnū: q̄q3 aliud non est subiectū simplex in actu existens. quia recipere est quoddā pati. illud autē q̄d est simplex actus est impassibile et nō est passibile q̄a pati cōtrariū ē actui. ergo erit tale subiectū cōpositū ex forma que ē accidēs et m̄a que est in potentia et ita subiectū dimensionū terminatarū est cōpositū ex materia. quare dimensiones terminate sequent formaz substantialem in materia.

Et quia inuenit omnes formas cōmunicare in dimensionibus non terminatis sciuit q̄ prima materia nunquā denudatur a dimensionibus non terminatis. quoniam si denudaretur: tunc corpus ēēt ex non corpore: et dimensio ex non dimensione.

Dicit ad declarandū specialiter q̄ dimensiones interminate nūquā separant a materia. et p̄mo declarat ratione secūdo declarat oīa supradicta sensu et exemplo ibi: et hoc totū contingit. Circa primū ponit duas rōnes deducētes ad incōuenientia duo. secūdo ibi Et tūc forma corruptibil. P̄mo dicit q̄ omnes forme cōmunicant in dimensionibus nō terminatis. nam omnis forma materialis regit quantitatem et dimensionem. et ideo manifestū est q̄ materia nūquā denudatur a dimensionibus non terminatis q̄a si ita esset q̄ denudaretur ab eis tūc dimensio fieret ex nō dimensionibus et corpus ex non corpore: q̄d est impossibile. quare sequitur q̄ non denudatur ab eis. Notandum q̄ sicut dicit p̄m. secūdo ce. et m̄a. Ex quo aliquid fit ex materia p̄ma o3 ipsum esse situatū in vniuerso cuius declaratio fit. quia ex materia non fit aliquid et maxime corpus nisi per transmutationem. nūquā autē transmutatur materia nisi corpus vt p̄m. dicit. vij. metba. sed illud q̄d transmutatur ab agente corporeo debet habere sicut determinatū in vniuerso. et idē dicit q̄to physicoz. et p̄b̄ p̄mo de generatiōe corpus agit per contactū. quia si aliquid fit ex materia ipsa

debet esse situata in vniuerso: si tamen non haberet nō ēēt dimensionata. ideo impossibile est aliquid fieri. f. ad corp⁹ a materia non dimensionata.

Et tunc forme corporales essent cōtrarie et succedentes sibi in hoc subiecto sicut est dispositio de formis substantialibus.

Et ostendit aliam rationem b. d. q̄ si materia prima denudaretur a dimensionibus interminatis tūc sequeretur q̄ forme corruptibiles essent sibi inuicem contrarie et succedentes sibi in eodem subiecto hoc est q̄ corporeitas contrarie corporeitati: ita q̄ sicut vna forma substantialis contraria alteri saltem per qualitates et dispositiones proprias et vna corrumpit aliam. sic vna contrarietas corrumpet aliam et aliam. hoc autem est falsum: quare sequitur q̄ materia prima nunquā denudatur a dimensionibus interminatis.

Notandū q̄ corporeitas que est in materia vel forma corporeitatis non opponitur ad inuicem nec contrarie nec p̄uatiue. Non opponitur p̄uatiue: quia oppositorū p̄uatiue vnū est perfectum: reliquū imperfectū. mō corporeitas non sunt tales inquantū corporeitas. Nec opponitur etiam contrarie. quia contraria maxime a se inuicē distant. modo in dimensionibus vel incorporeitatibus nō est dare maximū vel minimū vt apparet p̄mo physicoz. quare non erit maxima distantia: et p̄b̄ nec cōtrarietas ergo dimensiones contrarietates non corrumpunt se ad inuicem et ita non succedūt sibi inuicem in eodem subiecto.

Item quantitates non sunt de genere vniū actiuar. vt p̄m. dicit quarto physicoz. et ita dimensiones non agunt i se inuicem. Ex quo ergo materia prima nūquam est sine dimensionibus sic nec sine formis et dimensiones non succedūt forme substantiales sequit q̄ nūquā denudatur a dimensionibus vt sunt interminate q̄a termini bene succedūt sibi inuicē: corrūpit ad dimensiones semper.

Et hoc totum conuenit sensui. Videtur enim q̄ forma caliditatis quando agit in aquam incipit aqua augere et crescere in dimensionibus et vicina ri dimensionibus aeris. cuius igitur puenit ad maximam quantitatem aque: tunc subiectum denudabitur a forma aque et recipiet formam aeris et quantitatem dimensionum p̄p̄iaz forme aeris. Et si militer facit contrariū frigiditatis in aere q̄ dimensiones aeris non cessant diminui donec expolietur a sua forma et recipiat formam aque.

Dicit totū declarat dictum suū ex p̄lo. et p̄mo declarat b̄ de dimensionibus terminatis di. q̄ hoc totū q̄d dictum est insinuat sensu. nam videmus q̄ ex aqua fit aer ab agente per caliditatem et aqua incipit augeri in dimensionibus et appropinquare dimensionibus aeris. cū aut aqua venerit ad aliquam extensionē quā aqua potest recipere tūc vt terius. p̄cesserit actio agentis corrūpitur forma aque et subiectum simul denudatur a forma aque et a quantitate p̄p̄ia dimensionū aque et introducitur forma aeris in quantitate p̄p̄a et terminis p̄p̄iaz dimensionū aeris et sic est agens per formam sufficiens quando ex aere fit aqua. f. q̄ dimensiones aeris continue diminuitur donec subiectum expolietur forma aeris et introducetur forma aque cum terminis aque p̄p̄iaz. deinde cum dicit.

Dimensiones autem simplices que appellantur corpus simplex non denudantur a prima materia sicut nec alia accidentia cōmunia omnibus corporibus contrariis: aut duobus eorum: aut plus. verbi gratia. diaphanitatem in qua cōmunicant ignis et aer.

Decarat dictum suum ex dimensionibus interminatis dicens qd dimensionibus simplicibus que appellantur corporibus nunquam separantur a materia prima formas habet non dicitur separari a materia prima sicut nec alia accidentium: sunt communia omnibus formis contrariis vel aliquibus vel pluribus. quia tunc licet una forma corrumperetur per aduentum forme contrarie. accidens tamen quod est commune ambabus formis non corrumpitur ut apparet in dia phanitate in qua communicat ignis: et aer que non corrumpuntur quando ex igne fit aer et econverso ut apparet primo de generatione. Notandum qd sicut dicitur commentato: secundo de anima capitulo de obiecto ignis habet raritatem maximam: deinde aer: postea aqua: ita qd ignis est est finis raritatis. id est cum in raritate sua est latitudo ad maius et minus ita qd si ex eo fit aqua vel aer. potest fieri minus rarus et magis et minus. et sic tota transmutatio fit in dimensionibus propinquis ignis usque ad finem transmutationis quando corrumpitur forma ignis et introducit forma aeris vel aquae: ita qd materia semper est sub dimensionibus. sed non est semper sub eisdem terminis dimensionibus. Nota qd ista successio non fit in forma substantiali: sed magis in dimensionibus et qualitatibus formarum substantialium. et hoc est quod commentator dicit secundo et sexto physiconum quod forma est indivisibilis transmutationis non est in rebus divisibilibus. Primo physiconum etiam dicit qd in spermate apud generationem hominis non cessat partes spermatis recedere et partes hominis fieri donec forma humana perficiatur si forma recipit partitionem. Si autem non illud necessario sequitur in actibus propriis forme generate. et hoc ultimo est est verum sicut dicit ipse postea secundo et sexto physiconum. Item nota qd in generationi substantiali qualitas symbola non corrumpitur sed contraria corrumpuntur ut vult philosophus primo de generatione. et ideo dicit in secundo eiusdem qd in habentibus symbolum facilior est transitus. Vbi gratia: sicut dicit commentator in eodem secundo quando ex aere fit ignis caliditas que est qualitas communis utriusque non corrumpitur sed magis intenditur et.

Quia ista forma. scilicet forma dimensionis non terminata: existit in prima materia primitus et succedit sibi in ea cum sit impossibile hoc subiectum retinere duas earum in existentia terminate quantitatis. Ideo impossibile est a subiecto denudari formam: vel substantiam denudari a forma nisi per forme destructionem. Nec est etiam impossibile ipsam fieri in subiecto: nisi per agens extrahens illam de potentia in actum. Unde necesse est has formas esse contrarias adeo qd altera corrumpet suam contrariam: et subiectum recipiet formam similem.

Postquam auctor determinavit de natura materie generabili et corruptibili. hic determinat de natura forme ipse circa quod duo facit. quia primo facit quod dictum est. secundo ex his que determinata sunt de natura materie et forme generabili et corruptibili concludit causas generationis et corruptionis ibi declaratum est igitur. Adhuc prima in duas quia primo determinat de natura forme. secundo ex hoc infert duas conclusiones ibi dicitur forme elementorum. Primo dicit qd ista forma interminata. id est dimensiones interminatae que appellantur cum aliquibus forme corporeitatis existunt primo in materia primo dimensiones terminate succedunt sibi invicem a materia cum impossibile sit formas substantiales que habent proprios terminos et distinctos suorum quantitatum simul existere in eadem portione materie. ideo impossibile est unam formam substantialem denudari a subiecto vel subiectum denudari a forma subali nisi per corruptionem

forme illius cum qua sibi introducit. nec etiam potentia est fieri in hoc subiecto: nisi per agens extrahens illam de potentia in actum. et ideo necesse est formas subales esse prias ita qd altera corrumpit alteram cui succedit vel agens: generas una forma corrumpit aliam priam existentem et tunc subiectum recipit formam similem. id est ipsi agenti. Notandum est qd in materia prima sunt simul diverse forme propter hoc qd in ipsa materia natura. iter prias existunt dimensiones mediis quibus dicitur videtur et recipit in diversis partibus suis diversas formas: sed in eadem portione materie nunquam simul existunt diverse forme subales: sed successive. scilicet modo ista: modo alia. et hoc ideo: quia una prias alteri et corrumpit eam. sed subiectum est commune ad omnes ut infra patebit. Hic nota qd forma contraria non fit de nouo nisi per novam actionem et dispositionem agentis contrarii. per que erat in potentia erat actus et materia in potentia passiva. et hoc est quod commentator dicit duodecimo methaphysice. qd omnes forme que sunt in materia prima in potentia passiva sunt primo in potentia activa. Item dicit commentator qd necesse est qd iste forme sunt contrarie: ut primo de generatione. generatio et corruptio sunt simul natura. et corruptio contraria quia generatio unius est corruptio alterius. et ideo per eandem actionem per quam agens corrumpit unam formam generat aliam: et econverso qd non advenit dicentes in omni generatione simpliciter semper ordinem resolutionem ad materiam primam ita qd omnia accidentia que fuerant corrumpant simpliciter et alia de nouo sunt tota facta quia tunc generatio unius non esset corruptio alterius: sed motus essent distincti.

Unde forme elementorum sunt contrarie ideo dicuntur passiva quodammodo esse contraria et quodammodo similia.

Infert duas conclusiones: secundam ibi unde si aliquid. Primo dicit qd ex hoc apparet qd forme elementorum sunt contrarie quia mutuo se corrumpunt. et tunc passiva quodammodo dicuntur tria esse quodammodo similia. nam passiva sunt in principio contraria agentium in fine vero similia: ut apparet primo de generatione et. vij. methaphysice. Notandum qd scribitur. xij. methaphysice. qd contraria dicuntur que maxime distant secundum prias et non solum secundum magis et minus. et ideo cum alexander credit qualitates primas esse formas elementorum dixit elementa substantialiter esse contraria ad invicem: ut patet secundo de generatione et quarto methaphysice. sed hoc non est verum de formis substantialibus quia substantie nihil est contrarium. sed si accipiantur contraria esse improprie et large secundum perfectum et imperfectum tunc elementa ut habent bene sunt contraria et mutuo actus et passiva per qualitates proprias: ut apparet primo de generatione capitulo de actus et passivis.

Unde si aliqua corpora simplicia sunt: quorum forma caret contrariis: contingit qd iste forme sunt nec generabiles nec corruptibiles: nec se habentes subiectum commune.

Infert secundam conclusionem dicens qd si sint aliqua corpora simplicia quorum forme careant contrariis unius modi formas non esse generabiles et corruptibiles nec habere subiectum commune contrariis ut sunt forme celestes. Notandum qd generatio vel corruptio vel natura generabilis vel corruptibilis non sunt ubi non est contrarietas vel subiectum commune: ut patet ex libro de longitudine et brevitate vite: quia natura non ponit actus si ne passivo nec econverso. quia si sic: tunc aliquid fecisset otiosum et frustra. sed deus et natura nihil faciunt frustra ut dicitur in primo celorum et.

Declaratum est igitur quod causa corruptionis en-
tium et factionis eorum est contrarietas existens in su-
is formis: et commune subiectum quod nullam habet
propriam formam: sed potentia recipiens numerum
sive formas diversas in specie et numerum sive for-
mas diversas numero: et que sive magis et minus.
Et omnibus precedentibus concludit causas genera-
tionis et corruptionis istorum inferiorum. et primo facit b.
secundo ex hoc ibi elicit quandam conclusionem aliam ibi
Et quia istud. Adhuc circa primum duo facit. primo ex
dicto concludit causas generationis inferitur ibi Et causa to-
tius. Primo dicit quod ex predictis declaratum est quod
potest concludi ex dictis quod causa corruptionis entium et fa-
ctionis idest generationis istorum est duplex. scilicet contrarie-
tas que est inter formas substantiales. et subiectum quod
est commune omnibus formis idest materia prima que est
in potentia ad omnes formas nullam habens de se: sed est
recipiens numerum secundum diversas formas numero
et specie: et secundum diversas formas secundum magis et
minus idest quod ipsa materia prima est recipiens numerum
et per formas diversas secundum magis perfectum et mi-
nus perfectum cuius sunt forme simplicium et mixtorum.

Et quia huius totius est quia hoc subiectum re-
cipit primitus dimensiones recipientes dimensio-
nem terminatam. et quia est multum in potentia. quo-
niam si haberet dimensionem non reciperet mate-
riales formas diversas numero: nec formas diver-
sas specie in temporibus diversis. sed in eodem tem-
pore non inuenitur nisi una forma: et cum hoc quod ei
materia est una numero: si non esset multa poten-
tia non denudaretur ab illa una forma quam recipit
et esset forma in substantia illius subiecti: et istud sub-
iectum esset impossibile ut denudaretur a sua for-
ma omnino: aut corrumperetur illa forma: et fieret
alia.

Ostendit quomodo illud sequitur dicens quod causa hu-
ius. scilicet quod hoc subiectum est in potentia recipiens formas di-
versas in numero et specie est quia illud subiectum. scilicet ma-
teria prima recipit dimensiones interminatas que sunt in
potentia ad diversos terminos et sunt recipientes dimen-
siones interminatas que sunt in potentia ad diversos ter-
minos et sunt recipientes dimensiones terminatas. **P**ro-
pter hoc autem dimensiones interminatas est subiectum mul-
tum in potentia. Cuius ratio est: quia si non haberet di-
mensiones quibus divideretur non posset simul recipere
diversas formas nec specie nec numero nisi in diversis te-
poribus successive. sed in eodem tempore non esset nisi una
forma in tota materia: quia materia secundum se est in nu-
mero. et si non haberet dimensiones non posset dividi ex
quo sequeretur quod non esset multa in potentia nec denuda-
retur ab una forma quam post reciperet et tunc forma esset in
substantia illius subiecti idest esset de substantia illius sub-
iecti idest esset de essentia eius ita quod esset impossibile de-
nudari ab illa forma omnino quare illa forma nunquam cor-
rumperetur nec alia generaretur. Ex quo apparet quod per di-
mensiones interminatas materia prima est multum in po-
tentia. Ad intellectum huius nota quod commentator dicit
materia prima est una numero et etiam philosophus in
multis locis commentator septimo methaph. ostendit quo-
modo materia prima est una numero et quomodo unum
numero potest inveniri in pluribus. sed illud quod est in

potentia: et tale dicitur unum numero per suationem dis-
tinctionis individuarum per quas differunt singula ab invicem:
et per privationem etiam forme per quam res etiam dicitur
esse una numero et ex hoc etiam quia caret forma dicitur co-
munis omnibus formis. non igitur est idem numero: sed
quia caret differentiis formarum individualium et ex hoc etiam
est communis pluribus quia nullam formam habet in actu et sic ma-
teria prima est communis omnibus formis sive quod est solum in po-
tentia. ita cum communicatio materie prime cum omnibus formis
non intelligitur nisi per suationem omnium formarum indivi-
dualium. et ita ista communicatio est pura privatio. sed materia pri-
ma cum sit quoddam ens extra animam quia est subiectum in-
divisibile sensibile non habet esse extra animam sive quod habet
medium. sed extra animam sive quod sentitur aut sub formis
et passionibus. intelligitur autem essentia per privationem
omnium formarum. et hoc est vera imaginatio materie prime
ut idem dicit commentator.

Et quia subiectum non recipit multas formas
simul nisi ex hoc quod recipit dimensiones tres primi-
tus: manifestum est quod si subiectum aliquod sit quod
non recipit nisi unam formam semper quod eius sub-
iectum est unum numero simpliciter. Et quia mul-
titudine est in eo omnino: nec potentia in actu: et quod
non dividitur sive formam: nec forma per eius divi-
sionem.

Ex precedenti autem questione elicit quandam aliam conclusionem circa
quod duo facit. primo facit quod dictum est. secundo ostendit quod di-
cta conclusio sequitur ex predictis ibi. Et cum in hoc. primo dicit
quod idem subiectum quod est materia prima non recipit multas formas
simul. ideo propter hoc non recipit dimensiones. 3. scilicet inter-
minatas igitur est manifestum si sit aliquid subiectum quod non re-
cipit nisi unam formam que semper est in eo tale subiectum est sim-
pliciter unum in numero. scilicet in actu et in potentia ita quod in co-
non est aliqua multitudo nec actu nec potentia nec dividitur
tale subiectum per formas nec forma eius dividitur sive eius
dimensiones.

Et quod causa in hoc est: quia non recipit quanti-
tatem primo ante receptionem forme: quam si re-
ciperet esset divisibile sive eius divisionem. scilicet sive
divisionem subiecti et finiti actus sive finitatem illi-
us quantitatis: et esset possibile illam recipere ma-
ius et minus: et partem et totum.

Darctum habet quod quodis vel ostendit quod inferitur ex dictis primo
facit b. secundo ostendit conversum istud ibi Si igitur aliquid forma est.
Primo dicit quod cum habet esse. scilicet quod illud subiectum quod non recipit ni-
si unam formam est unum simpliciter nulla habens multitudinem nec actu
nec potentia est indivisibile sive formas: tota cum est quod non recipit
quantitatem per se receptam formarum. scilicet dimensionem. quia si reciperet quan-
tatem per se nunc illud subiectum esset divisibile sive formas
quia ex hoc haberet per quod divideretur. scilicet quantitate in diversis partibus
ei posset recipi diverse forme in specie et sic illud subiectum divi-
deretur per formas: forma est divisibile esset sive dimensionem ei quia in
diversis partibus ei posset recipi forma eadem sive specie et sic di-
videretur forma sive dimensionem subiecti. Ad hoc etiam forma introducitur
in subiectum dimensionato eadem forma individualis extenditur sive
extensio subiecti et sic actus esset limitatus et finitus sive finitatem quan-
titatis subiecti: ex quo sequitur quod talis forma posset recipere magis
et minus ita quod in maiori corpore esset maior sive finitatem sive finitatem
minor minor esset haberet partem et totum quia esset divisibile sive divi-
sionem subiecti. Notandum quod sic apparet ex secundo et quarto methaph. in
vnoque genere est dare primum quod sit cum illorum in illo genere et
etiam in genere divisibilitatis est dare unum principium et sic cum quanti-
tati et subiecto debet divisio quantitatis: debet per se et per se subiecto de per
accidens. quia per quantitatem ut apparet. vii. philosophico et per a primum.

C Si igitur aliqua forma est que non recipit maius et minus per diuisionem sui subiecti: nec subiectus diuiditur per diuisionem forme scilicet per eius diuersitatem. Manifestum est quod in subiecto istius forme non existunt dimensiones primitive: sed postquam forma existit. Et intelligo postquam esse non post se tempus: sicut est dispositio in omnibus accidentibus in prima materia. scilicet quod non inveniuntur in eis nisi secundum quod habet formam existentem in actu.

Extendit consequentiam dicte conclusionis dicens quod si est aliqua forma que non recipit magis et minus ita simpliciter quod non diuiditur per diuisionem sui subiecti: nec suum subiectum diuiditur per formas diuersas specie vel numero. Manifestum est quod in subiecto talis forme non existunt dimensiones primitive id est prius quam forma substantialis. sed postquam forma substantialis in eo existit et subdit ad intellectum huius quod dicitur quod postquam est forma et etiam quod intelligit quod dimensiones creantur in tali subiecto postquam forma substantialis existit in eo post secundum effectum id est secundum naturam non potest secundum tempus sicut est de omnibus accidentibus existentibus in prima materia. scilicet quod non inveniuntur in ea. scilicet in actu nisi secundum quod habeat formam existentem in actu. Sic igitur materia in qua dimensiones naturaliter precedunt hanc formam substantialem: et illa est multa in potentia et forma in ea est secundum diuisionem subiecti. sic ad destructionem consequentis: si aliqua forma non diuiditur diuisione subiecti nec subiecti per formas: tale subiectum non recipit prius naturaliter dimensiones quam formas: nec formas per dimensiones: sed magis e converso dimensiones recipiunt per formas. Notandum est quod sicut dicit commentator quarto celi et mundi: agens transmutans ad formam substantialem transmutat ad accidentia propria forme. scilicet ad quantitatem propriam et qualitatem simul temporis: sed non simul natura. nam causa prior est natura simpliciter suo effectui: licet non sit prior tempore et cetera. Sequitur rubrica.

Ade putauit Auicenna quod dispositio trium dimensionum existentium in materia simpliciter. scilicet non terminatarum est dispositio dimensionum terminatarum in ea: quia propter dixit esse necesse est primam formam existere in prima materia antequam dimensiones existant in ea.

Postquam Commentator declarauit naturam materie et forme generabilium et corruptibilium: hoc excludit circa errorem. secundo ibi. Ex quibus accidit. dictum est prius quod dimensiones terminatæ sequuntur formas in materia quia omnia accidentia nunquam inveniuntur in actu perfecto in materia nisi postquam forma substantialis fuerit in ea: dicit modo quod Auicenna ideo putauit quod dimensiones simpliciter sunt dimensiones interminate que creantur in materia: creantur in ea sicut dimensiones terminatæ. scilicet postquam aliquam formam communem. et ideo dixit Auicenna quod necesse est primam formam existere in prima materia antequam dimensiones existant in ea. Notandum est hic quod sicut apparet ex primo tractatu sufficientie Auicenna. capitulo secundo opinio Auicenne fuit quod in materia prima sit forma contrarietatis per quam formam insunt in materia prima tres dimensiones. Iste autem tres dimensiones variabiles sunt secundum variationem substantialium formarum sicut certa cum inter digitos multiplicatur involuitur et multiplicatur multas figuras recipit: ipsa tamen semper manet corpus per formam corporitatis communem omnibus illis figuris. ita dicebat in materia prima esse corpus per quandam formam communem consequentem dimensionem

interminate. hec autem corporeitas secundum se vacua est ab hac forma in actu ab illa sicut eius aptitudo est recipiendi formas specificas coherendi eis secundum aptitudinem eius recipiendi formas specificas est duplex. scilicet vniuersalis et propria. Vniuersalis vero est secundum quod consideratur ipsa corporeitas absolute ut communis est omnibus. Propria vero ut ista corporeitas per aliquas dispositiones appropriatur quibusdam formis et non aliis. et ita corpus in eo quod corpus habet hic principaliter supplet vniuersale et formam corporeitatis huiusmodi sicut Auicenna.

Ex quo accidit ei multa impossibilia: quorum primum est formam non diuidi per diuisionem materie: quia propter non recipiet diuisionem et ipsam esse eternam non diuisibilem per diuisionem sui subiecti et ipsa non habere contrarium succedens sibi in subiecto. quod si ita esset: tunc materia nullam reciperet formam preter istam sibi propriam.

Excludit istam opinionem dicens quod ex ista opinione Auicenne accidit multa inconuenientia et ponit quatuor inconuenientia que ad eam sequuntur. Primum quod illa forma que precedit dimensiones non diuiditur secundum diuisionem materie: et sic nullo modo diuiditur. quia sicut apparet ex primo philosophorum diuisio non debetur alicui nisi per quantitatem. primo ex quo igitur forma corporitatis naturaliter precedit dimensiones et quantitatem et ipsa forma secundum se non diuiditur nec materia in qua forma recipitur simpliciter secundum se non diuiditur. ex quo sequitur impossibile secundum quod ipsa forma sit eterna. nam ex quo non extenditur secundum extensionem subiecti nec diuiditur: nec subiectum per eam diuiditur nec extenditur: sequitur quod non corrumpitur quia non patitur ex quo secundum ipsum non extenditur. ex quo etiam sequitur tertium inconueniens. scilicet quod illa forma non habeat contrarium succedens sibi in subiecto eo quod posset pati per subiectum. et hec sunt absurda supple quod esset aliqua forma materialis istorum inferiorum que non diuidetur diuisione subiecti et quod esset eterna non habens contrarium succedens sibi in subiecto. Addit etiam quartum inconueniens si ita esset quod materiam nullam aliam formam reciperet habendo illam sibi propriam. nam ex quo illa forma esset substantialis quam sequeretur accidentia secundum dimensiones daret ipsi materie aliquem acutum essendi et cōplete et ideo aliam formam non appeteret nec reciperet saltem ad essendum in actu. sed si reciperet hoc esset propter nobilitatem esse: et tunc materia reperiretur vel posset reperiri in actu reali sine omni forma specifica: cuius oppositum philosophus declarat primo de generatione. Notandum quod et hoc quod dicit commentator non est intelligendum quod dimensiones interminate precedunt in esse actuali simpliciter omnem formam. quia nec ipsa materia ita simpliciter precedit formam. sed dimensiones absolute cum sit ex parte materie communes sunt omnibus formis. et ideo preceunt hanc formam vel illam. secundum vero quod habent determinatam quantitatem quod istorum terminos habent a formis propriis ut sic sequitur formas proprias: ut supra declaratum est.

Cum igitur fuerint declarata hec ista propria rebus generabilibus et corruptibilibus ex parte subiecti et ex parte forme ex quibus accidit istis entibus generatio et corruptio. scilicet indiuiduis existentibus per se. Et fuit declaratum ei de corporibus celestibus ipsa esset nec generabilia nec corruptibilia negauit ea habere subiectum recipiens numerum et diuisionem per existentiam simplicium dimensionum in eo primo ante existentiam forme: et ipsum esse in potentia multum et vnum numero. et negauit formas

corporum celestium diuidi per diuisionem sui subiecti et esse finitarum actionum: propter quod finitatem eorum corporum: quoniam potentia totius in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti est maior quam potentia partis.

¶ Ostendit modo quod et qualis sit materia corporum celestium. et primo facit hoc. secundo concludit intentionem huius capituli determinatam ibi. Declaratum est. In fine huius libri circa primum duo facit. quod primo ostendit generaliter qualis est materia et forme celestium corporum per generationem eorum que sunt propria generabilibus et corruptibilibus. secundo hoc idem declarat per ea que sunt propria ipsi corporibus celestibus ibi. Nam si forme eorum existerent in materia. Primo dicitur quod si fuerit declaratum ab Aristotele. ea que supra dicta sunt esse propria generabilibus et corruptibilibus tam ex parte materie quam ex parte forme ex quibus propriis contingit istis generabilibus et corruptibilibus generatio et corruptio: et fuit etiam declaratum corpora celestia non esse generabilia et corruptibilia: igitur negauit illa propria etiam in corporibus celestibus. Et subdit recapitulando illa propria que supra dicta sunt. si negauit corpora celestia habere subiectum recipiens numerum. id est diuisionem per hoc quod non erit in eo diuisiones simpliciter. id est interminate priusquam illam formam substantialem hoc est dicitur quod subiectum corporum celestium non esse diuisibile sicut materia generabilium quod non erit in eo primitus diuisiones interminate quibus fiat diuisio ante receptionem forme et per prius non est multum in potentia. Et est vnum numero negauit et formas corporum celestium diuidi per diuisionem subiecti ex hoc fecit quod ipsum non habet per quod diuidatur ante susceptionem forme naturaliter: negauit etiam ex eodem formas corporum celestium esse finitarum actionum per finitatem suorum subiectorum potentia totius est maior potentia partis et ita finitas forme per finitatem subiectorum et vniuersaliter videtur sic arguere. Subiectum in quo primo erit diuisiones simpliciter que sunt in potentia ad diuersos actus et minus mediantibus quibus dimensionibus recipit formas substantiales tale subiectum est in infinita potentia et ex hoc est subiectum generationis et corruptionis non recipit primo dimensiones simpliciter. Notandum est ut dicitur in phemio de anima accidentia magnam partem conferunt etiam cum igitur in corporibus celestibus vtrum istis inferioribus reperiantur diuersimode dimensiones et alia accidentia ex diuersitate accidentum arguitur rationabiliter alia et alia natura tam forme quam materie.

¶ Nam si forme eorum existerent in materia dimensionibus mediantibus: tunc potentie eorum essent finite propter hoc quod diuiduntur per diuisionem sui subiecti. Cum igitur inuenit eorum actiones esse infinitas: concludit eorum formas non existere in subiecto mediantibus dimensionibus. id est eas non esse potentias in corporibus: et demonstrauit ex diuersitate potentie totius et partis in formis diuisibilibus per diuisionem sui subiecti impossibile est esse potentiam in corpore finito: que agat actionem infinitam: aut potentiam infinitam in corpore finito. et cum fingebatur in istis proportionibus inuenit potentias celestes agere actionem infinitam concludit has virtutes non esse in corpore omnino nec habere materiam recipientem eas mediantibus dimensionibus: nec materiam multam in potentia: nec recipere magnum et paruum nec habere contrarium: et totum hoc sequitur ex hoc quod forme eorum agunt actionem infinitam: et est omne hoc probatum

in naturali philosophia.

¶ Ostendit naturam corporum celestium per ea que sunt propria ipsis corporibus celestibus. et primo ostendit formas celestes non diuidi per diuisionem suorum subiectorum: nec sua substantia recipere formas mediantibus dimensionibus et per consequens non recipiunt primo dimensiones. Secundo ostendit quod ea recipiunt ibi. et quod manifestum est sensum. prima in duas finis quod duabus rationibus probatur corpora celestia non recipere formas mediantibus dimensionibus nec habere materiam multam in potentia ibi. Hic si fuit perscrutatus. Primo dicitur quod dicitur est quod forma celestes non erit in materia per dimensiones precedenti quod si sic esset tunc carum potentie essent finite. id est finite virtutes et finite actiones eo quod diuidantur finis diuisionem suorum subiectorum. cum ergo actio forma sint infinite in duratione: et concluditur ipsas non esse in subiecto mediantibus dimensionibus et ita non sunt potentie in corporibus nec forme materiales et hoc demonstrat finis Aristotele ex diuersitate totius et partis que est in formis diuisibilibus per diuisiones suorum subiectorum. nam impossibile est quod in corpore finito existat potentia corpora que agat actiones infinitas vel conuerso. Et quoque. diuidit finis diuisionem subiecti necesse est ipsa finitari vel infinitari finis finitationem vel infinitationem subiectorum et subdit quod cum Aristoteles figebat in istis propositionibus sic euidens et vidit potentia vel formas celestes agere actionem infinitam concludit istas virtutes non esse in corpore nec habere materiam recipientem eas precedenti dimensiones ex quo sequitur quod non habet materiam multam in potentia nec ipse recipit magnam et paruum. id est non extendit finis intentionem subiecti ita quod in maiori parte subiecti sit maior pars virtutis et in minori minor nec etiam ille forme habet contrarium quod non sunt passibiles ex quo non subsistit in subiecto et oia illa sequuntur ex hoc quod iste forme agunt actionem infinitam ut declaratum est in naturali philosophia. scilicet in vii. physicorum et similibus istis rationibus potest sic formari. ille motor vel illa forma non diuidit diuisionem sui subiecti vel mouet que agit per tempus infinitum: motores celi vel forme sunt huiusmodi. et ergo et. Item notandum quod forme naturales diuiduntur diuisionem subiecti sui ut albedo que est in parte diuidit per diuisionem partem. et de talibus virtutibus semper est verum quod est maior in maiori corpore et minor in minori ceteris partibus vel partibus physicorum. Item notandum quod sicut probatur in vii. physicorum impossibile est potentiam infinitam vel virtutem existere in corpore ita ut sit materia vel quod cum nulla corpore possit esse infinitum ut probatur tertio physicorum et primo celi. et mundi et potentia vel virtus corporis extendit extensionem corporis in quo confectio omnium virtutum corporum esse finita. et sic non agit per tempus finitum quod igitur agit per tempus infinitum non existit in corpore.

¶ Et cum perscrutatus de natura istorum corporum in principio celi et mundi fuit declaratum ipsa esse simplicia: ex hoc quod motus eorum sunt simpliciter: quod natura eorum est natura nec grauis nec levis. id est natura non innata disponi per grauitatem et leuitatem. Et cum fuit declaratum ei quod corpora graua et leuia sunt contraria: quia motus eorum sunt contrarii. Amplius quod motus corporum celestium non habent contraria: concludit hec corpora esse generabilia et corruptibilia: et ipsa non habere subiectum recipiens dimensiones prima receptione: ita quod sue forme diuidantur per diuisionem sui subiecti: et hic intendit cum dixit in principio celi et mundi quod forme horum corporum carens contrario et subiecto quemadmodum concludit hoc idem ex hoc quod motus eorum a principijs qui sunt in eis sunt infiniti.

¶ Ad hoc ponit secundam rationem ad hoc dicens quod cum Aristoteles fuit perscrutatus de natura corporum celestium in primo celi et mundi fuit

man. festu ista corpa esse simplicia p hoc q. motus eoz sit
simplices et cna q. eoz natura no e grauis et leuis: sicut ei
maius corpa graua vel leuia ee contraria p hoc q. motus
eoz sunt contrarij et q. motus corporu celestiu no hz triu
igitur fuit ei manifestu ipsa corpa celestia no hnt pntia.
q. aut non hz triu est i generabile et incorruptibile. et ideo
concludit corpa celestia ee ingenerabilia et incorruptibilia ip
sa etiam no hnt subiectum q. primo recipiat dimensiones
mediantibus quibus recipiat formas substantiales ita q.
eoz forme diuidantur diuisione subiecti ac si sic argueret il
lud qd no hz contrariu nec est generabile nec corruptibile.
et cuius subiectu no recipit primo dimensiones ita q. sua
forma diuidatur p diuisionem sui subiecti cels est huius.
ergo et. hoc est qd intendebat pbe primo et. et mun. cum
dicit q. forme istoz corporu no habent contrariu et caret co
trario vel subiecto. et hoc volebant concludere eandem con
clusionem qz concludit. vij. physicoz et i fine actiois. Mo
ta q. in corporibus simplicibz motus arguit natura. q. sicut
in mixtis opatio arguit forma et transmutatio materia et in
celestibus motus facit scire natura q. alius et alius motus
arguit aliam et alia natura et pntia motus pntia natura.
ideo d. x. primo celi et m. ex natura motus circularis q.
est alius a motu recto q. et pntia inter alios et simplicissi
mus. no hnt contrariu: arguit natura q. corpa celestia
a naturis istoz inferioru priorum et simpliciorum et sine co
trario et corruptione.

Et quia manifestum est sensui q. corpora cele
stia recipiunt dimensiones: et est impossibile eas re
cipere dimensiones terminatas fm suas formas:
nec recipere formas mediantibus dimensionibus
interminatis: sicut est dispositio de formis genera
bilibus et corruptibilibus necesse est ea recipere di
mensiones tali modo: ex quo non contingit formas
eorum esse generabiles et corruptibiles que est q.
materia eorum recipiat dimensiones prima rece
ptione mediantibus suis formis et no recipiens for
mas mediantibus dimensionibus existentibus in
eis potentia scilicet non terminatis: sicut est dispo
sicio in dimensionibus que sunt in prima materia
cum se maius materie. Sed dimensiones que
sunt in materia celestia: sunt proprium propriorum
eius.

¶ Ostendit quo corpora celestia recipiunt dimensiones et
est impossibile recipere dimensiones terminatas nisi p. suas
formas ita pbatu e iam q. no recipiunt formas mediantibus
dimensionibus interminatis sicut facit generabilia.
ergo necesse e ipsa corpa celestia recipere dimensiones tali
modo et hoc no conuenit eoz ee generabiles et corruptibiles
et statim subdit istu modu dicens. q. materia celestia reci
pit dimensiones suas prima receptioe mediantibus suis for
mis et no recipit formas mediantibus dimensionibus no
interminatis. i. q. celestibus corporibus dimensiones no pre
cedunt naturaliter suas formas nec terminate nec intermi
nate sicut et dispositio i dimensionibus. s. terminatio que
sunt i materia pria q. precedunt naturaliter vnaquodqz for
ma ipsius materie. s. dimensiones q. sunt i materia celestia sunt
ppria pprioru eius. sed e dicendu q. dimensiones celi sim
pliciter sunt sicut accidia pprie ppria q. consequunt forma i
materiali. Notandus q. sicut pntia. scribit circa fm et. et
m. in natura celestia est simile forme naturali et forme ab
stracte. assimilaf. n. forma celestia forme naturali q. ip
sa dat corpori suo motu circulari et ita e i corpe q. mouet p
ipsa. S. assimilaf forme abstracte q. forma talis no di
uidit p diuisione subiecti i quo pp qd no dnt hnt subiectu

nec triu ipsa materia celestia recipit p forma celestem et
adunatur cum ea sine aliquo ad cuius adunationem na
turaliter consequuntur dimensiones corporales sicut et alia accidia
q. sunt ide numero. verum no sunt i celo forma et formam ide
numero ita pfecte sicut i formis abstractis recipiens et rece
ptum et intelliges et intellectum cu huius adunationes iter for
ma celestia et materia suam. et q. forma no coheret materie
sue mediantibus dimensionibus sicut forme generabiles et
corruptibiles: et io ista materia celestia differt ab alijs for
mis. et ex hoc sequit et vt subdit ibi pntia. q. iste forme no di
uidit diuisione corporis sicut intellectus. et io fm natura sunt
intelligibilia et aiata. Notandus q. dimensiones q. sunt in
materia pria sunt i potentia ad multas figuras et terminos
q. vt sunt interminatae no hnt esse a forma. s. magis sunt ex
pte materie. dimensiones vero celestes no sunt i potentia ad
celestes no sunt i potentia ad plures figuras vt terminos:
q. totu suu ee est naturaliter post forma. Io conuincit in
prio et. et m. dicit q. ee elementoz ppria e ad ee mate
rie q. ad ee forme. corpus aut celestia contrario. na suu ee
ppria iste forme: et hoc e q. celi no pot hnt maior
quantitate vel minore q. pot finnas inueniri i rebz p for
mas et illud dicit conuincit circa. 4. celi et mundi.

¶ Cum fuit declaratu ei de corporibus
celestibus eorum formas existere in sub
iectis suis tali existentia q. non diuidan
tur per diuisionem subiecti. Et q. cap
sa in hoc est: quia non existunt in subiectis fm q. sunt
diuisibiles: fuit declaratu ei q. iste forme non co
stituantur per subiectum: immo sunt abstracte in
esse: quoniam cum existunt in toto subiecto et non
diuiduntur per diuisionem eius: contingit q. non
constituantur per subiectum. Non enim existunt
ex eo nec in toto nec in parte: et vniuersaliter nec i
indiuisibili.

¶ Ad ista determinauit et ostendit formas celestes non
diuidi p diuisione suoz subiectoz nec hnt subiectu i pote
tia pnter declarat huiusmodi formas no subsistere in ee p
sua substantia nec conuerso circa qd duo facit pnter qd
dictu e. secundo circa hoc excludit errorem quondam ibi q. di
cunt incipi. pntia i duas prio facit q. dicitu e. scdo ex hoc
infert quada pnter ibi. Et cu ita sit. pnter dicit q. eoz fuit
declaratu ab d. x. de natura corporu celestiu q. eoz forme
existunt i suis subiectis tali modo. s. q. no diuidant p diuisionem
suoz subiectoz et malu fuit ei q. ea hnt: et q. no existunt bu
ius forme i suis subiectis mediantibus dimensiones ex quo se
q. q. no sunt diuisibiles io sicut hnt formas no constitui in
esse p sua substantia prio sunt forme absolute in ee. na cu sunt i to
to subiecto et no diuidant p diuisione ei: seq. q. suu esse no
sit p suu subm nec subm p pnter nec p totu et ita no sunt quan
tu ad suu subsistere i pnter diuisibili ex ei seq. q. bui forme
no dat ee simplr suis substantiis q. ois forma dat esse suo
subiecto pnter in ee p subiectu et io talis forma no pcedit
sui subiectu. Nota vt dicit pntia. scdo phys. m. et forma
mutuo sunt sibi cause ita q. forma dat materie actu etendi et
materia substat forma et q. corpa celestia no hnt materia
q. sit i potentia ad actu vt haberi pot ex. vij. phys. et. iij. me
taph. et prio et. et m. a pntia. no recipit formas mediantibus
dimensionibus. io manifestu e formas no subsistere in ee p
materia nec corpa celestia recipere actu essendi a suis motoribus
q. dicitu e sue forme. Itc nota q. pntia. dicit. vij. phys.
q. motores i nullo corpe sunt et hoc dicit q. existunt i toto sub
iecto suo dici d. q. intelligit hic has formas et i toto q. ad
influencia et motus que in eis influunt. vnde in. vij. dicit
q. in nullo sunt subiecto quantum ad existere nec in pte diui
sibili nec indiuisibili.

Et cum ita sit necesse est ut forma qua mouet sit illa ad quam mouetur. In formis enim constitutis per sua subiecta differunt. si quod forma que mouetur non est illa ad quam mouetur: et omnis forma huiusmodi que mouet ad seipsam perficienda per aliam formam necesse est ut suum mouere sit finitum cum non mouet nisi cum mouetur: et hoc est et unum. Quod moueretur Ari. ad opinandum quod forme corporum celestium non sunt constitute per sua subiecta: quoniam tunc motus eorum essent finiti.

Infert ex dictis quoddam conclusionem circa quod duo facit. Primo facit quod dictum est. Secundo circa predictam conclusionem concludit quod ad obiectiones que prius sibi fieri vel responderet quibusdam rationibus quonibus ibi. Et non est dicendum. Primo dicit quod cum ita sit. si quod cum forme celestes non constituuntur inesse per subiectum, ergo necesse est quod in celestibus forma qua fit motus sit eadem cum illa ad quam fit motus in inferioribus non est illa ad quam fit motus, sed forma qua fit motus in inferioribus non est illa ad quam fit motus. scilicet efficiens et finis differunt et hoc probant statim quod omnis forma que numero ad perficiendum semper aliam formam suam mouere de necessitate est finitum. Quibus non est quod huius forma non mouet nisi mota ab appetibili quod est ipse finis. et ideo habito illo fine ad quem fit motus cessat motus et quiescit quod mouebatur: ut de primo de generatione habitibus enim existentiis in materia cessat motus. et subdit quod hic fuit unum quod mouit Ari. ad credendum quod forme corporum celestium non constituuntur in esse per suum subiectum ut supple motus eorum essent finiti ac si Ari. simulari sit nulla forma constituta inesse per suum subiectum motus per se ipse infinitum. sed forme celestes mouent per se ipse in finitum. ergo et. quare non constituuntur inesse per suum subiectum.

Motandum quod sicut dicitur. xij. metaphysice. quod in seipatis a materia non differunt finis et efficiens. sed in materialibus differunt ista duo quod mouet non in loco differt ab illo quod est efficiens motus: et quod est finis motus. verum quia balneum duplicem habet formam ut ibi declarat philosophus. scilicet in aqua et extra aquam. sed per illam formam que est in aqua desideramus balneum. et ideo hec forma est agens desiderium et motum. forma autem que est extra aquam est in re finis motus et non agens: et ideo forma balnei non est in materia: tunc ipsa eadem moueret et finem agens et finem finem et sic est intelligendum de motoribus corporibus celestibus. finem enim quod sunt forme eorum. sed hic sunt agentes motus. finem vero non habet aliquid esse. scilicet materiale et sunt fines eorum nobiles mouentes et ut finis.

Et non est dicendum quod forme quibus mouetur corpora celestia sint alie ab eis ad quas mouentur: et ille qui debet esse non in materia omnino: et quod que carent situ sunt forme ad quas mouentur: cum ille quibus mouentur sint forme in materia: et si sint diuisibiles per diuisiones earum: quoniam si ita esset: tunc ille forme existeret in suis subiectis: et moueretur per motum subiectorum: et sic diuideretur per diuisionem subiectorum. motum. non. si mouetur essentialiter erit diuisibile essentialiter: et si per accidens per accides. scilicet suum esse indiuisibile per accides. ergo nihil est in corporibus celestibus quo forma que est motus differat ab ea ad quam est motus: imo sunt eadem forma et non differunt nisi dispositione: et si ita esset: tunc suum mouere esset finitum: quod enim mouet: quoniam mouet: impossibile est ut sit principium motus eterni: ut dicit Ari. et quod intelligens et intellectus idem in corporibus celestibus: et totum hoc dictum est in alio.

Excludit circa dicta duas dubitationes. Secunda ibi. Et non fuit dictum. Circa primam ponit obiectionem dicens quod non est dicendum quod forme que mouet celum hinc corpora celestia

sunt alie ab eis ad quas mouentur: ita quod illa forma ad quam fit motus sint omnes materiales forme et carere situ. forme vero que carent motu effectiue sunt forme in materia et diuisibiles per diuisionem subiectorum in quo sunt deinde excludit hic cum dicit. Quoniam sunt. a. dicitur. si ita esset ut ita dicitur est tunc se queret quod ille forme efficientes motum subsisteret inesse per sua subiecta et mouerent per motum suorum subiectorum sicut est de anima nostra que cum mouet corpus nostrum ipsa mouet per motum corporis ex quo sequeretur quod huius forme diuideretur per diuisionem suorum subiectorum. nam omne quod mouet est diuisibile: quod. non. mouet si mouet essentialiter: est essentialiter diuisibile. si vero mouet per accides: est diuisibile per accides: et quod hic sunt ipse subiecta in formis celestibus us. igitur appetit quod eadem est forma in celestibus qua fit motus et nihil est in quo differat: imo sunt eadem non differentes nisi dispositione. nam si differunt: tunc suum mouere esset finitum. quia sic moueretur quando mouet et quando mouetur quando mouet: impossibile est ut sit principium motus eterni: ut dicit Ari. viij. physice. et ideo intelligens et intellectus idem sunt in corporibus celestibus. Et item hic demum in alio: et in. viij. physice. io. metaphysice. Nota quod mouetur est diuisibile: quia omne quod mouetur est corpus vel in corpore. sed corpus mouetur per se: ut appetit. vij. physice. et ideo corpus cuius sit continuum per se est diuisibile: quod autem mouetur in corpore potest esse diuisibile per accides: eo quod diuiditur per diuisionem corporis etiam declaratum est in. vi. physice. que tamen in continuatione motus est ipsi mobile quantum ad continuationem habet vel per se vel per accides secundum diuisibilitatem. Motandum est sicut vult commentator. vij. metaphysice. et secundo et. et mun. eterna sicut forme celestes sunt corpora celestia agunt propter se prima intentione et propter inferiora secunda intentione. Et igitur forme celestes moucant corpora celestia et ipsa non moucantur. motus autem earum est propter se prima intentione. mouent ergo ad seipsas. scilicet ut sit similitudo earum ad primum principium que et in eis consistunt: et ideo non mouet ad aliud nouum acquirendum. sed ad conseruationem sue perfectionis et esse: ut habens sanitatem deambulatur propter conseruationem eius: ut dicit philosophus. xij. metaphysice. et ex hoc non cessat motus earum: quod non aliud nouum acquirendum: ex quo patet quod forma effectus motus: et ad quam est motus in celestibus sunt eadem.

Et non fuit dictum celum habere animam nisi propter appetitum eternum in eo et motum localem: appetitus autem qui est in hoc corpore non est nisi qui est corpus celeste unum per se appetens per se non per potentiam eternam in eo diuisibile per diuisionem. esset. non. generabili et corruptibili: dicitur esse motum per principium separatum quod est in eo: non per principium quod est per animam: et hoc modo dicitur viuum et intelligens. Et si esset intelligens per partem: in eo non esset intelligens per se: et esset simile homini in hoc. homo. non. intelligens per partem in ipso et similiter est viuus et appetens et motus in loco.

Excludit secundam obiectionem: et primo facit hoc. secundo ex hoc infert secundam conclusionem et vlt. Primo ostendit quod dictum fuit prius quod forme celestes non subeunt per sua subiecta: aliquis posset dicere quod immo quod corpora celestia non dicuntur animata nisi per animam existentem in ipsis. scilicet propter appetitum et animam mouentem localiter: ex hoc concludit dicens quod corpus celeste dicitur esse animatum: quia est unum per se et appetens per se non parte sui: vel per potentiam existentem in eo. esset enim generabile et corruptibile. sed est unum et motum per principium separatum. scilicet inesse quod est in eo indiuisibiliter. si per principium: quod est per se in ipso. sed dicitur hic unum et intelligens. si autem esset intelligens per partem non esset intelligens per se et primo. sed esset simile homini: eo. scilicet quod homo est intelligens

per partem sui: et ideo homo non est intelligens per se totum primo et eodem modo hoc est unius et appetens et motus in loco. scilicet per partem sui. Nota sicut dicit commentator: circa principium celi et mundi: et iam supra preassumptum est in corporibus celestibus forma et formatum sunt idem numero maiori adunatione quam in istis inferioribus licet non illa perfectione unitatis sicut in formis abstractis recipiens et receptum vel intelligens et intellectum: et causa huius adunationis maiora est in celo quam in istis inferioribus. scilicet forma celestis non coheret materie mediantibus dimensionibus. sed per se ipsam et dimensiones simpliciter consequuntur formam: et ex hoc est quod forme non dividuntur diuisione corporis: et ex hoc sequitur quod huiusmodi forme sunt intellectiue que non sunt diuisibiles per materiam: quia huiusmodi corpora finem numerum sunt animata et intelligibilia: et ita sunt animata per se et primo et non per partem.

Et quia vniuersaliter declaratum est actiones illius corporis esse eternas: declarabitur formam eius non existere per suum subiectum: et suum subiectum esse simplex non compositum ex materia et forma: quoniam si ita esset: esset generabile et corruptibile.

Et vniuersaliter infertur ex dictis quandam conclusio: nem: et est quod declaratum est actionem huius corporis. scilicet esse eternam: sequitur ex hoc formam non subsistere per suum subiectum: sequitur etiam suum subiectum esse simplex non compositum ex materia et forma. esset enim generabile et corruptibile. de hoc autem quod ultimo. scilicet subiectum celeste non esse compositum ex materia et forma: latius apparebit infra in illo capitulo. Quod declaratum est et. ut apparuit in prima questione.

Et quod dicuntur incipientes philosophari quod anime istorum corporum celestium sunt forme in materijs: et quod acquirunt eternitatem ex formis in materijs: nihil est. Contingit enim quod illud quod non habet naturam essendi eternum acquirat eternitatem ab alio: et totum hoc est impossibile. Natura enim generat et corrumpit: non recipit eternitatem ab alio: et hoc est manifestum ei qui considerat fundamenta Ari.

Excludit circa dicta errorem quorundam dicentium quod anime celestes sint forme materiales et de se corruptibiles et acquirunt eternitatem a formis non materialibus. hoc nihil est. i. falsum est omnino quod dicunt. nam si ita esset ut dicunt: contingeret quod non habet materiam essendi eternum acquireret eternitatem ab alio. sed hoc est impossibile: quia natura generabilis et corruptibilis non acquirit eternitatem ab alio. sed hoc est manifestum ei qui considerat fundamenta Ari. Merandum sicut apparet in si. primi. cc. et mun. hec opinio fuit platoniceorum primo. scilicet quod aliquid sit eternum quod tamen potest corrumpi: commentator dicit circa finem. viij. physico:um: Alex. in quibusdam suis tractatibus dixit de hoc corpore celesti supple ipsum de se esse corruptibile. sed acquirere eternitatem a suo motore Aniceta. No audis. Vbi Alex. opinatur? Eduplex esse necessarium. scilicet necesse ex se: et simpliciter necesse ex alio: Prigens tamen ex se ut commentator dicit in dicto loco. scilicet viij. physico:um. sed Alex. in fine primi celi et mundi multipliciter et sufficienter probat impossibile esse eternum cum sit in potentia ad corruptionem. dicit enim ibidem: Immo quod etiam omne corruptibile de necessitate corrumpetur.

Declaratum est igitur ex hoc sermone que est substantia celi: et hoc quod fuit hic dictum quiddam eius inuenitur probatum ab Ari. in suis libris: et quiddam sequitur ex suis dictis. Sed apparet ex verbis Ari. quod iam declarauit omnia ista in libris qui non perueniunt ad nos. Vocetur ergo iste tractatus sermo de substantia orbis. dignior enim est hoc nomen quod intulauit hoc titulo.

Concludit intentionem huius circa determinatas: vel epilogat cum hoc in ponendo titulum huius libro dicens: Quod declaratum est ex hoc sermone. scilicet iam dicto: que est substantia celi: et hoc quantum ad naturam sui subiecti et sue forme essentialiter: et subdit: quod hoc fuit dictum de substantia celi et de alijs quibusdam accidentibus inuenitur probatur ab Ari. in suis libris expresse: et quoddam licet non inueniatur expresse ab eo potest haberi ex verbis eius. Sed apparet nihilominus ex verbis Aristoteli. quod omnia ista determinata sunt ab eo expresse que non perueniunt ad nos: et subdit: quod vocetur tractatus iste de substantia orbis: hoc est dictum quod ex quo in illo libello recoluntur omnia que Aristoteli. in pluribus libris declarauit de substantia orbis. vocetur ergo iste liber de substantia orbis. nam dignius est intulari hoc nomine quam alio.

Escrutandum igitur de natura corporis celestis et quid intelligunt cum dicunt ipsum esse simplex et non compositum: et ipsum esse nec graue nec leue.

Postquam commentator ostendit que et qualis est substantia celi et natura comparando ipsum ad substantiam generabilem et corruptibilem: in hoc capitulo ostendit que et qualis est substantia celi et natura ex suo subiecto et sua forma comparando ipsam ad comparationem generabilium ex sua materia et sua forma. Et primo facit hoc. Secundo declarat incidentaliter quedam dubia. Tercio recapitulat determinata in hoc capitulo. secunda ibi. Et videtur quod corpus celeste. tertia ibi. Quoniam igitur celum. Adhuc primo dat intentionem suam. secundo exequitur ibi. Dicitur igitur. Primo dicit quod perscrutandum est de natura corporis celestis id est postquam dictum est et ostensum que et qualis est substantia celi ex parte subiecti et ex parte forme. Nunc inquirendum est de natura celi quantum ad suam compositionem et quomodo intelligendum est cum dicitur. Celum non est compositum: et quomodo non sit intelligendum ibi utrum celum sit compositum ex materia et forma sicut corpora simplicia: vel sicut animalia ex corpore et anima: et quia ad compositionem forme cum materia sequitur grauitas vel leuitas que sunt forme simplicium accidentales: ut patet quarto celi et mundi: et ideo subdit quod inquirendum est quid intelligitur cum dicitur celum esse nec leue nec graue.

Dicamus igitur quod illud corpus non componitur ex materia et forma: scilicet quod corpora generabilia et corruptibilia componuntur. Nulla enim potentia est in eo omnino. Omne enim in quo est potentia non est potentia nisi ad duo contradictoria scilicet et potentia que est in substantia.

Et primo ostendit corpora celestia non esse composita sicut generabilia et corruptibilia scilicet ex materia et forma.

sed solum sicut animalia ex corpore et anima comparando ipsum ad subconuenientia et differentia: secunda ibi. Sed cum nos inspererimus. Circa primum duo facit quia primo ostendit celum non esse compositum ex materia et forma: sicut simplicia generabilia et corruptibilia. scilicet ex materia et forma. Secundo excludit ipsum componi ex anima et corpore: ibi. Remanet autem. Circa primum duo facit scilicet dupliciter probat celum non componi ex materia et forma sicut ista generabilia et corruptibilia: et primo ponit hoc ex parte subiecti ipsius celi. secundo ex parte forme: ibi. Et manifestum est. primo dicit. Dicamus igitur quod illud corpus celeste non componitur ex materia et forma sicut generabilia et corruptibilia: cuius ratio est: quia omne illud quod habet potentiam ad esse habet potentiam ad duo contradictoria. scilicet ad esse et ad non esse: modo celum non habet potentiam ad non esse. ergo nec ad esse que est in potentia ad subiectum: et ratio ista potest componi sic. Omne illud cuius subiectum non habet potentiam ad esse tale non est compositum ex materia et forma. celum est huiusmodi. ergo etc. Ad aliorum est manifesta de se: cum enim propria forma dat esse ipsa materia de se non habet esse. nam si haberet: tunc frustra componeretur cum forma: quia iam haberet actum essendi: et ita cuius subiectum non est in potentia ad esse non est compositum ex materia et forma: minorem declarat scilicet quod subiectum celi non habeat potentiam ad esse: quia tunc etiam haberet potentiam ad non esse. Quod autem celum non habeat potentiam ad non esse ipse declarat. primo celi et mundi ex hoc: quia si haberet istam potentiam cum nunquam corrumpatur. propria autem operatio eius possibilis est aliquando corrumpi vel transire de forma in formam: quod idem est: tunc sequeretur quod illa potentia esset frustra: quia nunquam includeret finem queque nata est includere scilicet propriam operationem. hoc autem est impossibile: quia deus et natura nihil faciunt frustra.

C Et manifestum est quod forma qua mouetur non est generis formarum elementorum quattuor: quoniam si esset: aut esset graue aut leue: et moueretur ex se et etiam per accidens: ut declaratur in octauo physicorum.

Ponit secundam rationem ad hoc: et arguit. Omne quod mouetur localiter aut mouetur a forma naturali: aut ab anima. celus est sic. ergo mouetur ab anima: huius rationis supponit maiorem et minorem ponit in littera: per hoc quod formam naturalem que est principium localis consequitur semper grauitas et leuitas que sunt cause immediate motus localis. est igitur corpus celeste sic non graue nec leue: sequitur quod non mouetur a forma naturali.

Item si moueretur a forma naturali: ut graua et leuia possunt esse in actu completo: ut declaratum est. viij. physicorum: et plenius a commentatore in tertio et quarto celi et mundi. quare celum non mouetur a forma naturali.

Remanet igitur ut natura eius sit generis nature anime.

Ex quo statim concludit quod remanet quod natura eius sit natura generis anime. id est ut natura mouens ipsum sit anima. Notandum ut dicit commentator tertio celi et mundi: quod causa forme elementorum est locus eorum: quia non est ita de locis corporum simplicium sicut est de locis compositorum. loca enim in elementis sunt cause locatorum. In alijs autem corporibus est conuerso scilicet quod locata sunt esse locorum. sed tamen est secundum prius et posterius

ita: ita quod compositorum illud quod est maius electis prius indiget loco secundum suum esse: et quod est remotius minus indiget de hoc eo: et hoc est quia forma elementorum est de minori: et ideo accidentia accipiuntur in ipsis loco differentiarum substantialium. cum igitur perfectio elementorum est locus: est necessarium fuit ut formas elementorum grauitas et leuitas que sunt principia motus localis quibus medianibus habent inclinationem mouendi ad loca propria cum violenter fuerint extra ipsam naturam. sed loca sunt magis essentialia vel minus sit et sunt accidentia ad perfectionem elementorum quod compositorum: possunt tamen accidentaliter a locis proprijs separari. Motum quam sicut apparet ex septimo physicorum tertio et quarto celi et mundi a commentatore corpora simplicia cum sint extra loca propria mouentur ad ipsa seipsa per accidens: quia cum in eis non distinguatur mouens a moto mouetur ipsa ut nata mouet per se. sed seipsam per accidens: ut plenius declaratur tertio celi et mundi. quare hic concluditur: quod si celum moueretur a forma naturali moueret se per accidens ut corpora simplicia graua et leuia. Ex quo sequitur quod non esset primum motum: quia omne motum per accidens reducitur ad aliud per se.

Sed cum nos inspererimus animas que sunt bicinuenimus in eis duo principia duorum motuum quorum alterum est principium motus recti scilicet motus ad inferius aut ad superius. Secundum est principium motus localis: et inuenimus istum motum esse contrarium motui declinationis motus recti qui est essentialis in eo: et accidit ei fessitudo: et cogetur ad quietem. Et ideo necesse est ut principium motus corporis celestis sit generis anime tantum: et quod motus que habet circulariter sit motus proprius anime: secundum quod est anima.

Ostendit quomodo celum est compositum ex anima: et subiecto comparando ipsum ad compositum animalium sub conuenientia et differentia: circa quod duo facit. Primo ostendens compositionem celi comparat ipsum ad animalia sub conuenientia. Secundo comparat sub omnia: ibi. Sed quia anima que est in corpore. Circa primum tria facit. Primo facit quod dictum est. Secundo concludit quandam conclusionem. Tertio respondet acriter questionibus siue respondet ad quoddam dubium: secunda ibi. Et cum ita sit: tertia ibi. Et anima que hic est. Prima in duas. primo ex motibus naturalibus animalium ostendit naturam compositionis eorum. Secundo ex hoc infert naturam compositionis celi. Unde ibi necesse est: vel potest legi continue et melius. nam primo dicit. Jam dictum est prius immediate: quod natura mouens celum est anima. et subdit quod cum nos consideramus naturas que sunt hic inuenimus in ea naturas duorum motuum.

Unum est principium motus recipientis scilicet ad inferius: et iste motus est ex parte primorum naturalium scilicet corporis: quia secundum naturam est elementum predominantis: ut patet primo celi et mundi. Aliud est principium motus progressiui: et iste motus progressiui contrarius est alij motui recto quem motum declarationis vocat propter hoc quod per illum motum inclinatur corpus ad locum elementi predominantis: et quia iste motus progressiui contrarius est motui progressiui recto: cuius principium est anima. ideo accidit animalibus fessitudo in motu progressiui: et ex hoc cognoscuntur animalia quiescere: ex quo concludit statim quod necesse est: ut principium motus ce

lestis sicut anima: et q. motus circularis quod habet sit p. primo s. m. q. anima est: sed quia in motu celesti non acci-
du fessitudo: nec intercipitur quiescere q. non habeat ali-
ud principium motus quam anima solum. nam si habe-
ret contrarietur motui anime: et ita contingeret ei labor: in
mouendo: quare quiescere et ulterius cum non haberet a-
liud principium motus nisi solum animam: nec est resisten-
tia ex parte mobilis: et motus eius est circularis. sequitur
igitur q. motus anime proprius s. m. q. est anima est circu-
laris. Nota sicut dicit commentator secundo celi et ma-
di causa laboris motus in animalibus est potentia motus
opposita potentie mouentis id est inclinatio naturalis et
potentia moti supra mouentis: ita q. si ibi resistentia: tunc
causatur labor: in mouendo: quare ergo in celo non est la-
bor: in mouendo. ergo concludit ibi non esse causam facien-
tem laborem.

**¶ Et cum ita sit: sequitur q. ista natura sit que fa-
cit ipsum esse corpus nec graue nec leue et moueri
circulariter.**

¶ Et dictis concludit quandam conclusionem: dicit q.
cum ita sit sicut dictum est scilicet q. principium motus sit
anima: sequitur q. ita est natura scilicet anima eius que fa-
cit ipsum esse nec graue nec leue: que facit ipsum moueri
circulariter. Sed notandum ut dicit commentator pri-
mo celi et mundi: forme diuersarum naturarum nate sunt
diuersas materias: quia diuersitas formarum est causa di-
uersitatis magnitudinum recipientium formas: et maxi-
me est causa qualitatum diuersarum: et hoc primo de ani-
ma: q. membra vniuersalis non differunt a membris
alterius: nisi quia anima differt ab anima. Cuius igitur ce-
lum haberet animam solum principium sui motus et non
aliud: et etiam anima eius differt ab anima inferiorum:
ut infra patebit: necesse est q. habeat aliud subiectum: et ideo
eius subiectum nec est graue nec leue.

**¶ Et anima que est hic non contingit non moue-
ri circulariter: nisi quia constituitur per corpus qd
mouetur motu recto: et sic componitur declinatio**

¶ Respondet questioni tacite: quia dictum est prius q.
motus circularis proprius est anime s. m. q. anima est: ali-
quis posset dicere q. si hoc esset verum sequeretur q. ani-
malia mouerentur circulariter: quia habent animas: qd
tamen non videmus ad hoc excutendum: commentator
respondet q. ideo anima que est hic non mouetur circulari-
ter: quia habent animas que constituuntur in esse p. cor-
pus q. meto: naturaliter et mouet recto et sic sibi opponi-
tur inclinatio: hoc est q. corpus quod sustentat animam
mouetur naturaliter motu recto s. m. motum elementis pre-
dominantis in ipso. anima autem vellet moueri circulari-
ter s. m. se. sed resistit sibi motus et inclinatio corporis: et
ideo ex istis duobus motibus sic differentibus et quodam-
modo oppositis causatur motus medius qui est motus p-
gressiuus quem vocat huius declinationem: et sic motus
progressiuus causatur ex recto et circulari. Notandum
q. motus animalis est mixtus ex motu circulari et recto: et
quodammodo circularis quoniam est ab eodem in idem:
ut patet per sistolem et diastolem cordis: et talis est ab ani-

ma appetitiva a qua incipit motus: et ad quam termina-
tur: non tamen est purus circularis propter resistentiam
corporis. sed anima celestis mouet circulariter perfecte:
quia eius subiectum est simplex non habens inclinationem
contrariam. Dicitur notandum q. sicut apparet. pri-
mo celi et mundi motus circularis est primus et simplicis-
simus et perfectissimus: et ideo propriissime competit cor-
pori simplicissimo et perfectissimo.

**¶ Sed anima que est in corpore graui non est in-
nata mouere circulariter: tunc quod est innatu mo-
ueri circulariter non est in eo anima. ut in corpore
grauis aut leui: sed ipsum mouetur ex se et animatur
ergo habet animam tantum: et non habet aliud prin-
cipium. Et quia mouetur circulariter scimus q. p-
rium istius anime s. m. q. est anima est mouere cir-
culariter.**

**¶ Comparat celi compositionem ad ista inferiora sub dif-
ferentia et primo ostendit inter celum et animam ex parte
compositionis. Secundo ostendit differentiam inter cor-
pus celeste et corpus animalium: et etiam inter animam ce-
lestem et inter animas animalium diuisim: ibi. Sed quia
natura corporis. Idem dicit q. anima que est in corpo-
re graui et leui: et cuius corrupta: ut videtur: et debet
esse anima que est in corpore celesti non est nata moueri cir-
culariter id est non nata moueri ad motum sui subiecti: qd
per ipsum mouetur sic: supple cum anime animalium mo-
uentur ad motum suorum subiectorum: idcirco non est ani-
ma in ipso sicut in corpore graui et leui: id est in corpore
que consequuntur grauitatem et leuitatem: aut suorum sim-
plicium ex quibus componuntur. sed ipsum corpus cele-
ste est anima in ipso sicut in corpore graui et leui: id est in
corporibus animalium que consequuntur grauitatem et
leuitatem: aut suorum simplicium ex quibus componun-
tur. sed ipsum corpus celeste mouetur ex se et anima: ex se
mouetur subiectum s. m. q. inclinationem naturalem habet
ad illum motum qui ipsum mouet anima sua et non ad a-
nimalium et mouetur ab anima effectiue: et ex hoc conclu-
dit q. habet animam tantum: et non aliquod principium
motus actiuum: et subdit q. mouetur essentialiter motu cir-
culari. ex quo enim non est ibi aliquod principium motus:
nec est ibi aliqua resistentia et essentialiter sic motum sequi-
tur: q. proprium huius anime sit mouere. Concludit etiam
ultimum: q. natura huius corporis non est nisi corporis
mouentis in loco: que omnia iam declarata sunt superius
scilicet qualiter forme celestes non constituentur in esse per
sua subiecta: et per consequens non mouentur motu suorum
subiectorum.**

**¶ Natura igitur istius corporis non est nisi natu-
ra anime mouentis in loco. Sed quia natura cor-
poris est alia a natura anime: quia est compositum
et est necesse mouens et motum diuersa esse: Nec-
esse est considerare de natura istius corporis.**

**¶ Ostendit differentiam inter animam et corpus celi: et
inter animam et corpus animalis diuisim. et prius ostendit dif-**

serentiam inter corpus celi et corpora animalium. secundo inter animas celi et animas animalium: ibi. Et quia declaratum est. Circa primum duo facit. primo dat intentionem suam. secundo exempla ibi. Et quia d. claratum est.

Primo dicitur: Et quia dictum est quod natura istius corporis est et natura anime mouentis in loco. et subdit statim quod alia est natura corporis a natura anime in celo et quia celum est compositum ex mouente et motu: mouens autem et motum est esse diuersa. ideo necessarium est considerare de natura istius corporis: quod est altera pars compositi scilicet ipsum motum. nam totum compositum scitur a natura componentium: ut dicit commentator primo physicoz.

Et quia declaratum est hoc corpus esse ingenerabile et incorruptibile: apparet quod necesse est ut sit corpus simplex non compositum ex materia et forma: et quia est indiuiduum demonstratum et ens demonstratum in actu et habens unam figuram. et omnia ista sunt in corpore per materiam et sunt in materia propter formam: necesse est ut corpus celeste sit materia animalium celestium que mouetur circulariter ex se: et ut sit perfectius modis ceteris materiis. Non enim est in eo ex potentia nisi tantum potentia in loco: et ex motu locali nobilitas omnium scilicet circularis: quemadmodum habet nobilitatem et perfectissimam figurarum scilicet sphericam.

Hic exequitur dicens: quod declaratum est iam ex dictis supra quod hoc corpus scilicet celeste est ingenerabile et incorruptibile. ideo sequitur necessarium ipsum esse simplex et non compositum ex materia et forma. verumtamen quia est indiuiduum determinatum et ens in actu demonstratum ad se ipsum habens determinatam figuram et alia accidentia scilicet raritatem et densitatem. et cum hec omnia sunt in corpore per naturam: et sunt in materia animalium propter formam. ergo necesse est ut illud corpus celeste sit materia animalium: que mouetur ex se circulariter. ista tamen materia est perfectior omnibus aliis modis: quia in eo non est aliqua potentia nisi potentia in loco et de motibus habet nobiliorem scilicet circulaarem sicut habet nobilissimam et perfectissimam figuram scilicet sphericam. et sic apparet natura huius corporis celestis in habitudine ad suam animam ex quo manifestum est in quo a natura corporum animalium differat. Sed notandum secundum commentatorem primo celi et mundi. quia celum est ingenerabile et incorruptibile: necesse est ipsum esse simplex et non compositum ex materia et forma circumscripso suo motore. nam si esset compositum cum materia de se non habet esse sed etiam in potentia ad esse: et per consequens ad non esse: quare de se esset corruptibile et ideo de necessitate conuinceretur: ut probatur in fine primi celi et mundi. hic igitur consequenter sequitur quod si non esset corruptibile non esset compositum. Alterius notandum sicut dicit commentator secundo physicoz: quod forme et accidentia dependunt a materia in hoc quod sunt in subiecto et dicuntur de subiecto. materia vero est proprium subiectum. Cum igitur in celo appareat nobis figura scilicet densitas et raritas et alia accidentia necessarium est in ipso intelligere materiam que sit subiectum ac-

cidentium. Item dicitur in secundo metaphysice: In omni eo quod mouetur necesse est intelligere materiam. accidentia vero non sunt actualiter in materia nisi per formam ut apparet septimo metaphysice: et ex supradictis. quare cogimur celum necessario dicere esse compositum ex materia et forma. sed in sempiternis non est potentia ad corruptionem. ideo in eis non est talis materia sicut est generabile et corruptibile: sed solum habent materiam que est in potentia ad ubi non ad formam sicut dicitur octauo metaphysice. et ideo materia talium eternorum est aliquid ens in actu scilicet corpus: quod dignius est secundum quod habeat subiectum quam materiam: ut dicit commentator. Et quibus apparet materia animalium celestium ita quod non erit aliqua compositio essentialis nisi motoris et mobilis: et ipsum mobile est subiectum accidentium: et accidentia sunt in mobili propter mobilitatem et non propter aliam formam que dat esse. et hec est vera imaginatio de celo secundum intentionem philosophi et commentatoris.

Et quia declaratum est de formis celestibus ipsas non habere constitutiones per corpora celestia. Nam si haberent tunc mouerentur ex se per accidentia: et indigerent moto ex se primo et essentialiter. Declaratum est enim in octauo physicoz quod mota ex se que sunt hic una essentialia in specie reducuntur ad mouens per se essentialiter et motum: et quod sic compositum ex uno mouente et moto primo. et quod illud mouens non sit potentia in corpore omnino. Et ideo videtur quod forme corporum celestium: et maxime forma corporis ultimi continentis sunt quodammodo anime: scilicet propter appetitum existentem in eis: et mouere et quodammodo intellectus et est forma simplex prima per quam animal celeste componitur ex uno mouente et uno moto.

Ostendit differentiam inter animam celi et animam animalium. et primo facit hoc. secundo recapitulat differentiam iam dictam celi et animalium tam ex parte forme quam ex parte subiecti: ibi. Corpus autem celeste. Primo ad hoc continuans se infert proprietatem vel materiam anime celestis. secundo naturam aliorum animalium: ibi. Et conuerso est de animalibus. Primo dicit quod iam dictum est quod forme celestes non constituuntur in esse per corpora celestia. quia si constituerentur mouerentur ex se per accidentia: quare celum non esset primo motum: sed indigeret alio ex se primo motore et essentialiter. nam sicut declarat octauo physicoz. Adota que sunt a se hic apud nos ut una essentia in specie id est que sunt compositio ex moto et mobili: et hec duo faciunt unam essentiam in se reducunt ad motum ex se primo et essentialiter quod motum ex se est compositum ex uno mouente et uno moto primo: cuius mouens non est in corpore potentia. cum igitur celum sit potentia primum motum: ideo videtur quod forme corporum celestium et maxime forma corporis ultimi scilicet primi celi sit anima appetitiva et intellectiva propter appetitum qui est in eo et suum moueri est intellectus id est ab intellectu: et ideo huiusmodi anima est simplex per quam animal celeste componitur ex motore uno et uno moto.

Item sciendum sicut dicitur octauo philosophorum anima non est primus motor animalium. sed aliud extrinsecum adueniens corpori. quia si anima esset primus motor simpliciter qui mouetur non mouet nisi vno motu tantum. et quia in animalibus motor scilicet anima moueretur per accidens videlicet per motum sui subiecti. ideo animalia sunt mota ex se per accidens. quia motor eorum scilicet anima non est motor primus: et ideo oportet illa mota ex se per accidens reducere ad motum ex se essentialiter qui non inuenitur nisi in corporibus celestibus.

Item notandum quod celum vltimum maxime videtur esse motum ex se primo. Nam licet commentator declarat octauo philosophorum quod alii omnes inferiores mouentur a motore superioris orbis preter motum quem habent a propriis motoribus: ideo videtur moribus et motus aliqua auctores motus inesse. nam dimensio motoris est ut suus motum moueri ab alio. ideo concludit ibi commentator quod perfectior mouentis est motus diurnus cum hoc non accidit. et hoc intellexit cum dixit Et maxime forma corporis vltimi.

Ultius notandum quod sicut patet tertio tertio anima omnia forma abstracta que supple constituitur in esse per subiectum est intellectus. et ideo commentator duodecimo metaphysice dicit quod de virtutibus anime tantum habent desiderium et intellectum.

Conuerso de animalibus que sunt hic. Apparet enim quod mouens in istis componitur ex duobus mouentibus. scilicet ex anima et de re desiderata extrinsecus mouente anima: et ideo motum in eis inuenitur compositum non simplex.

Quia dictum est quod iam anima celestis est forma simplex per quam animal celeste componitur ex vno motore et vno moto: nunc ostendit quod conuerso est de animalibus que sunt hic quia motor in eis non est solum vnus: immo componitur ex duobus motoribus scilicet ab anima et appetibili. Appetibile autem est principium mouens animam ut patet tertio de anima. et quia mouens et motum debent esse proportionata. mouens autem compositum est in animalibus. ideo concludit quod motum in eis est compositum et non simplex.

Corpus igitur celeste est quasi materia istius forme abstracte: et est materia existens in actu et ideo non assimilatur materie: nisi in hoc tantum: quia est materia fixa ad recipiendum formam: et ideo dignius dicitur subiectum quam materia. Ad materiam. nam que est hic dicitur materia: quia est potentia forma facta in eo: et dicitur subiectum: quia est fixa forme et fit compositum ex ipsa et forma.

Recapitulat differentiam iam dictam animalium celestium et inferiorum tam ex parte anime quam corporis dicens quod corpus forme celestis est quasi materia ipsius forme abstracte que non constituitur in esse per subiectum ut patet in animalium. et quia dixerat quod est quasi materia: subdit declarationem huiusmodi quod est materia existens in actu: et ideo non est vere materia ut assimilatur materie nisi in hoc quod est fixa ad recipiendum formam. et ideo dignius est ipsam vocari substantiam quam materiam. et hoc idem dicit commentator octauo philosophorum. et subiungit causam sine rationem: quoniam materia que est huiusmodi dicitur ma-

teria pro eo quod est in potentia ad formam que de se non habet actum. dicitur etiam illa materia subiectum eo quod est fixa forme recipiens formam. et sic est pars compositi: quia ex ipsa fit compositum ex materia et forma. modo supple cum celum non est in potentia ad formam et actum essendi quia in ipso non est potentia nisi ad vbi. et ideo non communicat cum materia istorum inferiorum: propter quod in propria ipsa vocatur materia: nihilominus ipsum celum est fixum subiectum ad recipiendum formam abstractam. et ita communicat cum materia istorum inferiorum propter quod vocatur subiectum: quare dignius est ipsum vocari subiectum quam materiam.

Et videtur quod corpus celeste non est necessarium in suo esse sua forma: sicut est dispositio de corporibus animalium que sunt hic. De animalibus namque sunt hic videtur quod anime eorum sunt necessarie inesse suorum corporum: et quod non saluarentur nisi per sensibilem animam et imaginatiuam. Corpus autem celeste quia est simplex et non transmutabile ab aliquo extrinseco non indiget in sua anima sensibili nec imaginatiua sed tamen indiget anima mouente ipsum in loco et virtute que non sit corpus nec in corpore ad largiendum ipsi permanentiam eternam et motum eternum quod non habet principium nec finem.

Postquam autor ostendit compositionem celi ex anime et corpore comparando ipsam ad compositionem animam et corpus ex anima et corpore sub convenientia et differentia. in parte ista declarat quedam dubia incidentaliter de natura celi circa que sic procedit. primo premitur quandam differentiam celi et animalium que iam potest haberi ex precedentibus ex qua dicit dubia que intendit. secundo declarat illa dubia ibi Et debes scire. Primo dicit Videndum est quod corpus celeste non indiget in suo esse forma que est eius motor sicut corpora animalium que sunt hic indigent in suo esse suis animalibus anima necessaria in suo esse suorum corporum. quia corpora animalium non saluarentur in esse tali preter animam sensitiuam per quam sentiunt et viuunt et ledentia. et per animam vegetatiuam quam imaginatur ea et illa necessaria acquirunt et corruptionem fugiunt: ut apparet secundo de anima. Corpus autem celeste cum sit simplex intransmutabile non habens corruptibilem intrinsecum nec indiget in suo esse anima sensitiua nec imaginatiua. et hec cause implicite dicte sunt prius. Sed ex hoc ipse subiungit: quod intendit declarare cum dicit Sed indiget anima mouente ipsum in loco et etiam indiget virtute que non est corpus vel corporea ut det ei permanentiam eternam et motum eternum: que non habent principium neque finem. Nota etiam sicut apparet secundo de anima. sensus tactus necessarius est omni animali ad salutem animalis. omne autem habens sensum et motum necessarium est ut habeat desiderium et imaginationem. nam vbi est sensus ibi necesse est delectationem et tristitiam et apprehensionem rei sensibilibis ut ex hoc sequatur motum ad prosequendum delectabilem et fugiendum tristabile. et quia corpus celeste est inalterabile alteratione corruptiva: ideo nullo indiget sensu: nec imaginatione ad prosequendum aliud vel fugiendum.

Et debes scire quod istud corpus celeste non indiget virtute mouente in loco tantum sed et virtute largiente in se et in sua substantia permanentiam eternam: quoniam et si sit simplex et non habet potentiam

ad corruptionem tamen est finite actionis virtus
necessario quia est finitarum dimensionum et ster-
minatum a superficie continente ipsum et omne ta-
le cum intellectus posuerit ipsum existens per se
absq; eo qd aliud largiatur ipsi permanentia et eter-
nitatem necesse erit vt ita sit de finitate sue perma-
nentie sicut est de finitate sue actionis. Et ideo ne-
cesse est intellectum potentiam esse hic largientem
ipsi permanentiam eternam quemadmodum lar-
gitur ipsi motum eternum.

Declarat de natura celesti: circa quod duo facit. Primo
facit quod dictum est. secundo in hac declaratione a propo-
sito principali facit digressionem: reuertens aliqua de iam
dictis: et aliqua a dictis: iam inducit amor. Primo ad
hoc duo facit. primo declarat illa dubia. secundo ex hoc in-
fert quandam conclusionem ibi. Unde videmus celum.
Prima in duas. primo declarat celum indigere virtute lar-
giente sibi per materiam eternam. secundo ostendit ipsum
indigere virtute largiente sibi per motum proprium et fi-
guram et motum mensuram ordinem et qualitatem agen-
di ibi. Et non habet tantum. Primo dicit qd scire debe-
mus qd corpus celeste non solum indiget virtute que mo-
uet ipsum in loco sed cum hoc indiget virtute que mouet ip-
sum in loco. sed cum hoc indiget virtute que det sibi per-
manentiam et durationem eternam scilicet quantum ad su-
am substantiam. quia quantum ad celum sit simplex non ha-
bens potentiam ad corruptionem: est tamen nihilominus
virtutis finite in agendo: quod est finite quantitatis. In
magnitudine autem finita non potest esse: virtus infinita
actiua: vt probatur octauo physicoz secundo celi et mu-
di. omne autem tale quod est finite magnitudinis et virtu-
tis in agendo si intelligatur per se sine alio quo dante sibi p-
manentiam eternam: necesse est qd sicut est finitum in vir-
tute actiua qd ita sit finitum in duratione et permanentia sue
substantie. quare apparet qd celum indiget virtute largien-
te sibi motum. Notandum quod videtur qd commen-
tator contradicit sibi ipse hic et in duodecimo metaphysice
qd in corpore celesti non est potentia vt corrumpatur sed p-
manens eternum per suam substantiam. motus autem eius
potest corrumpi. et ideo eternitas motus est eius ab alio: et
tota causa est quia motus celi habet contrarium. scilicet quiete
ideo quantum est de se potest corrumpi. ideo eternitate ab
alio potest recipere. substantia vero celi non habet contrarium
et ideo de se est incorruptibilis: si esset corruptibilis ab alio
non posset perpetuari. quia substantie est per se existere: et
ideo suum esse quantum ad durationem est ex se licet ori-
ginaliter et inchoative possit esse ab alio. et ideo si substan-
tia celi secundum se esset corruptibilis non posset ab alio p-
petuari nisi natura possibilis mutaretur in naturam neces-
sarij: quod est impossibile vt probatum est in fine primi ce-
li et mundi. et ideo etiam commentator circa finem octauo
physicoz dicit qd in celo non est infinita actiua. sed i eo
est potentia receptiua infinita secundum se. Item vi-
detur dicere primo celi et mundi et in fine huius libelli: qd
celum secundum se est infinite permanentie: quare vide-
tur sibi contradicere omnibus supradictis. Dicendum
qd sicut dicit commentator quarto celi et mundi in substan-
tia sempiterna non est agens nisi secundum similitudi-
nem scilicet in quantum est forma conseruans vt finis. Id
dicit commentator duodecimo metaphysice. modo cu di-
cit commentator qd celum indiget virtute largiente sibi p-
manentiam eternam siue eternitatem permanentie intelli-
git qd ista forma sit finis et non efficiens quasi diceret qd il-
lus quod est finite virtutis in agendo: et est determinatum

in quantitate finita non est ad essendum per se simpliciter
absolutum ab alio ita qd sit prius immo de necessitate est p-
pter aliud propter quod tanquam propter finem sic est p-
manens eternum sine corruptione. et ita ordinem habet et
dependentiam ad aliud sicut ad finem. Intellexit vero
in predictis locis celum habere permanentiam ex se forma-
liter non ab alio efficiente. et hoc intelligitur ex verbis ei
et ita non est contradictio hic nec ibi.

Et non hoc tantum: sed necesse est hoc esse vir-
tutem que largitur ei motum proprium sue actioni:
que est eternitas inter ceteros motus. scilicet localis et mo-
tum in circuitu et figuram propriam. isti motui. scilicet spe-
ricam et mensuram propriam corpori istorum corpo-
rum et conuenientiam inter ea ad inuicem in ordie-
re quantitatis: ita qd ex omnibus perficitur vnus actus
scilicet totus mundus. Nulla enim indigentia virtutis ac-
tue in omni corpore simplici vno: aut in vno corpo-
re composito et corporibus simplicibus huiusmodi
et indifferenter siue illud corpus fuerit generatum si-
ue non generatum

Ostendit celum indigere virtute largiente sibi motum
proprium et figuram ordinem et qualitatem agendi dicens:
qd celum non indiget virtute largiente sibi eternitatem p-
manentie vt iam dictum est etiam cum hoc indiget virtu-
te dante sibi motum sue actioni que actio fixa et eternitas
id est eterna. inter terminos autem motus localis circula-
ris est qui proprie potest esse eternus: vt patet quarto phy-
sicoz. Indiget etiam virtute dante sibi formam propriam
am et necessariam scilicet motui circulari et videlicet sphe-
ricam etiam largiente sibi mensuram propriam vnicuique or-
bi celesti in qualitate actionis et conuenientiam et ordinem
agendi ad inuicem: ita qd ex actione omnium orbium et su-
orum motuum perficiatur vnus actus qui est totus mun-
dus. Et subdit qd non est differentia in hoc vtrum celum
sit corpus simplex aut compositum quantum ad hoc vt in-
diget virtute per quam possit agere: quia vniuersali om-
ne corpus siue simplex vel compositum: genitum vel in-
genitum semper indiget virtute que est alia essentia a suo
corpore per quam agunt: et ista virtus est ab alio. No-
tandum secundum commentatorem secundo celi et mu-
di: qd actio diuina est prima intentione propter se. secunda
vero intentione agit propter alia. et quia actio sua est pro-
pter suum esse: et quia suum esse est eternitas. ergo sua ac-
tio est eternitas. et hoc est etiam quod dicit hic: Notan-
dum qd celum recipit a motore motum et qualitatem moue-
di et conuenientiam motuum. quia ab alio et alio motore e-
st alia et alia velocitas motus. et dicit propterea hoc philoso-
phus secundo celi et mundi: qd si in primo celo essent plures
stelle vel maiores vel non moueretur celum: vel mouere-
tur tardius. et huiusmodi ratio est quia corrumpetur p-
porcio inter motorem et mobile. et ideo sicut dicit ibi com-
mentator. quia diuersi motores habent diuersas virtutes
et diuersas proporciones ad diuersa mobilia. Item mo-
tus diuersorum orbium sunt diuersi in velocitate et tardi-
tate. et quia proprietates eorum ad sua mobilia sunt ordina-
te: ideo est ordo et conuenientia inter motus. et huiusmodi
ordo est a primo ordinante. et quia motui eterno primo con-
uenit figura circularis: que est prima et perfectissima
ad talem motum. ideo figura eius propter talem
motum ab alio habet figuram tanquam a causa finali pro-
pter quam est. Intelligendum qd omne corpus sim-
plex vel compositum: genitum vel ingenitum semper in-

indiget alio largiente sibi virtutem agentem: ex quo enim non potest esse principium simplex sed indiget alio in suo esse. Si enim per se possit agere absque quocunque alio possit subsistere ita quod esset principium simplex propter quod sit eius essentia quod propter finem ut dictum est supra sequitur necesse quod alio indiget sibi dante virtutem agendi.

¶ Unde videmus celum habere unam virtutem non tantum mouentem omnia sed agentem et conservantem omnia: sicut est dispositio in corpore hominis et in corpore facto propter finem proprium. Si enim significat agens significatio nature sicut motus significat mouens.

¶ Ex predictis inferit conclusionem et primo facit hoc secundo subiungit quandam distinctionem de agentibus. Sed de natura agentis. Primo dicit quod corpus indiget virtute sua dante sibi virtutem agendi. ex hoc concludit quod ideo nos videmus celum non solum moveri ab alio: que actio solum apparet et ex quo supplet motorem: sed etiam videmus ipsum agere omnia ista inferiora et conservare ea deducendo ea ad debitas fines sicut apparet in corpore humano et in corpore facto propter aliquem finem. illud enim quod generat corpus humanum non generat ipsum quocunque modo: sed ex modo quo sequitur finem propter quem est. Ex quo sequitur quod illud generans non solum movet sicut unum corpus motum movet aliud: sed agit ordinate conservando et deducendo ipsum finem debitum. et ita finis fieret nobis agens sicut motus significat motorem: Et facit hoc primum. differentia inter agentem et mouentem quod agens intelligit illud quod in finem ordinatum deducit per mouentem: quod solum movet sicut motum est ab alio: sicut apparet de mouere localiter quod aliud movet per suum motum. ex quo vult habere quod celum non solum est sicut motum a suo motore sed etiam agit conservando et deducendo in suum finem: ex quo apparet quod habet virtutem activam. et per primum quod ipsum recipit ab alio quia est corpus.

Alterius notandum quod finis significat agens significatio necessaria. quia nullum agens agit nisi propter finem. aliter actio esset frustra ut apparet ex secundo physico. et ideo finis est qui imponit necessitatem agendi. sed quicquid finis est acquirere quod non habet in istis inferioribus quicquid conservare habitum ut in superioribus sine separatione: ut primum. dicit secundo metaphysice. Intelligendum etiam quod si corpora celestia agunt propter finem: necesse est esse aliud agens comprehendens finem in virtute cuius agat. et hoc dicit primum. in secundo celi et mundi. et in. xij. metaphysice quod corpora celestia non agunt nisi mota ab agentibus nobilissimis que sunt deus et intelligentie.

¶ Sed de numero agentium quoddam est prius tempore prius actio: et omne quod sit in sphaera mundi et istius agentis et acti prius est naturaliter tempore: et est orbis que sequitur tempus et cui accidit et agens orbem. scilicet faciens ipsum in dispositionibus necessariis in inveniendis finem propter quem fuit.

¶ Ex hoc dat distinctionem unam de agentibus et intendit istam distinctionem quod de numero agentium quoddam est agens solum et non activum: et quoddam est agens activum. sed istam distinctionem non dat explicite. sed satis dat eam intelligere per hoc quod ponit membra eius. sed statim secundum membrum huius divisionis subdividit dicens de numero agentium activorum: quod est prius tempore actu. et supplet non natura. et talia supplet sunt agentia inferiora que sunt in sphaera mundi. scilicet inferioris. Quoddam vero est agens prius tempore et natura quod summi actum. et hoc est orbis quam sequitur tempus et tempus accidit. Preterea subiungit magis primam membrum prime divisionis dicens: Et agens orbem est agens actum quod facit ipsum orbem in dispositionibus nec-

cessariis ad finem acquirendum propter quem est. Et notandum quod non facit ipsam non factione productiva: ut dicitur duodecimo metaphysice. sed est sibi quasi forma conservans et perficiens tanquam illud per quod habet esse et tale esse intelligit quod illud agens non procedit ab eo actu immediate tempore: sed solum natura. Notandum quod sic vult commentator octavo physicoz agentia particularia vel inferiora sunt agentia per accidens. et ideo precedunt actum suum tempore solum non natura. Sicut enim qui generat Platonem precessit ipsum tempore non natura. hoc enim fuit accidens. potuit enim esse quod Plato precessisset et genuisset Socratem. Alterius notandum quod secunda agentia reducuntur ad prima agentia sicut artes secundarie ad artes primas. et hoc dicit commentator secundo metaphysice quod agens actum non agit nisi mediante virtute primi agentis scilicet non actu: et ideo dicit commentator primo celi et mundi quod celum est medium siue quoddam ligamentum inter generabilia et corruptibilia et ipsius primum. quia necessarium quod inter ipsa puta eterna et res temporales sit ens quod nunquam in sua substantia transmutatur: transmutatur tamen in loco. Item notandum quod ipsum celum quod est unum de agentibus activis precedat sua activa siue suos effectus ab eo tempore et natura quod ipsum est eternum: et sua acta sunt generabilia et corruptibilia.

¶ Et cum hoc ignoraverit quidam esse de opinione Aristotilis dixerunt ipsum non dicere causam agentem tantum sed tantum causam mouentem. Et istud fuit valde absurdum et non est dubium in hoc quod agens ipsum est mouens ipsum. quod enim movet ipsum motu proprio: est illud quod largitur ei primum dispositiones per quas acquirit motum proprium. Et ista virtus est illa quae laudat Aristotiles in multis locis libri sui de celo et mundo: et vidit ipsam esse nobiliores celo et altiores.

¶ Excludit circa dicta errorem quorundam dicens quod cum quidam ignoraverit hoc esse de intentione Aristotilis secundum esse aliud agens faciens orbem in dispositionibus necessariis ad acquirendum suum finem: ideo dixerunt quod Aristotiles non dedit causam agentem totum siue causam universalem: sed solum dedit causam mouentem. et hoc est absurdum valde dicere a philosopho. et non est dubium in hoc quod illud quod est mouens primum ipsum celum non est agens ipsum. quod enim movet ipsum motu proprio: primo illud est quod largitur ei dispositiones et virtutem per quam acquirit motum proprium. Et subdit quod ista virtus scilicet que dat celo dispositiones quibus acquirit motum et perfectionem propriam: et illam quam laudant Aristotiles in multis locis libri sui de celo et mundo: et scituit ipsam nobiliores et altiores celo sicut causa est nobilior suo effectui. Et semper notandum est quod ipsum primum principium est agens celum sicut sepe dictum est non vi productum: sed vi forma conservans et vi finis propter quem est habet perfectionem. Utrum autem primum principium moueat celum in genere cause efficientis vel finalis habet specialem questionem. Sed est manifestum quod movet in eo quod largitur ei virtutem per quam acquirit motum proprium non dicitur principium mouens: quia ab ipso dependet totum in esse et in mouere ut finis.

¶ Et iam induxit nos amor explanandi hoc facere digressionem a principali. scilicet declaratione corporis celestis que est de celo tanquam corpus ab aliis.

C Supra pmo. declaratioe quorūda incidentaliū digres-
sione fecerat a pposito. ideo in ista pte reducit ad pnci-
palē ppositū. circa qd duo facit. pmo reducit ad ppositū
significans se digressionē fecisse. secūdo resumit quedā d-
iam dictā ut aliud addat. Dicamus pmo. Dicit pmo q
amor declarandi hoc. s. qd supra dictū est qualiter celū idē
gei vnde largiente sibi monū et pmanentiā eternā: illud se-
cit nos digressionē facere a pposito pncipali: qd erat quō
celum est cōpositū ex motore et mobili sicut aīa ex anima
et corpore: et in qbus cōueniebāt et differēbāt: iō su pple facta
illa digressioe vel declaratioe: ideo ad pncipale ppositū.

C Dicamus igitur q corpus celeste cōmunicat
corporibus generabilibus et corruptibilibus in hoc
q est ex tribus dimensionibus.

C Resumit quedam supia dicta de cōuenientia et disfe-
rentia celestis aīa ut aliqd addat. et pmo resumit ea in qbus
cōueniūt et differūt celū et aīa ex pte corporis. secūdo ex
pte aīa: ibi. Et substantia existētes. pmo resumit cōue-
nientia ex parte corporis. secūdo differentia ibi. Sed inveni-
mus subam. Pmo dicit. Dicamus igit. i. postquam
nos reduximus ad pncipale ppositū dicamus q corpus
celeste cōicat cū generabilibus et corruptibilibus in hoc q
est habens tres dimensiones. i. subam recipiens dimen-
siones ita q vtraq substantia corpora generabilia et cor-
ruptibilia celū est subiectū trū dimensionū. Sed notandū
sim pmo pmo. et mū. solū celū est magnitudo perfecte cū
dimensibile sit p oēs mensuras. mensura autē siue dimensio-
nes. s. longū latū et pfundū sine qbus non pōt esse corpus
ideo oīa corpora in hoc cōicant.

C Sed inuenimus substantiam deferentē dimē-
siones et dimensionis in corpore. generabili cōmu-
ni corporibus generabilibus et corruptibilibus ean-
dem numero in potentia non eandem actu. s. q di-
mensiones cōmunes omnibus corporibus genera-
bilibus et corruptibilibus sunt eodem modo in potē-
tia quod est cōmune omnibus rebus generabilibus
et corruptibilibus. Inuenimus enim idem corpus
transferrī de forma in formam: et ex dimensionibus
in dimensiones alias in actu. verbi gratia. q corp⁹
quod est aer transfertur in corpus: quod est ignis.

C Resumit ea in qbus differūt ex pte corporis gnābilium
et corruptibilium. secūdo tāgit cōditiones in qbus differunt
ex pte corporis celestis: ibi. Corpus vō celeste. Circa p-
mū etiā duo facit. pmo ponit cōditiones generabilium et
corruptibilium. secūdo ex hoc mouet quandā qōnē. ibi. Que-
rendū ē. Circa pmo etiā facit duo. pmo ostēdit cōditiones
vel naturas generabilium. secūdo. pbat eas ibi. Si igit hoc
corp⁹. Pmo dicit ita. Dictū est q corpus celeste et gnābile
in hoc cōicant q habent tres dimensiones. nūc dicit: S-
inuenimus substantiam dicentē dimensiones easdē i actu
numero: et hoc est ppositū generabilium q subm in quo sūt di-
mensiones: et etiā ipse dimensiones. put sunt cōes oībus
gnābilibus et corruptibilibus sūt eadē actu. et ita sicut subiectū
dimensionū est idem numero in potentia: et ita dimensio-
nes sim q sunt cōmunes omnibus formis generabilibus
et corruptibilibus sūt eadē numero in potentia et non i ac-
tu. et hoc declarat in exemplo. videmus enim idem corp⁹
transferrī de forma in formam. et de dimensionibus in di-
mensionibus in dimensiones alias in actu. i. eadē natu-
ra corporeitatis que est ex subiecto et dimensionibus sim
se accepta: transfertur de forma in formā: que dat alium
actū essendi. et per consequē alios et alios terminos ipsius
dimensionibus. et ille dimensiones dicitur actu. Vbi gra
corpus qd est aer transfertur in corpus qd est ignis. i. cor-

poritas que est sub forma ignis. et ita tū subm qz dimensio-
nes. put sūt cōes oībus formis sūt eadē numero in poten-
tia et nō in actu. qualiter autē nū pma est eadē nūcro declarati
est supra auctoritate cōmento. xij. metha. et etiā de dimensio-
nibus declarati ē supra. subdit cū hoc pbatum est q sunt
eadem in potentia et non in actu.

C Si igitur hoc corpus cōmune forme aeris et ig-
nis esset idem numero in actu: tūc forma esset acci-
dens. et si essent duo in actu et transmutaretur vnū
in alterum: necesse esset corporeitatem destrui de
corpore corrupto ad non corpus et corporeitatem ge-
neratam generari ex nō corpore. vnde necesse ē eas
habere naturam cōmūnem corporalem.

C Vnde pbat cōditiones generabilium dicens. Si aliquis
vellet dicere hoc corpus qd est cōe forme aeris et ignis sup-
ple corporeitas que est ex dimensionibus et ex mū que trāsserit
de forma aeris in formā ignis si esset eadē in actu sim nū-
me: tūc sequeretur q forma adueniens esset accidens qd
adueniret enti in actu. et sic forme subales eēt accidentar
etiā gnatio nō differret ab alteratioe: qd ē incōueniēs vti p-
pmo de gnatioe. Si vō aligs diceret q illa nā corporeita-
tis sūt due in actu. et cū vna transmutaret in aliā tūc opor-
teret corporeitatem corpis corripī nō in corpus et corporeitatem
corpis gnandi generari ex nō forme corporee: et ita corpus
fieret ex nō corpore: qd est ipse sibile. Ex quo concludit q ne-
cesse est illa corpa que ad inuicem transmutant habere natu-
rā corpale cōmū: ita q sit eadē in potentia et non in actu
que oīa declarata sūt pus. q aut corpus fiat ex non corpore:
hoc ē ipse sibile ut appetit de gnatioe. et de actiuis et passi-
uis. et q corp⁹ nō pōt agere postqz corpitas eēt corrupta.

C Querendum est igitur vtrū ista sit vna aut plu-
res. et si vna: vtrū sit vna potentia aut actu. et si plu-
res similiter.

C Mouet circa dicta quandā qōnem. et pmo mouet. secū-
do soluit ibi. Logimur igitur ponere. Pmo dicit q pro-
batū est q generabilia habent naturam cōmū corporalem:
mō dicit q querendū est de ista natura: vtrū sit vna: vtrū in ac-
tu. et si similiter sint plures: vtrū sint plures in actu.

C Logimur igitur ponere vnam actu et plures po-
tentia. Declarabitur igitur sim q hec corpora que
sunt hic: sunt generabilia et corruptibilia ipsa cōpo-
ni ex substantia que est potentia: et dimensionibus
existentes in ea que sunt potentia: etiam illud cor-
pus quod est vnum potentia et multa potentia cūz
exiuerit in acrum: erit materia in actu nisi sim q
detur sicut forma non habet esse in actu nisi sim q
intelligit.

C Soluit et dicit q cogimur ponere q ista natura est vna
in potentia: et plures in potentia est vna in potentia p p-
uationem omnium formarum individualium et est plures
habitudine ad formas diuersas: ut commentator dicit duo
decimo methaphisice. et subdit conclusionem dicendo q d-
clarabitur ex iam dictis q corpora generabilia sunt compo-
sita ex subiecto quod est in potentia scilicet materia prima:
et dimensionibus existentibus in ea que sunt in potētia ad
diuersos terminos et actus diuersarum formarum: et q il-
lud corpus quod est vnum in potentia continens materiā
et dimensiones in potentia cum erigit in actum per formā
et materia in actu et similiter dimensiones. Vnde Ari-
stoteles ex dictis infert conclusionem vnam dicens q ma-
teria non habet esse in actu nisi secundum q intelligitur.

Notandum sicut dicitur primo de generatione materia non esse possibilem existere sine forma licet possit esse sine hac vel illa. per formam autem habet actum essendi et efficitur subiectum in actu accidentium per que accidentia ipsa est sensibilis: et ita non habet esse in actu sine passionibus et accidentibus quibus sentitur. forma vero est in materia per dimensiones et conditiones materie. nam sic particula non est in actu: sed cum per virtutem agentem abstrahitur a conditionibus materie et sic intelligitur in actu: ut habetur tertio de anima.

Corpus vero celeste quia non transmutatur necesse est ipsum componi ex substantia in actu et dimensionibus in actu: et ideo est generabile et corruptibile. et cum ita sit corpus celeste est materia recipiens formam celi hoc modo qui declaratus est de hac materia. scilicet de eius convenientia cum materia generabili et corruptibili in aliquo et diversitate eius ab ea in aliquo et utraque est etiam materia. Et similiter etiam secundum quod inveniuntur in eis potentia ad motum in loco et in corpore celesti non est potentia ad transmutationem.

Tangit conditiones ex parte corporis. quia dicitur quod generabilia sunt ex subiecto et dimensionibus in potentia: modo dicitur: Corpus vero celeste cum sit intransmutabile secundum subiectum: necesse est ipsum componi ex subiecto in actu et dimensionibus in actu. quia hec est causa quare quod non transmutatur in substantia: vel quod sit ingenerabile et incorruptibile. scilicet non habere materiam que est in potentia ad eas dimensiones. Et quo concludit dicens: quod cum ita sit simpliciter ut dictum est corpus celeste est recipiens formam celi. scilicet motorem eius hoc modo quo declaratum est videlicet secundum differentiam et convenientiam eius ad materiam generabilem et corruptibilem. et quia vocavit corpus celeste materiam: cum subdit quod utraque potest de materia tam corpus celi quam materia generabilem. nam utraque est sensibilis saltem sensu visus: et utraque est in potentia ad utrumque in corpore celesti non sit transmutatio in substantia sicut in generabilibus.

Et substantie existentes in substantiis existentibus in corpore celesti non sunt potentia ad transmutationem et substantie existentes in substantiis existentibus in corpore generabili et corruptibili: similiter est in corpore celesti. Declaratum est enim de eis eas esse convenientes cum formis generabilibus et corruptibilibus in aliquo et differentes ab eis in aliquo: et ex hoc modo illud quod congregatur hic ex anima et corpore dicitur animal cum hoc quod congregatur illis ex corpore et anima dicatur animal equivoce. scilicet secundum prius et posterius.

Resumit ea in quibus differunt ex parte animarum. et primo facit hoc. secundo ex hoc infert quandam conclusionem ibi. Et ideo necesse. Primo dicit quod subequentes in substantiis que sunt sicut in corporibus generabilibus et corruptibilibus. scilicet forme vel anime que sunt in corpore celesti anime celestes declaratum est de eis qualiter sunt ad invicem in aliquo: et differunt in aliquo: ita quod illud quod aggregatum ex anima et corpore tam celestibus quam in istis inferioribus dicitur animal non equivoco: sed secundum prius et posterius.

Declaratum est enim a precedentibus quod motores celestes continentur cum animabus animalium in hoc quod datur sunt corporibus motum localem ita quod per ipsas animas celestes celum movetur et se et habet desiderium et intellectum: figuram nobilissimam et motum circulem perpe-

tuum et alias perfectiones ita quod illud corpus est materia animalium celestium sicut corpora animalium. sed differunt in hoc quod anime celestes non subeunt in esse per sua corpora nec dant suis corporibus esse. et ideo animalia celestia compositur ex subiecto in actu et actum in animalibus vel motoribus suis. anima vero inferiora componitur ex animabus et subiecto in potentia.

Et ideo necesse est in talibus naturis ut prius sit causa posterioris: ut dictum est de hac natura alibi. verbi gratia. Illa que dicuntur calida: sed dixerunt significatur secundum magis et minus.

Infert ex dictis quandam conclusionem dicens quod ideo necesse est quod in talibus naturis. scilicet dictis secundum prius et posterius ut prius sit causa posterioris: sicut dictum est alibi de tali natura videlicet quod illa que sunt calida dicuntur secundum magis et minus: necesse est quod illud quod est primo calidius sit causa caloris in omnibus alijs. quia ut dicitur secundo et quarto metaphysice prius in unoquoque generat et est omnium posterior.

Quoniam igitur celum componitur ex forma et materia sicut est dispositio in animalibus que sunt hic: declaratum est amplius in quo convenit forma illorum cum formis illorum: et etiam in quo differunt ultimus motorum illorum ab ultimo motore illorum.

Recapitulat determinata in hoc capitulo dicens quod celum non componitur ex materia et forma sicut animalia: quod sunt hic. Declaratum est etiam in precedentibus in quo convenit forma illorum inferiorum animalium cum forma superiorum et celestium. declaratum est etiam in quo differunt ultimus motorum illorum inferiorum ab ultimo motore celestium. nam declaratum est supra quod motor animalium inferiorum componitur ex duplici motore. scilicet ex anima et re desiderata extrinseca existente propria autem res desiderata est primum movens quod movet animam ut patet tertio et animam ipsam animal celeste componitur ex uno motore et uno motore: et igitur motor celi movet: movet tamen propter id quod intelligitur desiderat de primo principio quia cum illud quod intelligitur de primo idem esse habet intellectu suo et in re eo quod utrumque est intellectus abstrahens. scilicet tam recipiens quam ceptum efficiatur unum et idem una perfectione: ita quod illud quod movet et propter quod movet idem est. et ideo non movet ad aliquid aggregatum supra dictum est. et ideo motor est eius continuus et eternus.

Emanet igitur considerare in quo conveniunt hec duo genera de accidentibus in quo differunt.

Postquam commentator determinavit de duabus naturis ex quibus celum componitur secundum quod conveniunt et differunt cum duabus naturis generabilibus et corruptibilibus quantum ad essentialia eorum. hic ostendit quomodo differunt et conveniunt quantum ad accidentalia communia. circa quod primo ponit intentionem suam. secundo exegit ibi differunt. Primo dicit: Remanet igitur percutere si ne considerare in quo conveniunt hic duo genera de accidentibus rerum quod declaratum est celum esse compositum ex subiecto et forma sicut animalia que sunt hic. considerandum est enim quo ad suum subiectum scilicet materiam formam illorum inferiorum quantum ad essentialia eorum.

Nunc remanet considerare quomodo illa nature scilicet celum et ista inferiora conveniunt et differunt quantum ad accidentalia.

Differunt enim in natura passiva: que est alteratio. Nec enim alteratio fm q transmutat substantiam alterati: videtur esse propria corporibus: quorum substantie admiscetur potentia: et sunt corpora generabilia et corruptibilia.

Hic exequitur et primo tangit accidentia in qbus ista duo genera. scilicet et ista inferiora oio differunt. secundo tangit accidentia in qbus conveniunt fm convenientia et differentiam: ibi. Accidentia vero. primo dicit q celi et ista inferiora differunt in natura passiva q dicit alteratio. scilicet differentia in qualitatibus passivibus que sunt de tertia spe qualitatibus. na alteratio v. l. qualitas fm oia transmutatur in substantia alterati. i. que p quandam transmutationem introducit ita q aliquid abicit et aliquid introducit dicitur esse propria corporibus quorum substantie admiscetur potentia et talia corpora sunt generabilia et corruptibilia et talis qualitas non convenit corpori celesti et hic dicit pbo primo celi et mundi q alteratio passiva que est cu corruptioe srii non est in celo qz hoc disponit ad inductionem substantialis forme. alteratio vero pfectiva que nihil tollit corpore que prius erant talis est in celo.

Accidentia vero que non transmutant substantiam deferentis: sunt contraria utriusque corpori: et primum istorum est motus localis et diaphanitas et non diaphanitas et quantitates quas sequuntur ista. scilicet raritas et densitas. Videtur enim fere q raritas et densitas sunt cause diaphanitatis: sed tamen dicitur in utroque corpore fm prius et posterius: sicut dicitur corporitas:

Ostendit accid. nra in qbus conveniunt et cōcant celi et ista inferiora fm convenientia et differentia. pbo ostendit accidentia que cōcant in celo et in istis inferioribus fm prius et posterius. Secundo ostendit accidentia que cōveniunt eis equivoce: ibi. Similiter que pveniunt. primo dicit q accidentia que non transmutant substantiam differentis et subiecti sunt cōia utriusque corpori. scilicet generabilia et celo. et primum accidentium istorum est motus localis et diaphanitas et etia qualitates que cōsequuntur ista diaphanitate que sunt raritas et densitas: sunt supple in genere talium accidentium que non transmutant substantiam deferentis. et q dixerat q raritas et densitas sunt qualitates que cōsequuntur diaphanitates et non diaphanitas. id subiungit declarationem huius q forte videtur q raritas et densitas sint et diaphanitatis et dicit forte qz hic non pbat p certitudinem sed magis in secundo ce. et m. in pte sequenti declarat aliquantulum cu dicit q illa accidentia sunt cōia utriusque. scilicet celo et corpori generabili. Subiungit differentia. d. qz veritatem differunt ista accidentia in celo et in istis inferioribus qz dicit de eis fm prius et posterius sicut corporitas. Notandum sicut dicit commentator secundo ce. et m. Inter accidentia que non transmutant substantiam est motus localis. cu enim aliquis localiter movetur non transfertur in se. ita qz corruptatur aliquid de his que prius erant. et id generatio et corruptio et que est successiva et que est in tpe que dicitur alteratio passiva transmutat suum subiectum corumpendo aliquid de his que prius erant. et id generatio et corruptio sunt finis alterationis ut dicit p. vi. pby.

Secundo notandum qz motus in celo et raritas et densitas in istis inferioribus dicuntur analogice quia raritas et densitas in superioribus sunt cu in istis inferioribus.

Similiter et motus et hic est cu qz in celestibus illa non suscipiunt magis et minus sicut in istis inferioribus.

Item sicut dicitur in. viij. metaphy. qz convenit cause et causato nobiliori modo competit cause qz causato.

Et similiter conveniunt in illuminatione et obscuritate: sed hec magis videntur dici equivoce: qz fm prius et posterius.

Ostendit accidentia que cōveniunt celo. i. istis inferioribus equivoce. et primo ostendit hoc de colore. secundo de lumine: ibi. Et accidentia. Prima in duas. primo ostendit quod diversimode reperitur in celo. secundo qz in partibus: ibi. Et ptes diversificantur. primo pponit intentionem suam. secundo exequitur: ibi. Lux enim videtur. Primo dicit qz similiter cōveniunt corpora celestia et hec inferiora in illuminatione et obscuritate sicut supple conveniunt in diaphanitate et raritate et densitate. sed hec illuminositas magis videtur dici de celo et de istis inferioribus equivoce: qz fm prius et posterius.

Lux enim videtur fieri hic in corpore igneo diaphano simplici quod est in concavo orbis lune: quado agit in corpore denso: et admiscetur cum eo. Et ideo videtur qz causa illuminationis partium corporis celestis. scilicet stellarum est densitas illius partis diaphane in actu ex orbis: et hoc apparet in stellis: eclipsant se ad invicem: et hoc bene apparet in luna: et cum ita sit stellarum et substantie celi est eadem natura: fm qz omnes antiqui dicunt: ut. Aristo. narravit in libro celi et mundi: et corpus celeste fm hoc est diaphanum per se in actu: contrario corporibus diaphanis que sunt hic: que sunt diaphana in actu apud presentiam lucis.

Decorat ppositum. d. qz lux videtur hic fieri. i. apparet qz sit in corpore igneo simplici diaphano qz est in concavo orbis lune ubi est supple spera eius et locus naturalis qz agit in corpore denso. scilicet terreo et opaco et admiscetur cum eo et sic lux causat lucem et ex admixtione ignei diaphani cum terreo. scilicet cum diaphanum terminatur p densum: et ideo dicit qz causa maioris illuminationis celi prius quondam. scilicet stellarum est densitas illarum partium que sunt diaphane in actu: et subdit qz hic apparet qz sicut stelle dense quia eclipsantur a se invicem cu una opponitur alteri et apparet bene in luna que eclipsatur fm alias stellas. ipsa etia cu illuminatur a facie superiori lumen non penetrat corpus eius. immo tunc ipsa est obscura in facie que est versus nos. et subiungit cur ita sit: una est natura stellarum et substantia celi fm qz dicunt omnes antiqui ut manifestat in libro. Ar. ii. ce. et m. sequit. ergo qz corpus celeste est diaphanum p se in actu. i. ex alio enim causa maioris luminis in partibus stellatis non est alia qz densitas illarum non commixtio ignea cum terrea quia corpus celeste est simplex et non est commixtum ex diversis et eadem natura omnium partium celi. igitur corpus celeste p se in actu lucidum totum est diaphanum et subdit qz e converso est de corporibus inferioribus que sunt diaphana in actu non fm se: sed apud presentiam vel commixtionem ignei cu terreo. Nota ut dicit commentator in secundo ce. et m. et inde sensu et sensato qz in istis inferioribus nihil est lucidum de se simpliciter. ignis enim p nimiam raritatem non lucet in spera sua et multum minus nec terra nec aqua nec aer: quia lux in inferioribus est gratia ignis ut dicit commentator: secundo de anima. et ideo quecumque inferiora lucent hec faciunt post mixtionem ignis cum opaco terreo. celum autem lucidum est de se non participans lumen ab alio nec per commixtionem quia non est in eo commixtio. Alterius notandum qz sicut rari et densum que sunt causa illuminationis non dicuntur equivoce hic et in inferioribus cum luminositas et obscuritas

dicitur equinoce hic et ibi. Primo quod hoc lumen sit ex commixtione rari cum denso in celo vero non est nisi per suas naturam simplicem luminoso sunt. Nam ut vult philosophus et commentator secundo celi et mundi totum celum est lumen et minus de se licet partes differant secundum magis et minus quod est contra intentionem quorundam astrologorum qui dixerunt sole esse in medio planetarum sic ibi regem in regno ut omnibus virtutem et lumen influat in superioribus quibus inferioribus cum commentator non negat quod alie stelle non recipiunt lumen a sole immo de se lumen habet cum totum celum et stelle sint eiusdem nature diaphanum in actu.

Et per partes diversificantur nihil diaphanitate et non diaphanitate: ita quod in eis sit aliquid simile colori: sicut in galaxia. Et quia luna videtur densa et obscura: et recipiens luce et alio scilicet sole: dicit Aristoteles in libro de animalibus quod natura eius unigena nature terre plus quam ceterarum stellarum et forte corpora celestia diversantur in densitate et raritate: que sunt cause illuminationis et obscuritatis: hoc non inveniatur nisi tantum in luna. Secundum hoc igitur est intelligendum. ut mihi videtur dispositio in illuminatione corporum celestium.

Ostendit quomodo lumen reperitur in diversis partibus celi. d. quod partes celi diversificantur in diaphanitate et non diaphanitate: ita quod in aliquibus partibus inveniatur aliquid simile colori: et alique partes diaphane sunt quodammodo vitrum quod videntur habere determinatum colorem: ut sunt magis et visibiles quam alie partes ut apparet in galaxia que videtur habere colorem lactum vel album inter alias partes non stellatas: et subdit quod luna videtur esse densa in suo subiecto quod dicitur propter maculam que apparet in ea etiam recipiens lumen ab alio. i. a sole. unde Alexander in libro de animalibus dicit quod natura eius unigena vigena natura terre: et plusquam natura aliarum stellarum. et subdit quod forte illata diversitas in luminositate et obscuritate partium celi propter densitatem in raritate et densitate que sunt causa luminis et obscuritatis. sed hoc non inveniatur nisi tantum in luna. scilicet quod ipsa secundum se sit obscura recipiens lumen equaliter in omnibus suis partibus. et dicit hoc forte quod super hoc non inducit rationes probantes. et subdit quod hoc intelligendum est de illuminatione corporum celestium ut sibi videtur. Nota quod partes stellate que sunt densitas et raritas intrinsecum sunt magis luminose: ut iam dictum est quod partes non stellate. sed inter partes non stellatas est differentia: quia alique partes sunt densiores alijs ut apparet de galaxia quia galaxia est fortis: ut dicit commentator. et cum hoc concordat antiqua translatio in primo metheororum licet non aliter habeat. Sed notandum quod luna differt ab alijs stellis in hoc quod minus habet lumen secundum se et magis recipit ab alio. ita quod sicut terra est ferax aliorum elementorum et de se magis est obscura. ita luna est ferax omnium planetarum quia magis est obscura: et in hoc assimilatur terre. et etiam in eo quod est infima inter omnes planetas. id est Alexander in generatione animalium dicit quod inter alias stellas magis assimilatur terre. utrum autem luna habet aliud lumen de se habet etiam questionem: et credo quod sit debile. quia etiam cum in facie quam habet versus nos illuminatur a sole videtur a nobis: licet debiliter propter modicum lumen eius. De causa autem macule eius non est hic actio eius inquirenda quod in secundo celi et mundi sufficienter inquiret. sed hoc est tenendum quod sicut ibi dicit commentator: tamen eius diversitas primum lumen in raritate et densitate. ita quod aliqua pars est ita rara quod non recipit lumen a sole secundum modum receptionis aliarum partium. et ille partes faciunt quandam figuram in superficie lune quod apparet sicut obscura.

Et accidentium communium corporum celestium generabilibus et corruptibilibus est calefacere. Et Aristoteles videtur quod corpora celestia non calefaciunt secundum quod sunt calida: sed secundum velocitatem motus: et ratio cinatur in hoc: ex hoc quod accidit in sagitta directa et dicit in metaphysica quod non sequitur ut fiat accidentis ex sibi simili: nec in specie: nec in genere: sicut legitur in qualitatibus que sunt substantie.

Ostendit quomodo calefacere competit celo equinoce et istis inferioribus circa quod tria facit. primo proponit per calefacere est eodem celo et istis inferioribus cum corporibus generabilibus quod ad sensum est manifestum. secundo inquit ad probandum utrum corpora celestia calefaciant et quod sunt calida ibi. Et Alexander videtur. Ad hoc primo adducit rationes ad utrumque partem probandum secundo determinat veritatem: ibi. Et forte corpora celestia. Ad hoc primo adducit duas rationes ad probandum quod corpora celestia non sunt calida licet calefaciant secundo adducit rationes in oppositum. scilicet quod calefaciant ut calida ibi. Et forte prima in. ii. secundum duas rationes. secunda ibi. Et expositores. circa primum sit. preceps quod dictum est statim quod calefacere est de accidentibus communibus celo et inferioribus. modo dicit commentator quod Alexander vidit quod corpora celestia non calefaciunt secundum quod calida. sed magis calefaciunt velocitate sui motus et ad hoc adducit rationem sensibilem. In secundo celi et mundi. ubi enim quod motus est eorum que calefaciunt et inflant etiam corpora solida et dura. ut patet in sagittis plumbatis que cum velociter et ad multam distantiam impelluntur licet in eis plumbum ab inflammatione causata ex velocitate motus: et quod aliquis posset istam rationem impedire dicendo quod hoc non posset ex motu quod omne quod generatur a sibi simili in specie vel in genere generatur. Ad hoc excludit et subdit quod Alexander induxit immediatam. scilicet in genere quod omne accipiens quod sic fiat a simili in genere vel in specie sicut sequitur hic substantijs. Sic igitur apparet quod habet corpora celestia calefaciant non in sunt calida. Notandum quod sicut dicitur. viij. philosophus. quod motus generat calorem: quod motus est vita omnium eorum que sunt secundum naturam ut habet manifestum apparet igne ut commentator dicit secundo celi. et mundi. quod cum ignis movetur. sed non extinguatur et sic motus est perfectio omnium corporum maxime perfectio corporis calidi. Cum igitur corpus calidum fecerit motus erit in ultima sui perfectione et cum fuerit in ultima sui perfectione erit in eo calor: sicut omnia accidentia consequentia formam sunt in sua perfectione cum illa forma quam consequuntur in suo esse perfectio et per motum calor perficitur. et etiam reducitur de potentia in actum in corporibus in quibus est calidum sopitum. sed in corporibus non calidis naturaliter generatur calor per motum ex hoc quod per motum aeris et actionem aeris calefaciat: et aer calefactus calefacit illa corpora vel etiam ipsa corpora mota si sunt divisibilia rare fiunt per motum. in tantum etiam quod igniuntur. nam raritas ultima est propria dispositio ignis.

Et expositores dant causam secundam scilicet illuminationem. Dicunt enim quod lux in eo quod est lux videtur calefacere quando reflectitur: et dicunt quod non est de accidentibus proprijs ignis: sed de communibus accidentibus ignis id est corporum celestium.

Ponit secundam rationem ad hoc. d. quod expositores Alexander dant secundam causam propter quam celum calefacit et non est calidum et est illuminatio. dicunt enim quod lux est in eo et lux videtur universalius calefacere et rarefactione luminis: et dicunt quod hoc non est de accidentibus proprijs ignis sed de accidentibus communibus generabilibus et corruptibilibus et corporum celestium legi potest referri ad lucem. ita quod lux non est proprium

accidens igni. sed commune sibi ē celo et idem dicit pbs. secūdo de anima vel pōt referri ad lucē: ita qd sic celo ap-
paret ex hoc. s. qd calefacere nō est pprū igni. sed cōe sibi
et celo. pūmū tamen magia videt ad intentionem littere.

Notandū qd sicut appet p pūm. scdo ce. et mū. et ad sen-
sum. p3 qd lumen calefacit. nā videmus p rarefactionem
radioz luminis ignem generari et corpa inflāmari: vt ap-
paret in speculis ardentibus. videm⁹ enī loca vmbre eē
frigida. cū aut corpus aliquod tersum et politum ex oppo-
sito vmbre ponit: ita radij luminis ad loca vmbre reflectū-
tur: tūc videmus illū locū calefieri qd fuerat frigidus. M/
terius notandū sūm cōmentatozem qd lumen calefaciat po-
test esse duplex esse qd si lumen fuerit pfectio corpis ignei
vel calidi: tunc dicemus de ipso motu. s. qd corpus natura-
liter calidū cū sit illuminosū erit i sua vltima pfectione aut
dicitur qd lumen stellarū p suam pprictatē defert calorem
et calor copulatur cū reflectit tamen et remouet p remotio-
nem eius.

Et forte dicendum est ad hoc qd non est remo-
tum vt calor dicatur in eis equiuoce per hoc signū
scilicet qd actio eoz diuersatur. Calor enim ignis
corruptit et destruit entia: et maxime ignis illumi-
nati: calor vero corporum celestium largitur vege-
tabilem sensibilem et animale: et sūm hoc calor erit
duobus modis: calor qui est de qualitibus passi-
uis: que transmutantur substantiam in qua sunt: et
calor qui non est de qualitibus passiuis sicut ē dis-
positio in diaphanitate: et nō diaphanitate scilicet
qd quedam sequitur qualitatem passiuam: et que
dam non.

Decarat huius oppositū et primo ratione. secūdo au-
toritate: ibi. Considerantes: Primo dicit qd forte di-
cendū est ad hoc. i. qd aliqui forte pōt cōtradecere supradic-
tis p hoc qd corpa celestia calefaciunt sūm qd calida. sed ca-
lor dicitur de eis et inferioribus equo: vt p3 p hoc signū
qd diuersa ē calefactio quā facit ignis et alia inferiora cali-
da. nā calor ignis corruptit et destruit inflāmando. Ca-
lor vero celestis largit vitā inflāmando vegetabilē et aia-
lem. i. sensitiuam: qd igit ex diuersitate actionum arguitur
diuersitas formarū. iō alterius nature ē calor ignis et celi.
et subdit qd sūm hoc est duplex calor qd de qualitib⁹ pas-
siuis qd transmutat substantiā i qua ē et hic ē calor ignis et qd
dam ē que est qualitas pfectiua substantie et h est celi sicut
etiam iā dictū est de diaphanitate et nō diaphanitate: natu-
ra quidem seqt qualitates actiuas et passiuas: et quedā nō.

Et videte hic de diaphanitate i actu que idē est qd in lu-
minatio. de ista enim iam dictū est qd equo: dicit de celo
et inferioribus. nā de inferioribus dicit p mixtionem ignei
cum opaco terreo. In celo vero est per naturam simpli-
cem.

Considerantes autem actiones stellarum i an-
tiquo tempore vere dicunt qd quedam largiuntur
calorem et siccitatem: et quedam calorem et humidi-
tatem: et quedam frigiditatem et humiditatem: et que-
dam frigiditatem et siccitatem: sic quattuor quali-
tates communes celestibus corporibus et clemen-
tis quattuor dicuntur equiuoce: aut sūm prius et po-
sterius.

Confirmat hoc idem auctoritate astrologor. d. qd con-
siderantes actiones stellarū quas agunt i ista inferiora ab
antiquo tēpore. Astrologi dicūt qd vere quedā stelle dant
inferioribus calorem et siccitatem et quedā calorem et humi-
ditatem et c. ita qd stelle iste disponunt istis qualitibus et

iste qualitates cōmunes sunt celo et istis inferiorib⁹: tamē
dicunt de eis equo: vel sūm prius et posterius. quare vt
auctoritate astrologor celū eē calidū. Nota qd pūm. di-
cūt scdo ce. et mū. qd astrologi attribuunt diuersos effectus
diuersis stellis. sed tū quid sit veritatis in hoc pbs in quo-
dam libello qd vocatur de regibus celestibus ait. sed com-
mentator dicit ibidē qd sūm veritatē stelle nō agūt frigidū
sed calores similes vnicuiqz elementor et cōplexionatorū
et ita nō agūt frigidū simpliciter. sed in re ita qd stella dicit
facere frigiditatem que facit calorem debiliē qd intelligo sic. qd
oēs stelle motū hāt et lumen. motus aut et lumen causant a-
lorem: qd vt dicit pbs oēs stelle faciūt calorem et nulla simpli-
citer frigidū. sed qd aliquę stelle p pprictatem suam babe-
ant cōmēta. non negat.

Et forte corpora celestia largiuntur calorem: li-
cet in se non sint calida. Non enim sequitur qd om-
ne faciens aliquod accidens disponatur per illud:
verbi gratia: quoniam omne quod mouet debet mo-
ueri: vt omne quod nigrificat debet esse nigrum.

Decarat veritatē circa qd duo facit. pmo ostendit qd corpa
celestia habēt largire calorem i3 nō calida sint. Secūdo ostē-
dit hoc eē necessario. s. qd tenent calorem et nō sint cali-
da. calida ibi. Et hoc ēt appet. primo dicit qd corpa cele-
stia forte largiunt calorem: i3 non sint calida. et dicit forte p
tanto. qd ista ratio quā ponit nō pbat necessario. sed pbat
qd pōt esse qd nō sequit qd oē faciens aliquod accidens dis-
ponat sūm illud. vt verbi grā nō omne quod mouet debet
moueri nec omne quod magnificat debet esse magnus. et
ideo a simili non omne quod calefacit debet esse calidus.

Nota sūm pbs. vij. metaph. pūm est substantia in-
ter alia predicamenta vt ante substantiam generatā sit alia
substantia generata eiusdem speciei vel saltem generis p
pinqui cristens que generat illaz homo hominem. al' ani-
mal. sed non necesse est vt ante qualitatem generatam sit
qualitas agens que actū cristat. sed necesse est vt ante qua-
litatem generatā sit aliquid qd sit in potentia qualitas et hec ē
materia. ex quo apparet qd nō omne quod facit aliud acci-
dens disponatur per illud: et idem dicit cōmenta. qd que-
dam sunt qualitates que generant a sibi similibus in spe-
cie qualitibus: vt sunt prime qualitates elementor. alie
sunt quarū generatio sequit formā mixtionis primarum
qualitatū et sūt secunde qualitates. et ita nō sunt a sibi simi-
libus. Nota etiā ex his nō sequitur que dicta sunt qd q/
litas de nouo genere cū aliquod indiuiduū substantie ge-
neret sicut dicitur qd ante qualitatem generatam sufficit qd
aliquid sit in potentia qualitas et hoc est materia. quia si
cut dicitur. vij. metaph. i3 substantia sit prior omni acci-
dente eo qd cum aufertur substantia auferuntur et acciden-
tia et cum ponitur ponuntur alia predicamenta. ideo quod
non est substantia materialis qd sit in eo aliquid accidens
qd inest ex natura materie: et hoc maxime est quantitas que
est dimensio corporeitatis nunqz su de nouo sūm totuz sui
esse. vt dictum est.

Et hoc apparet etiam ex hoc: qd si alteratū eēt
ex alterato: et calidum ex calido. tūc procederetur
in infinitum: et non inuenitur primum alterans: si-
cut sequitur in motu. Necesse est igitur peruenire
ad alterans per aliquam dispositionem in eo qd nō
habet causam: et ista sunt corpora celestia.

Concludit qd necesse est corpora celestia calefaciant: et ta-
men non sunt calida. Primo facit hoc. Secundo declarat
quoddam dictum ibi. Sed quia differūt. Primo dicit
hoc dictum est qd corpora celestia possunt calefacere: i3 nō
q 2

sunt calida. apparet q. necesse est ita: q. si semper vnus ac-
cidens fieret a sibi simili in specie: tunc esset pcessus in in-
finitum & nunquam inueniretur primum calefaciens & per
consequens: nec primum alterans sicut in motu locali. si se-
per vnus moueretur ab alio moto procederetur in infi-
nitum in mobilibus & motus qd e impossibile: quare ne-
cesse est deuenire ad alterans non alteratum: sicut ad mo-
uens non motu & illa corpora celestia calefaciunt & non sunt
calida. Nota q. omne generans est vniuocum vel eg-
uocum vel metha. modo generans vniuoc. est ei usqz spe-
cie cum generato: generans vero equiuocus est qd non e
eiusdem nature. cu generato formaliter. sed conuenientia
habens in virtute cum generato moto dicitur. iij. & viij.
physicor. q. generans equiuocum aut metaphysicum q. ge-
nerans vniuocum est sufficiens generans cuius solum sit
generans p accidens & hoc est: q. talia generantia & gene-
rata sunt equalis pfectionis. & ideo in talibus generanti-
bus bene pcedit in infinitum. & ideo necesse est deueni-
re ad aliud generans & alterans in alteratum & ingenera-
tum sicut ad mouens non motum.

Et non inuenitur primum alterans: sicut sequi-
tur in motu. Necesse est igitur peruenire ad alte-
rans per aliquam dispositionem in eo q. non habet
causam: & ista sunt corpora celestia.

Decarat quoddam dictum immediate in parte pce-
denti. & primo facit hoc. secundo circa huius declaratione
monet questionem: & eam soluit ibi. Sed ista disposi-
tio. primo quia dixerat statim q. necesse est deuenire ad al-
terans non alteratum subdit modo differentiam inter al-
terationem & motum localem. d. q. mouens in loco non p-
uenit ad aliquid mouens q. fm totum non mouetur nul-
lo motu quo mouet alia. sed motus localis puenit ad mo-
tum ex se. primo & componitur ex vno motore & vno mo-
to: sic illud ad quod puenit motus localis non caret secu-
dum totum illo moto quo mouet. sed i alterationibus p-
perueniri ad alterans. & secundum totum non alteratur il-
la alteratione qua alteratur. sed alterat per aliquam alia
dispositionem in ipso & illa alteratio non hz causam sibi co-
similem in alteratione & huiusmodi alterantur & sunt cor-
pora celestia. que p aliquam dispositionem in ipsis alterant
ista inferiora. Notandz fm commentato. secundo celi et
mundi corpora celestia non sunt alterabilia alteratione cor-
ruptiua. & de ista alteratione loquitur hic cum ostendit celus
non esse alterabile. sed est alterabile alteratione perfecti-
ua sicut appet a luna recipiente lumen a sole.

Sed ista dispositio que est in eis forte est ex ge-
nere eius quod agit in aliud: & forte non. Verbi gra-
tia q. calefactio quas facit in inferioribus est ex na-
tura nec calida nec frigida: sicut motus eius e ex na-
tura: nec graui: nec leui.

Adic mouet questionem. & primo mouet. secundo sol-
uit. tertio solutionem confirmat rone. secunda ibi. Sed
hic magis apparet. Tertia ibi. Et si ponatur. Dicit
ergo q. dictum est statim in ipsis ex hoc mouet dubitatio-
ne dicens q. illa dispositio est forte ex genere eius q. agit
in aliquid. sed aliquid sui generis. verbi gra calefactio qua
faciunt in istis inferioribus est ex natura non calida nec fri-
gida: sicut ex natura nec graui nec leui. & ideo hoc dicit q.
forte aliquis posset dicere dato q. corpora celestia in altera-
do ista inferiora causant aliquam qualitatem alicuius spe-
ciei p quam ipsa disponitur illam tamen alterationem fa-
ciunt per aliquam qualitatem que est eiusdem generis qua
inducunt in istis inferioribus: sicut videmus in multis q.
per vniam qualitatem vnus generis inducunt aliam eius-
dem generis. lz non eiusdem speciei vt aliqua per calorem

suum inducunt nigredinem in alijs: & cuius hoc posuit du-
bitando. s. q. posuerat esse vel non esse. ideo soluit h cum
dicit.

Et hoc est magis quod appetit q. apparet: & q.
iste quattuor: qualitates sunt actiue & passiue ab ali-
is necesse est peruenire ad qualitates actiuas non
passiuas: & apparentius e & dignius: vt iste que sunt
hic non reducuntur ad qualitates que sunt sui ge-
neris.

Derum corpora celestia alterant ista inferiora p aliquam
dispositionem in eis que non sunt eiusdem generis cu qualita-
te quam inducit in istis inferioribus qd declarat commenta-
tor q. iste qualitates prime istor inferioror sunt actiue & passi-
ue. & ideo necesse est peruenire ad qualitates actiuas tamu ita
qd non sint passiue & hoc est apparentius & dignius. s. vt
iste qualitates inferiorum reducuntur ad qualitates sui ge-
neris.

Et si ponatur dici fm prius & posterius: seque-
retur enim vt de genere qualitatum passiuarum
sit aliquod passiuum quod est remotum.

Confirmat solutionem sua ratione & primo facit hoc.
secundo ex dictis infert pconclonem ibi. Appet igit. p-
prio dicit q. dictum e statim. q. melius est q. iste qualitates istor
inferioror non reducuntur ad qualitates eiusdem generis. confir-
mans hoc subdit q. si aliquis diceret q. iste qualitates sunt
eiusdem generis cu qualitatibus superioribus cu genus est
analogu. quare dicit de eis fm prius & posterius: tunc se-
queret q. d. genere qualitatum passiuarum e aliqua qualitas
non passiuu. ex quo enim iste qualitates & superiores essent
eiusdem generis. & iste sunt de genere passiuarum: & in supio-
res qualitates nung patiunt. tunc aliquid de genere quali-
tatum erit non passiuus qd est impossibile: quare appet q. iste
qualitates reducuntur ad superiores que non sunt sui generis.

Notandz sicut dicit. iij. metaphy. & tertio d. ara omne
agens nobilius e passio & actus ead pcedit actum simpli-
citer. q. actus reducit potentia ad actum. appet etiaz ex eo-
dem nono q. passiuum hz respectu ad actionem. & ideo ne-
cesse est virtutes passiuas reduci ad actiuas simpliciter si-
cut potentia ad actum & inspectum ad pfectum. & ideo sic e
in proposito q. virtutes inferiores que sunt actiue & passiue
reducunt ad superiores que sunt actiue simpliciter. na lz quali-
tates inferiores habent cam in eis hic inferius. s. materiaz
& formam in alterando. ut supius hz cam simpliciter prima
vt appet ex intentione p-ri. Nota q. sicut impossibile e ali-
quid ee de genere corruptibilem & nung corripui naturali-
ter loquendo: vt pbat in fine primi ce. & m. sic impos-
sibile est aliquid ee de genere passiuor qd non sit passiuu
sine q. nunq pati.

Apparet igitur ex hoc q. ignis non est primus
calefaciens: quia est passiuus: sed necesse est vt pri-
mum calefaciens calefaciat per qualitatem existen-
tem non passiuam: sicut primum mouens mouet
per dispositionem non mobile.

Secundum ex dictis dices q. appet ex dictis q. ignis non
est primus calefaciens eo q. passiuus & qualitas p qua calefa-
cit e passiuu: q. igit qualitates passiue reducuntur ad acti-
uas simpliciter que sunt priores. eis ergo necesse est q. pri-
mu calefaciens p virtute non passiuu sicut mouens mouet
localiter p dispositionem. i. virtute oio imobile & huiusmo-
di calefaciens est celum. q. autem ignis sit passiuus appet
ex primo de generatione: q. communicat cum alijs in ma-
teria lz magis sit actiuus qz alia.

Alia declaratur est corpora celestia co-
poni ex motore et moto: et quod mouens in
eis est non corpus: sicut est dispositio de
ceteris motis ex se: et hoc ultimo octa-
uo physicorum in quo declaratum est quod motus quo
mouetur hoc corpus est eternus: in generabilis et
in corruptibilis. Et quia hoc declaratum fuit illic
quod istud mouens non est virtus in corpore: sicut est
in animalibus scilicet quia mouentia ipsa sunt vir-
tutes in corporibus.

¶ Postquam comen. determinavit de natura celi fin. quod co-
positum est ex motore et moto et accidentibus eius in compa-
tione ad generabilia. Ad determinandum de motore et moto
in propria forma. scilicet de quolibet eorum per se. et primo de ipso
moto. scilicet de motore ibi. Et si fuerit declaratum. Ad
hoc primo resumit conclusionem probatam et declarata superius et in
viii. phy. vi. ex eo coniunct. scilicet ad dicenda. scilicet primum sequen-
tia et declarat propositum ibi. Et cum ita sit. Adhuc primo
resumit conclusionem suam ad propositum in quo fuit declarata. scilicet re-
sumit declarationem ibi. Propositum autem. Primo dicit
quod declaratum est quod corpora celestia componuntur ex motore et moto
et quod motor in eis non est corpus sicut in aliis motis ex se. scilicet in
animalibus et hoc supple. cum fuerit declaratum in secundo libro et supra
ab Alex. i. fin. vii. phy. i. quo. vii. declaratum est quod motor ce-
lestis est generabilis et in corruptibilis quod fuit superius ad probandum
motorem non esse motorem in corpore. Et subdit quod illud fuit de-
claratum i. vii. phy. quod per duas rationes: quarum altera est. quod omnis
virtus in materia est finite actio. scilicet est quod virtus que est in corpo-
re celesti est finite motus vel non est finite motus ex quo con-
cludit quod virtus que est in corpore celesti non est in materia.

¶ Et hoc siue ponendo duas propositiones: qua-
rum una est quod omnis virtus in materia est finite mo-
tionis. Altera autem est quod virtus que in corpore ce-
lesti est infinite motionis: ex quibus concluditur quod
virtus que est in corpore celesti est infinite motio-
nis. Declaratur igitur in octavo physicorum per
eternitatem motus et temporis dicens quod omnis
virtus in materia est finita est manifesta ex hoc quod
omnis virtus in corpore scilicet virtus materialis
videtur diuidi per diuisionem corporis: secundum pauci-
tatem et multitudinem. Si igitur omne corpus sit
finitum: ut declaratum est in tertio physicorum: im-
possibile est virtutem infinitam esse in corpore: et
hoc manifestum est per inductionem. Et Aristoteles
laborauit in octavo physicorum ad declarandum
hoc ex fundamentis declaratis ex ipso: scilicet quod
omnis motus est in tempore ex quo intulit quod si vir-
tus infinita esset in corpore finito: contingeret illud
corpus moueri per illam non in tempore. Corpora
enim non excedunt in velocitate et tarditate ni-
si excessu eorum in virtutibus motiuis materialibus:
et excessus virtutum sequitur excessus corporum
scilicet quod corpus cuius virtus est maior est veloci-
ris motus: ex quo sequitur quod si aliquod corpus ha-
beret virtutem infinitam: ut moueatur in non tem-
pore. sed est declaratum omnem motum esse in tem-
pore. Nam in omni motu est prius et posterius que
sunt in tempore.

¶ Resumit declarationem istam. propositionem dicens quod pro-
positum quod dicitur quod in corpore celesti est virtus infinite motus illa sit
et declarata i. vii. phy. per eternitatem motus et temporis. propositum
autem quod dicitur quod omnis virtus que est in materia est finite motus fuit declara-
ta per h. quod omnis virtus corporis diuiditur dione corporis. ita quod in ma-
iori erit maior in minori minor: ceteris paribus. cum igitur omne
corpus sit finitum: ut probatum est tertio phy. et primo ex. et multum. et
ergo impossibile est esse virtutem infinitam in corpore: quia cum quolibet
corpore dato contingat dare maius si aliud corpus habet virtutem
infinitam: tunc in alio maiori est maior virtus: et sic ceterum dare vir-
tutem maiorem virtutem infinitam. quod est impossibile: et hoc est manife-
stum per inductionem: ut dicit. Et subdit quod Alex. laborauit ad
declarandum h. scilicet quod omnis virtus in corpore finita est ex fundamentis
declaratis ab ipso in. vi. phy. ibi. n. declarauit quod omnis vir-
tus in tempore et si est infinita et esset in corpore finito contingeret illud
corpus moueri per illam in non tempore cuius declaratio est quod corpora
non extendunt se in velocitate vel in non nisi per excessum suum virtutem
mouentium quod sumuntur secundum proportionem eorum ad sua corpora mo-
ta. ita quod corpus cuius virtus est maior respectu corporis mo-
uendi erit velocius motus. Si ergo aliquod corpus finitum
habuit virtutem infinitam mouebit in non tempore quod proportionabi-
liter sua velocitas excedit omnem aliam velocitatem quod non
esset nisi moueret in tempore. quod contra quod moueat in non tempore. et quod hoc
est impossibile cum declaratum sit quod omnis motus sit in tempore. id tamen
est quod in motu sit prius et posterius: quod sit in tempore. id impossibile est
virtutem infinitam esse in corpore et hoc omnia acta sunt superius. ma-
gis diffusse. sed hic recapitulat ea breuiter.

¶ Et cum ita sit est declaratum quod corpus celestis
ponitur ex motore et moto: et quod iste motor non con-
stituitur per rem motam. nec existit in ea: sed est ab-
solutus ab omni materia. Est querendum de hoc
quod mouetur ab eo: scilicet corpore celesti: utrum
sit compositum ex materia et forma: sicut est dispo-
sicio corporum: que mouentur apud nos ex se a pri-
mo motore: qui est in eis: scilicet corporum anima-
lium que mouentur ab anima: aut est simplex: et non
est in eo potentia omnis: scilicet forma a qua proue-
niat actio preter formam mouentem que non consti-
tuitur per ipsum: scilicet que largitur ei motum et
mouere in infinitum.

¶ Continuat se ad sequentia. Et primo facit h. propositionem iten-
tionem suam. scilicet declarat intentionem ibi. Dicam. Primo di-
cit quod cum ita sit quod corpus celeste componitur ex motore et moto: et
quod motor non constituitur in esse per rem motam. scilicet quantum ad esse est
absolutus ab omni materia. Ideo querendum est de isto cor-
pore quod mouetur ab ipso motore videlicet de corpore celesti.
Utrum circumscripto motore ipsum sit compositum ex
materia et forma sicut sunt corpora que mouentur a se apud
nos a motore qui est in eis. ut sunt animalia que mouen-
tur ab anima actu. corpus celeste est simplex ita quod non est
in eo potentia omnino id est materia que est in potentia ad
esse: nec per consequens est in eo forma a qua perueniat ac-
tio aliqua preter formam que mouet ipsum que non con-
stituitur in esse per ipsum: nec dat sibi esse. sed solus dat si-
bi motum continuum et infinitum. Adic aliquis posset
dubitare de hoc qui dicit commenta. quod querendum est de
celo. utrum est compositum circumscripto motore sicut sunt
corpora animalium que mouentur ex suo motore que est in
eis scilicet anima. videtur enim dicere quod corpora anima-
lium sunt composita ex materia et forma circumscripta ani-
ma per hoc videtur ponere gradum in formis. Ad hoc
potest dici quod ex verbis eius non habetur quod corpus sit co-
positum ex materia et forma circumscripta anima. Sed

quæritur utrum celum sit compositum circumscripto motore quoniam non dat sibi esse nec constituitur in esse per ipsum sicut corpora animalium sunt composita ex materia et forma quod est anima et motor eius qui dat sibi esse et sic intelligenda est propositio sua. sed quod secundum primum intellectum videtur dicere in. viii. phy. et. iiii. ce. et. mii. s. corpus aialis est aliquid in actu præter animam et id animal potest dividi in mouens et motum quod non est de grauibz et leuibz et in simplicibus.

Item soluat anima et potest dici quod corpora aialium sunt composita ex materia et forma et hoc ideo est quia forma aialium recipit multas operationes et plures: modo quanto perfectior est propter quas indiget pluribus instrumentis et organis vni quodque autem motorum organicum videtur habere distinctam formam ab alio et specificam ut cor ab epate et cerebro. et alijs est distinctio ut os distinguit a nervo et carne. hec tamen omnia prout sunt in eodem aiali non differunt forma specifica simpliciter. sed differunt dispositionibus proprijs materialibus recipientibus diuersas perfectiones ab vna forma. ita quod differunt formis accidentalibus. sunt tamen accidentia propria. et id videtur esse forme substantiales propter quod et introducitur in fine alterationis instanti sicut forma substantialis ut patet. dicitur. viii. phy. et. i. id est forme membrorum officialium. et etiam aliorum dissimilium non sunt forme substantiales per se dantes esse ab solute illis formis. sed esse est forma totius. digitus enim et caro mortui dicitur eoque cum digito et carne vini liceat habere eandem formam accidentalem et hoc est inia philosophi. vii. metaph. ante vltimum capitulum primum. s. quod autem os dicitur in illo paragrafo. Ad id autem vtiq; alijs. Si enim non esset vna forma essentialis totius corporis simpliciter tunc non generaretur ab vna forma existeret in vno membro. s. forma et in se in corde. quia dicitur. vii. metaph. vi sepe dictum est in generatione substantiali semper quod generat a sibi simili in ipso solum immediate formaliter vel virtute. nunc autem sicut philosophus declarat in libello de morte et vita cor est membrum primo generatum in aialibus habentibus cori primo est anima et ipsum generat membra alia. et id generatio membrorum aliorum dicitur quædam ascensio. ex quo apparet quod forma substantialis cordis est forma aliorum membrorum. sed in se differunt dispositionibus proprijs et apparet talis differentia in rebus eiusdem speciei vel maior sicut differentia sexuum ut masculus vel femella: et sic specialis solo potest ad hoc dari quod ipse dicitur in viii. phy. et in. iiii. ce. et. mii. quod in aialibus potest distinguere motum in actu quod intelligitur quod in eis est vna pars motoris et pars non o. Pars autem primo mouens et mota alio genere motus. s. motu alterationis et si moueatur localiter hoc accidit sibi. et ideo ibi distinguuntur mouens a moto ratione. potest etiam dici quod corpus aialis secundum quod est mixtum ex simplicibus quorum forme non manent in actu puro: nec eis sunt corrupte aliquo modo corpus distinguitur ab anima ratione. s. per maiorem solutionem melior est.

Dicamus igitur quod si fuerit concessum quod omnis virtus in materia est finita: nulla differentia est in hoc quod sit actiua aut passiua: scilicet receptiua. Si igitur corpus celeste recipit mouere in infinitum: ut declaratum: necesse est ut non sit compositum ex materia et forma: et ut sit simplex scilicet subiectum simplex primo motorum: qui est forma ipsius. Omne enim compositum ex materia et forma est finite receptionis necessarium: sicut est finite motionis in aliud. Est igitur proprium isti moto ex se quod est corpus celeste hoc quod motor ipsius non in materia: et quod illud quod mouetur ab eo est simplex non compositum. Et sic intendimus verificare propositionem in qua posuimus quod omnis virtus in corpore

suum mouere est finitum: et suum moueri est infinitum.

Declarat intentum. et primo ostendit quod celum circumscripto motore est simplex et non compositum. secundo ostendit ne dictorum mouet duas rationes et eas dissolvit ibi. Sed est questio de hoc et si concessimus. Circa primum est notandum quod ex eisdem rationibus quibus probat Avicenna in viii. phy. quod virtus que est in celo non est virtus in anima quæ suam iam resumpsit ex eisde ipsa probat hoc corpus celeste esse simplex et non esse compositum ex materia et forma ibi.

Dicamus igitur. Quod si concedatur vna de propositionibus proprijs assumptis. s. quod omnis virtus que est in materia est finita. tunc nihil refert: vtrum alia virtus sit actiua vel passiua vel receptiua. nam quolibet istarum tam actiua quam passiua. ex quo est in materia est finita. Tunc subiungit illam propositionem præassumptam. Si igitur corpus celeste habet eternitatem motus. ergo necesse est ut corpus celeste non sit compositum ex materia et forma. sed solum sit subiectum simplex suo primo motori. s. immediate dans sibi motum. sed non esse. quia omne compositum est materia est finite receptionis: sicut est finite actionis eo. s. quod sua forma et virtus in materia. et id tam actio eius quam receptio essent finitæ. quare ergo corpus celeste recipit mouere in infinitum. ideo non habet formam in materia quia non est compositum ex materia et forma. Est igitur proprium huic moto ex se quod est corpus celeste. quare motor ipsius non est in materia: illud quod mouetur ab alio motore est simplex et non compositum et dicunt hoc proprium esse celo inter alia mota ex se qualia sunt hoc mota composita sicut illa quod motor eorum est in materia et constituitur in eis per subiectum et dat esse subiecto. Et subdit quod sicut verificatio propositionis qua dicitur quod omnis virtus in corpore suum mouere est finitum. Sed notandum sicut scribitur primo de generatione quæcumque habent formam in materia et quæcumque agunt repatiuntur. cum igitur corpus celeste sit inalterabile et impassibile: manifestum est non habere materiam cum forma. Item secundo de generatione dicitur agere est per formam. pati vero per materiam. cum igitur agens substat per materiam et materia terminatur per formam. Sicut ergo existens in materia est finita in agendo. sic etiam materia erit finite receptionis et ita materia et forma essent sibi inuicem cause mutue finitæ scilicet quod forma erit finita ratione materie quod substat per eam et materia finita per formam. cum ergo celum finite actionis est in agendo vel recipiendo motum vni formam et perpetuum et non est compositum ex materia et forma.

Et sic concessimus quod in corpore celesti est virtus finita alia a virtute motiua: que non est in eo: nec constituitur per ipsam. verbi gratia. Virtus per quam intellectus dicitur habere ad motum circulares sicut grauius et leuius ad motum rectum per suam formam declinatio de qua dicitur esse nec graue nec leue: licet ista virtus sit in materia: et quod quod congregatur ex ipsa et materia sit corpus celeste: sicut dicit Avicenna: contingeret necessario ut in eterno sit posse ad eorum compositionem absque eo quod corumpatur quod destruitur in ultimo primi tractatus celi et mundi.

Ostendit hoc idem ratione ducente ad impossibile. et primo facit hoc. Secundo excludit quandam distinctionem Avicenne ibi. Est igitur necessarium. Primo dicitur quod si concedimus quod in corpore celesti sit virtus finita alia

a virtute motiua. i. alia a motore qui nō est in eo sicut fo-
ma materialis in materia nec cōstituit in esse ipsū motū.
verbi grā. Ut dicamus q in celo preter motore ē alia vir-
tus p quam ipsum celum dicitur nec esse graue nec leue:
et illa virtus est forma materialis. ita q illud quod aggre-
gatur ex ista virtute et sua materia est corpus celeste q re-
cipit motum a motore et sic celum habet esse per istam vir-
tutem tanq per formam substantialem sicut dicit Auicen-
na: tunc sequeretur q data sit ei possibilitas ad corruptio-
nem absq eo q corūpatur q probatur falsum in fine pri-
mi ce. et mū. Nota vt dicit cōmentator primo ce. et mū.
Si in celo esset materia que esset in potentia ad corruptio-
nem et tamen nunq corūpatur. et tunc aliquid esset fru-
stra in natura quia actio propria materie que est in poten-
tia ad esse est transmutatio de forma in formam sicut pro-
pria actio alicuius eladij est scissio. Si igitur nunq trans-
mutaretur tunc esset frustra tamen nunq attingeret pro-
prium operationem que est propter ipsas tanq propter fi-
nes vt habetur primo ce. et mū. sed deus et natura nihil fa-
ciunt frustra quare non apparet celum non habere mate-
riam que est in potentia ad esse et per consequens non est
compositum ex materia et forma.

Essē igitur necessariū non est nisi duobus mo-
di: necessarium. s. ex se et necessarium ex alio: et
possibile ex se: sicut potest aliquis extimare i corpo-
re celesti: scilicet ipsum habere virtutem finitam:
et acquirere necessitatem a virtute infinita separa-
ta a materia: vt opinatur Auicenna: estimatur eē
opinio Alexandri in quibusdam suis tractatibus:
et super hoc fundauit Auicenna suam declaratio-
nem de primo principio esse sine declaratione ei⁹
quod est motum eternum esse: et est declaratio fun-
data super propositiones instabiles: sicut tu vides

Ex dictis excludit quādam diffinitionem Auicen. d. q
esse necessarium est duobus modis. s. necessarium ex se et
simpliciter et necessarium ex alio possibile tamen ex se sicut
voluit Auicen. et aliquis posset extimare de corpore cele-
sti. s. q ipsum haberet virtutem finitam et possibilem ex se
sed acquirat ab alio necessitatem. s. a virtute infinita sepa-
ta a materia. et hoc opinio fuit Auicē. et videtur fuisse opi-
nio Alex. in quibusdam suis tractatibus et sup hoc Auicē.
fondauit suam declarationem qua probat primum princi-
piū esse absq h quod probat ipsum esse per eternitatem
motus sicut facit A. x. vij. p. h. est q a materia. probat
primum principium esse eternum per hoc q celum ē eter-
num. et cum hoc ce. s. eternum nō habeat ex se oportet da-
re aliud quod per se est eternum dans alijs eternitatem
aliter esset procedere in infinitū. et subdit q declaratio ista
contra procedit a materia reprobando primum principium
esse infinitum super propositiones instabiles non habentes
virtutes concludi propositum. vt tu vides. i. quilibet
potest videre q autem corpus celeste de se aliunde perpe-
tuare non posset p: obatur sufficienter in fine primi celi et
mundi. vnde ostendit q naturaliter omne corruptibile cor-
rumpitur quia natura non facit actiuum sine passiuo nec
conuerso.

Ed est questio de hoc quod dicit Ari-
stoteles in celo et mundo: scilicet q vir-
tutes corporum celestium sunt finite ac-
tionis: quia corpora celestia sunt finite

actionis quantitatis: ex hac propositione declarā-
uit q corpora celestia sunt finite quantitatis: et de-
dit causam in hoc q orbium celestium quidam mo-
uent vnā stellam: et quidam plures: et dixit q si stel-
le que sunt in orbe stellarum fixarum essent mino-
res vel maiores: non posset eas mouere vniuersa-
liter. Et declarauit illic vniuersaliter: q si virtutes
que sunt in corporibus celestibus essent i caleface-
re et mouere vniuersaliter infinite mouerēt corpo-
ra que sunt apud nos in instanti: et hoc facit extima-
re q in corporibus celestibus sunt virtutes actiue
finite.

Postq determinauit corpus celeste circumscrip-
to suo motore esse simplex non compositum ex materia et forma
h occasione predictorum mouet quasdam questiones et eas
dissoluit et diuidit in duas fm q duas mouet et soluit se-
cunda ibi. Et potest aliquis. Ad hoc primo mouet
questiones que faciunt dubitare secundo soluit eas ibi.

Et ad hoc dicamus. Quia dictum est prius q ppi-
um est celo hic supple q motor eius non sit in materia et
illud quod mouetur a motore sit simplex et non compositū
et motor dat sibi motum continuū et infinitū et sic vide-
tur q motores celi sūt virtutes infinite. ideo circa hoc mo-
uet questionem. d. q questio est h q A. x. dixit in libro ce.
et mū. et videtur ei contrariari. s. q dictum est h dixit in se-
cundo ce. et mū. q virtutes corporum celestium sunt fini-
te actionis eo q corpora celestia sunt finite quantitatis q
q mouetur a virtute finita i tempore determinato. si hoc
non esset finite quantitatis non moueretur in tempore de-
terminato vna reuelatione integra et q iste virtutes sunt fi-
nite actionis dicit q A. x. dedit causam in hoc. s. in signifi-
cando non in esse et est quia de numero corporum celestium
quedam mouet vnā stellam et quedam plures et dixit q
si stelle que sunt in orbe stellarum fixarum essent minores
vel maiores motor istius orbis non posset mouere eas na-
turaliter et demonstrauit vniuersaliter illic. s. in secundo
celi et mundi q si virtutes que sunt in corporibus celesti-
bus essent in calefacere et mouere infinite mouerēt cor-
pora que sunt apud nos in instanti. sed in tempore. mouē-
tur ideo estimatur q in corporibus celestibus sunt virtu-
tes finite actionis.

Et ad hoc dicamus breuiter q infinitum dici-
tur duobus modis: quorum vnus est virtus infini-
te actionis et passionis in tempore: et est finita in se:
scilicet in velocitate et vigore. Secundus est virtus
infinite actionis aut passionis in se.

Soluit predictam questionem et primo facit hoc. secun-
do excludit quasdam obiectiones que possent fieri ibi.

Non sequitur. primo soluit questionem. secundo ex sua
solutione excludit convenientiam et differentiam inter cor-
pora celestia et generabilia et corruptibilia ibi. Corpus
igitur celeste. Circa primum tria facit. primo premitit
quandam distinctionem ex qua habet solutio questionis.
secundo declarat membra istius distinctionis applicando
ad solutionem questionis. tertio concludit solutionem de-
claratam. secunda ibi. Virtus autem. tertia ibi. Infinitū
igitur. Dicit primo q dicamus igitur breuiter q infini-
tum dicitur duobus modis. vno modo dicitur virtus in-
finite actionis et passionis in specie. i. duratione est tamē
finita in se v3 in vigore.

Virtus autem infinita in actione ipsa aut passione non existit in corpore: siue fuerit celeste siue generabile: aut corruptibile. hoc enim non accidit corpori nisi secundum quod est corpus finitum: et ideo omnes mouentur et mouentur in tempore. virtutes vero in finite in actione aut passione. in tempore esse necessarium est corporibus celestibus: passione autem quia simpliciter sunt simplicia: actione vero quia sue forme non constituuntur per suum subiectum et utrumque est impossibile in corporibus generabilibus et corruptibilibus: quia sunt cum potentia ex materia et forma.

Declarat membra istius distinctionis applicando ad solutionem questionis. d. virtus infinita secundum se in actione aut passione scilicet infinita in vigore non excedat in corpore aliquo nec celesti nec generabili nec corruptibili quia non conuenit. sed aliter corpori scilicet virtutem infinitam nisi corpus esset infinitum quod est impossibile ut apparet. tertio physicorum. et ideo dicitur quod orbis mouet et mouetur in tempore quod habet virtutes finitas secundum vigorem. virtutes vero infinitas in actione in tempore id est duratione esse in corporibus celestibus sunt virtutes in passione durationis infinitas quia corpora celestia sunt simplicia. et ideo ipsa sunt corruptibilia quia possunt infinitatem recipere actionem et motum secundum tempus. sed quod sunt in eis virtutes durationis infinite in actione: hoc patet ex hoc quod sue forme non constituuntur in esse per suum subiectum. et ideo cum sunt forme sepeate non habentes contrarium nec subiectum per quod subsistant possunt agere in infinitum tempus. Et subditur quod utrumque illorum est impossibile in corporibus generabilibus et corruptibilibus habere virtutes infinitas in duratione et vigore nec actionis nec passionis eo quod generabilia et corruptibilia sunt composita ex materia et forma ideo necessitate corrumpuntur. quare vero nec agere possunt nec pati per tempus infinitum nec actionem infinitam habere in qualitate actionis.

Infinitum igitur esse in vigore cuius causa est corpus secundum quod est corpus est impossibile in corporibus celestibus ex diuersitate motoris et moti in eis a corporibus generabilibus et corruptibilibus: et est impossibile in corporibus generabilibus et corruptibilibus: quia virtutes eorum motiue sunt materiales: et corpora sua que mouentur ab eis componuntur ex materia et forma.

Concludit solutionem suam declaratam. d. quod infinitum in vigore cuius causa est corpus secundum quod est corpus est et est impossibile id est virtutem esse infinitam in vigore cuius virtutis corpus sit causa scilicet subiectiua id est que sit forma alicuius corporis si est siue sit corpus celeste siue aliquid quodcumque quia omne corpus est finitum ideo esset proportionata actioni virtutis infinite. sed virtutem esse infinitam in duratione in corporibus celestibus est necessarium propter diuersitatem que est inter corpora generabilia et corruptibilia tam ex parte motoris quam ex parte moti: quia motor in celo non constituitur in esse per motum et motum est subiectum simplex non compositum ex materia et forma et est impossibile esse infinitam virtutem in duratione in corporibus generabilibus et corruptibilibus quia virtutes

eorum motorum sunt materiales. scilicet constitute in eis per sua subiecta: corpora etiam que mouentur ab eis sunt composita ex materia et forma quia motor in eis non dat esse moto. et ideo quia de necessitate corrumpuntur non possunt infinitum tempus mouere nec moueri.

Corpora igitur celestia et generabilia et corruptibilia conueniunt in hoc quod actio et passio existens in eis sunt finite in se: et per hoc mouentur in tempore et sunt quedam velociora quibusdam cum hoc quod virtutes eorum motiue non sunt materiales: quia recipiunt ex modo isto receptione finita in tempore: in tempore vero receptione infinita.

Concludit conuenientiam et differentiam inter corpora celestia et generabilia et corruptibilia. d. igitur corpora celestia et generabilia et corruptibilia conueniunt in hoc quod actio et passio id est virtutes actiue et passiue existentes in eis sunt infinitas in se scilicet in vigore: propter hoc mouentur in tempore et quedam mouentur velocius quibusdam secundum quod in maiori proportionem virtus motiua excedit suum mobile et statim subiungit cum dicitur hic quod virtutes motiue eorum corporum celestium non sunt materiales. et ideo recipiunt infinitatem in vigore. virtutes autem generabilia et corruptibilia sunt materiales. ideo nullam infinitatem recipiunt nec in duratione nec in vigore.

Et non sequitur ex hoc quod in corpore celesti est virtus finita ipsa actio et passione: ut in eo sit virtus finita in tempore: nec sequitur ex hoc quod virtus finite actionis et passionis est: ut sit corpus possibile: et corruptum: aut ut sit compositum ex materia et forma: possibilitas enim non debet esse nisi ex hoc quod virtus finita in tempore sit: et sit compositum.

Excludit quasdam obiectiones que possunt fieri ei prius ponit obiectiones excludendo. secundo ostendit quomodo non concludunt ibi. Et est manifestum. primo dicitur quod ex hoc quod nos diximus scilicet quod in corpore celesti sit virtus finita in qualitate actionis et passionis id est in vigore non propter hoc sequitur quod in eo sit virtus finita in tempore licet forte aliquis possit credere. nec sequitur propter hoc quod virtus est infinita in vigore ut corpus illius scilicet celeste sit corruptibile aut compositum ex materia et forma non autem ex finitate virtutis in vigore.

Et est manifestum quod si poneremus corpus celeste componi ex materia et forma sequitur in ipso esse virtutem infinite actionis et passionis in tempore. Et est manifestum quod si in corpore composito ex materia et forma esset virtus infinita in tempore sequeretur in ipso esse virtutem infinitam in ipsa actione aut passione. Et est impossibile quod intulit Aristoteles ex positione virtutum quibus mouentur corpora celestia in tempore.

Declarat predicta. et primo declarat quod si corpus fuerit

compositum ex materia et forma sequitur ipsum habere virtutem finitam in duratione. et secundo declarat qd si corpus habet virtutem finitam in vigore non propter hoc sequitur ipsum esse compositum ex materia et forma. tertio ex omnibus predictis recapitulat solutionem predicte questionis secunda ibi Et est manifestum. tertia ibi Adonet autem receptionis. Prima dicitur manifestum est qd si posuerimus corpus celeste compositum ex materia et forma sequitur ipsum habere virtutem finitam in duratione. quia omne compositum ex materia et forma est corruptibile. omne autem corruptibile de necessitate consumitur ut probatur primo celi et mundi. quare omne compositum ex materia et forma est finite durationis. Et si diceret aliquis qd in corpore composito ex materia et forma esset virtus infinita in qualitate actionis et passionis id est infinita in vigore quod est impossibile scilicet qd in aliquo corpore sit virtus infinita in vigore. et hoc impossibile inquit dicitur. ex proportionem virtutum inuentum corpora celestia in tempore determinato. quia scilicet cuiuscunque motus celestis quantumcumque tardus ad motum diurnum qui est velocissimus altiorum est proportio determinata. quare non est possibile virtutem celestem esse vigoris infiniti. Nota qd materia et forma finite sunt et limitate in actione et in passione et in tempore. et ideo quodcumque fuerit compositum ex materia et forma materiali erit finite durationis. In intelligendum qd si aliquod corpus compositum ex materia et forma haberet virtutem esse infinitam cum duratione haberet virtutem infinitam in vigore cuius ratio est quia compositum ex materia et forma est corruptibile. si ergo prima nec tempore in finito et cum corruptens continue. si ergo in infinitum sua virtus resistit corruptenti. hoc autem non esset nisi infinitum sua virtus excederet virtutem corruptentis et non in aliqua proportionem determinata cum corruptens continuatur non solum idem numero sed idem in specie: necesse erit virtutem illius corporis eandem debilitari in tantum qd excederet a corruptente. quia in resistendo semper aliquo modo debilitaretur et corrumpitur quare sequitur si corpus est compositum ex materia et forma habeat virtutem infinite durationis qd habeat infinitam virtutem in vigore: et quia hoc est impossibile. ergo et primum.

Et est manifestum qd non sequitur ex hoc qd recipit passionem finitam in se non in tempore: aut recipit actionem finitam in se infinitam in tempore ut sit compositum ex materia et forma: sicut sequitur hoc quando actio aut passio fuerint finita in tempore. primum enim contingit ei fin qd est corpus tantum. fin autem secundum qd est corpus compositum.

Declarat qd si corpus habeat virtutem finitam in vigore propter hoc non sequitur ipsum compositum esse ex materia et forma. et dicit qd manifestum est qd ex hoc qd corpus recipit passionem infinitam in se id est habet virtutem passionem infinitam in vigore non finitam in tempore id est in duratione. quia primum convenit corpori secundum qd corpus scilicet habere virtutem finitam in vigore. et ideo omnia corpora composita qd non composita ex materia et forma in hoc communicant scilicet si habere virtutem finitam in duratione convenit corpori inquantum est compositum ex materia et forma. et proprium est com-

positum habere finitum esse du rationis.

Admodus autem deceptionis in hac questione et quod fecit Aristoteles putari contradicere sibi est equivocatio istorum duorum nominum finitum et infinitum. quoniam cum non distinguitur finitas et infinitas contingentes ex tempore a finitate et ab infinitate contingentibus ex actione et passione continget ista ambiguitas. et ex hac finitate in qua conveniunt corpora celestia et materialia declaravit univocaliter esse corpus finitum non ex finitate accedente corpori ex hoc quia est ex materia et forma: et ex hoc absceduntur dubitationes contra. Axi.

Recapitulat suam solutionem dicens qd modus deceptionis in ista est equivocatio duorum istorum nominum scilicet finitum et infinitum. quia cum non distinguitur finitas et infinitas a finitate et infinitate in vigore. ideo convenit ambiguitas in sermonibus philosophi cum quandoque dicat virtutes celestes esse finitas quandoque infinitas. et subdit qd de ista finitate in qua conveniunt corpora celestia cum generabilibus et corruptibilibus in vigore declaravit. Axi. omne corpus esse finitum non ex finitate contingenti corpori ex hoc quod est compositum ex materia et forma que est finita in duratione. et per istam distinctionem tolluntur omnes dubitationes. Axi.

Et potest aliquis dicere qd cum omne corpus agit per aliquid et patitur per aliquid: necesse est ut omne corpus sit compositum ex materia et forma.

Adonet aliam questionem. et dividitur in tres. primo ponit questionem arguens ad unam partem. Secundo solvit ibi Ad hoc dicamus. Tertio ex sua solutione inferit conclusiones ibi Et ad hoc. Videtur primo qd aliquis posset dicere qd omne corpus esset compositum ex materia et forma: quia omne corpus agit per aliquid sui et per aliquid patitur. illud vero per quod agit est forma: et per quod patitur est materia: ut patet secundo de generatione quia omne corpus compositum est ex materia et forma. et per consequens celum. quare videtur esse contrarium ei quod declaratum est in precedentibus.

Et ad hoc dicamus hoc esse verum. sed corporum quoddam est compositum ita qd forma constituitur per materiam. et ita qd materia est subiectum tantum non materia cuius esse sit in potentia scilicet corpus celeste. Et quoddam est compositum ex materia que est potentia et forma que constituitur per materiam scilicet corpora generabilia et corruptibilia.

Solvit dicens qd dicamus ad hoc quod est verum scilicet omne corpus est compositum ex materia et forma. scilicet de numero corporum quoddam est compositum cuius forma non constituitur in esse per materiam. et supple non dat esse materie ita qd materia eius est subiectum non materia cuius esse sit in potentia et actui essendi recipiat a forma. et hoc est corpus celeste. aliud est corpus quod est compositum ex materia et forma: que qualis materia est in potentia ad actum essendi. et forma eius constituitur in esse per materiam. et illa sit

generabilia et corruptibilia. et ita patet q. tam celestia q. in
feriora sunt composita ex materia et forma: sed diuersimodo
de. quia actio arguit formam et transmutatio materiam. co
mentator octauo metaphysice. et id alia et alia actio et tras
mutatio arguit aliam et aliam formam et materiam.

Et ex hoc videtur q. corpus dicitur de eis equi
uocari: q. eternum et non eternum non conueniunt
in aliquo omnino. Et hoc apparet etiam ex hoc q.
corpus celeste non datur ei subiectum nisi propter
motum localem tantum. Corporibus autem gene
rabilibus et corruptibilibus datur materia propter
generationem et corruptionem. forma autem datur
eis propter actionem: sed differunt. quia in altero
est infinita in tempore: et altero finita. et ideo illa sunt
non materialia: et ista materialia. In hoc igitur ha
bet hec questio quam ignorauimus diu ante longam p
scrutationem.

Infert quasdam conclusiones dicentes q. corpus vel cor
poritas dicitur de celo et istis inferioribus equiuocari. et pa
tet cum quid corporale et eternum non conueniunt in ali
quo omnino enim ex quo differunt tam ex parte forme q.
ex parte materie que sunt principia essentialia rei non pos
sunt habere in aliquo similitudinem omnimodam. ex hoc
etiam apparet bene q. corpus celeste non dicitur habere sub
iectum propter aliud nisi propter motum localem tantum
quia suum subiectum non est in potentia nisi ad ubi cor
poribus generabilibus et corruptibilibus datur materia
propter generationem et corruptionem: quia supple corpi
materia est in potentia ad actum efficiendi. sed forma datur
eis. s. uterque tam celo q. generabilibus et corruptibilibus
est forma finita in duracione. et ideo corpora supple celestia
non dicuntur materialia: ista vero generabilia et corrupti
bilia dicuntur materialia. et subdit q. secundum hoc oportet
intelligi ista questio quam ignorauimus diu ante longam p
scrutationem. Dubitari potest de hoc quod commen
tator dicit q. in celo non dicitur esse subiectum vel materia
nisi propter motum localem tantum. Videtur etiam q. d
beat sibi subiectum propter accidentia tantum alia que
sunt raritas et densitas et illuminositas que non possunt
esse nisi in subiecto materiali. et potest dici q. commenta
tor intendit hoc per subiectum materiam: que solum est in
potentia ad ubi. quia hic comparat materiam celi ad ma
teriam generabilium et corruptibilium. modo in celo non
est aliqua potentia nisi solum ad ubi que sit in potentia se
cundum totum celum. quia licet in celo sint aliqua accidentia
non potest tamen subiectum celi intelligi in potentia ad il
la. quia potentia intelligitur per transmutationem: ut patet
primo physicoz. In accidentibus vero celi per se non
est transmutatio nec intensio nec remissio. quare subiectus
eius non potest dici in potentia ad alia accidentia. Ad
si quis instaret de lumine: quia ad lumen non videtur esse
transmutatio. Dicendum q. ista transmutatio non est in
toto celo sed in parte: et ex hoc non potest attribui materia
toto celo sed etiam transmutatio sequitur motum localem:
nec etiam est transmutatio corporalis et in re qualitatem
illa que arguit potentiam materie: quia per accidentia alia
a motu locali non dicitur celum habere materiam. Et e
quitur rubrica Et fuit etc.

Antem declaratum fuit ab Aristotele
q. motus celi est primus et ex hoc fuit declara
tum q. motus est in moto: sequitur ut hoc

quod mouetur hoc motu sit eternum. Si enim esset
generabile et corruptibile: tunc motus eius non esset
primus motus.

Postquam commentator determinauit de corporibus
celestibus secundum se. hic determinat de motibus celo
rum appropriatis. secundo determinat de motore primo
tertio redit ad declarandum de natura corporis celestis in
habitudine ad primum motorem ut ex hoc compleatur sci
entia de celo et de eius motoribus. secunda ibi Et cum co
siderauit. tertia ibi Demonstratio. Circa primum tria
facit. primo premitit quedam valentia ad declarandum na
turam motorum appropriatorum. secundo et hic naturam
determinat ibi Et cum considerauit. Dicit ergo pri
mo q. cum fuerit declaratum tertio physicoz q. motus
celi est motus primus. et cum fuit hoc declaratum tertio
physicoz q. motus est in moto ut in subiecto: sequitur ex
his duabus propositionibus q. illud quod mouetur h. mo
tu scilicet ipsum corpus celeste est eternum. quia si ipsum
celum esset generabile et corruptibile: eius motus non esset
primus. Et subdit q. Aristoteles considerans res scilicet
possibiles in motu celi et quiete: necesse fuit propter hoc q.
motus esset primus ante omnem alium motum ut eius motus
sit eternus. Notandum ut declarat commentator octa
uo physicoz: q. si esset celum generabile et corruptibile
ita q. de nouo fuisset: sequeretur q. motus non esset primus
quia nullum corpus potest generari de nouo generaliter
loquendo nisi per motum et transmutationem. et non solum
per transmutationem factam in ipso sed etiam in genera
te qui generatur de nouo illud quod quandoque non ge
nerabit nec numero nec specie. si igitur celum de nouo
fuit generatum transmutatio fuit facta in subiecto genera
to cum secundum philosophantes ex nihilo generari non
potuit. si uero etiam transmutatio in generante cum de nouo
non produxit effectum quem prius non produxerat. et sic
illi motus fuerunt autem motum celi. quare sequitur q. si ce
lum esset generatum motus eius non esset primus. quare
ex opposito antecedentis infert oppositum consequentis. s.
q. si motus eius primus est: ipsum est eternum.

Et cum considerauit possibiles in motu eius et
quiete fuit necesse etiam propter hoc q. motus eius
est primus ante omnem illum motum ut motus eius sit
eternus. Et cum declarauit ista scilicet hoc corpus
esse eternum et motum perscrutabitur primo de motu ce
li. et inuenit illum moueri a virtute. nec graui nec le
ui. et quia omnis virtus grauis aut leuis existit in cor
pore generabili et corruptibili aut anima si fuerit cu
hac materia: necesse fuit ut hec virtus que est gra
uis nec leuis sit in corpore simplici: et ipsam non ha
bere subiectum nec contrarium: et ut sit anima neces
sario non admittat naturam: sed anima corporis eter
ni. et ut ista anima sit non abstracta a suo corpore: et
cum hoc separata ab ipso: in quantum hoc corpus
non indiget ipsa quia est permanens per se: sicut est
dispositio de animabus que sunt cum virtutibus
naturalibus. Et ut ista anima sit in eo. nam omne
motum ex se mouetur per virtutem existentem in eo.

Declarat naturam motorum appropriatorum. Et primo ostendit huiusmodi motores esse animas non materiales sed separatas quantum ad esse: sed coniunctas in suis motoribus quantum ad operationes. secundo ostendit quales sunt finis suas essentias: ibi Et cum consideras

Primo dicitur quod cum dicitur consideras ista que dicta sunt de corpore celesti. scilicet ipsum esse eternum et motum prius incipit perscrutari in octavo philosophorum de motu eius. et inuenit istum motum fieri a virtute nec graui nec leui id est a forma qua sequitur ut grauitas leuitas supple dicantur forme: aut si grauitas aut leuitas sunt a natura generabili et corruptibili: id est a forma materiali in materia que est generabilis et corruptibilis. et hoc supple si grauitas et leuitas supple non dicuntur forme sed qualitates communes formis in uariis aut grauitas aut leuitas ab anima. Si autem fuerit materialis existens in materia generabili et corruptibili. corpus igitur celeste cum non sit generabile et corruptibile necesse est motum esse fieri a virtute nec graui nec leui. de ista ratione tantum ponit maiorem in ista. sed dat minorem intelligere et conclusionem per hoc quod sequitur. Subdit enim quod necesse est quod hoc virtus que nec grauis nec leuis sit in corpore simplici. et quod ipsa virtus vel forma non habeat subiectum per quod uel consistat in esse. nec per contrarium a quo. scilicet corruptatur. ex quo enim virtus grauis et leuis est in corpore generabili et corruptibili. consequens est quod corpus quod non est generabile nec corruptibile habeat virtutem nec grauem nec leuem. et ita necesse est quod illa virtus que mouet celum sit anima non admixta materie. sed anima corporis eterni. et ita necesse est quod ista anima celestis si sit separata a mobili suo nec subiecto nec loco. et cum hoc quod ipsa sit separata ab eo quantum ad esse eo. scilicet quod corpus celeste non indiget anima ad suum esse: sed est per se ipsum et natura non recipiens esse ab ipsa anima sicut corpora animalium inferiorum recipiunt esse a suis virtutibus materialibus id est a suis formis vel animalibus. et ita anima celestis nunquam separatur a suo mobili licet sit absoluta in esse sed semper est in suo mobili. quia omne quod mouetur ex se: mouetur per virtutem existentem in ipso. cum igitur celum maxime mouetur ex se. ergo virtus mouens ipsum esse ceterum in ipso non existit. Nota quod de numero grauium et leuium: quedam sunt simplicitate: quedam mixta in inferioribus. grauitas et leuitas videbantur esse forme substantiales eo quod mediantibus eis mouentur ad loco propria cum extra ipsa fuerit. sed non qualitates consequentes formas substantiales: sed grauium et leuium mixtorum quedam sunt animata: quedam inanimata. et quocumque modo sit semper grauitas et leuitas sunt qualitates generabilium et corruptibilium.

Et cum considerauerit in istis virtutibus declaratum fuit ei ipsarum esse virtutem appetitiuam de virtutibus anime tantum.

Ostendit naturam motorum appropriatorum quantum ad suas essentias dicens. quod considerauit dicitur. naturam istorum motorum appropriatorum: notum fuit ei virtutes esse appetitiuas tantum. Notandum sicut dicit commentator octavo metaphysice operatio arguit formam. cum igitur in virtutibus corporum celestium apparet operatio appetitus. ideo appetitus primus mouens in moto dicitur tertio de anima. et commentator. xij. methaphysice. ideo necesse est motores celestes esse virtutes appetitiuas. sed quia in formis omnino absolutis si est virtus sensitiua materialis et absoluta: ut apparet secundo de anima. ideo in motoribus celestibus que sunt forme absolute est appetitus intellectus huiusmodi: ideo anime habent virtutes appetitiuas et voluntarias. et hoc commentator dicit duodecimo methaphysice quod de virtutibus anime

solum habent intellectum et voluntatem. idem etiam intellegit hic: licet non dicat de intellectu quia hic intendit per appetitum et voluntatem que sequuntur intellecta.

Et cum considerauit de virtutibus appetitiuis celestibus vidit eas moueri ad appetibile nobilius ipsum.

Determinat de motore primo et ponit quod propter motores appropriatos est alius motor nobilior eis secundo determinat illum motorem esse nobiliorem et perfectiorem ei ibi Et considerauit. Primo dicitur quod cum philosophus primo considerauit in istis virtutibus celestibus appetitiuas audire eas mouere ad aliud appetibile nobilius de ipsis cum mouens nobilius sic moto et agens passio. sed tamen appetibile mouet ipsum appetitum. ergo ipsum appetibile nobilius est ipso appetitu. et ideo appetibile mouet finem nobilitatem in ratione boni ita quod nihil est bonum vel simpliciter vel bonum apparens. unde si appetitus et intellectus fuerit constituta magnitudine et sensu: appetibile quandoque erit bonum apparens et non simpliciter eo quod in tali appetitu potest error contingere. sed si appetitus fuerit intellectus separatus: tunc eius appetibile est bonum simpliciter et hoc appetibile necessario nobilius est ipso appetitu. quia appetitus ordinatus nunquam tendit in vilius se: sed semper in nobilius. ex quo apparet quod appetibile propter quod mouet virtutes celestes est nobilius eis.

Et cum considerauit de virtutibus appetitiuis celestibus inuenit eas esse infinitarum potentiarum Et cum considerauerit in continuatioe motus eorum fuit declaratum ei quod causa continuatioe non est ista qua mouentur sed illud quod largitur eis continuationem est illud appetibile.

Ostendit illum motorem esse nobiliorem alijs et perfectiorem eo quod ipse est causa perpetuitatis et continuatis motus et alij ad hoc non sufficiunt. secundo ostendit ipsum esse nobiliorem et perfectiorem eo quod est causa in esse non solum ipsi motui: sed etiam omnibus alijs entibus: ibi Et fuit declaratum. Circa primum tria facit. primo ostendit motorem esse sufficientem causam et primam continuationis et perpetuitatis motus. secundo ostendit naturam istius motoris se. tertio recapitulat omnia supradicta ut etiam ostendat quod licet Aristoteles compleuerit scientiam de celo. secunda ibi Et quia continuatio non peruenit tertia ibi. Et cum considerauit. Primo dicitur quod cum Aristoteles determinauit de istis virtutibus appetitiuis scilicet in motoribus appropriatis inuenit eas esse infinitarum potentiarum. et hoc cum determinatam proportionem virtutis habent ad sua mobilia que sunt finite quantitatis. Et cum considerauit in continuitate motus quem faciunt virtutes quia videlicet motus continuus et perpetuus fuit ei manifestum quod causa continuationis motus proprie non est illa virtus que sit causa motus effectiue nulla istarum virtutum appetitiuarum que est effectiua motus sufficit ad causandum motum continuum et prope nobilius eis. Notandum est quod finita virtus in quantitate actionis non potest esse per se absque alio principio motus eterni: quia quod per se non potest esse ens absolute ab alio ita quod sit principium non potest esse per se sine alio causa motus eterni eo quod essentia rei prior naturaliter est sua actione. sed nulla de virtutibus appetitiuis celestibus prout est ens absolute ab omni alio omnino quod est finite virtutis in vigore. et ideo sicut est de suo vigore: ita erit de sua duratione sicut dictum est supra de celo et mundo

nisi esset aliud preter quod est a quo habet tanquam a fine
durationem perpetuam: quare de nullis virtutibus appeti-
tibus celi potest esse causa sufficiens per se perpetuitatis motus.

Itē illud propter quod anima est ut iam tactū est superius: magis
est. ex quo enim mouet per aliud necesse est esse ut finem disponē
illius propter quod mouet: moueant ita quod si illud propter quod
aliter se haberet uno tempore quā alio: vel quod deficeret ei deficeret
et motus. et hoc est quod prius dicitur. et ita. quod motores cele-
stes possunt semper mouere et non mouere. possunt enim semper moue-
re si illud propter quod mouent fuerit receptibile transmuta-
tionis alicuius motus cuiuscūque sit transmutatio. sed possunt
mouere semper si illud propter quod facit intransmutabi-
le aliquo modo. minor declarata est superius. scilicet quod motores ap-
propriati qui sunt virtutes appetitue non mouent propter
aliud. quare manifestum est quod possunt causare motū pro-
priū. Ad hoc dicendum quod prius motor est causa in esse
motus ut apparebit infra: sequitur quod sit causa in continui-
tate motus. quia motus est in continuatione: ut infra dicitur
per commentum. et his que dicuntur hic manifeste. Apparet
secundo esse de intentione commentatoris de quibus maxi-
me aliqui consueverunt dubitare. videtur est quod primum principium
non mouet in ratione cause efficientis sed solum in ratione
finis. dicit enim hoc quod declaratum fuit ab Aristotele. quod causa quan-
titatis motus non est illa forma qua sit motus: sed illud quod
largitur ei continuationem est aliud appetibile. et constat
hoc appetibile esse primum principium: quod est aliud a
forma concurrentis effectiue finem quod hic apparet ex inten-
tione commentatoris. Secundū est quod primum principium est
finitum in vigore: quod est de eius intentione. Dicit enim
hoc quod cum dicitur. vidit virtutes appetitivas corporum celestium
motores appropriatos esse potentiarum finitax et vigores
in finit: et vidit motus eorum esse continuationis perpe-
tue: ideo fit ei manifestum quod causa continuationis motus
non est illa forma que mouet effectiue sed aliud appetibi-
le ex quo siquidē apparet de intentione eius esse quod primum
principium non est finitum in vigore. ex quo enim appro-
priati motores non sunt causa perpetuitatis motus quia sunt
finitus vigoris. igitur a destructione consequentia sequitur
quod si primum principium quod est causa continuationis pro-
prie motus qui non est finitus vigore. Deinde cum dicitur:

**¶ Et quia continuatio non puenit nisi a motore
non moto: sequitur quod istud mouens non est corpus
nec potentia in corpore et quod est intelligentia abstra-
cta: quod etiam declaratum est in libro de anima. scilicet
quod omne quod est tale est intelligentia abstracta: quod
istud corpus celeste intelligit hanc intelligentiam.
Intelligere enim transmutat ipsum ad istud appe-
tibile.**

¶ Ostendit qualis sit motor primus secundum se. et quia dictum
est statim quod appetibile propter quod est motus et est causa con-
tinationis motus. nunc dicitur quod quia continuatio non pue-
nit nisi a motore non mouetur: sequitur quod iste motor a quo
est continuatio motus non est corpus nec virtus in corpore:
sed est intelligentia abstracta. et hoc declaratum est in ter-
tio de anima quod omnis forma que non est in corpore sed est
abstracta intelligentia. et hec intelligentia intelligit corpus
celeste videtur per suū motorem appropriatū. et hoc est intelli-
gere quod corpus celeste habet de ipsa intelligentia abstracta quod
transmutat ipsum ad aliud appetibile id est propter hoc quod cor-
pus celeste per motorem propriū intelligit primum quod om-
nino separatū est quo dependet et mouet propter illud ap-
petens conservare perfectionem et similitudinem quā ha-
bet cum eo. Nota quod sicut dicit commentator quod motor qui

dat perpetuam continuationem non est corpus nec potentia
in corpore sed intelligentia abstracta et ideo dicit philosophus quia
to philosophus: quod non solum intelligunt quod sit abstractus: quia
non est virtus materialis nec sistit per corpus quia est eo-
dem modo motores appropriati sunt absoluti. et ideo con-
tradictio vel natura non est propter moueri primo sed sibi co-
uenit et motoribus alijs celestibus. sed intelligit quod motor
primus est omnino abstractus ita quod non est forma materialis
nec inersa materie nec forma absoluta appropriata alicui
mobili: sed omnino est absoluta. et ita per hoc differat a moto-
ribus appropriatis qui licet sint absoluti ex se: sunt tamen co-
iuncti per operationem et appropriati ad decreta mobilia. et ex
hoc in consideratione oportet huiusmodi motores plures
opinari quicquid dicitur de motoribus abstractis in eo so-
lūm quod dicitur de primo qui est absolutus simpliciter et eodē
uero. sed non est ita est enim deceptio finem quid et non sim-
pliciter. et ideo commentator sepe motores appropriatos po-
nit in corporibus celestibus vel medium celi vel desiderat
um celi: ut supra dictum est in questione quadam. No-
ta quod per motorem appropriatum intelligit ipsum primum
motorem qui est primus. et ideo finem diuersitatem mouen-
tium appropriatarum diuersis ordinibus et sunt diuersi gra-
dus intellectus eius. sed ipsum primum finem omnino
modis et simpliciter. quia ut commentator dicit. et ita. metba.
non est idem. quia de primo principio intelligit motor pri-
mi mobilis cum eo quidem de ipso intelligitur motor
turni et intellectus: quod est idem quantum ad essentiam. et
hoc ideo est quia isti motores appropriati differant in per-
fectione et in esse: ut commentator dicit secundo celi et mundi.

**¶ Et considerauit etiam de causis eternitatis ce-
li: et declarauit in ultimo primi celi et mundi in eo ve-
ro potentiam existere omnino. et declarauit etiam
de virtute qua mouetur celus localiter. scilicet anima ap-
petitua ipsam non habere materiam nisi materiam
que est in potentia in loco tantum. Cum igitur sci-
uit has tres causas compleuit scientiam de celo. et
declaratum ex hoc toto quod dixit etiam in primo
celi et mundi. scilicet quod si in celo essent plures stelle aut ma-
iores cessaret motus aut minores. et sic cessaret co-
ntinuatio motus. Alius enim est necessarius in
continuatione.**

¶ Recapitulat prius dicta dicens quod cum Aristoteles co-
siderauit in causa eternitatis celi. et determinat in fine pri-
mi celi et mundi quod in celo non est potentia ad non esse sci-
licet quare ipsum secundum se est ingenerabile et incorru-
pibile: et declarauit etiam de virtute qua mouetur celus lo-
caliter quod non habet materiam cui det esse sed solum subie-
ctum cui dat motum cum sciuit istas tres causas comple-
uit scientiam de celo: et intelligit per tres causas subiectum
celi quod est quasi quinta essentia et motus appropriatus
que dicitur virtus appetitua eius. et hec duo remanent. et
tertia causa est quare motor primus qui est mouens appe-
tibile omnino immobile absolutum de quo prius loque-
batur. et subdit quod hoc totum declaratum fuit prius ex isto
quod philosophus dixit secundo celi et mundi quod si in celo
essent plures stelle vel maiores vel minores cessaret mo-
tus eius. et per consequens continuus esset in continuatione.
Notandum est per hoc quod dicitur scilicet quod in ce-
lo essent plures stelle vel maiores vel minores: et cetera ces-
saret motus eius. intelligitur de causis predictis scilicet
de ipso celo et motore appropriato qui est anima eius.

¶ Nam ex proportionem determinata istius motoris ap-

appropinquat ad suū mobile. pbat p̄s q̄ si eēt plures stel
le vel maiores cessaret motus vel non fieret in eadē velo
citate quando sit motus. Et implicite datur intelligi tertia
causa que est primus motor illa dicta causa declarata est a
p̄bo. viij. physicoz. x. xij. metha. Deinde cum dicit.

Et fuit declaratur in omnibus istis q̄ dator cō
tinuationis motus est dator motus celi. Et si ipse
non esset destrueretur et sic motus et celum. celum
enim est ppter motum suū: et si motus celi destrue
retur motus entū infinitoz sic mundus. Ex quo
verificatur q̄ dator continuationis motui ē dator
esse alijs entibus.

Distendit motore p̄m esse causa oibus alijs. Dicit q̄
declaram fuit ex omnibus istis que immediate supra dicta
sunt q̄ mouetur qui dat motū celi et continuationē. s. mo
p̄mus dat esse moueri qui mouet de genere successiuoz et
ideo suū continuū est suū esse: quod apparet. quia q̄ dat
continuationē motus dat esse motus. et nisi ipse mouet qui
dat continuationē esse: destrueretur motus. quia cū cessa
ret eius continuatio cessaret eius esse: et si destrueret mo
tus celi destrueretur celum per suū motum. quia vñquod
q̄ quod habet operationē p̄p̄iam est ppter operationem
tanquā ppter finem: secūdo celi et mundi. quare destructo
motu celi destrueretur celū vel esset frustra. et subdit q̄ de
strueretur motus istoz inferioroz: et per consequens entia.
quare destrueretur totum. ex quo apparet esse v̄x q̄ mo
tor: qui dat motū continuū dat esse omnibus alijs entibus
et est motor primus quia omnia habent esse per ipsum. et si
primus non esset: alia non essent et ita omnia ab ipso de
pendent in esse perfectione tanquam a fine. et hoc expresse
apparet motus p̄m quem causa prima dat esse omnib⁹ ali
is entibus in eternis et necessarijs de se p̄m intentionē p̄
losophi et istius cōmentatoris. quia hoc non est sicut causa
effectiua et pductiua dat esse suo effectui post in esse: sed si
cut ppter quem alia sunt et sicut conseruans et persiciēs.

Notandum est q̄ dicit: si destrueretur motus celi et tūc
destruerentur omnia inferiora. et hoc ideo quia celum nō ē
solum causam in esse istis inferioribus sed etiam in cōser
uari. nam sicut apparet secūdo de generatione et cōmū
tato: assumit secūdo ce. et m̄. motus solis in obliquo circu
lo est causa generationis et corruptionis. motus aut diu
nus est causa continuitatis et perpetuitatis et conseruatio
nis eterne in re naturali: quare patet celū esse causam isto
rum inferioroz non solū in esse sed etiam in conseruari: sed
destructa causa conseruatiua destruitur effectus. quare de
structo motu celi: destruerentur oia ista inferiora.

Demonstratio aut quā vsus est in vltimo. viij.
physicoz. s. q̄ virtus infinita non existit in corpore
finito siue fuerit virtus materialis: siue non plures
induxit errorem. Et multotiens locuti fuimus de
dissolutione questionis contingentis in ea. et simi
liter locuti fuimus de hoc q̄ contingit ex hoc q̄ pri
mū motum ex se et ex alio est per motus. Per acci
dens per naturam motoris sui. et hoc intendimus
declarare. Et est manifestum q̄ qui non destruxit
scientiam causarū istoz trium questioz q̄ non com
plebitur in eo scientia celi.

Quare reddit ad declarandum de natura corporis cele
stis in comparatione ad motorem primū: circa quod duo
facit. primo p̄mit intentionem suam. secundo declarat i
tentum ibi. Perscrutandum. Circa primum p̄mitit duo
ex quibus elicit propositum dicens q̄ demonstratio quāvi
sus est ap. in octauo physicoz. s. q̄ virtus infinita nō

consistit in corpore finito siue illa virtus fuerit materialis:
siue non: que demonstratio plures duxit in errorem: et mul
totiens fuimus locuti de dissolutione questiois cōtinuatis
in ista demonstratione. et intelligit per demonstrationē de
terminatis in materia. s. p̄positionem que assumpta ē p̄
videlicet q̄ virtus infinita non est in corpore finito. et sub
dit q̄ similiter et locuti fuimus de alio quod sequit de illo
prius dicto. s. q̄ principium ex se mouetur: ex alio per acci
dens idest per aliud. s. per naturam motoris appropriati.
secundo ex hoc statim elicit intentum suū: cum dicit. s. et
hoc intendimus determinare quomodo p̄mū motus ex
se quod est celus: ex alio. s. a motore primo. et hoc per natu
ram sui motoris appropriati. et subdit q̄ manifestum ē quā
vidit induit formam istarum trium causarum. s. scientiam
contingentium questionum. circa istas tres questionē nō
complebuntur in eo scientia corpus celeste quod est quin
ta essentia. Notandum q̄ per illa tria complebitur scien
tia celi: et ppter motum suū tanquam per p̄p̄iam ope
rationem: motus autem eius est ppter suū motorez q̄
propriatū qui mouet ipsū effectiue. nā agēndina non a
gunt nisi ppter intentionem vt ipse dicit secūdo ce. et m̄
di. motores autem appropriati sunt per motorem p̄mū
a quo dependent in esse et moueri vt supra dictum est. Et
predicte scientie alicuius non habeantur nisi per cognitio
nem omnium causarum: vt dicitur primo posteriorum: et
primo physicoz. ergo scientia celi siue his perfecte ha
beri non potest. Notandum est q̄ questio quam p̄po
nit primo de qua dicit plures fuisse in errorem quam ipse
soluit in pluribus locis est: q̄ si omnis virtus existens in
corpore est finita. igitur omnes virtutes celestes actu sit
finite: quare non poterant causare motus perpetuum. Et
si dicatur q̄ virtus terminans motum perpetuum est infi
nita: tunc sequitur q̄ mouet in non tempore: quod est im
possibile. et in parte ipse dissoluit istam questionem in capi
tulo immediate precedenti vbi ostendit q̄ virtutes celestes
vno modo sunt finite. s. qualitate actionis. et alio modo in
finite. s. in duratione. et eodem modo distinguit in secūdo
celi et mundi. sed solutionem magis completā dicit in. xij.
methaphysice. dicit ibi q̄ motus celi causatur ex duob⁹ mo
toribus: quorum vnus est infinite potentie: a quo habet
eternitatem: et alius est finitus in vigore a quo habet velo
citem determinatam. et in eadem sententia concordat i
quarto physicoz: vbi vult q̄ primus motor: cum sit sem
p̄ternus non est finitus nec infinitus eo q̄ non est quan
tus. nec habet attributionem ad quantitatem secundum vi
gorem. et ideo non sequitur q̄ non mouetur in non tempo
re: quia ibi vult q̄ proprietas mot⁹ sit a primo motore vel
quomodo indigeat motore primo ex hoc q̄ habet motore
qui mouet ipsam effectiue.

Perscrutandū est de hoc qd dicunt q̄ corpus
celeste est simplex et est spirituale. Intendit enī in
ipso esse dimensiones non in materia: et ideo nō re
cipit alterationē in qualitatibus nec in substantia.
Et ē sicut dicit Themistius q̄ sol et luna et alie stel
le aut sunt forme idest dimensiones non in materia
idest corpora spiritualia: aut habent materiaz equi
uocam cū istis materijs. Nullus enim dubitat in
hoc q̄ sunt corpora quia mouentur. Et est nullus
dubitat q̄ corpora non recipiunt alterationem in
substantia nisi quia sunt in materia. et ideo inueni
t in eis plus q̄ vnum numero: et sunt species et gene
ra. Corpora igitur celestia sunt corpora absoluta a
materia.

Decarat ppositum: circa quod duo facit: primo ostendit qualiter celum indigeat motore primo: vel quam habitu dinem in suo moveri habeat ad motorem primum. secundo occasione huius movet quandam questionem circa naturas corporis celestis et eas dissolvit. ibi Joannes enim Circa primum enim adhuc duo facit. primo celum adhuc non habere materiam proprie. scilicet eiusdem rationis cum materia generabilium et corruptibilium. secundo ostendit ipsam habere materiam que est in potentia ad vbi: ex quo demonstrat intentum ibi. Sed cum sicut duo. Dicit ergo quod cum sit dictus statim quod intendit hic declarare quod primum motum finem scilicet celum movetur ex alio per naturam sui motus appropriati. Hic dicitur quod perscrutandum est igitur ad hoc quod dicunt sapientes quod corpus celeste est simpliciter separabile id est separatim a materia et transmutatione. ideo est perscrutandum ut sciamus que potentia est in corpore celesti et que non. nam ex hoc apparebit quod intendit quosdam dicentes corpus celeste esse simplex et separabile intendit ipsum esse dimensiones non in materia id est corporeitate sine materia que est in potentia ad esse: ideo est inalterabile et immutabile substantia et qualitate. scilicet alteratione corruptiva. et subdit quod est sicut Themistius dixit quod sol et luna et alie stelle sunt forme id est dimensiones non in materia id est corpore spiritualia: aut si habent materiam est equivoce dicta cum materia istorum inferiorum. et probat statim. quia nullus dubitat quod corpora alterabilia non recipiant alterationem et transmutationem in substantia quia sunt in materia que deest in potentia ad formas diversas in specie et numero inveniuntur in ipsis rebus naturalibus plusquam uno numero sub una specie ut sunt species et genera. Sed cum corpora celestia sic non alterantur nec transmutantur finem substantiam nec inveniuntur in eis multitudine individuum: sub una specie. igitur corpora celestia sunt abstracta a materia: ac si argueret hic sic. Omne quod habet materiam alteratur et transmutatur finem substantiam. igitur. et. Et huius rationis ponit maiorem commentator in littera. Notandum quod corpora celestia dicuntur forme pro tanto: quia sunt existens in actu per se ipsa non per aliam formam dantem sibi esse formaliter. et quia in aliis actualitas existendi est a forma: ideo alia corpora quodammodo dicuntur forme. Notandum etiam quod omne habens materiam transmutabile est finem substantiam: quia materia subiecta potentia sicut accedens proprium suum subiectum. et ideo cum est sub una forma: ipsa etiam in potentia est ad aliam. et ideo materiale et transmutabile finem substantiam propter hoc dicit commentator septimo methaphysice quod transmutatio fecit se materia. et ex hoc est quod in materialibus inveniuntur pluralitas individuum sub una specie sed etiam a diversis numero eo quod materia per dimensiones sibi primo inherentes universalius indivisibilis est. et ideo cum aliquid agens per partes diversas agat eadem forma finem speciem recipitur in diversis portionibus materie: ut commentator dicit septimo methaphysice. et ita sunt plura individua sub una specie. Deinde cum dicit.

Sed tantum fuit dubium de eis utrum habeant materiam per potentiam que est in eis in vbi. Omnis enim potentia existit in materia. Sed forte videtur quod ista materia habet esse medium inter materias que est in potentia et inter actum purum. scilicet tres dimensiones in quibus non est potentia omnino: sic potentia habebit gradus et materia gradus. et per hanc potentiam indigent corpora celestia motore in quo non est potentia omnino.

Ostendit celum habere materiam que est in potentia ad vbi: inquit per modum questionis utrum in celo sit materia per potentiam que est in eo ad vbi dicitur quod sic. Quia omnia potentia existit in materia. cum igitur celum habeat potentiam ad vbi. igitur habet materiam. Soluitur dicitur quod forte videtur quod habeat materiam. sed illa materia habet esse medium inter materiam que est omnino in potentia et inter actum purum: quod est esse dimensiones in qua corporeitate non est omnino in potentia ad esse. et ita ista potentia habet gradus ita quod quedam est potentia simplex: quedam materia simplex que supplet esse pura materia et pura potentia: et hoc est generabilium et corruptibilium. et que quedam est materia finem quid: ut esse corpus celeste quod solus est in potentia ad vbi. et subdit quod hoc ppositum principale propter quod omnia alia dicta ab illa parte perscrutandum igitur: bucuque inducit: et est propter istam potentiam que est in corporibus celestibus. et indiget motore aliquo: qui non est in potentia omnino: et ille est motor primus. Notandum et quod dicitur. Dubitatur quod fore celum videatur habere materiam: pro tanto dicitur fore sicut dixit supra in isto libello: et octavo methaphysice: quod corpus celeste videtur magis habere nomen subiecti quam materie. quia materia est propria in potentia ad formam: et omne verum subiectum est fixum forme ut supra patuit. et sic corpus celeste proprie non est materia. Item notandum sicut dicit commentator secundo celi et mundi et aliquantulum assilutum est celum esse ligatum generabilium et corruptibilium cum causis eternis corporeis. et ideo necesse est inter principia eterna et res generabiles et corruptibiles sit ens tale medium quod sit eternum et transmutabile finem substantiam transmutabile a utem in loco. et si non esset ita: impossibile esset quod a principis eternis perveniret aliqua actio speculativa. propter quod impedit in octavo physicoz quantum antiquum nihil agit in istis inferioribus sine secundo antiquo. et ideo celum est nature medie habens aliud possibile litatis cum qua communicat cum istis inferioribus. Item sicut dicit commentator septimo methaphysice in corpore celesti non est potentia ut corrumpatur: ut supra declaratum est sepe. motus autem eius potest corrumpi: quia habet contrarium scilicet quietem. et ideo Aristoteles dicit nono methaphysice quod non est timendum quod celum stet et non est timendum quod celum corrumpatur: quia hoc est impossibile quod corrumpatur. quia hoc est impossibile quod si sit. ideo nullus timet cunctum quod est impossibile ut cunctum: sed illud quod est possibile de se. Cum igitur motus celi potest corrumpi quantum est de se: est impossibile quod corrumpatur: quia est motus sempiternus sine principio et sine fine: ut probatur octavo physicoz. ideo oportet quod necessitas sui esse: ex quo ex se non sit ab aliquo principio in quo omnino nulla sit potentia per se: nec per accidens et tale est solum primum principium: quia ex hoc dicitur primum motor: quia dat motui continuitatem: hoc propter modum quem declarat commentator in eodem commento preallegato. scilicet quod ipsum est idem eodem modo semper immutabile manens. ideo motoribus appropriatis idem semper et eodem modo ab ipse appetitur semper. et quia motus est per appetitum: ideo sicut idem semper eodem modo intelligitur et appetitur. et sic semper eodem modo sit motus. et ideo apparet quod corpora celestia quia possunt quiescere: indigent necessario ad perpetuationem sui motus motore in qua nulla potentia est omnino. in corporibus autem aliis quam in intelligentiis aliquid est possibilitatis: quod aliquid est intelligentis extra se dependere ex alio: ut dicit commentator tertio de animalium vigoris determinati finem villam proportionem ad diversis vero non possunt facere motum sempiternum necessarium.

Thomas autem grammaticus dedit questionem de qua plures considerantes non poterant euadere. Dixit enim si mundus est eternus debet habere potentiam infinitam. ergo est generabilis et corruptibilis.

Ad hoc quodam questionem: et primo mouet eam. secundo soluit ibi. Ad hoc dicendum. quia dixerat statim quod celum indigeat moueri. propter potentiam que est in eo ad esse. ideo circa hoc mouet questionem quandam quas mouet Thomas grammaticus dicens: quod Thomas mouet questionem periphetice de qua plures considerantes non poterunt euadere id est soluere. Dixit enim quod si motus est finitus vel celum esset finitum non possunt esse virtutes infinite: in octauo physicoz et in secundo celi et mundi. omne autem quod habet virtutem finitam est durationis finitum: quia duratio est propter aliquem. ex quo concludit celum esse durationis finitum. quare celum erit generabile et corruptibile.

Et ad hoc dicendum quod generatio et corruptio omnis motus est a virtute que est habitus: et omne quod caret causis motus necesse est habere quietem que est eius priuatio. Et non est impossibile existere in corpore finito quod caret motu quiete finitum licet corpus sit finitum. quies enim non est priuatio et priuatio non est potentia. Unde dicit Aristoteles quod cum stelle careant causis motus quas habet corpora celestia habent de necessitate quietem infinitam que est priuatio motus. Et similiter ostendit quod terra debet habere quietem infinitam que est priuatio motus: quia caret agente motum in ea infinitum. Et ideo dicit quod quies que est in ea contingit necessario ut sit fortior virtute celi qua mouetur. Ad motum enim super ipsam est motus enim impossibilis in eo: quod est quiescens cum careat causis motus: hoc est manifestum per se. In celo igitur est priuatio infinita licet sit finitum: cum quies sit priuatio non virtus sicut existimauerunt qui dixerunt quod quies est in eo per virtutem: imo necessario est per priuationem virtutis.

Ad hoc soluit. et primo demonstrat. secundo mouet dubium circa dictam solutionem et ipsam soluit ibi. Et ideo loquentes. Dicit ergo primo quod ad hoc dicendum quod generabile et corruptibile et vniuersaliter omnis motus est ab aliquo virtute qui est habitus. quies autem est priuatio motus propter solam carentiam causam et motus et non per virtutem aliquam que est habitus. et ideo omne quod caret causis motus necesse est habere quietem que est priuatio habitus. tunc ex hoc soluit questionem dicens quod in corpore finito non possit esse virtus infinita: non tamen possibile in corpore finito: quod caret motu esse priuationem infinitam eo quod quies est priuatio: priuatio autem cum sit potentia vel habitus bene potest esse priuatio infinita in corpore finito. quia caret causis motus et hoc declarat in textu. Ap. qui dicit secundo celi et mundi quod cum stelle careant causis motus quas habent corpora de necessitate habent quietem infinitam per se: tunc constat quod stelle sunt corpora finita: sicut dicitur de terra que dicitur habere quietem infinitam que est priuatio motus eo quod infinitum caret causa agente motu. et ideo dicit philosophus in libello suo de causa motus animalium: quod quies terre fortior est virtute in quiete quam celi. quia motus celi est super ipsum. omne autem

motus dicitur esse super aliud finitum ut apparet de causa motus animalium. motus vero impossibilis in eo quod est simpliciter quiescens: cum careat causis motus. quare apparet. non esse inconueniens quod in corpore finito sit infinita quies in celo: ideo est quies finita licet sit finitum cum quies nihil aliud sit quam priuatio eorum motum motu corruptionis. Et subdit quod hoc ignorauerunt illi qui dixerunt quod quies est intentio per virtutem que est habitus. et ideo non est in ista imo inest necessarius per virtutis priuationem momentis ad corruptionem. Nota quod istam solutionem tangit ad istam questionem circa quartum physicoz ubi dicit quod potentia. scilicet accepta motus est infinita: hoc est quia simplex non compositur ex materia et forma: et ex hoc quod caret causis corruptionis. abstractio enim materie est causa perpetuitatis ut ipse dicit secundo celi et mundi cum caret causis corruptionis manet in infinito. quod autem in infinito potest infinitum motum recipere ab alio. et eandem solutionem tangit primo celi et mundi. Aliam potest dare solutionem ad istam questionem in libro metaphysice. dicit enim ibi quod cum dicitur quod omnis potentia existens in corpore est finita: quod verum est. sed potentia dicitur multipliciter. est enim potentia in subiecto: potentia in alteratione: potentia ad vbi. Sed ut declaratum est in octauo physicoz et in primo celi et mundi quod in corpore celesti nulla est potentia nisi ad vbi. et cum dicitur quod omnis potentia existens in corpore finita est: verum est quatenus potentia corruptiva in ipso. sed non sequitur quod in celo sit potentia ad corruptionem nec finita.

Et ideo videmus loquentes in hac questione dicere utrum permanens permanet per se: aut per dispositionem additam illi. et est permanens per se quia permanentia est priuatio motus: et priuatio non accidit ei nisi quia caret agente motum. Et scias quia hec questio est vale bona.

Ad hoc circa quoddam dubium. quia dictum est statim quod celum habet quietem que est priuatio transmutationis in substantia per priuationem virtutis: non per priuationem qui est habitus. tunc dicit quod ideo loquentes in hac questione dubitans de hoc etiam querit utrum corpus celeste permanet per se vel per aliquam dispositionem additam. nam permanentia est priuatio motus: et priuatio non accidit ei in aliquo nisi quia in sua essentia caret agente motu vel transmutationem in substantia. ideo secundum suam essentiam est permanens. Et subdit quod hec quod est valde bona. quia multis in ista difficultatem. ideo in pluribus locis ipse dissoluit eam.

In fine expositionis super libro de substantia orbis Thomas de Bando philosophi preclarissimi.

Incipiunt questiones singulares super libro de substantia obis edita a clarissimo philosopho Iohanne de Bandano. Et primo.

Veritur utrum dimensiones interminate precedant formas substantiales in materia. Et arguitur quod non: quia illa que sunt actus non precedunt formam substantialem in materia dimensionibus interminate sunt huiusmodi. ergo ipse maior pars: quia actus non adveniunt enti nisi in actu: ens vero

in actu est per formam substantialem et ipsa forma: quia accidentia non precedunt formam minor pars: quia dimensiones sunt in genere quantitatis. Item si dimensiones interminate precederent formam substantialem in materia: sequeretur quod forma non adveniret immediate materie: sed mediantibus dimensionibus: falsitas patet apparet per commentatorem primo physico: quia forma substantialis immediate advenit materie prime. Item illa que sunt causata a forma substantialem non precedunt. sed magis consequuntur eas dimensiones: sed omnia actus sunt huiusmodi. ergo etc. Maior pars de se. effectus enim suas precedunt causas. minor pars ex primo physico: nam materia cum forma est causa omnium accidentium.

Item de vii. metaphysice: quod substantia est prior dimensionibus et specie: et ut commentator dicit circa principium eiusdem septimum: quod individua substantie precedunt individua accidentia. Individua vero substantie sunt actu per formam substantialem in materia. In oppositum est hic patet. et circa primum etc. et minus. Ad eundem questionis est sciendum quod si quod queritur si absolute verum dimensiones precedant formam simpliciter et absolute dico quod non: quia forme simpliciter et absolute dicte sunt eterne. et ideo nec dimensiones nec ipsa prima materia precedunt formam: et sic non ipsa forma via perfectionis precedit omnes dimensiones terminatas et determinatas: et etiam materiam primam. quare dimensiones non precedunt formam simpliciter et nec specie nec natura: dico tamen secundum quod dimensiones interminate precedunt quolibet formas substantialem secundum individua causaliter in materia et via perfectionis: quod pars ex multis. et primo sic: ita quod recipiant esse actuale ab omnibus alijs formis et quibus omnes forme communicant via perfectionis: precedunt has formas et illas in materia. dimensiones sunt huiusmodi. ergo etc. Maior pars de se: quia illa que perficiuntur per plures formas succedentes sibi invicem in illis precedunt unquam formas formarum. Illa per sicut pars de ipsa prima materia que perficitur per formas plures. Minor pars: quia dimensiones interminate esse actuale et determinatum recipiunt a forma et in eis continent omnes forme: sicut in materia prima: quia sicut materia prima recipit esse actuale a forma: sic et dimensiones ut dicitur in meta. quarto physico. Item si dimensiones interminate non precederent formam in materia tunc materiam simul non reciperet formas diversas in specie vel in numero. sed in eodem tempore esset tunc una forma: patet est falsum. ergo et actus: patet apparet: quia dimensiones nisi precedunt formam: cum materia sit una numero: nec dividit nisi per quantitatem: nec non forma dividit nisi per divisionem subiecti: tunc compositum ex materia et forma esset tantum unum individuum. Nam dicitur commentator vii. metaphysice. Quia multiplicatio individua ab uno generante est divisio materie in partes si dimensiones non precederent formas substantiales: forme non dividerent divisione subiecti. sed hoc est falsum. ergo est probatio patet si dimensiones non precederent: cum forma secundum se non dividitur nec materia: cum indivisibiliter intro ducere in tota essentia materie: et tunc non esset extensa forma extensione quantitativa: ex quo citam sequeretur quod subiectum haberet habilitatem ad recipiendum diversas

formas cum non posset dividi non esset multum in potentia: tunc nunquam denudaret a forma quam primo reciperet. sed esset in ipsa essentialiter: que omnia sunt absurda et contra sensum: nec valet quis dicat: quod cum forma introducit statim et dimensiones introducit: nec divisio commentato: ris quarto celi et mundi: et que dicit de forma tantum: datur et accidentibus consequentibus formam: et sic est de dimensionibus: quare ad hanc si sic extenderetur extensione subiecti hoc non valet: quia multum materia est in potentia: eo quod est indivisibilis per divisionem. Si igitur dimensiones: ut sunt dimensiones sibi advenirent per formam: sic potentia magis esset de essentia forme quam materie: quia propter unumquodque tale etc. quod est maxime impossibile: et hec omnia habentur a commentatore hic et in pluribus alijs locis. Sed sunt difficultates circa hoc cum dimensiones sint accidentia: quomodo possunt precedere formam substantialem in materia: cum esse omnium accidentium sit a forma. Secunda difficultas est: vel quod iste dimensiones interminate sunt eodem numero cum dimensionibus que precedunt formam. sed alie moventur similes istis et eiusdem speciei. Si dicatur quod sunt eodem numero cum precedentibus: cum semper actus sit in subiecto in actu ergo forma advenit enti in actu: et sic forma substantialis et accidentalis essent eodem in genere. sed hoc non differt ab alteratione: quod est inconueniens et per ipsum primo de generatione. Ad primam dicat quod dimensiones sunt accidentia. sed quod iste dimensiones putantur interminate sunt eodem numero: ideo sunt in potentia ad recipiendum terminos accidentales a qualibet forma: et ideo semper habent esse accidentales forme: ut commentator hic dicit: quod ipse dimensiones nunquam a materia. sed recipiunt diversa esse et diversos terminos a diversis formis. Ad aliam dicatur quod dimensiones que precesserunt formam in materia consequuntur circumscriptionis terminis qui sunt in eodem numero eodem modo quo dimensiones simplices sunt eodem numero et possunt de eodem: sicut materia prima ipsa dicitur una numero. per privationem formarum individuarum: ut commentator declarat. xij. metaphysice. Sed quod dimensiones et quodlibet aliud accidentis possit manere in materia sub esse accidentali sub aliqua forma substantialem a qua habent accidentale: ideo huiusmodi dimensiones secundum se non debent esse in actu neque materia cum istis dimensionibus: siue forma esset ens in actu: quia actum essendi semper recipit a forma tantum dimensiones quam materie: et ideo cum una forma corrumptur et alia introducit: aliud esse recipiunt dimensiones et alios terminos et ipsa materia: et ideo dicantur esse alie dimensiones que prius erant sub forma corporis in sua essentia que non fuerunt corrupte corruptione illius forme: et est de alijs eodem modo de accidentibus communibus forme corrupte et generate: ut apparet primo de generatione. Per hoc ad rationes in oppositum. quia omnes concludunt quod dimensiones sunt quod sunt in actu completo et sub proprijs terminis non procedunt formam substantialem. sed magis sequuntur eam: et hoc concessum est: et hoc videtur esse de intentione philosophi primo et secundo de generatione. et expresse commentator hic et in sexto et i. viij. metaphysice: et secundo etc. et minus. et primo et secundo de generatione. et hec est intentio Augustini in sua metaphysica. licet discordat a sententia commentatorum. et hoc cum dicit dimensiones esse in materia prima a quadam communi forma corporeitatis. et ideo dicit eas esse in actu corporeitatis. In hac sententiam commentatoria consentit Albertus in primo celi et mundi. nec unquam vidi auctoritatem contrariam: licet opinio sit alia divulgata etc.

Finis.

Veritur utrum forme substantiales sint coeternae Et arguitur quod sic: quia sicut est in effectibus formarum substantialem sic est in causis. sed in effectibus

est contrarietas, ergo et in causis: maior p3. nam cā et esse
cū sunt ppositionate: ut pōt haberi ex secundo pphico/
rū et quinto metaphysice. minor p3. q. in effectibus forma
rū substantialiū inuenit contrarietas: ut p3 in qualitatibus
contrariis. **¶** Dicitur: que suscipiunt magis et minus sūt
cōtraria. sed forme substantiales sūt huiusmodi. quare et.
maior p3. q. maius et minus cōtrariant: et magnā contra
riatur: ut dicitur quarto metaphysice: q. quedam sūt magis p
fecta et quedā minus. **¶** Dicitur: Illa que maxime di
stant existētia sub eodē genere sunt contraria: sed alię
forme sūt huiusmodi. ergo et. maior p3. quarto metaphy.
hec enim est diffinitio cōtrariis. minor p3. q. prima for
ma que est deus et forme cōtrariis maxime distant. **¶** Dicitur:
illa sūt tria que mutuo se cōtrariāt et vicissim in
sunt in eodē subiecto. sed contrariis est se mutuo corrup
pere et succedere sibi inuicem. minor p3. nam forme sub
stantiales materiales mutuo se cōtrariāt et sibi inuicem
succedunt in eodē subiecto: ut dicitur hic cōmentator. Idē
videtur p3a sentiri in primo et secundo de generatione et
corruptione. dicit enim in secundo ignē cōtrariari aque. q.
et. **¶** O ppositum dicit cōmentator primo et quinto pph
ico: et expresse p3a dicit in p3a cōmentis: q. substantie nō
hāc cōtrariū. Idē etiā dicit quinto pphico. **¶** Probās enī
q. in substantia nō est motus: pbat p hoc q. oīs motus ē
inter cōtraria. sed subā nō cōtrariāt substantie: ut ibi di
cit. quare et. Dico ergo ad istā questionem ponēdo opi
nionē cōpositorū quorundā. secundo opinionē Aver. pri
mo q. sicut p3m. scribit quinto pphico. opinio. Alex. sūt i ex
positione sua supra eundē librum de generatione et corrup
tione: q. forme substantiales sūt cōtrariis. credēs q.
forme substantiales cōtrariis sūt calidū et frigidū. sicut: ut appet
er intentione eiusdē Alex. supra quarto methaphysice. et iō Alex.
mouens quēstionē i. v. pphico. quō Alex. dicit in predica
mentis q. substantie nō hāc cōtrariū. et in li. phierme. di
xit: q. ignis cōtrariāt aquē: et solens dicit q. in libro pre
dicamentorū intellexit q. subā fm q. esset cōposita ex mate
ria et forma nō cōtrariatur alteri substantie cōpositę i li.
bro phierme. intellexit de corporibus simplicibus formis
elementorū que cōtrariant adinuicē. Sed ista opinio nō
valet: q. iste qualitates prime non sūt forme substantia
les et mentorū: tum q. ad formas substantiales nō est mo
tus: ad istas vero qualitates est motus. ut appet. v. pphico.
tunc ē q. iste qualitates sūt sensibiles: q. sūt tāgibiles:
forma vero substantialis minime. tum ē q. forma substā
tialis non suscipit magis et minus: ut dicit quarto et quinto
pphico. Sed he qualitates suscipiūt magis et minus: nō etiā
quod vere est: nulli accidit: primo pphico: et ideo cū iste
qualitates in mixtis sūt accidentia non pōt esse forme sub
stantiales simplicium: et etiā cōmentator. v. pphico: et.

Et erat etiam opinio Aue. q. forme substantiales continen
t adinuicem: ut videt ex intentione eius in secundo tracta
tu sue sufficientie. c. tertio. Sequēdo enim opi. Alex. ut in
plurib⁹ fecit: eo q. de grecis peripateticis p3 Alex. Alex.
sūt famosior apud arabes dicit q. si consideret forma sub
stantialis. pū est in materia faciens ens in actu et spēm:
q. ens est subiectum pphorum accidentium: et sic non ha
bet contrariū: q. introducit: et non p motum. si aut for
ma substantialis consideratur fm se. s. ipsa forma: et non
que est in materia prima: tunc forma substantialis cōtra
riatur forme fm suas qualitates: q. mediantibus qualita
tibus pphis mutuo se cōtrariāt: et ita eius opinio ē ca
dem cum opinione Alex. preter hoc q. non ponit illas q.
litate primas. s. calidum frigidum esse formas elemento
rum. et ideo dicit: q. due forme vicissitudinantur in eodē
subiecto: et inter eas est maxima distantia. sed ista opinio
etiā non est de intentione Alex. et in se non est vera: q. si
forme substantiales essent contrariis p seipsas corrumpe
rent se. calida enim p seipsas corrumperet se. calidū enī
p se corrumpt et expellit frigidum: q. est ei contrariū. for
me aut substantiales non agunt p seipsas. sed mediantibus
qualitatibus primis que sūt calidū et. ut pmenta.
dicit. vij. metaphysice. et p3a primo de generatione: ignis nō
agit q. ignis: quia forme substantiales non erant contra
rie: ideo dicitur opinio pmenta. que videtur esse q. con
trarietas potest duobus modis intelligi. Vno modo pphice
s. que sit sub eodē genere: et maxime a se distant: q. illa
sūt cōtraria: et isto modo contrarietas est pphice genere
quorundam accidentium: vtpote in qualitatibus. Alio modo
cōtrarietas accipitur: magis improprie: que est sicut perfe
ctum et imperfectum: et isto modo est contrarietas i eo q. redit
citur ad priuationem et habitum que est prima radix con
trarietatis: v. appetet quarto metaphysice. **¶** Der hoc
ad rationes dico ad quēstionem q. forme substantiales sūt
contrariis. Secundo modo q. differunt specie pfectum et im
perfectum. nam due forme diuersarum specierū nūq. sūt
equalis pfectionis: ut vult pmenta. secundo metaphysice.
Dico tamen q. forme substantiales nō sūt contrariis. pri
mo modo: q. cōstitunt in quodam indiuisibili ad ipas non ē
motus: modo inter quēstionē duo contraria. primo modo di
cta potest esse motus ex quo est inter ipas maxima distan
tia. **¶** Prima: vna forma substantialis non expellit nec agit
in aliam. sed hoc est mediantibus qualitatibus primis: co
traria aut mutuo se expellunt et cōtrariāt: ut iam dictū ē.
Et p3a dicit primo de generatione et secundo. Nam q. pūci
pale agens sit forma: veritatem hoc ē mediis: nūq. qua
litatebus tāq. agente instrumentali. quare sequit q. forme
substantiales pphice non sūt cōtrariis. **¶** Der hoc ad rō
nes. Ad primam cū dicitur: sicut est in cōtrariis etiā di
co: q. non oportet q. diuersę sūt habitudines cantarū ad
effectus et effectus ad causas: ut p3a secundo de genera
tione animalū. Et iō p3m. v. pphico. dicit q. substantie sim
plices sūt contrariis fm suas qualitates primas: et prime
qualitates in eis non sūt substantie: l3 assimulantur sub
stantiis: et idem etiā dicit. vij. metaphysice: quare ratio
non concludit. Ad aliud cum dicitur. Que suscipiunt
magis. etiam dico per interpretationem: quia ut dicitur
primo politice magis et minus non diuersificant speciem
et ideo non omnia que suscipiunt magis et minus sūt cō
traria ut sūt perfectum et imperfectum. Ad minorē
forme substantiales etiam dico q. forma substantialis non
suscipit magis et minus fm se: ut apparet. quinto pphico.
sed bene vna forma est magis perfecta q. alia: ut iam di
ctum est. Ad aliam: Ea que maxime distant etiam con
cedatur. Ad mī. dico q. non distant nisi fm magis per se
ctum et minus. dico etiam q. prima forma non est in gene
re sicut deus ipse: sicut alie forme separate sūt in eodē
genere cum illis inferioribus: nam corruptibile et incor
ruptibile plus differunt q. genere. quarto metaphysice.

Ad aliam: Illa sūt contraria. etiam dico q. verum ē.
Ad minorē. dico q. forme substantiales mutuo se cōtrariāt
pū mediantibus qualitatibus propriis: et ita fm suas q.
litate sūt contrariis: fm se vero non. Ad auctorita
tem philosophi est dicendum q. intelligit cōtrariari aque
fm qualitates et non fm se: ut iam dictum est.

f. mis.

¶ Sequuntur quēstiones de substantia orbis.

Sicut dicit philosophus secundo metaphysice
sic philosophiam veritatis scientiam vo
cari recte se habet. Et rō est quia ista sciē
tia debet merito veritatis dici cuius finis
est veritas. sed philosophia realis de qua
dicitur ppositionis est intentio: et huiusmo
di. igitur et. maior est nota per philosophum secundo de

anima inquiens q. iustum est vniuersumq. a fine denomi-
nari. Et ideo scia cuius finis est veritas debet dici verita-
tis scia. assumptus p. 3 secundo metaphysice. vbi dicitur q. si
nisi theoricè est veritas. constat autem realem philosophiā
quo ad omnes eius ptes esse theoricam vt declaratur. vi.
metaphy. concludit igitur tres esse philosophias theori-
cas. s. mathematicam physicam & theologiam. i. metaphy-
sicam. Et hoc pot. aliter declarari. illa scientia est veritatis
cognoscitiua que pcedit p. causas. philosophia realis ē bu-
iusmodi. igitur &c. maior est nota primo posterioz. scilicet. n.
veritatem scimus cum causas cognouerimus. Et hunc al-
ludr pbs secundo metaphysice. dicit. nescimus aut. vix si.
ne cā assumptū declaratur in oibus pibus phie realis qd
ē metaphy. cōsiderat causas nō solū quasq. verū etiam
altissimas. p. 3 ex eius pbenio. q. aut metaphysica ingrat
causas dicit pbs. vi. metaphy. q. aut pbs naturalis inq.
rat. etiā causas. p. 3 ex pcessu primi libri physicoz. & etiam
ostendit hic pbs i principio sciti metaphy. q. ois scientia
intellectiua est circa causas in principia indecomstrabilia &
simplicia. Quod attendens Seneca octuagesimo scdo epi-
stolarum ad lucillum dicit pbs res tradit non solum s di-
uinit. sed etiā humanisq. cogitat de pteritis. de futuris.
de caducis. de eternis. de tpe. ideo est pte ceteris appeten-
da cum sit veritatis cognitio & illius opatio fm rōnem sit
summe bonum in hac vta. dicit pbs primo ethicor. qui
vult boia felicitatem in opatione consistere ipsius anime
fm virtutem eius optimam in vta pfecta. optima autem
virtus anime est intellectus cuius opatio est veritatis co-
gnitio. huic consonat seneca decimo septimo epistolarū ad
lucillum. Scio neminem bene posse vivere sine studio sa-
pientie & alibi ad eundem sic ait. Lū omnia habueris cur-
& scientiam viles habere hec etiam erit vltimum vite in-
strumentum & subdit per huius ad omnem incursum sa-
piens inuictus est & interritus. non si paupertas. nō si in-
cius. non si ignominia. non si dolor. impetus faciat pedē
refert interitus. Equā illa ibit & interrita plenus est gau-
dio illaris & placidus cū diu ex pari vixerit. Inquit & ē
vicesimo primo epistolarum ad eundem studia te nobilē
efficiunt in studio eger non est animus: iō pbs ē summe
appetenda. licet enim omnis scientia que sub tripli diffi-
culta phie potest intelligi. est enim omnis scientia aut ac-
tīua factiua aut theoricā. vt nos docet sexto metaphysice in-
ter ipsas tamen scientie theoricæ que non causantur a no-
bis in tempore nostro simpliciter l3 magis ab opere natu-
re obtinent principatum tāq. pfectentes & nobilitantes in-
tellectum nostrum. Ideo concluditur sexto metaphysice
theoricas scientias esse alijs optatiores. nam theoricæ finis
est veritas. p. 3 ut opus: vt p. 3 secundo metaphy. ex quo
p. 3 pbiam esse homini necessariam & hec est quod dicit cō-
mentator octauo physicoz q. homo equinece dicitur de p-
fecto pscientias speculatiuas & de alijs hominibus: inter
quas consistit physicas homini maxime necessaria multi-
plici ratione. Primo q. nihil opportunius ē homini q. se
ipsum cognoscere. qui enim se ignorat parum aut nihil d
alijs scire potest. sed p. 3 physicam hō seipsum cognoscit. er-
go &c. minor declaratur. est enim scientia de anima pars
scientie naturalis vt dicit commentator in libro d anima.
plurima autē confidet alio scientie naturalis est de corpori-
bus vbi ait pbs tertio celi & similiter commentator ibidem
igitur minor declaratur: nam physica dat pluribus scien-
tia prima principia cognoscendi cum nostra cognitio in-
cipiat a sensu & hec traditur scientia sensoria & sensuum
igitur constat dare alijs principia cognoscendi. Ita facit
acquirere confirmationem in primis principijs vbi ait cō-
mentator in problemo de anima. igitur p. 3 physicam esse
necessariam homini inter omnes alias. Naturalis autē 3

phe plures sunt partes vt patet ex diuersa consideratione
entis mobilis quod est subiectum in ea cuius diuisio omi-
tatur eo q. in multis locis reperitur. Item ista ps pbi-
lophie naturalis & naturaliter magis desiderata sciri q.
de nobilioribus ingrit. Artes enim non differunt adinuicem
nisi aut nobilitate subiecti aut confirmatione demon-
strationis vt patet per philosophum & commentatorem in
libro de anima in problemo. hec autem pars que traditur
in primo celi & secundo saltem quo ad eius maiorem par-
tem tractat de nobilissimis corporibus & entibus habentibus
viam optimam per se sufficientem quam perficiunt
toto eterno a quo aliquid communicatum est esse & vivere
vt dicit philosophus primo celi. Est etiam pars maxime
sciri desiderata non solum q. de nobilibus entibus. sed et
quia modicum de eorum causis possumus perapere eo q.
a nobis distant & ratio est quia magis diligimus paruas
sufficientias habere q. maximas demonstrationes & effi-
caces rōnes de rebus notis: vbi dicit philosophus secun-
do celi & commentator: in eodem loco ait q. melius est sci-
re rerum de rebus nobilioribus q. multa de rebus vi-
lioribus. Et licet philosophus de illis entibus nobilibus
id est corporibus celestibus & eorum motoribus principa-
liter in libro celi inquirat q. alibi. in philosophia natura-
li tamen ob difficultatem eorum multa inscribit in alijs li-
bris. vt in octauo physiconum secundo d generatione pu-
mo primo methaphorā & in pluribus locis sic metaphy-
sice precipue in duodecimo. Et ideo semper Aristoteles
de natura corporum celestium & eorum motoribus obscu-
ra nec non & dubia dicere videtur. Et ideo Aristo. & cō-
mentator nec non singularis emulatoz quendam librum
qui de substantia orbis ab eo intitulatur composuit i quo
Auerrois de natura corporum celestium & similiter eo-
rum motorum & differentiam & conuenientiam eorum ad
generabilia & corruptibilia in substantia. & in actionibus
tam ex parte corporum q. ex parte formarum subcinat ex
plicuit quendam expressa ab Aristo. ex diuersis locis adsu-
mens: quedam ex verborum eius intentione syllogizans
ideo multi hunc librum despiciunt ex eo q. in eius textu to-
ta scientia introducit vt si verborum Aristo. esset trans-
latio nolens famam alienam insurpando sibi contribuere
quod erat alienis laboribus adinuentum quem si quidez
libellum q. de altissimis & nobilissimis scientiam Aristo.
nobis breuiter dilucidat duri pro viribus exponendum.
cuius intentionem si non cur alijs occasio attingendi iu-
ta illd secūdi metaphysice. s. q. hī qui superficialiter enū-
ciauerunt aliquid conferunt. nam habitum nostrū p. 3 ex
creitati sunt. Et ex his patet qui sit huius libri finis & intē-
tio. patet etiam causa efficiens & materialis formalis vt pa-
tebit. patet etiam ordo huius libri ad libros naturales. an-
netitur enim cum principalibus illius libri d celo: & ideo
est in eius ordine locandus. Est autem liber celi secūdus
inter libros naturales. Et quia in exordio huius libri cō-
menta. supponit celum esse compositum. Cum dicit inten-
dimus perscrutari de rebus ex quibus corpus celeste com-
ponitur. Ideo dimissis communibus questionibus que
in principijs librorum fieri cōsueuerunt. s. vtrum de tali ma-
teria possit esse scientia. & vtrum vna vel plures: & vtrum
scientia naturalis sit alia & alia ab his que parum aut nihil
conferunt. ideo primo.

Veritur an celum componatur ex materia
& forma vt videtur hic supponere commen-
& arguitur q. non: quia nullum perpetuum
componitur ex materia & forma. Sed celum
est huiusmodi. ergo &c. maior declaratur a
philosopho. viij. metaphy. dicente q. quecuq. sunt tras-
mutabilia fm substantiam non habent materiam. eterna
autem sunt transmutabilia fm substantiam: vt probat de

celo et presertim de primo celo. igitur celum non habet ma-
teriam et per pñs non est compositum ex materia et forma
minor p3 pñs celi. Confirmat illud qd non habet potē-
tiam ad non esse non componitur ex materia et forma ce-
lum est huiusmodi. igitur et p3 qd materia est illud cū quo
res potē ē et non esse. vij. metaphy. et i fine primi celi po-
tentia aut est mediate pō contradictionis. s. ad esse et nō ē
ut vult pñs. vij. metaphy. et in fine primi celi et mundi.
igitur qd non habet potentiam ad non esse non habet ma-
teriam: nec etiam potentiam ad esse. minor declaratur pñs
mo celi et mundi. s. qd celum non habet potentiam ad non
esse. Item qd mouetur motu perpetuo nō componitur
ex materia et forma celum est huiusmodi. ergo et. maior
declaratur nono metaphy. dicitur autem ibi qd non est ti-
mendum qd celum sit. et subdit rōnes huius. s. qd non est
motus celi supra potentiam contradictionis. cā enim sati-
gationis est materia ut idem dicit pñs minor p3. vij. phy-
sicoz qd celum mouetur motu ppetuo. Item in omni com-
posito ex materia et forma reperitur pluralitas individu-
orum sub eadem spē. Sed in celestibus non sit plura indi-
uidua sub vna spē: ut dicit commentator primo celi. igitur
celum non componitur ex materia et forma. minor p3 ex i-
tentione cōmentatoris. vij. metaphy. Et scēniz materia cā
multitudinis individuoz sub vna spē. Et etiam in secū-
do metaphy. pbat p hoc qd celum est vnum qd non h3 ma-
teriam igitur non cōponitur ex materia et forma. Op-
positum huius videtur dicere pñem. hic inmo concludit
et intentione pñi corpora celestia componi ex duabus na-
turis. sicut generabilia et corruptibilia. Item hoc etiā pot
argui rōne. Nam in omni eo quod mouetur necesse ē ha-
bere materiam: ut vult pñs. secundo metaphy. celū mo-
uetur ut docet sensus. ergo celū h3 materiam: ex quo segē
esse compositum. omne enim hñs inateriam est composi-
tum ut p3. Ad questionem est intelligendū. quid intel-
ligitur noie celi. nam p celum possumus duo intelligere. s.
aggregatum ex motore et mobili vel ipsum motum tantū
sive mobile quod est quinta essentia. si nomine celi intelli-
gitur aggregatum sic dico qd celū est compositum et sic in-
telligeret cōmentator hic. Et rō est qd omne quod mouet
ex se cōponitur ex duobus naturis. s. agente motorum et re-
cipiente motū ut pñ. sumit in ista. celum mouetur ex se ut
declaratur octauo phy. et ideo est pñm motum qd celum
sic est compositū et de hoc nō dubitatur apud aliquem sciē-
tem pñiam. Sed si celi nomine intelligit ipsa quinta esse-
tia semoto motore: Tunc dubitatur vtrum sit compositū
ex materia et forma: ita qd ista quinta essentia beat materiam
que de se est i potentia ad esse de se est possibilis ē: ē ne-
cessarium acquirat ab alio. qd solū de se habet esse necessa-
rium. s. a primo principio et hoc quia opinio Auicenne in
sua metaphy. et. Aliqui vero pñores philosophantes in-
ter nos tenent hanc opinionem in radice. nituntur tñ taz
fulcire alia via principiis Aristotilis magis propinqua ē
ratio eorum prima est ista: omne quod est actu ens vel est
actus vel habens actum. Celum est actu ens ut apparet
ad sensum. aliter non ageret. igitur est actus vel habens
actum. non potest dici qd sit actus: quia tunc esset forma ac-
tu ensiens et non esset sensu comprehensum. quod patet
esse falsum. igitur oportet dicere qd corpus celeste est ali-
quid habens actum et tunc oportet ponere in eo aliquod
subiectum sine actualitate quod est materia. Confirmat
tur quia accidentia sensibilia non possunt ē sine eo quod
habet materiam: cuius materia subiecta forma. sit causa om-
nis accidentium primo physicoz. igitur cum in celo
sint accidentia sensibilia patet ipsum habere materiam. Et

enim arguitur qd tunc celum haberet potentiam ad cor-
ruptiōem. Respondet qd illa materia celi non est priuationi con-
iuncta: eo qd priuatio non est aliud q3 carentia forme cum
aptitudine ad eam et que nata est in esse materie. materie
autem celi non est in materia inesse alia forma q3 ea quam ha-
bet: et ideo nulla admittit ē sibi priuatio. sed forma replet
totam possibilitatem materie eo qd est forma naturalis et q
secta: quod probatur ex vniuersalitate agentium. non enim
tamen agunt vnum effectum particularem ut faciunt for-
me particulares. Sed vniuersaliter non sicut forme inse-
riorum ideo totam materie possibilitatem replet ita qd non
remaneat in materia aptitudo ad aliam formam. et hinc est
etiam qd corpus celeste non est suscepituum accidentium
scilicet figure et aliorum sicut alia corpora inferiora. Et si
aliquis diceret videtur qd Joannes grammaticus sit con-
tra dictam opinionem scilicet qd tunc materia celestis dū
ferret a materia horum inferiorum per aliam compositio-
nem scilicet per aliquid additum dicunt qd non differt per
aliquid additum. sed solum per habitudinem ad alias for-
mas scilicet quia materia celi habet habitudinem ad for-
mam perfectam et vniuersalem: et materia horum inferio-
rum ad formas particulares. Hinc autem sententia licet
multi assentiant: tamen videtur obuiari sententia philoso-
phi in multis locis. intelligit autem hec opinio in celo ē
materiam que de se vel fm se considerata est in potētia ad
esse ita qd actum essendi habet a forma: et quantum ad hoc
non differt a materia horum inferiorum. sed solū differt
per diuersam habitudinem ad formam. Hanc autem ma-
teriam negat philosophus octauo metaphysice dicens qd
in substantiis eternis naturalibus qd foras non habent
materiam. et si habent non talem ut generabilia et cor-
ruptibilia. Sed solum fm locum mobilem. Ecce qd expresse
negat in celo quod est substantia naturalis eterna materi-
am que est in potētia ad esse. Sed solum dat sibi poten-
tiam ad vbi et idem paulopost dicit sic. Nec oportet omni
no materiam esse. sed quoz est generatio et corruptio ad
inuicem. quocunqz autem sine transmutatione sunt non ē
eorum materia et intelligit illa que sunt sine transmutatio-
ne in substantia. Et cōmentator idem qd dignus est qd
celum dicatur habere subiectum q3 materiam: cū propae
dicatur habere materias que est in potētia ad esse: nono
metaphysici. Item philosophus nono metaphysice dicit qd
nulla potētia ad esse est sempiterna. cuius rationem suo
iunxit. quia omnis potētia ad esse est contradictionis: et
ideo illud quod habet potentiam ad esse: habet potētiā
ad non esse. igitur tale non potest esse sempiternum: ut p3
primo celi. Et quo fm cum patet qd in celo non est mate-
ria que est in potētia ad esse. Item hoc arguit philosophus
in eodem nono metaphysici. ut assumptum est: dicitur
enim qd ideo celum semper mouetur quia motus eius
non est super potētiā ad esse et non esse. Et subdit ibidem
qd materia et potētia est causa fatigationis et aperte ostē-
dit ibi philosophus qd potētia simpliciter dicta que ē po-
tētia fm substantiam non est aliquid incorruptibile ne-
q3 in eo est aliqua potētia fm genus. sed omnia fm ge-
nus sunt actu in corpore scilicet omnes transmutationes.
potētia autem est tantum ibi fm partes ut ibi declarat cō-
mentator. Item secundo metaphysici. probat philosophus
ex hoc intellectum esse vnum: quia non habet materiam
que est causa multitudinis individuorum sub vna specie:
et ideo omnes relationes prius inducunt videtur concludere
fm intentionem philosophi in celo non esse materias
que est in potētia ad esse: nec valet qd in subsidium opi-
nionis adducit fuit abductum qd ista materia est aliter? ra-
tionis per habitudinem ad aliam formam: quia hec habi-
tudo non tollit quin materia de se sit potētia ad esse quod

negat philosophus in celo ut patet. Item talis habitudo cum non sit nisi quidam appetitus quo inclinatur ad formam videtur esse in omni materia: etiam inferiorum: non enim materia appetit formam in quantum forma est imperfecta: ut non potens perficere totum appetitum naturae. Hoc enim est ex imperfectione forme. appetitus enim materie naturalis est: ut per formam perficiatur totus appetitus suus. si autem non perficiatur totus hoc non variat essentiam ipsius materie in forma materia celestis. Si talis ibi esset cum hoc sit magis ex parte forme: vel oportebit in materia celi aliquam dispositionem dare ad susceptionem talis forme que non est in materia inferiorum inferiorum: et talis dispositio esset per aliam qualitatem: vel aliud additum quod faceret compositionem in materia illa: ut Joannes grammaticus arguit: ex quo sequeretur quod materia prima esset composita: quod est falsum. unitas etiam agentium non est sufficiens signum ad hoc quia hoc est ex parte motoris separati principaliter. Item sicut commenta arguit contra predictam positionem in primo celi. Si celum haberet materiam que est in potentia ad esse. sequeretur quod aliquid esset frustra in natura quod est inconueniens contra intentionem philosophi primo celi et multum: et in pluribus locis quia deus et natura nihil faciunt frustra. Consequentiam probat commentator primo celi. ait enim propria operatio potentie est generatio et corruptio vel transmutatio de forma in formam. Sicut propria operatio acutatis gladii est scissio. Si igitur esset alia materia que de se esset in potentia ad esse sine generatione et corruptione contingeret quod aliquid ens sine actione per quam fuit potentia ipsius materie cuius actio proprie est transmutatio de forma in formam. hoc sequitur si celum haberet materiam ut de se notum. Ideo videtur dicendum secundum Aristotelem et commentatorem quod celum ut ipsa quinta essentia circumscribitur pro motore non componitur ex materia et forma. sed est corpus simplex actu existens subiectum suo motori vel motoribus ita quod non est potentia ad esse: nec habet esse formali ter a motore: vel ab alia forma. sed solum est in ea potentia ad ubi ita quod cum sit subiectum simpliciter in actu sua forma id est suis motoribus coheret sibi absque alio medio id est non precedentibus dimensionibus nec alijs dispositionibus. sed tam dimensionibus quam alia accidentia communia secundum formam naturaliter: que est motor: hoc patet in primo secutione libri cum apparuerit qualiter in generabilibus et corruptibilibus dimensionibus interminat procedunt formam substantialem perficientem in materia. Et ad istam positionem sumuntur rationes prius dicte que de necessitate videntur concludere celum quod est quinta essentia non esse compositum ex materia et forma: et tunc restat rationibus contrarijs positioni fulcientibus respondere. Et primo cum arguitur quod est actu ens. Respondetur quod hoc ratio procedit ab insufficienti diuisione. nam diuisio quod omne quod est ens actu vel est actus vel habens actum vel medium inter purum actum qui est forma et puram potentiam que est materia et hoc est corpus celeste: quia ut dicit commentator primo celi illud quod est ligamentaliter inter principia eterna separata et ipsa generabilia et corruptibilia necesse est ut sit intransmutabile secundum substantiam. transmutabile autem secundum locum: ita quod sit medium inter purum actum et puram potentiam ut ipso transmutato semper in loco manente aut secundum substantiam non cesset agere alias transmutationes in inferioribus nisi tale ens esset motor: impossibile esset quod illa proueniret et actio temporalis a principio eternis naturaliter loquendo ut ibi commentator declarat: et ita totum communicat cum principijs eternis separatis in eo quod est simpliciter actu existens non habens in se potentiam ad esse: communicat autem cum generabili

bus et corruptibilibus in eo quod est corpus subiectum accidentibus et forme que est motor: habens in se potentiam ad ubi cuius actualitate recipit a forma: et tunc est in natura media iter separata et generabilia et corruptibilia. ideo predicta ratio non concludit. Ad aliam rationem cum dicitur accidentis sensibile non potest esse in eo quod non habet materiam. Respondetur quod verum est de talibus que sunt sicut accidentia inferiorum: modo accidentia celi et inferiorum non sunt eiusdem speciei ut patet per commentatorem secundo celi ut etiam patet. Nam accidentia celi non dicuntur esse sensibilia nisi sensu visus. ideo dicitur primo de generatione capitulo primo de actu quod tactus proprie dictus non dicitur nisi de rebus que patiuntur adimitti: et ideo proprie non est in celo: et ideo celum dicitur tangens secundum similitudinem. non autem tangens. Dico autem quod accidentia ut accidentia sunt non requirunt materiam. sed subiectum in actu. et ideo non est necesse quod ubicumque sunt accidentia ibi sit materia et cum dicitur primo philosophorum quod materia cum forma est. verum est que sunt in ea materiali ter ut ibi dicitur. sed non sequitur ex hoc quod materia sit causa omnium accidentium. sed tantum habetur quod ista accidentia requirunt subiectum in actu in quo sunt cum per se non possunt esse cum non sint entia. sed entis septimo meta: philosophi: sunt autem accidentia in celo propter formam que est motor eo quod sunt propter operationem ut patet. Et si obijciatur accidentia recipere est quodam pati: cum igitur corpus celeste sit simplex actu existens nisi habens propter quod patitur: impossibile est ipsum recipere accidentia nam pati contrarium est actui. Respondetur quod ut aliquali ter tactum est commentator loqui ut in libro hoc quod corpus celeste materia est animalium celestium. sed est perfectius ceteris materijs: quia non est de potentijs nisi solum ad locum: nec aliter assimilatur materie nisi in quantum est subiectum forme: ita quod non habet esse a forma: nec sua forma constituitur in esse per ipsum. nihilominus habet omnia accidentia propter formam que est motor: sicut figuram speciem propter ipsum motorem qui est forma abstracta. et ideo est principium motus circularis qui est actus alia: ut patet in hoc libro et hinc est quod hoc subiectum non est in potentia ad alia accidentia: cum non sit passivum in substantia licet igitur sit simplex actu existens: quia est subiectum forme abstracte habet accidentia propter ipsam formam ut dictum est. sunt tamen accidentia alterius rationis. Sed circa istud est dubitatio non modica quam mouet commentator primo celi: et est ex quo illud corpus non est compositum. Vtrum res intellecta ex isto corpore sit illud quod est sensatum ex eo vel aliud. Si dicatur quod res intellecta ex eo est illud quod nobis apparet ad sensum: si idem tunc res intellecta et sensata. est eadem quod est falsum. si sit aliud tunc necesse est celum esse compositum. tunc enim erit ibi singulare quod est obiectum sensus: et forma et quidditas que est obiectum intellectus et tunc esset compositum. Respondetur quod commentator solummodo dicit quod ista natura celestialis que est quinta essentia est materia corporis celestis actu existens prout corpus celeste comprehendit motorem et motum: et quia ista materia absque motore non accepta non habet formam dictam est. ideo ista forma est absoluta: et primo est una numero per se indiuiduata et est una numero et non est intellectiva nisi per respectum ad formam que est suus motor: ita quod sicut ipsum corpus non apparet nisi in quantum est subiectum forme ita non intelligitur nisi respectu forme que est motor: sicut ipsa materia prima non intelligitur nisi per analogiam ad formam primo philosophorum. Et si instatur quod non est simile de materia prima que est de se in potentia: et ideo non potest per se intelligi quia unumquodque intelligitur secundum quod est in actu. hoc

autem natura corporis celestis potest esse in actu sibi se, et ideo videtur quod sibi se possit intelligi. Dicitur sicut comen-
tator. Respondet et breuiter et obscure quod licet corpus ce-
leste sit actu ens de se: ita quod actum non retinet ab alia for-
ma, non tamen est existens per se, sed est subiectum in ac-
tu ipsius forme que est motor: cum qua semper existat, et
ita licet in natura celesti non sit alia potentia ad esse nec sua
actualitas essendi sit formaliter a motore nisi effectiue: est
tamen semper cum motore et propter motorem: sicut ma-
teria prima non potest intelligi nisi per formam eo quod non
potest existere sine forma: ita nec et ista natura celestis nisi
respectu forme que est motor: eo quod sine ista non est nec po-
test esse: cum suum esse sit propter motorem. Debemus au-
tem intelligere de isto corpore celesti quod est quinta esse-
tia ipsam esse subiectum ipsius forme abstracte: et ita celum
est intellectum in habitudine ad formam que est motor.

Idcirco sibi istam positionem est responsum rationibus
primis que probant celum esse compositum ex materia et
forma. Ad auctoritatem commentatoris iam patet quid
sit dicendum quia intelligit celum esse compositum sibi quod
nominis celi comprehenditur motor et motum. Ad ra-
tionem que dicit omne quod mouetur etc. Respondeo
quod verum est in omni generato composito ex materia et for-
ma, sic etiam intelligitur ista compositio ut commentator
ibi hoc declarat. Vel potest dici quod in omni eo quod mo-
uetur necesse est intelligere materiam que est in potentia
ad ubi et talis materia est corpus, non autem quod ibi sit ma-
teria que est in potentia ad esse. Tamen de ista questione
est alia opinio modernorum que dicit celum habere ma-
teriam eiusdem rationis cum materia inferiorum: ex quo se-
quitur celum de se esse corruptibile, rationem autem essen-
di recipit ab alio: et hec opinio est eadem penitus cum opi-
nionem Auicenne quam Averrois hic improbat: ut pate-
bit infra septies in libro celi: et in duodecimo metaphysice.
Ideo eius prosecutio dimittatur ad presens, et est expresse i-
probata a philosopho in fine celi ubi ostenditur multipli-
citer quod omne corruptibile de necessitate corrumpitur.

Veritur secundo an celum mouetur ex se et per
quem modum et arguitur quod non, quia quod mo-
uetur ab alio extrinseco non mouetur ex se, ce-
lum est huiusmodi, ergo etc. Ad id patet quia
quod mouetur ex se mouetur a principio intrinseco. Ad id
non patet quia celum mouetur ab intelligentia separata:
ut patet octauo physicoz et primo celi et commentator di-
cit hoc. Item quod est simplex non est diuisibile in per
se motum et mouens: nec mouetur ex se: celum est huius-
modi, ergo etc. Ad id est philosophi octauo physicoz
quod omne quod mouetur ex se est diuisibile in per se mouens
et per se motum. Ad id non habetur primo celi et commenta-
tor: hic quia celum est simplex. Item nihil mouet ex se, igitur
non celum. Ad id patet septimo et octauo physicoz: quod
omne quod mouet mouet ab alio, consequentia est de se nota.
Item illud quod mouetur ex se potest ex se quiescere, ce-
lum mouetur ex se, igitur etc. Ad id patet octauo physicoz:
ideo etiam alia dicitur ex se moueri quia ex se pos-
sunt quiescere, celum autem non potest ex se quiescere. Ad id
non patet secundo celi et nono metaphysice: quia non est ti-
mendum quod celum stet aliquando. Oppositum dicit hic
commentator et octauo physicoz. Ad questionem di-
cendum quod aliquid moueri ex se potest dupliciter intelligi:
vel ex se simpliciter vel per partes, dico igitur quod celum non
mouetur ex se. Primo modo: sed secundo modo. Secun-
do dico quod mouetur ex se per partes ut sufficienter patet d-

clarando. Nam si celum mouetur ex se simpliciter: et
primo modo sequitur quod idem erit eiusdem simul essentia
in actu et in potentia, hoc autem est falsum, igitur etc. Ad id
patet quia si celum mouetur ex se primo illud esset mo-
uens et motum penitus, et tunc cum mouens sibi quod huius-
modi sit actus et motum sibi quod huiusmodi sit in potentia idem res-
pectu eiusdem esset in actu et in potentia, falsitas consequen-
tis patet: quia actus et potentia sunt differentie maxime op-
posite, ergo etc. Item si celum sic mouetur idem corpus
fleceret se supra se, sed hoc est falsum, ergo etc. Antece-
dens patet ex quo idem mouetur se ipso fleceret se supra
se: quia in se ageret, et antecedens patet in libro nulli. Ad id
est commentator tertio de anima quod virtus corporea non fle-
cit se supra se quanto magis corpus. Secundo dico quod ce-
lum mouetur ex se per partes: quia quod est indiuisibile
in per se mouens et per se motum mouetur per partes
celum est huiusmodi, igitur etc. Ad id patet secundo et octa-
uo physicoz. Ad id non patet per commentatorem hic, ce-
lum enim complectitur motorem et mobile. Preterea
illud mouetur ex se quod mouetur ab alio determinato lo-
co et non distinguitur ab eo loco celum est tale, igitur etc.
Ad id patet octauo physicoz quia illud mouetur ex se.
Ad id non patet quia celum mouetur ab intelligentia que per
pauca non habet locum quia non est quantitas nec corpus.
Tercio dico quod celum mouetur ex se sufficientissime: et pri-
mo illud mouetur ex se sufficientissime est in potentia
non dependet, sed per se subsistit et cuius mobile non ap-
podiat alteri, celum est huiusmodi, igitur etc. Ad id pa-
tet quia animal non mouetur ex se sufficientissime quia non
est per se subsistens, sed eius anima dependet ad corpus,
ubi dicit commentator tertio de anima. Corpus igitur ani-
malium in suo motu appodiat alteri: ut patet libro de ca-
motus animalium, corpus autem celeste in suo motu non
appodiat alteri quia est ipsum primum corpus et primum
mobile: ut patet ex octauo physicoz quare celum moue-
tur ex se sufficientissime per partes hoc est per motorem
immobilem, et tunc pateat ad questionem, primo quod celum
non mouetur ex se simpliciter, secundo quod mouetur per par-
tes, tertio quod mouetur ex se sufficientissime. Et ad ratio-
nes et ad maiores cum dicitur quod mouetur ab alio ex-
trinseco, concedo si illud extrinsecum habeat locum deter-
minatum, aliter non est verum. Ad minorem etiam cum
dicitur celum etc., concedo, sed tamen ista igitur intelligen-
tia a qua mouetur celum non esse distincta loco nec sub-
ioco a celo. Vel aliter maior conceditur si illud extrinse-
cum non est appropriatum, modo intelligentia est appro-
priata suo orbi: ita quod alium orbem mouere non potest: ut
patet secundo celi. Ad aliud etiam dicitur quod est simplex etc.,
conceditur: ad minorem etiam dicitur celum etc., negatur
quia nomine celi comprehenditur motor et mobile: ut pa-
tet per commentatorem hic ex quo ipsam probat esse com-
positum ex duabus naturis, sed corpus celeste idem quanta
essentia separato motore est simplex et non mouetur ex
se. Ad aliud etiam cum dicitur nihil mouetur ex se conce-
ditur simpliciter et primo quia tamen sibi partes ratio non
concludit. Ad aliud etiam dicitur quod mouetur etc., et once-
ditur quod mouetur motu voluntario et aptum natum est qui
escere: et quia celum est primum mobile: et cuius motus est
primum ideo non est determinatum in quo non fuerit: ut
probat octauo physicoz: et ideo non potest quiesce-
re etc.

Veritur etiam quia Commentator dicit q materia prima est ens. Vtrum materia prima sit ens. Et arguitur q non. quia omne quod est medium inter contradictoria non est ens. materia prima est huiusmodi. ergo etc. maior patet: quia inter contradictoria non est dari medium. Minor: patet primo quoniam. Item si materia esset ens: aut naturale: aut mathematicum: aut medium. sed nullum istorum. igitur etc. maior patet per partes reales philosophie quia non sunt plures: sexto metaphysice et consequenter entia realia non sunt plura. minor: probatur pro prima parte. nam omnia naturalia habent aliquem modum motus. sed materia nullum. igitur nec est ens mathematicum. quia ista abstrahit a motu et a materia. sed materia non abstrahit a materia: aliter abstraheret a se ipsa. ergo non est ens mathematicum. Item quod non differt a priuatione non est ens. materia est huiusmodi. igitur. maior patet. quia priuatio non est ens. minor patet quia differentia materie est potentia. sed potentia est sibi per priuationem: et propter quod vnumquodque tale et illud magis. ergo etc. quia si potentia est differentia substantialis materie multo magis priuatio. Item quod est terminus corruptionis simpliciter est non ens. materia est huiusmodi. ergo etc. maior patet quia generatio simpliciter terminatur ad ens simpliciter: ut patet primo de generatione. quare corruptio similiter terminatur ad non ens simpliciter. nam motuum oppositorum termini sunt oppositi. minor patet ex primo de generatione. quia terminus generationis simpliciter est forma substantialis que facit esse actu actu. terminus vero corruptionis simpliciter est priuatio forme que nihil aliud est q materia prima. Oppositum huius dicit commentator hic. Ad questionem tanguntur opiniones. Optimo fuit quorundam antiquorum q materia prima non sit ens. quia sicut priuatio non est ens: ita et materia: ut patet primo physicoz. Sed hec opinio non valet. quia materia et priuatio differunt. nam ista sunt distincta quoz vnus manet: aliud non. sed materia semper manet: priuatio autem non etc. maior patet ex primo de generatione. minor: patet quia etiam per transmutationem forma introducitur in materia. priuatio illius forme corrumpitur: sed materia manet. ideo non sunt eadem. nec valet si priuatio dicatur q priuatio non corrumpitur absolute. quare sufficit ad materiam differentiam et q priuatio non manet eadem non sicut materia. Item illa non sunt eadem quorum vnum est in predicamento substantie aliud non. sed materia prima est in predicamento substantie et priuatio non. ergo etc. maior patet primo priorum. quia predicamenta sunt impermixta. minor: patet quia priuatio non est in predicamento substantie sed circue omnia predicamenta. igitur hec opinio reclinatur. Alia fuit opinio quorundam antiquorum q materia prima est actu ens sicut corpus ignis vel aeris: ut patet primo physicoz. Sed hec opinio non tenet. quia si esset vera cum in vtroq termino transmutationis subiectum maneat. scilicet materia quicquid adueniret illi subiecto esset accidens quia adueniret enti in actu ut arguit commentator primo physicoz. Arguit commentator contra Auicennam. et hec opinio ideo non stat: immo sequitur q entia essent eadem substantialiter: immo non esset nisi illud subiectum in actu ideo omnia non differrent nisi accidentaliter. sed hoc est falsum: ideo materia prima non est ens in actu. Ideo est opinio philosophi et commentatoris q materia prima est ens in potentia ut patet primo physicoz. et potest quadrupliciter declarari. Primo quia quod recipit omnes formas naturales nullam habet de se non est ens in actu. materia prima est huiusmodi. igitur etc. maior patet quia habet esse denudatum: ut patet primo physicoz et tertio de anima. minor: patet pri-

mo physicoz. et tertio celi et hic per commentatorem. Item si materia esset ens in actu simpliciter sequeretur q omne adueniens materie prime esset accidens: ut supra arguebatur. consequens falsum. ergo et antecedens. consequentia nota ex quo materia prima esset actus vel ens in actu i omni transmutatione cum subiectum maneat primo physicoz: omne adueniens illi esset accidens quia adueniret enti in actu. falsitas consequentis patet. quia tunc: nulla esset transmutatio substantialis: sed omnis motus ad formam esset aliteratio ut arguit commentator primo physicoz et primo et secundo de generatione. Item si esset ens actu simpliciter: nullam formam reciperet quia reciperet esset per carentiam. Item si materia esset de se ens actu: nunc haberet de se formam et tunc ista forma nunquam corrumpetur quia non haberet contrarium ut dicit commentator infra. et ex hoc sequeretur q nihil generaret nec corrumpetur: quod est falsum. igitur materia prima non est ens in potentia et non ens in actu hoc est quod dicitur primo physicoz. Propter hoc ad rationes respondetur primo quando dicitur q est medium. concedo. Ad minorem dico q non est verum: sed est medium inter non ens simpliciter et ens in actu quia est ens in potentia ut dicit commentator primo physicoz ubi ponitur hec ratio. Ad secundum: si esset ens aut naturale etc. concedo maiorem: et ad minorem dico q est naturale secundum q materia est principium transmutationis. sed motus qui est proprius naturalium corporum ut dicit commentator tertio physicoz est ens naturale. quia ista materia prima cum sit alio modo ens naturale: etiam si alio modo principium transmutationis: est etiam ens metaphysicum quia est ens in potentia. et dicit tantum vnam differentiam entis quia metaphysicus considerat ens et differentias entis. Et ad probationem materia prima non est ens naturale dicitur q est in plus q sit ens naturale quia habet aliquem modum qui non solum tale ens debet dici naturale quod est compositum ex materia et forma: sed illud quod est principium et materia eius quando proponitur quod non est mathematicum ideo q non est abstractum. Respondetur q materia dicit sibi quandam differentiam entis que consideratur a metaphysico non ut est principium transmutationis et tunc abstrahitur a motu et qualitatibus sensibilibus: et tunc consideratur a metaphysico. Ad tertium q non differt etc. dicitur q verum est q non differt et ratione. Ad minorem cum dicitur: materia est huiusmodi. Respondetur q licet materia prima sit ideo subiecto cum priuatione tamen differt ab ea ratione sicut etiam differt a potentia ubi commentator de hoc loquitur. et tunc patet q materia prima est ens in potentia et non corpus ignis nec aeris nec aliquid aliud in actu. unde dicit commentator primo physicoz q nullus antiquorum ponit naturam materie prime nisi solum endelechiam quod est ens in potentia. Idem etiam dicit tertio celi et primo de generatione. Ad quartum q ens est etc. dicitur q verum est q non est ens in actu. sed non est verum q non sit ens in potentia: quod est purum nihil: quia sicut ex nihilo non fit aliquid: ita aliquid non corrumpitur in nihil. Ad minorem cum dicitur: q materia etcetera. Respondetur q verum est: et materia prima est non ens in actu sed in potentia solum.

Sequitur alia questio.

Veritur quia dicit Commentator q potentia est differentia substantialis materie. An potentia materie sit de eius essentia. Et arguitur q sic. quia illud quod est de esse

est de esse alicuius quod est differentia eius substantialis. potentia materie est h^oi. ergo et. maior patet. quia differentia substantialis est de eius essentia cuius est substantialis. minor: p^o p^o m. b.

Item sicut actus se habet ad primam formam: sic potentia ad primam materiam. sed actus est de essentia prime forme. ergo et. maior tenet quia idem est iudicium de potentia respectu materie et de actu respectu forme prime. minor patet: quia actus primus est de essentia primi principii. nam quicquid est in deo est actus purus et per se deus: comen-

tator duodecimo metha. Item potentia materie est substantia que est forma vel que est compositum vel materia vel accidens. sed nec primum nec secundum nec quartum igitur et. maior patet per sufficientem divisionem. minor patet primo. quod non est accidens quia accidens est alicuius. positi in actu. sed materia non est talis. ergo et. nec est forma quia tunc non esset potentia: sed actus nec substantia composita. ergo et. Item actus et potentia sunt in eodem genere. sed actus est in genere substantie. ergo et potentia. Oppositum videtur sentire commentator hic et primo physicoz.

In ista questione primo tanguntur opiniones aliquorum. secundo opiniones philosophi et commentatoris. tertio moventur difficultates circa questionem. Primum opinio aliquorum quod potentia passiva esset de genere materie ita quod potentia nihil reale diceret: sed rationis tantum quia dicunt quod relatio nihil addit sed tantum relationem rationis supra fundamentum. sed potentia materie est relatio et. Sed hec opinio non tenet quia cum dico quod relatio nihil addit et. illud est falsum. quia relatio est unum predicamentum. sed predicamenta sunt realia extra animam ut patet sexto methaphysice. et sic potentia addit aliquid reale supra materiam. Item quando aliqua sic se habent quod ad unum est motus per se et ad aliud est motus per accidens: illa differunt ad invicem. sed relatio et fundamentum sic se habent. ergo et. maior est nota et minor patet quia ad relationis fundamentum est motus per se. sed ad qualitatem quantitatem et. Ideo dicitur ad questionem quod per potentiam possumus duo intelligere vel respectum ad formam ut sepe loquitur philosophus septimo methaphysice et primo physicoz dicens quod materia est ens in potentia. Alio modo per potentiam possumus intelligere subiectum potens. et tunc commentator loquitur secundo d^o animi dicens quod materia est potentia. Idem hoc igitur respondetur ad questionem quod potentia primo modo non est de esse materie. probatur. quia illud non est de potentia materie quod est respectus. potentia primo modo dicta est huiusmodi. ergo et. maior patet quia materia est in predicamento substantie: et respectus in predicamento relationis minor patet ex primo physicoz: ut iam fuit assumptum.

Item illa non sunt essentialiter eadem quorum unum corrumpitur altero remanente. sed potentia et materia sunt huiusmodi. ergo et. maior patet. quia eternum et corruptibile non sunt essentialiter idem. minor patet. quia materia manet in tota transmutatione. respectus autem corrumpitur in adventu forme: primo physicoz. ideo et. Item illa non sunt eadem quorum unum intelligitur aliud non. sed potentia et materia sic se habent. ergo et. maior est nota. minor patet. quia substantia materie manet eadem sub omnibus formis. sed potentia ad formam non manet: ut patet secundo physicoz. quia potentia sani et egri est alia et alia. Si autem potentia capitur secundo modo sic dico quod potentia est de esse materie ut patet. Sed circa hoc. an potentia materie que est respectus sit aliquid reale vel tantum rationis. Respondetur quod cum predicamenta sunt entia re alia: ideo dico quod dicitur aliquid reale separatum ab intellectu nam dato quod intellectus causaret respectum ad formam ad huc respectus est vere relatio. sed relatio est accidens. ergo potentia materie est accidens. Intelligendum tamē

sicut est de quolibet accidente alio: ita est de relatione. sed ita est de aliis accidentibus quod quedam sunt perfecta quedam imperfecta: sic similiter est de relationibus. quia quedam sunt complete: quedam non. modo dico quod ille respectus vel potentia materie est accidens imperfectum quia suum fundamentum est materia prima que est ens solum in potentia de se: licet ois forma accidentaliter requirat suum subiectum in actu ideo etiam in ista potentia est in ente in actu. quia in composito: Tamen quia est accidens incompletum ideo est in composito ratione materie quod est subiectum debile sibi in se et nunquam est in ratione forme. per hoc ad rationes respondetur. Illud est de essentia alicuius quod est differentia eius substantialis. concedo. et minor negat et cum probatur quod hoc commentator dicit hic. Respondetur quod ipse se exponit postea ostendendo differentiam inter potentiam et materiam. nam intelligit quod potentia est de esse materie quia est accidens proprium eius per cuius accidens proprium eius per eius cognitionem manducatur in cognitum esse materie prime. et talia accidentia se differunt pro differentijs essentialibus maxime in diffinitionibus quorum differentias essentialis ignoramus. ut commentator dicit septimo methaphysice. Ad secundum. sicut se habet et. respondetur quod non oportet quia prima forma est separata omnino et simplicissima. ideo quicquid est in ipsa est actus purus. nam quicquid est in deo est deus: ut dicit commentator duodecimo methaphysice. non autem quicquid est in materia: est materia vel potentia et sic non est similitudo. Ad tertium. potentia materie et. concedo maiorem: ad minores etiam d^o cū d^o quod non est accidens. negatur. et ad probationem. quia accidens et. patet ex his dictis quia est ens incompletum. et ideo 13 fit semper in subiecto in actu. s. in composito: est tamen ratione materie. Ad quartum. actus et potentia dico quod verum est intelligendū per potentiam subiectum. sed non ē verum si capitur per respectum. modo potentia de qua loquitur hic est respectus ad formam. ideo ratio non concludit

Via Commentator dicit quod difficile est cognoscere materiam primam. ideo queritur. An materia possit intelligi essentialiter intellectu. Et arguitur quod sic. nam habens essentiam aliam a forma et a quolibet alio: illud proprie potest intelligi essentialiter. sed materia prima est huiusmodi. ergo et. maior patet. quia quicquid est de essentia rei potest esse obiectum intellectus. minor patet. quia aliud est esse materie ab esse forme et uniuscuiusque alterius. Item illud quod intelligitur circumscripto quocunque alio: illud potest proprie intelligi ab intellectu essentiali. materia est huiusmodi. ergo et. maior est nota et minor declaratur. Nam ut dicitur octavo et nono methaphysice licet forme naturales non sint separate secundum esse: bene tamen secundum intellectum et eodem modo est materia prima separata a formis.

Item quod est per se sensibile: est per se intelligibile. materia est huiusmodi. ergo et cetera. maior patet primo per hierminias. nam voces sunt earum que sunt in anima passionum notie. minor patet. nam sensatio materie non est sensatio compositi nec forme. Oppositum dicitur et commentator et philosophus scilicet quod est difficile intelligere materiam. Ad questionem est intelligendum quod esse per se intelligibile potest capidupliciter. Uno modo proprie intelligibile quod non per aliud intelligitur. Alio modo proprie intelligibile quod intelligitur distincte a quolibet alio intelligibili: tunc dico quod materia prima non est per se intelligibilis primo modo intellectu essentiali: immo est intelligibile per aliud: quod probatur. quod non est ens actu per se non potest per se intelligi sine alio. materia est h^oi. ergo et. maior est nota. s. quod materia prima non est intelligibilis. quia quod per se primo intelligitur est in actu. nono methaph.

per commentatorem primo physicoz. potentia est de se non intelligibilis immediate. minor est nota. nam materia est tantum ens in potentia: ut patet primo physicoz.

Item quod non habet intellectum nisi per respectum ad formam non est per se et primo intelligibile. materia est huiusmodi. ergo et. maior est nota. quia quod intelligitur in analogia ad aliud non potest sine illo intelligi. minor: patet quia materia prima intelligitur per successionem formarum in ea et non per solam potentiam. quia ut dictum fuit omne quod intelligitur secundum quod est in actu. materia autem non est quantitas nec qualitas nec aliquid aliorum predicamentorum septimo metaphysice: sed est ens in potentia ad formas et intelligitur per aliud. Si autem questio intelligitur secundo modo: dico quod sic. quia aliud est intellectus materie ab intellectu forme. Item quod habet esse aliud ab esse forme et compositum habet intellectum alium ab illo. materia est huiusmodi. ergo et cetera. maior est nota et minor etiam. quia licet materia non intelligatur nisi per analogiam ad formam tamen quia aliud est esse materie ab esse forme: ideo aliud est intellectus materie ab intellectu forme: licet intellectus non veniat in cognitionem materie nisi per formam. tamen Avicenna in tractatu sue sufficientie respondit. Quod qui primo physicoz dicit hic locutus est rationibus metaphysicis: cum dicit quod sicut femina appetit virum et turpe pulchrum: sic locutus est in tertio de anima quod hic modus loquendi est in talibus que non possunt bene intelligi per se sed per aliud. et ideo per alia sensibilia similia manu ducimur in cognitionem rerum. et in his que possunt per se intelligi philosophus non debet uti verbis metaphysicis.

Ad rationes cum dicitur: quod habet essentiam et. concedo quod illud potest per se secundo modo. quia intellectus est alius ab intellectu forme: non tamen oportet quod propter hoc primo et per se intelligatur: quia actus primo intelligitur et non potentia: sed potentia intelligitur per actum: sic concedo materiam posse per se intelligi. Ad secundum quod potest per se intelligi. dico quod verum est si primo modo et per se intelligatur sine alio et tunc minor est falsa. quia licet intellectus materie prime sit distinctus a quolibet alio: non tamen ipsa primo intelligitur per se ita quod sine alio per se intelligatur: vel maior potest simpliciter concedi quod illud quod est tale potest per se intelligi secundo modo: et tunc ratio concludit que ponitur in solutione questionis. Ad tertium cum dicitur: quod est per se sensibile dico quod verum est quod est per se intelligibile: non tamen sequitur quod primo et sine alio sit per se sensibile: quare ratio non concludit: et sic ad questionem et.

Veritur utrum dimensiones precedant formam substantialem in materia. Et arguitur quod non. quia illa que sibi accidit non precedit formas substantiales in materia. dimensiones sunt huiusmodi. igitur et. maior patet: quia accidentia adveniunt enti in actu. ens autem in actu est per formam substantialem vel est ipsa forma: quia accidentia non precedunt formam in materia. minor: patet quia dimensiones sunt de genere quantitatis. Item si dimensiones precedunt formam substantialem in materia sequitur quod forma non adveniret immediate materie sed mediante dimensionibus. consequens est falsum. igitur et antecedens. consequentia nota: ex quo forma substantialis non adveniret nisi post dimensiones: videtur quod non posset forma perficere nisi mediante dimensionibus. falsitas consequentis patet per philosophum primo physicoz. quia forme immediate adveniunt materie prime. Item illa que sunt a forma substantiali non precedunt formam sed magis sequuntur. dimensiones sunt huiusmodi. ergo et. maior nota. effectus cui non precedunt causam. minor patet ex primo physicoz. nam ma-

teria cum forma sunt causa omnium accidentium que sunt et patet ibidem. Item dicitur septimo metaphysice quod substantia per se est accidente diffinitione cognitione et dignitate. et sic commentator in principio eiusdem dicit quod indivisibilia substantie precedunt individua accidentium. indivisibilia autem substantie actus sunt per formam substantialem in materia: quare dimensiones cum sint accidentia non precedunt formam substantialem in materia. Oppositum sentit hic commentator et in secundo celi. Ad questionem intelligendum quod si quis querit de forma in communi ab solute. scilicet utrum dimensiones precedant formam simpliciter et absolute: dico quod non. quia forme simpliciter et absolute dicte sunt eterne: et ideo nec materia nec dimensiones precedunt formam: sic etiam forma via perfectionis precedit omnes dimensiones terminatas. scilicet et interminatas et etiam materiam primam. igitur dimensiones non precedunt formam simpliciter et absolute sumptam tempore nec natura.

Secundo dico. dimensiones interminate precedunt omnem formam materialem secundum individuum et via imperfectionis: quod patet ex multis. probatur. illa que recipit esse actuale et numerum ab omnibus formis et in quibus omnes forme communicant via imperfectionis precedunt has vel illas formas in materia. sed dimensiones sunt huiusmodi. igitur et. maior patet quia illa que perficiuntur per plures formas succedentes sibi invicem in illis precedunt omnem formam: ut patet de ista materia que perficitur per particulares formas. minor patet. quia dimensiones interminate esse actuale et terminatum recipiunt a forma et eis communicant omnes forme. quia sicut materia prima recipit esse actuale a forma: sic etiam dimensiones sicut dicit commentator quarto physicoz. Item si dimensiones interminate non precederent et. sequitur quod materia non recipit simul diversas formas numero nec specie. consequens est falsum igitur et antecedens. consequentia nota. quia si dimensiones non precederent et. cum materia sit una numero nec dividitur nisi per quantitatem nec etiam forme dividuntur nisi divisione subiecti: tunc compositum ex materia et forma esset tantum unum individuum. nam ut patet septimo metaphysice per commentatorem causa multitudine individuum ab uno generante est divisio partium materie in quas agit agens. falsitas consequentis est nota.

Item si dimensiones non precederent omnem formam secundum individuum ita quod non separarentur a materia sed semper fierent de novo in generatione substantiali tunc corpus fieret ex non corpore et dimensio ex non dimensionibus. sed hoc est possibile. igitur et antecedens. consequentia patet: ex quo enim omnes dimensiones et corporitates et alie dimensiones sunt de novo: necessarium est quod ille fiant quod non dimensionibus et non corpore. Sed quia aliquid patet hoc non pro inconuenienti: quia dicunt quod dimensiones possunt fieri ab agente de potentia materie simul cum ipsa forma. ideo declaro hoc esse impossibile: sicut nihil transmutat materiam nisi corpus. Commentator septimo metaphysice et octavo physicoz. Agens enim corpus non agit nisi per contrarium: primo de generatione. ideo oportet quod omne recipiens actionem agentis corporei habeat situm in universo. sed quod habet situm est dimensionatum. igitur materia cum recipit formam ab agente ipsa est dimensionata et impossibile est ipsam denudari a dimensionibus. nam in quocunque instanti denudaretur a dimensionibus actionem agentis non reciperet. Item omne generatum noviter generatur a simili vel formaliter vel virtualiter septimo metaphysice. si igitur dimensiones noviter generantur hoc est a sibi simili in specie. sed nihil est quod eis assimiletur formaliter vel virtualiter nisi dimensiones agentis. quia forma non est eis similis: cum dimensiones sint magis a parte materie: quam a parte

forme: nec materia potest eas generare: quia materia nō
est agere: sed recipere vt patet secūdo de generatione. igit
fi generatur hoc est a dimensionibus agentis. sed hoc est
impossibile: quia dimensiones non sunt de genere virtu
tum actiuarum. igitur vt dicit cōmentator: quarto physicoꝝ
Et licet hoc p̄posio. s. Omne quod generatur ē. nō te
neat nisi in substantia vt dicit cōmentator: libro celi 7. et 7. p̄
mo meibaobi. est tamē. Na in p̄posito. quia cōmentatō 7. p̄
mo metaphysice: licet quantitates non semper generentur
a sibi simili per se: tamen per accidens a sibi simili. et sic di
mensiones que sunt priores respectu materie ipsius qua
litatebus debent generari a sibi simili si simpliciter fierēt
de nouo. Item corporeitas contrarietas contrarietē
corporeitat: quia corporeitates sibi succederent in subie
cto eodem: quod est impossibile. Item si dimensiones i
terminate non precederent hanc formam sed conuenerēt
ter precectas: a aliē de nouo generarentur: vt multi ima
ginantur: tunc autem corporeitas que est eterna dimensio
corpora conuenerēt in non corpus: et corporeitas ge
nerat generaretur et non corpore: si sibi essent duo mo
tus oppositi et distincti: quod patet ex diuisione suoz ter
minoz: vt p̄batur octauo physicoꝝ. inter quosq; du
a motus cadit quies media supposito illam dimensionē
esse vniuersalem. quare sequitur inter generationem et cor
ruptionem: cum finit distincti motus terminoz: oppositio
erit quies media. et quod sequitur q. in aliquo tempore erit
denudata ab omnibus formis et ab omnibus dimensionib
us: cuius oppositū habet p̄mo de generatione. Item
generatio vnius non esset corruptio alterius. quia motus
sortitur speciem et diuisionem a termino ad quem. v. phy
sicoꝝ. cū igitur isti termini sint diuersi et oppositi et motus
fili. si igitur omnes iste species et dimensiones que p̄ce
dit formam in mā corūpūntur omnes ad motum coru
ptionis et istū terminū tenebūt si omnia que sequitur for
mam spectant ad motum generationis nihil igitur ē qd
p̄cedat finit generatio nec eius quod sequitur corruptio. q̄re
nec corruptio vnius est generatio alterius lz vni finit p̄mo
alius cuius oppositū p̄ p̄mo de generatione. q̄a in substan
tiis sp̄ alterius corruptio est generatio alterius et eadē acti
one qua generans generat vniū corruptum aliud. Item
si hoc esset vtz forme nūles non fierent nec haberent ma
terias p̄prias et p̄prias nec actiones p̄prias. cui⁹ op
positū dicit 2. in. vii. phys. vbi dicit q. vnius transmutatio
na vniū est subiectū p̄prie et p̄prium necessarium. ideo cō
cludit q. genus non est subiectū p̄prium formaz: et ergo

dimensionibus que p̄cesserūt istā formā et fuerūt cū illay et sunt alie. si alie. ergo dimensiones nō p̄cesserūt formā. si ut ex eodē numero sed sūt filioz illioz eiusdem speciei. Si v̄o dicitur q̄ sunt eodem numero cum p̄cedentibus cū semp accidens sit in actu. ergo forma substantialis aduenit enti in actu: et sic forma substantialis et accidentalis essent eadē et generatio s̄m hoc non differt ab alteratione: quod est falsum et contra p̄m̄ p̄mo de generatione. Tertia difficultas est: cū forma substantialis aduenit materie p̄ime median/ tibus dimensionibus videtur q̄ non immedie p̄ficiat mat/ teriam p̄mam sed magis dimensiones: ille tres difficult/ tes ponitur in rationibus. Ad primam dicitur q̄ dimē/ siones interminate sunt accidentales. sed quia. p̄prie dimen/ siones p̄ut sunt dimensionēs sunt cōmunes cuilibet forme ideo sunt in potentia ad recipiendū terminos et actuali/ tatem a qualibet forma sicut ipsa materia ita q̄ ipse dimen/ siones nūquam a materia separantur s̄ recipi diuersa et et diuersos terminos a formis. Ad secundam dicitur q̄ dimensiones que p̄cesserūt formam in materia: et que se/ quūt circumscriptis terminis sunt eadem numero. i. per priuationem forme: in individuali. et commentato: dicit se/ cūdo metba. Sed quia dimensiones et omne aliud acci/ dens non potest terminari in materia sub esse actuali sub aliqua forma substantiali a qua haberet esse. ideo dimensio/ nes huiusmodi s̄m se non dicuntur esse in actu nec mate/ ria cum istis dimensionibus sine forma essent ens in actu: quia actum eiusdē semper recipit a forma tam dimensio q̄ materia. ideo cum forma vna corripuit: alia introducitur aliud esse recipiunt dimensiones et alios terminos sicut ip/ sa materia prima. ideo dicitur esse alie dimensiones nūc/ ro ab alio esse quod recipiunt a forma generata: itē sunt et dem dimensiones que fuerant p̄mo cum corruptione illi⁹ forme: sed solum termini qui fuerunt. p̄prie illi forme fue/ runt corrupti cum corruptione eius. et ideo eodem modo ē dicendum de accidentibus cōmūnibus forme generate et corrupte: vt patet p̄mo de generatione. Ad tertiam di/ catur q̄ forma substantialis immedie perficit materiam quia forma p̄mo est propter materiam: dimensiones v̄o sunt quibus mediantibus habet materia potentiam recipiendi simul plures formas: et ita per istas fit multa in poē/ tia. et sic s̄ mediantibus dimensionibus materia recipiat formas: forme tamen sunt p̄pter materiam: et exinde di/ mensionis et immedie forma perficit materiam: et ex co/ sequent dimensiones ideo et c. Ad rationes in opposi/ tum. quia concludunt q̄ dimensiones secundum q̄ sunt i actu completo et sub p̄prijis terminis non p̄cedunt for/ mam substantialem sed magis sequitur eam. et hoc concess/ sum est. vbi tamen sunt interminate p̄cedunt omnē for/ mam quia vt fit nunquam a materia separantur. et vide/ tur hoc esse intentio philosophi p̄mo et secundo de gene/ ratione. et expresse hoc dicit commentato: septimo p̄prij/ coz et secundo celi et primo et secundo de generatione. hec etiam est intentio Auicenne p̄mo sue sufficientie. s̄ dis/ cordat a sententia commentatoz in hoc q̄ dicit dimensio/ nes esse in materia p̄ma a quadam forma cōmūni cor/ porizatio. et ideo dicit eas esse in actu corporizatio. in hac etiam sententia commentato: consentit Aliberius p̄mo celi: nec vniquam vidit auctoritatem contrariam: licet alia opinio sit diuisa. Et sic de ista q̄one dictū sit p̄ nūc et c.

Item individuum substantie naturaliter est p^{ri}ma indi-
vidua accidentium. sed hoc non esset si dimensiones in-
terminate essent principium individuationis substantie.
igitur et. maior patet per commentatorem octavo et septimo
physicor. via enim esse substantie prior est via ad esse ac-
cidentium. minor patet. quia si individuum substantie pos-
set naturaliter individui accidentium: tunc accidens non
posset esse principium individuationis substantie: quia po-
sterius naturaliter non est causa prioris. Item si dimen-
siones interminate essent principium individuationis sub-
stantie: tunc cum dimensiones precedant formam in ma-
teria: sequitur quod dimensiones haberent esse actuale ante
quam sit forma in materia. sed hoc est falsum. igitur et antece-
dens. patet consequentia per commentatorem hic secundo
de generatione quod nullum accidens habet esse actuale ante
formam substantialem in materia. Item si dimensiones
interminate essent principium individuationis: hoc non
esset nisi principium formale. sed hoc est falsum. igitur et
maior patet. quia dimensiones cum sint accidentia non pos-
sunt esse principium aliud quam formale. falsitas consequen-
tis apparet. quia si dimensiones essent principium forma-
le: tunc individuum esset formale individuum per quantita-
tem et tunc generatio non esset ad substantiam sed ad acci-
dens: quod est impossibile. Item si ita esset tunc illa que
non haberent dimensiones interminatas non essent indi-
vidua. sed hoc est falsum ut patet de corporibus celestibus:
igitur patet quod dimensiones interminate non sunt princi-
pium individuationis. Oppositum videtur esse de in-
tentione commentatoris primo celi et septimo metaphysice:
ubi dicit quod causa multiplicationis individuum est divisio
materie in plures partes in quas agentia agunt. divisio au-
tem materie est per dimensiones interminatas: ut patet in
hoc libro. Ad questionem omisit opinionibus dicatur
cum queritur utrum dimensiones interminate et. hoc po-
test dupliciter intelligi. vel quod sit principium sine quo non:
ita quod sint principium dispositionum ad divisionem sub-
stantiarum: vel quod sit principium formale. si intelligitur
primo modo. dico quod sic: quod probatur: illud quod est princi-
pium individuationis forme in materia illud est princi-
pium individuationis accidentis. dimensiones sunt huius-
modi. igitur et. maior patet. quia illud per quod unusquisque
est ab alio distinctum et per quod sua forma participat a
quocunque alio etiam simili in specie: illud est principium
dispositivum saltem individuationis. igitur et. maior pa-
tet ex primo physico: ubi quinto metaphysice. quia divi-
sio primo debetur quantitati et per quantitatem alijs. et ideo
quinto metaphysice diffinitur quantitas quod est divisibilis
in ea que insunt. Item si dimensiones terminate non
essent: tunc solum esset una forma in materia et illa esset et
terna ut probatum est in hoc libro. ex quo sequitur quod ma-
teria non est multa in potentia et ideo non recipit multas for-
mas quia non est divisio numerale in entibus. Ex quo appa-
ret quod dimensiones interminate sunt causa individuationis in ma-
teribus. et hoc est quod dicitur primo. vij. metha. quod multitudo indi-
viduum ab uno generante est propter divisionem materie in plu-
res partes in quas agens agit. et hoc etiam tangit primo. in hoc
libro. Sciendum tamen quod forme subales sunt principium forma-
le individui. quia sicut quo individuum est individuum quod pri-
mo quod unusquisque est ens unus distinctus numero per illud
est individuum formaliter. forma subalis est huiusmodi. igitur et. maior
est nota. minor patet. quia actus est qui separat et dividit. vij. me-
tha. Item per quod unusquisque est hoc aliquid illud est principium
individuationis forme in materia. ergo et. maior est nota. minor
etiam patet primo. secundo de anima ubi dicitur quod sicut individua sunt
individua per formas: sic sunt entia per formas. et hoc expressse
dicitur primo. vij. metha. ex intentione philosophi ubi dicitur for-
ma esse subalis prima: quia est causa sube demonstrare. et subdit:

hec. n. et sube demonstrare non sunt nisi per ipsam. Et ap. dicitur
ipsam. f. forma una esse quia suba demonstrata non est una nisi
per hanc subam que dicitur forma id est dicitur. vij. metha. quod forma
est qua res dicitur esse una numero. et circa principium septimi dicitur
quod individuum sube est prius individuo accidentis ut notum est.
Item quod non est suba quod potest esse principium formale sube cu-
m et forma sint causa unius accidentium que sunt in ipso. impossibile
habetur. n. est quod accens que sunt causa ab ipsa materia et forma sunt princi-
pium formale huius forme in illa materia. nam si aliqua ad invicem sunt
mutuo sibi causa non tamen in eodem genere esse secundo physico. quia
dimensiones non possunt esse principium formale individuationis
nec etiam materia divisio per quantitatem est principium. quia si illa for-
ma prima sit in illa portione materie eo quod materia fuerit prius naturali-
ter et terminata: tunc quantitas non est in hoc individuo nisi
in hac forma. et ita hoc divisio materie vel materia divisio per quan-
tatem sunt principium sine quo non: principium tamen formale est ipsa
forma. Videtur etiam ponentes quod materia divisio per quantitatem sit
principium individuationis. Sed dicere sibi eo quod ponit cum hoc quod
introductione forme subalis vel quantitas et causa accidentis
corruptum: et alia de novo introducunt quod finit naturaliter ipsam
formam. Et quo sequeretur quod illud quod est posterius est principium
prioris: quod est falsum. Sed circa hoc sunt difficultates. Prima
ma et quo dimensiones sunt accidentia quod potest esse princi-
pium individuationis substantie cum accidentia non sunt princi-
pium substantie. primo physico. Secunda. sube indivisibiles sunt
individua formaliter per formas subales vel igitur ille forme
subales sunt individuate ex se: vel ab alio. non per se: quia tunc
una forma subalis differret ab alia eiusdem speciei quod est incon-
veniens. nec per aliud: quia tunc illud aliud esset principium
individuationis et ideo forma. Tertia cum celi sit individuum
et dimensiones intus in eo nunquam penetrant quod potest in-
dividuari. Ad prima dico quod accens non est principium sube
mediatum: sed bene dispositivum sube ut patet commento. xv. viij.
physico. a primo. quia nunquam forma subalis introducit nisi in
materia prius disposita per quantitates et dispositiones. per patet
de primo. primo physico. quia quod ex spermate sit homo non cessant
partes eius et. et subdit: Et iste modus non est in forma suba-
li que est indivisibilis sed in qualitatibus et dispositionibus. per
primo formam. Ad secundam dico quod forme subales sunt in-
distincte per hoc quod materia prius sit in partes diversas divisa:
et agens in illis partibus diversimodum agit et introducit suam for-
mam diversimodum et tunc ipsa forma existit individua per appropria-
tionem sui facit ab agente ad determinatam portionem ma-
terie et non per aliquid additum ipsi forme ut dicitur Avicenna
secundo naturalium de individuatione intellectus ita quod causa indi-
viduationis forme est determinata actio in corpore deter-
minata ad determinatam portionem materie: que tamen mate-
rie portio postquam recipit alios terminos numero quod prius
habebat: et ita si divisio materie sit causa accidentis: ipsa tamen
forma sic appropriata per actionem agentis est causa for-
malis. Ad tertiam dico quod celum est individuum per na-
turam sui ita quod tamen dimensiones quod etiam alia accens sunt et sunt
rationem sequuntur formam suam et nullum accidens in celo potest
suscipere magis et minus. nam celi forma est: haret celo in
mediate sine dimensionibus et sine alio accens: ideo est ma-
ior: unio inter corpus celi et suam formam que est motor quod in-
ter materiam et formam in se ut patuit. Ad rationes cum dicitur:
accidens et. dicitur quod vix principium immediatum est forma cum
quo tamen stat quod sit principium dispositivum: ideo non valet.
Ad secundam cum dicitur individuum substantie et. conce-
do in actu perfecto: quia dimensiones ut interminate sunt
ex parte materie et adhuc non sunt in actu perfecto sed in potentia ad
diversos actus et terminos: et ad quodlibet actum sunt indi-
vidua et sunt causa materie diversos actus et formas recipiendi
et ita concedo quod individuum substantie precedit individuum ac-
cidentis: sic accidentia vel dimensiones non sunt principium
individuationis: sed magis ut dimensiones sunt potentiales.

Et si dicitur: Si dimensiones sunt causa individuationis cum dimensiones sint individua: quia propter unumquodque est. Dico quod non oportet quia non sunt causa immediata formalis: sed dispositiva materie non oportet quod disponens ad aliquid sit tale quale illud ad quod disponit: ut patet in quantitatibus ad formam substantialem disponentibus que tamen non sunt forme substantiales. Ad tertium cum dicitur: si dimensiones et dicitur quod verum est si essent principium formale: sed non sunt nisi dispositiva ut patuit vel melius quod non esset verum dato quod essent principium individuationis: quia forma non est prius sua materia. xij. methaphysice. Ad quartum cum dicitur si esset verum in modo sunt principium dispositiva. ideo ratio non tenet.

Ad quintum cum dicitur si essent principium et dicitur quod non oportet ne: ratio plus concludit nisi quod non individua. et quia de istis et de illis non dicitur de individuis univoce sed magis equivoco vel analogice ut dicebat commentator in problemis huius. ideo non sunt individua sicut bec inferiora. Et sic ad questionem dicendum est.

Derivatur: Ut forma naturalis determinetur ad maximum et ad minimum. Et arguitur quod non quia illud quod est divisibile in infinitum de se non est determinatum ad maximum vel ad minimum. entia naturalia cum sint contingentia huiusmodi sunt. igitur maior patet quia ex quo est divisibile in infinitum de se non est determinatum. quia quicunque parte data continetur dare minorem per divisionem eius in partes: pars autem est minor toto. minor patet primo et sexto physicox et quinto methaphysice. Item si forma naturalis haberet quantitatem determinatam sequeretur quod in quantitativis esset maximum et minimum et consequenter contrarietas. sed hoc est falsum et contra philosophum decimo methaphysice. nam contraria sunt que ad se invicem distant et posita sub eodem genere. falsitas consequentia patet ex predicamentis. quia quantitati nihil est contrarium. Item si hoc esset verum non esset proprium quantitati suscipere magis et minus. quia non conveniret omni quantitati cum esset reperire quantitatem cui non esset dare eius terminum oppositum dicitur in predicamentis et commentator sexto physicox. Item forma ignis est forma naturalis tamen si ponatur combustibile crescit in infinitum ut patet secundo de anima. igitur quilibet forma naturalis non habet quantitatem determinatam. Oppositum sentit hic commentator. quia dimensiones ut sunt interminate non precedunt formam in materia et tamen ut sunt terminate hoc est a forma. Item secundo de anima: omnis natura constantia et in problemis physicox quod est dare minimam carnem. et commentator in dictis locis et primo celi. Ad questionem prius dicitur veritas. secundo solvuntur difficultates eminentes. Et tunc igitur queritur utrum quilibet forma naturalis habeat quantitatem determinatam. dico quod sic. quia licet quantitas de se non sit terminata: tamen ut est a forma naturali est terminata ut patet dupliciter. Primo sicut quilibet forma naturalis habet qualitatem terminatam ita et quantitatem determinatam. sed quilibet forma habet qualitatem determinatam ita et quantitatem. maior patet per commentatorem sexto physicox. dicit enim quod potentia omnis quantitas est terminata sicut qualitas. maior patet nam omnis forma determinat sibi passiones et qualitates determinatas tam in simplicibus quam in compositis ut patet a commentatore in eodem sexto et septimo physicox et primo de generatione. Item quodlibet habet operationem determinatam sed et quantitatem. maior patet operatio enim est sicut arguit formam et virtutem que arguit magnitudinem virtutis. quia quanto virtus est maior tanto eius operatio est maior et maior. quia maior virtus est in maiori corpore: et

minor in minori ceteris paribus ut patet primo celi. igitur est operatio determinata et virtus determinata et consequenter erit quantitas determinata si ista virtus fuerit in magnitudine. minor est nota quia omnis forma naturalis habet operationem determinatam ut patet primo celi. quia nullum ens naturale est infinitum. Item si forme naturales non determinarent sibi quantitates sequeretur quod in corpore finito posset esse virtus infinita vel e converso. consequens est falsum. igitur et antecedens. consequentia patet ex quo enim non esset determinata proportio forme ad quantitatem subiecti bene posset esse infinitum in subiecto finito vel e converso. falsitas consequentia patet primo celi. Item forma est determinata materiam. igitur et quantitatem. antecedens est notum septimo methaphysice. et patet consequentia. quia quod terminat subiectum terminabit que sunt in eo nam accidentia habent se in subiecto et a subiecto: ut patet primo physicox et septimo methaphysice quare apparet formam substantialem habere quantitatem determinatam ad maximum et ad minimum. et hoc est quod commentator dicit primo celi quod si natura alicuius forme fuerit infinita: necessaria est in corpore infinito. nam forme diuersarum naturarum innate sunt habere diuersas quantitates materiam.

Ad tamen sunt difficultates. Prima est cum dicitur quod forma naturalis determinat sibi quantitatem ad maximum et ad minimum. accipiamus ergo aliquod ens naturale. sicut ignem sub minori quantitate in qua posset esse. tunc queritur an possit dividi: et constat quod sic cum sit quantum et quantum est divisibile in infinitum tertio physicox. tunc igitur aut dividitur in aliquid aut nihil. secundo modo quia sicut ex nihilo nihil fit: ita aliquid in nihil resolvi est impossibile. igitur in aliquid: tunc cum illud in quod dividitur sit minus: quia pars est minor toto. igitur illa non fuit minima quantitas: quia si sic tunc daretur minus minimo: quod est falsum. Item forma substantialis esteducta de potentia materie secundo de anima et octavo methaphysice. igitur extenditur extensione materie et hoc per dimensiones in tressecas que non separantur a materia ut patuit. sed dimensiones possunt recondi in infinitum vel saltem dividitur. igitur non habet quantitatem terminatam. et tunc est difficultas utrum hoc habeat omnis forma et etiam forma in fieri et in facto esse. Ad primum dicitur quod omne ens naturale continuum dicitur ut quantum et sic est divisibile ut naturale autem est divisibile. et cum dicitur ista forma continuum patet et iste partes materiales conuertuntur in partes continentes. sicut aeris vel aque. Et si dicitur quod hoc non est possibile in omnibus: quia si ignis dividatur tunc iste partes succedunt in naturam aeris: sequitur quod in instanti tempore materia possit salvari tam sub forma aeris quam ignis quod est impossibile et contra philosophum secundo de generatione. Respondetur quod iste partes conuertuntur in naturam continentis. non enim sic conuertuntur in materiam continentis quod per se subsistat sub natura continens et forma continentis et coniunguntur ipsi continenti. modo licet non sit dare minimum secundum partes que sunt in toto bene dare minimum cum dividatur a toto ut philosophus dicit de divisione quantitatis libro de sensu et sensato.

Ad secundam difficultatem dico quod verum est quod formeeducte de potentia materie extenduntur extensione materie et dividuntur divisione eius: non in se per se extenduntur divisione infinita nec dividuntur. nam licet dimensiones ut dimensiones sunt possint extendi vel dividi in infinitum a forma tamen terminatur ad maximum vel ad minimum in potentia eis ut patet hic ex commentatore et circa finem quarti celi ubi dicit omnis quantitas data possibile est ea invenire maiorem et minorem et uniuersaliter finitas non inuenitur in rebus nisi propter formas earum non per quantitatem.

Ad tertium dico quod omnis forma materialis habet quantum

statem determinatam ad maximum et ad minimum. I. nō omnes habent terminos eodem in extensione: ut p. p. primo physico et secundo. Ad rationes ad primam cum q. dicitur illud quod est dissimile concedo. ad minorem cū dicitur entia naturalia etc. Dicitur q. verum est s. m. q. cōtinus et quanta sunt dissimilia in infinitum. sed s. m. q. sūt sub forma naturali non. Ad aliud cum dicitur si hēret dico q. verū est in quantitatis ratione forme bene ē maximum et minimū. sed non ratione quantitatis. et ideo nō sequitur quod ppter bec cōtrarietas in quantitate: et p hoc ad tertium quia I. quantitas habeat ceteros terminos ratione forme s. m. q. tū pōt recipere magis et minus in infinitum. Ad aliud cum dicitur q. forma ignis etc. Dicit q. ignis p appositionem combustibilitatis non crescit in infinitum sicut vnum continuum: potest tamen crescere ad maximum quantitatum non tamen in infinitum: quia non potest crescere ultra quantitatem celi. nam ultra celū non est locus nec corpus: ut probatur primo celi quod vero dicitur secūdo de anima q. magis in infinitum crescit intelligendum est s. m. quantitatem aliarum rerū naturalium crescit: sic ad questionem.

Veritur vtrum forme substantiales sint cōtrariet: et arguitur q. sic. nam sicut est in effectibus ita est in cā. sed effectus sunt cōtrarij. igitur etc. Maior nota. nam cā et effectus debent proportionari. et minor probatur. nam in effectibus formarū substantiarum inveniunt cōtrarietas sicut in qualitatibus cōtrariis. Item suscipere magis et minus sunt cōtraria: forme substantiales sunt huiusmodi. igitur etc. Maior p. quia maius contrariat minor: decimo metaphy. minor p. quia quedam sunt magis pfecta quedam minus. Itē maxime distantia sub eodem genere sunt cōtraria. alique forme sunt huiusmodi. igitur maior p. decimo metaphy. Hec enim est diffinitio contrariorū. s. q. maxime differunt sub eodem genere. minor p. quia prima forma que est deus et forme elementorum maxime distant. Itē illa sunt contraria que inuicem se cōrumpunt et eadem subiecto vicifim insunt. forme substantiales sunt huiusmodi. igitur maior p. in predicamentis. minor p. nam forme substantiales materiales mutuo se cōrumpunt et sibi inuicem succedunt in subiecto. Hoc enim dicit commentator: et videtur sentire primo et secundo de generatione p. b. vbi dicit q. ignis contrariatur aque. quare etc. Oppositus dicit commentator primo et quinto phy. et p. b. in predicamentis infra q. substantie nihil est contrariū idem dicit quinto phy. probans in substantia non esse motum p hoc q. ois motus est inter cōtraria. sed substantia non cōtrariat substantie: ut dicit ibidem quare forme substantiales nō contrariantur. Ad questionem primo tanguntur opinionēs. quorundam deinde opinio philosophi et p. mē. Dico ergo q. sicut scribit p. mē. v. phy. Alex. in commento sup libro phy. et in generatione dicit q. forme substantiales saltem elementorum sunt contrarie credens q. forme substantiales elementorum essent calidum et frigidum humidum et siccum: vbi p. p. eundem quarto metaphy. et ideo Alex. mouens questionem quarto phy. quod Alex. dixerat in predicamentis q. substantie nihil contrariat et in libro p. mē. dicit q. ignis contrariatur aque. Solut q. in libro predicamentorum intelligitur q. substantia s. m. q. est composita ex materia et forma non contrariatur substantie compositae et in p. mē. intelligit de formis simplicibus elementorum que contrariantur adinuicem. Sed ista opinio nō valetur quia iste qualitates prime non sunt forme substantiales: ita quia ad formas substantiales non est motus et ad illas qualitates est motus: ut p. v. phy. tum. et q. iste qualitates sūt sensibiles quia tangibiles forme vero substantiales soluz

intelliguntur. tū etiā q. forme substantiales nō suscipiunt magis et minus: ut dicit p. mē. quarto et quinto phy. sed q. lites iste suscipiunt magis etc. tū etiā q. qd vere est et minus nulli accidit primo phy. sed iste qualitates sūt accidentia mixtorū quare nec in simplicibus nō erūt forme substantiales ut arguit p. m. v. phy. s. vult etiā opinio Auicēne q. forme substantiales cōtrariantur inuicē ut videt ex eius intentione secundo tractatu sue sufficiētie. tertio capitulo se quēdo opinionem alexandri ut facit in pluribus eo q. de doctis post Alex. Alex. fuit famosior apud arabes. dicit. n. q. si cōsideret forma substantialis s. m. q. est i materia faciens ens actu et spēm qd ens ē subiectū priorū accidentium ut sic nō hz cōtrariū q. in instanti introduceretur: et non p motum. Si aut forma substantialis s. m. q. p. diceretur ipsa forma tū s. m. qd est i materia. s. forma ignealis est s. m. q. me aequali nō carum qualitas tantum: imo eius opinio ē eadem cū opinione alexandri ppter hoc q. nō ponit istas qualitates primas ē formas substantiales elementorum et ideo dicit q. due forme vicissitudinant in eodē subiecto et inter eas est maxima distantia. Sed ista opinio nō ē de intentione philosophi: nec etiā ē vera q. si substantie ēent contrarie tunc p se ipsas se cōrumpere et in se agere: calidū enim s. m. q. se cōrumpit frigidū q. est eius contrariū. forme aut substantiales non agūt p se ipsas. sed mediantibus qualitatibus primis que sunt calidum ut dicit p. mē. v. metaphy. primo de generatione ignis nō agit. q. ignis. sed q. calidus et forme subales nō sunt s. m. q. Itē dicit op. positū. p. mē. tū tenere. ut ad mentē philosophi q. s. m. q. tas pōt dupliciter intelligi. Primo ppter et ista sūt s. m. q. maxime distant et sūt sub eodē genere: et illo mō s. m. q. tas ē ppter in genere qualitatis. Secūdo mō caput in p. mē. ut p. mē. et impfectū et est s. m. q. tas i eo qd reducitur ad p. mē. et habitū et hic est prima radix priorū: ut p. mē. i. metaphy. b. h. Per hoc ad questionem q. forme substantiales sūt s. m. q. isto mō q. differūt sicut pfectū et impfectū due forme substantiales diuersarū specierū in quā sūt equalis pfectio nis ut vult p. mē. i. metaphy. forme aut substantiales nūquā sūt s. m. q. tas ppter q. cōsistunt i quodā idissimili et ad ipsas nō est motus: mō inter quolibet duo s. m. q. Itē mō dicit p. mē. cē motus: ex quo inter illa pōt ēē maxima distantia. igitur etc. Itē vna forma substantialis p se nō expellit aliā. nec agit i aliā. sed mediantibus qualitatibus primis contrariant. s. m. q. sūt mutuo se expellunt et cōrumpunt ut patuit et p. b. dicit p. mē. et secundo de generatione. nam licet agens principale sit forma tū agit mediantibus qualitatibus primis in agente i mō tali igitur forme substantiales ppter nō sunt s. m. q. tas. Ad rōnes cū dicit sicut est in effectibus etc. dico q. nō o. q. diuerse sunt habitudines cause ad effectus et effectū ad causas ut p. mē. dicit. v. phy. et primo et secundo de generatione aliam. et iō p. mē. dicit secūdo phy. q. substantie simplices sunt s. m. q. sūt suas qualitates et prime qualitates i eis nō sunt substantie: licet affimulenti substantijs: et idem dicit. v. metaphy. i. iō. iō non tenet. Ad secūdam cū dicit q. suscipiunt etc. Rūdeo negando minorem vel aliter negando maiorem q. ut p. mē. quod poline magis et minus nō variant spēm: et iō nō oia que suscipiunt magis et minus sūt s. m. q. tas nisi sicut pfectū et impfectū: et ad minorem dicit q. I. vna forma substantialis pfectior sic alia nō tā suscipiunt magis et minus. Ad tertiā que maxime distat etc. Concedo et ad maiorem cū dicit q. forme etc. Respondet q. nō distant nisi sicut pfectum et impfectū. dico etiā q. prima forma q. est deus nō est in genere ut alie forme: nec alia forma separe sūt in eodē genere cū istis materialibus. nā corruptibiles incorruptibiles differunt plus q. genere. iō. metaphy. Ad maiorem quartā concedit. ad minorem dico q. forme substantiales nō tuose cōrumpunt mediantibus qualitatibus primis. et iō s. m. q. tas

qualitates sunt contrarie non fm se: Ad auctoritate di-
citur q non inconuenit ignem aque contrariari fm quali-
tates non aliter &c.

Item motor celi sit idem fm agens & fm finem,
hoc est utrum in seipso a materia efficiens & fi-
nis differant vel sint idem. arguit q non sint
idem: q sicut est i materialibus ita est i seipso. s3
in materialibus efficiens & finis non sunt idem. igit nec in
seipso. Ad idem p3 materialia sunt effectus seipso: sepa-
rum aut effectus h3 similitudine cause. Ad idem nota: qd
aliud est qd mouet nos ut efficiens. s. appetitus & aliud qd
mouet ut appetibile. finis quod est extra ut habet. tertio
de anima & superius in hoc libro pbat si idem esset efficiens
& finis motus est ociosus pns falsu. & pbat pna q: e ef-
ficiens ia haberet finem qd ipsum esset finis frustra moue-
ret. omnis enim motus est cu carentie primo celi. & id dicit
tur primo de generatione q habitibus presentibus i n ma-
teria celi: sicut motus: falsitas pntis p3 qd deus & natura ni-
hil faciunt frustra pno celi. Item si idem esset efficiens &
finis tunc ante q fieret: esset. pns falsu. ergo & ante. pna p3
quia ppter agens mouet ut acquirat finem que pns no
habebat. sed cu ipse sit finis & habet. ipsum qd aliter non
moueret ante qd finis fiat factus esset. & id est contradictio.

Item vnu & idem non potest esse cu prior in esse. & vltima
in esse. sed efficiens est cu prior in esse & finis vltima. igit
idem non erit efficiens & finis. maior p3: & minor est nota
ex secundo & octauo phy. & secundo de aia. finis enim e cau-
sa vltima in esse & agens prima. Oppositum huius dicit
commentator hic dicit enim q forma qua sit motus non est
a forma qua sit motus. & idem dicens. xij. metaph. q. sep-
non differunt efficiens & finis. sed in materialibus differunt
& id dicit q si forma balnei non est in materia tunc eadem
forma moueret efficiens & finis. Ad questionem dicit q
in seipso est duplex mouens. s. mouens immediatum qd e
simpliciter primum. s. deus: & mediatum ut intelligentie
similiter est duplex finis. primarius & secundarius: & ad que-
stionem dico distinguendo q in motoribus mediatum idem
est finis principalis cu agente motu: & q hoc sit verum. p3
externa mouent. primo ppter se: secundario ppter alia. sed
motores celoz mediant sunt externi igit ipi mouent pro-
pter se & pnt sunt finis principales ppter quos mouent.
maior p3 per commentatores primo celi: vbi dicit q actio di-
uine rei est. ppter se. Et vbi dicit commentator illud quod
agit principaliter ppter se est spuale no corporeum. minor
de se est nota. Item in materialibus no differt sanitas in
rōnem finis & p aliud rōnem agentis nisi q illud e est ali-
ud h3 i aia & aliud extra aiam. sed i se idem esse h3 forma
in anima & extra: maior p3 p commentatore vndecimo me-
taph. Dicens enim q id in imaterialibus differunt agens
motus & finis: qd aliud esse h3 forma in aia & sic forma est
agens motu. & aliud esse extra aiam & sic finis motus. p3
minor ibidem ab a. Nam dicit si forma balnei no esset
in materia idem esse haberet in aia & extra aiam ut probat i
eodem duodecimo dicens q semper idem e intelligens & i-
tellectum ex quo apparet q idem esse h3 in aia & extra aiam

Item si in motoribus semper agens motu no esset finis
vel motus aliqui cessaret vel aliqui esset frustra. quod qdli-
bet est impossibile: pna tenet: si enim aliud esset finis motu:
tunc moueret p illu finem acquirendum que si attingeret
motus cessaret. q habitibus presentibus &c. si aut nunq
attingeret motus esset ad impossibile: ut dictu est secundo
metaph. a philosopho dicente q nullus cogitat aliqd fa-
cere ad terminu no spaturus venire. Secundo dico q pri-
mum mouens qd e mouens immediate mouet in rōnem finis
tū & nō in rōnem efficiens ut p3 p pbm & commentatorem
secundo celi. qd eni est nobile & pfectu simpliciter non eget

actione extrinseca in acquisitione nobilitatis: q non eget
assimilari alicui ex quo est simpliciter primum & a se cit ois
nobilitas & ois pfectio. sed primum simpliciter est huius-
modi. igit &c. Et id ibidem dicit pbs & commentator q cu que-
dam assimilent ei pauca actione. quedā vero pluribus et
nobilius & pfectius est. qd ei assimilat vnica actione: & hoc
est orbis primus cōtines totū & vtridē inquit pmentator
intelligit p orbē ipsum corpus & suā intelligentiā mouētē
ipsū ex quo ē cōpositū: ut p3 ex hoc libro. Alij vero orbem
qui agunt ptingunt ad principia pluribus actionib3 sūt
ignobiliores. hoc enī pot ē de mēte pntē. secundo celi.
vbi dicit q si i orbē pno plures essent stelle vel no mouē-
tē. ibi pmentā. mouet questionē quod dicit q esset ibi la-
bor: cu declarata sit ab eo q in corpore celi no sit labor: nec
fatigatio & solus dicit auctor intendebat q motor moueret
suā potentiā quē potentiā non crederet si haberet plures
stellas vel maiores & licet mobile non resiat q. Sicut idē
nationē mobile tamē est de se i potentiā ad vbi & ad motū
& hoc ē potentiā opposita actu & hanc resistentiā o3 imagi-
nari in ois motu. & subdit q si potentiā motu in primo celo
adderet sup principia motoris mouens eius ēt violentus.
quod aut mouet violentē impossibile est ut recipiat eterni-
tatem a potentiā infinita. s. a potentiā que nō ē i materia & igit
no potest recipere eternitatem necesse ē ut laborat. notū ē igit
q de intentione eius est q intelligentiā que mouet primū
orbē aliud est a pno principio qd notat hic potentiā infini-
tam potentē que no est in materia: & dicit cū nō esse i ma-
teria. pntis q nō appropinquat alicui mobili: ut moueat ip3
effectiue. nō pp hoc q nō substat p materiā: quare ēt in
intelligentiā ois sunt imateriales & sepe vocat alias intelli-
gentias motores que sūt i materia: & hoc est qd plures du-
bitat fecit circa hanc materiā hoc idē dicit. secundo celi q
quanto p. imi moti intelligentiā tāto desideratū eius quod
habet ad primū est pfectius & quanto desideratū eius est
fortius: tāto eius motus est velocius. ergo appet primum
mobile mouet effectiue ab intelligentiā desideratū & in-
telligentiā primū hoc ēt habet de intentione pbi. xij. meta-
phy. dicit eni q primū mouet i ratione amati & desiderati
& postq ostendit ibi p3 conditiones primi mouentis ex-
trinseci ingrit quid est primū & primum terminis huiusmo-
di motus i moto & dicit q hoc intelligentiā. quare p3 q ip-
se vult q ppter primū sit alius motor coniunctus q mouet
effectiue ut pmentator ibidem dicit q celi mouet ab illo mo-
tore. s. primo fm desideratū ut assimilet ei fm suum posse
sicut amans mouet ut assimilet suo amato. Alij aut obiect
mouent fm desideratū ad motū primū ut dicit ex quo seq-
tur q primū no mouet nisi ut finis. Item in codē. xij.
commentator ponit q potentie corpa celestia mouētes possi-
bile ē ut semper moueant: & ut no moueant semper possunt &
no semper mouere: si illud ad qd mouet. s. primum motor sit
receptibilis transmutationis cuiuslibet mobilis sit trans-
mutatio. pnt enī semper mouere si illud ad qd mouent sue-
rit intransmutabile aliquo modo: quare p3 primū solū moue-
re in rōnem finis. Dicit enī i codē. xij. q nō idē qd mouet
motu primi mobilis intelligit de pno principio cū eo qd
ipso intelligit moto saturni. & i primo libro huius opia
dicit q forme corpoz celestia & maxime corpa. s. primi ce-
li est aia appetitiua & intellectiua & si ipsum celū h3 animā
que est motor appropinquat ppter ipsum primū sequit q pri-
mū no mouet nisi ut finis. Sed circa ista sūt dubia. si enī
intelligentiā mouet orbem ppter primū ut se assimilent ei.
igit aliud est efficiens motū & finis q primū principia est
aliud ab ipso intelligentiā. Item Auicēna i metaphysi-
ca dicit q alique sūt mouētes celi i rōnem agentis & alie in
rōnem finis mouet que sūt penitus abstracte & tales no pnt
mouere i rōnem efficiens q nō pnt i se pliciter mouere p id quod
lutione: Ad primū dicit q intelligentiā mouet pp id quod

intelligit de primo: nō vt acgrat eius similitudine quam non hnt. sed similitudinē eius quā habent pferunt p motum t similitatē vt sanus deambulet nō vt sanitatē p motū acgrat. sed sanitatē quā hz p motū pferuat vt dicit cōmentator. xij. metaphy. mō qz intelligentie nō intelligit p spēs acgritas a sensibus. sed p essentias suas t ipsā primā ē intellectus abstractus sicut ipse hz pfectio: multū vterqz tñ ē intellectus abstractus. s. recipiens t receptū t cū vterqz sit intellectus reducūt in vñū intelligens t intellectū t efficiuntur vñū: itaqz nō differūt: nisi fm vñam dispositionē: vt dicit pñ. xij. metaphy. qz igit pñ illud qd intelligentie intelligūt de p se mouent t hec ē similitudo quā hnt cūz ipso fm quā sunt idē cū eo. igit idē est qd mouet t p qd mouet: qz tñ nulla est intelligentia que ipsū primum intelligat sicut ipsū seipsū intelligit fm gradū inferior. ideo aliud est cū primū ab esse intelligentiarū. t ideo ē intelligētie intelligūt aliqd de eo a quo dependent. id pñ. tertio de aia dicit q. nullus intellectus ē oio liberatus a potentia pter qz primum q extra se nō hnt intelligit. Ad fm dicit q. eadē est intelligentia que mouet vt efficiēs motū t vt finis s. mētē pñsophi t pñ. licet Auicēna aliter opinatus fuerit t qd dicit Auicēna q. intelligentia sepata non posset cōcipere reuolutiones pñmentator soluit hoc q. intelligentia p desideriu t intellectū qd hz ad primū inuendat motū vt cōseruet similitudinē prīmū t pfectionē suā intelligit principia liter motū sempiternū ex quo pfiunt reuolutes pñcula res. Et tūc ad rōnes negat maior. q. aliud ē i materia libus t aliud i sempiternis. nā i materialibus forma i aia ē extra aiam nō hz idē esse. sed i sempiternis habent idē esse vt patuit ex pñ. xij. metaphy. t nouo: pñat maior qz effectus hz similitudinē cause: dico q. est verū i effectibus vñuocis t vñus generis: mō ista nō sūt talia cū sempiternis: qre nō valet. Ad scdm negat pñā t cū pñat q. oia motus ē rōne carentie dico q. nō est verū de oī motu. sed solū de motu q est ad aliquid acqrendū qd nō hz. sed non de motu q est ad pseruandū habitū. sed qz motus celi est adhuc prima intēione. id nō est frustra. Ad tertius dē q. eodē mō cū dicit q. si idē esse efficiens t finis aliqd cēt ante qz fieret aliqd t p motū. sed nō est ita qñ p motum solū res cōseruat. id ē. Ad quartū cōcedit maior t ad minōr: cū dē efficiens est prima t finis vltima dico. q. verum est de fine qui p motū acquirit. sed nō de fine qui per motū cōseruat vt dicit pñā in xij. q. est finis qui perexistit t finis qui p motum acquiritur.

Consequenter querit vtrū celi sit aiatū aia pfiēte ipsum: t arguit q. sic. qz qd hz pñū motū ab aia est aiatū aia pfiēte ipso: celi est huiusmodi. igit ē. Ad maior pñ. nā ex quo acquirit motū pfiēte ipsum t opationē videt esse aiatum. etiam aia pfiēte ipsum. minor pñ q. si celum accipit motū circularē ab aia sua qui est pñū eius vt pñū prio celi. Itē qd mouet ad diuersa loca pñcularia est aiatū. Anima pfiēte celi est huiusmodi. Ad maior pñ de se qz nō mouet ad plures diuersas positiones de se nisi aiatum. Ad minor pñ qz celum mouet ad diuersa loca pñcularia. nā eadē pñ quandoqz mouetur ad orientē qñqz ad occidentē. Itē qd intelligit t appetit est aiatum: celus est huiusmodi. igit ē. Ad maior pñ qz intellectus t appetitus non sūt de natura corporis. sed anime si igit aliquod corpus hz hoc illud est animatū anima pfiēte ipso. Ad minor pñ a cōmentatore secundo celi. dicit enim celum habere de virtutibus aie intellectū t desiderium. Item qd ē cū animatoz anima pfiēte ipsam est animatū: celi est huiusmodi. igit ē. Ad maior pñ ex septimo metaphy. quod omne qd generat a sibi simili generatur. t primo posterior ppter quod vñū quodqz. Et. Ad minor de se pñ quia celum est cū aiatum et omnium inferiorum. Secundo de generatione immo est

principale agens vt dicit cōmentator octauo pñsophi.

Q ppositum sensu hic cōmentator. s. q. celum nō hnt animam que det sibi esse. sed anima eius est sepata dāno sibi esse motum. Ad euidentiā questionis primo tangētur opinioniones Auicēne cōmentatoris t pñsophi. Opinio Auicēne fuit q. celi sit animatū aia pfiēte ipsum ppter rōnes iam tactas: qz non videbatur sibi q. i intelligentia abstracta in esse posset reuolutiones pñculares mouere: qz cū intellectus abstractus sit vñuersaliū. pñcularis vero reuolutiones non pñt concipere nisi efficiatur hic vel ille p aliquid. pñūm t pñulare: t hoc non ē intelligentia abstracta que non hz nisi esse quidditatis pñme. ipsa aut intelligentia non mouet nisi fm q. intelligit: quare abstracta intelligentia non pñt mouere nisi solū vt finis. t ideo dixit celum habere animam pfiētem ipsū. Sed hec opinio est manifeste contra intentionem pñsophi t veritatem quia si esset animatū ita vt dictum ē tūc haberet materiam que est in potentia ad esse: t p pñs ad non esse: quia ipsum de se esset corruptibile. ex quo sequeretur fm intentionem pñsophi primo. celi q. non posset aliunde ppetuari quod est manifeste falsum. expresse etia dicit pñsophus octauo pñ. celum non habere materiā que sit in potentia ad esse. Item si celum haberet talē animam pfiētem tūc illa animam esset organica t si celum haberet organa haberet sensum subiectum t motum: qd ē impossibile. pñā de se pñ: quia omnis anima immersa materie est organica. falsitas consequentis pñ. qz tūc celi haberet pñō diuersarū rationum t p consequēs nō esset simplex. adhuc aut haberet imaginationem t sensum qz ois anima materialis est sensitiua vel vegetatiua vt pñ secundo de anima. adhuc aut talis aia moueretur p accidens. s. ad motū sui subiecti cuius oppositū pñatur octauo pñsophi. t secundo celi a cōmentatore t in hoc libro ideo hec opinio non tenet. Ideo dicat opinio pñsophi t cōmentatoris est t q. celum est animatū anima sepata que non consistit in esse p subiectum nec dat esse subiecto. quod patet quia illud qd mouetur motu circulari sine fatigatione est animatū. anima sepata celum est huiusmodi. igit ē. Ad maior pñ quia motus circularis est proprius anime fm q. anima: t ideo nō contingit animabus inferioribus quia corū anime constituentur in esse p subiectum: nec dat esse subiecto qd pñ: vt dicit cōmentator hic t etiam sine fatigatione vt pñ fm cum. celum est huiusmodi. igit ē. Ad maior pñ quia motus circularis est pñūm anime fm eius. Ad minor pñ ad sensum. Item quod mouet motu voluntario est animatū. celum est huiusmodi. ergo maior t minor sunt manifeste quia q. animata est sepata non dāno cē subiecto. pñ quia illud q. facit motū perpetuū non est corpus nec virtus in corpore. sed anima celi est huiusmodi. ergo. maior pñ quia motor celi facit motū ppetuum t vñiformē vt pñ octauo pñ. t secundo celi. Intelligendū tamē q. motor qui vis celi qui mouet effiēnter non est cā sufficiens ppetuitatis motus vt patebit infra. sed magis primus motor qui mouet. vt finis. Ad hoc etiam faciunt rationes Auicēne. Ad primum dicitur cūz arguitur q. hz motum ē. dico q. non oī q. si hz motum ab anima q. ppter hoc sit animatū anima que sibi det esse q. alia cōiuncta sunt fm esse: vt anima corpori: aliqua tamen fm operationes vt dicitur secundo celi de motione eius. vnde verum est q. anima celi perficit celum eo q. dat sibi motum pñū qui est perfectio eius. sed nos loquimur hic de perfectio ne que est esse non de tali. Ad aliam cum dicitur q. mouetur ē. verum est per se t primo ad minorem cum dicitur celum est huiusmodi. dico q. verum est q. celum mouetur ad diuersa loca particularia. sed motor eius per se t primo intendit sue perfectionis cōseruationem per motum perpetuum t ita per se intendit motum ppetuum. si

autem adhuc sequuntur diuerse circulationes particulares
primum celi hoc ē p accidens et ex consequenti: et iō iō cōclu
dit necessario q: intelligentia abstracta p se intēdit ppetui
tate motus. sed q: ppetuitas nō pōt fieri nisi p reuolutio
nes particulares et diuerfas motiones pūi celi. et hoc p ma
teria corporea mobilia. iō ex consequenti mōnet ad loca pti
cularia. vel posset dici q: sicut intellectus q est virtus abstra
cta p se. et primo intelligit vniuersale et p se et primo: et p li
neam reflectā singulare. sic in pposito intelligentia abstra
cta p se. primo intelligit motū ppetuū et vniuersale. p lineā
autē reflectā particulares reuolutiones. Ad aliam cū dicit
q: intelligit et appetit et dicit q: ppter hoc nō o: q: habeat
aiam dantem sibi eē. sed solū aiam dantē sibi intelligere:
ita q: est appropriata ad dandā sibi desideriu: intellectus et
motū. iō non tenet. Ad alia cū dicit q: eā eē. dico q: nō
est verum nisi in cā vniuersa cum suo effectu. Ad minore
cū dicitur celi cū huiusmodi. dico q: verum est q: cū istoz
inferior: est celum. sed non vniuersa cū istis inferioribus.
ideo ratio non concludit zc.

Veritur vtrū primum motor sit infinitus in vi
gore: et arguit primo q: sic quod mouet ptem
pus infinitum est vigor infiniti. primum mo
tor ē huiusmodi. ergo zc. Ad alior p: vñ. pby
fico: quod enim mouet ppetuo est infinitum: q: sua virt
extenditur in infinitum. Ad alior p: eodem octauo et con
firmatur rō. q: primum principiu non hz in aliquo ptem
aliquotam sue virtutis. sed totā simul suam virtutem hēt:
sed sua virtus est infinita in duratione. vt omnes pbi con
cedunt et de se est manifestā. ergo erit infinita in vigore. ex
quo enim totam virtutē hz simul et ipsa fin extēsiōnem
durationis est infinita. ergo in omni instanti durationis ē
infinita. et hoc est esse infinitum i vigore. Preterea qd
causat ex infinita distantia est vigor infiniti. deus est hu
iusmodi. igitur zc. Ad alior p: ex sexto pby. crescit eniz po
tentia motoris fin incrementum spaij motus ceteris pari
bus. ita q: motor qui mouet p magnū spaium ceteris pa
ribus est maioris vigoris. quod ergo mouet vel causat ex
infinita distantia: q: causat entia de nihilo vel non de ali
quo nunc aut de nihilo aliquid est distantia infinita cum si
niti ad infinitū sit ois ppositio possibilis. ergo zc. Itē
q: causat infinitum ipsū est vigor infiniti. primum prin
cipium est huiusmodi. ergo zc. Ad alior est nota. si emz ef
fectus est infinitus multo magis cā ē infinita. Ad alior p:
quia primum principium causat oia entia infinita. Item
qd potest causare plures mundos infinitos est infiniti vi
goris. primum principiu est huiusmodi. igit zc. Ad alior
patet q: non esset vigor infiniti si nō posset causare mul
tos infinitos. Ad alior p: q: primum principium pōt hoc
facere. sicut enim sunt infinita individua sic potest lacere
spēs infinitas. Aliter enim esset insufficiens: vt ait com
mentator octauo pby. fin opinionem aliquoz. Itē ha
bēs virtutem excedentē omnem virtutem in esse est vigo
ris infiniti. deus ē huiusmodi. ergo zc. Ad alior p: q: nul
la virtus finita excedit omnem aliam virtutē. Ad alior p:
quia virtus primi excedit omnem virtutem. q: enim est fi
nis omnium entium non hz fieri ab aliquo alio cum non
sit aliquid prius se. In oppositum arguit sic: si primum
motor esset infinitus in vigore moueret in omni tempore
consequens est impossibile. ergo et antecedens. Et sequē
tia p: ex secūdo celi. Et primo inde cā motus animalium
quia non esset ppositio inter mouens et motum. et ideo ve
locitas sui motus in pportionabiliter excederet omnē ve
locitatem: et hoc non esset si motus esset in tempore. q: cu
i subest termini finiti ad alium terminū est ppositio deter
minata: quare sequeretur q: motus esset in non tempore.

Item si primum principium esset infinitum in vigore:

aliquid esset oclōsum in ipso. sed hoc est falsū. ergo et pri
mum pbat consequentia: q: omne recipiens virtutem
a primo cū sit infinitum si illud esset infinitum: tunc illud
in quo excederet alia entia esset oclōsum. s. nulli communi
cans et nulli distribuens suā bonitatem et pfectionem: q:
solum esset in potentia ad causandū: et magis reduceret ad
actum causandū: qd est stultum opinari d principio primo
quod est purus actus: vt p: vñ. pby. et xij. metaphy.

Item nec in primo principio nec in alijs debemus po
nere qd saluare non possumus ex sensu et imaginatione.
sed non apparet in istis ex quo possumus arguere infiniti
tate ipsius primi. ergo non debemus dicere q: ipsum pri
mum sit infiniti vigoris. Ad alior p: p pmenta. vñ. pby.
et primo celi. Experimentū ieronimum veroz est: vt con
cordet cā sensus. Ad alior p: q: omnia que vident proce
dere a primo principio tam motus q: alia quēcūq: arguit
nobis determinatū vigorē ipsius primi: et solum argu
unt infinitatem durationis eius. sed in quantitate actionis
ostendit finitas: quare p: primum principiu esse infinitū
in vigore zc. De ista qone credunt magni viri in pbi o
sophia opinantes pbi et maxime commentatorem veruati
catholice aduersari. Dicunt enim ex intentione pbi. vñ.
pbyficoz. et secūdo celi: q: omnis motor celi est determi
nati vigoris: dicunt ex secūdo celi: q: necesse est: q: omnis
motus naturalis et volutarius habeat determinatū mo
torem: et si motor non haberet potentiam determinatā nō
haberetur naturā determinatam: et sic nulla esset differentia
inter motores celestes. Sed manifestū est ex intentione
pbi et commentatoris in eodem secūdo celi: et xij. metaphy.
q: motores celestes differunt in potentia et in esse. et cum
vniūquodq: moueat p impus infinitam in hoc non diffe
runt: nūq: remanet p quod differant nisi p: diuersitatez
ppositionis inter se et sua mobilia: quare p: q: quilibz mo
tor hz determinatū vigorē mouendi suū mobile. Si
autē potentie eoz essent insuite in vigore. mouendi: tunc
non esset ppositio inter motorem et rem motā: et si hoc eēt
tunc non esset differentia inter motores: nec eēt i eis mul
titudine omnino cū non differat ex pte durationis. Pre
terea addit pmen. q: si ita esset q: ceteri infiniti vigoris in
ueniretur motus in instanti: quod est imposs. bñe: et iō dicit
ibidem: q: opinandi est q: potentie mouentium separabili
a materia fin. finite. Vno modo. s. in quantitate actionis
et infinite. Alio modo. s. in duratione: qd confirmat au
toritate d: p. in eodem secūdo dicentis: q: si orbis habe
rent plures Hellas q: habent: vel essent maioris quantita
tis q: modo sunt vel ois non mouerent: vel saltem tardi
mouerent: q: nō excederent potentie mouentū in eadem
proportionē q: modo excedūt: ex quo cōcludit q: potentie
mouentū sūt terminate ppositionis ad corpa mota: et causa
huius diuersitatis ppositionis ē diuersitas suarum for
marum: et subdit q: ista finitas in vigore vel in quantitate
actionis cōmunit est iam formis que sūt in materia q: et
formis que non sūt in materia. Item alibi eiusdem se
cūdi exponēs illud pbi quod pcessumptum est. Ad si in
celo essent plures stelle: dicit q: ppositio est determinata
inter motores celestes et sua mobilia: et iō nō quilibet eoz
mouet quodcūq: mobile nec quacūq: velocitate. s. vnus
quisq: mouet propriū mobile: et in velocitate propria: et
paulo post subdit: q: additio potentie motoris supra poten
tiam moti nō est infinita nec in tempore: et i eternitate mo
tionis nō in vniūte nec in multitudine mobiliū: nec i gra
uitate mobiliū. Item in eodem secūdo in alio loco
ubi mouet quēstionem quomodo primus orbis mouet ali
os orbis: et in solutione eius dicit q: totus orbis est quasi
vnum animal et vnum corpus p vnam potentiam que est
in eo debet habere magnitudinem determinatā: eo q: ista
potentia et eius motor ē terminata: et ex oibus istis videt

esse de intentione dementatoris: q. primus motor est finis
 tus in vigore: q. mouet primum mobile, in virtute determi-
 nata. nā primum mobile mouet a primo motore: vt p3 ex. viij
 pby. Sed opinio philosophi et dementatoris: et p3
 latet sic opinantes: vt patet inferius. cā aut huius laten-
 tie est vt existimo multiplex. vna est defectus: secūda defi-
 deriū: q. cōter deficit de cōmento dementatoris in cuius ex-
 planatione cōmen. questiones mouet et determinat in pro-
 pria forma: et q. cōmuniter nō habetur: idcirco cōter eius
 intentio ignoratur. Alia cā est: quia cum d3. viij. pby. p-
 bat motum ppetuum causari a motore seipso qui non est
 corpus nec virtus in corpore. motores vō appropriatos vo-
 cat quandoq3 seipso intelligit illū motorem esse primum
 principium. et iō cū cōmenta. dicit secūdo ce. q. oēs motores
 seipso sunt vigoris terminati non h3 hoc extēdi ad primum
 motorem oīo seipso nō aduocantes: q. in eodem. viij. se-
 cūdo ce. et. xij. metaphy. vocat primum principium potentiam
 oīo seipso que nec est corpus nec virtus in corpore. moto-
 res vero appropriatos vocat quādoq3 seipso. q. n3 vero
 potentias in corpore diuersis respectibus. q. n3 enim cō-
 parat eos ad aliquid respectu primi vocat potentias corpo-
 rum vel intellectus vel desiderii celi q. loquitur de ipsa
 respectu formarū materialū vocat eos seipso: qd appet
 in pluribus locis. dicit enim in secūdo ce. querens quare
 d3. dicit: q. si in celo essent plures stelle vel nō moueretur
 vel moueretur cū fatigatione: cū sit declaratum q. in celo nō
 sit labor: nec fatigatio: et soluit dicens: q. vltimus orbis eēt
 in labore: q. potentia motoris in mouendo adderet supra
 potentia suam naturalem: eo q. potentia moti que ē oppo-
 sita potentie motoris cresceret et adderet supra potentiam
 motoris: et tunc sequit q. motus eius esset violentus: q. si
 sic moueretur: impossibile esset vt reciperet eternitatem mo-
 tus a potentia infinita. s. mouente que nō est in materia.
 vocat ergo potentia infinitam que nō est in materia primum
 principium: et dicit ipsum nō esse in materia respectu mo-
 toris appropriatos quasi innuēs motores appropriatos eē
 in corporibus. Item alibi eiusdem secūdo celi dicit q.
 quanto intellectus. primi est formatio: tanto desiderium
 eius est pfectius et quantū eius desiderium est pfectius: tā-
 to eius motus est velocior. Et stat aut hoc dicere de mo-
 tore appropriato. Nam primum non desiderat aliquid ex-
 tra se p quod piciatur: et ideo nō indiget actione: p quam
 conseruetur in sua pfectione: vt ipse ibidez dicit: quare p3
 q. primum mobile h3 motorem appropriatū a quo mouetur
 effectiue indigentē et desiderantem primum quem vocat in
 intellectu primo moti respectu primi principij: et hoc idē ap-
 paret ex verbis eius in pluribus locis: et in. xij. metaphy.
 expresse in vltimo capitulo huius libri: et ita ex ista questio-
 ne quodāmodo credis q. quicquid dicit de motoribus se-
 paratis: qd totū dicat de primo principio: qd tamen nō ē
 ita: quia primum principium consideratum sū se non mouet
 nisi in rōne finis: vt patet in alia questione. effectiue autē
 mouet nō nisi sū q. in intellectu motoris appropriati: et
 h3 vel esse beat in intellectu intelligentie et in se: tamen ga-
 nulla intelligentia infra ipsam intelligit sicut ipse seipsum
 intelligit: iō pfectior est in se q3 ipsū intelligentia intelligat
 et qd primum mobile sic moueat a virtute intelligente et
 desiderante: primum satis appet ex dictis dementatoris secū-
 do ce. vbi querit quōd primum orbis mouet alios orbis.
 dicit enim q. totus orbis est quasi vnū animal. sed non est
 ligatū pluribus ligamentis: sicut animalia dissimiliū par-
 tium. sed est ligatū p potentiam primam spūale diuisā in
 suo loco: p quā h3 vnā potentiam magnitudine determi-
 natam: et subdit. Quod hec potentia diuisā in alijs orbi-
 bus: eo q. primo diuisā in orbe primo: et insinuat motus in
 alios orbis: eo q. ipsum insinuat primo in orbe primo: sicut
 potentia mouens animal insinuat motū in membris: eo q.

primo insinuat ipsum in cor: et sic orbis primus dicitur mo-
 uere alios orbis: et ideo ipse sepe dicit in secūdo celi: q. ce-
 teri orbis mouentur ad desiderium primi moti: vel conse-
 quantur desiderium primi moti: quare p3 q. sū potentia
 primam spiritualement per quam dicit celum esse vnū ani-
 mal: intelligit primam intelligentiam mouere effectiue
 primum orbem: et ideo ipse dicit loquens de motoribus ce-
 li: qui quidem acquirūt pproinquitatem primi: qd est deus
 pauca operatione: et hic est orbis totum continens. Con-
 stat aut q. h3 orbis intelligit non solum corpora celestia:
 quia illa non acquirūt. sed intelligentie mouentes ipsa ac-
 quirunt pproinquitatem. Et ideo per orbis intelligit totū
 quod est compositum ex motore et mobili: hoc etiam maxi-
 me apparet in vltimo capitulo: vbi dicit q. d3. confide-
 rauit de virtutibus celestibus appetitibus: et vidit eas mo-
 ueri ad appetibile nobilius se. dicit etiam expresse q. causa
 motus non est forma: que sit motus effectiue. sed ad appe-
 tibile nobilius: et hec ē prima opinio dementatoris: et ideo
 dicitur opinio dementatoris que videtur ē philosophi
 et in nullo deniat a veritate fidelis: licet verba diuersificen-
 tur. Commentator vero in quadam demonstratione octa-
 ni pbycorū: que deficit communiter: vt dicitur est: mouet
 istam questionem. dicit enim q. d3. in octauo ponit istaz
 ppositionem. Quod omnis corporis est potentia finita.

Et ad declarationem huius ppositionis inducit istā
 aliam ppositionem. s. q. si potentia infinita esset in corpo-
 re: motus esset in instanti. Circa hoc mouet questionem. s.
 quare sequeretur q. si potentia infinita eēt in corpore: mo-
 tus fieret in instanti: et non sequitur id si potentia infinita
 non sit in corpore. ex quo. n. potentia est infinita et motus
 suus sit in corpore suo: nō videtur q. debeat eē motus in in-
 stanti. Et respondens ait: q. si aliqua actio infinita sit ali-
 cuius corporis vel virtutis in corpore: sequitur virtutem istaz
 esse infinitam. Sed si fuerit alicuius virtutis non in cor-
 pore: tunc ista virtus sū q. non est corporis: nec erit fini-
 ta nec infinita: quia quod non est corpus non potest dici
 finita vel infinita: cuius ratio est quia finitum et infinitum
 solum de corporibus dici potest: vt apparet primo pbyphi-
 corum. quia finitas et infinitas soli quantitati competunt.
 Si igitur posuerimus potentiam infinitam in corpore: se-
 quitur q. motus eius sit in nō tpe: q. ppe ē infinita: et de-
 bet agere actionē infinitā. Si vero istā potentia nō i cor-
 pore: tunc nō dicetur nec finita nec infinita: eo q. nō est in
 corpore: nec h3 attributionem ad quantitatem. nō ergo se-
 quit q. moueret in nō tpe: cum in talibus potentijs que
 non sunt in corpore si plures essent non possent intelligi
 vna maior alia: q. maior et minus solius sunt quantitatis.
 Sit ergo rō positionis ista virtus que non est in corpore
 nec in corpore magnitudine non est finita nec infinita. vir-
 tus primi est huiusmodi. ergo et. maior et minor sunt de-
 clarate. hoc etiam clare dicit in vltimo capitulo huius. di-
 cit enim q. cū virtutes appetitive celoz sunt virtutis finite
 non possunt esse causa continuationis motus: et sic vidit
 q. illad qd est cā continuationis motus est infiniti vigo-
 ris: et hoc est probatum: quare p3 ex intentione eius: q. pri-
 mum principium nec est finitum nec infinitum in vigore:
 eo q. suus vigor non habet attributionem ad quantitatem:
 nec pportionatur alicui quantitati non ppter hoc q. suus
 vigor habeat aliam pportionem terminatam ad aliquem
 alium vigorem vel ad aliud mobile: imo est extra omne
 pportionem cuiuslibet alterius motoris et mobilis: quod
 ipse commentator clare manifestat eodem libro dicens.

Quod si dixeris aliquas potentias esse in corporibus: tūc
 actio earū erit proportionalis sicut pportio potentie mo-
 tiue ad aliam potentiam motiuam: sicut pportio veloci-
 tatis motus eius ad proportionem alterius. In potentia
 autem non existens in corpore non erit pportio cum p-

portio solum sit magnitudinis: et eorum que sunt in magni/
tudine et est manifestum quod hic intelligitur quod potentie mouentes
orbem sunt potentie in corpore: quod dicitur casus est proportionatus
determinata proportionem et inter se et adinuicem et ad sua mo/
bilis. et hoc est dicitur in eodem primo octauo metaphysice. immo
dicitur ante solutionem huius questionis: et in pluribus locis. se/
cundo et. Et primum autem primum dicitur esse potentia omnia non in cor/
pore. Et ista eadem solutionem ad istam questionem clare scribitur in
xij. metaphysice. ubi dicitur quod motus est compositus ex duplici mo/
tore quorum unus est finis motionis: et iste est anima existens in ea
et alter est motionis infinitus: et est potentia que non est in mate/
ria per quam intelligitur primum principium: et subditur quod secundum quod mo/
tus est a potentia finita mouetur in ipso: quod habet finitatem est habere
et proportionem terminatam ad corpus motus: et subditur statim
quod propter diuersitatem illius proportionis que est inter cor/
pora celestia: et animas eorum diuersificantur in velocitate et tardi/
tate. secundum autem quod mouetur a potentia que non est in materia in
quo conueniunt omnes orbis habent eternitatem motus et con/
tinuitatem: quare manifeste videtur velle primum principium
non habere proportionem aliquam in vigore ad aliquem motorem
nec ad aliquem mobile. hoc etiam expresse scribitur primo celi.
ubi habentur hec verba. Ita enim declaratur est: quod primum
mouens mouetur in ipso infinito. sed quod utilitas illius est co/
tinuitas et perpetuitas efficiendi: non necesse est quod illud mouens
sit infinitum: sed impossibile est ut tale mouens sit corpus vel
in corpore: quoniam si esset moueret in non ipso. Et ex quo appet
manifeste quod si habet secundum vigorem attributionem ad quantita/
tem diceret infinitus in vigore: quod moueret in non ipso.

Ad ergo non de infinito in vigore: non dicitur propter hoc
quod habeat aliquam proportionem determinatam ad aliquod aliud
inmo non est aliquid proportionatus. sed propter hoc quod non ha/
bet attributionem ad quantitatem. Notandum tamen quod primum
principium de infinito in duratione: cuius ratio est: quia ut dicitur
primo in loco allegato et in xij. metaphysice in corpore celesti non
est potentia ut corruptibilis: quod non habet durium. et ideo est per/
manens secundum substantiam. motus in eius non est perma/
nens per sui essentiam: quod habet contrarium. scilicet quietem. et ideo po/
test corrupti. Ad hoc ergo quod motus celi permaneat essen/
tialiter oportet ponere aliquam essentiam permanentem eterna/
liter sine potentialitate corruptionis et mutationis: quod in
celo non est potentialitas ut corruptibilis. sed ut quiescat. Et
quod probatur est veluti quiescere esse impossibile. vij. physice. secun/
do et. et xij. metaphysice. Igitur necesse est ut ea permanens mo/
tus sit propter motorem in quo nulla est potentia omnino nec
accidentaliter nec essentialiter: et tale non est in materia omni/
ni et sic permanentia motus et continuus est a primo principio.
et ideo subditur commentator circa finem eiusdem prime: quod poten/
tie mouentes corpora celestia. scilicet motores appropriati possibi/
le est ut semper moueantur et possint non semper mouere si posue/
rimus illud ad quod mouentur. scilicet primum motorem esse recepti/
bilem transmutationis cuiuslibet modi. Possunt autem
semper mouere quando illud ad quod mouetur fuerit non trans/
mutabile aliquo modo transmutationis. Et concluditur. Si igitur
motus est eternus necesse est ut moueat per potentiam
existentem in eo. scilicet motorem appropriatam aliam motorem cui
nullus motus transmutationis accidit: et tale in nulla ma/
teria existit: et hoc est primum principium. Et quo apparet
quod continuus et eternus motus est a primo principio. scilicet
quod mouetur semper eodem modo ut intelligitur ab animalibus
celestibus et desiderant: et quia semper eodem et eodem modo
intelligitur et desiderant: ideo semper et eodem modo mouetur. quod
ergo permanentia primi est causa permanentie quantitatis motus
ideo permanentia primi et duratio habet attributionem ad mo/
tum qui est de essentia quantitatis: vel consequitur quantum
et ideo ut conuenit sibi infinitas: ideo dicitur infinitus in du/
ratione. sed quod vigor eius non habet attributionem ad motus
nec ad aliquod aliud quantum: quia non mouetur nisi ut finis

omnium motuum celestium: tunc non magis diceretur pri/
mi mobilis quod cuiuslibet alterius speciei cuius oppositum ap/
paret. vij. physice. et xij. metaphysice. Dicitur enim ibi quod primum
mobile mouetur a primo motore. Ad quod dicendum sicut di/
citur primo xij. metaphysice in ista parte. Principium enim intelligit
tia. ubi postquam proba ostendit primum motorem esse eternum
et immobilem absque materia ostendit quid est primum motus
eterni in ipso moto cum omnis motus sit ex aliquo et ad al/
iquid: et dicitur quod principium illius motus in moto est intelli/
gentia que mouet ab intelligibili non fantasia tam a sensu:
ut ibi dicitur commentator: et super eadem parte dicitur commentator.
Ad istam intelligitur ibi dicere inter primum principium et alia
principia abstracta. nam alia principia videntur electa et desi/
derata per alia. scilicet sunt principia aliorum motuum celestium
propter motum diurnum. Ad autem est principium motus di/
urni est electum propter se cum versus ipsius mouentur omnia
mota. scilicet omnes orbis minori motu: et maiori motibus. per
primum intendit ergo quod alie intelligentie sunt fines et princi/
pium aliorum motuum: ita quod una intelligentia intelligit et de/
siderat aliam. et per hoc desiderium mouetur alio motu quod diurno
non. omnes autem orbis mouentur motu diurno per desiderium pri/
mi: et ideo post alia subditur in eodem primo: quod primum mouens
mouetur primum motum sicut amans mouetur amantem primum
absque hoc quod amans moueat. ea autem que sunt sub moto. primo
mouetur mediante isto primo moto: et dicitur quod intendit per primum
motum primum celum: et per ea quod sunt sub ipso animas speciei: et ea quod
cadunt sub generatione et corruptione et subditur. Ipsum autem
celum mouetur a primo motore secundum desiderium: ut assimiletur ei secundum
sui posse: sicut amans mouetur ut assimiletur suo amato. Alia
autem corpora celestia mouentur ad desiderium primi corporis. Et
quo apparet quod primum principium immediatus intelligitur et de/
siderat ab intelligentia primi motus: et sic per primum immediatum
et primum principium mouetur primum motum: ad cuius desi/
derium omnes alii orbis mouentur motu diurno: igitur alio mo/
tibus. per primum desiderat primum principium. hoc tamen est magis
et mediante. hoc ut esse incerto proba et expresse primo. circa istam
questionem: nec est repugnans in istis commentatoris dilige/
ter considerant: igitur aliqui hoc credunt. Et ista opinio non discor/
dat realiter a veritate: sicut ista theologia dicitur primum
principium esse infinitum in vigore: quod intelligitur ipsum non limita/
tum nec proportionatum alicui alteri: sed extra proportionem alicui/
us alterius virtutis. Sed quod solutio ad istam questionem videtur
dentur aliquantulum huic solutioni obuiare: ideo soluitur per or/
dinem. Ad primum cum dicitur. Illud quod mouetur per tempus
infinitum: dico quod verum est quod tale est infinitum in duratione
sed in vigore non concluditur ratio: et quod confirmatur quod primum
principium habet totam virtutem suam simul procedat: et quod dicitur.
Durum eius est infinite durans: et ita quod habet in tota du/
ratione habet totum simul: procedat. sed ex hoc concluditur infinitas
vigoris si in tota duracione haberet determinatum vigorem. Si est
aliquid habet potentiam determinatam agendi vel mouendi aliquid
et continuandi eadem actionem per ipsam unius anni: licet habe/
at tale potentiam in omni instanti illius tempore: quod non est maior nec
minor: non sequitur propter hoc quod totam actionem quam facit in
anno possit facere in eodem instanti: quod duratio vel perma/
nentia non conuertitur in quantitatem agendi. nam alia est in/
finitas vigoris: et ita una non concludit aliam. ergo etc.

Ad secundum cum dicitur. Illud quod causat etc. concedit ma/
ior: et si minor esset concessa non concluderet necessarium. sed proba
negarent minorum: et ad probationem eius: quod ut apparet
physicorum primo: communis contentio philosophorum
fuit quod ex nihilo nihil fit. Ad aliam cum dicitur. Ad
causam effectum dico quod verum est si effectus est infinitus:
vel sint effectus in numero infiniti simul. Et ad mino/
rem cum dicitur. Primum principium causat. dico quod non
causat aliquem infinitum effectum nec in esse nec in numero simul
sed existente eternitate mundi causare infinitum successum

ne non arguit infinitatem vigoris seu durationis. Ad
 aliam cum dicitur: quod potest facere, conceditur si esset
 infiniti in actu. Et ad maiorem cum dicitur: primum prin-
 cipium etc. dico q. est impossibile, si mundos esse infinitos
 nec in multitudine nec in magnitudine: ut probatur primo
 celi. et ideo deus non potest hoc facere, nam sicut dicitur
 commentato: sexto physicoz, agens non posset agere aliquid
 impossibile non dicitur esse diminutio agentis: sed dicere
 ipsum facere aliquid impossibile est error et deceptio. Ad
 aliam cum dicitur: quod habet virtutem excellentes etc. di-
 co q. vix est si excederet omnem virtutem in infinitum, ali-
 ter non esset maior vera, si enim omnis alia virtus esset de-
 terminata: et finita: virtus que excederet omnia in aliqua
 proportione determinat non propter hoc esset infinita. Et
 ad maiorem dico q. virtus primi non habet aliquam propo-
 rtionem ad aliam virtutem cum sit vno separata et non attri-
 buta quantitati, et ideo de ipsa non potest fieri comparatio ad
 aliquid aliud sub ratione minoris vel maioris ut patuit.
 Ad rationes per altera parte similiter solvatur. Ad prima
 cum dicitur: si primus motor esset infinitus in vigore moue-
 ret in non tpe iam soluto est per 2m. q. vix est si esset cor-
 pus vel virtus in corpore, quia tunc potest diceretur infi-
 nitus, nunc autem primus principii omnis est abstractus et ideo p-
 rior non dicitur finitus nec infinitus, quare non sequitur
 q. motus eius esset in non tpe, potest autem dici sicut dicitur co-
 men. xi. metha. q. motus est in tempore determinato propter
 motus appropriatos quorum vigor est finitus et determina-
 tus a motore primo qui mouet in ratione finis et in ratione
 cuius motus habet eternitatem, et sic dato q. primum princi-
 pium sit infinitum adhuc propter hoc motus non esset in in-
 stanti, quia quantitas est a motore qui mouet ut efficiens:
 et iste est finitus, et ideo nullus agens possit ipsum facere in non
 tempore cum nullum agens possit facere impossibile ut di-
 citur 2m. octauo physicoz. Ad aliam cum dicitur: si pri-
 mum primum esset infinitum aliquid in eo esset otiosum,
 nego consequentiam, et cum probatur: quia illud quod exce-
 deret in eo omnia entia esset non causans. Dico ut dixi
 est 2m. secundo celi q. entia eterna sunt propter se prima in-
 tentione, sed propter alia secunda intentione, modo cum inter
 entia primum sit nobilissima: maxime erit propter se prima
 intentione, et ideo habet operationem nobilissimam et perfe-
 ctissimam que est intelligere, hoc enim operatio est infiniti
 gaudij et delectationis: ut patet ex. xi. metha. q. autem attin-
 git finem principalem propter quem est: non est frustra: ut
 patet secundo physicoz, quare patet q. primum principium h-
 non habeat operationem extra se sibi essentialem, nec est
 possibile habere propter hoc non est in eo aliquid otiosum:
 quia in se habet operationem propriam. Ad aliam cum di-
 citur in primo principio dico q. non est vix imo in multis habe-
 mus ponere alia q. ea que sensus indicat, quia h- nostra co-
 gnitio incipiat a sensu, tamen intellectus naturaliter as-
 cendit ad altiora q. possit sensus comprehendere, quia dicitur co-
 men. in duodecimo metha. q. non est impossibile nobis
 his intelligere et eo que sunt infinite veritatis id est in primo
 principio et aliis principijs separatim a materia licet sit diffini-
 le, et tamen huiusmodi res non cadunt sub sensu nec sub
 imaginatione. Idem etiam dicitur tertio de anima. f. q. in-
 tellectus noster possibilis cum fuerit perfecte copulatus cum
 intellectu agente intellectus per ipsum omnia tanquam per
 formam ipsam intelligit, et ad hoc concordat sententia phi-
 lono et duodecimo metha. et ideo cum dicitur q. eximen-
 tum terminum verorum est etc. dico q. verum est in his que
 possunt esse sensata, vel possunt concedi maior: et dicit ad nu-
 merum cum dicitur q. nobis non apparet aliquid per quod
 arguamus infinitatem primi, quia determinata velocitas
 motus non est a primo: sed a motore appropriato, dico q.
 hoc non est verum immo apparet eternitas motus que est

tantum a primo.

Derivatur verum quod est corruptibile de se pos-
 sit perpetuari aliunde. Et arguitur q. sic, quia
 non est quod est infinite potentie et cui nihil deest potest
 aliquid corruptibile de se perpetuare in esse, pri-
 mum principium est huiusmodi, ergo etc. Item omne
 quod habet esse ab alio de se est corruptibile, sed omnia p-
 ter primum habent esse ab alio, ergo omnia alia a primo
 habent esse corruptibile: et tamen multa perpetuantur, er-
 go de se corruptibile potest ab alio perpetuari, maior est
 nota per Auicennam primo tractatu sue metaphysice,
 quod enim ab alio habet esse: de se non habet esse, et quod
 de se non habet esse: de se non potest non esse, minor par-
 tet per Auicennam et philosophum secundo metaphysice
 et per comen. ibidem et in libro istorum ad sensum patet q. mul-
 ta perpetuantur in esse. Item agens quod causat per
 voluntatem suam aliquid quando vult sicut dat sibi esse
 primum non sunt: ita potest ipsum apte conservare perpetue
 et auferre sibi non esse, sed primum est huiusmodi, ergo potest
 de se aliquid corruptibile perpetuare in esse, maior deesse nota, mi-
 nor patet per commentatorem secundo metaphysice, di-
 cit enim ibi q. omnia entia non acquirunt esse in veritate a
 causa prima. Oppositum dicit hic commentator: repre-
 hendens de hoc Auicennam qui posuit oppositum, et pro-
 batur in fin. primi celi. Ad intellectum questionis pri-
 mo tangitur opinio aliquorum, scilicet Platonis et Auicen-
 ne, secundo opinio communis entiorum et philosophi. Opinio
 Auicenne fuit q. aliquid corruptibile de se perpetua-
 tur ab alio, et hoc fuit intentio Platonis in Timæo dicens
 O dii deorum quorum episcopus ego sum vos vestri non co-
 ruptibiles estis etiam mei autem gratia estis incorrupti-
 biles: Introducens hec verba in persona dei ad alias
 intelligentias separatas, et sic isti crediderunt q. aliquid
 de se corruptibile possit perpetuari aliunde. Sed
 ista opinio secundum principia philosophi non potest sta-
 re, quia sicut dicit commentator in isto libro, et primo et se-
 cundo celi et octauo physicoz commentato primo, scilicet
 illud esset verum sequeretur q. natura corruptibilis effice-
 retur necessaria et mutaretur in eternam: quod est impos-
 sibile, quia iste due nature differunt plus q. genere scilicet
 corruptibilis et incorruptibilis, et hoc est habere mate-
 riam et non habere: ut patet quarto metaphysice, et quod
 Platonis adiunxit de diis qui per se essent non habet verita-
 tem secundum principia philosophie: quia sunt de se eter-
 ni, quia ut dicit commentator secundo celi abstractio materie
 ab aliquo est causa perpetuitatis, cum ergo intelligentie
 sint separate a materia: ut patet secundo celi et duodecimo
 metaphysice de se erunt perpetui. Item fundamentum
 Platonis quod erat q. primum principium esset agens per voluntatem, et
 tale potest aliquid perpetuare destruit a primo, primo etc. ubi dicit q.
 non est prout agens per voluntatem facere corruptibile quod vult
 perpetuare, quia sua voluntas priores sue actioni, et ideo opinio
 non valet, alia est opinio 2a, et 3a, q. non est possibile aliquam
 substantiam esse corruptibilem de se et ab alio perpetuari in esse
 physico loquendo fin q. id non fiat miraculose per potentiam
 supernam non excludit, maior 3a, quia tunc non possibile mutari
 res in eternam, quod est impossibile ut dicitur 4a: quia differunt plus q. genere
 ut dicitur 1a, metha, tunc quia si sic esset id est esset simul ens
 et non ens: quod est impossibile, quia si aliquid perpetuaretur
 ab alio de se esset corruptibile, ponitur ergo in esse corrup-
 to, tunc nullum sequitur impossibile, quia possibile in esse po-
 situm primo per se: secundo physico et primo celi, et vltimus cum ponit
 esse perpetuum ponitur nunquam esse corruptum: quod est im-
 possibile, ergo non est possibile ipsum corrupti, quia si esset pos-
 sibile et hoc non legitur impossibile, et sequitur vltimus, Est
 corruptum et non corruptum, et per consequens ens et mouens.

Item sicut arguit commentator primo celi. si aliquid corruptibile ponitur eternum: ponitur non corruptibile. probatur. omne generabile et omne corruptibile habet respectu potentie sue esse distinctum a tempore sui non esse. sed eternum corruptibile vel eternum incorruptibile non habet potentiam nec tempus potentie ad esse distinctum a tempore potentie non esse. ergo generabile non erit eternum nec contra. maior est de se nota. minorem declarat commentator: ibidem: quia si corruptibile est eternum in toto tempore sue eternitatis est corruptibile. ergo tempus potentie ad esse non est distinctum a tempore potentie ad non esse. et adhuc multe rationes possent adduci ex primo celi. Ad rationes. Ad primam cum dicitur. quod est infinite potentie et dico quod non potest perpetuare id quod habet principium corruptionis quia impossibile quia hoc solo privatur de generis facere ingenua ut dicit philosophus auditoritate Alagoris. quia non potest facere impossibile quia tunc esset contra voluntatem sue potentie: ideo non concluditur. Ad secundam cum dicitur. omne quod habet et dico quod res est quod habet esse ab alio effectiue: si vero tanquam a fine non oportet quia bene de se aliquid est necessarium. dependet tamen ab alio. Et ad minorem cum dicitur: omne preter primum dico quod verum est quod omnia habent esse a primo tanquam a fine id de se formaliter habeant esse necessarium. quia in eternis non est necessaria factio neque productio proprie nec causa efficiens: sed solum est ibi perfectio et perfectum et intelligens et intellectus: ut dicit commentator quarto methaph. et quarto celi. ita dato quod ab alio habent esse in ratione finis non sunt propter hoc de se corruptibiles: quare actio non valet. Ad aliam cum dicitur: agens et apparet iam quid sit dicendum secundum commentatorem primo celi. quia si agens per voluntatem est primum et vult effectum esse corruptibilem facit ipsum ex causis corruptibilibus: et si ipsum vult esse eternum facit ipsum ex causis eternis propter quod dicitur primo celi quod natura voluit ipsum celum permanere incorruptibilem: ideo eternitatem ipsam a contrariis et ideo deus vult celum esse perpetuum per voluntatem immutabilem. et ideo ordinavit ipsum sine causis corruptionis: quare ratio non valet.

Item intelligentie dependant a primo principio in ratione cause efficientis vel solum finis. Et arguitur quod ratione cause efficientis. quia in unoquoque genere est dare unum primum quod sit causa omnium aliorum in illo genere. sed efficiens est unum generis causarum. ergo erit ibi unum efficiens primum: hoc non potest esse nisi deus qui est causa omnium prima. ergo deus est efficiens intelligentiarum. maior patet ex secundo methaph. et minor est de se manifesta. Item quod est causa finalis intelligentiarum est causa efficiens. deus est secundum. ergo et. maior patet per commentatorem. xii. methaph. quia in substantiis separatis a materia idem est causa efficiens et finis. maior apparet quia deus est finis omnium quia entia volunt male disponi nec est bonum pluralitas dispositionum. unus ergo princeps: ut patet in fine. xi. methaph. Item commentator dicit. xii. methaph. quod primum principium est causa omnium in genere cause. scilicet efficientis formalis et finalis. Item si deus non esset causa efficiens intelligentiarum cum nihil sit quod possit esse causa efficiens intelligentiarum: tunc non essent reducibiles ad unum sed multa essent principia: consequens falsum. ergo et antecedens. consequentia nota. falsitas consequentis patet per philosophum. xii. methaph. et in topicis. quod enim per superabundantiam dicitur uni soli competere. quare unum erit primum principium omnium. Quod positum videtur hic sentire commentator. dicit enim quod substantie eterne sunt necessarie esse de se formaliter. deinde etiam dicit. xii. methaph. et in principio quarti celi quod in eternis

non est causa agens proprie nec factio nec productio: sed tantum ibi est perfectio et perfectum intelligens et intelluctum. Ad evidentiam questionis sciendum quod opio alui cenne et aliquorum sequentium ipsum fuit quod primum principium est causa productiva et effectiva omnium entium. sed quodam ordine tantum ita immediate primum principium producit primam intelligentiam et mediante ista producit alias: ut patet ex secundo actu sue methaph. ca. secundo et mo ti sunt propter rationes factas. scilicet quod in omni genere et c.

Adiecta eternorum nihil prohibet esse alteram causam secundo methaph. et octavo physicoz. sed non videtur quod aliqua substantia eterna possit habere causam productivam licet aliqua quorum esse est ab alio possint hoc habere. nam ex quo substantia habet per se subsistere si producta est ab alio necessario initium sui esse habet et accipit esse post non esse. quare non est intelligibile quod aliquid sine se existens sit productum ab alio ab eterno et ideo fuit alia opinio commentatoris et primo physicoz. et est quod in eternis substantiis non sit causa effectiva nec productiva. quia impossibile quod aliqua substantia de se sit possibilis et acquirat eternitatem ab alio. quia tunc natura possibilis mutaretur in necessariam: quod est impossibile cum differant plusquam generis quia differunt per habere materiam et per non habere. sed cum intelligitur sit substantia et ponantur esse eterne non possunt habere causam efficientem. et ideo commentator dicit duodecimo methaph. sic quod in eternis substantiis non est productio nec actio nec passio nec consecutio: ita quod dicimus quod unum factum vel una actio consequitur unum agentem tantum enim est ibi causa et causatum secundum quod dicimus quod intellectum est causa intelligentis. Et per hoc soluitur ad rationem Avicene que dicit quod primum principium cum sit unum et simplicissimum non patet nisi unum immediate. Dicit. n. quod non est possibile quod id quod per se est intelligens et intellectus sit cum pluribus entibus immediate secundum quod ex eo possunt intelligi multis modis. idem dicit in principio quarto celi quod in eternis non est proprie causa agens: sed finis et forma conservans. et ita vult quod intelligentie dependant a primo principio in ratione forme conservantis et finis. quia finis conservat omnia que sunt ad finem. et quod dependant: ratione finis declaratur. quia ista que sunt minus perfecta dependent a perfecta in ratione finis. sed deus est perfectissimus intelligibilium. ergo et. maior nota. minor patet in secundo methaph. a principio. quod nullus intellectus est liberatus omnino a potentia propter primum quod nihil intelligit extra se. et dicit ibi: quod deus est infinite perfectior et nobilitior. intelligentie autem recedunt a perfectione primi. et eodem modo est de corporibus celestibus que sunt eterne: dependent tamen a primo motore in ratione finis et conservandis: non autem in ratione efficientis proprie secundum intellectum eius id hoc non fit verum secundum fidem. Et si aliquis instaret dicens quod philosophus dicit. xi. methaph. quod si alie substantie essent in moventes essent otiose. Si ergo primum principium non movent nisi in finem ut tactum est in precedentibus questionibus. nec est causans effectiue aliquid: tunc videtur quod ipsum non sit causa efficiens aliorum: quia si non efficit ista causa motus minus generabilia. quare videtur quod non habeat aliam et sic erit otiosum: quod inconuenit dicere. Dicitur etiam in principio commentator in. xi. methaph. quod sic dispositio est in iuuam et corporum celestium et intelligentiarum in conservando eterna et causando ea sicut dispositio bonorum civium qui iuuant se in regendo ciuitate. ergo omnes actiones aliorum sunt per actionem primi principii. Bonum enim omnes actiones suas seruientes et consequentes actionem primi. Sicut igitur primus princeps in ciuitate necesse est ut habeat actionem propriam que est nobilissima actionum et hoc est intelligere et diligere se. nec enim actio est actio nobilissima ut patet. xi. methaph. quam actionem intendunt omnes alij per actiones suas que sunt sub primo nec actio que est mouere. nec et creare

aliquid extra se est nobilissima actio. quia ista que agunt extra se vel agunt ut perfectionem acquirant. vel ut perfectionem per actionem conferunt. primum autem neutrum istorum eget quia ipse est sufficiens et perfectionem non habet ab alio. nec propter aliud ideo non eget actione exteriori ad conservationem vel ad acquisitionem sue perfectionis: ideo apparet ipsum habere actionem sibi propriam qua sibi convenit et non esse otiosum. et quando dicit philosophus: si essent aliquid substantie et. potest dici quod verum est vel ut efficiens vel ut finis: et ideo non valet. Ad rationes. Ad primam cum dicitur: in uno et. conceditur maior. et conceditur in minore quod efficiens est unum genus causarum. concedendo in habentibus causam efficientem sed non omnia habent causam secundum philosophum. et cum viterius dicitur quod non potest esse causa efficiens prima nisi deus. dico quod non est ita secundum opinionem. nec philosophus in eo generabilium et corruptibilium que proprie habent causam efficientem. efficiens primum est celum cum motoribus suis. deus autem est causa simpliciter prima quia est finis et forma conservans propter quam omnia alia sunt que si non esset: non esset alia quia nihil esset propter ipsum quod sit sufficiens ad essendum primum et absolutum per se. et hec omnia dependent in se ab ipso: ut patet circa fines huius libelli. Ad aliam cum dicitur quod est causa finalis et dico quod iam patet ex predictis quid sit dicendum ad hoc quod pro tanto dicitur quod in separatibus habet esse in intellectu et in re. quia forma intellectus idem habet esse in intellectu et in re. quia intelligentie habent esse improprie quod est forma conservans ut intellectum est causa intelligentis: non autem efficiens productum proprie et patet. Ad aliam cum dicitur commentator quod primum est esse et. dicitur quod intelligit quod sit causa efficiens sicut intellectum intelligentis ut dictum fuit. Ad aliam cum dicitur quod si deus et. dico quod verum est si deus esset causa efficiens illis que sunt proprie cause productivae istorum inferiorum habentium proprie causam effectivam: nunc autem deus est causa intelligentis et celo. quia propter ipsum sunt et esse eternum et necessarium habent propter eternitatem et necessitatem primi et nullum aliud ens posset esse absolute et simpliciter primum propter deum. et sic deus est causa perfectionis et esse aliis eternis licet ea non producat de causa quod consonat intentioni efficiendi post non esse. et ita non concluditur quod omnia non reducuntur ad unum imo reducunt ad ipsum simpliciter primum. et sic patet ad questionem.

Consequenter queritur. An celum secundum se totum sit luminosum. Et arguitur quod non: quia illud quod secundum aliquam partem acquirit lumen ab alio secundum se totum non est luminosum. celum est huiusmodi. ergo et. maior patet. quia nihil recipit aliquid secundum quod habet sed ut caret eo et est in potentia ad illud. minor patet. quia celum secundum aliquam partem sui facit secundum lunam recipit lumen a sole. Item quod non est deus secundum se totum non est luminosum secundum se totum. sed celum est huiusmodi. igitur. maior patet. quia densitas est causa luminositatis ut dicit commentator in hoc libro et in secundo celi. ideo stella lucet quia est pars densior sui orbis. minor patet. quia si celum secundum se totum esset densum: tunc per orbem inferiores non possemus videre superiores imo eclipsarentur se ad invicem sicut una stella aliam: quod patet esse falsum. Idcirco quod non est secundum se totum visibile non est secundum se totum luminosum. celum est huiusmodi. igitur et. maior patet quia ut dicitur secundo de anima: lumen est primum visibile: color autem mediante lumine. minor patet ad sensum. non enim omnes partes celi videmus: ita ut possumus eas discernere. sed stella tam partem et postea si celum secundum se totum esset luminosum: tunc sequitur quod celum secundum se totum calefaceret cum lumen habet calefacere et ita nulla superaret aliam. consequens falsum. igitur et antea.

dens. consequentia nota. et falsitas consequentis patet auctoritate et experientia astronomorum. scilicet quod sunt quedam stelle et quedam partes celi supantes et abundantes. Oppositum videtur esse hic de intentione commentatoris et in secundo celi. dicit enim hoc auctoritate Aristotelis. et in quarto celi quod stellarum et substantia celi eadem est natura et ideo dicitur totum corpus celeste secundum esse diaphanum in actu id est lucidum. Ad questionem breviter dicitur et primo opinio quedam recitabitur que est astronomorum. secundo dicitur opinio commentatoris que videtur Aristoteli. Primo. n. quidam astronomi dixerunt quod celum secundum se totum non est luminosum. quia in uno quoque genere est dare. unum quod est metrum et mensura omnium illius generis et sic in genere lucido: est dare aliquod primum quod est et. et illud est sol qui est lucidus et cum quo alia sunt lucida cum ab ipso omnia alia lumen recipiant. et ideo dicit philosophus secundo celi quod homo et sol generant hominem et non dicit de aliis stellis quia modicam vim luminositatis quam habent. habent a se et ideo dicebant antiqui quod sol est in medio planetarum ut et in regno ut omnibus tam superioribus quam inferioribus lumen influat et virtutem. Licet hec sit famosa non tamen est ad intentionem philosophi et commentatoris. quia quando aliqua sunt eiusdem virtutis et non secundum materiam differunt nisi secundum partes unius individui. scilicet quod una pars habet unum accidens proprium et alie habebunt alia sicut dictum est quod omnes partes celi sunt eadem secundum materiam et eiusdem nature. igitur si pars una celi est luminosa similiter erit et alia. maior patet. quia quecumque sunt eiusdem nature communicant in accidentibus propriis: dato etiam quod sint diversi numero. ut si unus homo est risibilis omnes alii erunt risibiles. quia accidens proprium consequitur naturam specificam quanto magis consequetur partes huiusmodi individui. minor patet in secundo celi. arguit enim sic quod si una stella erit specifica omnes erunt tales et si una non moveretur motu proprio propter motum sui circuli deferentis. ergo nec alie. et ita probat per lunam que si non moveretur motu volubilitatis quod alie non moventur et hoc non esset nisi essent eiusdem nature in specie et ita patet quod si una stella esset luminosa ut sol quod necessarium foret alias esse luminosas licet differant secundum magis. et tunc ad rationem cum dicitur quod in uno quoque genere et. dico quod verum est sed hoc non est sol sed totum celum. nam hec propositio est intelligenda de uno quoque nunc in specie aut corpora celestia non differunt specie ut alii voluit quia nunc plures rationes philosophi in li. ce. non concluderent sed differunt sic preter unum alia. et id in stellis seu orbibus sunt gradus minus perfectionis et virtutis ita quod una stella est perfectior alia et magis luminosa. et id ex diversitate graduum et perfectionis cum diversis effectibus et hoc secundum diversitatem proportionum ad invicem quod habent secundum diversos aspectus et coniunctiones. id totum celum est primum luminosum ut sol habet sol magis habet de luce quam alie stelle. Nam ponenda est opinio philosophi et Aristotelis. quod est ut quod celum secundum se totum sit luminosum habet differant partes eius secundum gradus et gradus. quia omnes partes celi sunt eiusdem nature imo sunt eiusdem individui numero. id sicut est de aliis accidentibus quod eadem accidentia sunt in una parte et in alia. licet differant secundum magis et minus. et sic est de lumine. cum ergo una pars sit luminosa ut sol: omnes erunt luminose: sed secundum magis et minus. Idcirco si alie stelle non haberent lumen nisi a sole: tunc eclipsarentur per interpositionem sui ipsarum inter solem et se: vel interpositionem terre et luna eclipsatur. sed hoc non videtur: quia videmus quod stelle habent lumen de se. Celum tamen videtur magna dubitatio apud Aristotelem qui dicit causam esse similem nature terre per quod intelligit ut videtur quod natura eius non est luminosa nisi ab alio ut terra ab igne ut dicit commentator secundo celi. et ibi subdit commentator partes celi diversificari in densitate et raritate. et per

bo: est in diaphanitate et luminositate. sed non est intentio eius
 quod omnino careat lumine. scilicet ipsa luna: sed ita par habet
 lumine de se quod videtur obscura respectu aliarum stellarum et
 parum recipit lumen a sole et recipit lumen tali receptione
 quod addit lumen per modum reflectionis sed non per modum
 luminis. per hoc ad rationes. Ad primam quod si aliqua
 pars dico quod verum est secundum gradum finem quem reci-
 pit lumen non est luminosum de se: quia tamen adhuc ha-
 bet aliquod lumen de se. ideo ratio non concludit. Ad
 aliam cum dicitur quod non est et dico quod verum est si nullas
 habet densitatem. et ad minorem cum dicitur quod celum non
 est secundum se totum et dico quod verum est equale. ideo non
 est per totum equaliter luminosum. sed partes magis den-
 se sunt magis lumine ut stelle cum habeant aliquam den-
 sitatem ut habeant luminositatem nihil prohibet partes quod
 proprias habent de luminositate disgregare. et ideo tales non
 eclipsantur ad invicem ut partes non stellate. Ad aliam
 cum dicitur quod non est secundum se totum. concedo. et ad mi-
 norem cum dicitur sed celum dico quod celum est visibile secundum
 omnes suas partes: licet finem magis et minus: et hoc or-
 bes non possunt a nobis distingui per visum nisi mediis
 tibus stellis que sunt magis luminosi et maioris virtutis et
 influentie. Ad viciniam cum dicitur quod si totum celum et
 conceditur. et cum dicitur quod sunt aliquae stelle infrigidiores
 dico finem mentem commentatoris quod non est verum simpliciter
 sed agunt calores similes vicinis elementis: et una dici-
 tur superare respectu alterius que facit calorem magis inten-
 sum similem igni vel aeri. alie vero calorem similem aque.
 Et sic in his concordat sententia medicorum qui dicunt quod fri-
 gidum non ingreditur opera nature. Ad potest dici ut su-
 pra quod nulla stella simpliciter infrigidat: quia ex eo quod lumē
 habet calefacere. infrigidat autem finem proprietate aliquam
 propriam que resultat ex configuratione et aspectu ad alias stel-
 las finem aliquam proportionem.

Et cum dimensiones interminate maneat eadem
 finem numerum in generato et in corrupto. et argui-
 tur quod sic. quia eadem superficies numero ma-
 net in generato et corrupto. ergo eadem quanti-
 tas sine dimensio. consequentia tenet. et antecedens probat
 nam ad sensum patet quod eadem citatrix manet numero in
 vivo et mortuo: igitur. Ad oppositum: si eadem dimen-
 siones manerent in generato et corrupto. ergo generatio
 non distingueretur ab alteratione. consequens est falsum
 et consequentia probatur: nam finem philosophorum primo de ge-
 neratione per hoc distinguitur generatio ab alteratione:
 quia in generatione totum transit in totum: in alteratione
 non. sed si in generatione alicuius movent eadem dimen-
 siones que prius fuerunt in corrupto totum non transiret
 in totum. In ista questione talem servabo ordinem. quia
 primo recitabo opinionem commentatoris cum suis moti-
 vis. secundo improbabo ea. tertio respondebo ad questio-
 nem. Quantum ad primum sciendum quod commentator: cum
 sequentes dicit quod eadem dimensiones numero manent in
 generato et in corrupto. et hoc probat multis rationibus.

Prima est: quia ex non corpore non potest fieri corpus
 quia generans per naturam semper agit in quantum. sed
 si dimensiones que prius fuerunt in corrupto corrumpere-
 tur in generato ex non corpore fieret corpus. ergo non cor-
 rumperentur. consequentia probatur: nam si corrumpere-
 tur: forma generati adveniret materie non quantitas. et ideo
 ratio habetur in principio de substantia orbis et incipit. et
 quia inque vult omnes formas communicari. Item forma
 in hiis existens corrumpitur nisi vel a subiecto vel co-
 trario. sed dimensiones non possunt corrumpi aliquo isto
 rum modorum. igitur et cetera. minor probatur primo quod non pos-
 set corrumpi a subiecto quia consequuntur compositum ra-

tione materie que est incorruptibilis quando etiam aliquid
 sequitur aliud ratione alicuius incorruptibilis non corrumpi-
 tur licet illud quod ipsum sequitur aliud ratione alicuius
 incorruptibilis non corrumpitur licet illud quod ipsum se-
 quitur corrumpatur. quia scientia sequitur hominem ratione
 anime intellectus licet homo corrumpatur non tamen sci-
 entia corrumpitur. quia anima ratione cuius scientia seg-
 tur hominem est incorruptibilis. nec a contrario quia qua-
 titati nihil est contrarium. et hoc ratio similiter extrahit ex
 verbis immediate sequentibus dum dicit et tunc forme cor-
 ruptibiles essent contrarie et cetera. Alie rationes similiter in-
 ducuntur ex eum sequentibus. Prima est quo ex aere
 fit ignis tota quantitas aeris per se corrumpitur: tunc que-
 ro an tota quantitas ignis que de nouo inducitur inducat
 in una parte materie aeris: an in alia et in alia parte. non
 est dicendum primo modo. quia aliqua pars materie effect
 non quantitas. si dicitur secundo modo. ergo materia que fit
 in ipsius aeris habebit partem et partem ante inductionem
 quantitas: quod falsum est. quia tunc ante quantitate ece-
 quantitas. consequentia probatur. nam illud in quo forma
 inducitur persistit. Secundo arguitur sic. si tota quanti-
 tas generatur de nouo est: aut igitur educitur de potentia ma-
 terie: aut non. si non: et de nouo est. igitur creatur: quod non
 est dicendum. Si educitur: aut igitur de materia indivi-
 sibili: aut divisibili. non primum: quia cum ens potentia
 perficitur per actum: Sequitur quod materia indivisibilis
 ceretur per quantitatem et sic indivisibile perficeretur per
 divisibile: quod est falsum. ergo educitur de potentia di-
 visibili. Sed patet quod materia non est divisibilis de se sed
 per quantitatem. igitur ante quantitatem effect quantitas.

Item si quantitas preexistens corrumpitur. Ergo mo-
 tus localis effect in instanti. prius falsum. ut patet secundo philosophorum
 cor. prima probatur. nam quod ex aere fit ignis in introductione for-
 me substantialis per se introducat dimensiones ignis. si iste
 dimensiones occupat maiorem locum quam dimensiones aeris. er-
 go vel sit erit cum alio corpore: quod non est dicendum. vel aliud cor-
 pus cedet ei: et sic corpus cadens movetur et in instanti.
 quia iste dimensiones in instanti introducat sicut et forma sub-
 stantialis ipsius ignis. Item omnis motus huius terminus sibi
 intrinsecus quia motus per suum terminum specificat. ut philosophorum
 sed quod ex aere fit ignis rarefactio peccat. ergo huius terminus
 sibi intrinsecus. sed in instanti ipse forme generant ignis et
 sic motus rarefactionis completur. ergo huius terminus sui in in-
 stanti isto. sed in illo instanti non sunt nisi dimensiones ignis.
 ergo iste dimensiones ignis terminat ipsum motum rarefactio-
 nis. ergo dimensiones aeris non corrumpuntur. licet si sunt in ig-
 ne maiori termino terminant. Item remanet quantitas sua
 totaliter non inducit de nouo. ergo dimensiones eadem reman-
 ent in generato. tenet prima: quia da oppositum quod non manent
 et quod totaliter de nouo inducat. alius arguit. omnis motus ad quan-
 titatem vel est augmentum vel dat decrementum. sed in aucto si
 tota quantitas generatur quia augmentum est persistens quantitas
 additamentum. nec ena in diminuto tota quantitas auferat
 quia diffinitio est per se quantitas minoramentum. igitur et cetera.
 Propterea si vinum mutatur in acetum non dicimus quod dolium sit de
 nouo repleti. ergo nec advenit nova repleti quod est quod non
 ritas. Item si dolium mutatur in aliud non dicemus quod loci cetera
 mutatur. sed quod est vinum et idem loci. et nec quod aer mutatur in ignem
 dicemus quod dimensiones aeris permittit. Et confirmatur quia ter-
 mini motus vel differunt specie vel numero vel saltim finem aliquem
 gradum sicut in motu augmenti vel diminutionis vel
 alterationis. sed quod dolium mutatur in dolium si mutaretur per
 aliquam potentiam naturalem ibi essent omnino eadem di-
 mensiones non secundum aliquem gradum differentie.
 ergo dimensio que est in dolio quod est terminus ad quem
 est omnino eadem cum dimensione que erat in termino
 in termino a quo scilicet in alio dolio. aliter enim natura

frustra ageret si moueretur de vna quantitate habente ta-
lem ad aliam habentem eundem terminum. Propter
quando ex aere fit ignis aut dimensiones aeris corrumpunt
in instanti aut in tempore non instanti quia accidentia si-
cut acquiruntur ita corrumpuntur per motum, nec in tem-
pore quia maneret vsq; ad instanti generationis ignis.

In oppositum contra istam opinionem arguo multipli-
citer: Non stante eodem subiecto non manet accidens il-
lius subiecti sed subiectum immediatè dimensionatum est
compositum ex materia et forma substantiali quā formam
substantialem sequitur quantitas, igitur non manente co-
posito nec eadem materia nec dimensio eadem: sed corru-
pta forma substantiali non manet idem compositum, ergo
et c. Dicis q; non oportet aliquid sequi aliquid ratione al-
terius corrumpitur ad corruptionem eius quod sequitur:
quod ideo est quia scientia sequitur compositum, ratio au-
tem et tamen scientia non corrumpitur ad corruptionem co-
positi, sic in proposito quantitas sequitur compositum ratio-
ne materie, ideo non apparet q; quando compositum cor-
rumpitur quantitas corrumpatur: quia manet materia ra-
tione cuius ipsum sequitur. Contra: corruptio positi cen-
tialiter in quo immediatè fundatur posterius corrumpitur et
ipsum posterius, sed forma substantialis manet interna-
teriam et formam accidentalem: et sic est prior essentialiter
quantitate: sicut superficies mediat inter compositum et al-
bedinem et est prior essentialiter albedine, ergo corruptio for-
mae substantiali in qua immediatè fundatur quantitas: quā-
titas corrumpetur. Item accidentis esse est inesse septi-
mo metaphysice, ergo non manente eadem inherētia ac-
cidentis non manet idem accidens, sed corrupta forma sub-
stantiali non manet eadem inherētia dimensionis, ergo
et c. Secundo principaliter arguitur sic, in generato q; nō
dicitur est maior quantitas q; in corrupto ut quando ex aere
fit ignis: tunc si eadem dimensio maneat in generato et c.
quero aut quantitas generati que est maior et precise eadē
quantitas: aut non precise: et non potest dici primum quia tūc
idem respectu eiusdem esset maius et minus: et sic sub con-
trariis terminis, si dicitur secundū: ergo in generato et ali-
qua pars noua que prius non fuit in corrupto: tunc arguitur
sic. Quando aliqua sunt eiusdem rationis si vna ē corru-
ptibile et aliud, aliter si essent eiusdē rationis: quia corruptibile
et incorruptibile differunt p; q; genere, et materia, sed tota qn-
titas et eius pars sunt eiusdem rationis, ergo si pars est ge-
nerabilis et corruptibilis et totum cuius est pars erit bui-
medi, ergo non necessario manet. Confirmatur q; si aliq;
pars non adueniat h; non ab extrinseco sed ab intrinseco,
ergo de nouo reducit de potentia materie et sicut vna p-
educitur ita et quelibet alia potest educi et si quelibet pars,
ergo et tota, igitur et c. Dicis q; quando ex aere fit ignis
q; eadem quantitas manet precise: non tamen erimus ident-

Contra: an precise est vna quantitas in igne et aere sic
vna fm idem respectu eiusdem erit maius et minus, et si si
ē precise eadem quantitas, ergo aliqua pars ē de nouo in igne
q; non erat in aere: quia iste terminus nō potest esse nisi aliq;
pars quantitas cū non possit esse punctus: quia punctus si-
ne quantitate aduenire non potest, q; aut sit maior: quantitas
in igne q; in aere: pbatur, tum quia replet maiore locū q;
aer et non replet nisi ratione quantitas, tum quia philosopho-
pbus quarto physicoz ca. de vacuo dicit q; qn ex densio fit
rari, maior quantitas est in raro q; fuerit in densio. Itē
q; quantitas aeris et ignis nō sit precise eadē pbatur: ipso
hile est q; relatio de nouo adueniat, sed equale et inequale
duplū et dimidiū sūt relatiōes pmi modi, igitur et c. sed capiat
vna quantitas q; permaneat et fm cū nō sit mediū sit equis
quantitatis illius aeris rarefiat, igitur aer ille equalis quā-
titati sic accepte, igitur aliquod nouum in fundamento ad-
uenit, sed nō quantitate pmanente: q; sic fm cā nō erit mo-

tus, ergo in aere rarefacto. Sed dico q; solū ibi est ter-
minus motus non alia quantitate. Contra solū quantita-
te dī aliq; quale alteri vel incōle, quia ppiū quantitas ē
dicē quale v; incōle, ergo aer q; pmo erat equalis et postea
inequalis respectu illius quantitas pmanētis h; aliam
quantitatē quā pmo non habebat. Item p nouū motū
res noua acquirif, sed augmentatio et rarefactio sūt motū
ad quantitatē, ergo per eos noua quantitas acquirif, sed in
aere q; rarefit est noua rarefactio, igitur et c. Tercio p-
cipaliter arguitur, aut quantitas terminata et interminata
sūt vna quantitas et sic b; ppositū: q; quantitas terminata
non semp manet, ergo nec interminata aut est alia et alia
tūc in eodē subiecto sunt due quantitates: q; est falsum, si
dicitur q; sunt vna quantitas in terminata non manet so-
lum quantū ad terminū: quero iste terminus aut est de ge-
nere quantitas: aut nō, si sic cum nō sit diuisibilis q; ter-
minus est diuisibilis non aduenit nec recedit sine diuisibi-
li, ergo diuisibilis, et per pns quantitas et sic quantitas nō
manet, et qua rōne vna pars potest oīno manere et tota si nō
sit de genere quantitas, ergo augmentatio et diminutio nō
erūt motus ad quantitatē cū sit ad talem terminum.

Quarto principaliter arguitur sic, pba. v. physicoz et se-
cundo metha. pbatur per talem rōnem q; generatio non sit
motus q; mouetur est in loco: q; generatur non ē in loco
sed subiectū generationis est materia prima, ergo materia
nō est in loco, ergo materia prima v; est subiectū generatio-
nis non est quantitas, pba. pbatur, nam oē quantū est in lo-
co quia quantitas est ratio formalis qua aliquid sit in lo-
co. Dicitur forte q; subiectum generationis puta ma-
teria non est ex se in loco sed per quantitatē, illud autē q;
mouetur per se est in loco q; ppe est quantū. Confirmat
sicut materia prima non est per se in loco inquantū subiectū
generationis sed p quantitatē: ita subiectum motū inquan-
tū subiectum motus nō est per se in loco sed per quantita-
tē, ergo nulla est dīa inter ista quantū ad esse in loco, mi-
nor pbatur v; q; subiectum motus v; sic non est per se in
loco sed per quantitatē, illud q; per se est subiectū motus
recipit formā fm quā est motus cuius rō ē subiectū motus
ē p se in potentia ad terminū motus: et q; est p se in poten-
tia ad terminū motus in se recipit formā fm quā ē motus
capio minore, sed subiectū motus augmentū est suba inq; n-
tū suba, suba aut v; sic non ē ppe in loco sed solū per quā-
titatē et sic p accidens. Sed tu dices q; hec rō non solū
ē tria dīa, sed etiā dī determinationē pbi supra, nā p hoc
pba distinguit gnationē a motu q; subiectū motus ē in lo-
co: nō aut subiectū gnationis, et pbatur q; ita est vna in loco, si
cui et aliud. Rēdeo q; pba distinguit gnationē a motu:
q; illud q; mouetur ē in loco vel p formā ppositā forme
fm quam est motus: sicut suba alterationis vel loci muta-
tionis vel est in loco nō quidē p formā ppositā forme
fm quam est motus sicut subiectū augmentū vel decremen-
ti, subiectū aut generationis neutro modo istoz est in loco
quia non per formā ppositā forme fm quam est
generatio, quia vel nulla pponitur forma forme gene-
rande fm quam est generatio: vel si sic ista non est rō cen-
dī in loco, nec etiam subiectum generationis est in loco se-
cundum formam secundum quam est generatio: quia ta-
lis forma cum sit substantialis non est ratio essendi in lo-
co alicui. Quantum ad tertium articulum. Respon-
deo ad questionem et dico q; quando aliquid corrumpitur
vel fit resolutio vsque ad materiam primam: vel non, si
non sit: dico q; in genito et in corrupto manent eadem di-
mensiones numero existentes et etiam quantitates ista
dimensiones sequentes: Eius ratio est: quia quantitas
sive dimensio non corrumpitur nisi eius subiectum cor-
rumpatur: Sed eius subiectum scilicet materiā pri-
ma cum forma corporea ponitur, remaneret ergo tantum

fit resolutio vsqz ad materiam primā: sic dico qd nihil com-
mune manet in genito & in corrupto nisi prima materia:
forma substantialis quia quantitas terminatur intermina-
ta corripitur & etiā qualitas omnis. vnde & aduertendum
qd aliquod esse subiectum accidentis contingit dupliciter.
Vno modo quia immediate terminat dependentiam eius vt
superficies est subiectum albedinis & tale dicitur subiectus
quo. vnde secundo metaphysice color est huius superficie p
se & primo vt dicit commentator qd superficies est subiectum
quo albedinis. Alio modo aliquid dicitur esse subiectum ac-
cidentis quia vltimate terminat dependentiam eius & tale
subiectum dicitur esse subiectum quod cuius subiectum est
prima substantia vt probatur in predicamentis nam de ip-
sa omnia dicuntur vel sunt in ipsa. quia ergo quando fit
resolutio in generatione vsqz ad materiam primā destrui-
tur subiectum quod ipsius quantitatis quia tunc forma sub-
stantialis corripitur. hinc est qd quantitas corripitur
& substantia & communiter omnis quantitas insuadatur.
Ex his potest haberi ratio in proposito quando subie-
ctum immediatum alicuius accidentis corripitur: & illud
accidens corripitur. sed quando fit resolutio vsqz ad ma-
teriam primā accidentis alicuius subiectum non manet
vel destruitur. ergo omne accidens illius subiecti corrum-
pitur. minor patet quia tunc non manet nisi materia prima
sed materia prima non est immediatum subiectum alicuius
accidentis. tum quia immediate non terminat dependentiā
alicuius accidentis. quia materia de se non habet actuali-
tatem per quam possit determinare dependentiam accidē-
tis. tum quia nullum accidens mediant inter materiam et
formam substantialem vt probatum fuit. ergo etc. Se-
cundo ostendendo conclusionem principalem simul decla-
rando modum sicut quantum fit ex quanto ita existens. ex ex-
istente materia que semper est formata: quia materia nun-
quā est sine forma. etiam patet quantum fieri ex quanto et
existens ex existente quia corpus semper est ex terminis.
samo minorem sed ad hoc qd existens fiat ex existente non
oportet ponere aliquam formam substantialem semper ma-
nere in genito & in corrupto: sed sufficit qd forma corripit
continetur vsqz ad instans introductionis forme generatice.
ergo ad hoc qd corpus fiat ex corpore non oportet penere
aliquā quantitatem eandem numero semper manere sed
sufficit quantitatem corporis extrinsecam facere aliud cor-
pus continuari vsqz ad instans in quo generatur corpus
ex ipso. Item quicquid est in potentia pure passiva ad
plures formas per quarum naturam satatur eius appeti-
tus: quod dico forte ppter materiam celi que non est in po-
tentia contradictionis respectu illarum quia ex nono mētib-
physice hoc est esse in potentia contradictionis quia quod
fieri est in potentia passiva non magis determinat vnā con-
tradictionem qd aliud. sed materia prima est huiusmodi ad
omnes formas ex quo non est quid nec quale sepmo me-
taphysice. ergo respectu ipsarum est in potentia contradic-
tionis. ergo materia non determinat sibi necessario quan-
titatem. Item aut quantitas est formaliter continēta in
potentia materie & re diuisibilis in ipsam: aut non. si non.
ergo non est forma substantialis quia non educitur nec re-
ducitur in potentiam materie vt patet de anima intellecti-
ua. si sic. igitur est generabilis & corruptibilis. Sed qd
fm veritate dicimus fuisse de intentione commentatoris.
Dico qd intentio eius non fuit qd eadem dimensio nu-
mero maneat in genito & in corrupto licet eadē secundum
speciem maneat: quod patet ex tribus auctoritatibus. in de
substantia orbis prima dicit quia omnis forma substantia
habet ppriā quantitatem terminatā. quia omnis natura
constans etc. ideo dimensiones terminatę non existunt i
hoc subiecto. s. nisi postquā forma substantialis existit i eo
ex his patet qd quantitas non perficit materiam nisi medi-

ante forma substantiali. ergo forma substantiali corripitur
quantitas corripitur. Secunda auctoritas quia quan-
do ex aere fit ignis caliditas ignis agit in aerem: & cū ig-
nis venerit ad maximā quantitatem materia aeris ex polia-
tur forma substantiali & accidentali & dimensionibus pro-
pria recipit formā ignis & quantitatem ipsam consequentes.
Alia auctoritas est qd tres dimensiones nunquā separ-
tur a materia nisi sicut accidentia cōmunia vt qualitates et
sensibiles. Et ponit exemplum vt sicut diaphanitas in ae-
re & in aqua. sed certū est qd diaphanitas aeris vel aque nō
manet ipsi corripit quia consequuntur formas substan-
tiales eorum. Notandū qd ipsa diaphanitas & cōtra qua-
litas symbola corripit non dicitur sicut qualitates non sym-
bole: non quia eadē numero manent: sed quia non a cō-
traria: sed a subiecto corripuntur & sic per accidens cor-
ripitur magis qd qualitas non symbola. Alia auctoritas
Alicenne secundo metaphysice secundo capitulo vbi di-
cit qd quando cera aliter & aliter figuratur. vel quando ex
depictio fit rax: priores qualitates corripuntur & alie nu-
mero generantur. Sed huius auctoritati non est adhibendū
magis quia duplex est dicere qd aqua que rare fit vel ponitur
in alto & in alio vase aliter & aliter figuratur perdat quanti-
tatem & de nouo acquirit aliam. Ad rationes ad primam
commentatoris cū dicitur corpus non potest fieri ex non cor-
rupto. Respondet qd ista propositio dupliciter potest in-
telligi. Vno modo qd illud ex quo fit corpus debet habere
aliam dimensionem & esse quantum. Alio modo qd illud ex
quo fit corpus de se sit corpus & non sit de se non corpus. p-
mo modo intelligendo vera est ppositio quia materia ex
qua fit corpus in instanti generationis necessario oportet
esse quantum licet non quantitate precedente sed sequente:
quia in illo instanti habet formā substantialem & consequen-
ter ipsam quantitatem formā sequentem. secundo modo intel-
ligendo dico qd ppositio est falsa: quod patet duplici ratio-
ne. prima ratio est sic recipiens debet esse denudatū a spe-
cie & genere recepti & orientator tertio de anima commen-
to quarto. sed materia est recipiens formā substantialem &
quantitatem. qd de se denudatur ab istis. Secunda ratio est qd
illud quod generatur vt sic non est in loco. sed quod non
est in loco non est quantum. materia autē est subiectum gene-
rationis in quantum generatur. ergo non est quantum de se
ergo etc. Dico igitur ad formam argumenti qd corpus
fit ex corpore: vix est per accidens. quia illud ex quo fit ē
quantum per accidens quia qd quantitatem tamen qd cor-
pus fiat ex per se corpore: falsū est vt patuit.
Ad auctoritatem cū dicitur & qui inuenit dico qd quodli-
bet vix auctoritate vix est. nam genus & corruptibile cō-
municant in eisdē dimensionibus non tamen manens eisdem
specie non numero & materia nunquā a dimensionibus
interminatio: quia nunquā est sine dimensione licet sit si-
ne hac vel illa: sicut etiā materia nunquā denudatur a for-
ma substantialem licet denudetur ab hac vel illa. vnde
bene qd si materia in instanti generationis vel tempore ba-
bito in instanti essent sine aliqua dimensione qd corpus si
eret ex non corpore: tamen nunquā materia est sine dimen-
sione. Ad secundā arguitur nulla forma etc. Dico qd
illud argumentū non concludit: quia per idē pbabimus qd
quantitas non corripitur qui si corrumperetur ergo vel a
subiecto vel a contrario. non a contrario quia non habet.
nec a subiecto quia tunc ex corruptione. s. forme substantia-
lis nihil quantitatis remaneret. ppter ea sicut quantitas d
se sequitur compositū ratione materie ita quantitas termi-
nata. igitur sicut quantitas interminata eadem ratione sci-
licet quia materia non corripitur. Dico igitur ad argu-
mentū qd quantitas corripitur ratione subiecti: quia. s. cō-
positū qd est eius subiectum corripitur. Dices tu non
corripitur qui sequitur compositum ratione materie: quan-

itas vero ratione forme: et ideo corruptio compositio quantitas et non qualitas corrumpitur. Respondetur q. hoc dictum. s. q. quantitas sequitur compositum ratione materie non inuenitur a philosopho nec a commentatore: sed oppositum. ut in superiori questione determinatum fuit. tamen si volumus contra solari sic dicentes dicemus q. id dicitur quantitas sequi compositum ratione materie. qualitates vero ratione forme quia quantitas cum materia in duobus conuenit in quibus qualitas. b. cum materia prima non conuenit. similiter qualitas in duobus conuenit cum forma substantiali in quibus quantitas non conuenit cum ea. nam sicut materia non est actiua sicut nec quantitas et sicut nec materia sicut materia inter entia est inspectio: firma in quantum non habet aliquem actum. ita et qualitas est inspectio: quantitas. id magis cum materia conuenit quia qualitas. quantitas autem est inspectio: et actiua. id magis conuenit cum forma quia quantitas. id quia ratione forme substantialis sequitur compositum et quantitas ratione forme eadem ratione quantitas insequitur compositum ratione materie. Ad rationes consequentium cum dicitur aut tota. dico q. tota quantitas inducit in tota materia et per in parte et cum dicitur. ergo materia que fuit ipsius aeris habebit partem et partem. Dico ut tu loqueris de partibus materie habet illud quod fuit sic. concedo quod dicitur: et tamen non sequitur q. ante quantitate sit quantitas: quia illas partes non habet quantitate secundum quod pericula res et extrinsece et tales partes non precedunt quantitate imo sunt tales per quantitate nec in eis quantitas recipitur. sed tantum in partibus materie precedentis. quare etc. Ad habet cum dicitur si tota quantitas. respondetur q. illud argumentum non concluditur. Nam arguo sic. id eodem instanti in quo corpus christi fuit organizatum fuit et animatum. tunc fuit in illo instanti quo anima funditur aut infundatur in corpore viuo: aut non. non secundo modo quia in eodem instanti idem corpus esset viuum et non viuum: quod est impossibile nec in viuo: quia cum corpus non viuatur nisi per animam antequam recipiat animam haberet animam et sic ante animam esset anima. Similiter lumen est actus corporis lucidi. aut erit: ergo lucidum est lucidum ante receptionem luminis et ante lumen: aut non. si non. igitur non lucidum esset lucidum quod implicat. Si sic cum diaphanum non luceat nisi per lumen antequam recipiat lumen. lumen haberet lumen. que argumenta non concludunt et tamen cum similiter procedunt. dico ergo ad ipsum quod tota quantitas de nouo adducit de potentia materie et de potentia materie diuisibilis. non quidem diuisibilis per quantitate precedentem. sed sequente sicut lumen est actus corporis lucidi non quodam prius lucidi vel sine lumine lucidi. sed per lumen lucidum: ita in proposito quantitas est actus materie que non quidem de se quantitate. sed per quantitate quam habebit. Ad aliud cum dicitur q. si tota quantitas corrumpitur. dicitur q. non sequitur q. in eodem instanti ipse in quo ignis est primo generatus ignis tunc quantitas eius quantitas supercedit quantitate aeris. ex quo generatur tunc corrumpitur de igne: et sic non est quod aliquod corpus moueatur in quantitate. Vel dicendum q. in illo instanti in quo ignis est primo generatus non occupat maiorem locum: quia aer ex quo generatus est. sed statim postea in tempore habito vel immediate se habet: et repleti gratia penam ignis in furno et claudatur. primo ignis corrumpitur totum aerem replentem totum furnum et certum est q. non occupat maiorem locum quam aer occuparet. sed apto furno subito maiorem occupat et sic non sequitur q. motus sit in instanti. posset autem dici ratio de motu locali in instanti foris mari si quantitas ignis de nouo inducit et tota quantitas aeris corrumpitur: certum est q. tota inducit in instanti in quo generatur ignis vel per augmentum vel per alterationem siue sic. vel sic sequitur q. motus est in instanti. Respondetur ad hoc formam quod tota inducit in instanti generatio ignis non per motum aliquem. sed per mutationem: id motus non est in instanti. agens enim non prius attingit unam partem materie et postea aliam. sed tota simul potentia materie. id in instanti producit. Vnde sciendum q. si gillat in uno instanti unprimetur figuram in cera. ita q. totam ceram simul attingat non per motum. sed per mutationem in eam age

ret. sic in presenti matine cum quantitas sit quedam ipso in substantia ab agente. Ad quartum cum dicitur omnis motus. dico q. duplex est motus unus corruptiuus alius acquisitiuus: de acquisitione vera est maior quia per tale motum est processus ab imperfecto ad perfectum. sed de motu corruptiuo non est vera quia illa preedit ab eo ad non esse. id talis motus non habet terminum sibi intrinsecum quia non est dare ultimum non esse forme prioris. sed bene prius sequentis. viij. phy. iste autem motus rarefactionis qui ex aere fit ignis est solus motus corruptiuus. id etc. Ad quintum cum dicitur repugnat quantitati. dicendum q. antecedens est falsum: quia si sibi repugnaret totaliter produci per nullam potentiam posset produci: quod falsum est: quia deus producemus celi producit totam quantitatem est celi simul cum celo: similiter producere posset tota die multas quantitates etiam totaliter. Sciendum tamen q. quantitas dupliciter accipitur per motum. Vno modo per motum proprium terminatum ad ipsam: et sic bene verum est q. quantitas repugnat totaliter accipi per talem motum. Alio modo per motum terminatum ad formam substantialem: et per tale motum potest totaliter induci: et inducit in generatione ignis ex aere. Ad sextum cum dicitur. Si vinum etc. Respondetur q. si in vino sunt plures forme substantiales: actum non de nouo replebitur: quia eadem quantitas manet in aceto que fuit in vino: quia manet forma substantialis ratione cuius quantitas vini erat in vino. si tamen non sit plures dicendum q. doliū tunc de nouo impletur et noua quantitas adducitur. Ad septimum cum dicitur. Si vinum doliū mutaretur dicendum q. nullo modo locus idem numero maneret: est tamen idem specie: queras quod per hoc intelligitur in secundo sententiarum questione. Vtrum angelus sit in loco. Ad confirmationem cum dicitur. Terminum motus inter quos per se est ipse motus. unde differunt aliquo istorum modorum: quia aliter natura frustra ageret. sed in proposito quodammodo. s. doliū vinum mutaretur in aliud eiusdem quantitate: vel vinum in aceto non est proprius terminus illius transmutationis: sed mutatio est per se inter substantiam illius doliij vel inter substantiam vini et aceti. Ad questionem cum dicitur. Ista accidentia aut corrumpuntur in tempore aut in instanti. dico q. in instanti: quia in eodem in quo corrumpitur aer. et cum dicitur q. sicut accipitur dicitur q. quod aliud accipitur per personam nomen: tunc si accipitur per motum ita corrumpitur per motum. sed in proposito ipsa quantitas terminata sine alia non per se accipitur per motum. sed per accidens per mutationem quia in instanti isto in quo eius substantia generatur. ergo non corrumpitur per motum. Ad argumentum principale cum dicitur. In generato dicitur q. vel in illo quod habuit circatrices est tantum una forma. et sic est dicendum q. non sunt eadem circatrices numero in motu et in viuo: vel sunt plures: et tunc est dicendum q. id quantitas non corrumpitur: quia manet illa forma que est subiectum immediatum eius etc. Vnde dico q. alia argumenta superius facta possunt magis rationaliter solui tenendo q. substantia suscipiat magis et minus etc.

Trum dimensiones interminate precedunt formam subalem in materia. Et arguitur q. non: quia suba prior est accidente cognitione diffinitione et tempore. viij. metaph. sed omnes dimensiones siue terminate siue interminate sunt actiua. ergo etc. Item materia cum forma cum est omnium accidentium que sunt in ea prius phy. Et igitur cum sit prior causato: sequitur formam substantialem precedere dimensiones. Item dato opposito sequitur diffinitiones substantiarum esse per additamentum: prius scilicet. ergo prius probatur: quia diffinitio principaliter sumitur a forma: et quod quid cadit in diffinitione siue sit materia siue sit quodcumque aliud cadit sub ratione forme: tunc arguitur sic. Quod prius est forma cadit in diffinitione substantie. sed dimensiones interminate sunt priores forma substantiali per te. et ergo ponende sunt in diffinitione substantie. Constat autem cum sint accidentia q. sunt post naturam substantie. et ergo in diffinitione substantie ponitur aliquod quod non est de

essentia substantie: talis autem est p additamentum. igitur etc.

Item materia est p pui subiectu generationis. tale autem
 o3 manere: qd no videtur habere esse nisi p formā substantia-
 le. ergo etc. **Q**ppositū dicit pui. in de substantia o3
 bis. Hanc autem questionē tractat cōm mator ibidez: et ibi
 ponit opinionē Auicenne: q dicit formā substantialem. pui
 mo recipi i materia pui. Ex qua positio pmetator deducit
 cū Auicennā ad tria incōuenientia. **P**rimū q forma que
 libet esset impibilis p se et p accidens: ita q tota in toto et
 tota etc. sū in cōuenientia: q tale cōpositū esset immobile. ter-
 tium q materia nō posset recipere nisi vnicā formā tāq3 si-
 bi pui: nec plēs simul vel successive. Et q cū dētia isto-
 rum qualiter sequant sit ista suppositio: q qū aliquod re-
 cipit in alio mediante quodā alio illud quod recipitur: re-
 cipit sū natura illius quo mediante recipit: ut p3 de albe-
 dine que de se est indiuisibilis: in qua mediante supple-
 que est diuisibilis recipit: id ipsa diuidit: ita q omne im-
 pibile si recipit in aliquo mediante aliquo pibili: pibiliter
 recipitur. si ergo esset motus conuersus fieret econuersio.
Et igitur materia de se sit impibilis nec habeat pte. imo
 cū sit pui potētia nullum est habēs actum vel distinctā
 quantitātē: nec ē illud qd p se diuidit. similiter forma sub-
 stantialis p se est indiuisibilis. Si igitur mediante forma
 substantiali recipere quantitas in materia indiuisibiliter
 recipere: et ita illud cōpositum esset indiuisibile. ex quo il-
 la forma nō diuideretur diuisione materie: que oio est im-
 pibilis. Et quo p3 pui si aduertat. Item ex ista sup-
 positione sequitur sū. i. q tale cōpositū esset immobile: quā
 mobile est diuisibile. Et similiter sequitur tertiu: q in ma-
 teria non esset nisi vnicā forma simul nec successive: q ve-
 dicit pui. xij. metaphy. naturalis appetitus nō est frustrā
 vel ociosus. materia autem naturaliter appetit formā: vlt quā
 possibile est hēre vel quam nō. Si secūdo modo iste appe-
 titus ē ociosus. successiua aut pluralitas formarū nō ē
 sine motu. tale aut cōpositū moueri non posset: quia cū sit
 indiuisibile: non posset pui esse in termino a quo: et pui
 in termino ad quē. ergo non apparet plures. Item in
 omnibus habentibus materiam materia est vna nume-
 ro: eo q nō h3 per qd differat. ergo tota materia non ha-
 bebit vī appetat nisi hanc vnicā formā numero. cū igitur
 hec sint incōuenientia: ideo illa fugata relinquunt. Sed
 nunc dicitur qualiter ponemus illas dimensiones inter-
 minatas aut realiter aut sū rōnem. **P**ro solutione est
 notandū q materia de se est solum pura potētia nec hēt
 aliquem actū de se. et id cū materia sit multa vel paucā hoc
 non h3 a se. sed a quantitate. vñ o3 q i generatione ignis
 ex acre: vel econuerso: q nihil vtrūq3 deperdat de ma-
 teria. sed precise tantum sit sub vtroq3 termino: non tamē
 occupat tantū locū: q generans quantū dat de forma tan-
 tam et de loco. sed o3 q tantū precise sit de materia in gene-
 rato quantū in corrupto: et econuerso sicut dicitur in de ge-
 neratione: q ex vno pugillo aeris sunt decem aque. hec
 aut raritas materie non est a forma aeris: q sic corrupto
 uere in acre non maneret tanta materia: qd est falsum etc.
Et per hoc p3 q maior raritas vel multitudo cadē ē pui
 o3 forma aeris: q non corrumpitur ad corruptionē aque: et
 sic intelligendū est in materia dimensionum intermina-
 tarum pcedere formā substantialem. Sed p solutione
 argumentorū q aliqua vident agere sciendū secūdo duo.
Primū q dimensiones interminate pcedūt formam
 in materia sū essentiali non sū esse: sū q pcedūt il-
 lum modo accidentali non essentiali. **P**rimū p3: q acci-
 dentia non sunt entia nisi per attributionē ad subiectū: ita
 q sicut entitas accidentis est ab entitate substantie: ita esse
 accidentis ab esse substantie et subiecti: ideo dicimus om-
 nia accidentia esse oia cadē numero: licet p accidens pro-
 pter vñ esse subiecti vel suppositi. sicut igitur p generationē

nem et corruptionē variatur substantia: sic et accidentia h3
 esse: et sicut materia sū q manet sub vtroq3 termino: va-
 riatur tñ sū esse q acquirit sub diuersis formis: sic dimē-
 siones interminate oio similiter manent sicut materia in q
 fundant: et sic sū esse non pcedunt formas substantiales
 in materia. **S**ecūdu p3: q ut dictum est tota necessitas
 ponendi dimensiones interminatas pcedere formam ē
 ut det ei esse pibile et transmutabile. hec aut oia accidunt
 formis que forme de se sunt impibiles et intransmutabi-
 les: vnde accidentaliter et nō essentialiter dimensiones p-
 cedunt formam in materia: q non pcedunt: nisi in gene-
 rari et corrūpi: que non essentialiter et p se. sed p accidens
 competunt forme. et p hoc ad argumenta. **S**ecūdo du-
 bitatur quomodo dimensiones interminate pcedunt for-
 mam. **R**espondeo q est inuenire duo genera dimensionum
 interminatarum. Ad cuius eundem duo videbimus.
Primū q ibi sunt dimensiones. **S**ecūdo q iste sint inter-
 minate. **P**rimū ostendit q vñs pugillus terre sit densi-
 or vno pugillo aque: et non est ex hoc q terra sit potior
 aqua. **N**am ignis q minime potior est rarissimus: nec
 ex hoc q ptes terre ppinguius locent q3 ipsius aque: un-
 mo equaliter cū sit incedit et vtrūq3 sit cōtinuū. sed ideo
 q in pugillo terre plus est de materia q3 i pugillo aque: et
 p p hanc conuenientiam in aliquo cō dicitur etc. **S**ecūdo de
 generatione **S** impededem: elementa esse cōparabilia:
 et hoc p3 q i materia est inuenire multū et parū. sed hoc ē
 p quantitātē sū quā aliquod dicitur equalē: vel inaequalē
 que licet sint in predicamento relationis: fundat tñ in quā-
 titate. similiter de multo et paucio: quare cū sit de se peni-
 in potētia nō h3 q sit multa vel paucā nisi p quantitatem
 hec aut quantitas et in materia ante omnem formā: qd sic
 probat. **N**ā non est alia rō quare ex grano milij non pōt
 fieri mons et nullo addito et sine rarefactione nisi q plus
 de materia est in monte q3 in mulo. si igitur natura possit
 super multū et paucū de materia: ita q possit facere de
 paucā materia multum: tunc etiam possit facere d grano
 milij montē faciendo de paucā materia milij multa: et id
 ideo sine rarefactione. sed qd minon fiat minus nullo ad-
 dito vel rarefacto vel nullo decepto vel condensato ē oio cō-
 tra rōnem augmenti et decrementi. ergo natura non po-
 test super multum et paucum. immo actio materie solū cō-
 sistit ad formas substantiales quas pot successive in mate-
 ria inducere et ab eadem remouere. et in hoc etiam natu-
 ra differret ab arte: quia ars solum potēst trāsmutare sub-
 iectum quantū: ad formas accidentales non quantū ad
 formas substantiales vel accidentales: similiter vltra. er-
 go ad formas accidentales non extendit eius actio. **E**t q
 bus sequit q quantitas in qua suadēt multum et paucum
 materie nō est de accidentibus formā substantiale in ma-
 teria consequentibus: et consequenter illa quantitas ē an-
 te omnē formam substantialem in materia. **S**ecundū
 ostendit q: ex eo dicit quantitas interminata: q indetermi-
 natum locū occupat. multū aut et parū i materia sunt illa
 p que potēst occupari locus. non aut occupat locū determi-
 natum in actu: q eadem multitudo materie aliquando oc-
 cupat maiorem locū: aliquando minores. ut in vno pugil-
 lo terre: ut cū ex vno pugillo terre sunt decem acres: et p
 tanto dicitur dimensio indeterminate. Sic igitur habe-
 mus vñm genus dimensionū indeterminate: qd nō
 videt venari a cōmentatore in de substantia oibis: nūc vi-
 dendū ē sū genus q pmetator magis ingrit. **N**ā vñū
 quodq3 inquantū corpus et est corpus et ē tale corpus. ut
 ignis ē corpus et ē tale corpus. i. ignis. Si igitur ex acre
 generat ignis et econuerso aer corrūpit: q hoc tale corp-
 corrūpit. sed nō corpus simpliciter corrūpit. similiter
 de igne corrūpto dicit corpus. ergo sū hanc opinionem
 pūus est hoc vel tali corpore: et quia corpus consequit de

dimensiones simpliciter: et hoc corpus et he dimensiones: et sicut corpus simpliciter prius est hoc corpore ita dimensiones simpliciter his dimensionibus: et dimensiones simpliciter sunt interminate: quia non correspondet eis locus determinatus. sed locus simpliciter: quia corpus ut corpus est in loco. non aut in hoc loco. hoc aut corpus est in hoc loco de terminato. nam generans quantum dat igni vel aeri de forma specifica: tantum dat ei de hoc loco indeterminato. Sic igitur habemus duo genera dimensionum interminatarum precedentium formam in materia. Differunt autem de dimensionibus in hoc: quia primum genus dimensionum precedit omnem formam substantialem in materia te generale quod specifica: quia omnia forma in materia recepta oportet quod probabiliter recipiat. hoc autem ut patet non potest esse nisi dimensiones interminate precederent omnes formas tam generales quam specificas.

Secundum autem genus non universaliter precedit omnes formas substantiales: quia non formam corporis simpliciter immo sequuntur. sed tamen formam specificam huius corporis ignis vel aeris. Secunda differentia inter has est: quia primum genus huius fundatur in materia simpliciter ut in subiecto secundario in composito ex materia et forma. non enim precedit corpus simpliciter. sed corpus tale. Tertia est: quia primum genus dimensionum precedit formam substantialem. Secundum vero non nisi secundum modum considerandi. Nam in uno composito esse non nisi una forma et illa est specifica. si enim in uno composito essent plures cum quolibet illarum debet esse simpliciter id est compositum non esse per se unum et quilibet ingrederetur definitionem eius: et sic definitio non esset per se una: contra philosophum. vii. metaphysice. Si igitur ex aere generetur ignis: nulla substantialis forma essentialiter remaneret in igne que fuit in aere. conceptui enim generis non respondet alia una bipostasis virtus nature et calis: quia intellectus generis et per similitudinem colatus est: tenuis. primo de anima. vii. metaphysice. Si igitur manet igitur corpus in transmutatione aeris. scilicet ignem quod prius. scilicet ut genus: quod realiter non differt a suis speciebus. sed solum ratione et modo considerandi: quia considerans ignem et aerem utrobique in quantum corpus non corrumpitur nisi aliquod in quo hec duo differunt sic considerata: et sicut corpus secundum rationem: sic consideratum est prius secundum rationem tamen. Similiter dimensiones simpliciter que ipsum conferuntur sunt his dimensionibus priores non essentialiter sed ratione. Quarta differentia est inter dimensiones interminatas et terminatas: quia solum ratione ad invicem differunt sicut dimensio a dimensione. scilicet secundum rationem magis abstractam et minus: quia sicut a particulari realiter non differt nisi si ratione sic interminata et terminata dimensio: et sicut terminata dimensio est illa qua terminatus locus occupatur: ita indeterminata qua indeterminatus locus occupatur: sed primum genus dimensionum a secundo realiter differt: quia materia eiusdem est multitudinis et paucitatis sub uno pugillo terre et aque facte ex illo. terminata autem dimensiones maiorem locum determinatum occupant sub aqua quam terre. Cum igitur in transmutatione pugilli in quatuor: a qua dimensio interminata eadem manet: quia utrobique eadem multitudo materie. non autem manet eadem terminata dimensio: quia non eadem terminus equalis manet: per primum genus dimensionis interminate realiter differt a terminata. Et his sequitur quinta differentia que est. Quod primum genus dimensionis interminate comparatur ad secundum genus interminate sicut materia ad formam. Secundum etiam genus ad terminatas sicut forma conuersa ac magis abstracta ad formam particularem. ex quo sequitur quod sicut materia que realiter et essentialiter differt a forma: terminata tamen per formam sicut primum genus dimensionis interminate realiter diuersum a terminatis: terminata per dimensionem terminatas et consequenter naturam ad primum

genus terminari succedunt per omnes dimensiones terminatas: et quia una forma substantialis adueniens materie non inducit nisi unam dimensionem talem: que ipsam consequitur. similiter alia aliam: et sic de alijs. sed hinc est quod una forma substantiali recepta in materia non est terminatus appetitus materie ad aliam formam substantialem ad quam consequuntur alie dimensiones interminate: per quas dimensiones interminate precedentes formam in materia apte nate sunt terminari: non est autem sic materia. et licet licet absolute sit eadem cum materia inferiorum in distincte que est per privationem differentie: quia tunc haberent iste materie per quod differrent. multum tamen et paucum in materia corporali est alterius rationis a multo et paucum in materia celesti: quod patet: quia multum de materia in corporalibus facit densum: parum facit rarum: in corporalibus vero parum facit transparentiam: multum spissitudinem et luminositatem: secundum quod dicimus quod scilicet est densior pars sui orbis. unde indeterminata iste dimensiones non nate terminari quibus dimensionibus terminatis. scilicet una dimensio terminata. et ideo aduenit una forma substantialis. que induit unam dimensionem terminatam talem quali terminatur totus appetitus illius materie. licet igitur materia per indifferenciam sit una in his et in illis: non tamen oportet corpora celestia corruptibilia esse sicut inferiora propter appetitum ad diuersas formas quas nata est habere materia et non habet: causam iam dicta est.

Subtilissimis ac difficillimis questionibus in libellus commentatoris de substantia orbis a solertissimo physice veritatis indagatore Joanne de Bando compilato. Deo optimo maximoque fauente finis feliciter impositus est: Impensis ingenioque Henrici de sancto Urso summa cum diligentia impressis. Vincencie annis dñi ab incarnatione. MD. cccc. lxxvj. xvij. Kal. nouembis.

Incipit Registrum.

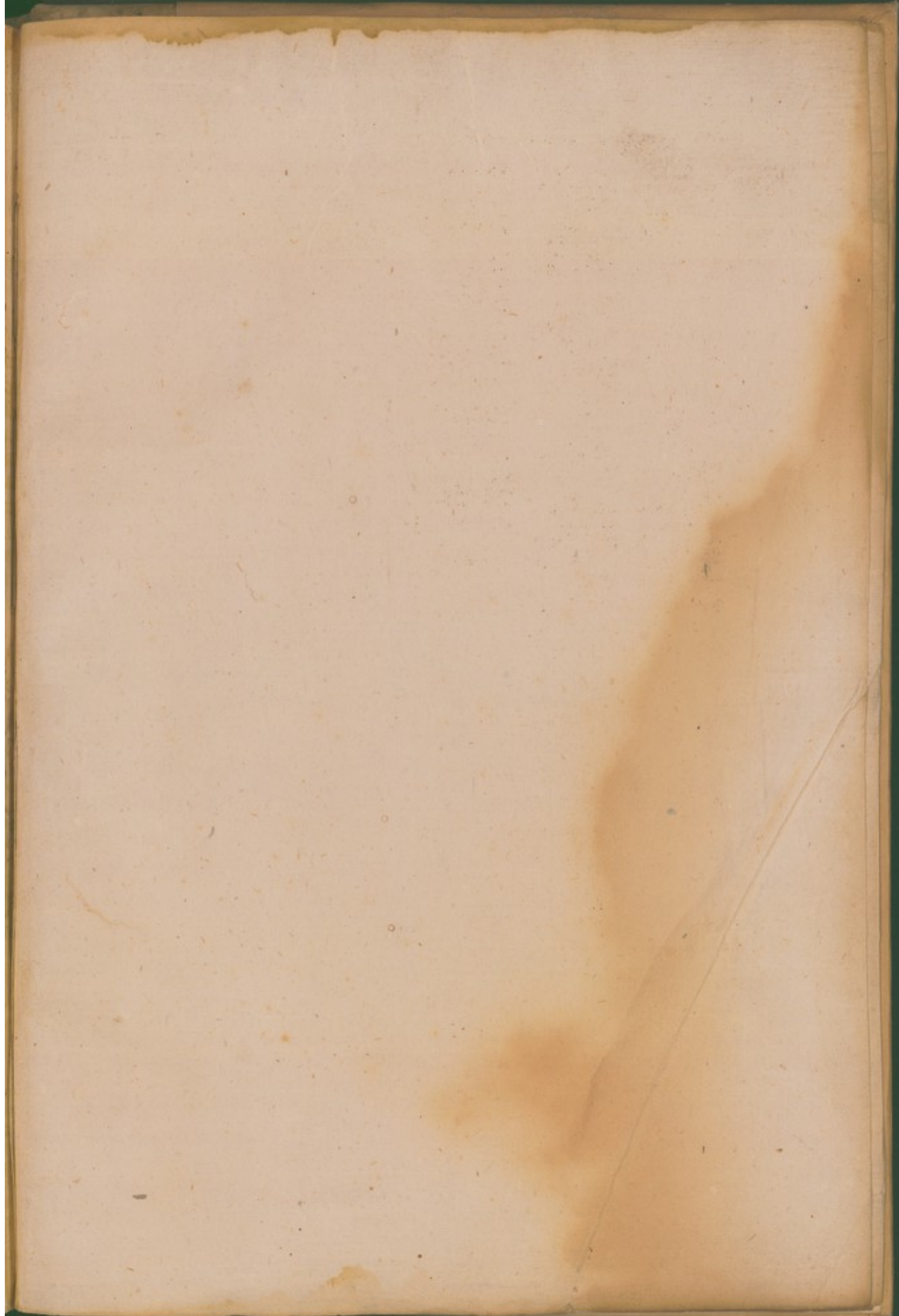
^a
Primum vacat
Incipit
in his duobus
que ad nos
^b
operatio anime
sit composita
dicitur siquidem
utique sicut
^c
per se quia
vitio quod
cum nobis
potest et non
^d
sum. Deinde
quia os est in
viventibus
cetera altera
^e
sensitivo vegeta
et quicquid se habent
Luius quidem est
coloris. Primum
^f
aque superficiem
in pupilla.
lunam dicitur
aliquid signi
^g
species sensu

caro non esset
mouet medium
esse actu
^b
sed sensibilia
ex his duobus
album et nigrum
sic et indivisibile
ⁱ
propria operatio
lignit anima
primo preceptis
ptas in eis
^l
gratitudo aut
aeterni indigent
tellectione
tellectione secundo
ⁱ
que prius
visibile potentia
intelligit in actu
sequitur aut
^m
voluerimus.
tasmatis
ratione alterum
sunt valde
ⁿ
sic est indifferens
Considerandum
per hoc est.

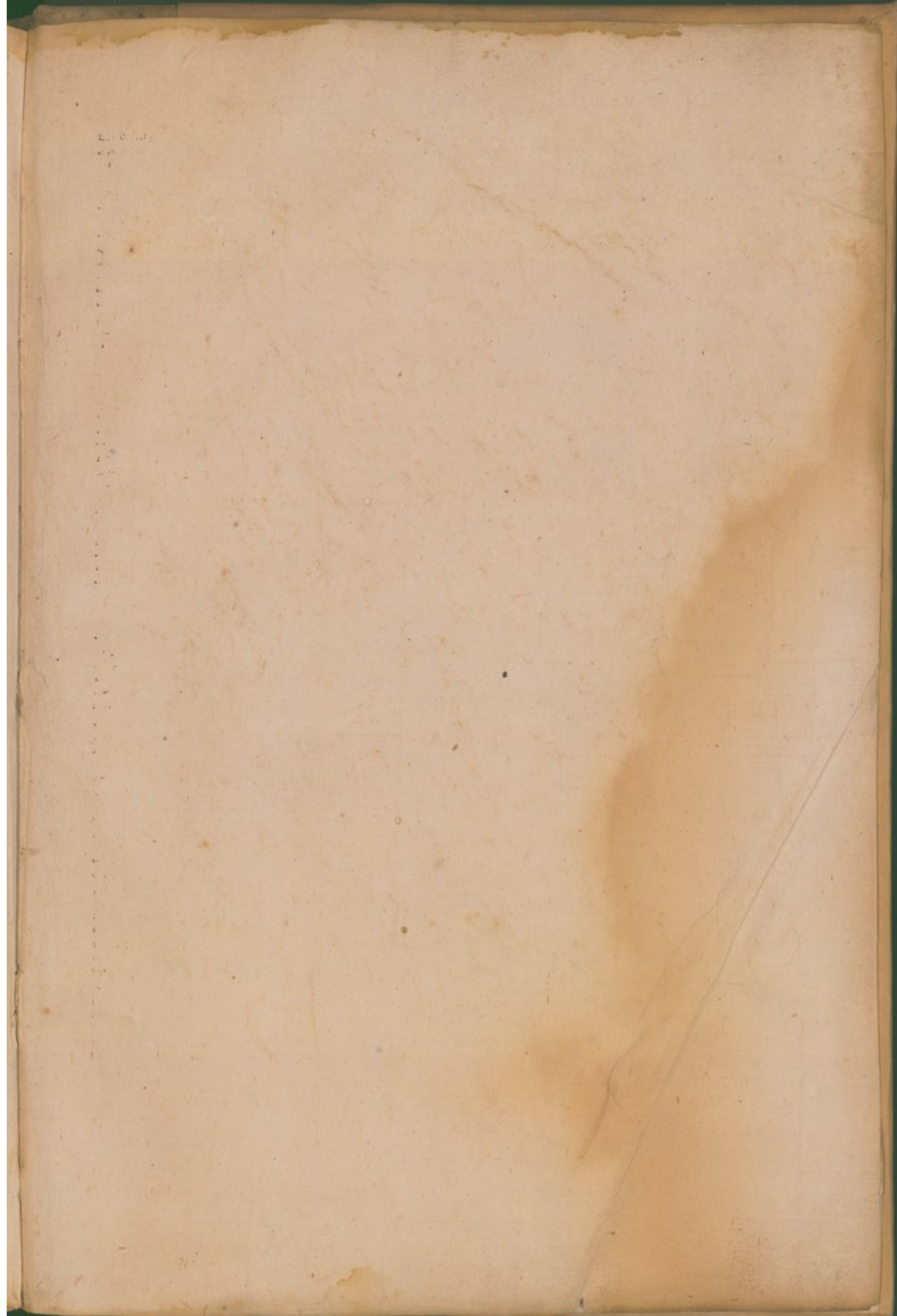
facit ut pellas
^o
per se a sentiri
capit ipsum
Incipit expositio
per sicut dicit
^p
corporum celestium
Et cum ita
sed solum
serenitatem inter
^q
Differunt enim
accidens igni
Quia declaratur
a virtute motiva
^r
Incipit quoniam
anima lugens
negat per
Queritur etiam
^s
nate deimnata
intelligit per
esse de intentione
ue non arguit
^t
tiras vero ratione
mehonel simple
fimo.

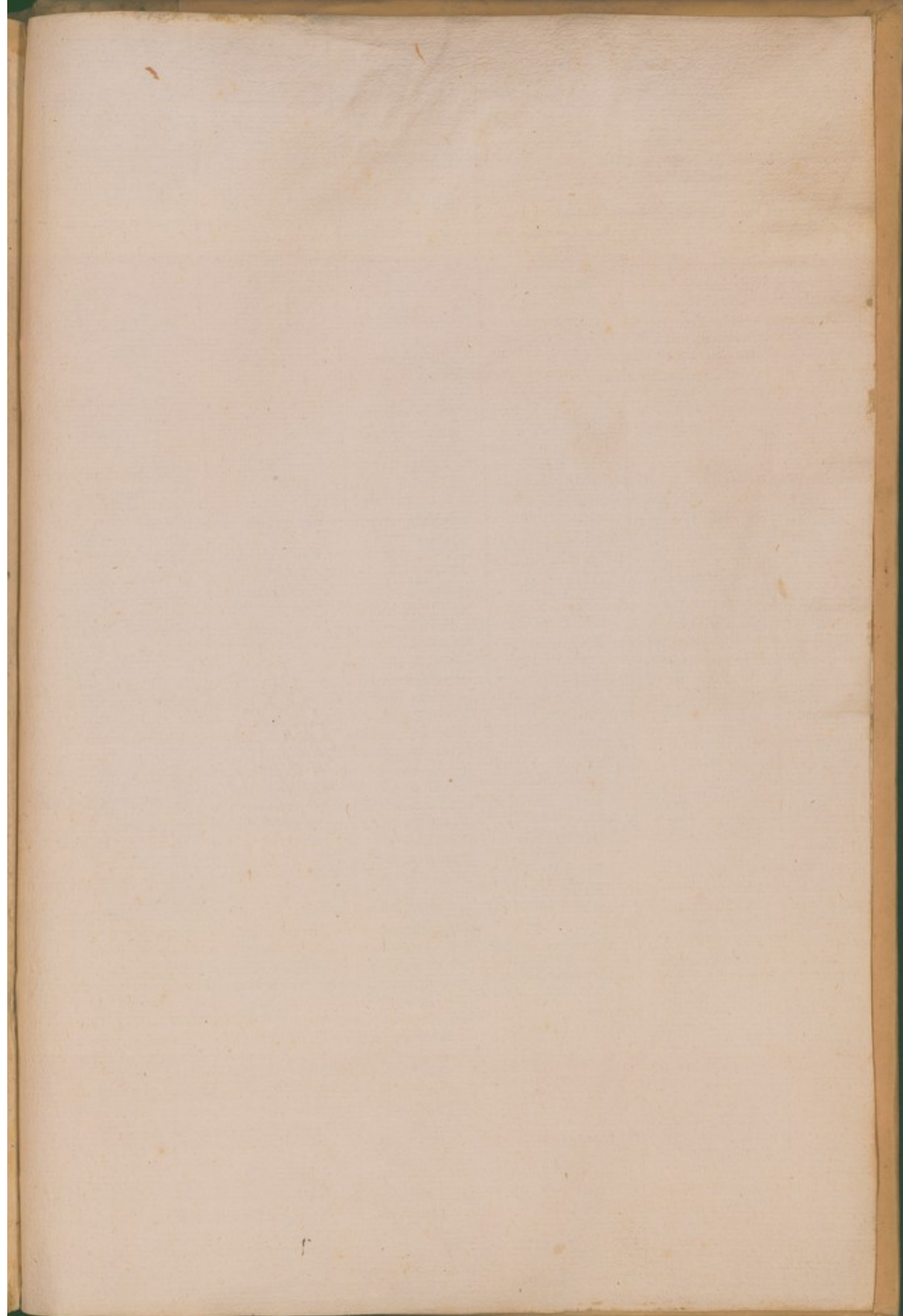

[Faint, mostly illegible text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

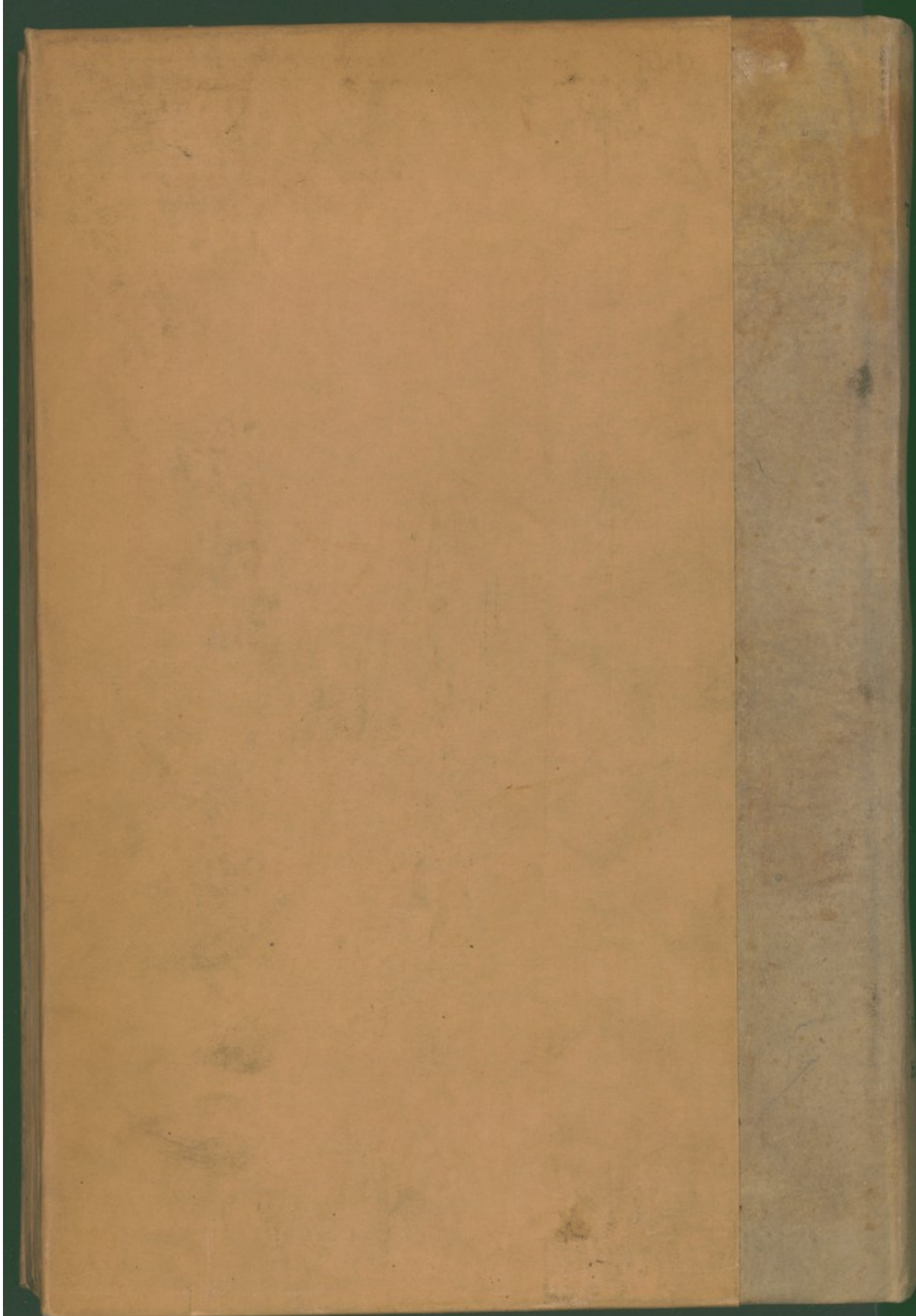

Handwritten text in three columns, likely a list or index. The text is faint and difficult to read due to fading and bleed-through from the reverse side. It appears to contain names or entries organized in a structured manner.

Baer
761.

THIENIS,

Vicenza

H. de S. Urso,

1406

I

Vic

5
86

